

Dankb. und Andenckung von Herrn
 Johann Hill's Almosenbegier
 nach einer Abhandlung über die
 Krankheiten der Pflanz
 in A. H. Baumgärtner
 Handlung 1779 in 8°

IOANNIS DE LAET

Antvverpiani

De

G E M M I S

ET

L A P I D I B U S

LIBRI DUO.

Quibus pramittitur

THEOPHRASTI

LIBER DE LAPIDIBUS

Græce & Latine

C U M

Brevibus Annotationibus.

LUGDUNI BATAVORUM.

EX OFFICINA IOANNIS MAIRE.

ANNO MDCCXLVII.

1800

C. E. M. M. I. N.

1800

1800

1800

Serenissime Principi

ELISABETHÆ,

FREDERICI BOHEMIAE REGIS,

COMITIS PALATINI, S. R. IMP.

ELECTORIS, FILIAE NATU

MAXIMAE,

SEXUS SUI PRAESTANTISSIMAE

GEMMÆ,

Hunc suum de Gemmis & Lapidibus
commentarium devotissime

OFFERT ET DEDICAT

IOANNES DE LAET

Antvyverpianus.

1847

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

1857

1858

1859

1860

1861

1862

1863

1864

1865

1866

1867

1868

1869

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

*Ad Benevolum & candidum
Lectorem.*

Licet multi Auctores tam Anti-
qui quam recentiores, doctissi-
me & diligentissime de Gemmis &
Lapidibus scripserint, & inter omnes
superioribus annis D. Anselmus Boë-
tius de Boot Brugensis, RUDOL-
PHI II. Imperatoris Medicus, ta-
men multa adhuc intacta relique-
runt, quædam etiam perperam tra-
diderunt; præsertim illi, qui sine iudi-
cio à veteribus tradita interpolant,
atque ipsa nomina Gemmarum &
Lapidum, partim à mediæ ævi scri-
ptoribus corrupta acceperunt, partim
ipsi corruerunt: ita ut non pauca de-
siderentur ad nobilissimam hanc hi-
storiam perficiendam. Quapropter
cum à iuventute mea, quædam cu-
riose in hoc genere observassem, plu-
rima quoque à peritissimis Gemma-
riis & artificibus, qui in hoc subiecto

vel maximè audiendi sunt, didicissem; operæpretium me facturum existimavi, ea quæ ab aliis præterita fuerunt adiungere, & perperam accepta atque tradita corrigere, atque ita peritioribus occasionem dare, suas quoque observationes publico impertiendi. Addidi & Icones aliquot accuratè expressas; quasdam quoque è Gesnero & aliis huc transtuli. Denique præmissi THEOPHRASTI librum de Lapidibus, qui licet mutilus sit, tamen uti a summo Philosopho scriptus, merito magni faciendus est. Quam meam operam ut boni consulas rogo, & si quid rectius nosti, candidè impertias.

INDEX CAPITUM

LIBRI PRIMI.

- CAP. I. De Adamante.
- CAP. II. De Carbunculis. Rubino. Balasio. Spinello. Rubacis & Rubacellis.
- CAP. III. De Granato.
- CAP. IV. De Alabandicis, Træzenis: Sandastro & Sandareso.
- CAP. V. De Amethysto.
- CAP. VI. De Hyacintho.
- CAP. VII. De Sapphiro.
- CAP. VIII. De Smaragdo.
- CAP. IX. De Praso & Chrysopraso.
- CAP. X. De Beryllo.
- CAP. XI. De Topazio veterum, quem recentiores perperam vocant Chrysolithon.
- CAP. XII. De Chrysolitho veterum, recentiorum autem Topazio.
- CAP. XIII. De Opalo.
- CAP. XIV. De Oculo Felis.
- CAP. XV. De Crystallo & Iride.
- CAP. XVI. De Sarda.
- CAP. XVII. De Onyche.
- CAP. XVIII. De Beli oculo & oculo mundi.
- CAP. XIX. De Sardonyche.
- CAP. XX. De Morio & Pramnio.
- CAP. XXI. De Chalcedonio.
- CAP. XXII. De Achate, Iaspide, Heliotropio.
- CAP. XXIII. De Lapide Nephritico.

CAP. XXIV. De Lapide Colico & ad uteri suffoca-
tiones.

CAP. XXV. De Moloche & Turcoide.

CAP. XXVI. De Cyano seu lapide Lazuli & de lapide
Lapis.

CAP. XXVII. De lapide Novacularum Novae Hispaniae &
Fr. Ximenes.

CAP. XXVIII. De Fluoribus.

LIBRI SECUNDI

Capitum Index.

CAP. I. De Stellari lapide; Asteria: & de Lapide
Bufonis.

CAP. II. De Corallio, Pseudocorallio, & alijs qui-
busdam Plantis que lapidescunt.

CAP. III. De Glossopetra: Alectorio lapide; Chelidonio
& Dracontia.

CAP. IV. De lapidibus qui serpentes referunt: de Ovo
Anguino.

CAP. V. De Umbilico marino, lapide Caimanum, &
alijs.

CAP. VI. De lapide Manati, Perca, Limacis, Tubero-
num, Bezoar.

CAP. VII. De Aëtite lapide & Callimo, Geode, Enhy-
dro, atque Enorchi.

CAP. VIII. De Amianto lapide.

CAP. IX. De Hamatite vero & spurio; Smiri lapide; &
Schisto.

CAP. X. De Ostracite & Ollis nativis.

CAP. XI. De lapide Samio: Talco; Selenitide.

CAP. XII. De Pumice, Poro, Topho, aliisque lapidibus pu-
mici cognatis.

CAP.

- CAP. XIII. De Sarcophago sive Assio lapide.
- CAP. XIV. De Phrygio lapide & Agerato.
- CAP. XV. De lapide Spongia, Renali & Hysteropetra.
- CAP. XVI. De lapide Iudaico.
- CAP. XVII. De Trochite, Entrocho & Encrino.
- CAP. XVIII. De Morochto lapide, & Galactite.
- CAP. XIX. De Thyite, Melitite, Steatite.
- CAP. XX. De Ossifrago lapide; Enosteo; Stalactite.
- CAP. XXI. De Stalagnite, Ammite, & Ammochryso.
- CAP. XXII. De lapide Crucifero, Cornu Ammonis, Tephrite, & Hephestite.
- CAP. XXIII. De Belemnite, Dactylo Ideo.
- CAP. XXIV. De Ceraunia.
- CAP. XXV. De Chelonitide, Brontia, Ombria.
- CAP. XXVI. De Marmore, Lychnite & Phengite: & aliis.
- CAP. XXVII. De Marmore Ophite: & lapide fungifero.
- CAP. XXVIII. De Lapide Geranite, Hieracite & Perdicite.
- CAP. XXIX. De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt aut à rebus ipsis in lapides mutatis habent.
- CAP. XXX. De Testis seu Conchis lapideis quæ variis in locis reperiuntur.
- CAP. XXXI. Observationes aliquot ad cap. CCCIII. Boetii, in quo agit de nonnullis lapidibus & gemmis

anis variorum Auctorum secundum ordinem Alfabeticum.

CAP. XXXII. De lapide Bononiensi: Cocco & Ytae Pu.

CAP. XXXIII. De Bucardia.

Pro-

Prolegemenôn loco visum hîc præmittere sequentia ex Animadversionibus Cl. Salmasii ad Solinum pag. 98.

AEoles γέμμα dicebant quicquid ad ornatum induitur: reliqui Græci εἶμα, Æolicè ἔμμα & addito digamma γέμμα. Inde Latini videri queant fecisse vocem *Gemma* de lapillo pellucido ac preciofo, qui auribus, collo ac digitis induitur ad ornatum. *Gemma* ergo parvus lapillus & rarus, non tantum lævis, nitidus, durus, sed etiam pellucidus. Sic *lapillos à gemmis* distinguunt Iurisconsulti nostri, quod lapilli cæci & obscuri, gemmæ verò tralucidæ materiæ sunt, hoc est Δεφανεῖς; nec ἔμφασιν tantum habent sed etiam Δεφασιν. Ex his patet non solum τὸ λεῖον, τὸ πυκνόν, τὸ σικπνόν καὶ τὸ Δεφανεῖς lapidem ut *gemma* fit facere, sed etiam τὸ σπάνιον καὶ μικρόν. nisi enim sit ea magnitudine ut commodè gestari possit, cautes potius vel lapis, quam *gemma*: nam multi lapides lævore, nitore, duritie & pellucida materia commendantur, sed quia grandioris sunt formæ, marmoribus potius quam gemmis adnumerandi veniunt. Theophrastus de lapidibus: ἔνιοι δὲ καὶ σπάνιοι πάνπαν εἰσὶ καὶ μικροί, καθάπερ ἦτε σμάφαγδ^ϛ καὶ τὸ σάεδιον, καὶ ὁ ἀνθραξ καὶ χεδὸν λόγω τῶν εἰς τὰ σφραγίδια γλυπτῶν. Sic legendus ille locus. Huiusmodi parvi & rari lapilli, qui propriè gemmæ sunt, ad annulos præcipue sculpebantur: ideo dicit, χεδὸν σὺν εἰς τὰ σφραγίδια γλυπτῆς, quibus fermè comprehendit hoc genus σπανίων πάνπαν καὶ μικρῶν. Hinc grammatici veteres Græci, Amethystum, Sapphirum, Carbunculum & alias eiusmodi gemmas, σφραγίδας interpretantur. Α'μέθυ-

εως, εἶδ' ὅ σφραγίδ' ὅ. Παιδέως, εἶδ' ὅ σφραγίδ' ὅ.
 & ita de aliis. Hic primus & vetustissimus apud
 Græcos usus horum minimæ formæ lapillorum, ut
 sculperentur & auro includerentur, digitoque gesta-
 rentur ad signandum. Proinde gemma est pro-
 priè σφραγίς. Plinius de obsidiano lapide; *multi
 ὅ gemmas ex eo faciunt. πολλοὶ καὶ τὰ σφραγίδια γλύ-
 φουσιν ἐξ αὐτῆς.* Theophrastus de Smaragdo; *διὸ καὶ
 τὰ σφραγίδια γλύφουσιν ἐξ αὐτῆς. ἔστι ἡ σπανία καὶ τὸ
 μέγεθ' ὅ εἰ μεγάλη.* & in sequentibus de eodem la-
 pide: *διέρησκοντες ἡ σπανία μέγεθ' ὅ ἔχουσι σφραγι-
 δι' ὅ, ἀλλ' ἐλάττωσιν αἰ πολλὰί.* Latinè reddere liceret;
*utata reperiuntur, quæ magnitudinem gemmæ habeant, mul-
 ta etiam minores.* Certa ergo & stata tunc erat ma-
 gnitudo earum gemmarum quæ ad annulos & σφρα-
 γίδας expectabantur, quibus nec minima forma nec
 grandior conveniebat. Hinc quoddam genus Sar-
 dæ gemmæ quæ paulo amplior esset *διήμιον* voca-
 bant, quasi magnitudinem haberet duplicis σφραγι-
 δι' ὅ. Græci porro non habent vocem qua gem-
 mam à lapillo discernant, ut nostri fere Iuricons-
 ulti, sed *ἀξφανεῖς λίθες* vocant omnes lapides pre-
 ciosos, qui pellucidi sunt: *λίθες* cæteros qui non pel-
 lucent, unde *λιθίζοντες* appellant in genere translucen-
 tium, qui obscuriores sunt ac cæco visu: sed &
λίθες absolutè omnes gemmas: unde *ἀξλίθον* & *λι-
 θόκελον* σκεῦος vas gemmatum.

Translucidis gemmis accidit & color & fulgor.
 Sed aliud in gemma *color*, aliud *fulgor*. Etenim ali-
 ter in translucido fulgent, aliter in deiectu & inclina-
 tione, aliter in suspectu; aliter contra Solem, aliter
 in umbra; & varie in variis relucet posituris gem-
 mæ. Selenitis gemma candida est, quæ melleo ful-
 gore transluet. Sic Melichrysi colore quidè au-

reo sunt, sed melleo colore translucent: In tralucido fulgor ille melleus Selenitis & Melichrysi spectatur, & in corpore gemmæ est, non in superficie relucet. In aliis pro inclinatione ac situ fulgor variatur & à colore gemmæ divertit.

Pretium autem fecisse & auxisse gemmis raritatem illustri testimonio docet Plinius lib. xxxvi i. cap. 1. cum de Achate Pyrrhi Regis egisset, addit: *Nec deinde alia quæ tradatur, magnopere gemmarum claritas extat apud auctores; præterquam Ismeniam Choraulem, multis fulgentibusque uti solitum, comitante fabule vanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denariis Smaragdo, in quo fuerat sculpta Anymone, iussisse numerari: & cum duo relati essent, imminuto pretio, male me Hercules curatum, dixisse: multum enim detractum gemmæ dignitati.*

C. PLINIUS SECUNDUS

Proœmio lib. xxxvii.

UT nihil instituto operi desit, gemmæ supersunt, & in
arctum coacta rerum naturæ maiestas, multis nulla
sui parte mirabilior: tantum tribuunt varietati, coloribus,
materia, decori, violari etiam signis gemmas nefas ducentes.
Aliquas vero extra pretia ulla, taxationemque humana-
rum opum arbitranes, ut plerisque ad summam absolutam-
que rerum naturæ contemplationem satis sit una aliqua
gemma.

Idem ibidem cap. i v.

Maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas, pre-
tium habet Adamas &c.

Proximum apud nos Indicis Arabicisque Margaritis pretium
est &c.

CAP. V. Tertia autoritas Smaragdus perhibetur pluribus
de causis: nullius coloris aspectus iucundior &c.

CAP. VI. Opali Smaragdus tantum cedentes. Primum
autem Romanorum Sardonyche usus est prior Africanus,
ut tradit Demostratus, & inde Romanis hanc gem-
mam fuisse celeberrimam: quamobrem proximum ei
dabimus locum.

CAP. VII. Ardentium gemmarum principatum habent
Carbunculi &c.

CAP. VIII. Egregia etiamnum Topazio gloria est suo vi-
renti genere &c.

CAP. IX. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur & ab illis
descendentibus. Principatū Amethysti Indica tenent, &c.

CAP. X. Achates in magna fuit auctoritate; nunc in nulla
est &c.

CAP. XII. Omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt, præci-
pue Corsici, in omni alio usu acriora abhorrentes.

CAP.

CAP. XIII. *Translucentes matutino probari censent: ant
si necesse est, in quartam horam; postea vetant. Expe-
rimenta pluribus modis constant: primum pondere, si gra-
viores sentiuntur: post hac corpore; facilius pustula in
profundo apparent, scabritia in cute, in capillamento
fulgoris inconstantia & priusquam ad oculos perveniat
desinens nitor.*

Ibidem. *Tantaque differentia est, ut alia ferro scul-
pi non possint, alia non nisi retuso, verum omnes Ada-
mante. Plurimum vero in his terebrarum proficit
fervor.*

ERRATA

ERRATA

Typographita sic corrigenda.

PAg. 36. l. 2. austeritatis. 48. l. 28. superioris.
53. l. 8. *Scenites*. 59. l. 4. naturâ. 64. l. 6. Zeno-
nothème. 86. l. ult. formam. 90. l. antepenul.
Sapphirum. 103. l. 8. percussas. 111. l. 21. *Il-
man*. 119. l. 10. Pharmacopœus. 163. l. 31. Iu-
daicum. 149. l. 31. ferens. 158. l. 17. *foudre*. 164.
l. 8. xxvi, atque ita deinceps capita unitate au-
genda sunt ut numerus capitum constet.

THEOPHRASTI
De
LAPIDIBUS
LIBER.

ων ἐν τῇ γῆ σωμαζομένων, τὰ μὲν ἐστὶν
ὑδατῶ, τὰ δὲ γῆς. ὑδατῶ μὲν, τὰ
μεταλλομορφα, καθάπερ ὄρυγρός καὶ
χρυσός καὶ τάλκα. γῆς δὲ λίθῶ τε καὶ
ὅσα λίθων περὶότερα· καὶ εἰ πνευ-
σὶν, ἢ χρωμασιν, ἢ λειότησιν, ἢ πυκνά-
τισιν, ἢ ἢ ἄλλῃ πνὶ διαίματι.

*Eorum quæ in terra concrefcunt, alia quidem sunt ex a-
qua, alia autem è terra. Ex aqua quidem metalla; ut ar-
gentum & aurum, & reliqua: è terra autem & lapis, &
qualia lapidibus præstantiora; & si quæ etiam ipsius terræ
infigiores naturæ sunt, sive coloribus, sive levoribus, sive
densitatibus, aut alia aliqua facultatè.*

Brevissime explicat Philosophus differentiam me-
tallorum & lapidum ratione materiæ; dum illa qui-
dem ex aqua, hos vero è terra generari docet. Per;
lapidibus præstantiora, intelligit gemmas, ut in pro-
gressu videbimus. Non est autem nobis proposi-
tum, disquirere, an hæc illius sententia vera sit, nec
ne; maioris hoc operæ foret; tantum ipsius men-
tem explicamus.

Περὶ μὲν ἔν τῶν μεταλλομορφῶν ἐν ἄλλοις πεφωρηται.
ὡς δὲ τῶν νῦν λέγωμεν. Ἄπαντα ἂ ἐν ταῦτα χρῆ νομι-
ζειν, ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐκ καθαροῦ πνευ-
σματος ὑλης, εἴτε ῥοῆς, εἴτε διηθήσεως διὰ τινῶ
μορφῆς, εἴτε, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐκ-
κεκεκ-

T H E O P H R A S T I .

κεκερμηλῆς. τάχα γὰρ ἐνδέχεται, τὰ μὲν ἕτως, τὰ δὲ ἐκεί-
 νως, τὰ δὲ ἄλλως. Ἀφ' ὧν δὴ καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ πυκνόν, καὶ
 τὸ σιλπνόν, καὶ διαφανές, καὶ τὰ ἅλλα τὰ ποιαῦτα ἔχουσι. καὶ ὁ-
 σον ἂν καὶ ὀμαλέστερον καὶ καθαρώτερον ἕκαστοι ἢ ποσῶτω καὶ ταῦ-
 τα μᾶλλον ἐπιάρχει. τὸ γὰρ ὅλον, ὡς ἂν ἀκρεβείας ἔχη κα-
 τὰ πλὴν σύσειν ἢ πῆξις, ἕτως ἀκολουθεῖ καὶ τὰ ἀπ' ἐκεί-
 νων.

*De metallis autem in aliis egimus, de lapidibus vero nunc
 dicamus. Omnia igitur hac putandum est, ut simpliciter
 dicatur, ex pura quadam atque æquabili materia concre-
 visse, sive per fluxum, sive per percolationem quandam fa-
 cta, sive, ut supra dictum, alio aliquo modo excreta. Fit
 enim forte aut hoc, aut illo modo, aut etiam aliter. A qui-
 bus etiam & levorem, & densitatem, & nitorem, & pel-
 luciditatem, & alia talia, habent. Et quo æquabilius &
 purius unumquodque fuerit, eo & ista magis accidunt. In
 totum enim quo accuratior secundum constitutionem fue-
 rit coagmentatio, ita & consequuntur ea que ex istis ac-
 cidunt.*

Aperit iam exactius lapidum & gemmarum ma-
 teriæ conditionem : esse nimirum terræ portionem
 maxime puram & æquabilem ; per confluxum, aut
 percolationem depuratam, aut alio quovis modo ab
 impura separatam. Variis enim modis hoc posse
 fieri. A varia autem conditione huius materiæ fie-
 ri, ut alii lapides aliis læviores sint aut densiores, alii
 niteant tantum, alii etiam pelluceant, aut etiam a-
 lias differentias sortiantur. Nam quo materia pu-
 rior & æquabilior fuerit, eo etiam lapides nasci præ-
 stantiores. In summa, hæc omnia à perfecta coa-
 gmentatione suam perfectionem nancisci, & con-
 tra. Transit autem porro à materia ad causam ef-
 ficientem. quam statuit duplicem : calorem, &
 frigus.

Ἡ δὲ πῆξις, τοῖς μὲν ἀπὸ θερμῆς, τοῖς δὲ ἀπὸ ψυχρῆς γίνε-
 ται.

DE LAPIDIBUS LIBER.

πη. καλὺν γὰρ ἴσως εἶδέν ἐνια γῆν λίθων ὑφ' ἐκατέρων
 ζωοποιῶν τῶν. ἐπεὶ τότε τὴ γῆς ἅπαντα διόξειεν ὑπὸ
 πυρός· ἐπεὶ περ ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐκάστων ἢ πῆξις καὶ ἢ
 πῆξις.

*Coagmentatio autem, his quidem à calido, illis autem à
 frigido fit. Nihil tamen prohibet quaedam genera lapidum
 ab utroque horum concrefcere. Quandoquidem terræ o-
 mnia genera videantur ab igne cogi; quoniam à contrariis
 fingulorum coagmentatio & liquatio.*

Sententia est Philosophi, coagmentationem lapi-
 dum fieri partim à calore partim à frigore; nihil ta-
 men impedire utrumque & calorem & frigus ad co-
 agmentationem quorundam lapidum concurrere:
 terrestria enim omnia igni cedere eique obnoxia
 esse, licet interea coagmentatio & liquefactio in
 contrariis subiectis accidat.

Ἰδιότητες ἢ πλείους εἰσὶν ἐν τοῖς λίθοις· ἐν γὰρ τῇ γῆ
 χρώμασι τε καὶ γλισχροτήτι & λειότητι καὶ πυκνότητι, καὶ τοῖς
 τοῖς ποῖσι αἰροῖσι διαφόροι· καὶ ἢ τὰ ἄλλα σπάνιοι.

*Lapidum autem plures sunt proprietates. In terra enim
 & coloribus & tenacitate & levore & densitate & simi-
 libus fluxus differentes sunt; secundum alia vero rari.*

Ostendit, diversas proprietates, quæ in lapidibus
 observantur, inde oriri, quod terrestris materia mul-
 tas differentias patiatur à multimoda varietate flu-
 xuum; siquidem & quoad colores, & quoad tenaci-
 tatem, levorem, densitatem, & alias huiuscemodi
 qualitates, fluxus diversi observentur; quoad alia au-
 tem pauci. Observandum autem, in Aldina editio-
 ne fuisse πλοῖα διαφόροι: Turnebus legendum iudi-
 cavit πολλαὶ διαφοραί: Sed omnino legendum est
 ποῖα, siquidem supra dixit Philosophus, εἴτε ποῖα εἴτε
 διηθήσεως, &c.

Τοῖς ἢ λίθοις αὐταὶ τε καὶ πρὸς ταύταις αἰ καὶ τὰς δυνά-
 μεις, τὰ τε ποιῆν ἢ πείσχειν, ἢ τὰ μὴ πείσχειν. τηκεῖ γὰρ, οἱ
 * * 2

T H E O P H R A S T I

δ' ἄτηκτοι. ἢ καυσοί, οἱ δ' ἄκαυσοί. Ἐὰν δὲ τῆτοις ὁμοίαι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καύσει καὶ πυρώσει πλείους ἔχαστες διαφορῆς.

Lapidibus autem & ista proprietates sunt & prater istas quæ accidunt secundū vires, efficiendi aut patiendi, aut non patiendi. liquabiles enim, alii non liquabiles; & combustibiles, alii non combustibiles; & alia his similia. & in ipsa combustione & ignitione plures habent differentias.

Sententia est: lapides habere & proprietates illas quod coloribus, tenacitate, lævore & densitate differant, pro diversitate fluxuum, è quibus materia eorum coagmentata est: & prater illas etiam eas quæ à diversis viribus oriuntur, quibus fit, ut in alia aut agant, aut ab aliis patiantur, aut non patiantur: exempli gratia, quod alii liquabiles sint, alii non, &c. atque adeo diversimode in liquatione & combustione patiantur; ut postea singulatim explicabit. Prius autem, antequam liquationem & combustionem prosequatur, proprietates quasdam peculiare & raras explicat.

Εἴνιοι ἢ τοῖς χρωμασιν ἰσομοιοῦν λέγονται λιθάμφοι τὸ ὕδωρ, ὡσπερ ἡ σμάραγδος. οἱ δὲ ὅλως ἀπολιθῶν τὰ πηθέμελα εἰς ἑαυτῆς. ἕτεροι ἢ ὀκλίω πνα ποιῆν. Οἱ ἢ βασιλίζειν τὸν ἀργυρον, ὡσπερ ἡ τε καλαμνή λιθός. Ἡ ἐρίκλῆα, ἢ ἡ Λυδῆ.

Quidam autem dicuntur similem sibi colore aquam redere, ut Smaragdus; alii prorsus in lapides commutare quæ in iis sunt posita; alii attractum quendam facere; alii probare aurum, ut lapis appellatus Herculeus & Lydius.

Sententia manifesta est. In Smaragdo non potui hanc vim observare. Eorum, qui petrificant, non dat hîc exemplum: sed a Plinius, agens de Affio lapide: Mutianus, inquit, specula quoque & strigiles & vestes & calceamenta illata omnia lapidea fieri, author est.

Θαττ

DE LAPIDIBUS LIBER.

Θαυμασιωτάτη ἢ καὶ μεγίστη δυνάμις, εἴπερ ἀληθές,
ἢ τ' ἵκτων.

Mirabilissima autem & maxima vis, si modo vera, eorum
qui pariunt.

In editis est τῶν πελῶν : Sed Pal. Codex ha-
bet τῶν πέλων. Et ita sane necesse est. neque
enim mirum, aliquos lapides liquabiles esse ; plu-
ra enim infra daturus est eorum genera. Quem-
admodum autem πελὸς proprie significat li-
quefactum, tamen supra accipitur pro liqua-
bili; ita & πελὸς licet proprie significet qui genitus
est, etiam pro eo licet accipere qui potest parere.
Atque hoc est quod Plinius innuit lib. 36. cap. 18:
Idem Theophrastus, & Mutianus, esse aliquos lapides qui
pariant, credunt.

Γνωριμώτεροι ἢ τ', ἔν πελείοσι, καὶ τὰς ἐργασίας. γλυ-
πτοὶ ἢ ἔνιοι, καὶ τορνευτοὶ, καὶ περιστοί. τῶν ἢ εἰδὲ ὅλως ἀπὲρ
σιδήρειον ἐνίων ἢ κακῶς ἔ μολίς.

Notissima autem illarum proprietates, & in pluribus, se-
cundum opificia. Sculptiles enim quidam, & tornabiles, &
sectiles sive fissiles; quosdam omnino ferrum non attingit;
quosdam male ac vix.

Εἰσὶ ἢ πελείς καὶ ἀλλαι καὶ ταύτας αἱ
μὲν ἐν καὶ χρώματι, καὶ τὰς σκληρότητας, καὶ μαλακότητας,
καὶ λειότητας, καὶ τὰλλα τὰ τοιαῦτα, δεῖ τὸ πᾶσι τὸν πελείοσιν
ἐπαρῆχασιν.

Sunt autē plures & alia secundum illas
que vero secundum colores, & duritias, & mollitias, & le-
viores, & alia similia, propter abundantiam, pluribus ac-
cidunt.

Lacunam hanc supplet Furlanus per διαφοραί. Sed
maior videtur lacuna quam ut hac una voce sup-
pleri possit: malim itaque supplere, κατὰ ταύ-
τας ιδιότητας διαφοραί. Secundum illas proprietates
differentia.

T H E O P H R A S T I

Καὶ ἐνίοις γὰρ κατὰ τόπον ὄλον, ἐξ ὧν δὴ καὶ διωνομασ-
 μήσαι λιθοποιΐαι, Παριῶν τε καὶ Πεντελικῶν, καὶ Χίων τε ἔ-
 Θηβαϊκῶν, καὶ αἷς ὁ παρὰ Αἴγυπτον ἐν Θήβαις ἀλαβαστερί-
 τος. καὶ γὰρ ἔστι μῆλας (al. μέλας) τέμνεται. καὶ ὁ τῷ ἐ-
 λέφαντι ὅμοιος, ὁ χερνίτης καλεῖται. ἐν ἣ πυέλῳ φα-
 σί καὶ Δαρρεῖον κείσθαι. καὶ ὁ πῶρος ὅμοιος τῷ χρωματὶ καὶ
 τῇ πυκνότητι τῷ Παριῷ, πῶρος ἢ κρυφότητι μόνον ἔχων τῷ
 πῶρῳ. διὸ καὶ ἐν τοῖς περὶ ἀσθενοτήτων οἰκίμασιν, ὡς περ
 διάζωμα τιθέασιν οἱ Αἴγυπτιοὶ μέλας αὐτότε
 διαφανῆς ὁμοίως τῷ Χίῳ, καὶ παρ' ἄλλοις ἢ ἕτεροι
 πλείους.

*Et nonnullis quidem secundum totum locum; à quibus
 etiam & denominata lapidicina, Pariorum & Pentelico-
 rum, & Chiorum ac Thebaicorum; quemadmodum &
 Thebis in Aegypto Alabastrites: nam & hic magnus (aut ni-
 ger) ceditur: & ebori similis Chernites appellatus: in quo
 monumento aiunt & Dariū conditum: & Porus similis co-
 lore & duritie Pario, levitate autem solum similis Poro.
 Quapropter & in pretiosioribus adificiis Diazomatis loco
 ponitur ab Aegyptiis niger ibidem pellu-
 cidus similis Chio; & alibi plures alii.*

De marmoribus agit author, quæ à locis, ubi ma-
 xima copia reperiuntur, denominantur; ut Pa-
 rium, quod notissimum est, in Insula Paro: de Pen-
 telico non memini me alibi legisse. De cæteris Plinius & alii. De Chernite quoque Plinius lib. 36.
 cap. 17. *Mitior est autem servandis corporibus, nec ab-
 sumendis, Chernites, ebori simillimus, in quo Dariū condi-
 tum ferunt.* Pro eo autem quod hic edidimus πύ-
 λῳ, Cl. Salmasium sequuti in Solinum pag. 1204,
 ante editum erat πέπλῳ. quod nullum commo-
 dum sensum admittit. Porro quod ad lacunam
 attinet, ea haud dubio supplenda per *δείκνυται*
καὶ; nam ita a Plinius: *Theophrastus autor est, &*
translu-

a Lib. 36. cap. 17.

DE LAPIDIBUS LIBER.

translucidos lapides in Aegypto inveniri, &c.

Αἱ μὲν ἔν τοιαῦται διαφοραὶ, καθάπερ ἐλέχθη κοινότερα πλείοσιν. αἱ δὲ καὶ τῶν δλωάμεϊς τὰς περιεσημείας, ὅσα ἐπ. τοῖς ὅλοις ὑπάρχουσιν, εἰδὲ σιωχεύαις λίθων, εἰδὲ μεγέθεσιν· ἐνίοι δὲ πάντιοι πάντων εἰσὶ καὶ μικροὶ, κατὰ μέρος ἢ τε σμάρρα γδ, καὶ τὸ σάρδιον, καὶ ὁ ἀνθεξ, καὶ ἡ σάπφειρος, καὶ σχεδὸν λόγῳ τῶν εἰς τὰ σφραγῖδια γλυπτῶν. οἱ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις διέλισκοντα διακροπομένοις. ὀλίγοι δὲ καὶ οἱ πλεῖστον πύρωσιν ἐ καῦσιν. ὑπερ ὧν καὶ πρῶτον ἴσως λεκτέον, τίνας καὶ πόσας ἔχουσιν διαφοράς.

Atque tales quidem sunt differentiae, quemadmodum dictum fuit, communes pluribus; quae vero secundum vires praedictas sunt, non item totis accidunt aut compagibus lapidum aut magnitudinibus. Quidam etiam rari omnino sunt & parvi, quemadmodum Smaragdus, & Sarda, & Carbunculus, & Sapphirus, & fortassis omnes qui scalpuntur in gemmas. quidam etiam reperiuntur in aliis fissis. Pauci etiam sunt qui uri possunt. De quibus & primum tamen dicendum, quas & quales habeant differentias.

In editis lacuna erat post σχεδόν. Quam ita splendendam iudicat Cl. Salmasius in Solin. pag. 98. atque ibidem observat, primum & vetustissimum apud Graecos usum horum minimè formæ lapillorum fuisse ut sculperentur, auroque includerentur, digitoque gestarentur ad signandum.

Κατὰ δὲ τὴν πύρωσιν οἱ μὲν τήκοντα καὶ ῥέουσιν, ὥσπερ οἱ μεταλλοειδέ. ῥεῖ γὰρ ἅμα τῷ χρυσοῦ καὶ τῷ χαλκῷ ἐ σιδήρῳ καὶ ἡ λίθος ἢ ἐκ τῆτων, εἰ ποίνω εἴτε τὴν ὑγρότητα τῶν ὑπάρχοντων, εἴτε καὶ δι' αὐτὰς. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ περιμαχιοὶ, καὶ οἱ μυλῖα, ῥέουσιν οἷς ὑπὸ πύρωσιν οἱ καὶ ὄντες.

Quod autem ad ustionem attinet, quidam liquantur & fluunt, quemadmodum metallici. fluunt enim simul cum argenteo & aere & ferro lapides qui ex illis sunt: sive propter

T H E O P H R A S T I

humiditatem eorum quae ipsis accedunt, sive per se. Ad eundem modum & Pyromachi & Molares fluunt, cum iis, quibus superponunt urentes.

Manifeste agit de illis metallicis lapillis, quos hodie vocant fluores, de quibus videndus Agricola & alii qui de rebus metallicis scripserunt. Addit illis & Pyromachos & Molares, quos hodie ut & antiquitus vocamus Pyritas: Plinius autem lib. 36, cap. 19, sic tradit: *Molarem quidem pyriten vocant, quoniam sit plurimum ignis illi: hi autem lapides licet non facile ab igne patiantur, sed illi fortiter resistent, unde illis nomen, tamen in ignem vehementissimum additi, etiam funduntur.*

Οἱ ἢ ἔ ὅλως λέγουσι πάντας τήκεσθαι, πλὴν τῆ μαρμάρου. τῶν ἢ κατακαίεσθαι, ἢ κενίαν ἐξ αὐτῆ γίνεσθαι. δόξειε δ' αὖ ἕτως ὅλως ἔπι πλείον εἰρηδῆ.

Sunt qui absolute dicant omnes liquari, praeter marmor. Hoc autem comburi, & cinerem ex illo fieri. Unde videri possit illud absolute pro ut plurimum dictum esse.

Corrigit sententiam eorum qui opinabantur omnes fluere lapides praeter marmor; quod non nisi in cinerem abit. quod cum etiam ipsi faterentur, non debuerant dicere absolute omnes fluere. Dat deinceps alias instantias.

Πολλοὶ γὰρ οἱ ἐξηγνήμενοι καὶ διαπηδῶντες ὡς ἔ μαρμαροῖμοι (κατὰ) τὴν πύρωσιν, ὡσαυτὲρ εἰδὲ ὁ κέρασμο. ὁ καὶ κατὰ λόγον ἐστίν. οἵ τινες ἐξυγροσμοῖοι συγχάνασιν. τὸ γὰρ τικτὸν, ἐνικμον εἶναι αἰεὶ καὶ ὑγρότιται ἔχει πλείω.

Multi enim rumpuntur & dissiliunt, tanquam non repugnantes ustioni, quemadmodum neque figulinus. quod & rationi consentaneum est: siquidem exsiccari sunt: quod enim liquabile est, esse humidum semper, & humiditatem habet multam.

Prima instantia est in iis qui non fluunt, sed dehiscunt & dissiliunt, haud secus quam vasa aut late-

DE LAPIDIBUS LIBER.

res qui è terra figulina arte sunt facti. Et ratio manifesta est; siquidem in iis, qui liquantur; semper aliquid est humidi, interdum minus, interdum plus; sed in his omne humidum extractum est.

Φασὶ ἢ καὶ τῶν ἠλιεμλίμων σπυρμιθίου ἀναξηραίνεσθαι τελείως, ὡς ἀχρεῖες εἶναι μὴ κατὰ βρεχθέντας πάλιν καὶ σπιρικμασθέντας. σπυρμιθίου ἢ καὶ μαλακτέρες καὶ διαβρεχόμενοι μάλλον. Φανερὸν ἢ ὡς ἀμφοτέρων μὴ ἐξαίρετον τι, ὑγρότητα. συμβαίνει ἢ σπυρμιθίου πυκνὸς ἀποξηρανομένης σκληρύνεσθαι. σπυρμιθίου δὲ μανθῆς, καὶ ὧν ἡ φύσις τοιαύτη, θραυστὸς εἶναι καὶ τικτὸς.

Aiunt autem, etiam eos, qui insolantur, alios exsiccati penitus, ita ut inutiles sint nisi rursus macerati & humefacti: alios vero molliores & fragiliores fieri. Manifestum autem, utrorumque humorem extrahi. Accidit autem, densos, ubi exsiccati fuerint, indurescere; raros vero, & quorum similis natura, fragiles esse & liquabiles.

Sententia est: sicut in quibusdam humiditatis omnino extractio, sive à Sole sive ab igne, efficit ut amplius liquari non possint: ita in aliis effici, ut qui densioris sunt materiæ, extracto omni humore magis indurescant; rarioris vero seu porosioris, fragiliores atque adeo liquabiles esse. Animadvertendum autem, in Ald. Edit. esse, καὶ ὧν ἡ σύμφυσις τοιαύτη. quod & Furlanus expressit; quorum compactio eiusmodi est. licet ediderit φύσις. quod magis videtur convenire.

Ἐνίοι δὲ τῶν θραυστῶν ἀνθρακῶν τῆς θραύσεως, ἐπιμένοντες πλείω χρόνον. ὡς περὶ οἱ περὶ Βίνας ἐν τῶν μεταλλῶν ἢ οὐρανὸς κατὰφέρει. καίονται γὰρ ὅταν ἀνθρακες ἔπιπτεσθαι; καὶ μέχρη τέττα χρεῖας φύσας τις. εἴτ' ἀπομαραίνονται, ἐπὶ πάλιν καίονται. διὸ ἐπὶ πολῷ χρόνον ἢ χρῆσις. ἢ δὲ ὅσμη Ἐαρεῖα σφοδρὰ καὶ διουχερῆς. Quæ Furlanus ita vertit.

Quin & nonnulli fragilium lapidum, dum franguntur,

T H E O P H R A S T I

in Carbones evadunt, & diutius permanent. quales sunt ad Benas, in metallo, quos flumen defert. Comburuntur autem iniectis Carbonibus, & inflante aliquo donec opus sit; dein siccantur & uruntur iterum. Quocirca & diutius est illorum usus. odor autem gravis & teter est.

Omnino legendum puto, ἀνθρακῆν τῆ καύσῃ. Sic paulo post dicet, ἐκπρωσθῆ τῆ καύσει, &c. Quomodo enim fractura aut fissura Carbones fierent? Verterem ergo: Nonnulli fragilium, ustione in Carbones vertuntur, & durant multo tempore. Bena autem oppidum est Cretæ, secundum Suidam: aut Thraciæ, secundum Stephanum: Unde & Beni populi Plin. in Thracia, lib. 4. cap. xi. Magis autem verisimile, locum in Thracia intelligi, quam in Creta.

Quod autem sequitur: καίοντι γὰρ ὅταν ἀνθρακῆς θηπυθῶσι, ἢ μέχρι τῆς χρείας φυσᾷ τις. Sal. legendum censet, εἰάν φυσᾷ τις. Itaque ita vertentem: Ardent enim cum Carbones superimponuntur, & ea usque eius usus est, quo inflat aliquis; dein languescunt seu collabuntur, & rursus ardent.

Ὅν δε καλῶσι σπῖνον, ὃς ἰὼ ἐν τοῖς μετάλλοις, ποῖστ' & διακοπεῖς, ἢ σωληθεῖς πρὸς ἑαυτὸν, ἐν τῷ ἡλίῳ τιθέμεν & καίεται, ἢ μᾶλλον εἰάν θηπυθεῖται ἢ περιεχθῆν τις.

Quem autem vocant Spinum, is & in metallis invenitur, hic dissectus, & in se congestus, & Soli expositus, ardet, & magis si irroret aut circumaspergat quis.

Huius lapidis alibi mentionem fieri non invenio; nisi in lib. de Mirabilib. Aufcultation. qui Aristoteli tribuitur. Ubi hæc leguntur:

Φασὶ δὲ τὸ ἐν τῇ Θρακίᾳ λίθον, τὸν καλεῖμεν σπῖνον, διακοπέντα καίεσθαι, & συντεθέντα πρὸς ἑαυτὸν, ὡς περὶ τὸν μαρμαίλλω, ἔτιως καίκενον εἰς ἑαυτὸν τεθέντα, ἢ θηπυθῆν ὑδατι, καίεσθαι. τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἢ τὸν μαρμαίλλω.

Ὁ δὲ Λιπαράϊος ἐκπρωσθῆται (ita legit Cl. Salmasius, cum in edito sit ἐκφρωσθῆται) τῆ καύσει, ἢ γίνεται κωσθηροειδής.

DE LAPIDIBUS LIBER.

ροαιδής. ὡςθ' ἄμα πῶ τε χροάαν μετὰβάλλειν ἢ πῶ πυ-
κνήτητα. μέλας τε γδ ἢ λεῖός ἐστι, ἢ πυκνός, ἀκαυτός ὢν.
γίνε) δ' ἔτ' ἐν τῇ κισήρει διειλημμέν' ἄλλοθι ἢ ἄλλο-
θι, καθάπερ ἐν κυτταρείῳ, ἢ ἐσσιμεχίς. ὡσαυτ' ἢ ἐν Μή-
λω Φασὶ πῶ κισήρειν ἐν ἄλλῳ τινὶ λίθῳ γίνεσθαι. Καὶ
ἐκεῖν' ἢ μὴ τέτω ὡσαυτ' ἀνὴπεπονηώς. πᾶλλ' ὁ λίθ' ἔ-
τ' ἔχ' ὅμοι' τῷ Λιπαράίῳ.

*Liparaus autem lapis exinanitur ustione, & fit pumici si-
milis. ita ut simul & colorem mutet & densitatem: niger
enim & levis est, & densus, antequam uratur. Nascitur
hic in pumice separatus alibi & alibi, quemadmodum in
cellulâ, & non continuus. Vbi & in Melo aiunt pumicem in
alio quodam lapide nasci. Et hic quidem illi quasi oppositè,
siquidem hic lapis liparæo dissimilis.*

Lipara est Aeoliarum Insularum una; Plinius au-
tem scribit lib. 36, cap. 21; Pumices laudatissimi sunt
in Melo, Scyro, & Aëolis insulis. Quæ autem sit diffe-
rentia inter eos, hic explicat Author.

Ἐκπωρεῖται δὲ ἢ ὅ ἐν τετραδέτ' Σιλελίας γινόμενος. τῆ-
το δὲ τὸ χωρίον ἐστὶ κτ' Λιπαράαν. ὁ δὲ λίθ' ἐν τῇ ἄκρῃ τῇ
Ἐλευσάδι καλεσμένη πολλός. ὁμοίως τ' Βίναις καιόμεν' ἢ
ὁσμῶν ἀφίησιν ἀσφάλτ'ς. τὸ δ' ἐν τ' κατὰκαύστωσ ὁμοιον
γίνε) γῆ κεκαυμένη.

*Exinanitur autem & qui in Tetrade Sicilia nascitur: qui
locus è regione Liparæ est. Lapis vero in Promontorio Eri-
neade vocato multus. instar eorum qui in Binis reperiuntur
ustus, odorem findit bituminis. quod autem ab ustione sit
reliquum, simile sit terra exusta.*

Pro τετραδέτ' Pal. Cod. τετραεῖδ'; sed neutrius in Si-
cilia mentionem invenio apud Geographos. Appa-
ret autem, hos lapides, qui gravem hunc odorem
emittunt, è bituminosa materia constare.

Ὅς δὲ καλεῖσιν εὐθύς ἀνθρακας, τῶν θρυπομένων
δὲ πῶ χρεῖαν, εἰσὶ γῶδες. ἐκκαίονται δὲ καὶ πυ-
ρεῖνται καθάπερ οἱ ἀνθρακες. εἰσὶ δὲ πᾶσι τε πῶ Λι-
παράντι

T H E O P H A R S T I

γυσιπλώ, ὅπως καὶ τὸ ἤλεκτρον, καὶ ἐν τῇ Ἡλείᾳ, Ἐα-
 διζόντων Ὀλυμπιάζε τῶ δι' ὄρεσ. οἷς καὶ οἱ χαλκῆς
 χρωῶνται.

Furlan. Quos autem Carbones vocant; qui propter u-
 sum franguntur, terreni sunt. uruntur autem & incen-
 duntur ut Carbones. Sunt hi in Liguria, ubi etiam Succir-
 num est, & in Elide, Olympiam per montes petentibus.
 Quibus & uruntur fabri.

Porro pro Θρυπορμύων διὰ τῶ χρείαν, Pal. legit.
 Θρυπορμύων διὰ τῆ χροῶν. Sed prius melius videtur.

Εὐρέθη δέ ποτε ἐν [τοῖς] Σκαπήσουλῆς μετὰ τοῖς λί-
 θος, ὅς τῆ μὲν ὄφει παρόμοιοι ὦν ξύλω σκερῶ. ὅτε δ' ὄπι-
 χέοι τὸ πρὸ ἐλαίου, κατέτα. καὶ ὅτ' ἐκκαυθεῖν, τότε παύε-
 ται ἢ αὐτὸς, ὡσπερ ἀπαθῆς ὦν. Τῶν μὲν ἔν καιρομένων
 αὐτῶν διαφορεῖ.

Furlan. Inventus est & in Scaptēsula metallis lapis, pu-
 trido ligno non absimilis. qui, cum oleum affunderes, ure-
 batur; quod cum crematum esset, incendium desinebat lapi-
 dis, tanquam esset impatibilis.

Scaptēsulæ Thraciæ oppidulum è regione Thasi,
 Stephano, & Plutarcho in Cimone, item in libello
 de Exilio. Ubi tradit, Thucydidem hoc loco bellum
 Atheniensium cum Peloponnensibus scripsisse. Su-
 spectus tamen hic locus authoris; quia Plinius lib.
 36. cap. 19, ubi agit de Gagate: Niger est, ait, planus,
 pumicosus, non multum à ligno differens; levis, fragilis, &c.
 mirumque accenditur aqua, oleo restinguitur. & non mi-
 rum est, oleo affuso aliquid ardere. Sed nihil hîc
 definitio. Hactenus autem egit Philosophus de la-
 pidibus, qui, cum uruntur, vario modo se habent.
 alii enim liquantur & fluunt; alii in cineres redigun-
 tur; alii in pumices; &c. Profecquitur iam de aliis la-
 pidibus qui ab igne non patiuntur.

Ἄλλο δὲ π γλύθ ἐστὶ λίθων, ὡσπερ ἐξ ἰνανπίων πεφυ-
 κῆς, ἀκκωσον ὄλως, ἀνθερῆς καλῆ μῆθ. ἐξ ἔ ἔ τὰ σφρα-
 γηδία

DE LAPIDIBUS LIBER.

λίδια γλύφουσιν. ἐρυθρὸν μὲν τῷ χρώματι, πρὸς τὸ πᾶν ἡ-
λιον πημέλμον, ἀνθεκτικὸν καιομένην ποιεῖ χροῶσαι. Τιμωτά-
τον δ' ὡς εἶπεν. μικρὸν γὰρ σφόδρα τετραεκόντα χρυσῶν.
ἀγεται δ' ἔτι ἐν Καρχηδόνι ἐν Μαιναλίας. ἡ καί ἐν
δ' ὁ περὶ Μίλητον γωνιειδὴς ὢν, ἐν ᾧ περὶ καὶ τὰ ἐξάγωνα.
καλεῖται δ' ἀνθεκτικὰ καὶ τῆτον. ὁ καὶ θαυμαστὸν ἔστιν. ὁμοίον
γὰρ τῆτον τινὰ καὶ τὸ Ἰσάδα μάλιστα.

*Aliud autem quoddam genus est lapidum, quasi è contra-
riis genitum, incombustibile penitus, Carbunculus appella-
tus; è quo & sigilla sculpunt; rubens quidem colore, soli au-
tem expositus, ardentis Carbonis facit colorē; pretiosissimū,
ut ita dicam; nam valde parvus quadraginta aureis estima-
tur. fertur hic Carthagine & Massilia. Non ardet autem
qui circa Miletum invenitur, angulosus; inter quos sunt &
sexanguli. Vocant autem & hunc Carbunculum; quod
mirum est: Similis quodammodo ratio est & Adamantis.*

Manifeste hic agit author de gemmis, quas Pli-
nius vocat ardentēs; qui videndus lib. 37. cap. vii. Ubi tamen non meminit lapidis qui circa Miletum nascitur: Sicut nec Theophrastus Alabandæ. Quare suspicor, cum Miletum à Ptolomæo ponatur in Ca-
ria, cuius & urbs Alabanda, pro uno eodemque la-
pide esse accipiendum: nam & ibidem Orthosia. Quum autem Theophrastus has gemmas Carbun-
culos nominari dicat, non tam propterea quòd in-
combustibiles sint, sed quod soli expositi Carbonis
ardentis speciem referant, dicit, mirum esse, etiam
Milesium illum lapidem Carbunculum vocari, ob id
solum quod ab igne non patiat, cum ad eundem
modum & Adamas ita posset appellari, quia nec ipse
quicquam ab igne patitur. Furlanus hoc aliter ac-
cepit. Milesium Carbunculum, inquit, Lychnitem suspi-
cor, quem Carbunculum remissiore a quibusdam vocatum
testatur Plinius. Mirum autem dicit esse Theophrastus,
quod non uratur, propterea quod fragilis est, neque adeo so-
lidus,

lidus, ut catera genera Carbunculorum. Plinii locus ita se habet lib. 37. cap. 7: Ex eodem genere ardentium lychnitis appellata, à lucernarum accensarum præcipua gratia. (Salmaf. corrigit; à lucernarum accensu; tum præcipuæ gratiæ.) Nascitur circa Orthosiam, totaque Caria, ac vicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissionem Carbunculum esse dixerunt, &c. Nihil autem Plinius toto hoc loco de fragilitate: sed contra; Omnia, inquit, hæc genera sculptura contumaciter resistunt, partemque cera in signo tenent. Quin etiam si daretur fragiles fuisse, non propterea mirum esset ab igne nihil pati.

Οὐ γὰρ εἶδ' ὡππερ ἡ κίττης ἢ τέφρα δόξειεν ἄν, διὰ τὸ μὴ εἶν' ἔχειν ὕγρον. Ταῦτα γὰρ ἀκαυστα ἢ ἀπύρωτα, διὰ τὸ ἐξηρηθῆσθαι τὸ ὕγρον.

Non enim neque sicut pumex & Cinis videantur utique, quod nihil habeant humidi: hæc enim non comburuntur; neque accenduntur, quia extractum est humidum.

Ἐπεὶ ἢ τὸ ὅλον ἡ κίττης ἐκ κατακαύσεως διοικεῖ τισὶ ζίνεδθ. πλὴν τῆς ἐκ τῆς ἀφροῦ τῆς θαλάσσης σπυρισμένης λαμβάνουσι ἢ τὴν πίσιν διὰ τὴν αἰοδήσεως.

Siquidem in totum pumex ex combustione videtur quibusdam fieri. Præter illum qui ex spuma maris concrevit. Cuius argumentum capiunt per sensum.

Pæperam opinantur quidam Alcyonium hic innui ab Authore quod bene observavit Furlanus.

Ἐκ τε τῶν πλείω τῶν Κρατῆρας γενομένων, ἢ ἐκ τῆς Διαβάρος λίθου τῆς Φλογυμένης, ἢ ἢ κίττης ἢ κίττης. μαρτυρεῖν ἢ οἱ τόποι διοικῶσιν ἐν οἷς ἢ ἢ κίττης. ἢ γὰρ ἐν τῇ μάλιστα ἢ ἢ κίττης. Τάχα δὲ ἢ ἢ κίττης, αἱ δ' ἄλλως. ἢ πλείω τόποι τῆς γενέσεως.

Item ex iis qui in Crateribus nascuntur; & ex diabaro lapide adusto; qui & pumicescit. Testari quoque videntur loca in quibus nascuntur. nam in ardentibus locis potissimum pumex. Forte autem hic quidem hoc modo, alii alio; & plures sunt modi generationis.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Pro eo quod editur, καὶ γὰρ ἐν Ἰμάτω, Salmafius legendum dubitat, καὶ γὰρ ἐν Αἴτῃ : neque enim aliter commode locum exponi posse. Sed quis sit diabaribus lapis, quarendum ; neque enim invenio alibi eius mentionem. Suspicio corruptum esse nomen pro Arabo, de quo Plin. lib. 36. cap. 21 Arabus. (pro quo tamen Cl. Salmafius legit Arabicus) lapis ebori similis, dentifriciis accommodatur crematus.

Ἡ γὰρ ἐν Νισύρω καθάπερ ἐξ ἄμμου τινὸς ἔοικε συγκρῆσθαι, σημείον ἧ λαμβάνουσιν, ὅτι τῶν ἀεζομένων ἐνταυθα διαφύσσον ἐν τῶν χερσίν, ὡσπερ εἰς ἄμμον· διὰ τὸ μήπω σπινθῆσαι, μηδὲ συμπεπηγῆσθαι. ἀεζοῦσι δ' ἀθρόας καὶ μικρὰς χειροπαλήθεις ὅσων πολλὰς, ἢ μικρῶν μείζους, ὅταν ἀπαμείρων τ' ἄνω.

Pumex enim in Nisuro quasi ex arena quadam videtur concretus. Argumentum autem capiunt, quod ex iis, qui inveniuntur, quidam friantur in manibus veluti in arenam: quia nunquam concresecunt aut compinguntur. Inveniuntur autem confertim ad minimum manum implentes circiter multae, aut paulo maiores, cum pars superior ablata fuerit.

Nisuros insula Asiae obiacens haud longe à Gnido: de qua ita Strabo lib. x. sub finem: teres est, sublimis, ac saxosa, & molaris lapidis copia praeclara. Sed hunc lapidem sive pumicem de quo Author, alium fuisse oportet, siquidem manibus in arenam teratur.

Ἐλαφοῦ δὲ σφόδρα καὶ ἡ ἄμμος. ἡ δ' αὖ (καὶ ἐν Μήλω πᾶσα μὲν, εἴα δ' αὖ ἐν λίθῳ τινὶ ἐτέρῳ γίνεται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον. διαφορὰς δ' ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας, καὶ χρώματι, καὶ πυκνότητι, καὶ βάρει. χρώματι μὲν, ὅτι μέλαινα, ἐκ τῶν ῥυακῶν ἔσθ' ἐν Σικελίᾳ. πυκνός τε καὶ βαρεῖα, αὐτὴ τε καὶ μυλώδης. γίνεται γάρ τις καὶ τοιαύτη κίσηρος, καὶ εἰς ἑαυτὴν ἔχει, καὶ πυκνότητι, καὶ ἐν τῇ χρῆσει πολυημιότερον τῷ ἐτέρῳ. Τμηλικὴ ἧ καὶ ἡ ἐκ τῶν ῥυακῶν μάλλον

T H E O P H R A S T I

μᾶλλον τ' κρηῆς καὶ λουκῆς. Τμηλικωτάτη δ' ἐκ τ' θαλάσσης αὐτῆς.

Levis autem valde & arena: ea rursus in Melo quidem omnis: quidam rursus pumex in lapide quodam altero gignitur, ut ante dictum. Differunt autem inter se & colore & densitate & gravitate. colore quidem, quod niger sit, ex rivo Sicilia. densus etiam & gravis hic, uti & Molaris. Nasctur enim & talis pumex, & gravitatem habet & densitatem, & in usu longe pretiosior est ceteris. Scissilis autem magis ille è rivo quam levis & albus: maxime autem scissilis ex ipso mari.

In editis ante legebatur τε καὶ μαλώδης; pro quo Turnebus legerat ἀλωώδης: Sed Iosep. Scaliger comment. in Ætnam emendavit μυλώδης, quod & Furlanus secutus est. Pro τμηλική autem Furlanus videtur legissè σμηλική. Vertit enim, ad detergendum magis valer: quod quidem magis videtur convenire, licet Codices hoc non prodant. Exordium autem huius paragraphi non caret vitio. nam alienum est hic, agere de arena. Legerem ita, ἐλαφρὰ δὲ σφόδρα καὶ ἀμυώδης ἐν Μήλω πᾶσι μὲν. Nam cum Plinius agit de optimo pumice, ei etiam natales assignat in Melo: & addit, *Probatio in candore, minimoque pondere, & ut quam maxime spongiosi aridique sint, ac teri faciles, nec harenosi in fricando.* Denique pro θαλάσσης αὐτῆς è Palat. Cod. substituiimus αὐτῆς.

Καὶ περὶ μὲν τῆς κιασήμεδος ὅτι ποσῶν εἰρήθω. περὶ δὲ τῶν πυρκαμένων καὶ τῶν ἀπυρώτων λίθων, ἀφ' ὧν καὶ εἰς τὸ ποιεῖσθαι, ἐν ἄλλοις θεωρητέον τοῖς αἰτίαις.

Atque de pumice quidem hætenus dictum sit. De lapidibus autem combustilibus & non combustilibus, à quibus huc usque digressi sumus, causa alibi consideranda.

Τῶν δὲ λίθων καὶ ἄλλαι [διαφοραὶ] πυχράνεσιν. ἐξ ὧν καὶ τὰ σφραγίδια γλύφουσιν.

Furlani.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Furlan. *Sunt & alia lapidum differentia, ex quibus & sigilla sculpunt.*

Sed lacuna in MS^{is} & ante editis, maior est quam ut per διαφοραῖς impleri possit: legerem itaque, καὶ τὰς ιδιότητας διαφοραῖς.

Αἱ μὲν τῆ ὄψει μόνον. οἶον τὸ Σάροδιον, καὶ ἡ Ἰάσπις, καὶ ἡ Σάπφειρος. αὐτὴ δ' ἐστὶν ὡσαύτε χρυσοπάς.

Quaedam quidem aspectu solum. quemadmodum Sarda, & Iaspis, & Sapphirus. hæc autem est quasi stillis aureis compuncta.

Liquet, in lacuna superiori adhuc aliquid desiderari. nam non satis apparet quid illud ὄψει sibi velit. Furlanus extulit, *specie tantum commendantur*. De Sapphiro Plinius; *Inest & aliquando ei* (nimirum Cyano) *aureus pulvis, non qualis in Sapphirinis; in Sapphiris enim aurum punctis collucet*. Apparet, & Theophrastum & Plinium non aliam Sapphirum agnovisse præter eam quæ aureis stillis compuncta erat. Epiphonio est χρυσοσηής. Isidorus: *Sapphirus ceruleus est cum purpura, habens pulveres aureos sparsos*. Plura ad hanc rem Salmasius in Solinum pag. 132 & 133.

Ἡ ἢ Σμάραγδος, καὶ διδάμειν πνὰς ἔχει. τῆ τε γὰρ διατ, ὡσαύτε εἶπε μὲν, ἐξομοῖται τῇ χρυσοῦ ἐαυτῆ. μετρία μὲν ἔσται, ἐλάττω, ἢ ἢ μεγίστη, πάντως ἢ δὲ χειρίστη, τῆ καθ' αὐτὴν μόνον, καὶ πρὸς τὰ ὄμματα ἀγαθή. διὸ καὶ τὰ σφραγίδια φερῶσιν ἐξ αὐτῆς, ὡςτε ἐλπίειν. ἐστὶ δὲ σπανία, καὶ τὸ μέγεθός ἐ μέγαν.

Smaragdus autem & vires aliquas habet: aquæ enim, sicut diximus, colorem assimilat sibi; modica quidem, pauca; maxima autem, totius; deterrima vero eius quæ circa ipsam modo. & aciem oculorum iuvat; quare & sigilla ex ipsa gestant, ut intueantur. Est autem rara, & mole haud magna.

Legendum ἢ δὲ μεγίστη, πάντως. Videndus Plinius lib 37. cap 5.

Πλω

T H E O P H R A S T I

Πλὴν εἰ πιθόβη ἢ ἀναγραφᾶς δέῃ, ἕπερ ἢ βασιλέων
 ἢ Αἰγυπίων. ἐνίοι γάρ φασι κομιθῆναι ποτὶ
 ἐν δώροισι παρὰ τῆς Βαβυλωνίων βασιλείας, μῆκος μὲν τε-
 τράπηχυ, πλάτος δὲ τρίπηχυ. ἀνακῆσθαι δὲ καὶ ἐν
 τῷ Ἡρακλῆος ὀβελίσκῳ Σμαράγδους τέτταρας, μῆκος μὲν
 τετράραχον ἢ πενήτην, ὅρα δὲ, τῆ μὲν τέτταρας, τῆ δὲ
 δύο. Ταῦτα μὲν ἐν ὅτι κτλ ἢ ἐκείνων γραφῶν.

*Nisi credere oportet commentariis de Regibus Aegyptiis.
 quibus traditum est, missam aliquando dono à Babylonio-
 rum rege, longitudine quatuor cubitorum, latitudine trium.
 positos autem in Iovis obelisco Smaragdos quatuor, longitu-
 dine quadraginta cubitorum, latitudine vero partim qua-
 tuor, partim duorum. atque haec quidem ita ab ipsis refe-
 runtur.*

Lacunam autem putat Salmas. haud aliter sup-
 plendam, quam legendo, μὲν γὰρ φασι. Pro ὀβελίσκῳ
 Σμαράγδους; ὀβελίσκου Σμαράγδου. Plinius hunc lo-
 cum ita refert: Theophrastus tradit, in Aegyptiorum
 commentariis reperiri, regi eorum à rege Babylonio missum
 smaragdum munere 14 cubitorum longitudine, & trium la-
 titudine; & fuisse apud eos in Iovis delubro obeliscum è 14
 Smaragdis, 40 cubitorum longitudine, latitudine vero in
 parte quatuor, in parte duorum. Videtur ergo legisse,
 ὀβελίσκον ἐκ σμαράγδων τετάρων.

Τῶν ἧ. ἀνῶν καλαμῶν ὑπὸ πηλῶν, ἢ ἐν
 Τύρῳ μεγίστη. σήλη γὰρ ἔστιν ὀμβροφύτου ἐν τῷ Ἡρακλῆος
 ἱερῷ. εἰ μὴ ἄρα ψεῦδος Σμαράγδου. ἢ γὰρ πικρὸν γί-
 νεται πρὸ φύσης.

Furlan. Ex iis autem qui à multis Bactriani dicuntur,
 maximus in Tyro est. Pila enim est satis magna in Herculis
 templo. Nisi forte pseudo smaragdus sit. Nam & talis
 nascitur quaedam substantia.

Corruptus est locus. Primo lacunam Turnebus
 supplevit, legendo, Τανῶν quia Plinius inter species
 Smaragdi ponit Tanon. Furlan. Βακτριανῶν. quia
 Theo-

DE LAPIDIBUS LIBER.

Theophrastus paulo post mentionem eorum facit. Sed ut verum fatear, neutra correctio mihi adhuc satisfacit. Plinius: *se autem scribente* (Theophrasto) *esse in Tyro Herculis templo stantem pilam è Smaragdo; nisi potius pseudo-Smaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri, &c.* In editione Aldina est: *τῶν ἴ. . . ανῶν καρμύων &c.*

Γίνεται ἴ ἐν τοῖς ἐν Ἐφιαλίῳ καὶ γνωρίμοις τόποις, διττὰ-
 χῆ μάλινα, πάλι τε Κύπερον ἐν τοῖς χαλκωρυχείοις, ἢ ἐν
 τῇ νήσῳ τῇ Ἐπικειμένη Καρχηδόνι. καὶ ἰδιωτέρως δὲ ἐλ-
 σκεσιν ἐν ταύτῃ. μετὰ δὲ ὡσπερ τὰλλα καὶ ἡ Φύ-
 σις. καὶ ῥάβδος ποιῶσιν ἐν Κύπερῳ αὐτῷ καθ' αὐτῷ πολ-
 λὰς. δέλοσκονται ἴ σπανίαι μέγεθ' ἔχουσι σφραγίδος,
 ἀλλ' ἐλάττωσιν αἰ πολλαί. διὸ ἔτι πρὸς τὴν ἰσχυρίαν αὐτῇ χρῶν-
 ται ἔτι χρυσεῖς. καλλῆ δὲ ὡσπερ ἡ χρυσοκόλλα. καὶ ἐνίοτε γε
 δὴ καὶ ὑπολαμβάνουσι τὴν αὐτῶν φύσιν εἶναι. ἢ γὰρ τὴν χρῶαν
 παρόμοια τυγχάνουσιν.

*Nascitur autem in locis accessis & notis, duobus prefer-
 tim. In Cypro in eris fodinis, & in Insula obiacente Cartha-
 gini: etiam pretiosiores seu genuinos inveniunt in hac. Effo-
 ditur enim ut & aliud genus. Et Venas agunt in Cypro con-
 iunctim plures. Inveniuntur autem rari magnitudinem si-
 gilli habentes, sed minores longe plures. Quamobrem & ad
 ferruminationem auri utuntur. Ferrumina enim instar
 Chrysocolla. Quidam etiam existimant, eandem esse natu-
 ram: sunt enim colore persimiles.*

Salmasius pro Καρχηδόνι legendum censet Chal-
 cedoni. Quem vide in Solin. pag. 195. Plinius tamē
 lib. 37. c. 5: *Carchedonii nescio an in totum exoleverint,
 postquam metalla eris ibi defecerunt; & semper tamen vi-
 lissimi fuere minimique.* Sed hīc quoque Cl. Salmasius
 legit Chalcedonii. Hæc autem omnia accipienda
 sunt de pseudo-smaragdis. Idem pro ἐν τῇ νήσῳ legit
 ἐν Δημονήσῳ. quem vide in Solinum pag. 717-

Ἀλλὰ ἡ μὲν χρυσοκόλλα δαψιλήσ καὶ ἐν τοῖς χρυσεῖοις,
 * * * 2 καὶ

καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς Χαλκορυχείοις, ὡς περ ἐν τοῖς Πέ-
σσυ τόποις.

Verum Chryfocolla copiosa etiam in aurariis, & adhuc
magis in ærifodinis: sicuti & in locis qui circa illa sunt.

Plin. lib. 33. cap. 5. de Chryfocolla: Laudatio-
rem in ærariis metallis, & proximam in argentariis
feri, compertum est. Invenitur & in plumbariis; vi-
lior & in aurariis.

Ἡ δὲ Σμάραγδος ἁπανταίᾳ, καθάπερ εἶρηται. Διοκῆς γὰρ
ἐν τῇ Ἰάσπιδι γίνεσθαι. Φασὶ γὰρ Διρεθῆναι ποτὲ ἐν Κύ-
πρῳ λίθον, ἧς τὸ μῆν ἡμισυ Σμάραγδος ἴσῳ, τὸ ἡμισυ δὲ
Ἰάσπις, ὡς ἔπω μεταβεβηκυίας ἀπὸ τοῦ ὕδατος. ἔστι δὲ
πρὸς αὐτῆς ἐργασία πρὸς τὸ λαμπρῆν. ἀρχῆ γὰρ ἔσται ἡ
λαμπρότης.

Smaragdus autem rarus, ut dictum est. Videtur enim
ex Iaspide nasci; siquidem aiunt, inventum aliquando in Cy-
pro lapidem, cuius dimidium Smaragdus erat, dimidium
autem Iaspis: uti nondum plane mutatus ab aqua. Est au-
tem aliqua opera necessaria ad claritatem illi conciliandam;
initio enim non est admodum clarus.

Αὐτὴ τε δὲ ἡ Περσικὴ τῆς Διωάμης, ἔστι τὸ λυγκέρον. καὶ γὰρ
ἐν τούτοις γλύφεται τὰ σφραγίδια. καὶ ἔστι σερρωτάτη κα-
θάπερ λίθος, ἔλκει γὰρ ὡς περ τὸ ἡλεκτρον. οἱ δὲ Φασιν, ἔ-
μόνον κάρφη καὶ ξύλον, ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, εἰάν ἡ
λεπτός. ὡς περ καὶ Διοκλῆς ἔλεγε.

Hac autem prestans viribus, uti & Lyncurium. namque
ex ipso sculpuntur sigilla. Estque solidissimum quemadmo-
dum lapis. Trahit enim sicut succinum: quidam autem aiunt
non solum festucas & lignum, sed etiam as & ferrum, si te-
nue sit: sicuti & Diocles dicit.

Hunc locum respexit Plinius lib. 37. cap. 3. Nec
folia tantum & stramenta ad se rapere, sed aris etiam & ferri
laminae quod Diocles quidem & Theophrastus credidit.
Ubi legendum censet Salmastius; quod Diocli Theophra-
stus credidit.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Εἴπε δὲ διαφανή τε σφοδρὰ καὶ πυρρὰ. Βελίω δὲ τὰ τῶν ἀγρίων, ἢ τὰ τῶν ἡμέρων. καὶ τὰ τῶν ἀγρίων, ἢ τὰ τῶν θηλείων. ὡς καὶ τῆς περὶ τῆς διαφύσεως, καὶ ἔξ πονεῖν, ἢ μὴ πονεῖν, [καὶ τῆς σωματικῆς ὅλως φύσεως, ἢ τὸ μὲν ξηρότερον], τὸ δὲ ὑγρότερον. Ἐρίσκουσι δ' ἀνορύττοιτες οἱ ἔμπροσθεν. καὶ ἄλλοι περὶ τῆς γῆς καὶ ἐπαμάτη γῆν ὅταν ἐρήσῃ. γίνεσθαι δὲ καὶ κατεργασία πρὸς αὐτὰς περὶ τῶν περὶ τῶν.

Porro autem pellucida sunt valde & ignea: meliora autem est feris quam ex cicuribus; & est maribus quam est foemellis: utpote & nutrimenti differentis; & aut laborare aut non laborare, & omnino totius corporis natura, quatenus hoc ficcius, illud vero humidius. Inveniunt autem fossiores periti. Abscondit enim & aggerat arenam cum mixxerit. In poliendo autem multum opera sumitur.

Animalis nomen non prodit, sed est lapidis etymo vult intelligi. Illud autem furculis inclusum est, est Codice Palatino additum. Respexit ad hanc historiam Plinius lib. viii. cap. 38. & lib. 37. cap. 11. Demonstratus Lyncurion id vocat, (nimirum succinum,) & fieri ex urina Lyncum bestiarum, est maribus fulvum & igneum, est foeminis languidius & candidum. Denique ibidem cap. 3: Fieri autem ex urina quidem Lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam invidet hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem, scalpique.

Εἴπε δὲ καὶ τὸ ἡλεκτρὸν λίθος. καὶ γὰρ ὄρυκτὸν τὸ περὶ Λιγυρικῶν. καὶ τῶν ἀνὰ ἢ ἔλκειν δυνάμει ἀκολυθείη. μάλα δ' ὅτι δὴ καὶ φανερῶς τῆς οἰδῆρον ἀγχοῦ. γίνεσθαι ἢ καὶ αὐτὴ σπανία καὶ ὀλιγαχῆ. καὶ αὐτὴ μὲν δὲ σευαρεμείθω ἢ δυνάμει ὁμοίαν ἔχειν.

Siquidem & Succinum lapis est; etenim fossile in Liguria; & hos quidem rapiendi vis consequatur necesse est; potissimum quia clarum & manifestissimum est quod ferrum ducat. Nascitur autem & ipsa rara & paucis locis. & quidem annuixeretur similem virtutem habere.

Fur-

Furlanus locum hunc corruptum esse arguit; & pro μάλα legit μαγνήτις. putatque, sequentia de Magnete accipienda. Sed non est necesse, hic quicquam immutare. Sententia enim Authoris est; tam Succinum quam Lyncurium trahendi vim habere; neque id mirum videri debere, quia lapis, qui ferrum ducat, omnibus notissimus sit. Cum autem loquitur de gemma aliqua, λίθον effert genere fœminino. Sic & supra dixit de Lyncurio, καὶ ἐστὶ σερρωτάτη, &c. Subintelligens λίθον. Quod autem hic Διγυσικῶ expressimus pro λυγισίν, & τῶτων pro τῶτω, id fecimus secundum correptionem Salmasii.

Ἐξ ὧν ἡ τὰ Φραγίδια ποιεῖ, καὶ ἄλλαι πλείους εἰσίν. οἷον ἡ Ἰαλοειδής, ἡ καὶ ἔμφασιν ποιεῖ καὶ διάφασιν. καὶ τὸ Ἀνθρακίον, καὶ ἡ ὄμφαξ. ἔτι ἡ καὶ ἡ Κρύσταλλος, καὶ τὸ Ἀμέθυσσον. ἄμφω ἡ διαφαιῆ. Ἰρίσκιον ἡ καὶ αὐτὰ, καὶ τὸ Σάρδιον, διακροσθέντων τινῶν πετρεῶν.

E quibus autem sigilla fiunt, & alia plures sunt gemmae; uti Hyaloeides; quæ & imagines reddit, & pellucida est; & Carbunculus, & Omphax; atque adeo Crystallus, & Amethystus; ambe enim pellucida. reperiuntur autem & ipsæ, & Sarda, dissectis quibusdam Saxis.

Quæritur, quæ sit hæc Hyaloeides, id est, vitriformis. Furlanus putat, aut Iridem esse, aut Asteriam, aut aliam ex candidarum gemmarum genere unam. Mihi videretur potius de speculari lapide intelligendum; nisi obstaret, quod ille pro gemma haberi non debeat, neque sigilla ex illo fiant. Suspicio, hoc nomine Adamantem denotari. De Omphace similis quæstio est: Furlanus opinatur, ab immatura uva sic vocatam, & viridem fuisse. A Plinio autem inter Beryllos numerari oleagineos, quod olei colore sint; & hos forte fuisse Omphaces. De quo nihil certi possum affirmare. Saltem Berylli speciem ignobilissimam hinc intelligi non debere existimo.

DE LAPIDIBUS LIBER.

Καὶ ἄλλαι δ' ὡς περὶ τῆς περὶ τὸ πρῶτον, διαφορῆς ἔχουσαι,
 ἔστω ὡν μοι περὶ ἀλλήλας. Τῆ γὰρ Σαρδίας, τὸ μὲν Δαφφάνες,
 νῆες, ἐρυθρότερον ἢ, καλεῖται Ἰῦλυ. τὸ δὲ Δαφφάνες μὲν, με-
 λάντερον δὲ, ἢ ἄρσεν. ἢ τὰ λυγκύρια δ' ὡσαύτως. ὡν τὸ
 Ἰῦλυ Δαφφάνεστέρον ἔξαιρέτερον. καλεῖται δὲ ἔκ κυανός,
 ὁ μὲν ἄρσεν, ὁ δὲ Ἰῦλος. μελάντερον δὲ ὁ ἄρσεν.

Et alias quoque, ut antè dictum, differentias habent, etiã
 Synonyma gemma. Nam Sarda pellucida species, letius au-
 tem rubens, vocatur fœmina; pellucida vero, saturatius ru-
 bens, mas. Et Lyncuria ad eundem modum, quorum fami-
 na pellucidior & pallidius flava. vocatur & Cyanus mas &
 fœmina; saturatior autem mas.

Est ergo hæc alia differentia, quod lapidum pre-
 tiosorum alii mares, alii fœminæ appellentur: in o-
 mni autem genere mares colore sunt nigriore & ma-
 gis saturo. Hoc enim est quod sibi voluit Plinius,
 cum dixit: præterea in omni genere masculi appellantur,
 acrius; ac fœmina, languidius resurgentes.

Τὸ δ' ὄνυχιον, μικτὴ λυγκύρια ἔσται παρ' ἀλλήλας. τὸ δὲ
 Ἀμέθυσσον οἰνωπὸν τῆ χροῖα.

Onyx vero mixta ex albo & fusco alternatim. Amethy-
 stus autem uvas maturas colore refert.

Onyx gēma zonis alternatim distincta est. Author
 autem hîc tantum memorat eam quæ zonas habet
 cãdidas & subnigras. De hac gemma vide Antiquo-
 rum sententias apud Plinium lib 37. c.6. Idem c. ix.
 de Amethysto: Causam nominis afferunt, quod usque ad
 vini colorem accedens, priusquam eum degustet, in violam
 desinat: fulgorque quidã in illa purpura non ex toto igneus;
 sed in vini colorem deficiens.

Καλὸς δὲ λίθος ἢ ὁ Ἀχάτης, ὁ δὲ τὸ δὲ Ἀχάτης ποταμῶ
 ἔστι ἐν Σικελίᾳ. ἔστι πωλεῖται τίμιος. ἐν Λαμψάκῳ δὲ ποτ'
 ἐν ποῖς χρυσοῖς δὲ ῥέθη θυμαστὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀνενεχθείσας
 περὶ Τίραν, σφαργίδιον γλυφερὸν ἀνεπέμφθη βασιλεῖ
 δὲ τὸ πειπτόν.

T H E O P H R A S T I

Pulcher autem lapis & Achates, ex Achate fluvio Siciliae, & venditur magno pretio. Ac Lampfaci aliquando in aurofodinis inventa fuit mirabilis gemma, ex qua missa Tyranniculum sculpsit missum Regi, propter excellentiam.

Achates, inquit Plin. lib. 37. c. 10, in magna fuit auctoritate: nunc in nulla est: reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis locis &c. Atque hæc causa haud dubio cur viluerit. Lampfacus oppidum Asiae ad Hellespontum. Utrum autem gemma ibidem reperta fuerit Achates, an alia gemma, non satis liquet ex hoc loco. Suspicio aliam fuisse, quia Author genus mutat. In editione autem Aldi erat πρὸς Στίραν. quod Turnebus mutaverat in Τύραν. Furlanus autem in σφύραν. In quo ratio illum fefellit; nam quid est lapidem ad malleum referre? Rectè sane Τύραν leges, urbem Mæsiæ inferioris ad Euxinum.

Καὶ αὐτὴ μὲν ἄμα τῷ καλῷ ἔ τὸ σπάνιον ἔχεισι. αἱ δὲ δὴ ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι πλεῖστεραι. οἷον τὸ ἀνθράκινον τὸ ἐξ Ὀρχομενοῦ τῆς Ἀρκαδίας. ἐστὶ δ' ἔτι μελάνπερ ἔχεισι. καὶ τὸ Πάρα δὲ ἐξ αὐτῆς ποιεῖσι. ἔ τὸ Τροϊζίνι. ἔ τὸ δὲ Πικίῳ, τὸ μὲν Φοινικεῖς, τὰ δὲ λευκοῖς χρώμασι. πικίῳ δὲ ἔ τὸ Κορινθίῳ τοῖς ἀντιοῖς χρώμασι. πᾶσι τὸ χλωροειδέστερον. τὸ δ' ὅλον πολλοὶ τυγχάνουσιν οἱ ποιεῖται.

Et hæc quidem cum pulchritudine varietatē habent. Quæ vero nascuntur in Græcia, vilissima. uti Carbunculus ex Orchomeno Arcadiæ: est autem iste nigrior Chio marmore; specula autem ex illo fiunt. & Træzenus. hic est varius, partim puniceis partim albis coloribus. Varius quoque Corinthius, eisdem coloribus, præterquam quod sit pallidior. In totum autem plures sunt huiusmodi.

Furl. verterat, πᾶσι τὸ χλωροειδέστερον, nisi quod viridior est, deceptus homonymia vocis; nam viridis color non potest in Carbunculis, de quibus hic agitur, habere locum. Plinius lib. 37. c. 7: Theophrastus autor est, & in Orchomeno Arcadiæ reperiri, & in Chio: illis nigrio-

DE LAPIDIBUS LIBER.

frigiores, è quibus & specula fieri. Esse & Troezenios varios intervenientibus maculis albis: item Corinthios, ex pallidioribus candidos pro quo Cl. Salmasius legit, sed pallidiores & candidiores.

Αἱ δὲ εἰ περὶ τῶν πάντων, ἔξ ὀλίγων τόπων. οἷον ἐν τῇ Καρχηδόνῳ, ἔξ περὶ Μαινασίαν, ἔξ Αἰγύπτου, ἔξ ἐκ τῶν Καταδύπων, ἔξ Συλῆς περὶ Ἐλεφαντίνῃ πόλει, ἔξ ἐκ τῆς Ψηφῶ καλκιδόνος χώρας. ἔξ ἐν Κύπρῳ ἢ τῇ Σμάραγδῳ, ἢ ἔξ Ἰαπίου. οἷς ἢ εἰς τὰ λιθόκολλα χρωτῶν, ἐκ τῆς Βακτριανῆς εἰς τὴν περὶ τῆς ἐρήμου. συλλέγουσι δὲ αὐτὰς ὑπὸ [σῶν] Ἐτησίαις ἰππέσις ἐξιόντες. τότε γὰρ ἐμφανέως γίνονται, κινεμένης τῆς ἄμμου, ὅτε τὸ μέγεθος τῶν πνέματων. εἰσι ἢ μικροὶ ἔξ μεγάλοι.

Verum praestantiores sunt rari, & ex paucis locis: uti ex Carthagine & Massilia, & ex Aegypto & Catadupis, & Syene iuxta Elephantinam urbem, & ex regione qua Psepho appellatur. Et in Cypro & Smaragdus & Iaspis. Quibus vero utuntur ad Lithocolla, è Bactriana sunt versus desertum Legunt autem eos Etesis flantibus equites excuntes: tunc enim apparent mota arena à vehementia ventorum: sunt autem parvi & non magni.

Pro eo quod in Aldina editione erat ἔξ ὅτων κατὰ τὰ τόπους, qualiter & MS. Palat., Furlanus expressit, ἔξ ἐκ τῆς Καταδύπων. Secundum emendationem Turnebi. Furlanus quoque legit λιθόκολλα pro λιθόκολλα. Pro κινεμένης denique legitur in MS. κινεμένης. Hunc locum ita extulit Plinius lib. 37. c. 5: Proximam laudem habent, sicut & sedem, Bactriani, quos in commissuris Saxorum colligere dicuntur Etesis flantibus. Tunc enim tellure internitent. pro quo Salmasius, tellure aperta nitent: forte compendiosius, tellurem internitent.) quia his ventis maxime arena moventur. Sed hos minores multo Scythicis esse tradunt. Ubi τὰ λιθόκολλα pro commissuris Saxorum accepit. De quo vide Salmasium ad Solinum 197.

*** §

Γωγ

T H E O P H R A S T I

Τῶν περὶ ἀζομύων ἢ λίθων ἐστὶ καὶ ὁ Μαργαρίτης καλὸς μὲν ὁ Διφρανής μὲν τῆ φύσει. ποιῶσι δ' ἐξ αὐτῆ πολυτελεῖς ὄρυκτος· γινεῖτο ἢ ἐν ὄσπρειῳ πινί, ὡς παλαισίῳ πίνυαις. Φέρεται δ' ἢ τε Ἰνδικῇ χώρῃ, καὶ νῆσι τινέσι τῶν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ.

Ex pretiosis gemmis est & Margarita appellata, pellucida natura, ex qua faciunt & pretiosa monilia: nascitur autem in Ostreo quodam simili pinis. Fert autem & Indica regio, & insula quedam in Erythraeo mari.

Pro eo quod hic dicitur Διφρανής, Salmasius legendum censet & Διφρανής. quem vide ad Solin. 1114. De Margaritis Plin. lib. 1x. cap. 35. Ubi & hoc habet: *Origo atque genitura Concha haud multum Ostrearum Conchis differens. Ita revera est, nam nihil commune habet cum Pinna. Ibidem: Praecipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri. Quod hodie notissimum est; quanquam longe plures repertae superioribus annis in America multis locis, praecipue ad Insulam Margaritam & illam continentis oram; etiam in Mari pacifico haud longe à Panama. Addit ibidem: at in Acarnania, quae vocatur, pinna gignit. quo apparet, non uno Conchae genere nasci. Atque hoc quoque verissimum est, sed laudatae & alicuius pretii non nascuntur nisi in Ostreis.*

Τὸ μὲν ἔν περὶ τὸν σχεδὸν ἐν αὐταῖς. εἰσὶ ἢ καὶ ἄλλαι πνεύς. ὅσον ὁ τε ἐλέφας ὁ ὄρυκτός, ποικίλῃ μελανί (ἐλευκῶ) καὶ ἰὼ καλῶσι Σάπφειρον. αὐτὴ γὰρ μελαινα, ὅσα ἄγαν πόρρω ἔκ Κυανῆ ἔσφραγεν. ἘΠερσσίπης· αὐτὴ δὲ ἰώδης τῆ χροῆ.

Prasstantia quidem pene in hisce est. Sunt autem & aliae quaedam. Vti ebur fossile varium nigro & candido: & quam vocant Sapphirum; ea enim nigra, nec multum distans à Cyano mare: & Prasius gemma, quae est arugini col oris.

Plin. lib. 36. c. 18. Theophrastus autor est, & ebur fossile candido & nigro colore inveniri. Quod autem hic dicit

DE LAPIDIBUS LIBER.

dicat de Sapphiro, illam esse nigram, de saturo colore cæruleo accipiendum. Idem lib. 37. cap. 8. vilioris est turba Prasius.

Πυκνή ἢ Αἱματίτις. αὐτὴ δ' ἀρχμώδης, ἢ, καὶ τένομα, ὡς αἰμαλὶ ξηρῶ πεπηγότη. ἄλλη δὲ καλεσμένη, ἢ Ξανθὴ μὲν ἢ χροῶν, ἐκδύκῃ δ', ὁ μᾶλλον καλεῖται χρωῶμα οἱ Δωρεῖς ξανθόν.

Densa quoque Hematitidis. ipsa autem arida, aut, secundū nomen, velut è sicco sanguine concreta. alia item vocata Xanthe, non quidem colore; subcandida enim; quem colorem Dores vocant xanthum.

De Hematite vide Plin. lib. 36. cap. 20. Idem lib. 37, cap. 10, de Hæmatite agens: Est & alia eiusdem generis, quæ vocatur Henui ab Indis, Xanthos appellata Grecis, è fulvo candicans. Quo loco tamen Cl. Salmasius pro Henui legit Menui, & pro Xanthos Xuthos. quem vide ad Solinum pag. 410.

Τὸ ἄ Κωράλιον (ἢ ἄ Ἐρ' ὡπερ λίθῃ) τῆ χροῶ μὲν ἐρυθρὸν, περιφερὲς δ', ὡς ἀν ρίζα. Φύεται ἢ ἐν τῆ θαλάττῃ, τῆ ὄρον δὲ ἢ τινὰ πῶρῳ τῆ τῆ φύσῃ καὶ ὁ Ἰνδικὸς κάλαμῃ ἀπολελιθωμῃ. Ταῦτα μὲν ἐν ἀλλῆς σκέψεως.

Corallium enim (nam & hoc instar lapidis) colore quidem rubrum, teres sicuti radix. Crescit autem in mari. Quodam modo non longe ab eo differt & Calamus Indicus in lapidem conversus. Hæc vero alterius contemplationis sunt.

Τῶν ἢ λίθων πολλαὶ τινες αἰ. φύσεις καὶ ἢ μεταλλομομένων. ἔνια ἢ αἶμα χρυσὸν ἔχουσι καὶ ἀργυρον. περιφανὲς δὲ μόνον ἀργυρον βαρύτεραι δ' αὐτῆ πολὺ καὶ τῆ ῥοπή καὶ τῆ ὄσμῃ.

Lapidum autem multa alia genera etiam metallicorum. Quidam enim simul auram continent & argentum. manifestum autem solum argentum: graviores vero isti multum & pondere & odore.

Καὶ Κωρὰς αὐτοφύης ἢ ἔχων ἐν ἑαυτῷ χρυσοκόλλαν.

ἄλλῃ

T H E O P H R A S T I .

ἄλλη δὲ λίθος ὁμοία τῷ χρᾶσι τοῖς ἀνθραξι. ἄρα δὲ ἔχουσι. τὸ ὅλον δὲ ἐν τοῖς μετάλλοις πλεῖσαι ἢ ἰδιώταται
 ὁρίζονται τῷ τοῖστων. ὡν τὰ μὲν εἰσι γῆς, καθάπερ Ὠ-
 χροσ, ἢ Μίλιθ. τὰ δ' οἷον ἄμμος, καθάπερ χρυσοκόλλα
 ἢ Κυανός. τὰ δὲ κενίας, οἷον Σανδαράκη ἢ Ἀρρηνικὸν καὶ
 ἔσσι ὁμοιατέροις.

Et caruleum nativum, habens in se Chrysocollam. & alius lapis similis colore Carbunculis. Graves autem sunt. In totum vero in metallis plura & insignia genera inveniuntur istorum. Horum quaedam è terra constant, ut Ochra & Rubrica; quaedam quasi ex arena, ut Chrysocolla & Caruleum: quaedam autem ex cinere, ut Sandaraca & Auripigmentum, & qualia his similia.

Quod primo loco dicit author, de Armenio videtur intelligendum. De quo ita Plin. lib. 35. c. 6: Armenia mittit, quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque Chrysocolla modo infectus. Siquidem Lapis, quem hodie Armenium appellamus, manifestè in se continet Caruleum & Chrysocollam.

Καὶ τῷ μὲν τοῖστων πλεῖς ἂν τις λάβοι τὰς ἰδιότητας. ἔ-
 ναι δὲ λίθῳ ἢ τὰς ποιότητας ἔχουσι διωάμεις, εἰς τὸ μὴ πά-
 σχειν, ὡς περ εἴπομεν. οἷον τὸ μὴ γλύφεσθαι σιδήρεσι, ἀλ-
 λά λίθοις ἑτέροις.

Atque talium quidem plures quis sumere posset proprietates, quidam enim lapides eiusmodi vires habent, ut non patiuntur, quemadmodum diximus; uti non sculpi ferreis instrumentis, sed aliis lapidibus.

Plurimæ sane gemmæ & lapides sunt quæ à ferro nihil patiuntur, sed aut aliis lapidibus sculpendæ sint, aut mutuo affricu, ut Adamas.

Ὅπως μὲν, ἢ καὶ τὰς ἐργασίας ἐτῷ μειζόνων λίθων πολλὰ
 ἀφφορεῖ. ἄλλοι περὶ γὰρ οἱ δὲ γλυπτοί, καθάπερ ἐλέ-
 χθη, ἢ περνεῖοι τυγχάνουσι, καθάπερ ἢ ἡ Μαγνητὶς αὐτῆ
 λίθος. ἢ καὶ ὄψει περὶ τὸν ἔχουσα, ἢ, ὡς γε δὴ τινες θαυμα-
 ζουσι, τῷ ὁμοίωσιν τῷ δρυγῶν μηδαμῶς ἔσαν συγενῆ.

DE LAPIDIBUS LIBER.

In summa, quoad facturas, & maiorum lapidum magna differentia est. Alii siquidem sectiles, alii sculptiles, ut dictum, & tornatiles sunt; quemadmodum Magnetis ipsa gemma, elegans aspectu; & ut quidam admirantur, cum argento similitudinem habens, licet nullo modo sit eiusdem generis.

Manifestè patet, illum non agere de Magnete, sed de alia gemma; cuius tamen Plinius hoc nomine non meminit. Nisi fortè sit Argyradamas; vel Androdamas argenti nitorem habens. Neque tamen videtur Lapis ille, de quo Agricola dicit, argenti similem esse, constareque ex crustis Lapidum specularium instar: neque enim hic aut sculpi aut tornari potest.

Πλείεις δ' εἰσὶν οἱ διεχόμενοι πάσας τὰς ἐργασίας. ἐπεὶ καὶ ἐν Σίφνῳ τοῖσ' ἄλλοις τις ἐστὶν ἑρυνκός. ὃς πρὶα σάδια ἀπὸ θαλάσσης, σρογυλάθ' καὶ βολώδης. καὶ πονόβετυ καὶ γλύφετυ καὶ τὸ μαλακόν. ὅταν ἡ πυρωθῆ [καὶ ἀπεβαφῆ] τῷ ἑλαίῳ, μέλας τε σφόδρα γίνεται καὶ σκληρός. ποῖσσι δ' ἐξ αὐτῆς σιδῆρα τὰ ἄλλα πρᾶξεζα. οἱ μὲν ποῖσ' ἅπαντες ὑποδέχονται τὴν ἑσιδήρασι δ' ἑλμύονται, καθάπερ εἴπομεν. οἱ ἡσιδήροις μὲν, ἀμείλεσι δέ.

Plures autem sunt qui omnes facturas admittunt. Siquidem & in Siphno talis est fossilis. qui tribus stadiis à mari eruitur, rotundus & glebosus. & tornatur & sculpsitur propter mollitiem; quum uritur & diluitur oleo, admodum niger fit & solidus. faciunt autem ex eo vasa mensaria. Tales quidem omnes admittunt ferri vim. quidam vero aliis lapidibus sculpuntur, ferro autem nequeunt, ut diximus. quidam autem ferro quidem, sed hebeti.

Plinius lib. 36. cap. 22: Sed in Siphnio singulare, quod excalescens oleo nigrescit durefcitque natura mollissimus. Vide quæ diximus de lapide Comensi. Ferro autem hebeti etiam marmora scantur, sed sectura sic

non tam à ferro quam ab arena quæ affunditur. Observandum autem , καὶ ἄσπεραφῆ additum è MSto.

Καί εἰσιν παρὰ πλεονασίως δὲ καὶ τὸ μὴ τέμνεσθαι σιδήρῳ . καὶ τοὶ καὶ σφραγίδες καὶ ἰσχυρότεροι τέμνει καὶ σίδηροσ , λίθος σκληρότερος ὢν . ἀποπον δὲ κακῆναι φαίνονται , διότι ἢ μὴ ἀκόνη κατεοίει τὸ σίδηρον , ὃ δὲ σίδηροσ ταύτῳ μὴ δυνάσθαι διαίρειν καὶ ρυθμίζειν , ἐξ ἧσ δ' αἰ σφραγίδες , & . Ἐπάλιν , ὁ λίθος , ὃ γλύφεται τὰς σφραγίδας , ἐκ τῆσ ἐστὶν ἐξ ἄσπερα αἰ ἀκόναι , ἢ ἐξ ἰομοίωσ τῆσ . ἀλλὰ δὲ ἢ ἐξ Ἀρμενίας .

Furlanus: quod perinde est atque si ferro non secarentur. Quamquam & duriora & solidiora secat ferrum, lapide durius existens. Absurdum autem hoc videtur; quod Coticula depascitur ferrum, ferrum autem illam non valet dividere & concinnare; eam ex qua sigilla fiunt, nequaquam: & tamen lapis, quo sigilla sculpuntur, ex eodem est è quo & Coticule, aut ex simili. Affertur autem ex Armenia.

Quomodo hanc lacunam suppleverit Furlanus, ex versione licet intelligere. Facit & mentionem Turnebianæ emendationis; quam videre non potui. Quum autem animadverto, quid Philosophus hinc agat; non possum Furlano assentiri: sed magis credo, Theophrastum hoc velle; plures esse controversias & disceptationes de eo quod quidam lapides à ferro nihil patiantur: quandoquidem ferrum durius sit lapide. Illud autem absurdum videri: quod, cum ferrum & Cos à se mutuo patiantur, Cos in lapides, quibus gemmæ formantur, nihil possit; siquidem lapis, quo gemmæ illæ scalpuntur, aut Cos sit, aut similis illi natura. Admirationis enim & absurdi ratio in eo est, quod cum lapis, qui agit in ferrum, etiam à ferro vicissim patiatur, non etiam idem fiat in gemmis. Plin. lib. 36. cap. 7: signis è marmare polien-

dis,

DE LAPIDIBUS LIBER.

ἀλλ', gemmisque etiam scalpendis atque limandis, Naxium
 diu placuit ante alia: ita vocantur Cotes in Cypro insula ge-
 nita. Vicere postea ex Armenia vecta. De his agit Author
 in fine periodi.

Θαυμασὴ δὲ φύσις ἢ τῆ βασανιζέσης ἢ χρυσίν. δοκεῖ
 γὰρ δὴ τῆ ποιαύτιω ἔχειν τῶ πυρὶ δλωάμιν. Ἐ γὰρ ἐκείνο
 δοκιμάζει. διὸ ἢ ἀπορῆσι πινες, σὺν ἄγαν οἰκείως ἀπορῆν-
 τες. ἔ γὰρ τῆ αὐτὸν τρόπον δοκιμάζει. ἀλλὰ τὸ μὴ πῦρ τῶ
 πᾶ χρώματᾶ μεταβάλλειν, Ἐ ἀξιῶν, ὁ δὲ λίθος, τῆ ἀπορῆ-
 σίφει. δλωάσται γὰρ, ὡς ἔοικεν. ἐκλαμβάνειν πῶ ἐκάστῃ
 φύσιν. Ὀρεῖσται δὲ φάσιν νῦν ἀμείνω πολὺ τῆ πρῶτον.
 ὡσε μὴ μόνον τὸν ἐκ τῆ καθάρσεως, ἀλλὰ ἢ τὸν χαλκὸν κα-
 τὰ χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦ γινώσκειν, ἢ πόσον εἰς τῆ σατῆρα μέ-
 μικτῷ. σημεῖα δ' ἐστὶν αὐτοῖς ἀπὸ τῆ ἐλαχίστη. ἐλάχιστον δὲ
 γίνεσθαι κελή. εἶτα κόλυβον. εἶτα τετρατημόριον, ἢ ἡμισό-
 λος. ἐξ ὧν γινώσκεισσι τὸ καθήκον.

Mirabilis autem est natura lapidis qui probat aurum:
 videtur enim eandem habere cum igne potestatem; nam Ἐ
 ille probat. quare Ἐ dubitant quidam, non ita opportune
 dubitantes. non enim ad eundem modum probat. Sed
 ignis quidem mutando colores Ἐ aestimando: Lapis vero at-
 tritu. potest enim, ut videtur, excipere uniuscuiusque na-
 turam. Inventum autem ferunt nunc multo meliorem,
 quam qui ante in usu fuit. Ita ut non modo aurum perpur-
 gatum, sed Ἐ aes inauratum Ἐ argentum liceat experiri; Ἐ
 quantum in Staterem admixtum sit. Signa autem ipsis sunt
 a minimo: Minimum autem est granum, deinde Colybus,
 dein quadrans, aut semiobulus; ex quibus probant quod con-
 venit.

Pro κόλυβον in Aldina editione fuit κόλυμβον. uti
 & Suidas videtur legisse. Salmasius legit κόλυβον;
 & pro ἡμισόλων ὀβολόν (ut fuit in Aldina) εἶτα ἡμισό-
 λία, εἶτα ὀβολόν. & annotat: ἡμισόλια sunt quatuor
 Chalci, τετρατημόριον sunt duo Chalci: collubus pro
 Chalco accipitur.

THEOPHRASTI

Εὐρέσκοντα δὲ ποιάσται πᾶσαι ἐν τῷ ποταμῷ Τρω-
 λῷ. λεία δὲ ἢ φύσις αὐτῶν καὶ ψηφοειδῆς, πλατεῖα, ἔ-
 στρογγύλη. μέγεθος δὲ ὅσον διπλασία τῆς μεγίστης ψήφου.
 Διαφέρει δ' αὐτῆς πρὸς τὴν δοκιμασίαν τὰ ἄνω πρὸς τὸν
 ἥλιον, ἢ τὰ κάτω. καὶ βέλλιον δοκιμάζει τὰ ἄνω. τὸτο
 δέον, ὅτι ξηρότερον τὰ ἄνω. κωλύει γὰρ ἡ ὑγρότης εἰς τὸ ἐκ-
 λαμβάνειν. ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς καύμασι τὸ δοκιμάζειν χεῖ-
 ρον. ἀνίσι γάρ τινα νοτίδα ἐξ αὐτῆς, δι' αὐτὴν ὑπολιθαί-
 νει. συμβαίνει δὲ τῷτο καὶ ἄλλοις τῶν λίθων, καὶ ἐξ ὧν τὰ ἀ-
 γάλματα πιᾶσιν. ὁ καὶ σημεῖον ὑπολαμβάνει ὡς ἴδιον τὸ εἶ-
 δος.

*Inveniuntur autem tales omnes in fluvio Tmolo. Le-
 vis autem eorum natura & calculosa; lata, non rotunda;
 magnitudine dupla maximi calculi. Dissertunt autem ad
 probationem superior eius pars, quæ Soli fuit exposita, ab in-
 feriore. & melius probat superior. quod ratione fit, quia
 ficcior superior pars. prohibet enim humiditas in educen-
 do: siquidem in aestu peius probatur. emittit enim quandam
 humiditatem ex se, per quam fit ut non adhereat & er-
 ret. Accidit autem hoc & aliis lapidibus, etiam eis ex
 quibus simulacra sunt. Quod signum, est proprium esse
 speciei.*

Plin. lib. 33. cap. 8: Auri argentique mentio-
 nem comitatur lapis quem coticulam appellant,
 quondam non solitus inveniri, nisi in flumine Tmolo,
 ut autor est Theophrastus: nunc vero passim.
 quem alii Heraclium, alii Lydium vocant. Sunt
 autem modici, quaternas uncias longitudinis, binas-
 que latitudinis non excedentes. Quod à Sole fuit
 in his, melius quam quod à terra. His coticulis pe-
 riti, cum è vena, ut lima, rapuerint experimentum,
 protinus dicunt, quantum auri sit in ea, quantum ar-
 genti vel aëris, scrupulari differentia, mirabili ratio-
 ne, non fallente.

Αἱ μὲν ἔν τῃ λίθων Διαφορῇ καὶ διαμέτρῃ σχεδὸν εἰ-

DE LAPIDIBUS LIBER.

σιν ἐν τέτοις. αἱ δὲ τῆς γῆς, ἐλαττονοὶ μὲν, ἰδιώτεροι δὲ τὰ μὲν τήκεσθαι, καὶ ἀλλοιοῦσθαι, καὶ πάλιν ἀποσκληρύνεσθαι, καὶ ταύτη συμβαίνει· τήκεθ' μὲν γὰρ ποῖς χυποῖς καὶ ὀρυκτοῖς, ὡσπερ ἡ ὀλίθη. μαλατέθ' ἢ, πλίνθες τε ποιῶσιν, ὡν τὰς τε ποικίλας, καὶ τὰς ἄλλας τὰς σωληθεμένας. ἀπάσας γὰρ πυρεῖντες καὶ μαλατόντες ποιῶσιν.

Lapidum itaque differentia & vires in his consistunt ferre. Terra autem, pauciores quidem, sed magis propria. Nam & liquari & alterari & rursus indurari & ipsi accidit. Liquefcit enim cum fusilibus & fossilibus, quemadmodum & lapis. Mollitur etiam, & lateres ex ea faciunt: varios quidem & aliter atque aliter compositos: omnes autem urendo & molliendo faciunt.

Εἰ ἢ καὶ ὀυελθ' ἐκ τῆς ὑελίδος, ὡς τινὲς φασί, καὶ αὐτὴ πυκνώσει γίνεται· ἰδιωτάτη δὲ ἢ τῶ χαλκῷ μίγνυμένη· πρὸς γὰρ τὸ τήκεσθαι καὶ μίγνυσθαι καὶ δλωάμιν ἔχει πρὸς τῷ, ὡσεὶ τῶ κάλλει τῆς χροῆς ποιεῖν Δεφορεῖν.

Si autem vitrum ex vitriaria terra fiat, ut quidam affirmant, & ipsum ustione generatur; præstantissimum autem ære admixto. Nam præterquam quod liquatur & miscetur, facultatē habet præstantem, ita ut pulchritudine coloris differentiam constituat.

Suspectum est quod hîc dicitur de ære. neque enim apud Plinium, lib. 36. cap. 26, ubi veteres novosque vitri faciendi modos recenset, æris mixti meminit: nisi forte Cyprium, quod iungit cum nitro, pro ære velimus accipere; quod tamen mihi non fit verisimile. Malim legere τῶ χαλκί, id est, Calculis. nam eorum meminit Plinius capite supra dicto.

Περὶ δὲ Κιλικίαν ἐστὶ τις ἡ ἐφεῖθ' γῆ, καὶ γίνεθ' γλισχροῦ. ταύτη δ' ἀλείφεται τὰς ἀμπέλους ἀντὶ ἰξῆ πρὸς στυπίας. εἴη δ' ἀν λαμβάνειν καὶ ταύτας τὰς Δεφορεῖς ὅσων πρὸς τὸ ἀπολίθωσιν ὀφθεῖς· ἐπεὶ αἶγε, στυπίας τῶν ποιεῖσθαι χυμὸς

μὸς

T H E O P H R A S T I

μὲς Δεφόρως ἀπὸ κήλων, τιν' ἔχουσι φύσιν, ὡς περὶ καὶ αἱ τὰς
 τ' φύλων.

In Cilicia autem quedam est terra quæ coquitur & fit
 lenta: qua inungunt vites loco visci contra convolvulos. Li-
 ceret utique sumere & has differentias, quæ aptæ sunt natura
 ad lapidescendum, siquidem & hæc, quæ Succos edunt inter
 se diversos, certam aliquam habent naturam, quemadmo-
 dum & quæ Succos subministrant plantis.

Ἀλλὰ μάλλον ἂν τις οὖν τοῖς χρώμασι Δεφριθήσειε,
 οἷα περὶ ἐοικότες χρωμάτων. Ἐπεὶ ἢ γένεσις τέτων, ὡς περὶ ἐξ
 ἀρχῆς εἴπομεν, ἢται συβροῆς πινος ἢ διηθήσεως γενομένης. καὶ
 ἐνιάγει δὴ φαίνε) πεπτρωμένα ἐοῖον κατὰ κεκαυμένα, οἷον
 καὶ ἢ Σανδαράκη ἐπὶ τὸ Ἀρβενικόν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα.
 πάντα δ', ὡς ἀπὸ ὧς εἶπεν, ἀπὸ τ' ἀναθυμιάσεως ταῦτα τ'
 ξηροῦ καὶ καπνώδους. ὁρίσκει) δὴ πάντα ἐν τοῖς μεταλλο-
 τοῖς τοῖς ἀργυρείοις τε καὶ χρυσοῖσι. ἐνία γ' καὶ ἐν τοῖς χαλ-
 κωρυχείοις.

Verum potius quis numeraverit qui ad colores faciunt,
 quibus & pictores utuntur. Horum enim generatio, uti
 ab initio diximus, aut confluxu quodam aut percolatione
 perficitur. Aliqua etiam videntur ambusta & quasi com-
 busta: uti Sandaraca, & auripigmentum, & cetera huius-
 modi. Omnia autem, ut simpliciter dicam, ab exhalatione
 & sicca & fumida. Inveniuntur autem omnia in metallis
 argenteis & aureis, & in arifodinis.

Οἷον Ἀρβενικόν, Σανδαράκη, Χρυσόκολλα, Μίλτον, Ὠ-
 χρυσ, Κύναν. ἐλάχισος ἢ ἔτ, καὶ καὶ ἐλάχισα. τ' δὲ
 ἄλλων μὲν εἰσι βάρβοι. πῦ δὲ Ὠ χρυσ ἀθρόαν πως φασὶν
 εἶναι. Μίλτον ἢ παντοδαπῶν, ὡς εἰς τὰ ἀνδρείκελα χρῆ-
 σται οὖν γροφῆς, καὶ ὡς χρυσὸν Ἀρβενικῶν, διὰ τὸ μηδὲν τῆ
 χροῶ Δεφερεῖν, δοκεῖν δέ.

Quemadmodum Auripigmentum, Sandaraca, Chryso-
 colla, Rubrica, Ochra, Ceruleum: hoc tamen minimum, &
 rarissime. Aliorum autem sunt venæ. Ochram vero con-
 fertam interdum aiunt reperiri, Rubricam omnifariam, ut
 illis

DE LAPIDIBUS LIBER.

illa ad mixturam colorum pictores utantur, & Ochra auripigm. nri loco, eo quod colore nihil differant, videantur autem.

Pro ἀνδρείκελα Palatinus codex habet ἀνδρίκελα. Vide quæ Furlanus scripsit de voce ἀνδρείκελα è Suida & aliis. Non puto tamen, hic pro colorum mixtura sumi, sed potius indicare Theophrastum, pictores ea, utpote vilissima, uti ad prima rudimenta imaginum delineanda. Cl. Salmasius post Δοκείν delet Δέ.

Ἄλλὰ Μίλτη τε ἢ Ὠχρὰς ἐσὶν ἐνιαχῆς μέταλλα. Ἐκὰ τὰ ταῦτα, καθάπερ ἐν Καππαδοκίᾳ, ἢ ὀρύττεται πολλή. χαλεπὸν δὲ τοῖς μετάλλοις φασὶν εἶναι τὸ πνίγεσθαι. ταχὺ γὰρ καὶ ἐν ὀλίγῳ τῆστο ποιεῖν. Ἑελτίση δὲ Δοκεί μίλτη ἢ κεία εἶναι. (γίνονται γὰρ πλείους.) ἢ μὲν ἐν ἐκ τῶν μετάλλων. ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ σιδήρεα ἔχει μίλτην. ἀλλὰ καὶ ἡ Λημνία, καὶ ἡ καλῶσιν Σινωπικίῳ. αὕτη δὲ ἐσὶν ἡ Καππαδοκική. κατὰ γὰρ δ' εἰς Σινώπιον. ἐν δὲ τῷ μικρῷ μετ᾽ ἀλλοίῳ καθ' αὐτίκω.

Verum Rubrica & Ochra sunt aliquot in locis fodinae, atque ita, quemadmodum in Cappadocia, fodiuntur magna copia. Difficultatem autem his metallis esse quod suffocent; celeriter enim & brevi hoc facere. Optima autem videtur Cea esse, (nascuntur enim plures,) & ipsa è fodinis. Si quidem & ferrariae habent Rubricam. Sed & Lemnia, & quæ vocatur Sinopica: hæc autem est Cappadocica, & portatur Sinopem. In Lemno autem effoditur per se.

Pro ἐνιαχῆς Palat. Cod. ἐνιοχῆς. pro eo autem quod in Ald. Edit. erat, ἐν Δέ τῷ μικρῷ, Furlanus substituit, ἐν δὲ τῇ Λήμνῳ: coniecturâ haud malâ. Suspecta autem vox κεία. nam Plinius, diligenter de speciebus Rubricæ agens, eius non meminit: Sed lib. 35, cap. 6, tantum dicit: quæ Saxi adhæsit, excellit. Sed locum eius postea dabimus.

Ἐστὶ δὲ αὐτῆς γλῆς τρία. ἢ μὲν ἐρυθρὰ σφόδρα. ἢ Δέ ἐκ-
 * * * * 2 λδ.

T H E O P H R A S T I

λακθ. ἢ δὲ μέση. ταύτῃ αὐτάρκη καλεῖται, διὰ τὸ μὴ μίγνυθαι. τὰς δὲ ἑτέρας μίγνυσι.

Sunt autem eius tria geneta. una quidem valde rubra. altera subcandida. tertia media: quam vocamus sibi sufficientem; quia non miscetur; ceteras enim miscent.

Plinius loco supra dicto: *species Sinopidis tres; rubra, & minus rubens, & inter has media. Et paulo post: Palmam Lemnia dabant. Et mox: Ex reliquis rubrica generibus, fabris utilissima Aegyptia & Africana, quoniam maxime sorbentur picturis.* (ut corrigat Salmasius in Solinum pag. 1156.) *Nascitur autem & in ferrariis metallis, & Cea. Ita enim legendum, ut statim dicam.*

Γίνεται δὲ ἐκ τῶν ὀχρῶν καταπομῶν. ἀλλὰ χείρων. τὸ δ' ὄχημα κυδίς. σωεῖδε γὰρ ἐκεῖνθ', ὡς φασί, κατὰ κωφέντθ' πνός πανδοχείς, τὴν ὀχρῶν ἰδῶν ἡμίκαυσον ἐκ πεφονιγμῶν. πῆσας δ' εἰς τὰς καμίνους χύττας κενὰς, ἀποπλάσαντες πηλῶ. Ὅπῃσι γὰρ διάπυροι γινόμεναι. Ὅσα δ' ἀνμῶλλον πυρωθῶσι, πῶς τῷ μῶλλον μελαντέραν καὶ ἀνδροκωδετέραν ποιῶσι. μαρτυρεῖ δ' ἀντὶ τῶν γῶν αὐτό. δόξειε γὰρ τὸ ὑπὸ πυρὸς ἅπαντα ταῦτα μεταβάλλειν· εἴπερ ὁμοίαν ἢ ἀποπλησίαν δεῖ τὴν ἐνταῦθα τῆ φυσικῇ νομίζην.

Fit etiam ex Ochra combusta; verum deterior. hoc autem inventum Cydia: animadvertit enim ille, combusta quadam taberna, Ochram videns, semiustam rubescere. Ponunt autem in fornacibus ollas novas, circumlimentes luto: assant enim ubi canduerint: quo autem magis canduerint, eo magis saturam & Carbonibus similiorem efficiunt. Testatur autem & generatio hoc. videntur enim ab igne cuncta haec mutari; siquidem similem aut proximam oportet hanc nature censere.

In Aldina Edit. erat, χύττας κενὰς. pro quo Palat. Codic. κενὰς. Sed scribendum fuerat κενῶς; nam κενὰς significat vacuas; quod huic loco non

con-

DE LAPIDIBUS LIBER.

convenit. Plinius lib. 35, cap. 6: *Picturis autem apte nascitur & in ferrariis metallis. Ex ea fit Ochra exusta rubrica in ollis novis luto cricumlitis. quo magis arsit in caminis, hoc melior. Locus corruptus. quem Salmastius in Solinum, pag. 1156, ita restituit: Sorbentur picturis. Nascitur autem & in ferrariis metallis Ochra. Ex ea fit exusta rubrica.* Nam certum est, Plinium hæc sumfisse è Theophrasto, itaque non est verisimile, contrarium voluisse dicere. Verum puto, hic aliud mendum hære in. *Ex ea.* Et venit in mentem quod ante dixit Author, *Κελίση ἢ Διοκῆ μίλτ* & ἢ *Κεία εἶναι*: pro quo in Palat. Cod. *ἡ κεία*: Unde conjicio, in Plinio legendum: *Nascitur autem in ferrariis metallis & Cea. Fit Ochra exusta rubrica &c.* Nota autem Insula Cea vel Ceos. de qua Plinius lib. 14. cap. 12.

Ἐστὶ δ' ὡσπερ ἡ μίλτ &, ἢ μὲν ἀπόματ &, ἢ ἡ τεχνική. ἢ Κυανὸς ὁ μὲν ἀποφυῆς, ὁ ἡ σκιδασῶς, ὡσπερ ἐν Αἰγύπτῳ. γλῆ ἡ Κυανῶς τεία. ἢ Αἰγύπτ &, ἢ Σκύθης, & τρίτ & ὁ Κύπρι &. Εἰλήσιος δ' ὁ Αἰγύπτι & εἰς τὰ ἀκροτα λειώματα. ὁ ἡ Σκύθης εἰς τὰ ὑδαρέστερα. Σκευασῶς δ' ὁ Αἰγύπτ &. καὶ οἱ γράφοντες τὰ περὶ τῶν βασιλείς, ἢ τῶν γράφουσι, πῶς πρῶτος βασιλεὺς ἐποίησε τεχνητὸν Κυανὸν, μιμησάμενος τὸ ἀποφυῆ. ἡ ὡς τε πέμπεδῶς παρ' ἄλλων τε ἢ ἐν Φοινίκης φόρον Κυανῶς, & μὲν, ἀπίρξ, & ἡ, πεπερωμῶς.

Quemadmodum autem rubrica alia quidem nativa est, alia factitia; ita & ceruleum unum quidem nativum est, alterum artificiosum; ut in Aegypto. Genera enim Cerulei tria, Aegyptium, Scythicum, & tertium Cyprium. Optimum autem Aegyptum ad meraciores inductiones. Scythicum autem, dilutiores. Factitium autem Aegyptium. Et qui scribunt de regibus, hoc etiam scribunt, quis Regum primus artificiale Ceruleum fecerit, nativum imitatus. Munera etiam missa & ab aliis & è Phœnicia tributum

butum Cærulei, tum ignem non passi, tum passi.

In Ald. Edit. erat *χυτὸν κυανόν*. pro quo Furlanus supposuit *τεχνικόν*. Possset tamen legi *χυτερινόν*; Vitruvius enim, de hoc agens lib. 7, cap. 11, massam scribit componi in urceo fictili &c. Plinius lib. 37, cap. 9, de Cyano gemma agens: *Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maxime Tinctura; idque in gloria regis Aegyptii ascribitur, qui primus eam tinxit.* Idem de Cæruleo lib. 33, cap. ult. *Cæruleum harena est. Huius genera tria fuere antiquitus; Aegyptium; quod maxime probatur: Scythicum; hoc diluitur facile; cumque teritur, in IV colores mutatur, candidiorem nigrioremve, crassiorem tenuioremve. Praefertur huic etiamnum Cyprium.* E quibus proclive videte est, Plinium primo loco perperam ad gemmam retulisse quæ Author de colore dixerat. *Λεῖώματα* autem (ut nos docuit Salm. in Solin. pag. 202.) non sunt Lomenta, ut vertunt Interpretes, sed politiones & inductiones è pictura in parietibus; & *ἀκρεῖα* quæ meracioris & magis saturi sunt coloris; *ὑδαρέστερα*, quæ dilutioris. Vide & Vitruv. lib. VII, cap. 9.

Φασὶ δὲ οἱ τὰ Φάρμακα τρέποντες, ἢ μὲν Κυανόν ἐξ ἐ-
αυτῆ ποιεῖν χρώματ᾽ ἀπείρα. τὸ μὲν πρῶτον, ἐν τῷ λε-
πιοτάτων λευκώτατον. τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῷ παχυλάτων με-
λάντωτον. Ταῦτά τε τέχνη γίνεται, ἢ ἐπὶ τὸ ψιμύδιον. πί-
πτει γὰρ μόλιθος ὑπερ ὄξος ἐν πίθαις. ὅταν δὲ λάβῃ πάχος
ἡλίθον πλεῖστον, (λαμβάνει δὲ μέλιτα ἐν ἡμέραις δέκα) τότε
ἀνοίξουσιν, εἴτ' ἀποξύουσιν ὡσπερ ἐφ' ὠτῆ πνα ἀπ' αὐτῆ, ἢ
πάλιν (πθέασι,) ἢ πάλιν, εἰὼς ἀν κατὰναλώσωσι. τὸ δὲ
ἀποξυόμενον ἐν τελευτῇ τρέβουσι, ἢ ἐφθῆσιν αἰεὶ. τὸ δὲ ἔχα-
τον ὑφιστάμενον ἐστὶ τὸ ψιμύδιον.

*Aiunt autem qui pigmenta terunt, Cyanum ex se facere quatuor colores: primum ex tenuissimis partibus candidissi-
mum; secundum vero ex crassissimis nigerrimum. Hæc au-
tem arte fiunt; quemadmodum & Cærulea. Ponitur enim*
plum-

DE LAPIDIBUS LIBER.

plumbum super acri aceto in fictilibus; postquam autem crassitiem acceperit aliquanta magnitudo, (accipit autem ut plumirum diebus decem) tunc aperiunt; deinde dera-
dunt veluti situm quendam ab eo; & iterum atque iterum ponunt, donec penitus dissolverint. derafum vero in tudi-
cula terunt, & continuo coquunt; quodque denique subsidet,
est Cerussa.

Pro ἐφθῆσιν Pal. Cod. legit ἀψιθῆσιν.

Supra attulimus locum Plinii de cæruleo; qui quatuor genera facit ad eundem modum, quan-
quam Theophrastus tantū duo designet, mediis re-
lictis. Quod autem Furlanus negat, se intelligere,
quis sit crassior & tenuior color; non satis attendit,
Plinium dicere, Cæruleum esse harenam. quare il-
lud crassior & tenuior, non de colore sed de harena ac-
cipiendum. Plin. lib. 34. cap. 18. De Cerussa: Fit
& alio modo, addito in urceos aceti plumbo, obtu-
ratos per dies x, derafoque ceu situ, ac rursus deie-
cto, donec deficiat materia. quod derafum est, te-
ritur & cribratur, & coquitur in patinis, misceturq;
rūdicularis donec rufescat, & simile Sandarachæ fiat.
Dein lavatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes
eluantur. Siccatur similiter: postea & in pastillos
dividitur. Vitruvius lib. v. cap. 12: Rhodii enim
in doliis Sarmenta componentes, acetum suffun-
dunt, & supra Sarmenta plumbeas massas collo-
cant: deinde dolia operculis obturant, ne Spiramen-
tum obturata emittant; post certum tempus ape-
rientes inveniunt è massis plumbeis cerussam. Vide
& Dioscorid. lib. v. cap. 53.

Παραπλησίως ἢ ἢ οἷος γίνεθι. Χαλκός γδ ἐρυθρός, ὑπερ-
πευγός τίθεται, ἢ ἀποξυώεθι τὸ ἑπιγυρόμενον. ἔτω ἑπιφαί-
νεται πηξίμεθι.

Furlan. Simili fere modo & arugo fit. Aes enim ru-
brum super amurca ponitur, & quod insuper genitum fit.

**** 4

ab

abraditur . Sic enim apparet quod ponitur .

De ærugine vide Plin. lib. 34, cap. xi & xii. Vitruv. ibid. Eadem ratione lamellas æreas collocantes, efficiunt æruginem, quæ æruca appellatur. Mirum autem cur Furlanus ὑπὲρ τευγός verterit super amurcam; nam κρύξ est vinum recens; aut etiam fæx vini: licet interdum & pro fæce olei sumatur: Sed oleum hîc non habet locum, sed potius acetum, ut liquet è Plin. & Vitruvio. Neque commodum sensum habent. *sic enim apparet quod ponitur.* Vertendum; *ita demum super apparet posita.* Videlicet *arugo*: aut, *ubi super apparet*, &c.

Γίνεται ἢ ἐκ κιννάβαρι, τὸ μὲν αὐτοφύες, τὸ ἢ καὶ ἐργασίαν. αὐτοφύες μὲν τὸ παρὶ Ἰβηρίαν, σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθώδες. ἢ τὸ ἐν Κόλχοις. τῆτο δὲ Φασιν εἶναι κρημνῶν. ἐν κατὰ Βάλκισι τοξεύοντες. τὸ ἢ καὶ ἐργασίαν, ὑπὲρ Ἐφέσσου μικρὸν ἐξ ἑνὸς τόπου. μόνον δὲ ἐστὶν ἄμμος, ἣν σιδηροῦσι λαμπυρίζουσι, καθάπερ ὁ κόκκος· ταύτῃ ἢ τριψάντες ἔλας ἐν ἀγνέοις λιθίνοις λειοτάτῃ πηλώσει ἐν χαλκοῖς, μικρὸν ἐν κάλοις. τὸ δ' ὑφιστάμενον πάλιν λαβόντες πηλώσει ἢ τριψάνσι. ἐν ὧπὲρ ἐστὶ τὸ τὴ τέχνης. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆ ἴσως πολὺ φελοποιῶσιν, οἱ ἢ ὀλίγον ἢ ἔθεν· ἀλλὰ πηλοῦσιν ἐπάνω χρωμάτων, ἐν πρὸς ἐν ἀλείφοντες. γίνεται ἢ τὸ μὲν ὑστάμενον κάτω, Κιννάβαρι· τὸ δ' ἐπάνω, ἢ πλεῖον, πηλοῦσμα. κατὰ δὲ εἶξαι δὲ Φασιν ἢ εὐρεῖν τὴ ἐργασίαν Καππίαν πινὰ Ἀθιωτῶν ἐκ τῆ ὄρυγείων. ὃς οἰόμενος ἔχειν τὴ ἄμμον χρυσίον διὰ τὸ λαμπυρίζειν, ἐπεσφραγεύετο ἢ σφάλλεγεν. ἐπεὶ δὲ ἤσθετο ὅτι σφῆ ἔχει, τὸ δὲ τὴ ἄμμος κάλλος ἐθαύμαζε διὰ τὴ χροάν, ἕτως ὅτι τὴ ἐργασίαν ἤλθε ταύτῃ. ἢ παλαιὸν δ' ἐστὶν. ἀλλὰ παρὶ ἑτῆ μάλις ἐνεθήκοντα εἰς ἀρχοντα Πραξιέβηλον Ἀθιωτῶσι.

Est & minimum aliud nativum, aliud factitium. Nativum quidem in Iberia durum valde & lapidosum; uti & in Colchis; hoc autem dicunt esse in rupibus seu præcipitiis, quod sagittarii deiciunt. Factitium autem, supra Ephesum paucum

DE LAPIDIBUS LIBER.

paucum ex uno loco. Est tantum arena, quam colligunt splendens instar Cocci. hanc terentes omnino in vasis lapideis levissimam lavant in eneis, raro in ligneis vasis. quod autem subsidet, rursus accipientes lavant & terunt. In quo ars versatur. Quidam enim ex pari materia multum conficiunt, quidam autem paucillum aut nullum. Sed lotura superiori utuntur singulatim illinentes. Fit autem subsidens Cinnabari. quod autem supernatat, & plus est, lotura. Ostendisse & invenisse facturam aiunt Calliam quendam Atheniensem ex argentifodinis; qui opinatus arenam habere aurum, quia splendebat, comparavit & collegit. postquam autem sensit non habere, & harenæ pulchritudinem admiraretur propter colorem, ad artificium hoc transiit. Non est autem antiquum inventum; sed circiter annos nonaginta, Praxibulo iam Athenis magistratum gerente.

Plinius lib. 33. c. 7: Theophrastus xc annis ante Praxibulum Atheniensium Magistratum (quod tempus exit in urbis nostræ cccxlix annum) tradit inventum minium à Callia Atheniense, initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispaniis, sed durum & harenosum: item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum: optimum vero supra Ephesum Cilbianis argis. Harenam Cocci colorem habere: hanc teri, dein lavari; fatinam, & quod subsidet, iterum lavari. Differentiam artis esse, quod alii minium faciunt prima lotura: apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ optimum.

Observandum autem, mendum esse in numero Pliniano Urbis Cond., & legendum cccxlix: ut probat Salmastius in Solin. pag. 349. Praxibulus, inquit, Archon extitit anno secundo Olympiadis sextæ decimæ & centesimæ; si nonaginta annos inde subducamus incidemus in annum quartum Olympiadis nonagesimæ tertie, qui
 *** * 5 fuit

fuit Urbis annus trecentessimus quadragesimus nonus; ita enim scribendum apud Plinium, CCCXLIX, non CCCXLIX.

IN ἸΣΤΟΡΙΩΝ ΣΥΝΑΓΩΓῃ, Ο' ΑΤΜΠΙΑΔΩΝ Α' ΝΑΓΡΑΦῃ, edita à Ios. Scaligero, ad ΟΛ. ΡΙΣ'. Β'. ΠΡΑΞΙΒΟΥΛΟΣ. Θεόφραστου τὸ πρὸς Δίδων Εἰλίον ἔγραφε. Furlanus, cum non animadverteret mendum in loco Pliniano, perperam credidit, à Calliæ inventoris tempore ad Theophrastum fuisse ann. cxc i. debuisset scire, Theophrastum hîc designare tempus quo scribebat; nam quid opus erat Praxibulum nominare, si ille c annos ante Theophrastum vixisset? Porro de minio videndus & Vitruvius lib. vii, cap. 8 & 9. & è recentioribus Agricola, & alii.

Φανερόν δ' ἐκ τῶτων, ὅτι μιμῆσθ' ἢ φύσιν ἢ τέχνη, τὰ ἴδια ποιεῖ. ἢ τῶτων τὰ μὲν χρήσεως χάριν, τὰ δὲ μόνον φαντασίας, ὡς περ τὰς ἀλιπέεις. ἐνια δ' ἴσως ἀμφοῖν, ὡς περ χρυτὸν ἀργυρον. ἐστὶ γάρ τις χρεία ἐ τῶτων. ποιεῖσθ' δ' ἔταν πὶ (κιννάβαρι) τελεθῆῃ μὲ' ἄξες ἐν ἀγλείῳ χαλκῷ ἢ δοῖδουκ χαλκῷ. Τὰ μὲν ἐν ποιαῦτα τάχ' ἂν τις λάβοι πλείω.

Manifestum autem ex his, quod naturam ars imitatur, & aliqua peculiaria facit. Et horum quidem aliqua usus gratia, alia tantum propter ostentationem; ut nonnulla par. ter utriusque gratia: uti fusile argentum; est enim & huius aliquis usus. Fit autem cum minium teriter cum aceto in vase aeneo, pistillo aeneo. Atque horum fortassis plura quis sumat.

In Aldina Edit. pro ἀλιπέεις erat ἀλλπεις. Sed è neutra lectione commodus sensus exprimi potest: omnium autem minime ex ἀλιπέεις, id est, ut Furlanus vertit, *macilentas*. Salmasius censet legendum, τὰτ' ἀλοιφέια: id est, *tectoria opera*: Veteres enim parietes non modo calce tegebant, sed etiam variis coloribus inungebant; quod maxime ad φαντασίαν pertinet, & manet intra limites factitiorum colorum. Proverbiū notum, Δύο πόρχυς ἀλείφεις: pro quo Latini, *duos parietes*

DE LAPIDIBUS LIBER.

rietes de una fidelia dealbas. Atque hoc non modo ad simplicem dealbationem, sed etiam variorum colorum inductionem pertinet.

Τῶν δὲ μετὰ τὸν πρῶτον γειωφάνειαν ἐπιλοιπὰ πρὸς ὧν ἡ γένεσις, ὡς περ ἐλέχθη, καὶ ὄρχας ἐκ συρροῆς πινος καὶ ἐκ κρῖσεως γίνεσθαι, καθαρωτέρας ἢ ὀμαλωτέρας ἢ ἀπλων, χρωματίζεσθαι δὲ παντοῖα λαμβάνουσιν, Ἐξ ὧν ταῖς μελαντῶντες, ταῖς δὲ τήνοντες καὶ τείνοντες, σωλὴ θείασιν ταῖς λίθους ταῖς ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς ταύτας ἀγομένας.

Furlan. Mox ex fossilibus adhuc restant insignes terra, quarum generatio, ut initio diximus, ex affluxu aliquo & percolatione fit, puriori & æquabiliori quàm alia. Accipiunt vero colores varios, tum propter efficientiũ, tum etiã propter subiectoꝝ differentia. Harum itaq; alias molliunt, alias liquant & terunt, & inde cõponunt massas quas ad nos ex Asia deferunt.

In Edit. Aldina post ὑποκείμενων lacuna est. quam Furlan. explet per Ἐ. dein post ὄρχας ἢ ἢ ἢ maior lacuna erat. quã explet per ποῖ; sequebatur enim ἔλων. pro μελαντῶντες substituit μαλάττωντες. Interea mihi nondũ videtur hic locus perfanatus. Γειωφάνιον, inquit Helych. μέτρητον τὸ κεεμίτιδος ἢ ἀπλῆς ἐργασίας. Quare hæc authoris ita vertenda fuerint: Metallicoꝝ autẽ adhuc restant quæ in fodinis figulinæ terra, &c. Agit autem hic deinceps de terris quibusdã quæ constant ex puriori & æquabiliori materia: & quæ varios usus habent.

Αἱ δὲ αὐτοφνεῖς, ἢ ἅμα τῷ περὶ τῶν πρὸς τὸν χρῆσιμον ἔχουσιν, ἢ ἔδον τρεῖς εἰσιν, ἢ τέτταρες. ἢ τε Μηλιάς, ἢ ἢ Κιμωλία, καὶ ἢ Σαμία ἢ ἢ Τυμφοαῖκή. καὶ τετάρτη πρὸς ταύτας ἢ γύψος.

Native autem, & simul eum præstantia utilitatẽ habentes, fere tres sunt, aut quatuor; Melina, & Cimolia, & Samia sive Tymphaica, & quarta præter has gypsum.

In Editis erat Μηλία, pro quo Cl. Salmasius legendũ censet Μηλιάς, in Solin. pag. 256. Item, καὶ ἢ Τυμφοαῖκή τετάρτη πρὸς ταύτας ἢ γύψος. Nam si disjunctim legas,

Iegas, omnino quinque efficientur. Nam Plinius l. 36, c. 24. de gypso: *è summa tellure & Tymphacium est.*

Χρῶν δ' οἱ γερφεῖς τῆ Μηλιάδι μόνον, τῆ Σαμιά δ' ἔσ' ἡρώπερ ἔση καλῆ, δ' ἔσ' τὸ λίπος ἔχειν ἢ πυκνότητ' ἢ λειότητα. τὸ γὰρ ἄραιον, ἡρεμον, ἢ τραχωδέες καὶ ἀλιπέες. ὅπ' τῆς γερφῆς ἀρμόττει μάλλον. ὅπερ ἡ Μηλιάς ἔχει ἐν τῷ Φάελδι. εἰσὶ δ' ἐν τῆ Μήλῳ ἢ ἐν τῆ Σάμῳ διαφοραὶ τ' γῆς πλείους.

Utuntur autem pictores Melina solum, Samia vero non, licet pulchra sit, quia pinguedinem habet & densitatem & levorem. quod enim rarum, mite, asperū, & pinguedinis expers, pictura magis convenit: quod Melina habet in Pharide. Sunt autem & in Melo & in Samo differentia terra plures.

Non bene videtur hunc locū cepisse Plin. l. xxxv. c. 6. *Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo insula. In Samo quoque nascitur; sed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. Nam etiam si in Samo etiam nascatur terra candida, non tamen potest Melina appellari. Vitruv. l. vi. c. 7: Paratonium vero ex ipsis locis, unde foditur, habet nomen. Eadem ratione Melinum, quod eius vis metalli insule Cycladi Melo dicitur esse.*

Ὅρυτλον τὰ μὲν ἔν σση ἐστὶν ὀρθὸν σῆσση ἐν τοῖς ἐν Σάμῳ, ἀπ' ἀνασκαιῶν ἢ ὑπλίων, ἢ πλάγιον. ἢ ἢ φλεψ' ὅπ' πολὺ διατείνε τὸ μὲν ὕψος ἡλίκη δίπυς, τὸ δὲ βάθος πολλῶ μείζων ἐφ' ἐκάτερος δ' αὐτῶ λίθοι περιέχουσιν, ἐξ ὧν ἐξαίρεται. διαφυλὴ ἔχει διά μέσση καὶ ἡ διαφυὴ βελίων ἐστὶ τ' ἔξω. καὶ πάλιν ἐτέραν καὶ ἐτέραν ἀχει τετάρων ἐστὶν ἔχουσι. ἢ ἐχάτη καλεῖται Ἀσίη.

Fossor equidem non potest rectus stare in fodinis Samiis, sed necesse aut supinum iacere, aut in latus. Vena enim in longum extenditur, altitudine quidem duorum pedum, latitudine paulo maiori. Vtrimque lapides concludunt vel interveniunt, è quibus eximitur. Interstitium autem habes in medio. Interstitium exterius optimum est. Rursusq; aliud atque aliud usque ad quatuor. Extremū autē vocatur Aster.

Plin. lib. 35, c. 6: *Accubantes effodiunt ibi inter saxa*
venas

DE LAPIDIBUS LIBER.

venas scrutantes. Cap. autem 16: Samiæ duæ sunt, quæ Syropicon, & quæ Aster appellatur. Cl. Salmasius legit Collyrium. Vide autem quæ annotat ad Solinum pag. 256, & 257.

Χρῶντι ἢ τῆ γῆ πρὸς τὰ ἱμάτια [μαλίστα ἢ μόνον· Χρῶνται δὲ τῆ Τυμφαϊκῆ πρὸς τὰ ἱμάτια] καὶ καλῶσι γύψον οἱ πρὸς Τυμφαίαν καὶ σὺν τόποις ἐκεῖναις.

Furl. *Vfus eius præcipuus in vestibus. Utuntur & in vestibus Tymphaica. Vocant hanc gypsum qui Tymphaeam & ea loca habitant.*

Corruptissimus est hic locus. Salmasius illa, quæ inclusa sunt, reiicienda iudicat, quia in optimo libro non habentur. Pro γύψον autem in libris legitur ψυχρον. Nihil autem Plinius de Samiæ usu in vestibus. Quare suspicor, hîc aliud mendû hære; nihil enim addit Author de Cimolia, quæ forte in illis hæret quæ inclusa sunt. Nam Plinius lib. 36, c. 17; *Est & alius, inquit, Cimoliæ usus in vestibus.* Et paulo post: *Grecia pro Cimolia Tymphaico utitur gypso.* Quare fortè locus ita legendus: *Χρῶνται δὲ τῆ γῆ πρὸς τὰ ἱμάτια μάλιστα Κιμωλία. Χρῶνται δὲ καὶ τῆ Τυμφαϊκῆ πρὸς τὰ ἱμάτια &c.* Id est: *utuntur autem terra ad vestes, potissimum Cimolia. Utuntur quoq; & Tymphaica ad vestes, &c.* Coniectura est, quam Doctioribus probandam aut improbandam relinquo. Sequitur iam de gypso.

Ἡ δὲ γύψος γίνετι πλείστη μὲν ἐν Κύπρῳ, καὶ περὶ Φαιάκων. μικρὸν γὰρ ἀφαιροῦσι τῆ γῆς ὀρέοντες. ἐν Φοινίκῃ ἢ καὶ ἐν Συρίᾳ καίμοντες σὺν λίθῃ ποιῶσιν. ἔπειτα δ' ἐν Θυρίοις. καὶ γὰρ ἐκεῖ γίνετι πολλή. τρίτη δ' ἡ πρὸς Τυμφαίαν ἢ πρὸς Περσικήαν, καὶ κατ' ἄλλας τόπους. ἡ δὲ φύσις αὐτῶν ἰδία. λιθοδεεῖται γὰρ μᾶλλον ἐστὶν ἢ γεωδης.

Gypsum autem gignitur plurimum quidem in Cypro, & apertissimum; parum enim terræ auferunt fossores. In Phœnicia autem & Syria faciunt urendo lapides. dein in Thuriis; nam & ibi plurimum fit. Tertium vero circa Tymphaeam.

& in Perrhabis, & aliis locis. Natura autem horum singularis: est enim magis lapidosa quam terrena.

Plin. lib. xxxvi, cap. 24: Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. nam & è lapide coquitur, ut in Syria ac Thuriis; & è terra foditur, ut in Cypro & Perrhabis, e summa tellure: & Tymphaicum est.

Ο δὲ λίθος ἐμφερὴς τῷ Ἀλαβαστρίῳ· μέγας δ' ἔ τέρμεν) αἰὶνὰ χαλικιώδης. ἢ ἢ γλιχρότης ἢ θερμότης, ὅταν βρεχθῆς θαυμασί. χρωῶν) γὰρ πρὸς τὰ οἰκοδομήματα τῶν τ' λίθων περιέχοντες καὶ π' ἄλλο βέλων) τοῖς το κολλήσῃ κοφάντες ἢ, ἔ ὕδωρ ὀπιχέοντες, ταφύτῃσι ξύλοις. τῇ χειρὶ γὰρ εἰ δλωάν) δὲ τ' θερμότητῶ. ἐρέχῃσι ἢ πρῶχρημα πρὸς τ' χρείαν, ἐάν μικρὸν πρῶτερον ταχὺ πῆγνυ) ἢ ὅσα ἐστὶ διελεῖν ἅμα. ἐστὶ ἢ ἢ ἰαχὺς. ὅτε γὰρ οἱ πῶχοι ῥήγνυ) ἔ διαφθείρονται, ἢ ἢ ἄμμος ἀνίησι. πολλὰκις δὲ ἔ τὰ μὲν πέπλωκε ἢ ὕψηρ) τὰ δ' ἄνω κρεμάμενα ἢ σωεχόμενα τῇ κολλητή. δλωάται ἢ ἔ ὕφαρκευμένη, πάλιν καὶ πάλιν ὀπῶσται, καὶ γίνεσθαι χρῆσῖμη. πρὶ μὲν ἔν Κύπρον ἢ Φοινίκῳ εἰς ταῦτα μάλιστα. πρὶ δὲ Ἰταλίαν ἔ εἰς τ' οἰκεῖον. καὶ οἱ γερφῆς ἔνια τ' τ' τ' τέχνῳ. ἔπ δ' οἱ κναφῆς ἐμπάτιοντες εἰς τὰ ἰμάτια. Δραφῆρειν δὲ δοκεῖ ἔ πρὸς τὰ λπομαματῶ πολὺ τ' ἄλων εἰς ὃ καὶ χρωῶνται μῶλλον, καὶ μάλιστα οἱ πρὶ τ' Ἐλλάδα, γλιχρότην ἢ λειότην.

Lapis autem (è quo nimirum gypsum conficitur) similis Alabastritæ: Magnus vero non caditur, sed minutus. Visciditas & caliditas, ubi madefactus fuerit, mira. Utuntur enim & ad ædificia, hunc lapidem circumdantes; aut siquid aliud velint ferruminare: tundentes autem & aquam affundentes agitant lignis; manu enim nequeunt, propter calorem. Madefaciunt autem statim ad usum, siquidem paulo ante celeriter coit: nec licet simul dispescere. Est autem & validus. quando enim parietes rimas agunt & vitiantur, & arena diffluit. Sape autem & pars aliqua cadit & separatur, altera vero superius suspensa, & contenta ferruminatione, manet. Potest autem gypsum subductum & ablatum iterum

DE LAPIDIBUS LIBER.

iterum atque iterum torreri & utile reddi. In Cypro quidem & Phœnicia ad hæc potissimum utuntur: in Italia vero & ad domestica. Pictōres quoque aliquo utuntur ad artem: quemadmodum & fullones, inspergentes vestibus. Hic autem præ aliis & ad effigies exprimendas multum excellere videtur. Ad quod & utuntur potissimum, & præsertim in Græcia, propter lentitudinem & levorem.

Pro εἰς τὸ οἰκεῖον legendum censet Salmasius εἰς τὴν κοινάσιν, id est, ad dealbationem parietum Κοινάσις enim Græcis est, albarii seu tectorii operis inductio, loricatioque: sicut iis κοινάται vocantur, qui tectoriis parietes inducunt. Furlanus cum in textu edat, ἄλλ' εἰς τὴν Ἰταλίαν ἢ εἰς τὸ οἰκεῖον, in Notis tamen habet, εἰς τὸν οἶνον. quod & in versione secutus est, nullam correctionis reddens rationē. quod mirum; præsertim cū fateatur, ne Plinii quidem ævo in Italia gypso vina fuisse condita.

Plin. lib. 36, c. 24, pergens de gypso: *Qui coquitur lapis, non dissimilis Alabastrita esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquuntque fimo bubulo, ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri compertum est à lapide speculari, squamamve talem habente. Gypso madido statim utendum est, quoniam celerrime coit ac siccatur: tamen rursus tundi & in farinam resolvi patitur. Vfus gypsi in albariis, sigillis adificiorum, & coronis, gratissimus.*

Ἡ μὲν δυνάμις ἐν τῆσιν καὶ τοῖς τοῖστοις. ἡ δὲ φύσις ἔοικεν ἀμφοτέροσιν ἔχειν, καὶ τῆ τὴ κοινάσιν, & τῆ τὴ πῆσ γῆσ, θερμότητά ἢ γλιχρότητα. μάλλον δὲ ἐκατέρας ὑπερεχέσασ. θερμότερα γὰρ τὴ κοινάσιν, γλιχρότερα δὲ πλὴ τῆσ γῆσ. ὅπ δ' ἐμπυροῦ, καὶ κείθεν φανερόν. ἡδὴ γάρ τις ναῦσ ἱματηγῆσ, ἐρεχθέντων ἱματίων, ὡσ ἐπυρώθησαν, συγκατεκαύθη καὶ αὐτή. καί σσι ἡ ἐν φοινίκῃ & ἐν Συρίᾳ, καμινθόντες αὐτῶ ἢ καμόντες. καί σσι δὲ μάλιστ ὄσ μαρμάρεσ καὶ ἀπλωσέρεσ: σερρωπάτεσ μὲν ὡσ ἀλιθέντες, δὲ τὸ ἴσπλον καί ἔσθι & μάλλον. δοκεῖ γὰρ θερμότερον εἶναι πυρω-

THEOPHR. DE LAPIDIB. LIB.

θέν, καὶ πλεῖστον χρόνον ἀεμίσει. ὁπῆσαντες δὲ κῶπῆσιν ὡσπερ τὴν κενίαν. ἐν ταῖς δὲ ἀνδρόξαιεν εἶναι φανερόν, ὅτι πυρῶδης τις ἡ γένεσις αὐτὴ τὸ ὅλον ἐστίν.

Gypsi vis ergo in his & talibus. Natura autem videtur quodammodo habere utrumque simul, & calcis & terra calorem & tenacitatem. magis vero utrasque excellentes. Calidius enim est calce, multo autem tenacius terra: unde & quod igneum sit, hinc sit manifestum: iam enim quaedam navis, quae vestes portabat, madefactis vestibus, cum ille ignem concepissent, & ipsa igne consumta est. Vrunt autem & in Phoenicia & Syria, fornacibus indentes, & torrentes, lapides potissimum marmorosos & simpliciores; durissimos quidem illis imponentes, quia citius & magis uruntur. Apparet enim, ustum & esse calidissimum & plurimum tempus durare. Vbi autem tostum fuerit, tundunt instar calcis. Ex quo videatur manifestum, igneam quandam generationem eius in totum esse.

Mirum videri poterat quod hinc dicit de navi quae vestibus erat onusta, quod vestibus madefactis & ipsae arserint, & navem una consumserint: sed observandum est, veteres consuevisse vestibus cretam, gypsum & calcem aspergere. cum itaque harum rerum natura sit, aquam aspersam fervere, atque adeo incendi, non caret ratione quod hinc dicit Author.

LIBER PRIMUS

De
GEMMIS PELLUCIDIS
ET SEMIPELLUCIDIS.

CAPUT I.

De Adamante:

PRIMUM locum etiam hodie inter gemmas sibi vendicat *Adamas*, omnium durissima, totaque pellucida & instar aquæ purissimæ nitens. Virtus illius est nullum colorem notabilem habere; vitium, aliqua albedine, flavedine aut nigredine, aliove colore vel leviter tinctam esse. Summa illi dignitas & pretium, cui tamen multum decedit, si arenulis albis aut nigris, sit intersparsa aut nubeculâ aliquâ suffusa. Pretium pro magnitudine & pondere, atque perfectione in immensum augetur: mediocris magnitudinis ob copiam superioribus annis multum viluerunt, minorum pretium fere constans, quia magna copia hodie in monilibus usurpantur. Est & aliud vitium huic gemmæ, cætra quædam habere longe durissima, quæ nulla pene arte perpoliri possunt, aut saltem artificis industriam & operam diutissime exercent. Vocant eiusmodi *Venosos*, quia ductus illi pertinaces instar venarum corpus ambiunt aut penetrant: quod vitium à peritis artificibus facile deprehenditur, ideoque tales oderunt.

Hæ gemmæ in sola India nascuntur. In *Decan* ultra *Balagattam* prope oppidum *Bisnagar*, aliquot
A montes

montes sunt illis fœti, quorum fodinæ se dulo à Regibus Bisnagar custodiuntur: locant enim illas quotannis magno pretio, atque ea insuper conditione, ut gemmæ quæ xxv mangelinos superant (quorum mangelinorum singuli pendunt quinque grana nostratia) Regi cedant, pœna capitis in illos sancita, qui tales occultaverint aut subduxerint. Est & mons in eodem Regno; qui à Lusitanis appellatur *Rocca velha*, id est, Petra vetus, in quo optimæ, perfectissimæ atque adeo durissimæ gemmæ reperiuntur. Porro harum omnium gemmarum forum celebratur in oppido *Lispor*, provinciæ *Decan*, inter Goam & Cambaiam, maximo mercatorum concursu, præsertim Banianum & Guzeratarum, qui illas Goam deferunt, callidissimi mortales & rei gemmaræ imprimis gnari, ita ut Europæis, etiam peritis, non raro imponant. Iuxta fretum *Taniapura* haud longè ab Emporio celeberrimo *Malacca*, alia earundem gemmarum fodina est, unde vulgo Malacenses appellantur. Superioribus quoque annis (uti ab Anglis accepi) in regno *Golconda*, cuius littus ad sinum Gangeticum iacet, casu fuere inventæ opulentissimæ Adamantum fodinæ, ad radices vasti cuiusdam montis, haud procul à flumine *Cristena*, in agro valde sterili atque aspero, circiter cxxii mill. Anglica à principali huius regni Emporio *Musalapatan*. Rex has solebat elocare tercentum millib. pagodum, ea irem conditione, ut adamantes omnes pondus x Carriorum excedentes in ærarium Regis inferrentur. Anno autè c10 10 c xxxii fossoribus fuit interdictum ne ultra scrutarentur; cuius interdicti causam reddunt, alii ne hæ gemmæ nimia copia vilescerent; alii, Imperatoris Mogolis postulatum, qui per legatum tres libras præstantiorum adamantum sibi tributi nomine à Rege *Golconda* pendi imperaverat:

rat : Sed magis verisimile videtur nimia fossorum avaritia fodinas iam pene exhaustas esse. . Narrat enim *Vilhelmus Metholdius* Anglus se fodinas hæc adiiisse & inspexisse: improbo labori, prout à gnaris accipiebat, tum insudabant supra triginta millia operarum, quorum alii glebam egerebant, alii aquam exhauriebant longa & permolesta methodo, certis vasis, de manu in manum, illam attolentes; nam machinarum hi barbari omnino imperiti sunt. Agebant autem puteos rectos in terræ viscera, ad decem aut duodecim orgiarum altitudinem; & egestam glebam (quæ fere rubet, luteæ & candidæ cretæ vel potius calcis venæ permixta) areæ ad hunc usum complanatæ inducunt quatuor aut quinque pollicum crassitudine, eamque à solis æstu arefactam & induratam saxis comminuunt, rejiciuntque silices illi permixtos, & cribrant reliquum pulverem: hac opera interdum plures, interdum pauciores gemmas deprehendunt, non raro & nullas. Inveniuntur in fodinis quædam, sed rarissime, pondere centum, centum & triginta, atque adeo ducentorum Caratorum: plures octo, decem & quindecim: minoris & minimi ponderis longe plurimæ; ita ut innumeræ reperiantur, quarum octo, decem, sedecim, etiam viginti, tantum unum Caratium pendant. Refert denique *Linschotanus* noster, puteos, postquam ad humanam altitudinem egesti fuerint atque exhausti, relinqui, & post triennium aut quadriennium denuo refodi, novis adamantibus rursus fœtos. Quod tamen illum barbaris temere credidisse opinor.

Forma naturalis sive figura huic gemmæ diversa est; alia enim sexangularis est, & æquali octo triangularium laterum lævore undique turbinata; interdum tam perfecte, ut arte factæ videantur. Sed sæ-

pius paulum in hunc vel illum angulum inclinant & nonnihil compressæ sunt & à symmetria illa exacta deviant: priores illæ, quæ iam rarò comparent, à Portugallis appellântur *Naiffos*: (quare insigniter hallucinatur Cæsalpinus lib. 2. cap. 20. dum scribit: *At sponte utrimque turbinatos oriri non puto, sed artificio confingi*;) & ab artificibus gemmariis optimæ, perfectissimæ atque adeo durissimæ iudicantur. His proximæ sunt, quæ tabellæ in modum sternuntur, varia figura & crassitudine; quo autem quadratiores & crassiores sunt, eo meliores & magis expetitæ; vocant *Lafques*. Tertia denique species rotundior est & multis veluti tessulis variegata, vocant *Reboludos* & *Malaccenses* à loco natali. Atque hæ quidem communes huius gemmæ nativæ figuræ, nam vix ullas figuras respuit, præsertim si maioris sit ponderis aut etiam minimi.

Ad eundem modum & formæ variant, quas artifices illis conciliant: aliis enim figura illa sexangularis relinquitur; addito tantum lævore & exacta laterum & angulorum symmetria; quæ quo exactior fuerit, eo maioris fiunt: aliis mucro superior deterritur, & sternitur mensæ in modum; uti & inferior mucro, sed parcius, lateribus utrobique ad certam normam & mensuram subductis: vulgo vocant mensas, sicut superiores puncta: atque ea forma hodie maximi fit, præsertim si mensa bene quadrata sit & quatuor suos angulos habeat acutos, & latera editiora & bene coagmentata; nam si quis angulus obtusior sit aut præruptus, si tabula sit oblongior, si denique latera hac aut illac inclinent, statim multum illius dignitati decedit. Atque has fere figuras (licet & alias patiantur) accipiunt primæ & tertiæ speciei adamantes; tertiæ autem quia omnes anguli & latera efformanda sunt plurimum de suo pondere
amit-

L I B E R P R I M U S. 5

amittunt: Secundæ vero speciei, cum iustam crassitudinem non habeant, in imperfectas mensas & tenues conformantur, aut rosæ, cordis, trianguli, parmulæve in modum contrahuntur, multisque triangulis, rhombisve, superficie tenus variegantur; qui insignem illis gratiam conciliant, & longe maius quam habent pondus mentiuntur. Olim quum rariores adhuc in Europam inferrentur hæ gemmæ, eas formabant & poliebant ea pene figura, qua inveniebant, ut quam paucillum ponderis sui amitterent, uti videre est in antiquioribus monilibus, inter quæ videre est naves cum malis & antennis & alia opera miro artificio facta: hodie in tanta copia id minime curant, sed sectantur perfectionem.

Formantur, poliunturque atque adeo perforantur hæ gemmæ, tum mutuo attritu, tum pulvere adamantino cum oleo mixto (ita ut nequæ alii lapides, neque gemmæ, quod temere aliqui credunt, quicquam in illas possint.) Pulvis illè colligitur ex adamantibus attritis, aut etiam ex impuris adamantibus, qui nulli alii usui sunt. Nostrates gemmarii vocant *Boordt*; quod genus arenulis & scobe sua repletum est. Procedunt autem artifices hoc ordine: duas gemmas, singulas bacillis tenacissima & durissima pasta aptant; ea componitur è latere rubro in tenuissimum pulverem trito, resinaque, ita tenax & dura postquam refriguit, ut non aliud cæmentum ipsi possit comparari: deinde ita aptatas super æneam pyxidem, quæ pulverem excipit, inter se committunt & fricant donec angulos & latera rudi normâ conformaverint. Tertio ita mutuo attritu formatas (vel etiam à principio integras, quum metus est ne attritu vitium aliquod & imprimis vomicam contrahant, quod interdum fit cum magno damno, præsertim si maiusculæ sint gemmæ:) firmant in conca-

vo instrumento rotundo æneo, idque massa quadam è plumbo & stanno mixta, liquefactaque : quæ ubi paululum refrigerata fuerit, latus adamantis quod poliendum est, detegunt cultello, atque ita detectum una cum instrumento imponunt orbi è ferro perfectissimo factò, quem illinunt oleo, cui pulvis ille adamantinus mixtus est, addito pondere ut firmitus incumbat, orbemque circumagunt. Ex quo satis apparet, quam temere quidam crediderint amantes à plumbo lædi aut solvi. Longæ interdum operæ res est, quum gemmæ venosæ sunt, ut ante dixi.

Solent quoque artifices gemmarii, ut in gemmis maioribus atque etiam mediocribus prius experimentum capiant, quantum ponderis formatione & politura illis sit decessurum, & quæ forma illi convenientissima sit futura, è plumbo fundere massam forma & mole rudi adamantini parem, eamque industrie variis modis formare, dein ex certa inter plumbum & gemmam ponderis proportionem rationem inire, & sequi quod convenientius & utiliusprehenderint. Denique gemmariorum horum artificum industria superioribus annis plurimum profecit, ita ut non tantum eiusmodi operosis machinis, quales à Cl. V. *Anselmo Boëtio* delineantur, minime opus habeant, sed etiam modum invenerint adamantes dissecandi in duas aut plures partes ; atque adeo, felici ut plurimum audacia, findendi, quoties usus ita postulat aut lucri spes suadet: etenim hac arte ex una gemma binas & tres interdum, utili compendio producunt; & vitium, quod intus latet & gemmam integram corrupturum erat, eximunt. Dissecant autem illas filo ferreo tenuissimo, cui oleum cum pulvere adamantino allinunt, idque serræ in modum reciprocant, instrumento elegantissime ad-

hang

hanc operam comparato. Findendi paulo compendiosior est ratio, sed periculosior: quanquam hodie quidam illius artis ita periti sunt, ut rarissime errent.

Adamantes autem ab aliis gemmis ita dignosci tradunt. Proprium est veræ & legitimæ, iam formatæ & perpolitæ, tincturam ad se rapere, sibi que ita applicare & unire, ut nitentes micantesque suos radios procul iaciat; quod aliæ gemmæ haud ita faciunt. Tinctura autem hæc fit è mastiche mundata, cui paululum eboris adusti & in pollinem triti miscetur ut nigrescat. Hæc calefieri nonnihil debet, uti & gemma, ut statim uniantur: hanc unionem respiciunt cæteræ gemmæ diaphanæ, unde facile à peritis dignoscuntur. Verum falsarii ut hoc discrimen tegant & simplicioribus imponant, varia comminiscuntur: alii ferro candenti è grano frumenti exprimunt oleum, tinguntque fuligine aut atro eboris adusti polline, substernuntque ita pseudo-adamanti ut spacium aliquod inter tincturam & gemmam vacet: alii particulam nigri holoferici subdunt; alii denique aliud. Præter autem pseudo-adamantes, usurpant ad hæc adulteria topazios, amethystos aut similes gemmas; aut etiam crystalum, furto plane improbo. Quia autem *Boëtius* noster accurate de pseudo-adamantibus egit, nihil de illis addam; nisi hoc unum, inter Anglicas maxime probari Cornubienses, & vidi quasdam gemmas in mensas compositas, quæ difficulter admodum à veris discerni poterant: quæ iuxta Bristolium super rupem S. Vincentii, ut vocant, reperiuntur, nullatenus cum illis comparandæ sunt; reperiuntur autem in tellure rubicante, quod & de Orientalibus observatum. De Cornubiensibus ita Camdenus: *Nec stannum hic solam reperitur, sed una etiam aurum &*

argentum, adamantesque ab ipsa natura in angulos efformati & levigati, quorum nonnulli vel iuglandem magnitudine adæquant, & Orientalibus nigrore & duritie tantum cedunt. De Bristolensibus ita: Rupes S. Vincentii Adamantum ita fecunda est, ut quis modios inde impleat. Existimationem vero copia apud nostrates invidit, nam præterquam quod colore ita translucido Indicos provocant, ita duritie solummodo cedunt. Quod vero laterum sex angulo vel quadrangulo levore à natura ipsa turbinati sunt, magis admirandos puto. Altera vero rupes ad occidentalem ripam etiam adamantum est ferax, quos cavi & rufescentes silices (ruber enim hic terra) ceu fœtu gravidæ, in se mira natura solertia continent. Adamas ab igne nullam iniuriam patitur, sed potius melior evadit: quare falluntur qui tradunt, quod calor corrumpat splendorem, colorem & vires adamantis: & ridiculum est quod propterea putant annulos quibus inclusæ hæ gemmæ, cum dormitum itur detrahi &c. Si quid huius faciendum, id non ipsius gemmæ gratia sed tincturæ quæ ipsi supposita est fit, nam si illa corrumpatur situ ob nimiam humiditatem, aut consumatur ob nimium calorem, efficit ut vitium aliquod in ipsa gemma esse videatur.

Malleum ferre crediderunt Antiqui, quod tamen hodie secus deprehenditur: neque est quod propterea quisquam opinetur, nos hodie destitui genuina gemma adamantis, siquidem plura talia atque etiam absurdiora Antiquos nimis temere credidisse constat in aliis. Magneti quoque illam vires adimere nulla experientia probatur; licet hoc crediderit Iul. Scaliger Exercit. cx. uti & ab Adamante ferrum trahi. Non minus quoque frivolum est quod quidam tradiderunt; Adamantem capiti mulieris, ipsa ignara, suppositum, si illa fidelis sit marito, efficere ut dormiens in amplexus illius ruat, sin adultera sit, eos

averse-

averferur. Neque habet virosam qualitatem, ut rectè observat Zacutus Med. libro 11 observat. xvi. Quid multa? nullæ Adamantis occultæ facultates ex vero hæctenus observatæ. Cæterum Veterum & Recentiorum hallucinationes non est mihi propositum refellere; vera & scitu necessaria hæctenus retuli.

Pretii augmenta pro ponderis ratione, quæ Clariss. Vir *Anselmus Boëtius* diligenter in tabulas retulit, hodie non observantur; quæ à vendentiū & ementium arbitrio pendent: potissimum autem à perfectione & exacta formæ conformatione. *Illud sæpius expertus sum* (inquit Garzias ab Horto lib. 1. cap. 43.) *Adamantes exquisitos mutuo attritu glutinari, ut facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, ubi incauisset, festucas trahere haud secus atque electrum. Et paulo ante: maximus quem vidi cXL mangelin. pendebat. Id est si rationes bene subduco centum septuaginta quinque caratia. Majorem vero Adamantem in Belgio conspectum haud puto* (inquit Car. Clus. in commentariis ad Garziam) *quam Philippus 11 Hispaniarum Rex ducturus Elizabetham Henr. 11, Gall. Regis filiam majorem natu emit de Carolo Affetato Antvverpia Anno 1559. octogies millenis coronatis: pendebat autem Car. XLVII cum semisse, id est, grana 190. Sunt tamen & ipsi Regi Hispan. & aliis Regibus longe majores & supra septuaginta Caratia pendentes jam formatæ. Credo autem Garziam loqui de rudibus: majores autem rudes maxime informes sunt & raro sine aliquo vitio, quod demendum est; ita ut non raro dimidium pondus atque etiam amplius amittant, antequam exactè formari possint.*

CAP. II.

De Carbunculis.

Plinius lib. 37. cap. 7. inter ardentes, ut vocat, gemmas, principatum dat Carbunculis à similitudine ignium sic appellatis, quos alii vocant pyropos. Quorum varia genera recenset: *Indicos*, inquit, & *Garamanticos*, & quos *carchedonios* vocavere propter opulentiam *Cartaginis magna*, *Aethiopicos* & *Alabandicos*: omnium autem generum alios esse masculos, alios feminas; quorum illi acrius, hæ languidius resfulgeant. Masculorum quoque alios esse liquidioris flammæ, alios nigrioris: alios ex alio lucidos ac magis in sole flagrantes: optimos autem esse *Amethyzontas*, hoc est, quorum extremus igniculus (id est, splendor & lux quam fundit gemma) in *Amethyssi violam* exeat: proximos vocat *Syrtitas* (Cl. Salmasius legendum putat *Autitas*) innato fulgore radiantes. Subiicit deinceps Plinius veterum scriptorum de singulis hisce speciebus diversa iudicia, concluditque; nihil difficilius esse quam has species discernere, tanta in iis est occasio artis, subditis per quæ translucere cogantur. Ita est, subiiciuntur enim omnibus hisce gemmis bractæ, de quibus Agricola lib. vi. de natur. Fossil. *Translucidis autem gemmis*, inquit, non solum maioris perspicuitatis gratia datur figura angulata, sed cum annulis clauduntur, subdi solent eiusdem fere coloris bractea per quas translucere cogantur. Hæ sunt hoc modo: massa prima conflatur ex auro, argento, ære: deinde ducitur in tenuissimas bractæas, tum hæ sic forcipe tenentur, ut ardentes carbones non attingant, sed paulum sublata eorum excipiant ardorem, qui illas variis imbuunt coloribus, prout aurum pondere vicerit argentum & æs: vel argentum aurum & æs: vel æs reliqua duo. Artifices nostrates vocant *soëlie*. Quia autem Carbunculi, Pyropi &

An-

Anthraces à veteribus nominantur, vulgo creditum fuit, carbonis instar in tenebris lucere, quod tamen in nulla gemma hactenus deprehensum, licet à quibusdam temere iactetur. Peritissimis autem gemmariis haud dubium est Plinium & alios veteres sub Carbunculorum titulo descripsisse gemmas omnes translucidas rubri coloris & quasi ardentis, quales nostro ævo appellantur Rubini, Granati, Almandini & Hyachinti rubentes: de quibus ordine agemus. Iulius Scaliger Exercit. cxviii scibit: *Rubinarum colorem igni intendere incolas Zeylan, in quo diu coqui sinant:* (in quo tamen illum falli opinor, nam ignis potius colorem detrahit; quemadmodum in Sapphiro, & aliis liquet:) *Maruca* vocare eos qui sunt dilutiores, quas vero nos Spinellas, in Pegu appellare *Carab.* optimos Rubinos à Malabaribus dici *Nunpucli.*

De Rubinis.

Inter translucidas rubentes gemmas, primum locum flagitat, quæ hodie ab Europæis vocatur *Rubinus*: Indi vocant *Tokes* vel *Manica*, Arabes & Persæ *Iacut*: quam vocem Cl. Salmasius detortam putat ex Hyacintho: adeoque Rubinum nostrum esse veterum Hyacinthum: Epiphanius enim inter Hyacinthi species secundo loco numerat *Podwòv*; è quo infima Latinitas fecerit Rubinum. Est autem gemma translucida, rutilans, rubensque, exigua autem portiuncula, ut Plinius loquitur, *Amethystizans*, id est, extremo suo igniculo in violam *Amethysti* exiens. Rubedo enim illius non est puri minii vel cinnabaris, sed sanguinis potius, *Cocci* aut *Laccæ Indicæ*: & quo minus cærulei aut violacei sortitur & exquisitius rubet, eo nobilior æstimatur. Hodie autem Rubinorum quatuor species constituuntur: *Rubinus verus*, *Rubacellus*, *Ballasius* & *Spinellus*.

Excellit inter has species, dignitate, elegantia & pretio

pretio Rubinus absolute & per excellentiam dictus, cocci vel laccæ colorem referens: extremo tamen igniculo (ut Plinius loquitur) nonnihil violacei coloris habet admixtum, quod quo minus aut languidius fuerit, eo præstantior hodie gemma iudicatur: nam si intensius cæruleum colorem iaciat, aut nubeculis violaceis suffundatur, id illi vitio vertitur. Exigui ingenti reperiuntur copia, in India vocant Lusitani *Rubinos de Coria*, qui viceni simul emuntur: mediocres rariores sunt, rarissimi grandes. Garfias ab Orto observat eos qui xxiv Caratia aut supra pendent recte Carbunculos appellari; & se talem vidisse apud Magnatem quendam in *Decan*, quem æstimabat vicies mille aureis Lusitanicis. Annotat Carolus Clusius à Philippo 11 Hisp. Rege longe maximum emtum vicies millib. coronatorum. Est & satis magnus magnæ Britannia Regi, quem sæpe vidi in tabulam exacte conformatum, sed ponderis haud memini.

Reperiuntur autem & candicantes & è purpureo candicantes, vel potius cerasum maturescens referentes: Item media parte rubentes altera candicantes, denique media parte Rubini, media Sapphiri; quos si pulchriores sunt, in India appellant *Nilacandi*, à Nil quod cæruleum colorem significat, quod vulgo Indicum vocamus. Hanc varietatem indicat Garfias illi accidere ab origine: Rubinum enim in sua rupe sive matrice recenter conceptum candicare, & ruborem maturitate acquirere, quare si immaturus extrahatur plus minusve candicare: & cum Sapphirus & Rubinus in eadem matrice nasci credantur, hinc fieri ut interdum coniugentur.

Nascuntur autem in rupibus, in regione Cambaia, Calecuti & Bisnagar, optimi vero & nobilissimi in Insula Ceylon, unde *Candi* nomen manasse autumo, quod supra expressimus in Nilacandi: denique in regno Pegu.

Forma

Forma naturalis ipsis varia, uti & Adamantibus, rarissime tamen sunt angulati, sed ut plurimum globulares aut ovales, inferiori tamen parte magis plani quam convexi. Conformantur ut plurimum ab artificibus in tabulas, concludunturque fundis, subditis bracteis: licet etiam quam plurimi infecti annulis indantur & ad mundum muliebrem applicentur, sectus quam Adamantes gemmæ, quarum nulla est gratia nisi formentur & poliantur, cum Rubini etiam sine ulla arte placeant. Superiori ætate & nostra adhuc memoria solebant sponsis donati, aut novis nuptis à suis maritis duo annuli, quorum uni Adamantis alteri Rubini tabula erat inclusa; vocabant *Mariage*: Sed mos iste iam obselevit. Rubinis quoque iam à multis annis admodum levis fuit auctoritas, quæ iam renatura videtur, mortalium luxu iam Adamantum copiam & vilitatem fastidiente.

Formantur autem Rubini hi primum crebro rotatu super orbem plumbeum cui pulvis smiridis aspersus: deinde poliuntur exactè, super orbiculum æneum, terrâ quam vocant *Triplam*. Fabricam instrumenti videre est apud Boëtium, quam tamen artifices nostrates paulo aliter iam disponere animadverti, crescente indies hominum industria.

Huic quoque gemmæ virtutes haud spernendæ tribuuntur: gestatam enim aut pulverem eius haustum resistere venenis prædicant & alexipharmacum esse contra pestem: cor exhilarare & tristitiam eliminare: libidinem coercere, somniorum terricula-
menta avertere; quinimo corpus incolume conservare & illum qui gestat, mutatione coloris, periculi instantis admonere, eoque averso pristinum colorem recuperare: Verum somnum minuere, & sanguinem nonnihil exagitare & gestantes iracundiores facere, Quæ omnia vana esse iudico, è magicis

traditionibus primum hausta, & postea ab authoribus repetita, & temere credita ab iis qui fortasse numquam hanc gemmam tractarant aut viderant. Quod non videbitur dubium iis qui vel semel Ludovici Dulcis, & Camilli Leonardi nœnias inspexerint.

Quibus autem modis hæc gemma ab improbis artificibus adulteretur, & quomodo fraus deprehendatur, accuratissime à Boëtio est observatum.

De Balasio.

Secunda species & priori dignitate atque pretio (nisi insignem magnitudinem habeat) impar, à gemmariis appellatur Balasius, vulgo *Balais*: quidam nominant *Palais*, putant enim, verum Rubinum in hoc veluti in matrice formari, atque inde nominis etymon derivant, tanquam palatium esset dignioris illius: *Nugæ*: nomen enim est Indicum aut Persicum, & forte descendit à Bala, quod altitudinem & fastigium sonat, à forma quam plerumque habet, ut statim dicitur. Gesnerus: *In Ballenao monte Phrygiæ gignitur lapis Aster nomine: qui solet nocte profunda ignis instar splendere sub initium Autumni, cognominatur autem indigenarum nomine Ballen, Βαλλην, id est, Rex, ut tradit Hermestianax Cyprius secundo Phrygiacorum, ex Plutarchi libro de fluviis. Robertus Constantinus in Lexico suo Græco-Latino, vulgo hanc gemmam Rubis Balleus à Gallis nominari scribit, solerti coniectura, ex nominis varietate, cui res ipsa convenit. Hæc ille. Sed non video quid huic gemmæ commune sit cum Astere, præterquã quod fabulosa sunt quæ hic traduntur. Omnes autem gemmæ & lapides ad speciem stellæ relucentes iure & proprie ἀστῆρες vel ἀστῆρα dici possunt: Marcus Paulus Venetus in Itinerario suo meminit Regionis Balaheia, in qua hanc gemmam nasci tradit. Atque hæc etymi ratio mihi vel maxime arridet.*

Gemma
autem

autem hæc remissius atque dilutius rubet, parumque cærulei rubedini admixtum habet, & roseo quodam fulgore nitet, adspectu admodum grata. Putant eisdem locis nasci quibus priorem, sæpiusque in venis Sapphiri, cuius tinctura huius rubedinem dilui putant, perperam meo quidem iudicio, trahit enim potius aliquid ab Amethysto, uti crediderim hunc esse Carbunculum quem Plinius vocat Amethystizonta.

Forma illius naturalis fere oblonga est & fastigiata, adeo ut pirum aut ficum aut similem fructum pulchre imitetur; quare ut plurimum tantum perforatur ut auriculis commode appendi possit, aut coronis pyramidum forma superaddi: rarius autem in tabellas formatur & politur, licet etiam sic insignem habeat gratiam. Sed notant artifices, omnium difficillime exactum lævorem accipere; qua nota fere à cæteris Carbunculis distinguitur. Vitiis hæc gemma haud ita obnoxia est, præterquam vomicis occultis, atque interdum salibus, rarissime glareæ aliqua infestatur: vomicas autem has esse in causa opinor cur rarius formetur.

Indi maximi faciunt has gemmas, & memini magna copia & opulento commercio ex Europa undique corradi & in Syriam atque ita porro in Indiam traduci: quia forte fodinæ ibidem iam exhaustæ. Certe in Theauris Imperatoris Indiæ, quem vulgo vocant magnum Mogorem, magno numero servari vulgo proditur, & Principes illos has gemmas sumoperè diligere, præsertim maioris molis; reperiuntur enim quæ centum Ceratia & supra pendant. Vires easdem tribuunt quas Rubino, sed debiliores. Corrigunt & adulterant has gemmas eisdem fraudibus, quibus Rubinos veros, difficiliusque fraus primo intuitu deprehenditur.

De Spinello.

Tertiam Rubini speciem vocant *Spinellum*; intensius & austerius rubentem quam Balasius, minus tamen splendentem quam Rubinus. Pauci eorum tam eleganter rubent, adeoque sunt perfecti ut Rubinos veros æmulentur: quidam rursus ita dilute rubent ut fere candidi videantur: Sed hi admodum sunt rari, & formati in tabulas atque politi insignem habent gratiam: non pauci denique, quos vocant de rupe veteri, Hyacinthorum sunt æmuli & forte eiusdem generis, difficulter enim distinguuntur: solentque gemmarii in hisce speciebus nonnumquam studio hallucinari.

Nascuntur in iisdem locis, quibus cæteri: aduleranturque facilius: licet non sit tantum operæ pretium.

Vitia quibus obnoxii, sunt vomicæ & sales: nebulis rarissime aut numquam fere infuscantur.

Hos quoque difficillime poliri affirmant periti artifices, licet facillime formentur: unde quidam pyriten seu marchesitam poliendo usurpant (quemadmodum & in Balasio) in pollinem tenuissimum tutum & oleo mixtum: sed summa cautione opus est, nequid vitii accedat: atque adeo in iis qui planâ formâ sunt hæc politura omnino cavenda est. Quid multa? Dux hæc gemmæ ingenia artificum hodieque exercent, ob insignem fragilitatem quæ in utraqueprehenditur.

De Rubacis & Rubacellis.

Quarta deniq; species Rubini, vulgo à gemmariis nominatur *Rubacus* vel *Rubacellus*: gemma itidè rubès, sed cuius extremus igniculus in quandam flavedinem exit, ita ut ambigatur, utrum ad Rubinorum an Chrysolithorum classem sit referenda: color enim videtur ex utroque mixtus. Ad granatorum Bohe-

a mico-

micorum species referri non posse arguunt, quia granatus ignem fert absque vel minima coloris sui mutatione aut iactura; Rubacus vero colorem suum aut mutat aut amittit.

Pretium his longe minus quam cæteris Rubinis; & obscura admodum fama.

C A P. III.

De Granato.

INter Carbunculorum species recenset & Plinius a Garamanticos, quos & Carchedonios vocavere. propter opulentiam Carthaginis magnæ. Theophrastus de lapidibus: ἄλλο δὲ π γένος λίθων ἐστὶ, ὡσπερ ἐξ ἐναντίων πεφυκός, ἀκασσον ὄλωσ, ἀνθεραξ καλέμενον. ἐξ ἑ καὶ τὰ σφραγίδια γλύφουσιν. ἐρυθρὸν μὲν τῷ χρώματι, πρὸς ἧ τὸν ἥλιον πημέμον ἀνθρακὸν καιομένην ποιεῖ χροῖαν. πμῳάτατον δ' ὡς εἶπειν μακρὸν κὺ σφῶδρα τεταράκην τῶ χροσῶν. ἀγεταὶ ἧ ἑτὸν ἐκ Καρχηδόνου καὶ Μεσσαρίας. Hos gemmarii hodie appellant *Granatos*. Est autem notissima & vulgatissima gemma Granatus, & cui optimè conveniunt Carchedonii Carbunculi notæ, præsertim illa quam notat Archelaus, nigrioris nimirum esse aspectus, sed igne vel sole & inclinatione acrius quam cæteros excitari: item umbrante tecto purpureos videri, sub cælo flammeos, contra solis radios & scintillare. Tales enim sunt nostri granati, rubent ex flavedine instar ignis, vel minii, tam nativi quàm facticii, colore, quo ignis pingi solet: quare pulcherrima eorumdem species nostris & Gallis quoque universum genus *Vermeille* dicitur, eodem pene quo minium nomine.

Sunt autem plures Granatorum species; & quidem primo alii Orientales, alii Occidentales.

a Lib. 37. c. 7.

Orientalium tres statuunt differentias: prima est eorum qui cæteris nigriores sanguinis atrii vel adusti colorem referunt rutilo nihilominus splendore, (Ferrandus Imperatus haud male comparat moris maturis) ita ut bractea candidiore supposita carbonis igniti speciem referant: hi magna mole inveniuntur, atque adeo interdum ovi gallinæ magnitudine & figura. Secunda est illorum quibus Hyacinthi color cum intensa rubedine inest, quos *Boëtius* scribit vulgo *Sorranas* vocari: quanquam si nimia adfit flavedo (loquitur ergo de Hyacinthis qui hodie perperam ita vocantur, ut postea dicemus) ex granatorum classe expungendos putet & potius Hyacinthorum esse illam speciem, quæ Italis dicitur *Hyacintha la bella*. Est autem hæc elegantissima gemma. Tertia est eorum qui cum rubedine martiæ violæ colorem ostentant: Italis vulgo *Rubino de la Rocca*. Occidentalium ad eundem modum, alii sunt dilutioris coloris, qualis reperitur in acinis Mali granati (unde universis haud dubio nomen:) tales sunt Hispanici: alii admodum saturi quales Bohemici: tam intensa enim his est rubedo ut nigrescant; nisi excaventur, bracteaque iuventur, exiguam habent gratiam. His autem peculiare est ignem ferre quam diutissime sine ulla coloris imminutione: atque id sine dubio est, quod dicit Theophrastus & Plinius ignem non sentire. Alii denique scabri, vitiis pleni & raro translucidi, quos *Iserinos* vocant quia in finibus Silesiæ ad Iserim inveniuntur. Principatum itaque hodie inter omnes dant Bohemicis, quia vomicis, nebulis, aliisque vitiis omnino carent, quibus cæteri admodum obnoxii sunt.

Orientalis, ut scribit *Gasias*, reperiuntur in *Calecut*, *Cananor*, *Cambaia* & *Balagatta*; quibus alii addunt & *Æthiopiam*, unde *Garamanticoes* opinor dictos:

dictos: Occidentales in Lusitania, quare & Olisiponis in illo capite meminit Plinius. In Misnia ad Zebliam prope Marienburgum, itemque Rochlitium: in Bohemia denique maxima copia, in valle Ioachimica ad secundum lapidem à Leimeritzio, & aliis locis multis; in Silesia quoq; & Sudetis montibus passim.

Nascuntur autem in Misniain nigro & durissimo saxo (quod propterea Mater vel matrix granatorum appellatur) è quo eximuntur: in Bohemorum & Lygiorum agris sua sponte occurrunt aut aratro excitantur: Denique inter Regiam speculam & Planam ex fontis cuiusdam arenis eluuntur, ut scribit Georg. Agricola lib. VI de Nat. fossilium.

Forma his naturalis aut rotunda aut ovalis, interdum & una parte plana aut concava, altera convexa, & quæ interdum renis bovilli imaginem referat. Magnitudo ut plurimum pisi, interdum & fabæ, raro maior: formantur autem ab artificibus in tabellas, sæpius tamen in globulos perforantur; qui Rhombis affabre distinguuntur.

Vilissimi hodie sunt pretii, & præ nimia copia in nulla pene autoritate; nisi forte quidam maiores & exquisitæ rubedinis, qui fere ut nati sunt bractea supposita auro includuntur. Memini in tabellas conformatos & bractea conclusos candida, è Bohemia maxima copia in omnes Europæ partes inferri, ut non mirum cuiquam videri debeat, quod *Boëtius* tam anxie pretii quantitatem ad certas formulas comparaverit. Apud quem vide quæ de viribus vulgo creduntur.

CAP. IV.

De Alabandicis, Træzenciis: Sandastro &
Sandareso.

Meminit & Plinius, a illo capite de Carbunculis, Alabandicorum, eosque cæteris nigriores esse scribit, scabrosque: Boëtius, ambigere inter Granatos & Rubinos, ita ut Rubini nigriori colore tincti videantur, hodieque à Gemmariis appellari *Almandinos*. Hos in Orthosia caute nasci prodit Plinius, perfici Alabandis, atque inde illis nomen. Viliores multo sunt Rubinis, pretium tamen ferunt Granati Orientalis, ut scribit Boëtius. Scribit Cardanus *b*, Alabandicū lapidem inventum Fribergi simiæ formâ; & alium ex eodem genere qui scutulium habuit rubrum, quod quatuor lineæ ambabant, quarum prima tertiaque albæ, secunda & quarta erant rubræ: Anræbergæ autem alium qui formâ habuit Crucis. Verum Agricola lib. v de Nat. Fossil. è quo sua sumisit Cardanus, dicit hos lapides fuisse tertii generis fluorum, id est, lapillorum qui in ardentibus fornaces cōiecti fluunt, & silice minus duros esse, ita ut ignis ex illis elici non possit, neque translucere: ut mirum sit Cardano venisse in mentem, Alabandicos vocare. Meminit quidem Agricola paulo ante Alabandicorum, nam quum dixisset; *primi generis lapilli non pellucunt modo, sed etiam resurgent, eisque insidet color idem qui gemmis*: Subjicit post pauca: *Huius primi generis fuit lapis alabandicus, si modo fuit alius à Carbunculo Alabandico; nã liquatur, inquit Plinius, igni, & funditur ad usum vitri. niger est, ad purpuram tamen magis ad spectu declinante. Nascitur in Caria ad Alabandam & in eadem Miletu.* Alius haud dubio fuit lapis, alius

a Lib. 37. c. 7.

b Lib. 7. de subst.

Carbunculus Alabandicus, quem liquari non potuisse ipsa Carbunculi descriptio arguit. Nam illum describit Plinius lib. 36. c. 8. Hunc lib. 37. c. 7. Itaque caute distinguendi sunt. Et nihil hic lapis Alabandicus facit ad Carbunculum.

Ad Carbunculorum quoque classem refert Plinius Træzenios, varios, intervenientibus maculis albis; itemque Corinthios, pallidiores & candidiores. Theophrast. ἢ ὁ τοιζώνιος. ἔτ' ἢ ποικίλος. τὰ μὲν φοινικοῖς τὰ ἡλίου κοῖς χρώμασι. Hos gemmarii nostri vocant *Amandinos*; sicut superiores *Almandinos*. Iul. Scaliger Exercitat. c. viii. Sect. 2. *Apud Turcas habetur in pretio gemma Almandina nomine, longe vividiore luce atque fulgore quam Granata. Ab eo redditur imago velut à speculo.* Quod à Plinio accepit, qui scribit: *Theophrastus autor est & in Orchomeno Arcadia inveniri, & in Chio: illos nigriores, è quibus & specula fieri.* Theophrastus: αἱ ἢ ἐκ τῆς Ἐλλάδος ἀπελεστέρας. Οἷον τὸ ἀνθρακίον τὸ ἐξ Ὀρχομενῆς τῆς Ἀρκადίας. ἔστι δὲ ἔτ' ἢ μελάντερον ἢ χις. καὶ τὸ πλεονεξ ἢ ἐξ αὐτῶν ποιεῖσι, &c. Nullius auctoritatis aut pretii sunt apud nos, atque adeo paucis notæ hæ gemmæ.

Ad ardentium gemmarum classem etiam *Sandastrum* refert Plinius. Quæ gemma hodie videtur ignorari. nam qui diligentissime de gemmis scripserunt, verba quidem Plinii aut citant aut explicant, sed nullus, quem quidem viderim, recte indicat quæ sit aut quo nomine hodie appelletur. Plinius scribit cognatam esse *Anthraciti* (quam dixerat carboni similem;) nasci autem partim in India & Garamantien appellari: partim in Arabia quæ meridiem spectat: summamque eius commendationem esse, quod velut in translucido, stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore numquam in cute: stellari autem fore Hyadum numero, & dispositione; &

quantum numero stellarum accedat, tantum pretio accedere. Porro & hęc à fœminis mares distingui austeritate, quæ vigore quodam apposita tingat: eamque tantam reperiri in Indicis ut etiam visum dicatur hebetare: fœminis blandiorem esse flammâ, quæ magis allicit, quam accendit. Præferri à quibusdam Indicis Arabicas licet fumido Chrysolitho similes. Ismeniam autem negare Sandastros poliri propter teneritatem & ob id in magno errore esse qui Sandareson vocant. Locus autem hic, prout apud ipsum legitur, obscurus est, quem ita corrigendum & distinguendum puto: *Ismenias negat Sandastros poliri propter teneritatem: inter omnes constat quantum numero stellarum accedit, tantum pretio accedere; & ob id in magno errore sunt qui Sandareson vocant: affert errorem aliquando similitudo nominis, Sandaser, quod Nicanor Sandaserion vocavit, alii Sandareson: quidam vero hanc Sandastron, illam Sandareson, in India nascentem, &c.* Ut sensus sit, à veteribus gemmarum descriptoribus duas prodi, unam quæ Sandastros, alteram quæ Sandaser, Sandareson & Sandaserion appelletur; quosdam autem similitudine nominis deceptos, Sandastron gemmam quantivis pretii, vocasse Sandareson quæ vilior fuerit. Gesnerus de figur. Lapid. cap. 11. In ipso quidem, inquit, Sandastri nomine, Barbarica vel Hebraica originis, ut videtur, primam syllabam coloris ardentis significationem habere conjicio ut in Sandarachæ quoque & Sandyce: ad quæ & accendere verbum apud Latinos & apud nos zunden accedit. Et post pauca: *Puncta varie disposita in superficie alicuius corporis, stellæ quandoque nominantur apud veteres Græcos, præsertim si splendiant, &c.* Fuerint itaque hæc stellæ, non quod figuram referant qua stellæ pinguntur, sed quia micant instar stellarum inerrantium: sed illæ sunt in corpore non in cute aut superficie. *Quis quid sit*
de

de nomine, apparet Sandastron Plinii fuisse gemmam ardentis coloris aureis punctis sive guttis in corpore refulgentem & veluti stellantem. Agricola lib. 6. Nat. Fossil. scribit quosdam Gemmarios falso credidisse esse Hyacinthum (nimirum recentiorum qui est crocei coloris; quam post alios Franciscus Imperator scribit olim Sandastron dictam seu Rubinum flavum; quo nihil dici potuit ineptius.) Verum in hisce Hyacinthis nullæ sunt aureæ stellantes guttæ. Non explicat autem Agricola neque Boëtius quænam hodie sit gemma quæ veteribus dicta fuit Sandastros. Allatæ sunt superioribus annis ex India gemmæ haud ita magnæ molis, subrubentis seu fulvi saturi coloris, in quibus veluti arenulæ quædam per totum corpus internitent, gratissimo aspectu: quas uti non ausim certo affirmare Veterum Sandastros esse, ita plane credo nullas alias gemmas hodie propius ad descriptionem accedere, præsertim cum & teneritate similes sint Opalis. Allatæ & aliæ, olei viridis colore in quibus nullæ aureæ guttæ, duritie pene Smaragdorum, (& forte ad illam classem referendæ) quæ Sandaresorum nomen tucii possint, nisi color dissuaderet. Quod autem scribit Plinius lib. 37. c. 7. Arabicas Sandastros fumidæ Chrysolitho (alibi vocat Capniam) similes videri; ita accipit Agricola, quasi veluti fumo obscuratæ nigricassent; non animadvertens Indicis fuisse prælatas; quum hoc tantum voluerit Plinius, Chrysolitho similes videri, sed coloris saturi & veluti fumo aliquo afflati; quo haud dubio fiebat, quod aureæ illæ guttæ magis in corpore stellarent. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 132. *In Sandareso gemma, inquit, aureæ quoque insunt guttæ, sed ignis obtentu tralucet celantque sese, & sic minime impediunt quo minus in pellucidarum numero habeatur Sandaresus. Sic autem eius de Sandareso*

verba legenda sunt. Summa eius commendatio, quod velut in translucido, ignis intus celantisque sese transfulgent aureæ guttæ; semper in corpore nunquam in cute. Hinc summopere commendari ait quod aurea gutta quas intus habet, velut in translucido & sese celantes transfulgeant. Non ex toto tamen pellucidum illum lapidem esse propter illas guttas res ipsa ostendit. Sed hæc de Sandastro intelligenda sunt, de eo enim loquitur Plinius.

C A P. V.

De Amethysto.

Nunc de purpureis gemmis dicendum, inter quas principatum tenet Amethystus: hæc gemma Græcis dicitur τὸ ἀμέθυσον, Latinis Amethystus. Causam nominis, inquit Plinius lib. 37. c. 9, asserunt, quod usque ad vini colorem accedens, priusquam eum degustet, desinat in violam; fulgorque quidam in illa sit purpure, non ex toto igneus, sed in vini colorem desciciens. adfert & aliam: Magorum vanitas resistere ebrietati eas promittit & inde appellatas. Priorem & Theophrastus videtur agnoscere, quum inquit, τὸ ἡ ἀμέθυσον, οἰνωπὸν τῆς ποσειδῶνος. Amethysti autem omnes veterum, ut scribit Plinius, perlucet violaceo colore: Indicæ quidem absolutum felicitis purpuræ colorem habent, atque ad hanc tingentium officinæ dirigunt vota; fundit autem eum aspectu leniter blandum, neque in oculos, ut Carbunculi, vibrat. Hinc veterum purpura Amethystina nomen accepit, quam etiam ianthinam seu violaceam appellabant. Plin. lib. 9. *Non satis est abstulisse gemmæ nomen Amethystum, rursus absolutus inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum Tyriamethystus.* Idem: *Purpura violacea me iuvene vigeat,* inquit, Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit. Erat ergo

ergo in Amethysto Vinofus color, sed parcior : ut scribit Iul. Scaliger Exercitat. 325.

Porro Amethysti quinque genera enumerat Plinius. Primum Indicum de quo iam diximus: alterum quod descendit ad Hyacinthos (de quibus proximo capite.) Hunc colorem, inquit, Indi *Sacon* vocant, talem gemmam *Sacodion*. Tertium dilutiorem ex eodem, *Sapion*: quæ & *paranites* dicitur, in contermino Arabiae gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniam Crystalli descendit albicante purpuræ deiectu : credo legendum; albicante purpura in deiectu. Uritur enim & alibi hac voce Plinius; ut cum de Sardonyche scribit; *neque in recessu gemmæ aut in deiectu renitente, sed in ipsis umbo-nibus nitente*: ubi deiectum opponit umbo-nibus; hic autem extremo gemmæ. Pergit Plinius: *Hoc minime probatur, quando præcellens debet esse in spectu velut ex Carbunculo refulgens quidam in purpura leviter roseus nitor. Tales aliqui malunt paderotas vocari, alii anterotas, multi veneris gemmam, quod maxime videtur decere & specie & colore extremo gemmæ.*

Atque hæc quidem Amethysti genera etiam hodie reperiuntur, licet rarius Indicum & præcellens illud: vidi tamen eius generis satis magnam gemmam in tabulam octangulam formatam, cui omnes notæ Plinianæ ex assè conveniebant. Reliqua genera præ nimia copia viluerunt. Perperam autem scribit Boëtius lib. 2. cap. 32. Indicos Amethystos *flavedinem immixtam habere*, quod haud dubio maximum in illis esset vitium: nihil enim, ut loquitur Plinius, in sua sede alieno interpellari placet; quum itaque, ut Boëtius fatetur, color violaceus; qui proprius Amethysto Indico, ex mixtione rubri & cærulei emanet, flavedo omnis exulet necesse est.

Natalis Amethysto assignat Plinius, Indiam, Arabiam

biam Petrazam, quæ Syriæ proxima est, Armeniam minorem, Aegyptum, Galliam. (nisi legendum sit Galatiam, uti videtur legisse Agricola lib. 6. de Nat. Fossil.) Agricola addit: *Eadem in Misena Volcheſteini eruitur è fodina, quæ ex Amethysto nomen invenit: magna autè effodiuntur glebæ, quarum radices sunt sexangula mucronibus Crystallinis assimilés: cavatur & è plerisque eiusdem & Bohemiæ argentariis: colligitur etiam in Misenæ rivo super Hæſteinam arcem, distantem à Stolpa ad v. M. pass. reperitur præterea in Gombesano tractu à Germanis, qui in Alpinas Sedunorum valles immigrarunt. Sed Amethystos vilissimas Thasus & Cyprus mittunt: mediocres, regiones cæteræ, optimas India: eisi ubique terrarum quæ saturo colore lucent, inveniuntur perraro. Hæc ille. Addit Petrus Albinus in Metallica historia Misniæ Titul. 18. cap. 7. Amethystos quoque reperiri in Geode vel Aëtite lapide ad Motshenam oppidum, quandragula & sexangula forma, transparentes & colore saturo. Observat denique, Amethystos Misniæ & Bohemiæ ut plurimum esse dilutioris coloris & candidioris instar Crystalli, & multis vitiis obnoxias, venisque Crystallinis permixtas, quæ tamen Venetiis poliantur & Constantinopolim vehantur, ubi avidè appetuntur à fœminis Turcicis ad mundum muliebrem. Porro Amethysti omnes teneriores sunt, præter Indicas, quæ admodum duræ, ita ut pulvere Smiridis lapidis formentur & tripla poliantur, haud secus quam Rubini & aliæ eiusdem duritiæ gemmæ. Dant autem Artifices, inquit Agricola, figuram plerumque angulatam, ut earum fulgor magis excitetur; sed & interdum concavam, qualem natura dare solet Smaragdo. Vertuntur in Adamantes eodem modo quo Sapphiri; de quo vide Boetium.*

Gemmis. hisce hodie exigua est authoritas & vilissimum pretium, exceptis Indicis, quibus pro magnitu-

gnitu-

gnitudine pretium pónitur. Veteres autem, cum adhuc in pretio essent, Succino adulterabant, ut scribit Plinius lib. 37. cap. 3. Succino enim bracteas subjiciebant per quas transluceret, cuius exempla quotidie videmus non modo in hac sed & in alijs gemmis, præsertim Smaragdis & Rubinis: sed Succinum admodum exquisitum esse necesse est.

Putatur hæc gemma gestata ebrietatem prohibere, quod ut magicam vanitatem ridet Plinius: Addunt & alias virtutes recentiores authores: quæ omnia cum à Plinio, non sine contemptu & irrisu generis humani, à magis prodita notentur, mirum est à Christianis toties esse reposita.

CAP. VI.

De Hyacintho.

DE Hyacintho iam videndum, in cuius descriptione recentiores plurimum à Veterum sententiâ recesserunt: atque ipsa nominis indicatione. *Multum ab Amethysto, inquit à Plinius, distat Hyacinthus; tamen è vicino descendens. Differentia hæc, quod ille emicans in Amethysto fulgor violaceus, dilutus est in Hyacintho, primo quoque aspectu gratus, evanescit antequam satiet, adeoque non implet oculos, ut pene non attingat, marcescens celerius nominis sui flore.* Ad eundem modum Isidorus in originibus: *Hyacinthus ex nominis sui flore vocatur. Hic in Aethiopia reperitur caruleum colorem habens.* Epiphanius quoque: *εἶοκα ἡ ὑακινθὸς τῆ ἐρέει ἢ ὑποπορφυρίζων ποσῶς.* In Vet. Cod. ἡ γυν. deinde relictum est unius vocis spatium, post quod sequitur *ὑποπορφυρίζων.* Prodit autem quinque illius species, *θαλασσίτις, Ροδηνόν, Νάπιον, ὑδαρέστερον, quem & χαυνάϊον* dicit appellari & *φείδωρον.* Ad *θαλασσίτις* alludit Mar-

Martianus: *nec flucticolor Hyacinthi credebatur abesse profunditas.* Quid autē sibi velit Νάηε, ita explicat Cl. Salmasti^o: Epiphanio quoq; inter Hyacinthos δ Νάηε, qui inter roseū est & dilutiore. Hic proprie color pastelli rubri, δὲ Φοινικοποιεῖδ' & ἐρυθρῆ (ut scribit Zosimus Panopolitanus) ἔλεγε μὲν Νάηε παρ' Ἀεγψι. Natef enim vel Natif Arabibus pastillus. Fuit itaque Hyacinthus veterum colore violaceo & Hyacinthino. Recentiores autem talem gemmam referunt ad species Amethysti : pro Hyacintho autem describunt alias gemmas in quibus flavedo varia proportione deprehenditur, quas veteres haud dubio Chrysolithos appellarunt, ut postea dicam. Errorem inde natum suspicor, quod Plinius loco supra citato addat; *Hyacinthos Aethiopia mittit & Chrysolithos aureo colore translucentes.* Puto autem locum illum ita distinguendum; *marcescens celerius nominis sui flore Hyacinthus. Aethiopia mittit & Chrysolithos, &c.* Aut si non placet distinctionem moveri loco, quo libri editi ponunt, ne sic quidem necessarium fuerit, aureum colorem ad utramque gemmam referre, nam Plinius sibi ipsi contradiceret, siquidem Hyacintho violaceum colorem tribuit, licet dilutiorem quam in Aemethysto, qui nihil commune potest habere cum aureo.

Anselmus a Boerius: *Quatuor Hyacinthorum ratione coloris genera statuo. Primo genere continentur qui ignis instar rutilant ac cocci colorem referunt, minii nativi aut sanguinis biliosi instar. Hos galli Iacinte la bella vocant, atque proxime granati Bohemici colorem referunt, sed dilutiorem absque ulla nigredine intermixta. Hi ceteris omnibus praeferuntur, ac ad Carbunculi genera referri possunt. Recte neque enim ullo modo ad veterum Hyacinthi species referri possunt, uti ex iis quae supra dixi liquido*

patet.

patet. *Secundo, inquit, genere continentur, qui rubebine Croci flavescunt, planeque vitri è stibio concinnati, aut plumbi cum lateribus ter in laminam ferri fusi & vitrificati colorem repræsentant.* Neque hi quicquam cum veterum Hyacintho commune habent, sed ad optimas Chrysolithos forte referri possent, quæ, ut loquitur Plinius, in collatione aurum albicare quadam argenti facie cogunt: id est, ut ego autumo, auri colorem ita superant ut aurum præ illis argentum videatur. *Tertio qui Succini flavi colorem ita exacte ostendunt ut dignosci à Succino nisi duritie non possint. Hi omnium sunt vilissimi neque omnino pellucunt propter atomos & corpuscula quæ in se continent.* Hi sane fuerint Chrysolithi illæ Arabicæ Plinii, aut Chryselectri. *Quarto qui nihil rubedinis in se habent, quique albi Succini pellucidi colorem referunt.* Utique genuini Plinii Leucochrysi. Atque hanc sententiam fere hodierni gemmarii sequuntur. Recentiorum itaque Hyacinthi sunt flavo colore, interdum simplici, eoque aut saturo aut diluto, vel cum rubedine quadam mixto intensius vel remissius: ita ut iam veris Hyacinthis nomen ademerint. *Qui autem saturo sunt colore, multis ut plurimum vitiis laborant, unde neque translucent plene, neque fulgent, sed tantum pingui quodam lævore nitent.* Nobiliores ex Oriente deferuntur, nascunturque in Calecut & Canariori, deteriores in Lusitania apud Prelas haud procul ab Olisipone, & multis Hispaniæ locis. Ad Iseram quoque (inquit Boetius,) in confinibus Silesiæ & Bohemiæ, torrentemque Georgii prope Hirspergam. Sed hæc nihil ad Hyacinthum veterum.

Huic quoque gemmæ multas virtutes tribuunt, de quibus videndus Cardanus de subtilit. Lib. vii. sed merito virtutem illam contra fulgura ridet Iul. Scalliger Exercit. cxiii.

Credq

Credo autem me habere veram Veterum Hyacinthum (cui icon insculpta) annulo inclusam, nam omnes notæ probe conveniunt: & est violacei coloris diluti.

C A P. VII.

De Sapphiro.

INter pellucas gemmas unica est plane cærulea, Sapphirus, quæ elegantissimo suo colore oculos mirum in modum afficit. Indi vocant *Nilah* vel potius *Nilia*, voce Arabica quæ cæruleum denotat; nam ad eundem modum, glastum quod vulgo *Indicum* vocant, quo tinctorum optimum & pertinacissimum colorem cæruleum exprimunt, vocant in India *Anil* & *Nil*.

Hanc gemmam antiquis Scriptoribus hoc Sapphiri nomine ignotam fuisse mihi persuasum est, (nisi forte sub Amethysti aut Hyacinthi generibus censâ fuerit, quod quis haud frustra suspicetur) licet & ipsi Sapphirum inter gemmas numeraverint & quidem à Cyano diversam. Theophrastus de lapidibus: primo numerat inter eas, quæ sunt *σπάνιοι πάμπαν καὶ σμικρὰ*: deinde ait, *ἢ λέω καλεῖσι Σαπφείρον, αὐτὴ γὰρ μέλαινα, ὅσα ἄρα πῶρῳ ἔκλυαν ἔκλυαν ἔκλυαν*. & alibi: *Σάπφειρον, αὐτὴ δὲ ἐστὶν χρυσοπᾶς*. id est, ut Cl. Salmasius interpretatur, aureas guttas habens in cute, non in corpore. Plinius lib. 37. cap.9. de Cyano, *inest ei aliquando aureus pulvis. non qualis in Sapphirinis. Sapphirus enim aureis punctis collucet. Cæruleæ & Sapphiri, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen perlucida. Quem locum Cl. Salmasius ita corrigit: In Sapphiritis enim aurum punctis collucet. Cæruleæ Sapphirorum cum purpura optimæ apud Medos, nusquam tamen perlucida.*

Pergit

Pergit Plinius: *præterea inutiles Scalpturæ intervenientibus Crystallinis centris. Quæ sunt ex eis Cyanei coloris, mares existimantur.* Vetus quoque auctor de Sapphiro: λίθος ὠρεῖται ἔχων σπιλάδας χρυσεῖς, ὡς ἐν σίγμασι. In quorum descriptione hoc observandum; primo, quod in Sapphiro requirant aurea puncta, secus quam in Cyano, cui aureus inest pulvis: Secundo, quod negant pellucidam; tertio quod Scalpturæ inutilem dicant, non quidem absolutè, sed intervenientibus Crystallinis centris. At Sapphirus nostra, nulla habet aurea puncta: egregieque pellucida est, & Scalpturæ vel maximè idonea, neque in illa interveniunt Crystallina centra, quare non potest esse illa gemma quam Antiqui nominarunt Sapphirum. Epiphanius c. v. λίθος Σάπφειρος πορφύριζων, ὡς βλάβης πορφύρας τῆ μελαίνης τὸ εἶδος. πολλὰ δὲ τέτρα γένη ὑπάρχουσιν ἐστὶ τὸ βασιλικὸς, χρυσοσηγής. ἔπειτα δὲ τῆ θυμαζόμου, ὡς ὁ δριόλης πορφύριζων. Ex quo apparet, unam puncta aurea habuisse, alteram nulla, sed plane purpuream fuisse; quam & Cl. Salmasius in Solin. pag. 133. indicat translucidam fuisse, cariorem, & Plinio ignotam.

Boetius scribit, Sapphirum nostram florum myofotidis aut scorpioidis colorem referre. Iulius Scaliger, Thalassium colorem qui & venetus dicatur, Sapphirinum effici si fulgor addatur. Quare quis suspicari possit, Sapphirum hanc nostram ab Epiphanio vocari Hyacinthum Thalassiten ὑδαρέπερον. Nam ut Garfias ab Orto scribit, atque ad eundem modum alii, & res ipsa probat; duo hodie observantur huius Sapphiri pellucidæ genera: unum saturre admodum cyaneum; alterum dilute cæruleum & splendens, Sapphirum aqueam vulgo vocant gemmarii. Prius marem, posterius fœminam appellant. Quibus cœcedunt ita albicantes & profus omni cæruleo

ruleo colore vacuę ut adamantes mentiantur: quartam & arte tales ę cęruleis fiant: nam Sapphiris haud difficulter igne detrahitur color. Denique & quartum genus, pellucidum quidem & ipsum, sed mollius & lactei coloris cui aliquid cęrulei admixtum; omnium vilissimum.

Invenitur hæc gemma in Calecut, Cananor & variis locis regni Bismagar: præstantiores in Insula Ceylon; omnium autem laudatissimę ę Pegu adferuntur. Boetius scribit & satis præstantes reperiri ad limites Silesię & Bohemię. Distingui itaque possunt in Orientales & Occidentales; quę tamen multo viliores.

Tametsi vero oculis adeo grata sit hæc gemma; nullius tamen, (inquit Garstas) quantumvis magnę & vividi coloris, pretium mille Lusitanicos aureos superasse invenietur. Cęterum pro coloris elegantia, mole & perfectione pretium ponunt; & sunt qui post Adamantem, Rubinum & uniones, quartam inter gemmas dent dignitatem. Est autem paulo tenerior Rubino, quemadmodum a perito artifice accepi: formatur smiridis pulvere; politurque tripla super orbem æneum. Scalpitur quoque nonnumquam, sed non nisi pulvere adamantino.

Ea autem quę candidior est vel aquea a natura vel arte, colore Indico sublinitur ut cęruleam veram & præstantem mentiat: quamquam gemmariis hoc sit veritum, nisi gemmę aliquid insculptum sit, quo dignoscatur. Nullam autem gemmam maioris esse in medicina usus, omnes pene scriptores prædicant, eique tribuunt virtutes plane admirabiles, quas prolixè explicat Boetius: medici viderint, nobis non est propositum eas excutere: hoc tantum dicimus, non levem scrupulum oboriri, quod eas plebasque ex antiquis scriptoribus hauserint.

qui de
p alia

alia gemma loquuti sunt, ut iam supra ostendi. Vide quæ postea dicentur de Cyano.

Adulteria huius gemmæ prætereo, quia Boetius accurate illa notavit.

CAP. VIII.

De Smaragdo.

Smaragdus notissima gemma est, *Σμαράγδος* & græcis; Persis & Indis, ut norat Garzias, *Pachee*, Arabibus *Zamarrut*, nō *Zabarget*, ut habet, vulgatus Serapionis codex, aut *Tabarget*, ut pandectarius: ubi tamen Iosephus Scaliger legendum putat *Zamardun*; & dici quoque *Zamargedun*; nomine proxime accedente ad Græcum: Epiphanius scribit à nonnullis *Prasinon* appellari; ab aliis *Neronianum* vel *Domitianum*: cuius nominis causas addit admodum verisimiles.

Theophrastus numerat eam inter eas quæ sunt raræ & admodum parvæ. Scribitque reperiri in Insula quæ adiacet Carthagini: pro qua tamen Cl. Salmasius tam hîc quam apud Plinium legendum censet *Chalcedoni*: Furlanus servat *Carthagini*, putatque *Cotonen* intelligi, in qua ærariæ fuerint: Hanc quidem Strabo lib. 17. *Carthagini* obiacere dicit, sed non meminit ærariarum; neque ibidem fuisse autumo, nisi aliquis idoneus author producatur. Plinius author est, à veteribus terriam authoritatem *Smaragdus* perhibitam, nimirum post *Adamantem* & *Margaritas*: nullius enim, inquit, coloris aspectus iucundior est, nihil omnino viridius illis comparatum viret. Præterea soli gemmarum contuitu oculos implent nec fatiant. Quin & ab inrentione alia obscurata aspectu *Smaragdi* acies recreatur. Scal-

C

penti-

pentibus gemmas non alia gravior oculorum refectio est, ita viridi lenitate lassitudinem mulcent. Præterea longinquo amplificantur visu, inficientes circa se repercussum aerem, non sole mutati, non umbra, non lucernis, semperque sensim radiantes & visum admittentes, ad crassitudinem sui facilitate translucida. Numerat autem Smaragdorū genera duodecim.

I. *Nobilissimi, inquit, Scythici, ab ea gente in qua reperiuntur appellati. nullius maior austeritas, minus vitii. Unde Smaragdus à Martiano appellatur Scythides. Nam neque Schytidis virescit, inquit, nec Cerauniorum vibrans fulguransque lumen, nec flucticolor Hyacinthi credebatur abesse profunditas. Martialis vocat Smaragdos Scythicos ignes:*

Gemmatum Schyticis ut lucet in ignibus aurum,

Adspice quot digitos exiit iste calix.

Atque hi forte Neroniani, vel à feritate & crudelitate gentis apud quas inveniebantur, vel quia Neronem gladiatorum pugnas spectasse Smaragdo scribit Plinius. Distichon in seculum Constantini alludit ad utrumque, tam gemmam quam agnomen.

Saturni aurea secla quis requirat?

Hæc sunt gemmeæ, sed Neroniana.

Ubi oblique notatur Constantini crudelitas in uxorem & filium.

II. *Proximam, inquit Plinius, laudem habent sicut & sedem Bactriani. De quibus Theophrastus; in MSto erat, τῶν ἀυων: Turnebus hanc lacunam explens legit τανων, quia Plinius Tanon Smaragdis inferi scribit: verum alii melius, τῶν Βακτριάνων; nam eorum etiam postea meminit Theophrastus: Invenitur, inquit, & in Cypro Smaragdus in æris (non auri ut Lurlanus) metallis: quibus vero utuntur ἀσθημα, è Bactrianæ desertis feruntur: legunt au-*

tem

tem egressi equites Etesis flantibus, hinc enim fiunt conspiciui, arena à ventorum vehementia summoti. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 197. ad locum Plinii quo dicit reperiri in commissuris saxorum, &c. iudicat illum τὰ λιθοκόλλα pro commissuris saxorum perperâ accepisse. Atq; deinceps ostendit differentiam inter τὸ λιθοκόλλον & τὴν λιθοκόλλαν, hæc, inquit, ita dicitur, quæ lapides conglutinat: illud quod è lapidibus vinctum est & coagmentatum. Τα λιθόγυλλα igitur vasa sunt lapidibus pretiosis vincta, quæ & λιθοκόλληται dicebantur. Smaragdis autem ut plurimum utebantur ad pocula insignienda. nec alia fere gemmis ornabant nisi aurea; unde *aurum gemmatum*. & quia viridis color optime cum auro convenit, gemmas viridantes in oculandis poculis ut plurimum adhibebant, inter quas Smaragdus tenet principatum, &c. Atque hoc verissimum esse liquet: Vidi nuperrime apud amicum gemmarij, poculum elegantissimū ex Orientalibus Smaragdis compositum; gemmis perpolitis & ad capacitatem poculi excavatis, & purissimo auro inter se commissis, opere plane admirabili: ita ut antiquissimum esse satis appareret, & Martialis sententiam confirmaret.

III. Tertium locum Aegyptij habent, qui eruntur circa Copton Thebaidos oppidum, in collibus & cauitibus.

IV. Reliqua genera in ærariis metallis reperiuntur: *Principatum*, inquit, *in his obtinent Cyprii, quorum dos est incolore, nec liquido nec diluto, verum humido pingui, quaque perspicitur, lucidum mare imitante: translucet pariter & nitet.* Horū varia sunt vitia, secundum quæ & varia genera distingui scribit Plinius. Ea autem partim sunt in corpore, partim in colore gemmæ. Coloris vitia sunt, quod varie glauci, in eodem Smaragdo,

ragdo, aliis partibus magis minusve non semper custodiant tenorem illum Scythicæ austeratis. Ad hoc quibusdam intercurrit, umbra, surdusque fit color, qui improbatur, etiam diluitor. Unde aliqui sunt obscuri, quos vocant cæcos: alii densi nec è liquido translucidi; quidam varia nubecula improbari: qua fit ut aspectus non pertranseat; sed candor aut intus occurrat aut in fine excipiat visum. Corporis vitia sunt, capillamentum, sal, plumbago.

V. Aethiopici, qui trium dierum itinere à Copto eruuntur, ut auctor est Iuba, acriter quidem virides, sed haud facile puri aut concolores.

VI. Herminei, pinguius extumescentes.

VII. Persici, non translucidi, sed iucundi tenoris, ita ut visum expleant, quem non admittunt, felium pantherarumque similes: in Sole hebetantur, umbra refulgent, & longius nitent quam cæteri: in Sole dilucidi quidem & liquidi, sed non virides.

VIII. Attici, in argentariis metallis reperti, semper minus (forte cominus) pingues, è longinquo speciosiores. frequens illis vitium plumbago, id est, ut in Sole plumbei videantur. Illud vero peculiare, quod quidam ex iis senescunt, paulatim viriditate evanida, & Sole læduntur.

IX. Medici. hi plurimum viriditatis habent, interdum & è Sapphiro; fluctuosi ac rerum imagines complexi, ut verbi gratia papaverum aut avium, &c. qui non omnino virides nascuntur, vino & oleo meliores fiunt; neque est aliorum amplior magnitudo.

X. Carchedonii (vel ut Cl. Salmasius iudicat Chalcedonii) fragiles, coloris incerti viventium plumarum in caudis pavonum aut columbarum similes, ad inclinationem magis aut minus lucidi, venosi, squamosique, vilissimi denique & minigni. Hos
iam

iam suo ævo defecisse unà cum ærariis suspicatur Plinius. Sed inducor ut credam, omnes quos in ærariis metallis inveniri prodit, potius fluores fuisse, quam veras gemmas.

XI. Qui cholon vel cholun appellantur, quos in Arabia ædificiorum ornamentis includi, auctor est Iuba.

XII. Laconici & Siculi, quorum illi in Taygeto monte eruuntur Medicis similes.

Inferitur & Smaragdus Tanos gemma è Persis veniens, ingrate viridis ac intus sordida. Uti & Chalcosmaragdos è Cypro, turbida æreis venis. Habeo talem dilute viridem, & veluti æris scobe refertam, qua auri instar scintillat. Atque hæc quidem genera Smaragdorum à Plinio produntur, quæ licet hodieque maximam partem haberi haud dubium sit, non tamen tam operose distinguuntur; siquidè iam vugo dividuntur in Orientales: & Occidentales: quorùm illi durissimi sunt & perfectissimi, ita ut Scythicorùm notæ omnes exactè conveniant. Periti gemmarii hanc differentiam inter utrosque statuunt; quod illorum viriditas quodam modo videatur exire in flavedinem quandam, horum vero in Cyaneum. Adferuntur ad nos ex India, sed incertis natalibus, aut saltem qui ab auctoribus non produntur. Observatum quinetiam à gemmario imprimis celebri, in Aegypto ad oppidum Cairo clanculum ab Aethiopibus Smaragdos venales adferri, unde proclive opinari, haud longe ab illa urbe reperiri: nam quum ille narret se ab agresti homine aliquot extra urbem emisse, qui se protinus surripuerit, non est verisimile ex India commercio quæsitos.

Inter Occidentales excellunt Americani: in illa enim parte orbis variis locis inveniuntur, austeri coloris atque etiam amantissimi, ita ut nonnumquam

Orientalis superare credantur, imprimis nitore quodam præcellenti: potissimum autem in Peruvia haud longè à Promontorio Helenæ in provincia *Manta*: Unde superiori seculo tanta copia in Europam fuerunt illati, ut non modo ipsi viluerint, sed & multum de Orientalium auctoritate & pretio detraxerint. Eruuntur & in Brasilia, nuperque eorum fodina inventa haud longè ab oppido Spiritus Sancti; uti didici è literis Iesuitarum, qui illam studuerunt sibi vindicare.

Notant præterea periti gemmarii, in Smaragdo vitium quoddam peculiare reperiri, quod neque vomica neque nebula dici possit, sed coloris quibusdam partibus magis eminentis & veluti contracta austeritas, vomicæ haud absimilis, sine tamen continui solutione; atque hoc tam familiare illis esse ut etiam præstantissimi, si bene advertas, raro admodum illo careant: huic vitio si vomica, aut nebula aut sal accedant, fit gemma plane iniucunda & lugubris aspectu: cæterum hoc vitium inter formandum aut poliendum minime deprehenditur aut remoratur artificem, uti cætera; vomicis interdum ita manifestis uti lithocolle vulnera consolidata videantur. Gesnerus scribit Smaragdos Brasilienses esse cylindri specie, striatos, vitro, similes porracei coloris & perspicuos; quorum & Iconem exhibet.

Europæi autem sunt viliores, quos & in Britannia reperiri scribit Boëtius: sed Camdenus horum non meminit, neque quicquam ibidem de illis comperi. Theophrastus scribit Smaragdum ex Iaspide videri nasci: ferunt enim, inquit, inveniri aliquando in Cypro gemmam, cuius dimidium Smaragdus, dimidium Iaspis, tanquam nondum ab aqua plane mutata, gemma. Vidi, inquit Boëtius, lapidibus metallicis angulares ita innasci ut politi ac impositi arte non

natura

natura viderentur. Certè in Peruvia & aliis Americæ provinciis duris innascuntur petris, unde inter excidendum, vomicas illas, quæ ipsis vitia esse diximus, contrahant.

Nascuntur autem variis formis: Plinius dicit plerumque esse concavos ut visum colligant, (quam hodie ab artificibus non raro ita formentur ut vitia exscalpant aut melius tegant.) *quapropter, inquit, decreto hominum iis parcitur sculpi vetitis.* Quamquam Scythicorum, Aegyptiorumque duritia tantum est, ut nequeant vulnerari. Ita visum antiquis. hodie nulla tam dura est gemma, cuius scalpendæ modum artifices non invenerint. *Quorum vero corpus extensum est, eadem qua specularatione supini imagines rerum reddunt.* Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat Smaragdo. Americani autem, nascuntur fere columnari forma, sexangulis ut plurimum lateribus licet raro æqualibus; in matrice dura, è candido cinerea, semiopaca, quæ diffracta non pellucet & ad Chalcedonium videtur accedere: licet multi opinentur non omnes in tali matrice nasci.

Smaragdi raro reperiuntur magni: Theophrastus tamen tradit, in Aegyptiorum commentariis reperi (si tuto, inquit, ipsis credatur) Regi eorum à Rege Babylonio missum Smaragdum munere iv cubitorum longitudine & trium latitudine. Et fuisse apud illos in Iovis delubro obeliscum è quatuor Smaragdis xl cubitorum longitudine, latitudine vero in parte quatuor, in parte duorum. Eorum autem qui Bactriani dicuntur, longe maximus in Tyro: pila enim prægrandis visitur in templo Herculis, nisi forte pseudo-Smaragdus fuerit, nam & hoc genus reperitur. *Aiunt, inquit, a Iul. Scaliger, Venetiis patinam esse insigni magnitudine solidam è Smaragdo;*

C 4

a Exerc. 136.

ragdo; etiam apud Genuenses nescio quid. Agricola lib. VI de Nat. Fossil. Smaragdi aut plani sunt aut concavi, qualis in Liguria nobilissimus ille Genuensium, catino similis, quem acceperunt à Balduino Syriæ rege, Tripoli & Cæsarea à Saracenis liberata; & alter in Gallia Narbonensis Cænobio, quod est in agro Lugdunensi; atque hi quidem permagni. nec parvus in Bohemia Praga conspicitur in Sacello d. Venceslai, dodrante enim maior est: quo etiam longior Magdeburgiis quem continet pars aurea capsula turrita, in qua Eucharistia gestatur. Ottonis I capulum cultelli fuisse dicunt, nam perforatus est. Alioquin, ut iam dixi, Smaragdi haud magni sunt, qui autem maiores celebrantur potius marmora sunt, aut arte concinnati. Legi clarissimi gemmarii qui superiori seculo vixit, observationes: Is narrat, anno 1540 Smaragdos in summo apud magnates & opulentiores ciues pretio fuisse, ita ut cum adamantibus de gloria certarent: maximum tamen quem ipse viderit non superasse pondus xxv c erat. anno 1571, adhuc æstimatum xx mill. coronatis, quum ante triplo maiori pretio venundari potuisset. De Orientalibus loquitur; nam Peruviani longe maiores reperti, ita ut nonnunquam ovum columbinum superent.

Cæterum Smaragdi Orientalis eadem est durities quæ Sapphiri, ad quam proxime accedit Brasiliensis: Americanus omnium tenerrimus est. Formantur autem pulvere Smiridis, in pollinē tusi super plumbeum orbem, & poliuntur tripla; cui interdum & aliquid plumbi adusti additur, quum paulo durior est gemma. Adulteria huius gemmæ vide apud Boëtiū.

Plures & insignes virtutes Smaragdis attribuuntur & magni in Medicina usus: Ioannes Langius scribit Smaragdum in Diamargariti Mesuæ compositione primas habere: Viperarum morsibus mederi hæmorrhoides sistere femoribus alligatam, partum ac-

cele-

celerare. Huius novem grana levigata & per cribrum excreta in aqua calida ieiuno stomacho hausta profluvium ventris, ex acrimonia pharmaci vel humorum putridorum excitatum sistere; ut Avenzoar in prologo consilii sui Soldanum docet; & Averr. approbat. Eadem habet & Boëtius. Confirmat & hoc nobili exemplo Zacuthus in Praxi admirabili. lib. III Observat. 87. *Malum, inquit, (loquitur de ventris fluxu diurno) solum Smaragdo ex Avenzoaris decreto tenuissime trita, & conserva Cydoniorum obvoluta, conquievit. Hanc alternis diebus ieiuno ventriculo assumebat. Superbibita aqua in qua tragacanthum prius erat incoctum. Smaragdi quantitas erat pondus XII granorum, quam cum quinquies devorasset, à fluxu immunis evasit.* Verum Garfias putat, eos plurimum halucinari qui in Electuariis de gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per Ferruzegi Smaragdum intelligi. Feruzam enim Arabibus esse Turchesiam nostram. Ad quæ Iosephus Scaliger annorat: Garziam in eo falli quod Feruzegi vel Feruza idem esse crediderit; Se quidem nescire quid sit Feruzegi; sed paraphrasim Persicam Hebræorum Nofech explicare per Firuza: Onkelon autem idem Nofech interpretari Smaragdum. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 1130. iisdem Persis *Feruza* aut *Firuza* nomen est gemmæ. Ea nostra est Turchesia. Sed ex Græco sumptum vocabulum. Iaspis ἀσπέραςα vel ηερόεσσα & contractè ηερῶσα. Unde Persicum *Firuza*. Αερόεσσα autem Iaspis quæ cælini coloris est, plane eadem cum nostra Turchesia. Inde etiam factum Arabicum. *Feruzege* ex ἀερίζωα corruptum. Quidam Smaragdum interpretantur, alii Sapphirum. Verum iisdem Arabes Smaragdum vocant Zamardum ex græco infimæ ætatis Ζμαράδω. De Brasilianis Smaragdis adhuc quædam dicenda: horum color sa-

turè virens, quasi fuligine quadam videtur infectus, ingrato aspectu: Gesnerus porraceum colorem tribuit; sed perperam. Forma, ut ante dictum, ut plurimum sunt cylindri, tribus lateribus fere æqualibus: non raro tamen singula latera convexitatem quandam in medio produnt, tanquam natura plura latera fuisset molita: Sæpe etiam latera nonnihil subsident velut sulco per medium ducto: reperiuntur & plurium laterum, nulli plani. Latera autem omnia oblongis lineis perducta sunt veluti arte & runcina factis. Formabantur superiori seculo ut alii, sed postquam præstantissimum genus tantopere vilit, de his hodie vix sermo est, quum ne ante quidem, quum adhuc in usu essent, pretium granatorum æquarent, aut saltem non superarent.

CAP. IX.

De Prasfo & Chrysoprasfo.

PRasus sive Prasius, Theohrasto *πρασιος*, ex viridantium est genere, sed vilioris, ut Plinius loquitur, turbæ: porracei esse, coloris nomen indicat, sed remissioris, neque plane prasini; unde Theophrastus scribit; *αὐτὴ ἡ ἰώδης τῆ χροῶς*, id est, æruginei coloris: nostrique gemmarii coloris illius viridi semper aliquid flavi admixtum putant. ^a Plinius tria illius genera agnoscit: Prasium simplicem: alterum sanguineis punctis obhorrentem; tertiam virgulis tribus candidis distinctum. Boetius qui accuratè huius gemmæ naturam & differentias animadvertit, differentias illius, ratione coloris, facit tres: primam eorum qui exactè viridis porri colorem æmulantur: secundam eorum qui multum flavedinis habent ac filicis fere arescentis colorem: tertiam eorum qui

exigua

exigua viriditate, maiorique flavedine pene lactescunt: hos tamen potius ad Nephriticorum classem ablegandos putat, utpote semiperspicuos. Creditur autem Prasius esse mater Smaragdi, quia aliquando in illo reperitur.

Annascitur autem ut plurimum Iaspidi, aliisque gemmis, etiam Crystallis, unde & sæpe aliquid rubri vel albi vel etiam atrii ab illis mutuatur: reperitur vero non tantum in India, sed etiam in Europa, potissimum in Bohemia vicinisque provinciis. Vilis est gemma, & tanta interdum reperitur mole, ut statua ex illa fieri possint.

Paulo maioris dignationis est Chrysoprasus (non Crysopassus ut quidam scribunt.) præfertur enim Prasius. Hæc quoque gemma porri colorem refert, sed paulum declinat à Topazio in aurum, ut loquitur Plinius: qui quum ante dixisset capite quinto, de Chrysoberillis agens, paulo pallidiores esse, sed in aureum colorem exeunte fulgore; addit; vicinum huic genus est pallidius, & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturque Chrysoprasus. Et cap. xi Colos appellavit Chrysoprasum herbaceum. Chrysoprasus itaque, ut scribit Boetius, est Prasius aureum splendorem porri viriditate immixtum habens. Grata admodum ad spectui gemma & iisdem cum Prasio viribus; quas opinantur easdem esse quæ Smaragdi, sed debiliores: hoc tamen Prasio proprium ascribunt, quod præsentem veneno colorem amittat, & non nisi lotus recuperet.

Ad hanc classem quoque pertinet gemma, quam gemmarii nostri vocant Smaragdo-prasum, quia inter utramque ambigit. Graminis enim, inquit Boetius, virorem habet, neque tantum flavedinis in eo reperitur, quantum in Prasio, paulo tamen plus quam in Smaragdo. Accedit quod pene opaca

fit gemma, & tantum aliquando perspicua. Boetius dubitat an sit ^a Chlorites Plinii. *Chlorites*, inquit, *herbacei coloris est, quam dicunt Magi reperiri in motacilla avis ventre, congenitam ei.* Nihil hæc ad nostram quam tractamus. Rectius ad Nephritici lapidis species referri opinor, siquidem & eisdem viribus dicitur pollere.

Invenitur tam in America quam Bohemia.

C A P. X.

De Beryllo.

B^{hervæ} Græcis, Beryllus Latinis, id nomen hodieque apud multos obtinet; licet à plerisque præsertim Italis, *Aqua marina* appelletur. Boetius scribit Hebræis vocari *Iaschpeck*, atq; inde quosdam opinari à Iaspide nomen esse deductum; malè utrumque: nam ut recte iudicavit summus Vir Iosephus Scaliger, è duodecim gemmis quæ rationali summi Sacerdotis ascribuntur, tantum duæ hodie suo nomine illo sunt notæ, Sapphirus & Iaspis. Idem putat Berylli nomen commune fuisse pene omnibus gemmis, quæ Crystalli instar diluto aliquo colore tinctæ sunt, atque Italos ad hunc modum vocare Crystallus qui multiplici angulorum reflexu aliquos colores videntur in se habere. Verum neque illius significationis vestigium apud veteres inveni; neque huius video Italos qui de gemmis scripserunt meminisse: Berillus itaque gemma fuerit sui generis. *Eandem multis naturam*, inquit ^b Plinius, aut certè similem habere videntur Berylli; scilicet quam Smaragdi; est ergo color illis quodammodo viridis: sed hæc differentia est, quod Berylli viriditas pallidior sit quam Smaragdi. Glauci enim sunt Berylli & virides,

^a Lib. 37. c. 10. ^b Lib. 37. c. 5.

rides, sicut purum mare; Smaragdi vero herbaceum virorem habent & austerum. Græci enim optimam vöcant *γλαυκω*. Plinius: probatissimi autem qui viriditatem puri maris imitantur. Proximi, qui vocantur *Chrysoberylli*, & sunt paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Id est, ut Isidorus interpretatur, Chrysoberyllus dictus, quod pallida eius viriditas in aureum colorem resplendat. Vicinum huic genus est pallidius & à quibusdam proprii generis existimatur, vocaturque *Chrysoprasius* (de quo iam dixi.) His adiicit Hyacinthozontas, aëroides, cerinos, oleagineos, colore nimirum ceræ & olei; qui haud dubio alterius sunt generis, aut in hoc valde vitiosi: nam quibus nihil viroris est, meo iudicio non sunt ad Beryllorum classem referendi. Omnes gemmæ quæ hodie Berylli aut aquæ Marinæ nomine appellantur, magis minusve virore quodam marino pellucet: licet quidam non multum à Crystallo differant, præterquam duritie: de Natalibus huius gemmæ, vitiis & virtutibus satis accurate scripsit Boetius. Observat Plinius suo ævo ab artificibus politos fuisse sexangula figura, quoniam hebescunt, ni color surdus percussu angulorum exciterur: Indosque mire delectatos longitudine eorum, & prædicasse solas esse gemmarum, qui auro carere malint, ideo perforatos Elephantorum fetis religasse.

Gemma hæc hodie in nulla est autoritate, licet amænissimo sit aspectu. Vidi sexangula plana forma factas, quibus hominum facies erant inscalptæ: quæ à postica parte, quæ nonnihil convexior est, melius spectantur; & habeo ipse talem, cui formosissimæ fæminæ facies inscalpta.

Quia autem hæc gemma viluit, non est operæ pretium differentias illius excutere, aut de adulteriis eius laborare.

Hoc

Hoc tamen non prætereundum, veteres etiam Beryllos ad pocula aurea insignienda adhibuisse; uti docet Cl. Salmasius ex illo Iuvenalis:

& inæquales Beryllo

Vitro tenet phialas.

id est, Beryllo textas & per hoc inæquales, asperitate & extuberantia gemmarum. Sic enim locus legendus, cum in editis sit *Beryllos*.

C A P. X I.

De Topazio veterum, quem recentiores perperam vocant Chrysolithon.

ANtequam viridantibus gemmis defungamur, explicanda est Topazii natura, quam gemmam hodie gemmarii perperam vocant Chrysolithon, sicut vice versa Chrysolithon veterum dicunt Topazium; quem errorem & Boetius notavit. *Topazio*, inquit a Plinius, *apud antiquos egregia fuit gloria, quam gemmam veteres omnes consentiunt primum repertam in Insula Arabia obiecta, que vocatur Chitis. in illa cum Troglodytæ prædones, diutius fame tempestate pressi, herbas radicesque effoderent, eruerunt Topazion. Iuba vocat ipsam Insulam Topazon in mari rubro ccc stadiis à continenti, nebulosam & ideo sapius quesitam à navigantibus, unde & nomen acceperit à Topazin, quod Troglodytarum lingua significet querere. Verum τὸ πᾶζειν græcum est, & significat coniectura aliquid indagare. b Strabo scribit; post sinum in cuius gremio sita est Berenice esse Ophiodem insulam (hinc Chitis corrupta videtur) ab anguibus ita dictam, in qua hæc gemma primum fuerit reperta. Quicquid sit de loco natali: λῆθος ἔστι, inquit Strabo, διαφανὴς χρυσοειδής, ὑπολαμπῶν φέγγος.* Ad eundem modum consentiunt anti-

a Lib. 37. c. 8. b Lib. 16.

antiqui, hanc gemmam suo genere virentem esse, ut loquitur Plinius. Alexander Polyhistor apud Stephanum: ὁμοιον τῇ χροῖα τῇ ἔνευ ἐλαίῳ. id est, habere virorem olei recentis, quod ita viride est ut ex aureo colore aliquid trahat. Agatharcides: ὑάλῳ προσμυφερῆς λίθος. Diodorus: ἐπιτερπῆς, ὑάλῳ παρεμυφερῆς, καὶ θαυμασιῶ ἐγγυρσον πρὸς ψιν ἀποδιδέξ. Orpheus, ὑαλοειδέας ππάξες vocat. Virgilius: Hyali *satura fucata colore*. Servius vitreum & viridem interpretatur. Ad eundem modum antiqui omnes quos quidem viderim, huic gemmæ quam appellant Topazium virorem quandam suam tribuunt, licet aureo fulgore renitentem. Solus Epiphanius: λίθος Τοπάζιος, ἐρυθρὸς τῶ εἶδει ὑπὲρ τ' ἀνθεκα. At gemmarii nostri ævi in Topazio suo nihil viriditatis agnoscunt, aureum colorem illi proprium indicantes: & gemmas omnes quæ cum virore aureum splendorem habent vocant Chrysolithos: verum Topazium recentiorum nullo modo esse eundem cum Topazio veterum, è collatione notarum quæ à Plinio illi tribuuntur liquet: primo dicit, suo virere genere: deinde amplissimam esse gemmarum; adeo ut statua ex illa facta fuerit Arfinoæ Ptolomæi Philadelphii uxori & quidem quatuor cubitorum: nostrorum vero Topaziorum moles vix adamantes æquat: tertio addit, eandem solam nobilium limam sentire & quidē ipso usu atteri: quod hodierno minime competit, siquidē proximam duritiem obtinet post Rubinum & Sapphirum. Unde recte iudicavit Boetius, gemmam quæ hodie Chrysolithus audit, esse Antiquorum Topazium, optimè enim conveniunt notæ, præsertim durities omnium infima: quanquam perperam iudicet Chrysolithi nomen commune fuisse pluribus gemmis, uti statim dicturus sum.

De præcipuis natalibus huius gemmæ iam dictum est:

est: *Recentissimi authores*, inquit Plinius, & circa Thebaidos oppidum Alabastrum nasci dicunt: & duo eius faciunt genera, *prasoëiden* atque *Chrysopteron* similem *Chrysoprasio*; eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur: E quibus rursum patet, quod ante dictum, in veterum Topazio porracei succi similitudinem requiri; atque inde quidem primam speciem *prasoëiden* dictam à cognatione cum *Prasio*; alteram vero à fulgore in colorem auro similem exeunte *Chrysopteron*. Quanquam Cl. Salmasius *Chrysopteron* legendum existimet, quia est, (ut statim sequitur) amplissima gemmarum. Verum notandum, auri fulgorem in hac gemma accidentarium, porri similitudinem propriam: quod Plinius manifeste docet in sequentibus, cum *Callainam* gemmam è viridi pallentem, Topazio similitudine propiorem fuisse scribit, quam autoritate. Cæterum hodie *Chrysolithis* nostris, quos veterum Topazos fuisse non dubito, nulla plane est autoritas & pretium admodum vile; quia passim in Germania & Bohemia reperiuntur, & quidem tanta interdum mole, ut *Boetius* scribat se vidisse duarum ulnarum longitudine, semiulnæ latitudine, licet hoc de Europæis scribat. Quare polituræ operam, pretium haud multum excedit.

Mirum autem quas non virtutes huic gemmæ tam ambigui nominis attribuerint mediæ & superiores ævi scriptores; quas commemorare minime necessarium est; non magis quam castigare quæ *Boetius* noster in huius gemmæ descriptione peccavit, dum in lapidinis Alabastri reperiri, & à Iuba Mauritanæ rege, teste Plinio, nomen accepisse scribit.

CAP. XII.

De Chrysolitho veterum, recentiorum Topazio.

Diximus superiori capite Topazium veterum non recte à recentioribus vocari Chrysolithū, & contra Chrysolithum veterum nunc appellari Topazium: explicanda itaque iam Chrysolithi veterum natura, in qua à Neotericis multis modis peccatum est, nam præter id quod iam notavimus, etiam cum Hyacintho confuderunt, ex occasione quam supra apervimus.

Colos, inquit a Plinius, appellavit Chrysolithum aureus. Item: Aethiopia mittit & Chrysolithos aureo colore translucentes. quibus aureum colorem tam peculiarem assignat, ut optimas earum dicat, quæ in collatione aurum quadam argenti facie cogant albicare: quod est, aurum fulgore superare. Epiphanio autem dicitur χρυσίον. Recte quoque iudicat Agricola, Chrysolitho unum esse colorem aureum, uti & Sandastro. Credo autem cum multæ gemmæ ab accidenti Chryso agnominacionem accipiant, hanc per excellentiam Chrysolithum dictam, utpote quæ aureo colore solo transluceat: si quis alius color accedat, id ab accidenti est vel potius vitio: cum cæteræ à fulgore in alio aliquo colore id agnomē fortiantur.

Plinius illi natales tribuit in Aethiopia; sed præstantioribus in India, & si variæ non sint, id est, vitio careant, in Bactriana; deterrimis autem in Arabia, quoniam sunt variæ, & fulgoris nubilo macularum interpellati; atque adeo quæ limpidæ contigere, veluti scobe sua refertæ. Addit & quasdam reperiri quæ in Electri colorem declinent & propterea Chryselectri dicantur; fieri & Leucochryfos, inter-

D

venien-

veniente candida vena; item vitriis similes veluti croco refulgentes: denique melichrysos, veluti sincero melle per aurum translucente. Atque ita varias species hic simul accipimus, sed ita confusim, ut non poterit non varios errores, in mediis & quodammodo barbari ævi scriptoribus, & nostris gemmariis hominibus ut plurimum illiteratis, parere. Ut hæc explicemus paulo accuratius, hanc methodum sequemur. Præstantissimi & veri Chrysolithi sunt, quos solus auri color & fulgor commendat, sine vitis aut saltem paucis, (sine quibus vix gemmæ nascuntur,) quas gemmas hodie appellant Topazios Orientales, omnibus pene gemmis duriores, præter adamantes: hi instar purissimi auri rutilant: nonnumquam tamen ita tincti sunt, ut nimium crocei in illis accusetur, alias ita diluti, ut ad adamantes quamproxime accedant; modus aurei coloris imprimis in illis laudatur. Quas ex hoc genere in Electri, id est, Succini colorē scribit declinare, omnino sunt Hyacinthi Neotericorum, quibus & cætera illa vitia accidunt, vena candida, vitrum & melleus stupor, de quibus dictum in VI. capite de Hyacintho. His addunt hodie Topazios, ut vocant, Europæos, instar Crystalli molles, quique cum aureo colore vel multum vel parum nigricant, ut loquitur Boetius; qua nigredine dilutiores à Crystallis distinguuntur; elegantiores autem qui puro aureo colore splendent, non nisi duritie ab Orientalibus differunt. Porro Orientales Topazii & veri antiquorum Chrysolithi, antequam tanta adamantum copia esset & vilitas, nonnullam auctoritatem tuebantur, præsertim si omni vitio carerent; nunc in nullo sunt usu; nisi quod insigni fraude quidam illos urunt, quemadmodum & Sapphiros, ut ita adamantes mentiantur; quæ fraus non facile animadvertitur nisi

nisi ab admodum peritis. Adulterari possunt & ipsæ, sicuti cæteræ gemmæ.

Denique & magnificæ virtutes tribuuntur huic gemmæ, quas non est operæpretium referre; ocioforum hominum commenta sunt, & quibus non fuit curæ rectè describere gemmas, quarum virtutes commendabant. Nam ut hoc obiter dicamus, *Camillus Leonardi*, qui virtutes gemmarum magnifice prædicat in speculo lapidum, agens de Chrysolitho, vocat Crisoletum, atque derivat à *Crisis* Græce, Latine aurum, & oletus, totum, unde *Crysoletus* totus aureus: plures tales ineptias in illo authore est observare, qui tamen hoc sæculo scripsit in tanta luce literarum; & tamen statim subiungit Crisolitum quasi alium lapidem.

Ad hanc classẽm haud dubio referendum *Xystion* (ut habent editiones Plinianæ) vel potius Xanthiũ, (ut rectè corrigit Cl. Salmasius) quam gemmam Indiam quoque parere scribit ^a Plinius, plebeiam ibi gemmam. Theophrastus lib. de lapidibus: ἀλλή τῃ καλεῖσθαι Ξανθίη, ἔμφη πτω χροῖαν, ἐκλευκῶ δ', ὁ μάλλον καλεῖσθαι χρῶμα οἱ Δῶρες Ξανθίον. Ex quibus apparet Xantham vel Xanthion fuisse gemmam non plane luteam, sed è luteo pallidam: atque hæc sine dubio hodie referenda est ad classẽm Hyacinthorum, uti à Neotericis vocantur, de quibus iam egimus. Alia longe ab hac fuit quam ^b Plinius vocat *Zanthenem*: *Zanthenem*, inquit, in Media nasci *Democritus* tradit, electri colore, & si quis terat in vino palmeo & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suavitatis. quæ non potest esse Theophrasti Ξανθίη, & ne quidem gemma, si quidem adeo mollis est & friabilis.

^a Lib. 37. c. 9.

^b Lib. 37. c. 10.

CAP. XIII.

De Opalo.

Opalus gemma hodieque nomen suum servat, licet non eandem auctoritatem; Veteres enim, ut liquet à Plinio, primum inter gemmas locum tribuebant Adamanti, proximum Margaritis, tertium Smaragdis, quartum Opalis: nunc autem & Rubinis & Sapphiris & aliis quoque gemmis postponitur. Licet elegantissima sit gemma; etenim, ut ille scribit, *est in illis Carbunculi tenuior ignis, est Amethysti fulgens purpura, est Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia.* Non videntur tamen (ut observat Boetius) omnes hi colores inesse gemmæ, sed ex reflexione unius aut duorum oriri, quemadmodum & in Iride & triangulo Crystallino; quia si frangatur opalus pereunt, secus quam in cæteris gemmis, in quibus etiam particula singulae coloris sui servant tenorem. Notat Plinius, plerosque gemmam hanc propter eximiam gratiam appellare pæderota: quanquam sint qui pæderota privatum genus faciant, ab Indis *Sangenon* appellatum: quod opali quidem gratiam habet, sed mollius nitet, raro non scabrum: summa coloris ex ære (vel ut recte Cl. Salmasius legendum iudicavit ex aëre) & purpura, sed deest viriditas Smaragdi: constatque melior ille color, cuius fulgor vini colore fuscatur, quam qui aqua diluitur. Hanc tradunt præter Indiam, & in Aegypto nasci & in Arabia, & vilissimas in Ponto, nec non in Galatia ac Thaso (alibi dicit Thracia) & Cypro: idem. *b* Plinius denuo de hac gemma agens, dicit candidarum gemmarum ducem esse Pæderota: *coeunt, inquit, in translucidum Crystallum, viridis suo*

more

a Lib. 37. c. 6. b Lib. 37. c. 9.

more aër: simulque purpura & quidam vini aureus nitor, (Cl. Salmafius legit vini & croci nitor) semper extremus in visu, sed purpura coronatus, madere (alii legunt radiare) singulis videtur his & pariter omnibus. Porro laudatissimâ nasci in Indis, apud quos *Argenon* vocât (supra dixit *Sagenon*, melius autem *Argenon* vel potius *Argevon*, Persis enim argevâ purpureû significat) proximâ apud Aegyptios, ubi *Scenires*; (Cl. Salmasi⁹ legit *Tenites*,) tertiam in Arabia, verum scabram. Observandum enim, Plinium sæpe eadem aut non multum diversa referre de eadem re, prout è diversis authoribus illa hausit. Mollius autem radiare Ponticam & Asiaticam, molliores his esse Galaticam, Thraciam & Cypriam. Ita ut appareat illum utrobique de eadem gemma loqui. Pæderotis autem nomen etiam aliis gemmis ob pulchritudinem fuit tributum, quæ admodum à Plinio cuidam speciei Amethysti; atque adeo etiam aliis rebus. Licet autem alii Pæderota sui generis gemmam faciant, quum descriptio plane conveniat, omnino credendum, unum atque idem genus opalorum fuisse, pro natalium tantum differentia & colorum varietate in species distinctum, nominibus quoque variasse apud diversas gentes.

Præter loca autem à Plinio indicata, observat Boetius, & in Hungaria nasci. Matrix eius est lapis mollis, albus quidem, sed nigris venis, flavis quoque vel fuscis, distinctus, & interdum eisdem coloribus perspicuus: à quibus gemma pro cocturæ atque mixturæ proportionem, fulgorem illum iucundæ varietatis magis minusve trahit & oculis objicit.

Genera opali apud Boetium videre est.

Opali autem cum sint omnium gemmarum molliſſimæ ac tenerriſimæ, aut poliuntur tantum, aut uti natae sunt auro comprehenduntur, aut interdum, præsertim minores, concluduntur.

CAP. XIV.

De Oculo Felis.

Gemma hæc , quæ Italis *Occhio de Gatta* appellatur , quia illius animalis oculum probe refert , & si invertatur , in altera semper parte candidior , & lucidior apparet. Constare enim videtur duobus coloribus , lacteo pene & fusco ; in medio veluti divortio quodam separatis ; qui utrique obscurius translucent , ita tamen ut alteruter color magis lumen admittat. Male autem observat author ad Musæum Calceolarium é Cardano ; hoc illi ex lucis varietate non obtingere , quandoquidem seu ad lumen seu ad tenebras vertatur , album colorem semper ex ea parte ostendat , qua albus videri solebat , fuscum verò ex altera. Nam aliter se res habet in hac gemma , inspicienti enim desuper dextera pars candida videtur quomodocunque verteris : imo si bene advertas , linea satis lata candida in medio videtur , & utraque latera fusca : ita ut certo certius sit hanc coloris varietatem à lumine illi accidere. Habeo elegantissimam huius generis gemmam aureo annulo inclusam , convexam & pene ovalem , (ut fere sunt omnes quas hæcenus vidi) in qua sæpe observavi , quomodo hæc varietas se haberet : ubi autem latus alterutrum , qua longissima est gemma , mihi obvertebam , tunc latus quod mihi proximum , & obversum erat , candidius apparebat , aversum verò fuscum ; variat quidem nonnihil pro ratione cæli quam adspicis , sed semper remotior pars fusca est : Ubi autem obtusum angulum mihi obvertebam , latus quod ad dextram spectabat candidius erat & oppositum ad sinistram fuscum ; idque utrumlibet angulum capias , & tunc linea illa manifestò apparet ,

paret, quasi bipartita esset gemma.

Non potest autem hæc gemma ullo modo referri ad species opali; neque enim aut tam pellucida est, aut eam admittit colorum varietatem, sed tantum duos illos quos dixi. Fuscus autem color nonnihil olivacei admixtum habet.

Vidi & ex India allatas eiusdem generis, ut opinor, gemmas, quæ plusculum virescerent, atque etiam quæ croceum quid in toto corpore admixtum habent. Denique satis grandes quæ toto corpore onychinum colorem habent, & lineam satis conspicuam in medio plane candidam; in quibus tamen lumen non tam eleganter & clare mutatur, quam in primo genere, licet omnino eadem natura videatur. Quanquam suspicor optimè hanc Cerauniam posse appellari. Quam Plinius ita describit: *Est inter candidas & quæ Ceraunia vocatur: fulgorem siderum rapiens. Ipsa Crystallina, splendoris cærulei; in Carmania nascens. Albam esse Zenothenus faterur, sed habere intus stellam concursantem.* Optimè enim notæ conveniunt: è candido enim paululum cærulefcit, & discurrit in illa lumen quoddam, pro varia inclinatione. Ex hac scribit Plinius lib. 37. c. 12. Sardonychas adulterari. *Sardonyches*, inquit, è Cerauniis glutinantur gemmis, ita ut deprehendi ars non possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumtis, omnibus in suo genere probatissimis. Potest idem adulterium fieri è Sarda & Chalcedonio; atque Crystallo, vel etiam vitro. Boetius noster existimat, oculum catti esse Plinii Astroitem; qui post opali a descriptionem ita scribit: *Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate nature, quod inclusam lucem pupilla modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulantiem ex alio atque alio loco reddens, ea deni-*

D 4

que

que contraria soli regerens candicantes radios, unde nomen invenit, difficilis ad calandum. Et post natales discretos: similiter candida est quæ vocatur Astrios, Crystallo propinquans: intus à centro lucet fulgore luna plena. Et post pauca: celebrant & Astroiten, mirasque laudes eius in magicis artibus Zoroastrem cecinisse, qui circa eas diligentes sunt produnt. Astrobolon (vel ut alii Astrolon) Sudines dicit oculis piscium similem esse & radiare candido in sole. Plures quidem species describit Plinius, quarum quædam non abluunt ab oculo Catti, ut hodiè vocamus; & maximè congruere videtur Asteria, nisi quod candicantem dicat, cum hæc fusca sit. Optime autem cum illa, de qua Sudines, convenit maior illa postremo loco à nobis descripta.

Franciscus Ximenes lib. 4. cap. 18. Vocant, inquit, Hoitzitziltetl aut lapidem preciosum, quendam lapillum, quem quidam vocant Oio de Gato, & credo à nostris Hispanis dici Tornafóle: horum magna copia reperitur in Tototepec provincia; sed sunt exigui & præ nimia abundantia viles.

Cæterum non magnæ autoritatis est hæc gemma, & à paucis gestatur, licet haud iniucunda sit: non formatur autem, sed auro includitur, uti nata est: semper convexa superius, inferius plana.

C A P. XV.

De Crystallo & Iride.

DE Crystallo diligentissime scripsit Boetius, iraque hïc tantum addam quæ ab aliis dicta sunt, & quædam ad illa quæ ipse dixit observabo.

Gesnerus de figuris lapid. Mira præcipue sua Crystallo figura est: Interdum uni Crystallo (inquit a G. Agricola) magnæ & perfectæ annascuntur plures

parvæ & imperfectæ ac quasi dimidiatæ, quibus tri-
 angula latera videntur esse, cum alioquin Crystallis
 sexangula sint, sed maxima ex parte inæqualia: et-
 enim ex iis bina sæpius tantum lata sunt, quaterna
 stricta: rarius quaterna lata, bina stricta: quodque
 vero latus strictum est è regione stricto, quodque
 latum lato. Omnis insuper Crystalli mucro simili-
 ter ac reliquum corpus est sexangulus, sed in hoc
 differt, quod latus strictum non semper est adver-
 sum stricto, sed interdum latum est contrarium stri-
 cto. Ac mucro plerumque exiguam partem habet
 Crystalli, magnam reliquum corpus angulatum.
 Veruntamen quibusdam Crystallis, quæ Bloche-
 bergi inveniuntur rupibus adhærentes, contra mu-
 cro est magnus, corpus exiguum. Lateribus præte-
 rea tam mucronis quam reliqui corporis, nisi sca-
 britie infestentur, ferme tantus est lævor, ut vix ar-
 te possit æquari. Hæc ille. Gesnerus paulo post:
 Crystalli omnes, ni fallor, ab una solum parte in
 mucronem exeunt; basis crassior est & informior,
 qua ceu radice saxi & rupibus montium sive enasci
 sive innasci solent. De Iride Plinius lib. 37. c. 9.

De Iride a Georg. Agricola ita scribit: Crystallus
 quæ exposita solis radiis, per ianuam, fenestram, ri-
 mamve penetrantibus, figuram & varietates colo-
 rum arcus cœlestis iacit in proximum parietem, ex
 effectu Iris appellatur. Talis autem est inprimis
 candida & limpida, suam naturalem habens figuram,
 id est, sexangulam. Etenim anguli in causa sunt,
 cur solis radios excipiens arcum in pariete faciat re-
 percussu: quinetiam in eiusdem uno aut altero an-
 gulo, si conspicitur luci obversa, intus colores arcus
 cœlestis videntur. Reperitur hæc in iam dictis re-
 gionibus (Alpibus Sædunorum & Germanorū, &c.)

D s

una

a Lib. 6, de Nat. Fossil.

una cum cæteris Cryſtallis. Sed præcipue in Saxo-
nibus ad Viſurgim, &c. in montibus inter Treviros
& Rhenum ſitis. Eſt altera Iris minus candidi quam
Cryſtallus coloris, quæ luci obverſa luteo citri co-
lore fulget; atque ob id à gemmariis Citrina, *Citrin*
nominatur. Veteres eadem de cauſa ceræ ſimilem
eſſe dixerunt. Quia vero minus candida eſt, Cry-
ſtallo minus pellucet, magis quæ ſpiſſos colores ar-
cus cœleſtis in proximos ei aculatur parietes. Repe-
ritur in Miſenæ ac Bohemiæ metallis, ac fere in eiſ-
dem locis, in quibus Cryſtallus: & ut Horuſ. ſcripſit,
in Perſide: quæ cum prædura ſit, noſtra non multum
eſt dura, ſed fere mollis ac fragilis. Cryſtallus qui-
dem in aliam quam angulatam figuram formata, non
arcus cœleſtis colores, ſed ſui ſimiles iacit in proxi-
mum parietem. Hæc ille. Ibidem: Eundem Cry-
ſtalli ſuccum natura interdum in plures quam ſex
angulos formans efficit gemmam, quam ea de cauſa
Græci Pangoſion vocant. Quæ ſi reperitur, reperit-
ur autem perraro, in iisdem locis, in quibus Cry-
ſtallus, ei ſimillima eſſe ſolet colore, facilitate tranſ-
lucida, lævitate: Sin in propriis, plerumque obſcura
& undique parvis cavernis quaſi favulis plena; qua-
lem Allera & Ochra fluvii deferunt, duodenis na-
tam lateribus, æque ac Cryſtalli, deſinentibus in
mucronem.

Quod autem Plinius credidit, Cryſtallum gelu
concreſcere, *nec aliubi reperiri, quam ubi maximè hiber-
na nives rigent*: Id longe aliter ſe habere, vel ex eo
patet, quod etiam in Braſilia naſcuntur. Plerumque
autem Cryſtallus quæ ibidem naſcitur non ita limpi-
da eſt & candicans, ſed aliquo colore, præſertim cæ-
ruleo diluto tinctæ eſt: unde quidam ſuſpiciati ſunt
eſſe Sapphirum aut ſaltem illi proximam, ſed per-

peram,

peram, nihil enim aliud est quam Crystallus, nascitur eadem figura, neque duritie superat Europæam, ut periculo à perito artifice facto deprehendi. Constat autem ex his, Crystallum etiam naturæ tinturas aliarum gemmarum in se recipere, non minus quam arte, quæ iam pervulgata est. Benedictus Cerutus ad Musæum Calceolar. Sect. 111. Extat in ditioe Bergomenfi mons quidam, Salvinum accolæ nominant, in quo maxima Crystalli copia reperitur, variis figuris Geometricis notatæ, præcipue vero quæ exparvæ, sexangulam figuram egregie referunt. Quod si aliqua harum pars à loco eximatur, non multo interposito temporis spacio, aliæ veluti à minera eadem eodem in loco pullulare visuntur. Videant modo hi, an sit glacies, an vero corpus fossile aquoso succo à frigore & terrea siccitate coagularum: qui plura desiderat, legat præ cæteris Agricolam & Matthiolum. Silentio non involvam quæ à Diodoro Siculo traduntur. Crystallum lapidem (lib. 3. circa finem) ex aquâ oriri, puta congelata, non à frigore quidem, sed divina caloris vi, quæ duriciem servet, variosque colores suscipiat.

Ad pseudo-adamantum classẽ etiam referenda est adamantum illa species, quæ copiose & varia mole reperitur in quibusdam regionibus ad flumen Amazonum sitis, qui fere globosi sunt, licet non exactè Sphærici, numquam autem angulati ut verus Adamas, sunt autem teneriores ad instar Crystalli, & formati in tabulas aut alias formas, politique, nitent quidem sed semper in se habent aliquid lactei, ita ut facile à cæteris dignosci possint.

Quod autem Boetius cap. 73, disputat de forma Hexagona, & ita iudicat: *Circularis figura fit dum materia partes sunt prorsus unius modi, qualis in iis qui proximi sunt adamantibus, quos duriores dixi, conspicitur: Hexagona*

gona. cum partes nonnulla ipsius mixti, reliquis sunt vel subtiliores vel magis aëreae, aut alia ratione differunt: hæ enim à reliquis circa angulos palluntur, vel ipsæ non tam cito, quam alia se centro unire cupiunt: hacque ratione concrescente materia, hexagona figura circulo quam proxima, aliisque omnibus angularibus perfectior, efficitur: Exemplo adamantum facile refellitur. notissimum enim est, optimos & perfectissimos atque adeo durissimos adamantes formâ esse hexagonâ, qui autem globosi aut ovales, plurimum illis cedunt: ita ut potius statuendum sit Crystallo certam formam à Deo datam esse hexagonam ut & aliis rebus.

Hactenus pellucas gemmas descripsimus, nunc transeundum erit ad eas quæ neque pellucidæ plane sunt, nec tamen opacæ, sed quasi inter utraq; mediæ.

C A P. XVI.

De Sarda.

Sarda, inquit ^a Plinius, gemma vulgaris & primû Sardibus reperta, (Cl. Salmasius legit, Sardis, id est, à Sardinia Incolis) sed laudatissima circa Babyloniam, cû lapidicina quedam aperirentur, hærens in saxi corde. hocque modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed reperiuntur compluribus aliis locis, sicut in Paro (ita hodie, cum ante legeretur Epiro) & Asso. In India trium generum: rubrum & quod demum vocant à pinguedine (Cl. Salmasius, quod disemum vocant à magnitudine) tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indica pelluent; crassiores sunt Arabica. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Aegyptum, quæ bractea aurea sublinuntur. Rationem hanc puto cur aliæ argenteis aliæ aureis bracteis subliniantur, quod illæ saturo

sint

^a Lib. 37. c. 7.

sint colore, hæ liquidiore. *Et in his autem mares excitatus fulgent, fœminæ pinguiores sunt & crassius nitent.*

Theophr. de lapid. Τῆς γὰρ Σαρδῖς, τὸ μὲν διαφανές, ἐρυθρότερον ᾗ, καλεῖται θῆλυ· τὸ ἢ διαφανές μὲν, μελάντερον ᾗ καὶ ἄρσεν. Id est, sarda quæ pellucida quidem est sed pallidius rubet, fœmina vocatur; at pellucida quidem sed nigrior, mas. Numerat autem τὸ σάργδιον inter raras & parvas gemmas. Hæc gemma hodie à gemmariis appellatur Carneola à carneo colore: licet quidam perperam Corneolam vocent.

Distinguuntur hodie in Orientales & Occidentales seu Europæos: quæ duritie differunt, illæ enim multo duriores. Utræque tamen substantiæ tenacissimæ unde fit ut & Smiridis pulvere formentur, & tripla poliantur super stanneum & durum orbem, haud secus quam aliæ duriores gemmæ, prout à perito artifice didici.

Differunt præterea colore & ut Theophrastus & Plinius tradunt sexu: quædam enim sunt colore sanguinis biliosi; & pene atrii: aliæ carnei coloris & exigua portione sanguinis tinctæ; aliæ denique coloris è sanguineo subflavescentis. Adferuntur etiam ad nos candidi vel lactei coloris, quæque cærulei aliquid diluti ostendant; sed ambigo an hæ ad Sardonum classẽ referri possint, licet vulgo ita nominentur.

Plinius cum diversa ardentium & rubrarum gemmarum genera recensuisset: addit: *omnia autem hæc genera sculpturæ contumaciter resistunt, partemque ceræ in signo tenent: E diverso ad hæc Sarda utilissima*: quæ nomen cum Sardonyche communicavit. Nec fuit alia gemma apud antiquos frequentior. Causam cur ceram non retineat arbitror, quod superficies eius pinguior semper appareat. Hinc est quod hodieque tantam copiam reperire est sigillorum ex hac gemma, anti-
qui

qui operis: nunquam tamen aut magnæ authoritatis aut pretii fuisse videntur, certe hodie sculpturæ pretium non multum excedunt. Maximâ autem copiâ hodie ad orbiculos tornantur.

Varias virtutes & facultates huic gemmæ tribuunt authores, præsertim Albertus Magnus, quæ tamen nulla experientia comprobantur: præterquam una & quidem singularis qua pollet, sanguinem è naribus fluentem sistendi, non quidem statim, sed sensim, quam ipse, cum illi imbecillitati in adolescentia obnoxius essem, creberrime sum expertus, ut & in aliis. Vidi autem multos annulos integros ex hac gemma factos, ita ut nullo auro opus esset.

Falluntur autem qui hanc gemmam cum Onyche confundunt, sunt enim diversi generis, ut statim explicabo. Habeo autem frustum huius gemmæ rude & prout è petra excisum fuit, quod superiori parte dilurius rubet, inferiore ita crasse ut pene nigricet: ita ut utrumque sexum egregie distinguat, secundum mentem Theophrasti & Plinii.

C A P. XVII.

De Onyche.

ONyx apud Veteres commune nomen fuit & gemmæ & marmoris. nam ut scribit Plinius; transfiliit hoc nomen ex lapide Carmaniæ ad gemmam. Lapidem autem illum sive marmor alibi vocat *Alabastriten*; quia vasa unguentaria ex illo fiebant, quæ non raro à poëtis simpliciter Onyches appellantur; ut ab Horatio; *Nardi parvus Onyx eliciet cadum*. Quod observandum, ne quis temere quæ à veteribus de marmore dicuntur, accipiat de gemma.

Utrumque autem tam lapidem quam gemmam

ita

ita appellarunt ab unguis candore. Unde Sudines apud Plinium dicit, in hac gemma esse candorem unguis humani similitudine; item Chrysolithi colorem & Sardæ & Iaspidis, id est, flavum sive aureum, rubrumque & alios. Zenothenus apud eundem, *Indicam Onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam cingentibus candidis venis* (ubi tamen Cl. Salmasius legendum censet *zonis*) *oculi modo, internitentibus quarundam oculis obliquis venis*. Sotacus & Arabicam Onychen: sed hanc à cæteris distare, quod Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis singulis pluribusve, aliter quam in Sardonyche Indica, illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas Onychas nigras inveniri candidis zonis. Quod autem hic dicitur momentum & circulus, ita distinguit Cl. Salmasius, circulum esse cum zona se colligit & certo limite distinguitur, momentum vero cum zona spargitur & veluti se movet, ἡ ῥοπή.

Satyrus porro apud Plinium, carnosas esse Indicas, parte Carbunculi, parte Chrysolithi & Amethysti, totumque hoc genus abdicat. Veram autem Onychem, plurimas variasque cum Lacteis Zonis habere venas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum, suavitate grata. Theophrastus: Οὐόχρον μικτὴ λδκω καὶ Φαιω παρ' ἀλληλα. Atque hæc quidem antiquorum de Onyche sententiæ; quæ recentiores, qui de gemmis scripserunt, in diversas sententias abripuerunt, ita ut de nostri ævi gemmis aliter atque aliter iudicarent, & multum differentes gemmas Onychum nomine designarent. Nam cum in Onyche Sudines agnoscat Sardæ colorem, quidam gemmam illam quæ hodie Carneola dicitur, Onychis speciem opinantur. quæ sententiam superiori capite expunxi: nam licet Sudines Sardæ colorem admittat, non nisi mixtum
cum

cum Onychis candido intelligere par est. Alii lapidem illum, quem *Cameum* dicunt, superficie candida seu lactea (quæ non translucet & eclipis figuris hodie accommodatur) radice nigra, Arabicam Onychem iudicant; cum potius marmoris species esse videatur. Quod autem supra è Zenotheno adducit Plinius, facit ut suspicer, gemmas quas hodie *Beli oculos* appellamus, veras esse Onychas Indicas. omnes enim notæ pulchre conveniunt: habent enim igneum seu rubrum colorem, nigrum quoque & corneum, cingunturque candidis zonis sive circulis oculi modo, ita exactis ut arte facti videantur, intervenitque interdum in ipsa pupilla, præsertim postica parte obliqua quædam & albicans, nonnunquam & alterius atque adeo duplicis aut triplicis coloris vena quæ circulos dividit. Sed de his postea dicendum erit. Alii confundunt Onychem cum Chalcedonio, de quo mox: Alii aliter errant.

Cæterum, meo quidem iudicio, vera Antiquorum Onyx fuerit, cuius substratum sive radix unguis humani similitudinem colore & nitore exactè refert: Opaca aut leviter transnitens potius quam translucens, constansque diversorum colorum zonis, exactè & distinctè sibi invicem super impositis: à quibus tamen rubrum colorem exciperem, qui Sardonychem constituit, ut mox dicetur. Proprium enim huius gemmæ existimo, Zonas variorum colorum habere cum Onychino sive unguis colore, interdum singulas, interdum plures, inconfusè substrato additas: qua nota optimè distinguitur ab Achate & aliis gemmis, quæ varios colores aut confusè admittunt, aut distinctis maculis vel punctis interpunctæ sunt: unde Plinius inter Iaspidis species numerat Onychopunctam sive Iasponychem, quia Onychis quidè color in illa cernitur, sed non zonatim distinguitur.

Varia

Variaë itaque constituentur Onychum species, pro Zonarum varietate: nam radix sive substratum est aut unguis colore, aut corneo, aut albo sive lacteo: superficies itidem vel nigra vel fusca vel flava, vel denique subcærulea. Est & differentia haud parva in nitore, nam in aliis pene surdus est color, in aliis renitens, interdum etiam pellucidus. Perperam autem à Boetio ad hanc classem referri autumo *Morion*, quæ tota est nigra, de qua peculiari capite dicam: rectius vero calculos illos nigros splendentes, Zonis candicantibus intersectos, quos Hispania hodie mittit, quorum pulvis in pollinem redactus cum vino propinatur, non sine fructu, iis qui calculo laborant.

Cæteras autem Onychas autoritate & pretio superare dicuntur, quæ subcærulea sunt superficie, radice nigricante, licet, quia unguis abest, ambigam an Onyches veterum dici possint: has à Iudæis imprimis appeti scribit Boetius, quia opinantur fuisse unam è duodecim illis gemmis Rationali inditis; nescio quo argumento: licet & Epiphanius id crediderit, qui illam postremo loco ponit: Gesnerus autem in Corollario de XII gemmis loco undécimo, ubi in Hebræo legitur *Schobam*: vide locum Gesneri.

Nascuntur omnes Onychis species in India, Arabia, Armenia, Ponto, Hispania, Italia: effodiuntur enim ex *Herrurix* monte Senæ vicino, ut scribit *agricola*; in America denique, & maximè in Nova Hispania.

Reperiuntur autem interdum insigni magnitudine, ita ut columellæ ex iis fieri possint, siquidem, ut scribit Boetius, Romæ in Basilica S. Petri sex conspiciuntur. Appianus autem memoriæ mandavit, Mithridaten Ponti regem circiter duo millia poculorum

E

colorum

culorum ex Onyche habuisse in suo Thefauro. Verum crediderim, tam columellas illas, quam pocula hæc, potius ex marmore Onychite, quam ex gemma Onyche fuisse facta. Colonia Atrippinæ in templo trium Regum, inquit Agricola, est Onyx latior palmo, cuius venæ lacteæ ita discurrant, ut duorum iuvenum capita exprimant, nigræ ita ut serpentem, qui ex fronte superioris capitis descendat in inferioris frontem, & caput Aethiopis, cui barba etiam nigra. Hanc etiam descripsit Albertus. Memini me vidisse Onychem satis magnam rotundam, planam, è qua singulari elegantia exsculpta erat aquila, & in ambitu corona laurea, utraque colore candido, substratum autem erat nigrum, splendidissimum. Gemmarii nostri vocabant Achatem, sed perperam. Onychis porro præcipua virtus est quod ceram non retineat, quare & olim & nunc expetitur ad sigilla. Nam quod quidam mentis passionibus mederi, sensusque acuerè credunt; alii contra melancholica symptomata excitare, nugæ sunt. Cum aliis lævibus gemmis illi commune est pulverem & alia ex oculorum palpebris educere. Agricola: *duæ Onyches, sub mensa ut fieri solet, confricatæ, ita inardescunt, ut manus calorem earum ferre non possint; nostrates, si altera alteri validius atteratur, in tenebris scintillas edunt; atque perspicuarum corpus totum luminis instar videtur ardere: ex his vero quæ sunt aliqua ex parte perspicuæ, flamma rubescens exilire: at ex iis quæ non translucent, neque flamma rubescens emicat, neque videntur ardere: sed omnes inter se attrita odorem gravem & cornu usli similem emittunt.* Nescio autem quas perspicuas vocet, nam mihi tales numquam visæ.

CAP. XVIII.

De Beli oculo & oculo mundi.

IN superiori capite facta est mentio oculorum qui in Onyche Indica reperiuntur secundum sententiam Zenothemis: de quibus quedam dicenda supersunt, & imprimis illud indagandum, an hæc gemma sit eadem cum oculo Beli, de quo ita Plinius: *Beli oculus albicans, pupillam pingit nigram è medio aureo fulgore lucentem: Hæc propter suam speciem sacratissimo Assyriorum Deo dicatur.* Agricola lib. vi de Nat. Fossil. Iuniores corrupto vocabulo, *Bello-oculum* (Bellokel) vocant; & ipsi ita se hanc gemmam appellare aiunt, quod pulchra sit & aliquam ad oculum similitudinem habeat. Idem: *Leucophthalmus oculi humani speciem exprimit.* Reprehenditur autem à Gesnero in lib. de figuris lapid. qui subjicit: *At a Plinius, Leucophthalmus, inquit, rutila alias, oculi speciem candidam, nigramque continet. Et mox sequenti cap. Leucophthalmus quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo: in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis. Vnde apparet eandem esse gemmam, & præcedenti quoque capite Lycophthalmon non Leucophthalmum legi oportere; deceptumque Agricolam qui humani oculi similitudinem illi tribuit.* Sed non video cur Agricola in hoc sit reprehendendus. nam longè aliter describitur à Plinio Lencophthalmus, quam Lycophthalmus: & ratio in hisce oculis ita se habet, ut quidam ex Onyche generentur, & naturam illius & quoad colores & quoad nitorem, & quasi transparentiam quibusdam partibus fortiantur: alii in Achate, qui neque tam exactè oculos referunt & plerumque inclinantes circulos & obliqua aliqua vena divisos habent. Habeo utriusque generis mul-

tos, quorum quidam pulcherrimi sunt aspectu, & variorum animalium pupillas referunt: unum quoque & alterum qui lupi pupillam exactè exprimant: reperiuntur autem in corpore gemmæ, & arte ex illa eximuntur; qui autem humani oculi pupillam referre dici queat, tantum unum habeo. Reperiuntur etiam interdum duo oculi exiguo spatio à se invicem distiti, pene ut oculi in corpore humano, interdum etiam tres, & hinc poterunt Triophthalmi Plinii appellari. Non possum autem induci ut credam hanc gemmam esse eandem cum Beli oculo, siquidem hæc arte eximenda est, neque quod sciam ita sola reperitur. Sed descriptio Plinii ita brevis est ut nihil certi ex illa statui possit. Boetius noster Achatis speciem opinatur, sed ut ante dixi, potius ad Onychem referenda est, utpote multo illi similior & consistentia & lumine. Sed demus aliquot eorum oculorum Icones.

I. Prima in qua duæ pupillæ cernuntur ita exactè rotundæ, quasi circino factæ essent; corpus gemmæ est colore corneo paulum subflavescenti egregie nitens, interior pupillarū acies eiusdem est coloris sed paulum dilutioris, circulus uterque ambiens coloris albi. Tota gemma inferius plana est & pene unicolor, superius modice convexa: figuræ ovalis.

II. Figuræ item ovalis & paulo maior, late subflavescentis & pene pellucida, cuius pupilla intus adhuc dilutioris est coloris. cingunt autem tres circuli angusti, candidi, æquè distantibus spaciis, eiusdem cum corpore gemmæ coloris, à se invicem separati.

III.

III. Eiusdem pene coloris pupillam habet in medio eiusdem cum corpore coloris, quam primum cingit circulus satis latus, dein tres alii angustiores, omnes quatuor subcandidi & spatiis æquidistantibus divisi, eiusdem cum corpore coloris.

IV. Quartæ corpus est colore & substantia Sardæ; pupilla autem eiusdem coloris cum superiori, nisi quod punctula quædam rubicunda & macula una in illa cernitur. circulus ambit modicè latus candidus.

V. Quintæ corpus ab una parte candidius est, ab altera eiusdem coloris cum prima; pupilla item lætioris est coloris; quam ambit circulus satis latus candidus, qui ab una parte se spargit.

VI. Huius figura plane convexa est instar dimidii globi; pupilla quæ in vertice cernitur, in medio est coloris albi, quam secant tres veluti venæ, non tamen æqualiter distantes, coloris Sardæ; reliquum pupillæ subcærulescit: Corpus gemmæ ex albo & fusco mixtum est. Videtur autem non arte sed à natura ita facta. Habeo huius generis plures, variorum colorum, sed circuli hæc illac inclinant, & interveniunt in nonnullis ut Zenothemes loquitur obliquæ venæ. Denique in sex illis sunt circuli, in his momenta.

Longe alterius naturæ est, quem oculum mundi vocant, de quo (licet forte alieno adhuc loco) dicam quid viderim. Ante aliquot annos gemmarius non incelebris ostendit mihi lapillum, mole maioris pisi, sed utrimque compressum colore eburneo, ita

ut primo intuitu officulum crederem; hunc ille aquæ limpidae imposuit in cochleari argenteo, ita ut totus aqua regeretur: cæpit statim ab ora ad centrum & denique totus translucere, atque adeo splendere, & lumen, debile licet, à se mittere, multum me admirante, qui nunquam simile videram: exemit deinde ex aqua & mensæ imposuit: cæpit lapillus sensim lumen amittere, donec tandem totus denuo cæcus evaderet. Nomen aliquod germanicum tribuebat, cuius iam non memini, & ille obiit. Sed haud ita nuper misit mihi Vir Clariss. Olaus Wormius è Dania similem lapillum, paulo crassiolem, nec tamen exacte rotundum, sub nomine oculi mundi, in quo idem experimentum cæpi, verum hic non tam cito lumen admittit, quam prior ille, neque ita scintillat, tardissime quoque ad pristinum statum rediit. Benedictus Serutus ad Musæum Calceolarium huius quoque meminit & opinatur speciem esse quandam opali; quod non probo.

CAP. XIX.

De Sardonyche.

Vix alia est gemma, in qua recentiores, mea quidem sententia, longius ab Antiquorum mente recesserint, quare me operæpretium facturum existimavi hanc controversiam paulo plenius excutere.

Qualis gemma Sardonyx fuerit, ita explicat ^a Plinius: *Sardonyches*, inquit, *ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur, candore in Sarda: hoc est veluti carnibus ungue hominis imposito & utroque translucido.* Nam superficiem (ut interpretatur Cl. Salmasius) habebat Onychis gemmæ vel unguis humani instar candidam;

^a *Lib. 37. c. 6.*

dam: radicem vero sive fundum instar Sardæ vel car-
 nium, hic enim Sardæ color. Sed malim contra ac-
 cipere superficiem fuisse Sardæ, radicem Onychis.
 Pergit Plinius: *talesque Indicas esse tradunt Ismenias, De-*
monstratus, Zenothemes, Sotacus: hi quidem duo, reliquas
omnes quæ non transluceant, Cæcas appellantes, quæ nunc
nomen abstulerunt. Id est, (ut idem Cl. Salmasius in-
 terpretatur) Sardonyches quæ candorem in rubro
 (vel potius cum rubro) habebant & utrumque tra-
 lucidum, optimæ iudicabantur, & tales erant Indi-
 cæ, quæ non tralucerent, cæcæ vocabantur; Eæ au-
 tem Plinii ævo in pretio, & nomen abstulerant, ut
 proprie Sardonyches appellarentur. Addit porro
 Plin. *nullo Sardarum vestigio Arabica sunt, cæperuntque*
pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi radice nigra aut cæru-
leum imitante, & ungue (ut corrigit Cl. Salmasius) *mi-*
inium incretum candido pingui, nec sine quadam spe purpu-
re in minium transeunte. Sensus est, Sardonychas Ara-
 bicas nullum habere Sardæ vestigium, uti Indicæ
 habent, sed radicem nigram vel cæruleum imitantē,
 non sine spe tamen purpuræ, ob candorem in mi-
 nium transeuntem. Explicat deinde paulo plenius
 differentiam inter Indicas & Arabicas Sardonychas:
 Arabicas quippe esse substrato nigerrimi coloris, cæ-
 tera excellere candore circuli prælucido, atque non
 gracili, neque in recessu gemmæ aut in deiectu re-
 nitente, sed in ipsis umbonibus nitente: In Indicis
 autem substratum hoc cereum aut corneum inve-
 niri, etiam circulos albos, ita ut quædam cælestis ar-
 cus in iis æmulatio sit, superficiem vero locustarum
 maris crustis rubentiolem. Concludit denique: *iams*
melleæ aut faculentæ (hoc erim nomen est vitio) improban-
tur, & si alba zona se fundat, non colligat: Simili mo-
 do si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter:
 nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt

& Armeniacæ, cætera probandæ, sed pallida zona. Hæc ille.

E quibus omnibus patet Antiquorum Sardonychæ veras & optimas tralucidas fuisse & è Sarda & Onyche veluti coniugatas: Secundæ autem notæ, quæque iam Plinii ævo prioribus nomé abstulerant, cæcas, id est, opacas fuisse: denique improprie sic dictas, quæ substratum habebant nigrum aut subcæruleum & superficiem magis minusve candicantem, sine ullo Sardæ vestigio.

Ab hac autem sententia gemmarii hodie quam longissime recedunt, præsertim artifices: neque enim eas gemmas quibus substratum est nigrum, superficies autem candida aut ad cæruleum vergens, Sardonychæ vocabunt, sed simpliciter Onyches; & quidem iure hoc, ut autumo; neque illas quibus Sardæ est superficies, substratum autem candicans; verum Achatas, quum hæc verissimæ sint Sardonychæ antiquorum, licet cæcæ, ut veteres loquuntur; & illæ iam Sardonychum Arabicarum nomine censæ fuerint Plinii ævo. Denique earum loco ostendent gemmas unicolores vel etiam versicolores, quæ haud dubio aut tantum Onyches sunt aut Achata. Nonnihil quoque à Plinii mente discedunt, qui plures Sardonychum species faciunt, præter Indicas & Arabicas. Longissime autem Franciscus Imperatus, cui Trichrus Sardonychis species videtur; cum Plinius aut alii veteres nihil de Africa meminerint, in natalibus Sardonychis assignandis, & hæc alterius generis gemma fuerit, quam Plinius ita describit. *Trichrus ex Africa nigra est, sed tres Succos reddit, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum.* Quod Imperatus ita accepit, quasi triplici fuisset colore, inferiori scilicet parte nigro, mediâ sanguineo, superiori candido: cum Plinius expresse dicat totam fuisse

fuisse nigram, sed variis partibus varios Succos edidisse; nimirum affricu ad alias res.

Scribit Boetius, etiam Sardonychas reperiri in Germania, Bohemia, Silesia, locisque vicinis, sed ut plurimum fœculentas; sæpe etiam melleum colorem in se habere, nec zonas aut circulos tam exactè distinctos, ut in Orientalibus. Cæterum hæcenus mihi non contigit videre veram illam tralucidam Indicam è Sarda & Onyche compositam, nisi forte unicam, quam seruo. Arabicas vero vidi plurimas; atque ipse unam atque alteram seruo, præsertim unam, ex qua una parte Aethiopsis maris, ex altera fœminæ facies eleganter exsculptæ, ambiente circulo albo ex eadem gemma, qui imagines veluti funda concludat. Habeo & veram, ut opinor, Sardonycha, sed cæcam, cuius substrato candido incumbit Sarda, è qua elegantissima facies ectypa fœminæ formata est; est autem Sarda illa, locustarum marinarum crustis, ut loquitur Plinius, rubentior.

Didici denique ab artifice gemmario, Sardonychas, ut hodie accipiuntur, licet haud ita duræ sint quam aliæ gemmæ, tamen paulo duriores esse quam sint Onyches aut Achatæ: formari autem Smiridis pulvere, poliri que super orbem duriorum & è solido stanno factum.

De adulterio gemmæ, siquidem non magni hodie est usus, non est opus dicere, qui desiderat cognoscere, consulat Boetium.

C A P. XX.

Morion & Pramnion.

Morion Indica, inquit a Plinius, quæ nigerrimo colore translucet, vocatur Pramnion; in qua miscetur & Carbunculi Colos, Alexandrinum: ubi Sardæ, Cyprium: nascitur in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub Alpibus nasci tradit.

Neoterici dum hanc quærent, varia comminiscuntur. ^b Agricola: Sequitur, inquit, Morion, quæ sola ex nigris translucet. Nascitur in Misena, sub Alpibus, in Cypro, in Tyro, in Galatia, in India. Color ei aut nigerrimus, quæ vocatur Pramnion, aut cum nigro mistus est alius color: itaque vel Carbunculi, quæ Alexandrinum, quod eo deferebatur: vel Sardæ, quæ Cyprium, ut in Cypro reperta: vel Hyacinthi, quæ appellabitur Misenum. Etenim in Misena Volchesteinii effoditur. Videtur autem Morion esse radix istarum gemmarum, ac ex crassiori Succo, qui subsidit, fieri. Attamen ea quam Pramnion vocari dixi, apud nos inventa est, habens Crystallinam radicem, cum ipsa esset nigerrima, similiter eius mucro. Erat enim ei figura ut Crystallo sexangula: quales etiam Volchesteinii reperta, in quas Hyacinthus desinit. Hæ gemmæ non aliter quam Crystallus sculpuntur. Hæc ille. Gesnerus de figur. lapid. eadem repetit, sed præmittit; ad fluores ab eodem Agricola referri; etiam videtur Morion lapis, &c.

^c Boetius de Onychis speciebus agens: quæ nigerrimo, inquit, colore translucet, Plinius Morion Indicam vel Pramnion vocat. Istius generis est forte Obsidianus lapis nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, ex quo gemmas multi faciunt. Atqui Plinius nusquam Onychem appellat neque illius meminit inter species Onychis, sed sui generis facit gemmam. Et quum

a Lib. 37. c. 10. b Lib. 6 de Nat. Fossil. c Lib. 2. c. 91.

quum Agricola ad fluores referat, quæ ob mollitiem sculpi nolunt, omnino non videtur hæc gemma eadem esse cum iis quas Agricola describit. Quod autem Plinius illam nigerrimo colore fuisse dicit, id non ita accipiendum quasi gemma hæc nigri coloris fuerit propriè dicti: sed fuit saturi admodum coloris, ad eundem modum quo Græcis sæpe vinum dicitur nigrum, & Theophrastus μέλαν, Plinius Nigrum sæpe usurpant. Sicuti & Pramnion gemma dicta est à Vini colore, quod Pramnii nomine ab Homero celebratur: & Alexandrinum & Cyprium ob eandem rationem: scribit enim Plinius, Alexandrinam vitæ acino esse nigro, fabæ magnitudine: Cyprium quoque vinum laudat, licet colorem non prodar. Fuit itaque in his gemmis color vini satur admodum, à cuius nomine appellatur. Utrum autem hanc gemmam hodie noscamus, ambigo: certè fluores isti, de quibus Agricola, mihi quidem minimè satisfaciunt.

Est mihi ovalis figuræ plana, nigri quidem coloris & opaca primo intuitu, sed quæ, si Soli aut candelæ lumini objiciatur, saturò admodum Carbunculi colore transparet: verum num sit Pramnium aut Alexandrinum, non ausim affirmare: gemmarii nostri artifices iudicant esse Achaten. Habeo & aliam itidem, primo intuitu subnigram, sed lumini obiecta eundem colorem cum superiori prodit: Hanc variis artificibus gemmariis ostendi, sed negabant se scire qualis esset gemma: si Morion non est aut Pramnion, certè quam proximè ad Plinii Descriptionem accedit. Boetius quoque in capite, in quo tractat gemmas ordine Alphabetico, ad Morion annotat; Videtur Bohemorum Topazius, qui nigredine exusta aureus apparet, alias ex nigredine transparente ignis scintillat. Quæ sententia propius ad veritatem

ritatem accedit. Multæ itidem gemmæ quoque. videntur, quæ exacte colorem vini Cretensis cocti referunt, (quas gemmarii nostri Sardonychas perperam nominant,) atque ideo recte Morion aut Pramion possent appellari: nam ut ante dixi decepit multos adiectivum nigri.

Plinius denique scribit ad ætypas sculpturas aptari; habeo autem tenuissimam, sed volæ amplitudine, eiusmodi gemmam colore vini cretensis, ex qua exsculpta est facies viri senis elegantissimo opere. In altera autem quam dixi Coloris primo intuitu nigri, insculptum est tropheum & vir thoraci scutoque infidens.

In Theophrasti libro de lapidibus, ubi agit de marmoribus, lacuna est. † μέλας ἀνθ' ὅτι διαφανὴς ὁμοίως τῷ Χίῳ. dubitavi aliquando an supplendū esset Μόριον. Sed quia animadverti Plinium lib. 36. cap. 17. ad hunc locum respexisse, cum scribit; *Theophrastus author est & translucidos lapides in Aegypto reperiri, quos ophitæ similes ait*: licet Theophrastus dicat τῷ Χίῳ, (in quo Plinium aut memoria aut varia lectio potuit fefellisse) sententiam muto.

C A P. XXI.

De Chalcedonio.

ANtiquos peculiarem gemmam hoc nomine habuisse, nondum potui observare, nisi quod in Apocalypsi cap. XXI inter gemmas ponitur χαλκηδών: pro quo viri quidam docti legendum putant Καρχηδών (licet Hieronymus & Ver. interpres venterint Chalcedonium) quia Arethas ad hunc locum adfert ea que Plinius scribit de Carchedonio Carbunculo: quod haud dubio inde factum, quod de Chalcedonio nihil apud authores invenerat. Duabus

bus gemmis, sed diversi generis, Smaragdo atque Iaspidi, Chalcedonem quidem patriam assignat Plinius, unde utraque Chalcedonia posset agnominari. Mirum autem quantopere recentiores Scriptores, circa hanc gemmam, quæ hodie Chalcedonia audit & corrupte Cassedonia, hallucinentur; nam ut alios omittam, Anselmus Boetius diligentissimus cætera gemmarum descriptor, cum sibi Chalcedonium vel Carchedonium describendum proposuisset lib. 2. cap. 87, orditur à Carchedonio Carbunculo, de quo Plinius copiose in cap. de Carbunculo, cum tamen ipse fateatur, & recte, illum aut Granatum esse aut Amethystum Orientalem: nihil autem Carchedonio commune cum Chalcedonio, non magis quam Chalcedoni cū Carthagine magna, à cuius opulentia illam Carbunculi speciem nomen meruisse scribit Plinius. Alienum itaque de Carchedonio hinc agere. Deinde inter Chalcedonii notas refert, propter duriciem sculpturæ contumacem esse, quod de Carbunculo dixerat Plinius; & quod huic gemmæ quæ hodie Chalcedonia vocatur, & de qua ipsi agendum erat, minime convenit: & ita porro utriusque colores & natales confundit. Postremo & ad Onychis species hodiernum refert Chalcedonium, & Veterum Onychen candidam fuisse arguit: quemadmodum & Cæsalpinus: *hodie, inquit, candidam Onychen Chalcedonium vocant, sive omnino opacus sit, sive aliquantisper transluceat.* Verum neque Plinius neque alii veteres usquam meminerunt Onychis Chalcedoniæ; sed Iaspidis quandam speciem à Chalcedone mitti scribit Plinius, & quidem turbidam; cum qua non male convenit gemma de qua agimus, vel secundum ipsius Boetii descriptionem. inquit enim: *Chalcedonius itaque gemma est quasi per nubem vel nullo vel levi aliquo colore tinctam, totumque corpus occupan-*
tem;

tem, semiperspicua, &c. Accedit autem duricie ad Achaten Germaniæ, uti à perito artifice accepi, tantum abest ut propter duritiem sculpturæ sit contumax. Quare haud male iudicat Franciscus Imperatus; Onychen improprie ab authoribus Chalcedonium appellari: duricie enim & albedine inter se differre: siquidem durius est Chalcedonium, Onyx magis perspicua.

Artifices gemmarii hodierni gemmam hanc à Iaspide, Achate & aliis eiusdem generis distinguunt: & cum Chalcedonii perspicuitate differant inter se, maxime laudant eos, qui sunt albo colore, vergente ad cæruleum dilutum. Marbodæus Gallus cap. xxi. *Chalcedon lapis est hebeti pallore resurgens.* Nascuntur in Germania, & quidem Misnia, maxima copia. Reperiuntur & in Brabantia, circa Lovanium & Bruxellam, ut notat Boetius, sed obscuro candido aut terreo colore.

Ulus huius gemmæ maximus hodie est. quem explicat Agricola: *nunc, inquit, in Onychis Germanica extracta candidi coloris crusta, à sculptoribus inciduntur insignia, quibus nobiles familiæ gaudent, quod magis cæteris eiusdem gemmæ venis transluceat & durior sit Crystallo: sublinunt autem id genus crustis eorum colorum pigmenta, quæ exigunt insignia. Ex eadem Onyche Germanica fiunt globuli quibus numeramus preces, capuli, pocula, mortariola, in quibus Smiris contunditur.*

Cæterum huius gemmæ non sculptæ aut formæ vilissimum est pretium, & universæ levis admodum authoritas.

Varias huic gemmæ virtutes tribuunt authores, quas vanas iudico.

Addit Boetius: ex India adferuntur nonnulli modice translucidi, ex albo pallefcentes, nonnulli lacteis zonis distincti, quos credunt appensos valere

ad

ad lactis ubertatem. Vidi eiusmodi permultos è Nova Hispania allatos, perforatos superiori parte, ita ut commodè collo appendi possent; sed an hac virtute polleant, non dixerim; vulgo creditur. Præter autem illos in quibus zonæ illæ lacteæ cernuntur, sunt & alii eiusdem generis, in quibus fumosa quædam, interdum & atra nubecula cernitur; alii in quibus veluti putredo quædam flava qualis in corrupto caseo deprehenditur, & similia: reliquum autem corpus est aut album aut lacteum aut pallide fuscum. Incolæ autem Novæ Hispaniæ videntur virtutes aliquas occultas in illis agnoscere, quia & formant illas & aptas faciunt ut aut collo appendi possint aut brachiis alligari.

C A P. XXII.

De Achate, Iaspide, Heliotropio.

PAUCA de hisce gemmis dicenda habeo, siquidem satis notæ sunt, & Boetius diligentissime perscripsit, quæcunque ad differentiam inter se & singularum naturam atque usum pertinent. Distat Achates ab Onyche, quod hæc zonas versicolores habeat, Achates vero lineas, maculas & variarum rerum imagines, tanta interdum varietate & inter se mixtura ut oculos mirabiliter pascat.

Iaspis autem eandem plane varietatem admittens, in hoc tamen differt ab Achate, quod neque ita sit dura, neque tam exactè perpoliri possit; sed semper aliquid pulverulenti & scabri in se habere videatur. Theophrastus: καλὸς ἡ λίθος καὶ ὁ Ἀχάτης, ὁ δὲ τὸ Ἰ Ἀχάτης ποταμὸς ἔστι ἐν Σικελίᾳ. καὶ πολλοῖσι τιμῆσι. ἐν Λαμψάκῳ δὲ ποτὶ ἐν τοῖς χερσίοις ἐνρέθη θυμασὴ λίθος, ἐξ ἧς ἀνερχθεῖσθαι πρὸς σφύραν, σφραγίδιον γλυφερὸν ἀνεπέμφθη Βασιλεῖ, δὲ τὸ πλεῖστον. Qui locus cum sit

corruptus, (quid enim sibi vult *quæ cum ad malleum relata esset?*) ita corrigendus $\alpha\epsilon\delta\varsigma$ Τύργου, urbem Mæsiæ inferioris ad Euxinum.

Fortun. Licetus in Lithosphoro cap. LIV. In Etruria prope Bargam oppidum, effodiuntur passim Dendrachates lapides, insigniti arborum, plantarum, nemorumque pulcherrimis Iconibus.

Iaspis autem laudatissima viridis, quam India mitit. Sunt & in quibus præter varios colores, Crystallinae partes intercurrent, quæ omnium difficillime exactè poliri possunt.

Heliotropium hoc tantum differt ab Achate & Iaspide, quod in viridi obscuro corpore notas vel puncta sanguinea habeat: perperam autem à quibusdam vocatur Iaspis Orientalis, nam Iaspis illa Orientalis laudata magis viret, & nihil sanguinei in se admittit.

Quod autem ^a Plinius dicit; *Totus Oriens pro amuleto traditur gestare eam, quæ ex iis (Iaspidum generibus) Smaragdo similis est; & transversa linea alba media præcingitur & Grammatias vocatur: quæ pluribus Polygrammos.* Id Boetius non satis rectè cap. 102 ita retulit. Iaspis grammatias aut polygrammos appellata, quæque virens Smaragdo persimilis est, ac purpureum quid in se continere videtur, albaque cingitur linea, ad venena quævis, ut & aliæ omnes, pro amuleto gestatur. Male enim omissum *transversa linea.* videri enim poterat albo circulo cingi, cum tantum linea distinguatur. Quidam enim Græci $\gamma\epsilon\gamma\mu\mu\lambda\omega$ vocant, alii $\delta\iota\acute{\alpha}\phi\upsilon\sigma\tau\upsilon$, lineam vel ductum rectum. Nihil autem Plinius de purpureo.

Addit porro Boetius; Grammatias, si albas duas lineas decussatas, ut crucis figuram, habeat, prædicatur ferentem contra aquæ iniurias & submersio-

^a Lib. 37. c. 9.

merfionis periculum tueri. Id magicam vanitatem
 fapit. Sed tales nunquam vidi. Cru-
 ciferae autem Iaspides quæ in Misinia
 reperiuntur, ad hunc modum se ha-
 bent, ut hîc expressimus.

CruX decussata est coloris cærulei
 faturi, reliquum corpus cinerei. Sed puto magis re-
 ferendum ad cruciferum lapidem quem Boetius de-
 scribit lib. 2 cap. 245. Achatae vel Iaspidis vel potius
 Onychis haud dubio species est Aegyptilla; de qua
 Plinius lib. 37. c. 10. *Aegyptillam Iacchus intelligit, per
 album Sarda, nigraque vena transeunte, vulgus autem in
 nigra radice cæruleam facit.*

CAP. XXIII.

De Lapide Nephritico.

Lapis qui hodie Nephriticus audit, à præstantis-
 sima virtute qua pollet arenulas è renibus deji-
 ciendi, ab Indigenis Novæ Hispaniæ appellatur
Iztliayotli quet Zali Ztli, quia speciem arbitrantur Sma-
 ragdi obscurioris, ut scribit Fr. Ximenes: Hispani
 vocant *Piedra de los Rinones*: Itali *Osiadam* à Sciatica;
 quod gestatus illam curare dicatur, Galli *une Siadre*,
 corrupto Italico vocabulo ut scribit Boetius: In quò
 fallitur; nam in eadem Nova Hispania reperitur al-
 lius lapis, quem Hispani vocant *Piedra de hyada*; ex
 quo Itali fecere *Osiada*, & Galli suum *Siadre*. Ita ut à
 Boetio duo diversi lapides confundantur. Nam Fr.
 Ximenes postquam Nephriticum descripsisset; de
 altero agens cap. sequenti, ita loquitur.

Est & alia species Iaspidis viridis, licet multum
 diversa à præcedente, quam Indigenæ vocant *Tlila-*
yotic, & differt in pondere, colore, figuris, & qua-
 litatibus, &c. de qua statim dicam. Germani vocant

Nephriticum *Kaleszvvyn*, Belgæ *een Kalfsbee*; depravato nomine à Callais, ut quidam temere credunt: nihil enim commune habent. Sunt qui ad Iaspidem viridem referant, & iudicant Galenum aliosque veteres haud aliam viridem Iaspidem novisse; quod tamen non est verisimile, quia durior est. Longius aberrant à vero, qui Prasio comparant. Ego sui generis gemmam existimo, neque Veteribus, saltem ea qua potissimum pollet virtute, fuisse notam, & si duriciem spectes, potius ad Smaragdi obscurioris species esse referendam illam quæ exactè viret.

Neque obscura est gemma, neque tamen pellucida, sed media inter utrumque: atque hoc pene habet proprium, quod nunquam exactè possit perpoliri, sed superficies eius semper pinguior & veluti oleo inuncta appareat.

Porro plures illius species ab authoribus commemorantur: prima prasio non dissimilis, ad viridem colorem tendens, lacteo permixtū. Altera viridior, quam maximè laudat Monardes. Tertia, quam unam agnoscit Fr. Ximenes, viridis instar Smaragdi obscurioris, sed candidis aut cinereis punctulis variata. Quarta ex viridi subflava & fere mellei coloris, superficie valde pingui. Quinta ex variis coloribus, viridi, albo, flavo atque nigro mixta: neque tamen ex illis omnibus simul, sed aliquibus tantum, multiplici varietate. Sexta, cuius meminit Boetius, obscure viridis, opaca non secus ac si quis viridi nigrum permiscuisset: in qua etiam punctula nigra ut in Ophite spatia videntur. Quibus adjici potest, in cinereo cærulea; valde dura, & lineis quibusdam distincta, qualem in Cypro nasci prodidit Plinius, ut censeat Augerius Clutius, qui eam inter Nephriticos suos, quos habebat quamplurimos, mihi ostendit, licet virtutis adhuc dubie. Denique quam Boe-

tius se habere profiteretur, instar Crystalli, sed alba nubecula conspicuam, à viridiori cui annata erat, separatam.

Invenitur autem, præsertim species illa melleo colore, maxima copia in America, ad ripas Fluminis Amazonum & aliorum quæ ex illa Continentis parte in Oceanum egrediuntur: potissimum autem in Nova Hispania, unde plures in Hispaniam & reliquam Europam adferuntur. Nascuntur autem magna interdum mole: nam Boetius scribit se vidisse apud Gemmarium Rudolphi II. Imper. frustum mille sexcentis thaleris emptum, ex quo poculum satis amplum formatum fuerat. Memini quoque me vidisse in Anglia frustum mole capitis humani, quod ex Continenti Americæ haud longe à fl. Amazonū erat allatum, è lacteo nonnihil virens, quod ille qui attulerat quinquaginta libris sterlingensibus æstimabat. Americani porro gestant hos lapides variis figuris efformatos, alios piscium, alios avium capitibus aut psittacorum rostris similes: nonnullos & rotundos sphæricularum forma aut etiam columellarum, omnes autem perforatos. Barbari qui Guianam incolunt magni illos faciunt, & solent pyramidalis forma foraminibus indere sub inferiori labio: talem Gesnerus vocat Oripendulum.

De virtutibus huius lapidis scribit ^a Monardes. *Indi, inquit, solebant eos appensos gestare adversus Nephritis aut Stomachi dolores, tum ad calculum expellendum & arenulas: præcipua enim eius laus ad Nephriticos dolores. Nobilis mihi notus, unum habet, cui nullum alium comparandum videt: nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, ut, metuens ne noxia sit tanta deiectione, interdum illum deponat; nullumque tum calculum amplius eiicit; sed dolore premente denovo eum gestans statim*

levatur aut minuitur dolor, multarum arcularum atque etiam calculorum expulsionem. Ea autem occulta facultate præditus est ut ab eiusmodi dolore præservet gestatus, renum calorem mitigando. Ducissa Bejar ter brevi temporis intervallo Nephriticis doloribus afflictæ, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat: ex illo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est. Alii multi senserunt idem levamen: eamque ob causam in magno pretio sunt huiusmodi lapides; nec uti initio tam facile acquiri possunt, quod soli earum Provinciarum Reguli & domini eas possideant nec immerito, cum tam admiranda sint eius qualitates. Hæc ille. Verum cum tot species prodantur huius lapidis, certumque sit non omnes eadem & pari virtute pollere, difficilis videtur electio: nam Monardes præfert viridiores in eo genere, qui præfio sunt similes & ad viridem colorem vergunt lacteo permixtum. Ximenes qui Commentarium suum in ipsa Nova Hispania scripsit & in urbe Mexicana edidit, unicum agnoscit & laudat, viridem instar Iaspidis, sed punctulis quibusdam candidis variegatum. Boetius commendat lapidem Nobil. viri Nicolai Damanni, obscure viridem, punctulis nigris conspersum. Alii alios laudant. Ego ex certa experientia, quam sæpe feci in uxore, affirmare possum, lapidem quem habeo oblongum & planum, modiceque crassum, coloris pene mellei, superficie valde pingui, sub carpo alligatum brachio, eadem illa felicissime perfecisse, quæ scribit Monardes de lapide illius Nobilissimi viri. Habeo & armillam è lapide obscure viridi & punctis pene nigris distincto, quam uxor quoque sæpe gestavit, neque tamen similes effectus observavi. Itaque experientia in diversis subiectis facta hic potius obtinebit, quam gemmario- rum iudicium. Novi multos qui periculum fecerunt in illo qui a fl. Amazonum affertur, sed neque semper

per isti effectus fuerunt producti. Denique & hoc disquirendum, cui potissimum parti corporis sit applicandus: brachio sub carpo alligare, ita ut arteriam, in qua Medici pulsus periclitantur, premat, usitatissimum video: sed & regioni Renum aut parti dolenti alligare suadent alii: quare utrumque experiri tutissimum puto, atque etiam in diversis speciebus, ut ex effectis iudicium de virtute ferri possit.

CAP. XXIV.

De Lapide Colico: & ad suffocationes Vteri.

Nephritico non inconueniens erit adiungere Colicum sive Iliacum: de quo ita Fr. Ximenes, postquam caput de lapide Nephritico absoluerat. *Reperitur, inquit, in Nova Hispania, & alia species Iaspidis viridis, diversa à precedenti, quam Indigena vocant Tlayotic, & Hispani piedra de la Hyada: quæ differt pondere, colore, figuris & facultatibus à superiore. Est enim hic lapis ponderosior, obscurior, coloris viridis, sine ullis punctis. Solent autem indigena varias illi dare formas, uti hominis aut idoli: item efformare longas & rotundas admodum columellas. Itemque planas atque rotundas instar globulorum. Hic lapis saliva aspersus & nonnihil manibus attritus & confricatus, imponitur umbilico aut parti dolenti, sedatque dolores colicos aut iliorum, expellendo humores noxios & flatulentos è corpore per superiora & inferiora: præterea alligatus brachio sub carpo, atque ita continuo gestatus, impedit ne hi affectus nascantur.*

Reperiuntur ibidem præterea alii lapides dilutiores, quos Indigena appellant Izticpaso-quetzaliztli, qui ad alias species Smaragdorū possunt referri, non minus utiles contra dolores colicos & affectus intestinorum. Denique alius lapis eiusdem generis, coloris viridis magis diluti, & vergentis ad cinereum, maculis quibusdam viridioribus pictus,

ad species Iaspidis viridis aut Smaragdi vulgaris referendus: quem Indigenæ vocant Xoxouhquiticpatli, cuius facultates adhuc ignorantur.

Ad hanc quoque classem adjicere possumus lapidem viridem, punctis magis obscuris variegatum, quem appellant *Cuitpalli*, id est, lapidem pictum: licet quibusdam partibus tranfluat; de quo nihil memorabile prædicant.

Quia autem iam incidimus in gemmas sive lapides Novi Orbis, addamus & alium lapidem, de quo ita ^a Monardes: Adfertur è Nova Hispania lapis, quem uteri morbis apprimè utilem esse ferunt. Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus. Mirum porro est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmavit Nobilis quædam & magnæ autoritatis Matrona, quæ illo usa est, & in umbilico gestavit adeo firmiter in hærentem, quasi isthuc adglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt, quæ simili modo isto lapide sunt usæ. Cum uteri suffocationem imminenti præsentiant, adhibito lapide, subito levantur, & si eum perpetuo gestent, nunquam simili morbo corripuntur. Exempla eiusmodi faciunt ut his rebus fidem habeam. Hæc ille.

Franciscus Ximenes qui diligenter de plantis, animalibus, gemmis Nov. Hispaniæ scripsit, meminit lapidis admodum nigri & politi, quem in Misteca superiori nasci tradit & ab indigenis appellari *Iztichuilotli*: verum nullius usus esse, præterquam ad ornatum; ab Americanis eum magni fieri tantum ob insignem eius nigredinem.

Habeo lapidem nigerrimum, politum, instar lapidis Lydii, in Scuti forma effectum, qui è Nova Hispania

spania venit; habet autem notam unam atque alteram pene orbicularem, tanquam perfectissimi argenti, innatam. De quo nihil superiores authores, neque mihi quicquam de illius natura compertum: Sulpicior tamen eundem esse posse cum illo ad uteri suffocationes utili.

CAP. XXV.

De Molochite & Turcoïde.

Non translucet, inquit a Plinius, *Molochites spissius* virens, à colore malvæ nomine accepto, reddendis laudata signis, & infantum custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Quia autem Boetius accuratè de hac gemma egit, non puto necessarium quicquam addere, nisi hoc unum; Epiphanium perperam refert ad species Sardonychis; dum inquit, ἐστὶ καὶ ἀλλ' ὁ σαρδόνυξ ὃς καλεῖται μολοχὰς, τῆς δ' ἀντὶς ἰδέας τυγχάνει, ὑποχλωρίζων. Molochiten confundit cum Sardonyche, quod plane absurdum est.

Quæ sit gemma *Turcoïis*, omnibus notissimum est, quippe cum sit usu frequens, licet non magnæ hodie autoritatis: genera eius & facultates diligenter perscripsit Boetius. Sed quæstio est, quo nomine antiquiorib' dicta sit: de nomine *Feruzæ* & *Ferugezi* iam ante diximus ad *Smaragdum*: mihi non dubium est à Plinio & authoribus quos sequitur *Callidem* fuisse appellatam, convenit enim pulchre descriptio, quam Plinius tradit lib. 37. cap. 8. *Comitatur eam* (nimirum *Topazii* speciem) *similitudine propior quam* *authoritate Callais*, è viridi pallens. *Nascitur post aversa* *India apud Incolas Caucasi montis*, *Phicaros & Asdatas*, *amplitudine conspicua, sed fistulosa & sordium plena*. *Sincerior*

cerior multo præstantiorque in Carmania: utrobique autem in rupibus inviis & gelidis, oculi figura protuberans, leviterque adherens, &c. Turcoïdes enim oculi instar protuberat, & inferiori sua parte satis ostendit se à rupibus esse avulsam. Authores autem qui Callaidem Iaspidis speciem faciunt, & nominatim illam, quam Plinius eodem cap. VIII vocat Boream; itemque qui Turcoïdem illam Iaspidis speciem credunt, non satis mihi videntur utriusque naturam attendisse. Nam quid quæso commune habet Turcoïdes nostra cum Iaspide vel figurâ vel substantia? Mollissima quippe est, nec ullam polituram aut desiderat aut patitur. Multo minus probandi qui Cyanum antiquorum opinantur. Sculptas olim Turcoïdas li-

quet. & habeo unam ex qua imago Cæsaris cuiusdam exsculpta, quam hic exhibeo ea mole qua est: sed cuius pars maxima coloris nitorem amisit, forte aliquandiu terra obruta. Sed antequam abeamus ab hac gemma, iudicia quorundam magnorum virorum adscribenda sunt.

Iul. Scaliger Exercit. cxv. Resudat quasi gummi ex nigro lapide Turchesia, in Persia frequens: vocant Indi Perose. Veras explorant coloris mutatione. Interdiu cæruleam esse oportet; in nocte viridem ad lucernas: minus probari quæ non mutant. Item probatorum aliud signum: ima pars nigra: à qua nonnihil emergit interdum venularum, quæ se insinuant in superficiem. Tertio experimento commendatur. Calcem aqua solutam adlinunt superficiem. Si calx colorem excipiat, Turchesiam esse optimam. Habeo tibi, ut sæpe, gratiam; quod qua voce diceretur ab antiquis, significasti.

Nam

Nam Eranon, quod ei nomen adscribebas, nusquam comperire potui in univēsa congerie meorum Elector. Et post pauca: Mihi Perficæ Iaspidis Aërizusæ species hæctenus visa est. Nunc qui aliter didiceris & doceas, tibi tanquam scienti atque etiam sapienti cedendum censeo. Nam equidem existimabam, omnem annulum, qui pro symbolo daretur ad convivia Sodalitiorum, Eranon græce dictum.

Cl. Salmaſius ad Solinum pag. 236. locum Plinii cap. VIIII corrigit & legendum cenſet, *Callaina è viridi pallens*. In Indice MS^o, inquit, Galliana ſcribitur pro Callaina. ita enim habetur in optimo libro Rigaltii: De Topazo, genera eius II, de Galliana, de Prasia. Callaica & Callaina idem. & ſubaudiendum gemma, à colore ſic dicta eſt. In aliis plerisque gemmis, color ab ipsis nomen habet, ut *Amethyſtinus* ab *Amethyſto*, &c. At Callaica gemma vel Callaina à colore Callaino. Et poſt pauca: At Callais apud eundem Plinium quaſi diverſa ab hac Callaica recenſetur, capite quo gemmas perſcripſit per ſeriem literarum. *Callais*, inquit, *Sapphirum imitatur, candidior & littoroso mari ſimilis*. Certe aliam eſſe oportet à Callaica vel Veneti coloris gemmã. Sapphirus purpurea eſt vel cærulea: hæc Callais, quæ Sapphirum imitatur, candidior eſt, hoc eſt, purpuræ dilutioris, & littoroso mari & non ita profundo ſimilis. nam altum mare *πορφύρεον* & *κυάνεον*. Unde Grammatici *πορφύρεον* de mari, *βαθύ* exponunt. & *καλαίς* inde etiam dicta quia *καλαίον* purpureum colorem etiam ſignificat, ut ſupra notavimus. Callaica vero vel Callaina gemma coloris Veneti atque è viridi pallentis; quare diverſa eſt à Callaide. at nemo unus eſt hodie eruditorum, quin Callaicam pro Callaide accipiat: quin etiam omnes ſibi perſuadent paſſim Callaidem eſſe quam *Turqueſiam* vocamus;

quorum errorem supra (nimirum pag. 202) castigavimus.

Andreas Cæsalpinus lib. 2. cap. 26. post Callaidis descriptionem è Plinio. At quænam, inquit, sit ex iis quæ hodie habentur, incertum est: nisi intelligatur inter eas, quæ non translucent, quam vulgo Turchinam vocamus. nam hæc non nisi oculi extuberantis figura cernitur: viride pallens pro colore aëris accipi potest: ut Plinius solet: nam in Pæderote, inquit: *Coëunt in translucentam Crystallum viridis suo modo aër*: aliis tamen placet Turchinam inter Iaspidis genera ponendam, quam Plinius Boream vocat, &c.

C A P. XXVI.

De Cyano seu lapide Lazuli & de lapide Lipis.

Lapidem Lazuli esse Cyanum antiquorum, plurimi credunt, pulchre enim pleræque notæ conveniunt. Theophrastus lib. de Lapidib. Cyanum describens ait; *Καὶ Κυανός, ὁ μὲν αὐτοφυής, ὁ ἢ σκευαστός, ὡς περ ἐν Αἰγύπτῳ. ἤδη ἢ κυανῆ πέτρα, ὁ Αἰγύπτιος, καὶ σκυθῆς, καὶ τῆτι & ὁ Κύπριος,* &c. Agit autem ibi de colore, subjicit enim Rubricæ & Ochreæ; notissimum autem est ex Lazuli lapide præstantissimum Cyaneū colorem effici; cuius methodum docet Boetius. Sed mira est hallucinatio Plinii, qui ea quæ Theophrastus scribit de colore, ad ipsum lapidem seu geminam translulit: neque enim ipse lapis adulterabatur sed pulvis quo pictores utebantur. ut satis liquet ex illo loco Theophrasti, è quo Plinius sua sumsit, licet ordinem inverterit. Quod & Boetium fefellit, qui ex eo colligit Cyanum Plinii nostram Sapphrum videri: quia, inquit, *eam adulterari maxime tinctura tradit, idque in gloria regis Aegypti ascriptum fuisse, qui pri-*

mus eam tinxit. Opaca vero gemmæ cum tingi non possint, &c. Non tingebatur gemma, sed fiebat color factitius & adulterinus pro vero Cyaneo. Theophrastus autem ante egerat de Cyano gemma; & primum dixerat, Sapphirum, cum nigra sit, (id est. saturo cærulea) non adeo longe distare à Cyano mare. & postea; Cyanus etiam altera mas, altera fœmina; nigrior autem mas.

Cæterum Lazuli lapis, ut hodie audit, notissimus est, & satis diligenter à Boetio descriptus aliquot capitibus. Plinii igitur locum obiter emendabimus. Reddetur, inquit, & per se Cyanos, accommodato paulo ante Iaspidis nomine, colore cæruleo. (Omnino legendum autumo; *damnato paulo ante Iaspidis nomine.* nam capite antecedenti *cæruleum* colorem in Iaspide damnaverat; *non minus multe species*, inquit, *reliquæ; sed omnes in vitio cæruleæ*, &c. Ex iis quæ hodie leguntur nullus commodus sensus exculpi potest.) *Optima Scythica, dein Cypria, postremo Aegyptia.* (hæc ut ante dixi perperam è Theophrasto expressa.) *Adulteratur maxime tinctura, idque in gloria regi Aegypti* (ut corrigit Cl. Salmasius) *ascribitur, qui primus eam tinxit: dividitur & hæc in mares fœminasque.* (Hæc iam gemmæ quam lapidem Lazuli vocant conveniunt, ut & sequentia.) *Inest ei aliquando & aureus pulvis, non qualis in Sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Cærulea & Sapphiri, raroque cum purpura. Optima apud Medos, nusquam tamen pellucida.* Vide quæ Cl. Salmasius annotavit ad Solinum pag. 201 & seq.

Addamus hîc è Zacuthi observat. LXXXIII lib. I. *Historia*, inquit, *apud Hispanos trita, sed propter exteros non reticenda.* Inter auxilia celeberrima quæ ad dolosa ulcera & depascentia, præsertimque Gallica coërçenda, eorum putrilaginem absumentam, utilia sunt,

funt, hoc præsidium obtinet principatum. nam sua caustica vi, eorum malitiam & virulentiam infrænât, de cuius utilitate eximia nec aromatum diligentissimi scriptores, nec *Garzias ab Horto*, *Christophorus à Costa*, *Monardus*, imo nec *Clusius* ipse, in investigandis Indiarum arcanis laboriosissimi, nec alii fecere commemorationem ullam. Cuius historiam referre non gravabor. In novo Orbe, in provincia dicta Potosi, in civitate vocata *Lipis*, in asperis montibus oritur lapis, cui ab Incolis civitatis iuxta quam nascitur, est inditum nomen, quare vocatur *Lapis Lipis*. Hic intus colorem habet cæruleum Sapphirinum cum transparentia quadam. Durissimus est, sed in minuta finditur fragmenta. Gustu ita acris & mordax, ut si tantillum iuxta linguam apponas, excitato ardore illam exulceret. Affertur à multis mercimonii causa, venditur in taleolas redactus, ita ut si eum è longinquo videris, parum distare à merce illa, à Lusitanis vocata *Anil* & Belgis *Indigo* dicta, arbitreris: nisi quod *Lipis* clarum & transparentem sortitur colorem, merx vero illa aliquantulum obscurum. Demum hic lapis cætera sui generis medicamenta longe antecellit, si grana eius quatuor in tenuissimum pulverem redacta in unciis duabus aquæ rosarum aut plantaginis per horam maceres, & aqua hac quæ cærulea statim fit, ulcera mundifices: aquæ enim vi & mixtura, caustica & ignea eius vis lenitur & mitescit. Hæc ille. Observandum autem quod & a Plinius scribat; de cæruleo optimo. *Vis eius in medicina, ut purget ulcera: Itaque & emplastris adjicitur: item causticis.* Porro frustula aliquot huius lapidis, dono accepta à Lusitano, attentius contemplatus, observavi colorem in illo dilutè cæruleum, ut scribit Zacutus, sed intermicant micæ quasi argentæ, ut suspicer

metal.

metallici aliquid illo contineri; quinetiam pauillum viridis nonnullis partibus admixtum est: neque male convenit cum lapide Armenio. Cæterum non video cur Zacutus transparentem habere colorem dixerit, nam omnino cæcus est lapis.

CAP. XXVII.

De lapide Novacularum è Fr. Ximene.

FR. Ximenes lib. 10 parte II cap. XIII describit nobis quendam lapidem N. Hispaniæ hoc modo.

Cultellos aut novaculas, inquit, pugiones & alia mille generum instrumenta similia, quibus Indi antiquitus utebantur, tam ad usum belli quam scindendum alias res; antequam ferri usum nossent, solebant facere è lapide quem suo idiomate vocant *Iztlitli*: qui tres solet habere diversos colores, nimirum cæruleum, album & nigrum; licet omnes transparentes; & si auro aut argento includantur maximi fiunt, & sunt admodum pellucidæ, quin etiam in eis videntur rerum imagines haud secus quam in speculo optimo. Lapidem hi è suis lapidicinis extracti, quarum magna est copia circa metropolin Mexico, finduntur in modicas partes sponte angulatas, & poliuntur aliis lapidibus magis duris & asperis: & cum certo instrumento quod haud dissimile est thecæ Scloppetæ, tenendo lapidem inter duos pollices pedum & cruribus inclinatis, artifices industria & impetu admirabili eruunt ab utroque latere, laminas crassas cum umbone in medio, & duabus aciebus æqualibus, paulo crassioribus quam sunt nostri cultelli, & latis digitum transversum aut paulo plus: quæ tam acuti sunt & penetrantes acies, ut in mundo nihil acutius fingi possit; verum sunt fragiles, & facile diffiliunt in minutas partes, aut hebetantur.

tantur. Iſtis cultris ſive novaculis ligno inditis, ad modum noſtrorum gladiatorum, & firmatis illo genere gummi quod vocant *tzinacan cuitlatec*, formant gladiolos tam terribiles ut uno ic̄tu hominem findant in duas partes, (modo ſit primus ic̄tus, nam ceteri ſunt vani) tam acuta eſt acies illorum armorum, & tanta fragilitas. Ruptis gladiolis iſtis, eximunt novaculas, denuoque illas acuunt, & eis ſagittas ſuas aſperant, quibus lædunt atque occidunt hoſtes ſuos; ſueti enim ſunt præliari eminus arcu & ſagittis. Pulvis huius lapidis mixtus cum Cryſtalli pulvere mundat admirabiliter oculos & nubeculas diſcutit & alias maculas, & clarificat viſum.

Addit deinde alium lapidem, quem vocant *Tolteca-iztli*, punctis nigris & rubris variegatum, cuius pulvis cum pulvere Cryſtalli mixtus eadem præſtat.

C A P. XXVIII.

De Fluoribus.

NOn abs re fuerit hîc addere quæ Chriſtophorus Encelius breviter ſcribit de fluoribus lib. III cap. 1.

Fluores, à Germanis fluſſe, lapides ex fodinis ſimiles ſunt gemmis ipſis, ſed minus duri. Metallici vocant fluores, ſiquidem ignis calore ut glacies ſole, liqueſcunt & fluunt: ſuntque fluores quaſi contrarii metallis iſtis mediis ſeu remotis, quæ in ſpiritus & ærem ſolvuntur. Theophr. aſtus ipſos ſi noviſſet, &c. συρφοὰς vocaſſet, quod fluxu in terra fierent. Sed credo ignotos fuiſſe omnino veteribus. Fallitur; nam Theophr. aſtus ſatis diſerte illorum meminit. Κατὰ δὴ τὴν πύρωσιν τήκονται καὶ ῥέουσιν, ὡς περ οἱ μεταλλευτοὶ. ῥεῖ γὰρ ἅμα τῷ δόρυγῶ καὶ τῷ χαλκῷ καὶ σιδῆρω καὶ ἢ λίθῳ ἢ ἐκ τῶν. Id eſt. Ad ignem igitur admoti nonnulli liquantur & fluunt; quales ii qui in metal-
lis

lis reperiuntur. Nam unà cum argento, ære ac ferro, fluit & lapis qui ex iis est. Ubi manifeste vides, fluores ipsi haud ignotos fuisse. Pergit deinceps Encelius: *Verum ut fluorum species agnoscas melius, propter studiosos more consueto subjiciemus. Rudimenta gemmarum, & similes gemmis sunt fluores, die flusse, noti in fodinis, suntque*

1. Rubri coloris; videntur primo aspectu argentum quasi rubrum rude; quanquam & hoc interdum translucidum apparet. Videntur etiam esse Carbunculi: sed perspicui languidius resurgent. qui vero non translucunt, vel eo ipso distinguuntur à Carbunculis. Omnis autem generis fluores quam primum ignem senserint, disfluunt. Carbunculi vero igne non liquefcunt. Hæc sumta sunt ex Agricolaë Bermanno, sicut & superiora, nisi quod Agricola diferte non dicat Theophrasto fluores ignotos fuisse.

2. Purpurei coloris dilutioris. Videntur esse Amethysti viliores (in edito malè viridiores) quales in Bohemia reperiuntur multis locis, & certe non multum dissimiles eis sunt, quare vulgus his illuditur; deinde Amethystos non novit. Nequam annulis inserunt, & vendunt pro Amethystis.

3. Candidi coloris. Videntur esse Crystalli.

4. Lutei coloris. Videntur quasi Topazii esse.

5. Cineracei coloris.

6. Subnigri coloris. Addit Agricola in Bermanno: quinetiam quibusdam violaceus est color, aliquibus viridis, aliis flavus.

Est autē fluorum usus; dum metalla excoquant, illos adhibent, & injiciunt. Reddunt enim materiam in igne fluidiorem, perinde ac lapidis genus quod è pyrite conficitur. Ex talibus fluoribus credo fierent optimi colores, si quis tentaret.

Agricola lib. v de Natur. Fossil. Eorum tria sunt genera: unum gemmis simillimum translucidis; alterum eis
nora

non multum simile. Nam plerumque non pellucet, raro ex aliqua parte, rarius totum. Illud vero sparsum reperitur in argentariis & ceteris metallis. hoc in propriis venis saepe copiosum. Tertium est ex quo conficitur vitrum: quanquam & iam ex aliis duobus potest confici. Nec vero primi generis lapilli pellucunt modo, sed etiam resurgent: eisque color idem qui gemmis insidet. Nam alii sunt similes Crystalli, alii Smaragdi, alii Prasii, alii Cyani, alii Amethysti, alii Hyacinthi, alii Carbunculi, alii Chrysolithi, alii Mori, alii denique aliarum gemmarum, atque ab iis mollitudine tantum differunt. Ex eo autem quod dicit, ex tertio genere vitrum confici; & Plinius ad eundem modum lib. 36. cap. 26 dicat de vitri confectione: simili modo & calculi splendentes multifariam cepti uri; non etiam Plinio ignoti fuisse videntur fluores, licet hoc nomine non designet.

LIBER SECUNDUS

De

L A P I D I B U S .

Libro superiore egimus de lapillis qui gemmarum nomine, aut suo, aliquam dignationem habent: nunc quædam adjiciemus de cæteris lapidibus, ordinem Boetii sequentes, & tantum annotabimus ea quæ aut ille non satis explicavit aut præterivit: aut quæ ab aliis melius explicata invenimus, atque propria experientia didicimus.

CAPUT I.

De Stellari lapide; Asteria: Lapide Bufonis.

E Stellari lapide agit Boetius lib. 2. cap. 145 & seq. & exhibet duas species, quarum Icones dederat Gesnerus, de figur. lapid. cap. 11. & addit: Aliquando in hoc lapide non Stellæ sed rosæ conspiciuntur. Huius Icones hîc adiungendas iudicavi, ne quid

harum rerum curiosi desiderarent. Ferrantes Imperatus vocat hos lapides Porofos lib. XXIv. cap. 24. & distinguit in Stellarem maiorem atque minorem: & eum quem dicit Filicis frondes imitari. Subjicit Boetius cap. 148

descriptionem Asteriæ veræ seu Stellaris lapidis, & addit Icones à Gesnero expressas. Camdenus in Provincia Lincolnensi, agens de Castro Belvoir: sub

hoc inveniuntur, inquit, Astroites lapides, qui Stellulas invicem connexas representant, in quibus radii eminent singulis angulis quini, & singulis radiis media cavitas subsidet.

G

A

A victoria hic lapis apud Germanos nomen invenit, quod (ut est apud Agricola lib. VI. Fossil.) putant illum qui gestaverit, causam obtinere & hostes vincere. An tamen hic noster, ut ille Germanicus, in aceto positus se loco moveat & in orbem nonnihil torqueat, mihi nondum experiri licuit. Fefellit Camdenum summum virum ambiguitas nominis, nam Agricola tribuit quidem hunc motum Astroiti, sed intelligit Stellarem lapidem paulo ante descriptum; hunc autem vocat Asteriam, qui cum ponderosus sit & metallicæ substantiæ non videtur idoneus huic passioni. Idem Camdenus scribit & in Warvicensi provincia reperiri prope Sgugburie, & dominos illius loci in digma suum gentilitium transtulisse.

Lapidem Bufonis seu Garatronium describit Boetius eodem lib. cap. 149. & seq. Icones autem à Gesnero acceptæ sunt, qui de figur. lapid. cap. XII. sub finem de illis ita scribit: *Batrachitæ vel Crapodina vulgo dicti lapides, à Bufonibus, quorum capitibus eos contineri persuasum est. Sunt autem eius species tres exhibitæ, magnitudine differentes: figura hemispherica, cavi intus, foris convexi: quartus maior & oblongior est. Ceteros fere Krottensteyn, id est, Bufonis lapides nostri vocant. Quartum qui rarior est, audio Slangensteyn oder großer Krottensteyn vocari, id est, serpentium lapidem, tanquam Ophitem dicas. Tertium minimum minusque cavum Calvariæ Bufonis nomine ab Hieron. Cardano accepi. Sed in huiusmodi lapidum nominibus magna passim varietas & incertitudo est. Et alio loco: Georg. Agricola lib. V de Natur. Fossil. Brontiam simul & Ombriam Germanicè interpretatur groß Krottenstein, id est, Batrachiten vel Chelonitidem maiorem: & Donnerstein, id est, tonitruum lapidem: & Wetterstein, id est, Tempestatis lapidem. Eisdem vero tribus nominibus Cerauniam quoque interpretatur, nisi quod à levitate differentiam addit, cum Ombrie*

Brontiaque non sint Leves, sed partibus quibusdam inaequales, aliis eminentibus, aliis humilioribus. Nos plura de his omnibus, minori vero inprimis scripsimus in lib. de Quadrupedibus oviparis, cap. de Ranis Rubetis G. Sed quia Boerius alibi de singulis distinctim agit, plura hic non dicemus, nisi bene ab ipso observatum esse, hos lapides omnino esse distinguendos, & nomen lapidis Bufonis omnino referendum esse ad illos quatuor, quorum Icones à Gesnero sunt expressæ. Itali vocant *Pietra della Vertigine* aut *del Respo*. In Thesaurō gemmarum Italicè edito sub nomine Accademici Ardentis Aetherei cap. xxviii, postquam Auctor varios colores & figuras huius lapidis descripsisset, addit. *Substantia illius est quasi vitrea, durissima, relucens, quasi è terra cocta & invitreata facta esset sine transparentia.* Et interius continet lapidem vel saxum loci in quo nata est, nisi industria fuerit excavata, quod haud difficile est. Hæc gemma, quemadmodum propria experientia observavi, nascitur in scopulis quorundam marium Francia, Sardinia & Maiorica, forte & alibi: in parte scopuli aut littoris, quæ à fluctibus pulsatur, reperitur saxum album, quasi calcinatum & satis durum, verumtamen fragile; quod homines gnari percutientes massis aut malleis ferreis, comminuunt in partes minutas, & inveniunt in illo has gemmas, ad eundem modum quo *Ostreas*, quas vocant *Dactylos*, in saxis scopulorum sub fluctibus marinis & in fundo maris. Præcipuam illius virtutem prædicat contra vertiginem capitis, si parti dolenti applicetur, aut brachio: minus compertam, contra pleuritidem, deliquia animi & morbum Caducum. Docuit me Vir Nobilissimus Wilhelmus Bozwellus Serenissimi Regis Mag. Britan. res Agens apud Illustr. & potentissimos DD. Ordines generales Confæderati Belgii; hanc gemmam si ardenti Candelæ propius obijciatur, eam sensim extinguere, quod sæpius fue-

rit expertus, sed gemmam paulatim nonnihil corrumpi & veluti rugas contrahere.

Sed observandum, Garatronium male confundi à Boetio cum lapide Bufonis, cum Ferrantes Imperatus diversum faciat, uti revera est. quem lib. xxiv. cap. 25. ita describit: Garatronius in lineamentis nonnihil similis est Marmoris scripto, sed differt colore, qui in Garatronio est Ochrae, aut Purpureus, in Marmore vero niger & albus: & est lapis multum æstimatus propter pulchritudinem figurarum similitum ductibus Arabicis, coloris aurei in campo Purpureo: quia ab Asiaticis receptus est in ornamentum corporis, & ex illo fiunt manubria gladiatorum. Demonstrat manifeste concretionem suam è mixtura putavinum cum terra, cui supervenerit succus petrificans coloratus. Unde lapide polito, è substantia putaminum oriuntur tractus, & è terra quæ illa continet, campus. Diversitas autem coloris, qui in tractibus est Ochrae Claræ in Campo purpureo, oritur ex inæqualitate subiecti, quod diverse illum recipit, unde in putaminibus cernitur color clarus, dilutus, qui in terra est saturus & obscurus. Calcinatur hic lapis Ex quibus patet magnam esse differentiam inter Garatronium & lapidem Bufonis, neque debuisse confundi.

C A P. II.

*De Corallio, Pseudocorallio, & aliis quibusdam
Plantis quæ lapidescunt.*

DE Corallio satis diligenter tractat Boetius lib. 2. cap. 152. & sequentibus, ubi & Icones videre est à Gesnero acceptas, cap. x. de fig. lapid. Deinceps cap. 157. agit de Pseudocoralliis nativis. Scripsit & accuratè de Corallio And. Matthiæolus in Dioscor.

scor. lib. v. cap. 97. & alii quoque; quare supervacuum duxi hîc plura de utroque addere.

De aliis quibusdam plantis marinis quæ lapidescunt ita scribit Gesnerus de fig. lapid. cap. xi. Inter plantas quæ in mari aut maritimis locis, saxis, testis aut aliis nascentes lapidescunt, nobilissimū est Corallium: de quo & cognatis ei proximè dictum est. Ignobiliores vero ac minus notæ sunt, de quibus deinceps paucis agemus. De Buxo & Quercu quæ glebis bituminosis adnascuntur vide supra & mox à c. ix principio. Corallina, Iuncus, Laurus, Olea, Phycites, Thymum cap. vi r. memorantur.

1. Lithophyton marinum cum spongiola enascente ab eadem radice.

2. Lapis spongiæ cum folio herbæ cuiusdã marinæ per cavū eius transeunte.

Arbusculam hanc marinam à Io. Bauhino f. medico diligentissimo accepit: videram autem prius & collegeram similes in mediterranei maris Gallia lit-

toze. Species eius duæ sunt: quæ hîc representatur, omni ex parte albicat foris, hoc est, crusta quadam alba ex limo: quæ ad lapideam fere, sed molliorem & arenaceam, si dentibus mandas, friabilemque substantiam accedit. Alterius crusta, in quibusdã partibus, rubri seu purpurei coloris est: unde nonnulli Coralliis cognatam plantam esse suspicati sunt. Constant autem partes illæ purpureæ crusta multo crassiore & tuberosa. Utraque lignum intus nigricans, durissimum & sine medulla habet, Cytisi fere ligno simile. Crusta aspectu aspera est, ut Picæ rami, cui folia deciderunt relictis vestigiis. Vestigia hæc in priorî specie prominent modice ab omni ramulorū parte, rotunda cum puncto cavo ceu centro, ac tabulis minimis similia; inest autem singulis minimū

quid ruffum ceu vermiculus multipes. In altera, si bene memini, cava sunt, sive natura, sive quod defluxere. Cortex non alius præter crustam quam dixi. Ligni duritiem si spectes, Quercum marinam dixeris aut Ebenum Cytisumve: si aspera rugarum vestigia, Piceam aut Ericam marinam. Huius generis arbusculæ, aliæ suas virgas recta in sublime tendunt: aliæ in transversum etiam. Ponemus etiam alias Icones in Historia stirpium. Hæc dum scriberem, epistolam ab amico accipio, de hac ipsa planta in hæc verba ad me scribentis: Fruticem hunc marinum in littore Baiano, incolæ vocant *Parmam* sua lingua; quem cum rei herbariæ peritissimis viris ostendissem, alii aliter, Corallium imperfectum, A-darcem, Antipathes, Autolides Aristotelis appellabant. sic ille. Sed cum aliæ etiam similes multæ huiusmodi plantæ reperiantur, quæ licet in superficie lapidescere videantur, intus tamen ligneam aut herbaceam naturam perpetuo retinent, vel omnes illæ Corallio (cuius & Antipathes species est) cognatæ erunt, quod non probo: vel potius sua cuiusque generis forma fuerit, & singulæ facultatibus inter se differentes, crusta singulis è limo aliave causa externa annascente. Corticem an huiusmodi arbusculæ initio habeant, qui crustæ postea concorporetur & ab ea corrumpatur, quærendum est diligentius. Verum quia hæc plantæ propriè ad hanc materiam non pertinent, plura de iis non ascribam: sed persequar de lapideis plantis quæ huc referendæ sunt: tantum adhuc unum addam. Pseudo-corallium nigrum (loquitur de eo cuius Icon extat apud Boetium cap. 156 litera B. notata) hanc plantam dixeris: intus enim lignum transit per omnes partes: foris substantia fere lapidea est, crassa & tenacissime annata, non ita mollis ac friabilis ut præcedentium.

Curem

Cutem extimam si adimas & expolias, nigro colore pulchrè nitebit. Hactenus Gesnerus. Sunt aliæ plantæ prorsus lapideæ, ex arenis concretæ, quæ nihil lignei in se habent, sed è petris enascuntur, quarum varia est forma, de quibus hîc dici poterat, sed longiorem tractationem requirunt, quare consultius putavi peculiari Cómentario illas servare. Hoc tantum addo, duras quidem esse, & digito percussas sonum edere instar Parii marmoris, sed admodum fragiles. Suntque maximam partem candidissimi coloris, nonnullæ & cinerei.

CAP. III.

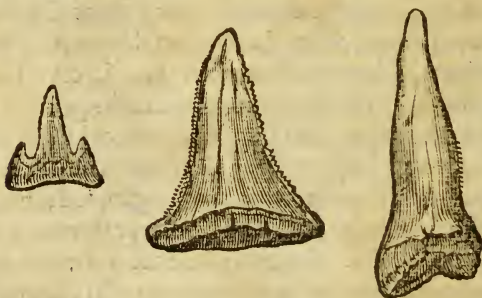
*De Glossopetra: Alectorio lapide; Chelidonio
& Dracontia.*

Glossopetram describit Boetius cap. 186, & adjicit Icones à Gesnero editas, de figur. lapid. cap. XIV. Operæpretium autem fuerit ascribere hîc quæ Gesnerus ibidem tradidit.

In tribus hisce formulis, inquit, quæ notantur literis A. B. C. lapides exprimuntur, quos Glossopetras appellamus, aliqui Lamiarum dentes, Cardanus Glottides, Germani Naterzunglin, id est, Natricum linguas. Glossopetra nigricans, inquit Agricola, Germanis natricum lingua dicitur: cui similis non est, sed magis linguæ Pici. Reperitur in terra aluminosa. Sicille. Apud nos non nigro, sed albicante in roseo fere colore & splendido reperiuntur, saxis interdum inclusi. Veneno præsentē sudare in mensa creduntur: sed facile ad vaporem alii quoque læves & præduri lapides sudant. Differunt colore, magnitudine, figura. Alii dentatis aut serratis sunt marginibus, alii lævibus. De eo qui in A. formula exprimitur, plura leges in volumine Aquatiliū no-

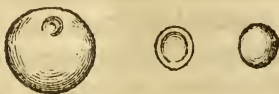
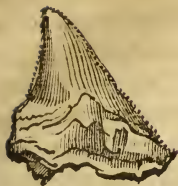
stro, ubi de Cane Carcharia & Lamia agimus pag. 210. In formula C. ad numerum primum expressus lapis, similis est cæteris substantia, duritie & splendore; sed avis alicuius, Merulæ fere rostri superiorrem partem præ se fert, minor cæteris, & vero Lamia aut Carchariae denti (qualem Petrus Coldebergus Pharmacopœus Antwerpianus ad me misit) simillimus: Unci retro eminentes, dentis veluti radices sunt: aut si quis ad linguæ similitudinem referre malit, ossi Hyoidi bipartito quod linguæ animalium subditur non dissimiles. In eadem formula media figura Glossopetram longiusculam & sine radice sua repræsentat. Tertia vero lapidem Cornu serpentis à quibusdam dictum: quo nomine figuram hanc Georgius Sittardus medicus sane doctissimus & longiore vita dignus Norimberga olim ad me misit.

Porro Glossopetris aut color est candidus & splendens, qualis revera est dentibus: aut caruleus dilutus: nigro colore non memini me vidisse. Reperiuntur & aliis figuris, quam quæ à Gesnero positæ fuerunt, quarum quasdam hæc addimus.

Operæpretium quoque iudicavi adiungere Iconem veri dentis Lamia, ut de similitudine iudicari possit; Sane cum hoc quæ sunt in hoc genere latiores, optimè conveniunt.

Alectorium lapidem describit
Boetius cap. 169. & Chelido-
nium cap. 170. Utriusque autem
Icones dedit Gesnerus de figur la-
pid. cap. vi. quas hîc adiungendas
curavi.

De Alectorio ita Agricola lib. vi. de Nat. Fossil.
Alectorîæ ex gallis gallinaceis nomen duxerunt. Et-
enim, quanquam raro, in eorû atque etiam castrato-
rû ventriculo & jecore gignuntur. Sed in Iecore ple-
rumq; maiores. Nã nuper in capo inventus est lon-
gus unciã, latus digitû, altus fescunciã. Inferior pars
quę latior, humiles habet cavernas: Superior, quę an-
gustior, ad dexteram extuberat: ad lævã humilis est &
fusca: cû reliquû eius corpûs in fusco candidû sit. At
in ventriculo reperti non raro fere figura sunt lupi-
ni, magnitudine eiusdem aut fabæ, modo in cinereo
candidi; modo fusci coloris, sed diluti: nunc vero Cry-
stallina specie, sed coloris obscuri, quæ venulas inter-
dum habent subrubras.

Locus Plinii lib. 37. cap. 10. de Draconite sive
Dracontia, ita corrigendus est: *E cerebro fit Draconum,*
sed videntibus abscisso nunquam gemmascit invidia anima-
lis mori se sentientis: Igitur dormientibus amputant. Pro
eo quod legitur in editis *viventibus*: ita enim legen-
dum liquet ex eo quod sequitur è Soraco; spargere
fomnifera medicamenta & ita præcidere, nimirum
Draconi soporato. Vide quæ Cl. Salmasius annota-
vit ad Solinum pag. 388.

Non possum autem prætermittere ea quę Io. Go-
ropius Becanus noster de Glossopetris doctissime

commentatus est. Originum Antwerp. lib. III. Ad eandem causam, inquit, dentes illi in fossis (loquitur de fossis Antwerpia) inventi, referendi sunt, qui Carchariae dentibus ad amussim respondent, nisi quid de terra, in qua diu iacuerunt, pro candido pullum colorem videantur traxisse; in his aliqui sunt serrati, aliqui citra ferram in acumen tendunt: Omnes tamen acutissimi. Sed quia pauci sunt, qui Carchariae Canis dentes viderunt, fit ut non dentes, sed lingua serpentina vulgo nominentur; quibuscum tamen nihil habent similitudinis. Huius generis sive dentes sive linguas è fossis circa Antvverpam frequenter extrahunt minore miraculo, quod piscem cuius dens videri queat, non agnoscant, alioqui clamaturi, Carcharias hic olim habitasse. Quibus lapides hi linguae videntur, glossopetras eas nominarent. Pari ratione buglossum lapidem illum vocabimus, qui similiter è fossis urbis nostrae est extractus. Huic longitudo sesquicubitalis; latitudo qua maxime patet, dodrantem aequat, paulatim in cuspidem obtusam, ad linguae formam producta: colore & durici basaltem refert, pondere ferrum: parte sui latiore & crassiore foramina duo habet ea amplitudine, qua in Calvaria equina oculorum cavitates videntur, caetera linguae bubula non dissimilis ut merito vel ab ea, vel ab ingenti magnitudine buglossus appellari posset. Cuius rogo marinae belluae, & quod os in hunc lapidem transiisse dicemus, si omnia id genus ad animalium partes sunt revocanda? Ego certe nulla invenio nec fuisse quidem opinor, non magis quam animal aliquod fuisse cuius vel lingua vel dens glossopetra dicatur. Nam quamvis his locis non longo intervallo à mari distitis suspicari quisquam posset Carchariae dentes esse, non tamen idem sibi persuaderet in colle illo qui Aquisgrano imminet tantum id genus piscium fuisse, quantum fuisse de glossopetrarum copia coniectari deberet. Generantur haec in terra, perinde atque alii infiniti generis lapides, nihil cum vivis animantibus habentia commune.

CAP. IV.

De lapidibus qui serpentes referunt : de Ovo
Anguino.

Gesnerus de figuris lapid. cap. xv. dat Iconem lapidis, de quo ita scribit.

Lapis huiusmodi non multo maior quam hinc apparet, inventus est in monte quodam Helvetiæ, serpentis in spiram revoluti effigie, ita ut caput in circumferentia prominereat, extrema vero cauda pro centro sit. Erat & alia pars lapidis, foris ex a-

liqua parte ambitus tanquam alterius maiusculi serpentis minorem hunc ambientis: quam in hac figura non addidimus, quod fracta esset. Hic lapis apud me est, satis durus & fuscus, inferiore parte planus & informis, nisi quod uno in loco serpentine corporis breve indicium apparet. Hæc ille.

Agricola lib. vii. de Nat. Fossil. Ad Babenbergum nobile Franciæ oppidum in saxo calcis inveniuntur lapidei serpentes parvi, & lacerti.

Camdenus in descriptione Magnæ Britan. primum in Provincia Somersettensi: Secundum eundem Avonam, inquit, (qui hic Limes est inter hunc & Glocestrensem agrum) in Occidentali ripa *Cams-ham* cernitur, à Keina Britannica virgine sanctissima denominata, quam serpentes in lapides mutasse superioris ævi credulitas multis persuasit, eo quod eiusmodi ludentis naturæ miracula ibi in latomiiis nonnunquam inveniuntur. Vidimus enim lapidem hinc

hinc delatum serpentis in spiram revoluti effigie, cuius caput imperfectius in circumferentia prominuit, extrema cauda centrum occupante. Sed plerisque caput abest. Deinde in provincia Eboracensis: Iuxta ad *Huntlii Nabb* litus quod longo tractu iacuit apertum, in cautes celsius surgit, & sparsim ad earum radices iacent saxa, varia magnitudine tam affabre sphaerica figura à natura efformati, ut globi artificis manu in maiorum tormentorum ulum tornati videantur. In quibus effractis inveniuntur serpentes saxei suis spiris revoluti, sed qui plerique capitibus destituti. Tertio in parte eiusdem Provinciae quæ appellatur *North Rhiding*: Lapidès hîc inveniuntur, serpentium in spiram revolutorum effigie, naturæ ludentis miracula, &c. Hæc ille. Observant alii horum alios armatura tectos esse, & splendere instar Orichalci; qualè nuper ex Anglia accipi, elegantissime omnibus partibus efformatum. Accepi & superioribus annis à Nobilissimo amico eiusmodi lapidem, eiusdem coloris cum illo quem Gesnerus descripsit: substantia autem quæ ambit & nonnullas partes tegit similiter dura est & in medio pene protuberat. Didici, terram illam lapideam ambientem, ferventi oleo coctam demi posse, sed non ausus sum illud experiri, ne & serpentem in spiram convolutum corrumperem: in eo perfectior est illo Gesneri, quod utrinque spiram exactè repræsentat. Andreas Cæsalpinus lib. 2. cap. 44. scribit, in agro Senensi locis sterilibus & cretosis reperiri lapides qui vermiculos terrestres imitantur, colore candido; substantia gypsea: qui si frangantur, intus globuli inanes veluti ampullæ spectantur, assidue tenuiores prope caudam. T. Bartholinus lib. de Unicornu cap. 37. cum egisset de Conchyliis lapideis, addit: Quo spectant serpentum integra gyrataq; corpora,
qua

qua linguas qua oculos, dorsumque, Melitæ in petram conversa; de quibus in mea de Glossopetris dissertatione sententiam tuli. Fuerint ergo hi superioribus perfectiores, quod etiam capita serpentū representent: cum Anglicos illos omnes fateantur capitibus destitutos esse. Credit enim vulgus hodieque, S. Hildam Abbatissam virga sua serpentes illos profligasse & præcipites dedisse de rupibus in mare, atque eo casu capita ipsis esse defracta.

Ovum anguinum describit Boetius cap. 174. & Iconem illius affert à Gesnero acceptam, qui de illo ita scribit: Lapis hic admirabilis inventus est in agrī Tigurini torrente, quem *Tosam* nominant, pugno maior paulo, unciarum XXI pondere, è fusco albicans, intus vero, si scalpatur, candidus: mirè durus, foris præsertim: ambitur enim ceu crusta filicea: intus paulo mollior: figura ei lenticularis vel globi dimidiati. Utramque speciem apud me seruo. A basi quæ plana & lævis est in medio, ut ad 2. numerum apparet, quinæ veluti caudæ serpentium aut lacerorum, versus superiorem partem elatæ paulatim attenuantur. Interstitium autem quodque inter duas caudas, duos acetabulorum, quæ ceu verrucæ quædam eminent, ordines habet. Hoc sane ovum anguinum Plinii videtur, descriptum ab eo pluribus lib. 29. cap. 3. An vero aliqua sit cognatio cum Bronitiis ab Agricola descriptis lib. v de Nat. Fossil. nondum exploravi. Hæc ille.

Locus autem Plinii ita se habet: *Est ovorum genus in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Angues innumeri æstate convoluti, salivis faucium, corporumque spumis, artifici complexu glomerantur. anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari, sagoque oportere intercepti, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi donec arceantur amnis alicuius inter-*
ventu.

ventu. Et post pauca: vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum Polypi crebris insigne. Missis fabulis, descriptio cum Icone bellissime convenit.

Capite 175. tractat Boetius de lapide Carpcionum, qui potius ossiculum est dicendus, neque in hac historia memorari debebat: sicuti nec oculi Cancrorum, de quibus agit cap. 176. Memini me ab Illustr. Viro Iosepho Scaligero audivisse, singulare esse remedium adversus calculum, si eximantur sole per signum Cancri meante.

C A P. V.

De Umbilico marino, lapide Caimanum, & aliis.

DE Umbilico marino agit Boetius cap. 177. qui potius testa est quam lapis & revera operculum testaceorum animantium, & pro diversitate eorum diversæ molis & figuræ. Adiungo Iconem maioris,

plana facie; nam convexa nihil memorabile ostendit. De his loquitur Victor de Caligula agens: *neque*

que secus contractis ad unum legionibus, specie in Germaniã transgrediendi conchas umbilicosque in ore maris Oceani legi iussit, &c. Sed quia magno errore hæc opercula testacea in lapidum classẽ admissa sunt, plura de iis non dicam. Sicuti neque de lapide Caimanum, de quo agit cap. 178. aut Palumbarum, de quo agit cap. 179. aut Porcino, de quo cap. 180.

De lapide Cenaar agit cap. 181. ex quo dicit pocula fieri in China; de quo, licet plures commentarios de rebus Chinenfibus legerim, nihil hæctenus potui observare.

Lapis Malacensis quem describit Boetius cap. 182. haud dubio idem est cum Porcino, quem describit cap. 180, uti accurate conferenti utriusque vires & substantiam, liquido patebit.

De lapide Bulgolda agit Boetius cap. 183. & citat Ferdinandum Lopez lib. 1 Historiæ Indiæ: qui cap. XLVI I in editione Castellana, agens de muneribus quæ Rex Cochîn largiebatur Portugallorum duci, ita scribit: *una piedra del tamanno de una avellana, la qual se cria en la cabeza de un animal, à quien los Indios llamacor Bulgoldalf (de las quales se hallan muy pocas) que aprovecha contra qualquier genero de ponçonna.* Id est: unum lapidem figura nucis avellanæ, qui nascitur in capite animalis, quod Indi vocant Bulgoldalf, (reperiuntur autem paucissimi) qui proficit contra quæcunque genera veneni. In aliis autem scriptoribus nihil hæctenus aut de hoc animali aut de lapide potui observare.

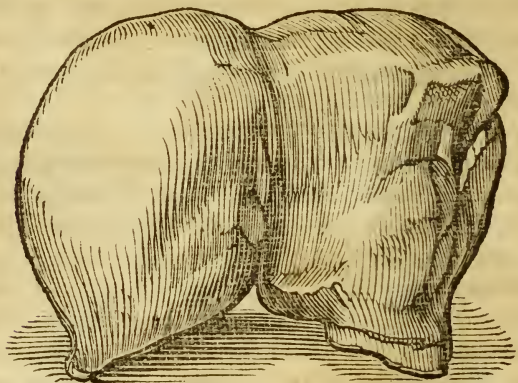
De lapide sanguinali fati diligenter agit Nic. Monardes cap. 36. apud Clusium, uti & de Manuãli, eodem capite.

De lapide Hysterico iam ante egimus.

CAP. VI.

De lapide Manati, Perca, Limacis, Tuberonum, Bezoar.

Lapidem Manati describit Boetius cap. 187 ex Oviedo & Clusio. Qui perperam confunditur cum lapidé Tuberonum, uti statim dicam; neque proprie lapis dici potest, sed potius os durissimum instar lapidis. figura autem ut plurimum talis est, qualem hic exprimi curavimus. Observandum autem

quod annotat Franciscus Ximenes: dicunt, inquit, præterea lapides exentos è masculis, opitulari maribus; fœminis vero è fœmellis. Oviedus lib. 13. cap. 19. monet; ut quis rite utatur hoc lapide, opus esse ut primum uratur & in pulverem redigatur, fumaturque pondere dimidii regalis è vino aut aqua mane à ieiuno.

De lapide Percae quem describit cap. 188. nihil addo, nisi quod ille quoque sit osseus: similes autem reperiuntur in piscibus quibusdam marinis, quorum Icones expressit Gesnerus, de fig. lapidum cap. XIV. dicit-

dicitque potissimum reperiri in capitibus Afellorum generis.

Lapidem limacis describit cap. 189. de quo nihil habeo quod addam.

Lapidem Tuberonis describit cap. 190. verum in hoc describendo duobus modis erratum est. nam primo male confunditur Tuberon piscis, qui non alius est quam Canis Carcharias aut Lamia, cum Manati; saltem lapis qui hic describitur, & cuius sunt vires quæ hic prædicantur, eximitur è capite Carchariæ piscis, quem nostrates vocant Heye, supra oculos & quasi in fronte: deinde non recte lapis appellatur, cum sit mollissimus, candidissimus, friabilis instar pollinis, qualem sæpissime à nautis nostris accepi, & multa experimenta & ab aliis didici & ipse cepi, in iis qui gravissime morbo nephritico laborabant; exigua enim quantitate sumtus cum liquore aliquo convenienti dejicit arenulas & lapillos quoque ita valide, ut dubitem an interdum tutum sit illum sumere, præ metu ne ureteres obstipet; saltem summa cautio est adhibenda.

Denique lapides Manati, qui sexu distinguuntur, tantum differunt colore, siquidem alii sunt plane candidi, alii dilute rubentes, colore qualis est sanguinis multa aqua diluti: atque hos fœmellos vocari arbitror, sicut illos masculos; neque tamen credo virtutes esse diversas, aut huius discriminis rationem esse habendam.

De lapide Bezoar satis diligenter scribit Boetius cap. 191. & seqq. ad quæ nihil addo, nisi variis figuris nasci pro figura eius rei cui crustæ annascuntur, cuius multa exempla dare possem si operæpretium esset.

Franciscus Ximenes parte prima lib. IV. cap. xx, in quo tractat de variis speciebus Cervorum & Ru-

picaprarum & lapide Bezoar, sub finem adiungit:

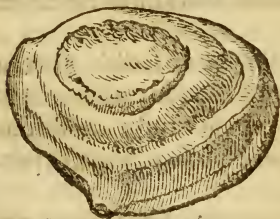
Reperiuntur quoque in hac Nova Hispania lapides isti fossiles, quos Arabes item nominant Bezoares, ob virtutem quam habent contra venena, imprimis in fluyio *Detzhuatlan*, ubi varii reperiuntur & diuersarum formarum, qui descendunt cum aqua è montibus, in quibus est magna copia Boli Armenę; verũ non videntur alii illi lapides, quã quos Arabes dicunt nasci in angulis oculorũ eorundem animalium quæ supra diximus, quando se præcipitant in fluyios postquam comederunt serpentes, quos ex antris suis elicuerunt halitu aut alia facultate nobis occulta.

Ad hæc ostendunt Indi lapillos parvos, quos inveniunt in vulvis quorundam Corvorum, eosque gestant ad faciliorem partum.

C A P. VII.

De Aëtite, & Callimo, Geode, Enhydro, atque Enorchi.

DE lapide Aetite satis diligenter agit Boetius capite 196. & seqq. & dat illius tres figuras. quibus plures alias addidit Tolloius noster è Ferrante Imperato, lib. xxiv. cap. xix. qui ita distinguit, ut prio-

res vocet Aëtitas Geodes: secundos Aëtitas gravidos altero Aetite: tertios Ventres Crystallinos, ab aliis dictos Enhydros: adiungam tantum unius Aegyptii, ut ferebat ille à quo accipi: quanquam credam, potius

potius Arabicum esse Plinii, siquidem & durissimus est & subrutilus, sed an durum lapidem in alvo contineat ignoro, saltem sonitu non prodit. De Callimo porro agit Boetius cap. 200. de quo Gesnerus

cap. xi. de figuris lapidum: Callimo, inquit, invento in Geode, miræ imagines impressæ fuerunt: quarum Ge. Fa-

abricius & figuram in annulo, quæ hic exprimitur & descriptionem ad nos misit. Callimus, inquit, hic fere lupini est magnitudine, forma eius rotunda & oblonga: corpus partim pellucidum ut Crystalli: partim nebulosum ut Sardæ, aut gemmæ quam vocant Huia. Inventus est lapillus in Geode grandi, qui inclusos stiores varios habuit, sed in medio iacuit separatus: ita ut argentum capillare aut in lapide aut pyrite invenitur, quasi impositum sit & pars corporis integri non sit. Igitur & forma & translucida & locus ἡ ἀνεύρεσις per se admirationem movent, sed multo magis impressæ à natura imagines admirandæ: ex una enim parte lapillus, in latus sinistrum versus, duas refert facies, & tertiæ veluti umbram; primam monacho similem cum cucullo, alteram viro grandi imberbi, tertia ut umbra non cognoscitur. Versus in latus dextrum, unam tantum faciem habet priori non dissimilem quæ cucullata est: qua vultum convertit, ea pars lapilli pellucet instar lunæ gibbosæ seu (ut Lactantius) concavæ, quæ Græcis ἀμφίπτυρα dicitur. Curavi autem includendum eiusmodi fundæ quæ in annuli supremo converti potest, ita ut utrimque considerari possint insculptæ naturæ artificio imagines. Georg. Agricola

colæ descriptio in lib. v. Fossil: editionis posterioris paulo est alia. Verum & ipsa converso aliis modis lapillo, à vero aliena plane non apparet. Hanc in exiguo corpore varietatem, nullus artifex satis expresserit. Hæc ille.

De Aetita vide Gesnerum de fig. lapid. fol. 10. verso; & 11. Geodes inquit hic lapis proprie dicitur cum terram continet: Aetites cum lapidem aut arenam, (etsi hoc nominum discrimen non semper servatur) aquam si contineat, Enhydros vocabitur. Repertur in aliquot Germaniæ locis & in Gargano Apuliæ monte: Unde etiam allatas eius species tres Val. Cordus in Sylva variarum observationū quam cum reliquis eius operibus edidimus) describit. Qui insunt lapilli si forte adhærescant, non sonant: sed soluti duntaxat. Solvuntur autem ætatis progressu, ubi interiora magis siccata fuerint, & lapides veluti maturuerunt. Et post pauca: Geodes Misnensis oblongus, continens harenam induratum, inventus est in Ludo illustri Misnensi, cum effoderetur vinaria. Impositus aquæ stridorem varium emisit. Huius quidem picturam Kentmanus ad me dedit, digitos quatuor latam, longam vero sex: colore rubiginis quæ radi cæperit, &c. Enhydros est rotunditatis absolutæ, in candore levis, sed admodum fluctuat intus in ea veluti in ovis liquor, Plinius. Vidi ego lapides plane rotundos, magnitudine & figura, avium quarundam ovis persimiles, maculosos (ni labat memoria) ut coturnicum ova: quos qui habebat, ad facilem reddendum partum conducere persuasus erat.

Antequam ab hac materia abeam, non possum omittere quod à Goropio nostro narratur lib. III. Originum Antwerpianarum. In Littore Anconitano, inquit, saxa magni ponderis, quinquaginta aut plu-

plurimum etiam librarum, è mari trahuntur: his colos & constitutio exterior ea est, quæ lapidi Aetitæ, rudis nimirum, & non difficilis læsu aut tritu: interior vero crusta aut tunica dura est, & quæ poliri possit haud secus atque interior Aetitæ tunica: colore etiam subcæruleo, ne hac quidem nota ab Aetite discedens. Rumpuntur hæc saxa maioribus malleis ferreis, magna vi impactis: non quo intus, ut in aquilæ lapide alius calculus inveniatur; sed quo pisciculi delicatissimi extrahantur eiusdem generis cum solenibus, quas Cappas longas Veneti appellant; sed eo delicatiores, quod non aqua marina, sed rore quodam tenuissimo, per lapidem imbibito, pascantur. Hi plures numero, ad viginti, modo plures, modo pauciores, ita saxo includuntur, ut singulis suus sit nidus, ad magnitudinem & figuram piscis omnibus lineamentis respondens. Inter nidos saxeo interstitio relicto, ex his veluti è vaginulis rupto lapide eximuntur integri Solenes, ad palatum & lumbos delicatiorum plurimum factui. In his ergo solidissimis faxis, in quibus aqua nulla, nullus liquor invenitur, præter eum quem piscis continet, non figura modo Dactyli five solenis, sed vita etiam & omnis pisciculi laus perficitur & absolvitur, melior ut multo sit, quam si in ipso mari extra lapidem natus fuisset. Fortun. Licetus in Lithosphoro suo cap. LIV. Certum est inter viva saxa contineri quandoque bufones, serpentes, & passim Dactylos marinos appellatos: nam & nos Genuæ sæpe vidimus, & asserit Cæsalpinus, in scopulis maris intra invias lapidum solidorum cavernulas reperiri animalia quædam, quæ Dactylos vocant, ostrearum medullis similia & gustui grata.

Enorchin quoque è Gesnero expressit Boerius cap. 203. de quo ille ita: Enorchis quoque rotundus

est. Agricola Godenstein (quod nomen etiam pyr-
tæ rotundo aliqui tribuunt) interpretatur. Videtur
autem lapis maior & informis, qui alium rotundum
ac testi similem in se contineat, Enorchis potius ap-
pellandus, Orchis autem qui continetur. Sic En-
trochus quoque & Trochites distinguuntur. La-
pidem cuius hæc figura est (quam vide apud Boetiū)
Io. Kentmanus misit, durum, splendidum, pallidum,
lævem, gravem. Enorchis Agricolæ candidus est,
fragmentis testium similis, (hoc est, fragmentis suis
in quæ frangitur vel dividitur, testium speciem præ
se ferens) sed nec fulget, nec pulcro colore nitet.
Non procul Rotvila oppido Helvetiis finitimo &
confœderato, lapis rotundus & pani cibario rusti-
cove maximo simillimus reperitur, ambitu fere, si
bene memini, dodrantum quinque, in medio protu-
berans parte superiore; Teufelsleib, hoc est, dæmo-
nis panem nuncupant incolæ agrestes: & si equus de
hoc lapide impositum falem lingat, lumbricos pelli
credunt.

C A P. VIII.

De Amianto lapide.

A Mianti veri, inquit Gesnerus, è Cypro, quem
Franc. Calceolarius, pharmacopola Veronen-
sis, ut artis suæ peritissimus, ita omnium simplicium
medicamentorum indagator acerrimus, ad me mi-
sit, frustulum delineatum hic exhibeo; quod fila
molliuscula neri rexique apta remittit, & ab alumine
scissili, tum vero & aluminis vim saporemque refe-
rente, tum falso & insipido, quod Alumen plumæ
hactenus vocare soliti sunt medici, non parum dif-
fert. Omnia tamen hæc genera antequam in fila-
menta sua resolvantur, scissilem compagem præ se
fe-

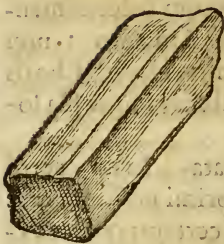
ferunt, sicut & Entalium à quibusdam pharmacopolis dictus lapis, in Sabaudia Amentum dulce: Amenti nimirum nomine corrupto ab Amianto; non quod verus Amiantus sit, sed similis ei lapis, Eboris instar candidus, splendens & friabilis, inque fila solubilis, sed fragiliora.

Videtur autem res gypso cognata. In eo, certo modo preparato & imagines exprimi possunt, quæ cum ebore aut ipsa nive candore certent: quales Petrus Coldebergus Antverpiensis pharmacopœas doctissimus celeberrimusque mihi donavit. Amiantum Agricola Germanicè interpretatur Alumen plumæ, vulgo dictum Federwîisz, Pliant Salmanderhar: & amentum amarum à quibusdam recentioribus dictum addit. Eundem vero lapidem Asbestum: linum Asbestinum vivum, aut Carystium, item Poliam, Spartopolium, Corsoidem, Bostrochyten & à Quadrigario Alumen vocari censet. Encelius Amianti speciem Katzenfilber interpretatur: quod vocabulum Magnetidi & Micæ melius tribuit Agricola. Idem refert in Hildesheimio tractu lapidem inveniri fusci coloris, planum, Ammoniaci salis instar scissum: qui tubercula superius habeat clavorum capitibus similia: & ad Hasdam pagum, alium huic non dissimilem, candidum tamen & sine tuberculis. Hæc ille fol. 6. editionis Tigurinæ, Idem & aliam Iconem dat fol, 150.

H

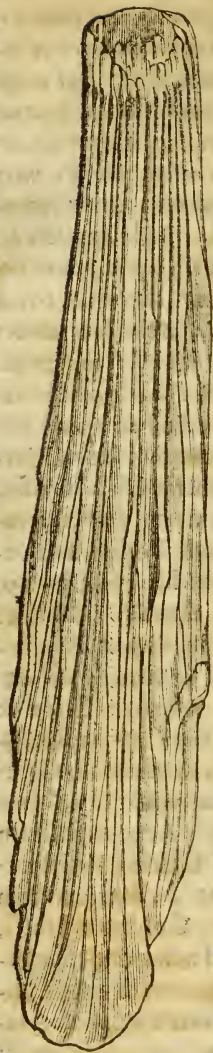
Amianti

Amianti quibusdam lapidis frustulum. Veriorem è Cypro cap. primo posui.

Perperam autem meo iudicio confunditur Amiantus cum Alumine scissili; & illius fila cum flore petræ. Porro locus Pauli Veneti qui à Boetio citatur ita se habet in antiquissima editione Latina lib. 1. cap. 47. (nã in editione Italica Rhamusii omissus est.) *In hac Provincia, inquit, (loquitur autem de Chynchynsula) est mons ubi sunt minera Chalybis & Amdavici & Salamandra de qua pannus fit, qui si projiciatur in ignem comburi non potest: fit autem pannus de terra hoc modo, sicut didici à quodam meo socio Turco viro valde prudenti, qui ex commissione magni Kaam in illa provincia præfuit operi minerarum. Referebat enim quod in monte illo quedam minera terræ habebatur, quæ fila quedam habet lane similia. Ipsa fila desiccantur ad solem & postea in mortario aneo conteruntur, & postea lavantur aqua; & à terræ grossicie separantur; terra vero projicitur, & fila de lana filantur, de quibus filis postea panni fiunt. Hi autem panni albi ex textura non assumuntur, sed in ignem projiciuntur, & per horam unam dimittuntur in flamma, & hinc albescunt ut nix, nec leduntur in igne; quod similiter fit quandocunque lavari debent, nam alia lotio ad removendum maculas non aahibetur, &c. & de Salamandra vero serpente nihil audivi in Orientalibus partibus. Id autem totum quod de Salamandra didici scripsi fideliter. Fertur quod Rome sit quedam Mappa de Salamandra, quæ est Sudarium Domini involutum, quam misit summo Pontifici quidam Rex Tartarorum. Hæc ille. Qui si vera narret, ut malo credere, non loquitur de Amianto, sed de lino vivo; de quo ita Plinius lib. 19. cap. 1.*

Inventum iam est etiam quod ignibus non absumeretur. Vivum id vocant, ardentesque in focis conviviorum ex eo vidimus Mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis quam possent aquis. Regum inde funebres tunicae, corporis favillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisque Sole India, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes; assuescitque vivere ardendo, rarum inventu, difficile textu propter breviter. Rufus de cetero colos splendescit igni. Cum inventum est, aequat pretia excellentium Margaritarum. Vocatur autem à Gracis Asbestinum ex argumento Nature. Anaxilaus author est, linteo eo circumdatam arborem, surdis ictibus & qui non exaudiantur cadi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Atqui hoc lino aliud est ab eo quod fiebat ex lapide Amianto, licet aliter crediderint Matthiolus & Mercurialis, ut demonstrat Cl. Salmasius in Animadversionibus ad Solinum pag. 178. quem admodum iam ante nos observavit Tollius ad Boetium. De Amianto idem Plinius lib. 36. cap. 19. *Amiantus alumini similis, nihil igni deperdit.* Natales autem huius lapidis aperit Sotacus apud Apollonium; γίνεται ἢ ὁ λίθος ἔστω, καὶ ἐν Καρύσῳ μὲν, αὐτὸς ἢ καὶ τῆνομα ἔλαβεν, πολλὸς ἢ ἐν Κύπρῳ. Unde & Carystius lapis dictus. Sotacus: ὁ Καρύσῳ λεγόμενος λίθος ἁπλοῦς ἔχει ἐριώδεις. Ab urbe autem Cypri Carbaso vel Carbasia Pausanias vocat Καρβάσιον λίθον, quod ex hoc lapide fiebat. Accepi frustum eiusmodi lapidis Amianti, quod Clariss. Viri Pauli Merulae filius è Cypro attulerat, cuius Iconem hic apponam, ea mole qua est: Coloris est fusci, constans totus è filamentis, sed admodum fragilibus, ita ut videre non possim quomodo ex iis aliquis pannus texi possit; simillimus autem est Alu-

mini scissili. Vidi alia lapidum
fragmenta itidem è Cypro alla-
ta, sed quæ è duriori saxo con-
stabant, & suas habebant veluti
commissuras, è quibus tenuia
filamenta educi possunt, sed
admodum brevia.

C A P. IX.

De Hamatite vero & spurio;
Smiri lapide; & Schisto.

DE Hamatite diligenter a-
git Boetius lib. 2. cap. 205.
206. 207. 208. de spurio tripli-
ci cap. 209. Ad quæ hoc tan-
tum addo è Benedicto Ceruto
ad Musæum Calceolarium.

Hamatite, inquit, non sper-
nendam speciem, quinimo suspicien-
dam, sculpta figura refert; non arte
sane paratam, sed ut res fossilis in
proprio domicilio, duritie, densitate
ac pondere gravem, quæ est concre-
ta. Huius superficies ferro expolito
similis est, intus ferrugineo scater
colore; à cuius basi veluti à radice
globuli satis eminentes pullulant, qui
instar uvarum compacti & race-
matim coherentes, totum lapidis
corpus, animalium cerebella imi-
tans construunt. Videndus Chri-
stoph. Encelius lib. 3. cap. 6.

Qui hanc speciem ita describit.

Reperitur in Cheruscis, Northusia, Harszgeroda

qui-

quibusdam in montibus, qui omnino formam cerebri deiectioni præbet, longe pulcherrimus. Cuius formam satis mirari nequeo; & eius virtutem mirabilem in sustendo sanguinem ex naribus sum expertus.

De Smiri lapide agit Boetius cap. 210. de Schisto cap. 211. Cum ordinis ratio postularet ut de Schisto ageretur statim post Hæmatitem. Nam ut recte observat Cl. Salmasius in Exercitationib. ad Solinum pag. 408, *Schiston similem esse Hamatiti, & idem posse tradunt auctores. quinimo & in genere Hamatarum quidam Schiston ponunt: quum dicat igitur a Plin. Hæmatitem discernere venas rubentes, sic intelligi debet, quasi in Hæmatite venæ sint rubentes, quæ non sint in Schisto. atqui contrarium est, nullas quippe venas habet Hamatites, quibus distinctus est Schistos, & inde illi nomen.* Dioscorid. de Hæmatite: ἐν αὐτῷ ἢ σκληρὸς, καὶ ὀμαλὸς, ἀνεπίμικτο ἢ ῥυπαρίας τινὸς, ἢ διαζωμάτων. Ergo nulla Διαζώματα in Hæmatite. Et paulo post: ἀπελέγχεται ἢ ὁ κακοτεχνημένῳ, πρῶτον μὲν ἢ Διαφύσειν, ὁ μὲν γὰρ εἰς κτηδόνας ἐπὶ ὀθειῆς διακλάται, ὁ ἢ αἰματίτης ἔχει ἔτιως ἔχει. In adulterato Hæmatite apparent Διαφύσεις & κτηδόνες, quibus caret sincerus. In Schisto eadem venæ visuntur. Omnino in Plinio rescribendum; adulteratum Schisto, Hæmatitem discernunt venæ rubentes. Vide reliqua apud authorem. Hoc tamen non omissendum quod addit de Schisto Plinius; sed in eis commodior croco similis, peculiariter splendet. Legendum commendatior. Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri; procidentemque oculos præclare cohibet. Hæc verba, inquit, Cl. Salmasius, reddidit pro istis Græcis Dioscoridis: πληροῖ ἢ ἢ κοιλώματα γυναικείῳ διεθείς γάλακτι. Scribendum itaque in Plinio: proficit oculorum lacunis. Certè κοιλώματα sunt oculorum vitia. De quibus vide Galenum in Medico.

Casal-

Cæfalpin. lib. 2. de metallicis, cap. 58. Hodie Schistus incognitus est vulgo, quamvis quidam ostendant varios lapides. Reperitur tamen verus Romæ in Vaticano effossus è fundamentis. Glebæ sunt colore nigro, quæ laminas complectuntur admodum tenues invicem hærentes, ut in lapide speculari: sed colore ex nigro ad croceum inclinantes splendentes & perspicuæ: per quas si Sol inspiciatur, videtur croceus: inspicì autem potest sine noxa. Idem in Saxo nigro, & durissimo reperitur in Montacuto prope Anglarium. Nam eius montis cacumen ex hoc lapide constat.

CAP. X.

De Ostracite & Ollis nativis.

GESNERUS de fig. lapid. fol. 84. & 85. Ostraciti Ostræa nomen & similitudinem dedere: * Plinius: quem in hoc deceptum dixerim, quod Ostracum pro Ostreo accepisse videatur: cum & res sint diversæ, & qui denominantur ab utraque lapides plurimum differant. Ab Ostraco enim, id est, testæ figulina, Ostracias vel Ostracites derivatur, quæ duo nomina leguntur apud Plinium lib. 37. c. 10. Ostracias sive Ostracites, inquit, est testacea, durior: altera Achata similis, nisi quod Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut aliæ gemmæ scalpantur fragmentis eius. Idem lib. 36. cap. 19. Ostracitæ similitudinem testæ habent: usus eorum pro pumice ad levigandam cutem. Agricola Ostraciten Germanicè interpretatur Topffstein; Ostraciam alterum vero Luxsaffir. Quo nomine mihi ostensa est gemma saturatissimi indici colore: qui ostendebat gemmarius, magni pretii esse dicebat, præ-

* Lib. 37. c. 10.

præduram, ita ut alias gemmas incideret: Maioris autem pretii esse in eo genere, cui aurei coloris aliquid mixtum esset. Germanicum nomen à Lynce aliunde ei factum sit nescio: cum Lyncurio quidem nihil ei commune video. Ex Ostracite, inquit idem, natura in Hildeshemio tractu inter antrum & Charadram facit Hæmatitem, ars ex magnete. Utraque urendo. Et alibi: ad cutem lævigandam, & pilos amovendos convenit Ostracites, ita dictus quod testæ similis sit. Eum iuniores Græci λιθόςκεον videntur nominasse, ut ab Ostracorum testis distinguerent. Veteres & Ceramitem, cum testæ habet colorem; & Cheramidem maxime cum eum cæruleæ bullæ cingunt. Ex crustis, constat facileque findi potest. Digitis percussus, tanquam Olla sonitum edit. Hodie reperitur in Hildeshemio circa antrum à Nanis appellatum colore subrubens. Eum tractum, ut dixi, quondam arsisse, multa indicant. Exsiccat Ostracites, & adstringit, &c. Quod ad remedia forte non multum interest, Ostraciten testis similem, & Ostreitem lapidem similem Ostreis, confundi. Cæterum ut Ostreorum, quæ proprie sic dicuntur, testa superficiem valde asperam, & inæqualem habet, ut ea ratione pumicis vicaria esse possit, sic & Ostracites vel Ostreites potius lapis. Ostraciæ alteri translucida viriditas est, mixta nigrore. Eius fragmentis quidam nostris temporibus alias gemmas scalpunt. Agricola. Atque hæc è Gesnero.

Boetius dicto capite: *Ab hoc, inquit, differt Ostracites Germanorum, vulgo Topfstein, seu Olla fossilis. Nam argilla potius videtur, quam lapis. Has Ollas Ethnici olim cineribus mortuorum impostis telluri committebant. Molles sunt in terra, exemptæ in aere lapidescunt.* Rejicit itaque Agricolæ sententiam. Sed perperam hic urnas

nas veterum attingit, quæ figulino opere factæ fuerunt. Non enim satis attendit Gefneri locum fol. 87. (unde sua descripsit.) qui ita se habet: *Olla alibi effodiuntur nativæ, molles in terra, foris lapidescunt, ut Georg. Agricola tradit, & Germanice interpretatur Erdtopff. sicut Ostracitem Topffstein. Nonnullis in locis Germaniæ effodiuntur etiam urnæ fictiles, in quibus cineres mortuorum combustorum conditi fuerant, antequam religio Christiana recepta erat. eas imperitum vulgus intra terram esse natas sibi persuadet.* Distinguentur itaque fuerant Ollæ quæ natura tales, ab urnis quas imperitum vulgus nativas credit: Boetius autem has ita confundit, ut quæ de prioribus dixit Agricola, ea posterioribus attribuat manifesto errore, quem corrigendum existimavi.

Gefner. de figur. lapid. fol. 111. verso. Plurii, qui pagus est Rhætorum egregius ultra Alpes proximè Clavennam oppidum Lacui Lario (quem Comensem hodie vocant) vicinum, in monte proximo effossi lapides quidam pulli coloris & molliusculi, ad lebetes & varia vasa tornantur: & inde in diversas Italiæ, vicinasque regiones exportantur. Io. Augustinus Pantheus Chemista, hunc lapidem lebetum vocat, & ni fallor, alio nomine petram columbinam, nescio quam ob causam. In Siphno (inquit Plinius lib. 36. cap. 22.) lapsus est qui cavatur, tornaturque in vasa coquendis cibus utilia vel ad esculentorum usus: quod & in Comensi Italiæ lapide accidere scimus. Sed in Siphnio singulare, quod excalefactus oleo nigrescit durefcitque natura mollissimus. Horum & Agricola meminit lib. 7. de Nat. Fossil. E saxis mollibus, inquit, & in opere tractabilibus, fabri ærarii faciunt formas ad æs fundendum aptas: quia ignem sustinent. qualia sunt apud Chattos Saxa in fusco cinericea, in quorum

formas quodvis metallum liquidum funditur. Hoc genus in Siphno, & in Italia circa Comum excavatur, tornaturque in vasa coquendis cibis utilia, quæ circumdantur circulis ferreis. Sed dura saxa quamprimum è lapacidinis exemta fuerint, ferro sunt tractanda. nam in aere magis durefcunt. Ex his fiunt & mortaria pharmacopolarum, & cotes, &c.

Audiendus & Scaliger Exercitat. 128. sect. 2. De Comensi lapide abs te pauca. Non sine subtilitate plura licuit. Ex eo lebetes efficiunt tanta tenuitate, ut pene ductiles videantur. Excisum lapidem extrinsecus lebetis adornant forma. Excavant deinde tanta dexteritate, ut ni interior massa tota eximatur integra, tum ex ea tertia, ab illa quarta, ac deinceps alia; quoad exeat pusillarum capacitas ollarum. Itaque in mercatibus plures aliis aliis insertos, perinde ac si una esset moles, admirere. Exquisita quoque subtilitate fundos ex aliis lapideis orbibus ære assuunt atque adglutinant, æneisque circulis adversus offensiones atque dissolutiones, aut ferreis muniunt. Sed redeamus ad Ostracitem, quem lapidem satis liquet testis similem; sicuti Ostreitis Ostreis: Ita ut credam posteriorem omnino referendum ad lapideas conchas, de quibus postea dicturus sum, nam sunt inter eas quæ forma & asperitate planissimè referunt Ostrea peculiariter dicta.

CAP. XI.

De lapide Samio: Talco: Selenitide.

Lapidem Samium describit Boetius cap. 213. Gesnerus de figur. lapid. fol. 43. Tria hæc, inquit, Terra, Aster & Lapis, Samia, coniecerim duricie

rici fere solum differre. Terra enim levior & mollior est: Aster densior, glebosior, durior, solidior: Lapis denique, iam lapis, hoc est, durissimus præ illis, adeo ut auro etiam argentoque levigandis polliendisque adhibeatur. Color etiam omnibus tribuitur albus, si in suo quique genere excellent, aliter etiam alius eis color esse potest. E Samio lapide candido facta est gemma, quam Zoroastres Exhebenum appellavit. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. Quare magno errore Boetius nigricantē dicit Exhebenum à quibusdam appellari. Dioscorides autem tradit, lapidem Samium efficacem esse *πρὸς τὰ ἐν ἐφθαλμοῖς ῥέματα.*

Talcum describit cap. 214. ubi sub finem scribit: *reperitur genus quoddam crustosum, & fragile in colle Petre sanctæ, quod ignis non absunit, ac aliqui Galaicon Plinii putant.* Cæsalpin. lib. 2. cap. 59. Lapis quidam argenteus crustosus & fragilis in colle Petre sanctæ, quem ignis non absunit, fortè apud Plinium est Galicos Argyrodamanti similis, paulo sordidior. Locus Plin. lib. 37. cap. 10. ita se habet: *Galaicos Argyrodamanti similis est, paulo sordidior. Inveniuntur autem binæ & ternæ.* qualis autem sit Argyrodamas non satis explicat eodem capite, nisi quod ambigat an eadem sit cum Androdamante: de quo ibidem: *Androdamas argenti nitorem habet, ut Adamas, quadrata, semperque tessellis similis.* E quo quid certi colligi possit non video.

Certe malim cum Callaina Plinii componere, quæ à colore Callaino dicitur, è viridi pallente; vide Cl. Salmasium in Solinum pag. 236. & 237. Idem pag. 1098. ex Zosimo Panopolita ostendit Talcum esse Aphroselenon. Et subdit: *De Talcho quod hodie sic vocatur, haud dubium est quin sit Arabicum Τάλλκ. Quid sit, dubitari video, disputarique inter summos Philosophos.*

sophos. *Astera Samium esse veterum, placuit Avifense, quem plerique recentiorum sequuntur. Alii malunt esse Alumen Scaiola. At Græci omnes, recentiores præcipue χημευτικοί in eo consentiunt, Arabicè, & Persicè, atque etiam Aegyptiacè ita appellatum Græcorum Ἀφροσέλινον, qui alio nomine Σελλωτίτις λίθος dicitur. Dioscorides: Σελλωτίτις λίθος ὃν πινες ἀφροσέλινον ἐμάλεσαν, διὰ τὸ δὲ ἐσκεῖσθαι αὐτὸν νυκτὸς μεσὸν ἐν τῇ σελλωτίτι ἀφροσέλινο. Longe alius hic lapis à Selenite Plinii, de quo statim. Hic enim inanis & levis, quæ ita dictū interpretatur Dioscorides quod per Lunæ augmenta plenior ac solidior inveniatur. Idem Dioscorid. γενναῖται ἢ ἐν Ἀφροσέλινο, διαυγής, καὶ φθός. Hinc etiam καφόλιθον dixerunt Græci recentiores. Lexicon Chemicum: Ἀφροσέλινον ἐστὶ κέμαρις καὶ καφόλιθος. Ergo multum diversus hic lapis ab Astere, utpote levis & inanis.*

Selenitidem describit Boetius cap. 215. ita tamen ut nihil certi statuatur. Plinius lib. 37. cap. 10. *Selenites ex candido translucet melleo colore, imaginem lunæ continens, redditque eam in dies singulos, crescentis minutiisque numeris, nascique putatur in Arabia. Vide quæ Gesnerus annotavit de figur. lapid. fol. 45. & sequentibus. ubi hoc quod dicit Plinius ita interpretatur: Ego, inquit, Luna quocunque tempore lucentis imaginem in hoc lapide tanquam speculo reddi puto. amplissimam vero cum plena est, ideoque tum facilius inveniri: & crescere aut decrefcere in eo repercussam Lunaris imaginis lucem, non autem ipsimet, ut Marbodæus credidit. Verum reddere alicuius rei imaginem sua mole, commune est omnibus rebus quæ imagines reddunt, ita ut non videam quicquam hic peculiare cur propterea Selenites dici debuerit: Plinius autem dicit imaginem Lunæ continere, eamque reddere suis incrementis: ita ut ipsius sententia fuerit, continere lu-*

cem quandam obambulantem instar Lunæ, eamque pro Lunæ incremento aut decremento maiorem aut minorem videri ab intuentibus; aut illam magis minusque splendere. Dioscoridis descriptionem supra attulimus, sed ea non convenit cum illa Plinii: quare omnino dicendum est, Selenitem illum Plinii alium esse ab hoc Dioscoridis: an autem hodie Plinii ostendi possit, dubito, nisi forte statuamus speciem esse oculi felis. de quo diximus lib. 1. cap. xv. in illo tamen non observavi aliquam mutationem lucis per numeros Lunæ. Mira vero hæsitatio est Andreæ Cæsalpini, qui lib. 2. cap. 22. iudicat, *Selenitem esse Margaritas, quas vulgo perlas vocamus.* Quo nihil inficetius dici potuit, nam Plinius Margaritas satis operose describit, neque tamen Selenitides vocat.

Franciscus Ximenes parte secunda lib. iv. cap. 111, postquam egit de lapide speculari, subjicit: *Est & alius lapis non dissimilis illi, quem Mexicani vocant Metzcuilatl, quem itidem solent findere in laminas, quæ ab aureo colore vergunt ad purpureum: quæ si igni indantur, neque calefiunt neque uruntur, magno miraculo.*

C A P. XII.

De Pumice, Poro, Topho, aliisque lapidibus pumici cognatis.

Gesnerus de figuris lapid. fol. 31. verso: *Pumex, Porus, & Tofus dicti lapides, etsi ad spongas forte referri poterant, quod iis similiter multifora (ut ita dicam sicut Græci πολύρητα, & multiforos specus Plinius) sint corpora cavis exiguis creberrimis, seu cavernulis & foraminulis plena; hoc tamen loco in huius capituli primi fine, eorum mentionem*
facere

facere malui; quod pori, id est, meatus & cava cum intrinseca etiam sint & interiora penetrent, figuræ potius differentiam constituere videantur quam formæ. In locis (inquit Agricola. lib. v. de Nat. Fossil.) qui olim arserunt, aut etiam nunc ardent, Pumex reperitur ex terra vel lapide excoctus, & ad hanc figuram redactus; sicuti in Campaniæ monte Moderano & Vesuvio, in Aenaria, in Aeoliis insulis, &c. Effoditur etiam ad Confluentiam Germaniæ. Pumex autem quia non aliter ac spongia est fistularum plenus, dicitur, ut Vitruvius auctor est, spongia. Græcis vero *Κίσσηρος* vocatur (ac si vermiculatum lapidem dicas) quod veluti à vermiculis (quos *κίαις* Græci vocitant) erosus videatur. Theophrastus etiam Alcyonium, quod ex maris spuma concrefcit, pumicem vocat.

Differunt autem inter se pumices. Nam primo non omnibus unus color, sed sunt aut nigri, aut cinerei, aut candidi. Tum alii molles sunt, manibusque teri in arenam possunt, quales in Nisyro reperi scribit Theophrastus; alii duri. Plura de Pumice, & tribus eius generibus Iul. Scaliger de Subtilit. Exercitat. 134. & Agricola de Nat. Fossil. lib. v.

Gesnerus ibid. fol. 33. Porus, *Πῶρ* (per *ω* circumflexum, nam per *ο* breve porus meatum significat) lapis idem forte qui Tofus est. Hæc dictio Latina, illa vero Græca est. Sarcophago (seu Assio lapide) mitior servandis corporibus nec absumentis Chernites est, ebori simillimus (in quo Darium conditum ferunt) Parioque similis candore & duritia, minus tamen ponderosus qui Porus vocatur. Plin. lib. 36. cap. 17. Pori mentionem etiam Theophrastus facit, & Aristoteles in tertio de generat. Animalium (ubi Gaza Tofum vertit) & ante sane Hippocrates.

Plinius in undecimo (inquit Scaliger Exercitat. 135.) videtur Tofum interpretari, commemorans Tofum in ventre iuencarum inventum. Grammatici Tophum aiunt esse genus lapidis asperi, qui facile in arenam resolvatur. Hæc ille.

Verum operæpretium est audire Scaligerum Exercitat. 57. Si Tofus est Theophrasti $\Pi\omega\epsilon\theta$, sic enim Aristotelis $\Pi\omega\epsilon\theta\upsilon\upsilon$ Theodorus interpretatur, iam neque tibi neque mihi Tofus compertus est. Nam Tofum vulgarem quo Vascones ad furnos & caminos utuntur, brutam quidem inter lapides massam esse constat. Gravis est: Surdus est ad ictus & pertinax: neque abjicit nisi quantum mallei mucrone decutitur. Nusquam præterea squamma. Multum igitur humoris continet. Facies tristis, color cinereus, ignobilis, planicies subaspera. Fluvialis Tofus, qui ad Oltam eruitur fluvium, levis, spongiosus & ad pumicem accedens. Theophrasti vero $\Pi\omega\epsilon\theta$ Pario marmori similis est Porro quod Gesnerus hic è Scaligero affert, de Topho in ventre iuencarum invento, plane nihil ad hanc materiam facit; nam non modo in iuencarum, sed & in vaccarum, & taurorum ventriculo reperiuntur Tophi Sphæricæ ut plurimum figuræ, levissimi ponderis, cute quadam nigra tecti, partim læves, partim tuberculis quibusdam asperi: interiori substantia nihil sunt quam pili in unum veluti compacti, tales plures habeo è Brasia acceptos: ferunt autem utiles esse ad dysenteriam. Vide quæ ad cap. 219. Boetii sunt annotata de palla marina. Et quæ Agricola de Toso scribit lib. VII. de Nat. Fossil. Ubi & loca designat in quibus reperitur.

CAP. XIII.

De Sarcophago sive Affio lapide.

DE hoc lapide Boetius plura c. 220. Plin. l. 2. c. 96. *At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora; Sarcophagus vocatur.* Et lib. 36. cap. 17. *In Asso Troadis Sarcophagus lapis fissili vena scinditur: corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra XL. diem exceptis dentibus.* Ubi tamen Cl. Salmasius legendum censet *Assia*, id est, regione circa Asson. Facultates autem huius lapidis ibidem describit Plinius: Cl. autem Salmasius ad Solinum pag. 1203. annotat: Eodem capite, paulo post, *Assium* lapidem ex Dioscoride: & remedia eius describit, & videtur alium facere ab eo Sarcophago lapide, qui in Assia Troadis invenitur. Hic mos est Plinii perpetuus ac solemnus. Nugatur bon^o Hermolaus qui *Assium* lapidem cum unico *f* distinguit ab *Assio*. Culpa est librariorum ubicunque *Assius* lapis scribitur pro *Assio*. Stephanus urbem Mysiæ tradit eam Asson, in qua lapis Sarcophagus reperiebatur. Et post pauca. Dioscorides de *Assio* lapide, qui perperam *Assios* ibi vocatur pro *Assio*: *κατασκληρόζοντα δὲ καὶ πύελοι ἐκ τῆς λίθου, εἰς αἷς οἱ ποδαγρικοί σὺν πόδας ἐνλιθύντες ὠφελῶνται.* Prorsus male vertunt interpretes; Ex *Assio* lapide pelves in balneis fiunt. pelves sunt λεκάναι; at πύελοι sunt alvei vel folia. Plinius ita hæc reddidit: *Assius gustu salsus podagras lenit, pedibus in vase ex eo cavato inditis.* Legi etiam commode possit: *pedibus embasis ex eo cavata inditis.* Ἐμβασίς est πύελος, vel folium. Qua voce embasis etiam Latini usi sunt. Sequitur longe vitiosissimus apud Dioscoridem locus: *καὶ στροφιόσφορα γίνονται. ἰσχυρῶς αἰσθῆσαι τὰ πολύσπερα, καὶ παχέα σώματα καταπλασασόμενα ἀντὶ νίτρου ἐν θαλάσσῃ.*

λανείω. Græci σαρξες vocant arcas mortuales. Ex ex Sarcophago lapide etiam fiebant, quas appellat σαρξες σαρκοφάγες Dioscorides. Sic tamen vulgo hæc vertunt. *Fit etiam ex eodem farinæ modo pulvis minuentis carnibus utilis.* Quæ nihili sunt. Ita legenda ac distinguenda illa sunt. κατὰ σκευδάζονται ἢ καὶ πύελος ἐκ τῆς λίθου, εἰς ἧς οἱ ποδαγροκοὶ εἶναι πόδας ἐν τῆντες ὠφέλῃνται, καὶ στροὶ σαρκοφάγοι. Τὸ ἢ ἀνθ' ἰαμαίνει τὰ πολύσαρκα καὶ παχέα σώματα, καταπικρομένον ἀντι νίτρου ἐν Βαλανείω. Ex lapide fieri alveos balneares & mortuarias arcas dicit: florem autem in balneis vice nitri insparsum crassa ac præpinguia corpora attenuare. Flos Assii lapidis instar farinæ tenuis: Dioscorides, τῆς οὐσίας λεπτὸν. Plinius: *Eiusdem lapidis flos appellatur, farina ex eo quædam perinde efficax.* Ita hic locus legendus è libris. Et post pauca: *Sequentia etiam sic legenda: prodest & phtificis linctus cum melle: ulcera ad cicatricem perducit, excrescentia erodit.* Vide cætera. Iul. Scalig. Exercitat. 132. de Sarcophago nihil hic scripsissem, nisi esset in hac urbe area ad Hilarii, pauperum dicata sepulturæ, in qua defossa cadavera, post octavam, ut aiunt, diem nuda carne reperiuntur. Idem quoque Romæ proditur.

C A P. XIV.

De Phrygio lapide & Agerato.

DE Phrygio lapide agit Boetius cap. 221. de Agerato cap. 222. de quo cum consuluissem Cl. Salmasium, ita rescripsit. De Agerato quid dicam nescio, Fruticis genus est hoc nomine. Lapidis non meminit Dioscorides, à quo tamen Galenus, & cæteri habent. Idem Galenus μούροχθῆς mentionem non facit: an μούροχθῆς idem cum ἀμροσίτω. Quod

Quod enim dicit futores eo uti, fortassean ad dealbanda coria candida, ex quibus mulierum calceos faciebant. Nam & linteones, dealbandis linteis eo utebantur. Mirum, ut dico, non facere mentionem *μορόχθς* Galenum & facere *ἀγμεγίτς*, & è contrario meminisse Dioscoridem *μορόχθς*, & non *ἀγμεγίτς*. Cæsalpinus lib. 2. de metallicis, cap. 52. de lapide Phrygio: quamvis, inquit, hic minime vulgo cognoscatur, existimo tamen haberi in Italia & ubique efficitur Chalcanthum. Cum enim ad tingendas vestes eo uterentur antiqui, putandum est Chalcanthi vim habere. Glebæ igitur quæ fodiuntur, ex quibus Chalcanthū extrahitur, lapis Phrygius vocabatur: sunt enim quædam pallescentes, quædam cinereæ, maculis aut venis aliquando candidantibus, aliquando subvirentibus, gustu astringenti & mordaci. Ex eodem genere videtur esse Ageratus apud Galenum, quo Coriarii utebantur, mistæ facultatis, digerentis scilicet & astringentis, quamvis gustu non evidentem astrictionem, aut acrimoniam habere videatur. Evidenter iuvat columellas phlegmone gravatas. Mitiozem igitur vim habet quam Phrygius. Ageratus ad nitorem calceis præbendum prædicatur, ut notat Hermolaus.

C A P. XV.

De lapide Spongia, Renali & Hystera petra.

Spongiæ lapides describit Boetius cap. 223. de Sillis Plinius lib. 36. cap. 19. *Spongia lapides inveniuntur in Spongiis, & sunt nativi. Quidam eos Tecolithos vocant, quoniam Vesicæ medentur: Calculos rumpunt in vino poti.* Idem lib. 37. cap. 10. *Tecolithos oleæ nucleo similis videtur: neque est ei gemmæ honos. sed lingen-*

tium calculos frangit pellitque. Sed hunc eundem esse cum lapide Iudaico docet Aetius: de quo vide Cl. Salmasium ad Solinum pag. 712. Alius ab hoc lapis Spongiæ, qui tamen eodem nomine à quibusdam appellatur ab eodem effectu. In posteriore autem loco pro *lingentium* legendum esse *ungentium* recte annotat Cl. Salmasius. Georg. Agricola de Nat. Fossil. lib. 1v. *Lapis Spongiæ, qui & spongites, in spongiis solet inveniri, atque inde nomen traxit. Is cochlea instar perforatur, & quidem utrimque. Cum vino potus calculos renum frangit, atque ex eo Tecolithos nominatur. Vidi aliquot eiusmodi lapides perforatos, in ipsis spongiis enatos, qui magnam cognationem habent cum Pseudo-coralliis lapideis, & ramosi apparent.*

De lapide Renali agit Boetius cap. 224.

De Hystera petra (quam Boetius describit cap. 225.) ita Gesnerus fol. 147. In diœcesi Treverensi, cum cementa pro reparandis structuris, quæ vitium fecerant, arcis Erebreitsteniensis, eruerentur, inventi sunt lapides nigricantes & duri, qui muliebri pudendū exprimerent. Agricola lib. v. de Nat. Fossil. c. 14. Cardanus lapidi huic hystera petra nomen finxit, nō recte: neque enim *ἵστρα τὸ γυναικῆιον μόρον* significat. addit & Marieburgi reperiri.

Plinius lib. 37. cap. 10. *Diphris* (lego *Diphyes*, inquit Gesnerus, *Διφύης* cum Agricola, à sexu duplici) *duplex, candida ac nigra, mas at femina, genitale utriusque sexus distinguente linea.*

C A P. XVI.

De lapide Iudaico.

Lapidem Iudaxum describit Boetius cap. 226. Sed operæpretium erit & Gesnerum, à quo Icones accepit, audire. Lapidem quidam, inquit, fol. 128, è marmoribus aut saxis fiunt: quod genus sunt lapides Iudaici, Trochitæ, Dactyli Idæi, & similes.

Lapis autem Iudaicus à Dioscoride dictus, Syriacus ab Aëtio vocatur: & ab aliis Phœnicites: vel ab oli-
væ nuclei similitudine Pyrene: vel Tecolithos à vi
lapidem (renum aut vesicæ) liquefaciendi. Non-
nullis Eurhœus, quod, quia comminuit calculos, &
movet urinam, facile fluere videatur, &c. Hæc fere
Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Nos hic quatuor eius
differentiarum figuras posuimus. 1. minimus & ro-

tundior, ovi fere figura: fœmina, ut conjicio, ap-
pellatus à veteribus: frequentior & communior
pharmacopolis. Reliqui tres oblongi, rariores,
masculi, &c. Tertium striatum cognominare licet:
in eo quidem & secundo principium quoddam, è
quo lapis enasci videtur, ansæ aut umbilici instar
apparet, ut in Aetitis nonnullis. Sunt qui Cysteo-
lithon vocent, id est, vesicæ lapidem, quod calculos
eius comminuere crederetur: Galenus id negat, in
folis renū calculis comminuendis efficacem faciens.
Tecolithos quidem etiam spongiarum lapides à si-
mili effectu à quibusdam vocari Plinius tradit: ubi
aliqui Cysteolithos legunt, quod minus probo. Eu-
rhœos nucleo olivæ similis est, striata concharum
modo, non adeo candida. Plinius. Galeno Iudaicus
lapis est, ἀρρηκτικὸν τὸ κίμα (id est, scite concinna-
tæ figuræ, quod vocabulū ad Eurhœos videtur ac-
cedere) & lineas habet velut torno factas: quod ter-

tio ex quatuor illis, quos delineavimus, convenire videtur. Pyrene ab olivæ nucleo dicta est, huic aliquando inesse piscium spinæ videntur; Plin. Et alibi; Tecolithos olivæ nucleo similis videtur, &c. Vide Cl. Salmasium ad Solin. cap. 712. ut supra.

C A P. XVII.

De Trochite, Entrocho & Encrino.

TRochitem & Entrochum describit Boetius cap. 227. & adiungit figuras à Gesnero acceptas; operæpretium autem ipsum Gesnerum audire. qui de figur. lapid. fol. 88. ita scribit: In Rotæ figuram formantur Trochitæ, ab ea ipsa dicti: de quo idem Agricola lib. v. de Nat. Fossil. cum lapide Iudaico, inquit, cognationem habet Trochites. Etenim cum ei natura dederit tympani figuram, eius pars rotunda lævis est, utraque vero lata habet quendam quasi modiolum, à quo undique radii ad extimam orbis partem, quæ ipsis est loco canthorum, procedunt ita eminentes ut striæ fiant. Multum variant quantitate, sed minimus adeo parvus est, ut maximus decuplo maior sit. Maximus vero latus est digitum transversum: crassus tertiam eius partem, aut amplius. Differt colore: nam aut cinereus est, aut nigricat aut luteus est. Sed is magis propter contagionem terræ talis esse solet, intus enim cæteris candidior. Omnis fractus lapidis Iudaici instar lævis est, & nitet. Frangitur autem similiter ut ille in longum, latum, obliquum. In acetum impositus, ut Astroites, bullas agit: atque etiam reperitur interdum qui se tanquam Astroites moveat de loco. At ex Trochitis nondum separatis constat Entrochos: modo ex binis, modo ex ternis, modo ex quaternis, nunc vero ex pluribus; viceni enim sic reperiuntur coniuncti.

sti. Eius duæ sunt species: aut enim æqualiter teres est, aut teres quidem, sed pars eius media tumet, utrumque caput strictius est. Cuius autem Trochitæ radii sunt eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, semper inesse cingulum retortum videtur: at cuius humiles, carent cingulo, totique læves sunt. Trochitæ vero sic coniunguntur, ut unius radii ingrediantur in alterius strias: Entrochi quidem tumidi Trochitæ, plerumque humiles admodum habent radios. Quin sæpenumero lapis informis reperitur una cum Trochite, & Entrocho, rotæ in se continens figuram: quæ in eo quasi quædam radix, Trochitis iam abruptis, remansit. Hos autem lapides gignit Saxonia ad Hildesheimum ultra montem Mauriti, in commissuris marmoris in cinereo candidi, & in terra glutinosa, &c. Hæc Agricola: qui Trochiten interpretatur *Spangen oder Rederstein*. Ego quem à viro quodam nobili accepi sequenti pagina expressum apponam, tum singularem, tum ternos iunctos. Lapis est fuscus satis durus, in medio centrum habet cum levi indicio modioli: in circuitu radii eminentes apparent, intervallis mediis cavis. Si cohærentes separe, singulis utrimque veluti sigillo impressa rotæ species videtur: ut rotæ sigillum non ineptè hic lapis vocari queat: figura autem eius hæc est.

Encrini non meminit Boetius, nisi demum cap. 303. in Catalogo Gemmarum, & lapidum secundum ordinem Alphati, cum tamen Agricola, è quo sua hausit, cum Entrocho coniungat, utpo-

te eiusdem naturæ & virium in medendo.

CAP. XVIII.

De Morochto lapide, & Galactite.

DE Morochto lapide agit Boetius cap. 228. male autem scribit, alias *Leucophragis*, cum scribendum fuerit *Leucographis*. Plinius lib. 37. cap. 10. *Meroctes porracea lacte sudat*. Ubi tamen legendum *Morochtis*, ut docet Cl. Salmasius ad Solinum pag. 796. ubi & hæc addit: *Μοροχθῆς* Dioscoridi dicitur, eademque *λευκογραφῆς & γαλαξίας*. Aëtius *Μοροξὸν* hunc lapidem appellat, *λευκογραφίδα*. Eo utebantur Ægyptii ad dealbanda lintea: *ἡ χρωμάτων*, inquit, *εὐλβέντες τὰς ὀφθάλμους*. Dioscorid. *ἡ χρωμάτων ὀφθαλμοί πρὸς λούκωσιν τῶν ἱματίων χρωμάτων, μαλακῶν ἢ διανέτων ὄντων*. Colore viridem esse Aëtius ait: *ὑπόχλωρον ἢ γρόμνον ἐν παρατριβῇ ἀκόνη ἢ ἱματίων τριχῶν πλεονάζει τὸ ποικίλον*. cum sit subviridis, si ad cotem atteratur aut asperitate vestium, locum dealbat. Plinius porraceam esse *Morochtida*, & lacte sudare. Porraceum est *πρασίνον*, vel *ὑπόχλωρον*. Lacte sudat. nam & *μοροχθῆς* τῶν εἰς *χυλὸν ἀναλεμμένων λίθων* unus est & lacteo succo sudare certum est. Sartores vestium hoc lapide utuntur in delineandis, quos ad modulum corporis in vestem cadunt, pannis. Nam & subviridis est, & lineam albam, per vestimentum ductus, facit, præcipue si saliva tangatur. Hæc ille.

Præter virtutes huius lapidis, quas Boetius recenset, scribit Fer. Imperatus lib. xxv. cap. 6, vulgo credi appensum pectori copiam lactis in uberibus generare. Addit præterea, igni expositum perdere colorem, & mutari in lapidem durum album, qui tamen neque lineas ducat, neque amplius in lacteum succum resolvatur.

De Galactite agit Boetius cap. 229. atque hinc iterum

rum male pro *Leucographis* scribit *Leucophragis*. De hoc Plinius lib. 37. cap. 10. *Galactites ex vino colore lactis est. Eandem dicunt Leucam, & Leucographiam appellat, & Synnephiten, tritam lactis succo & sapore notabilem. Quem corruptissimum locum ita corrigit Cl. Salmalius in Solinum pag. 137. Galactites è Nilo colore lactis est. Quod mirum est non vidisse tot Plinii correctores: quæ sequuntur id evincunt: mittit eam & Achelous amnis. Et Solinus de hoc lapide; quem post Nilum, Achelous dat, nec alter alius. Ergo Galactites è Nilo & Acheloo. Sequitur apud Plinium: eandem dicunt leucam, &c. quæ corrupta esse indicat lectionum varietas: libri quidam habent *leucam* & *leucogageam*; scribe, *leucogæam*; λευκόγαιαν aut λευκόγαν, & *leucographidè*: ἡ λευκογραφίς Dioscoridi: pro *Synnephiten* idem libri scribunt *Smetitin*; scribendum, *Smetidem* vel *Smeictidem*, σμηκτίδα. σμηκτίς aut σμηκτίς dicta est, quod ea uterentur ad dealbanda ac pumicanda vestimenta. Dioscorid. ὡ καὶ οἱ ὀθονοποιοὶ πρὸς λεύκωσιν τῶν ἱματίων χρῶνται. Idem μαλακὸν καὶ δάνετον esse dicit. ut terra sit potius quam lapis; unde & λευκόγαια vocitata est. Ex his constat Plinium errore nominum inductum, Galactiten & Galaxiam confudisse. Hic lapis qui *Leucographidis*, & *Leucogææ*, & *Smeictidis* nominibus vocitabatur, *Galaxia* est Dioscoridis, & *Morochtus*, qui assumebatur poliendis & dealbandis vestimentis. Hunc Nilus dabat; nã ἐν Αἰγύπτῳ γεννᾷσθαι scribit Dioscorides: colore lactis erat, unde & γαλαξίας dicebatur, & λευκόγαια. Hic diversus ab eo Galactite, cui nomen dedit non color lactis, sed succus lacteus quem reddebat, nam lapis ipse cinerei coloris. Vide cætera apud authorem.*

Porro affertur è Nova Hispania terra quædam fungosa, friabilis, alba, levissima; quæ per omnia
con-

convenit cum ea quam Lac Lunæ vocat Gesnerus, nam & valide ficit sine morſu, uti sæpe ſum expertus. Franciſcus Ximenes ſcribit in Lacu Mexicano naſci.

Cæſalpinus de Metallicis lib. 2. cap. 60. Hodie, inquit, omnes hos lapides habemus in Hetruria, Piſtoribus & Mathematicis cognitos ad lineas ducendas. Reperiuntur in fluminibus devoluti ex Apennino in Lunenſi regione. Quidam cinerei, quidam nigri: alii ſubvirides, alii mellei coloris: omnes tactu adeo lubrico ut peruncti videantur ſaponis modo: omnes ſuccum lacteum reddunt ac dulcem, facileque ſolvuntur. Qui igitur cinereo colore conſtat aut nigro, Galactites fuerit: qui flavescit mellis ſimilitudinem etiam in colore referens, merito dici poſſit Melitites: ſubviridis autem Morochtus. Nitet autem gemmæ inſtar Morochtus magis quam cæteri.

C A P. XIX.

De Thyite, Melitite, Steatite.

DE Thyite agit Boetius cap. 230. de quo Dioſcorides lib. v. cap. 109. ad quem locum Matthiolus refellit opinionem Fuchſii, qui eandem lapidem hunc cenſuit cum gemma Turquoide. Quod autem affert Boetius ex Hermolao, Thyiten à *θυία* deduci, quod vocabulum mortarium ſignificat id minime probat Cl Salmaſius: Non probo, inquit, coniecturam eorum, qui putant *θυία* deduci, id eſt, mortario quaſi ex eo lapide mortaria fierent. Sed videant an aptus ſit mortariis faciendis qui diluitur, & dilutus ſuccum lacteum remittit. Præterea libri omnes vetuſtiſſimi apud Dioſcoridem, & Galenum legunt *Θυίτης* non *Θυίτης*.
 Quæ

Quæ sit ratio nominis non video. An quod colorem refert arboris *ἕως*? ita oportet. Citrum Latini verterunt. Unde *ἕως* mensæ Græcis, quæ Latinis citriæ. Hesy chius *Θύον εἶδος δένδρου*. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. iudicat nihil differre à Morochto.

De Melitite agit Boetius cap. 231. De eo sic Plinius lib. 36. cap. 19. *Melitites lapis succum remittit dulcem mellitumque tusus: & cere mistus eruptionibus pituita maculisque corporis medetur, & faucium exulcerationi: Epi-nyctidas tollit & vulvarum dolores impositus velleri.*

De Steatite agit Boetius cap. 232. Plinius lib. 37. cap. 11. *Steatites à singulorum animalium adipe numero-roso.* Gesnerus de figur. lapid. fol. 149. & 150. Sevum Græci proprie *σείας* nominant, adipem *πμελλω*: quod Plinius in Steatite lapide non animadvertisse videtur. Coniicias autem, ex Græco aliquo authore hæc male vertisse, & esse *σπατίλω τῆς ζώων θείας ἐμοίωσιτι διὰφορον*, id est, animalium sevi similitudine insignem. *διὰφορον* autem Græcis videtur, & pro insigni vel excellenti & pro numerofo vel multiplici quibusdam differentiis accipi. Dat deinde eius Iconé

& subjicit. Steatites hic propositus lapis vocari posse videtur quod mollis eius substantia sit sevo persimilis, sed duriuscula, Morochto cognata, ut suspicor; licet enim fusci in ruffo coloris sit, lineas tamen albas in ligno

ducit, si affricetur. Quod si lapis alius substantia simul, & pinguedine, & colore similior inveniatur, is esto Steatites: qualis forte reperietur in Terrarum vel Bolorum (ut vulgo vocant) genere, qualis maxime est *Ful erde*, id est, terra fullonum, vel *Seifferde*, id est, saponis terra, nominata: quæ si durior, & lapidi similior sit, *σπατίλω λίθον* appellari, nihil vetabit. Hæc ille.

CAP. XX.

De Ossifrago lapide; Enoſteo; Stalactite.

DE Ossifrago lapide eiusque differentiis agit Boetius cap. 233. & duobus sequentibus, & exhibet Icones à Gesnero acceptas, de figur. lapid. fol. 150 verso; ubi ille & singulas describit.

De Enoſteo cap. 236. de quo sic Gesnerus de figur. lapid. fol. 151. Enoſteos lapis, inquit; divisus ossium effigiem repræsentat. Agricola: qui hunc lapidem Germanicè interpretatus Knochenstein. Idem lib. v. de Nat. Fossil. Cotibus aquariis grandibus tantum, inquit, tympani figura datur, & ex saxo molari duro fiunt. Ex his autem ipsis, quæ ex Germania inferiori afferuntur, variæ nigro, & candido colore, quædam fractæ ossis speciem repræsentant: quas iccirco *ἰνοστέος* Græci appellarent.

De Stalactite seu Stillaticio lapide agit Boetius cap. 237. Gesnerus autem de figur. lapid. fol. 73. & 74. Caterum, inquit, ut Stalagmites (*de quo statim*) è guttis suam formã servantibus coit: sic ubi descendunt in longitudinem guttæ, & veluti stirias efficiunt (quales è nivibus liquatæ rectorum alibive aquæ, rursus antequam defluant gelu astrictæ pendent) pyramidum specie, plures plerumque pariter magnitudine inæquali aut inæqualiter protuberantium chceradum vel strumarum specie, lapides gignuntur, quos Walstein Germanicè vocant, ab eo quod ossa ferruminare credantur emplastris additi. Dependunt autem, ni fallor, à saxis fere, per quæ crassior aqua, & frigidior paulatim defluit: ut in arce Bruneggō non procul à Lenceburgo in Helvetiis: & prope cataracten Rhēni inferiorem ad Lauffeburgū oppidum in proximo monte, qui plane stiriis similes sunt,
ob-

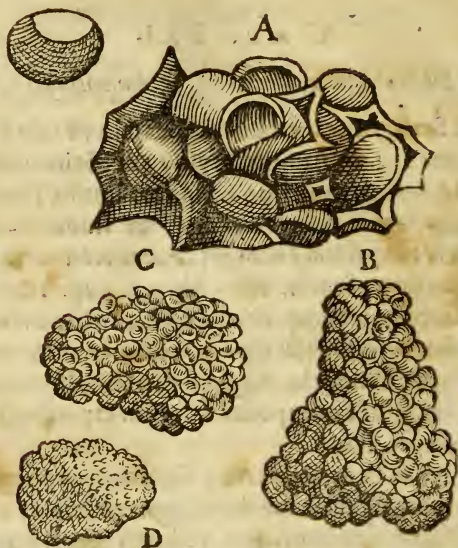
oblongi, teretes, nisi quod in mucronem ut pyramis exeunt, albi pellucidi.

CAP. XXI.

De Stalagmite, Hammite, & Ammochryso.

DE Stalagmite agit Boetius cap. 238. de Hammite 239. de Ammochryso 240. Meliori ordine de iisdem Gesnerus (a quo & figuras sumsit Boetius) de figur. lapid. fol. 71. & seq. in hunc modum. *Hammities ovis piscium similis est, & atra velut nitro composita, praedura alioquin. Plin. lib. 37. cap. 10.* Est autem locus obscurus, & ut suspicor, depravatus, in his verbis, & *atra velut nitro composita*: quibus omissis clarior esset sententia. Quid si pro iis substituas, & *tota velut arenis composita*. sic enim etymologiae ratio constaret, &c.

Verum fallitur Gesnerus, siquidem omnes libri consentiunt, & duas species designat Plinius, unam ovis piscium similem, id est, veluti ex arenis compositam, alteram veluti ex nitro. Quod & observavit Agricola; Ammonites, inquit, ex arenis ita componitur, ut ovis piscium quod ad figuram attinet, similis videatur esse: nitro interdum quod ad substantiam & colorem. Id genus lapides inveniuntur in Saxonibus ad Alfeldam, & Hildesheimum, nucis iuglandis magnitudine, aliquando etiam maiores.

Porro ex tribus figuris hîc expressis, prima seu B est lapidis ex multis veluti pîsis concreti) inquit Gesnerus) quem Pîsolithon vel Orobiâ dixerim (Germanicè Erbstein) vel Hammitè maiorem; Secunda vel D. Hammitem minorem; qui ova piscium minora vel aranearum refert, ut papaveris milliive femina conglobata (unde & Meconites, & Cenchrites Plinii vocari possit.) Agricola Rôgenstein vel Ragenstein intepretatur, quod tamen nomen Saxo arenario quoque tribuit. Hunc lapidem Berna ad me misit Vir Doctissimus Sacrarum literarum interpres Benedictus Aretius, duplicem: album è Iura monte:

monte : ruffum ex cinereis Bernensium ditionis montibus, quos Aefchepirg vocant. Eundem autem (vel paulo maiusculis granis) prius miserat nobilis Medicus Io. Kentmanus Dresdenfis, qui & alios permultos misit. Videtur autem totus quasi ex arenulis rotundis conflatus, ideoque ovis piscium similis, quæ recentiores quidam arenida cognominarunt, hoc est, *ψαδρε* & friabilia. Confricatur autem & resolvitur facile hic lapis in arenulas sive granula ex quibus constat, quæ quidem singula prædura sunt, insipida & inodora. Tertia sive C, Thermarū Carolinarū in Bohemia guttas habet in lapideæ formæ veluti pisa conversas, quæ gypsi aut calcis plane naturam colore & substantia præ se ferunt. Cæterum ut Hammites totus arenulis rotundis constat, ita Stalagmites, aprè sane à Doctiff. Viro Georg. Fabricio dictus, è guttis itidem rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conversis, totus coagmètur. De quo sic aliquando ad me idem Fabricius scripsit. Hammites alius est à Stalagmite: sic enim nomino qui è guttulis calidarum in terra arenaria formatur, qui pro qualitate terræ, modo candidus, modo gryseus, (fuscus) pro quantitate aquæ defluentis guttatim, modo pisorum, modo coriandri refert magnitudinem: & reperiuntur in una massa plurimi quasi favis inclusi, & eximuntur ceu grana. Hammitæ vero corpus unum est, saxeæ dūritiæ, & ex una fit materia, aut ex sola arena, qui coloris cinerei effoditur in Prussia eo loco qui Hortus Rosarum appellatur, aut ex succo lapidescente qui est candidus. Utrique sunt insparæ micæ coloris argentei. Stalagmites copiosissimus est in Thermis Carolinis prope Schlaccewaldum Casp. Pflugii oppidum in Bohemia.

De Ammochryso videndus Agricola lib. v. de Nat. Fossil. qui scribit reperiri ad Lotharingiæ Cali-

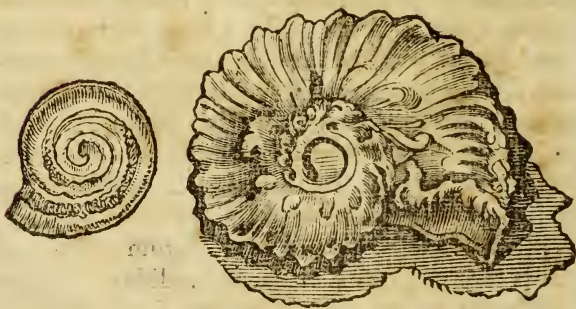
das plumbarias : in Thuringiæ collibus, qui sunt ad Chelbram oppidum, in rivo quodam ad Cœnobium quod Valdefassum nominant; admodum autem tenuem in antro ab Hasta appellato, quod est in Brivalda Carinthiæ Sylva. Videndus & Scaliger Exercitat. cxxx.

C A P. XXII.

*De lapide Crucifero, Cornu Ammonis, Tephrite,
& Hephestite.*

Lapidem Cruciferum describit Boetius cap. 245, de quo nihil addo.

Cornu Ammonis cap. 246: cuius & Iconem dat è Gesnero de figur. lap. fol. 159, quæ in hac editione nõ satis fideliter expressa est : quare consultum putavi duas alias addere ad vivũ delineatas; utriusq; generis;

nam unum, ut videre est, plane cochleam refert a-
quati-

quaticam, estque læve sine ullis tuberculis; alterum elegantissime verrucis, tuberculis, & quasi rugis quibusdam variegatum est. Ioannes autem Bauhinus in nova sua Methodo de Aquis medicatis seu Historia admirabilis fontis Bollenfis dat plures Icones Maiorum minorumque.

Quod porro dicit Boetius: *solet ferreo armari hoc Cornu colore, &c.* id hausit ex Agricola lib. 4. de ortu & causis subterraneorum: Accedit autem hic color ex humore aluminoso intra terram; observavi enim Bathoniæ in Anglia, in illis Thermis, argenteos nummos aliquandiu in aqua illa relictos, auri seu Orichalci colorem acquirere, sed dilutiorem, quem diu servant. Porro, ea, quam metallici vocant armaturam, (inquit Agricola, *ein harnisch* Germanicè) quod ferri politi aut æris similitudinem gerat. At neutrum metallum non modo est, sed ne tantillum quidem illius ex eo potest confici. Verum est veluti naturæ rudimentum ea metalla facere discuntis. Lapis vero qui tandem fuerit hac armatura indutus, Hoplitæ Græcè dici potest. Hæc ille. Interior huius lapidis substantia pene similis est pyritæ æroso, nisi quod paulo mollior sit, & quod observavi, sensim in se consumatur, & in partes dissiliat. Sed operæpretium fuerit Agricolæ locum ascribere. è lib. v. de Nat. Fossil. Idem, inquit, Plinius scribit, Ammonis Cornu aureo colore arietini Cornus effigiem reddere, & in Aethiopia nasci. Is videtur aurei coloris armatura obductus esse; nam in toto Hildesheimio tractu, qui longissimi collis speciem præ se ferrens, à Mariaburgo arce per inferiorem urbis partem pertinet ad Hasdam pagum invenitur lapis novæ Lunæ speciem habens cutvatæ in cornua aurei coloris armatura vestitus, modo magnus, modo parvus: mediocriter autem du-

rus, & interdum striatus. Sed eundem aliquando ferrei coloris armatura tegit: aut adamanti similis. Etenim ubi in terra aluminosa reperitur aut atramentosa, aureo colore splendet, ubi in alterius generis terra, ferreo aut confimili. Nam alumen & atramentum sutorium permutant ferrum in Orichalci colorem, qui assimilis auro. Ibidem effoditur lapis eiusdem figuræ, sed omni vacuus armatura, & cinerei coloris, qui & Tephrites apud Plinium. Idem dicit Hephæstiten in Coryco natum speculi naturam habere in reddendis imaginibus, quanquam rutilus. Nomen ex eo invenit, quod in solem additus aridam materiam accendat, non aliter ac speculum concavum sulfurata, stramina, sarmenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur Hildesheimi in fossa mœniorum, qua spectat septentriones. In modum vero patinæ excavati sunt, & aurea armatura rutilant; quare & reddunt imaginem, & ob solis radios versi aridam materiam accendunt. Hæc ille. Non solum autem in ipso Cornu Ammonis, sed & in matrice eius qua Cornu tetigit eiusmodi armatura cernitur, uti è multis fragmentis observavi. T. Bartholin. lib. de Unicornu cap. 37: Nos vero Arietinis Cornibus simillima complura ipsi ex Colle Messanensi cum Petro Castello summo loci doctore eruiimus, ea parte qua altius hortus publicus assurgit.

C. A. P. XXIII.

De Belemnite, Dactylo Idaeo.

DE Belemnite agit Boetius cap. 257. Sed quia maximam partem, sumsit à Gesnero qui diligentissime de illo scripsit de figuris lapidum, operæ pretium fuerit locum integrum hinc inferere. Belemnites,

res, inquit, sagittæ, quæ *βέλεμον* Græcis dicitur, effigiem repræsentat; quare Saxones eum vocabulo ex ephialte & sagitta composito, *Alpfelcht*, *Alpfcofz* nominant; potumque contra eiusmodi suppressiones, & noctis ludibria valere dicunt, ac fascinationibus occurrere. Hunc lapidem hodie quidam Medici pro Lyncurio habent & utuntur, qui ex urina Lyncis non concrevit: nec enim ullum tale fuit Lyncurium. Sed Veteres scriptores Succinum sic appellarunt, quod ipsis persuasum esset ex urina Lyncis fieri. Siquis tamen unquam Græcorum Lyncurium, quod non esset succinum, vidit, hos Belemnitas, opinor, vidit. Nam ex iis quidam Succini Falerni habent colorem, & pellucet: quidam paleas aliasque res minutas, tanquam Succinum ad se alliciunt: reperitur autem in pluribus Germaniæ locis: estque aut cinereus, aut candicans, aut in rubro niger, qui omnes inveniuntur Hildesheimi; aut Succini Falerni colore, ut Prussicus, & Pomeranicus. Ustus vel candidus fit, vel in candido cinereus. Uterque reperitur inter urbem Hildesheimum, & arcem Mariæburgum in marmore antri, quod à Nanis appellant, ad sinistram. Nam locum illum quondam arsisse, alia multa, præter huius lapidis odorem, indicant; quin aurea armatura non modo Belemniten Hildesheimi in fossa mœniorum generatum ortu, sed etiam radicem convestit extrinsecus: quæ armatura sine arte mirifice nitet atque imaginem instar speculi reddit. Belemnitæ autem si confricentur, ex iis quidam olent Cornu bovis limatum aut ustum, ut Hildesheimi in marmoris eiusdem odoris cõmissuris nati: aliqui sine odore sunt, ut reliqui. Diversa vero ipsis est magnitudo: cum enim maximis esse soleat digiti longitudo & crassitudo, Hildeshemiis in fossa mœniorum qua spectat ad septentriones repertis,

est interdum sesquipedis longitudo, brachii crassitudo. at figura omnibus est sagittæ ex ampla radice deficientis in tenuissimam acie: omnibus natura inest quædam quasi rima, qua fit ut facilius in longitudinem diffindantur, sed ea pellucidis magis quam cæteris est conspicua; eadem interdum aurea armatura vestitur intus: in aliis præterea inest terra, in aliis arena & terra. Verum lapis qui continet Belemnitas, aurei coloris armatura tectus, plerumque constat ex crustis, tanquam membranis quibusdam, primo latis, mox magis ac magis strictis. Quoniam verò Belemnitæ exsiccant, Prussicis ac Pomeranicis Chirurgi curant vulnera: iisdem medici & Saxones suis non aliter ac lapide Iudaico frangunt calculos. Hæc Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Belemnitæ hîc positas Icones secundum numeros deinceps enarrabimus.

1. Belemnites vel Dactylus Idæus maior nigricat, & radios à centro diffundit, ut apparet: solidus excepta basi: sicut etiam Cornua animalium aliquo usque cava sunt, inde solida: accedunt autem odore quoque ad Cornu vel os ustum, aut felium fere urinam. Substantia friabilis fere est, color nigricat. Quidam ex iis fracti videntur, & rursus sponte coagulati.

2. Eiusdem basis concava in medio, terram vel lutum continens.

3. Eiusdem aliâ species, intus atra & lævissima, nullis radiis, foris albicans tanquam crusta è cretâ inducta: substantia ei durissima, ut & ignem emittat tanquam silex. Fœtoris nihil habet; magnitudine & figura, cacuminis etiam modice inclinati, pollicis articulum superiorem referens.

4. Belemnitæ radiati species minor, linea per medium divisa, & ad lucem perspicua; minus nigra, è
fusco

fusco candicans, vel etiam subruffa, obscurius radiata; nec ita fœtida, quam multi Pharmacopolæ habent pro lapide Lyncis; eam præsertim speciem, quæ parte altera pellucet & subruffi coloris est, lineâ media secundum longitudinem dividente. *Et post pauca.* Lapis Belemnites omnis plerumque constat cortice & parte interiori ceu carne: nonnullis etiam medulla inest mollior. Germani quidam hunc lapidem vocant Luchsstein, id est, Lyncis lapidem; alii Schoszstein à similitudine teli quod Schosz vocamus: alii Rappenstein, id est, Coraciam aut Corvinum lapidem, sive à colore nigro, quo species eius quædam colorantur, sive ut quidam nugantur, à Corvini veretri similitudine. Ad renum calculos in Hispania eius usum esse accepi: ustus quidem mihi videretur utilior, saxifraga præsertim & aliis admixtis: aut potius liquor in quo macerata hæc fuerint, colatus. Dentes etiam ustus expurgat; posset autem odoris gratia aliquid iridis misceri. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, ustum inflent. Audio & ad vitrum nescio quem eius usum esse, & Alabandicum, nescio quam recte, appellari. *Addit deinde;* tertio loco pictum præ cæteris Dactyli Idæi nomine dignum. & *nominis causam exponit.* *Vbi & hoc habet:* Ab eodem quidem Cretæ monte, Corybantes etiam olim similiter Dactyli Idæi dicti sunt.

Quod Boetius ita accepit quasi Belemnitæ hi seu Dactyli Idæi olim Corybantes fuerint appellati; perperam, quum Corybantes homines appellati fuerint Dactyli Idæi, non contra. Cætera vide apud Gesnerum.

Georg. Agricola lib. v. de Nat. Fossil. ^a Idæi vero Dactyli in Creta ferreo colore pollicem humanum expriment.

K 5

munt: iidem reperiuntur in Prussia locò, qui Rosarum hortus appellatur.

Dicit Boetius cap. 258. in Belemnite interdum reperiri lapidem in conum acutum, turbinatū, etiam concavum, nec minus terra vel arena repletum: quē hic exprimendum duximus.

Quia autem Boetius de Belemnite agens, etiam Lyncurii meminit, pauca de illo dicenda. Theophrastus de lapid. agens de gemmis aliquot, quarum species sexu distinguuntur.

Καὶ τὰ λυγγέλια δι' αὐτῶντος, ὡν τὸ ἦ-
λυ διαφανέστερον, καὶ ξαντότερον. Dixe-
rat autem paulo ante, de Smaragdo a-
gens: αὐτὴ τε δι' ὡς τῆ τῆ δλωάμει, καὶ
τὸ λυγγέλιον. καὶ γὰρ ἐκ τῆς γλυφεται
τὰ σφραγίδια, καὶ ἐστὶ σερωπάτη, καὶ ἴσπαρ λι-
θῶ, ἔλκει γὰρ ὡς περ καὶ ἡλεκτρον. Οἱ δὲ Φά-

σι ἔ μόνον καὶ ῥφι καὶ ξύλον, ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἐάν
ῥ λεπὸς, &c. Plin. lib. 8. cap. 38. *Lyncum humor ita
redditus ubi gignuntur, glaciatur arefcitque in gemmas
Cārbunculis similes, & igneo colore fulgentes, Lyncurium
vocatas, atque ob id Succino plerisque ita generari prodi-
to. Et lib. 37. cap. 2. de Succino agens: Demonstratus
Lyncurion id vocat, & fieri ex urina Lyncum bestiarum ἐ
maribus fulvum & igneum, ἐ fœminis languidius atque can-
didum. Alii dixere Langurium, & esse in Italia Langu-
rias. Et eodem lib. cap. 3. postquam plura dixisset
de Succino: De Lyncurio, inquit, proxime dici cogit au-
thorum pertinacia. Quippe etiamsi non electrum id esset,
Lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem
ex urina quidem Lyncis, sed egestam terra protinus bestia o-
periente eam, quoniam invideat hominum usui. Esse au-
tem, qualem in igneis Succinis, colorem, scalpique. Nec fo-
lia tantum aut stramenta ad serapere, sed aris etiam ac fer-*

ri Laminas, quod Diocli Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arboror, nec visam in evo nostro gemmam ullam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesica eo poto elidi & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, aut si portetur etiam. Epiphanius meminit etiam utriusque nominis Lyncurii & Langurii; & quoniam sacrae literae non faciunt mentionem Hyacinthi gemmae, suspicatur illam Lyncuriam appellatam. Et sane descriptio Lyncurii non male convenit cum Hyacintho Neotericorum: ita ut mihi non fiat verisimile lapidem Lyncis aut Belemniten Lyncurium antiquorum dici posse; eoq; magis quod figurae non meminerint, & gemmas ex eo factas memorent: quae è Belemnite fieri non possunt. Gesnerus in Corollario ad Epiphaniũ de xi i. gemmis: Ego Lyncurium à Succino differre non video: & id quoque pro gemma habitum olim, praesertim quod aureo colore pellucet ac splendet, minime dubito.

CAP. XXIV.

De Ceraunia.

DE Ceraunia agit Boetius cap. 261, & illius figuras affert è Gesnero: operæpretium autem fuerit ipsum Gesnerum audire lib. de figur. lapid. fol. 39. Similiter vocatur *Astrios* (malim *Asterios* ex Dionysio Afro) *Crystallo propinquans, in India nascens & in Pallenis littoribus, intus à centro seu stella lucet, fulgore Lunæ plena. Quidam causam nominis reddunt quod Astris opposita fulgorem rapiat ac reberat. Optimam in Carmania gigni; nullamque minus obnoxiam vitio: Cerauniam enim vocari quæ sit deterior; pessimam Lucernarum luminis similem. Plin. lib. 37. cap. 9. Legendum, pessimam Lychnitem Lucernarum &c. Verum hæc Ceraunia non pertinet ad hanc de qua agimus: nisi
sta-*

statuatur nobilissima eius species. Subjicit autem Plinius eodem loco: *Sotacus & alia duo genera facit Ceraunia, nigras rubentesque, ac similes eas esse securibus. per illas que nigrae sunt & rotunda, urbes expugnari & classes, easque betulos vocari: que vero longae sunt, Ceraunias.* Quod autem hic dicitur *betulos* vocari, alludit ad vocabulum *Beitels*, quo vocabulo Belgæ nostri intelligunt cuneos, instrumenta fabrorum, quibus ligna & lapides dividunt. Porro Icones quas adiunxit Boetius, à Gesnero sunt acceptæ, qui de ea quam litera E notavit, ita scribit: *Lapis quem Vir Nobilis quidam & rerum nature studiosus mihi pro lapide fulminis* (Germanicè enim Stralhammer vocabat) *dono dedit, cuius hîc Iconem adiunxi: longus est digitos quinque, latus vero tres quadratissimus est, nempe sub infimam partem, qua Cunei instar utrimque attenuatur & totus plane Cuneum refert: Crassitudo ei pollicaris, qua crassissimus est, circa medium scilicet, ubi caput & latera angulis clauduntur, ut quadrangula corpora in Cuneo vero anguli cœunt, ut in aciem secantem exeant, crassitudine infra medium paulatim attenuata. Color in albo fuscus, circa caput plus nigredinis est. Gravissimus est durissimusque; Silici vulgari, è quo ignis excutitur, similis substantia: & ex ipso quoque ignis similiter ducitur. Cultrorum & ferramentorum, qua in eo ducuntur, aciem dirigit, non etiam acuit. De hoc nimirum genere, sentit Cardanus scribens: Obscure nitet lapis fulmineus, quem lima non tangit. Nam meus quodque non sentit, propter summam durissimamque levitatem, ne in angulis quidem. Cerauniae lapides sunt, (inquit Christoph. Encelius lib. 3. cap. 25.) quos Germani vocant Donnerstein: cadunt de nubibus cum Tonitruo. Reperiuntur in Grania, irem in Hispania, candenti colore, ut ignis fere. (Hæc forte de Ceraunia gemma veterum potius aliquis dixerit.) Inveniuntur etiam hinc inde in Germania, præcipue ad flumina, ut*

ad

ad Albim: ubi Ceraunias gemmas (ego lapides simplicius hos dixerim) Crystallo similes, infectos colore Cæruleo inveni diversæ formæ: nonnunquam sicuti clavas: nonnunquam tanquam pyramidem, ut repræsentarent caput Saccharinum (seu è Saccharo metam.) Integras tamen nunquam invenire potui, forsitan propter vim fulminis, qua excutiuntur nubibus, & refultationem in terram. Harum vim esse prædicant (hec è Marbodæo) provocare dulces somnos, & valere contra fulmina: item facere ad prælia & causas vincendas. Hæc Encelius. qui certè Cerauniam gemmam, quam Asteriæ nomine descripsimus, cum lapide è nubibus cadente confundit, sicut & Marbodæus. Solinus in fine cap. 23. quod est de Germania. Cerauniarum, inquit, genera diversa sunt. Germanica candida est: splendet tamen cæruleo; & si sub divo habeas. fulgorem rapit siderum. Similiter autem & Albertus & Marbodæus, Germanica legerunt; cum ex Plinio lib. 6. cap. 23. Carmanica sit legendum, deque gemma intelligendum, non lapide. Vidi ego & alium apud eundem Nobilem virum, meo quem is donavit; cuius Iconem exhibui similem, figura eadem Cunei: Sed multo maiorem, nigrum & pertusum foramine rotundo: quod quidem nulla arte, sed impetu motus factum conjiciebat. Sic & discus lapideus perforabatur, ut ad projiciendum (ligno forte inserto) idoneus fieret. Et hoc ipso distinguitur à Solo Græcis dicto, ut in differentiis vocum annotavit Ammonius his verbis: Δισκός μὲν ἐστὶ λίθος περὶ μὲν σὺ τὸ χαλκῶν ὀλοσφύριον, &c. Ex his ergo Cerauniorum lapidum differentiis, alios Cuneiformes, alios Discoides, δισκοειδείς; alios vero claviformes, non à clavi sed à clavæ similitudine: qualem & Encelius se vidisse scribit: nosque pictum talem à Kentmanno

accepimus, Iconem tamen omisimus: alias vero ab eodem missas species eorum quatuor subjiciemus, literis distinctas A. B. C. D. A est lapis Torgæ 1561. deiectus. B prope Arcem Iuliam effossus. Uterque est nigri coloris, partibus quibusdam in Cæruleum vergentibus. C aliâ figurâ. D in pago Siplitz effossus. Hoc etiam accepi, colore viridi interdum reperiri genus illud cuneiforme primo loco exhibitum. Veri autem Cerauniæ experimentum esse, si lapis totus tenui filo ita obvolvatur, ut filum nusquam duplicetur, & lapidis nihil appareat, sic prunæ imposito lapide, si genuinus sit, filum madescere, non uri, aiunt. Et post pauca. Postremo Gallos audio, lignum in lapidis naturam cõversum, (si modo lignum unquam fuit, Petrus enim Bellonius putat nunquam lignum fuisse, sed tale statim à natura factum) vulgò lapidem fulminis, *Pierre de foudre*, nominare. Inveniuntur autem in quibusdam Gallie locis magna eius frustra in agris, quæ ædificiis etiam adhibeantur. Hactenus è Gesnero.

C A P. XXV.

De Chelonitide, Brontia, Ombria.

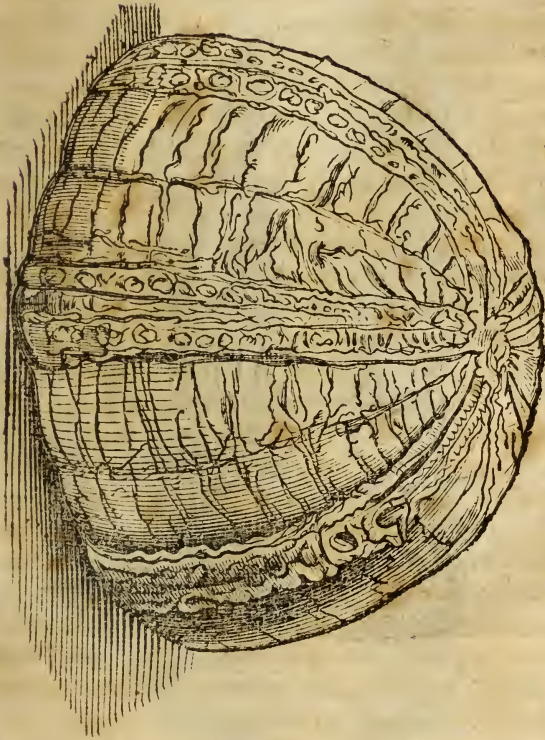
HOs lapides describit Boetius cap. 264. Gesnerus de figuris lapidum fol. 59. Habent, inquit, etiam lineas eminentes & strias lapides in agris nati: ex quibus eum qui cum tonitruis, ut nunc quoque credit vulgus, cadit, Brontiam vocant Græci, capitibus testudinum similem: qui cum imbribus, Ombriam. Nostri sunt modo sublutei, modo subvirides, modo subrubri, modo subfusci: nunc vero variant colore. politi tanquam specula, imagines reddunt. Figura ipsis fere dimidiati globi, raro oblonga. Interdum ovi magnitudine sunt, sæpius minores.

res. Aliquibus bini sunt circuli, quasi quidam moduli, (modioli Plinio sunt mediæ partæ cavæ & rotundæ rotarum, à quibus radii in circumferentiam extenduntur) à quorum superiori, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spaciis divisæ, procedunt ad inferiorem: quarum singulæ utrinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiori circulo per media spacia descendunt ad strias proximæ. Inter eas autem semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui vero tantummodo habent has postremas quinæ lineas descendentes cum multis transversis, & spaciis non admodum longis. Reliqua autem media spacia tota eminent, carentque & lineis & striis. Nonnulli eodem modo se habent, nisi quod linearum loco habeant strias & quod spacia transversa emineant. Hæc Georg. Agricola lib. v. de Fossilib. Idem Brontiam simul & Ombriam Germanicè interpretatur grosz Krottenstein, id est, Batrachiten (vel Bufonis lapidem) vel Chelonitidem maiorem: & Donnerstein, id est, Tonitruilapidem; & Wetterstein, id est, tempestatis lapidem. Eisdem vero tribus nominibus Cerauniam quoque interpretatur, nisi quod à lævitate differentiam addit, grosz glat Krottenstein, &c. cum Ombriæ Brontiaque non læves sint, sed partibus quibusdam inæquales, aliis eminentibus, aliis humilioribus. Chelonitidem vero, ein kleinen Krottenstein, hoc est, Batrachiten minorem. *Brontia gemma capitibus testudinum similis est, & cum tonitruis cadens, ut putant: & fulmine tacta restinguit si credimus;* a Plinius. Unde Brontiam quoque alio nomine Chelonitin vocari posse apparet. Ego testudinei capitis similitudinem in nullo adhuc lapide animadverti: Batrachitæ vero dicti minores nostri,

cum

cum rotundi fere & cavi sint, globi dimidiati instar, specie sua convexa Chelonium, hoc est, operimentum seu testam testudinis potius quam caput eius referunt. At si testudinis nomine structuram cameratam accipias, & in ea caput appelles medium summumque veluti modiolum, quem Aristoteles in lib. de Mundo ad Alexandrum umbilicum appellat, pulchrè sane videtur quadrare similitudo: etsi lineæ quinque in Ombria à medio procedant: in structuræ quaternæ &c. Differentias inter Ombriam & Brontiam; itemque inter Brontiam, & Ovum Anguinum explicat Boetius. Ubi & apponit Ombriorum species à Ioan. Kentmano ad Gesnerum missas. Gesnerus autem addit: Luteus hic lapis (inquit Kentmanus) ex Ombriorum genere est unus, nisi quod compressior est forma, ut notulæ in eo minus conspicuæ sint, quam in altioribus & maioribus. Hæc Gesnerus. Attigi nonnihil de hisce lapidibus supra cap. IV.

Hic

L. Hic

Hic autem altioris & maioris Iconem adicere visum est, ea mole & figura quam habet. Inveni autem similem in Anglia ad Ostium Thamisis, aliquandiu fluctibus iactatum ita, ut lineæ & striæ minus appareant, sed forma plane similis est, qualem & expressit Gesnerus de figuris lapid. fol. 166. Porro si accurate consideres alterum lapidem, quem duplici facië hîc expressimus, manifesta apparent in
con-

convexa eius parte vestigia divisionum , quales in
 testa Testudinis cernuntur: verum exterior tunica
 huius lapidis, ut ita vocem, substantia multum di-
 stat ab interiori corpore, nam cum illud durissimum
 & filicium sit, illa paulo est mollior. Hoc quoque
 in illis lapidibus observavi, (habeo enim plures &
 unum triplo maiorem priore, quem & exprimen-
 dum

dum curavi, & quidem duplici facie, ut inferioris partis conformatio videri posset) plana seu inferiori parte habere illos rotundam protuberantiam, ita ut si lapidem in latus inclines, non male referat caput Testudinis cum parte colli. Quare pene adducor ad credendum hunc lapidem recte Cheloniten posse appellari.

C A P. XXV.

De Marmore, Lychnite & Phengite: Aliis.

DE Marmore agit Boetius cap. 266. & aliquot sequentibus. Agricola autem ante illum diligentissime lib. VII. de Nat. Fossil. Tantum ea adiungam quæ lucem aliquam videntur posse adferre. De generatione marmoris nihil dicam, (sicuti & de cæterorum silui, quia tractatio illa longiorem disquisitionem requirit) quanquam mihi haud dubium sit, lapides è siccissima, & durissima terra constare, & visco quodam naturali coniungi aut aqua lapidificante, quam quidam salsam vocant; quanquam non abnuerim quosdam etiam ex ipsa illa aqua coagulari ut multæ cavernæ faciunt fidem;) eorumque rudimentum esse in arenis, & quo partes tenuiores magisque unitæ sunt, eo perfectiores, politiores & lucidiores lapides gigni atque adeo gemmas: nam experientia docet etiam in Silicibus illam coagmentationem reperiri & eandem in illis observari colorum varietatem, & mixturam: Silices autem omnium minime polituram exactam admittunt, vidi enim Silices in quibus quidem varii colores elegantissime mixti erant, haud secus quam in Iaspide, quique durissimi erant, à peritissimo artifice politos, in quibus tamen desiderabatur neque ulla arte obtineri potuerat levitas illa & nitor, qui in Achate & Iaspide

de atque adeo marmoribus plerisque politis cernitur. Ita ut hæc specifica sit differentia inter Silices & Marmora, quod hæc exactam polituram admittant, licet alia magis alia minus, & niteant, illi vero minime. Atque hoc obiter observato, de speciebus marmoris quædam sunt observanda.

Boetius agens cap. 281. de Porphyrite, citat locum Plinii lib. 36. cap. 7. ex eo candidis intervenientibus punctis, *Leucostictos* vocatur. Ubi Cl. Salmasius corrigendum putat *Leptosephos*. In MS^{to} est *Leptosephos*. Paulus Silentarius vocat λεπτὰς αἰσέρας candida illa puncta quæ in rubro lucebant, quas alii λεπτὰς ψήφους. Sidonius vocat *Furfures* Porphyritæ lapidis maculas Epist. 1. lib. 11. *Neque per Scopulos Aethiopicos & abrupta, purpure genuino fucata conchylio sparsum mihi saxa furfurem mentiuntur.* Sic enim legendus & distinguendus ille locus.

Boetius cap. 267. agens de marmore Pario, simul agit de Lychnite; quod omnino distinguendum est à gemma Lychnite, ut bene observatum est à Gesnero: Is autem de hoc marmore tractans de figur. lapid. fol. 52, postquam mentionem fecisset marmoris pellucidi albi ex Hispania allati Sangallum, subjicit: His scriptis literas ab Amico accepi, cui profecturo Sangallum, ut hunc lapidem inspectum mihi describeret mandaveram. Vulgo, inquit, lapidem Alabastrum vocant: tabulæ binæ ex eo factæ, sive crustæ, singulæ circiter pedes duos longæ sunt, sequipedem latæ: quæ magnitudo specularibus (fenestris vulgo dictis) mediocribus fere convenit: in quæ usum marginibus ligneis includuntur; & lucis splendorem mediocre transmittunt iis qui intus sunt, ita tamen ut neminem foris agnoscere possint: foris autem Astantium aut prætereuntium visus omnino non penetrat. Quare ad cubiculorum specularia,

quæ ad internas ædium partes spectant, aliquibus in usu sunt. In Hispania ferunt templorum aliquot specularia ex hoc lapide facta esse vitri loco, & picturis quibusdam ornata. Lapis albicat, albo marmoris ad subfuscum colorem vergenti, aut filici albo fluviali splendido persimilis, non sine quibusdam maculis tamen. Quibus in partibus fractus est, aluminis instar splendet. Planula (ut recentiores vocant, nostri *ein hobel*) attenuari & poliri potest. Ungue digiti pulsatus vitri aut aris instar sonat. Tabula nondum expolita pollicis; polita vero digiti crassitudine erat. Fiunt & pocula aliaque vascula ex eodem lapide in Hispania; quæ in alias regiones exportantur: & fracta etiam, si crustæ integræ sint, ferruminari possunt. Hæc Amicus.

Nerone Principe (inquit ^a Plinius) in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus & translucens, etiam qua parte fulvæ inciderant venæ, ex arguento Phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellant à Servio rege sacratam. Quare etiam foribus operitis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quam specularium modo (Cl. Salmasius legit ex antiq. alio quam specularium modo) tanquam inclusa luce non transmissa.

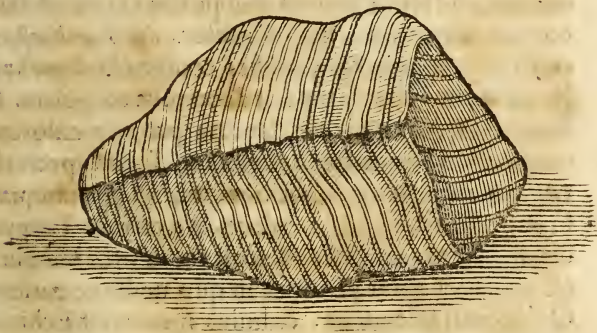
De Alabastrite agit Boetius cap. 268. & seqq. Plinius lib. 36. cap. 8. *Hunc aliqui lapidem Alabastriten vocant.* (egerat autem capite præcedente de Onyche marmore, è quo scribit primum potoria vasa facta, deinde pedes lectorum sellasque, postremo & columnas, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur. Idem ustus emplastris convenit. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syria. Hic ceteris candidior. Probatissimus vero in Carma-

Bia.

^a Lib. 36. c. 22.

nia, mox in India: iam quidem & in Syria, Asiaque. vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur qui maxime mellei coloris, in vertice (Cl. Salmasius in vortices) maculosi atque non translucidi. Vitia in iis cornuus color aut candidus, & quicquid simile vitro est. Vide quæ Cl. Salmasius annotavit ad Solinum pag. 558. & seq.

Plura alia marmora diligenter describit Boetius, ad quæ nihil iam addo, præterquam è Francisco Imperato cap. de marmorum generibus ab Antiquis cognitis, sub finem: Insigne, inquit, marmorum genus silentio prætermittere nolui, à nemine (ni fallor) descriptum, quod ex insula quadam devehitur in Ligustico mari sita, communiter Mons Christi nuncupata, cuius color est albus ad viridem vergens, sed totum est lineis nigris æquidistantibus delineatum: durum equidem genus, raro visitur, ex eo tantum parva fragmenta servamus. Dat deinde hanc Iconem.

De Obsidiano & aliquid notandum. Boetius lib. 2. cap. 91. dubitat an ad Onychis genera sit referendus. Dein cap. 163. dicit Agricola putare esse Gagaten. Denique cap. 272. *Obsidianus lapis nigerrimi coloris ab Obsidio primum inventus in Aethiopia*

marmoris genus est. Recte marmor facit sed ab Obsidio inventum perperam. Cl. Salmfius in Solinum pag. 204. Obsidianus lapis in Aethiopia inventus, quem Græci ὄψιδιον vocabant, quod nigerrimi esset; splendoris, & imagines redderet, ut ὄψις, & οὔλις pupilla. Hesych. κόρη. ὄψις.

CAP. XXVI.

De marmore Ophite & lapide fungifera.

Ophites, (inquit Encelius lib. 3. cap. 40.) est species marmoris, cuius Dioscorides tres facit species. Prima est pōderosa & nigra. Secūda cinerei coloris, habens lineas cinereas, distincta punctis, quæ reperitur apud nos non procul à monte Ioachimico, seu valle, ut dicunt. Tertia lineis quibusdam candidis intercincta est. Dicitur autem Ophites quia colorem habet serpentinum. Non est vero Échites, *ein Natterstein*, qui vipereas habet maculas; licet is quoque, Ophitis species esse possit: neque est Dracontias peregrinus, neque noster, *der Drachenstein*, *oder unser Schlangenstein*, qui fit è cerebro Draconū aut Serpentum vel ex spuma ut docuimus coagulata. In summa Ophites dicitur tantum propter colorem, quia colore Serpentes repræsentat. Et illa species lineis cinereis, & nigricantibus omnino est, tanquam sunt nostri Chelydri in colore. Ad ostium Tangræ, ubi fuit olim regia sedes Caroli IV, in arce templum est variis ornatum gemmis, in quo undique parietes Ophite tali splendent, & huius species est Échites, qui vipereas notas habet. Est alia etiam species Ophitis magis accedens ad formam serpentis, quia squamas habet ut serpens, & est crustaceus lapis. Reperitur in Saxoniâ multis locis circa Hildesheimum. Sordet omnino tanquam cornu. Illa species
alt-

aliquando mihi à Cordo est demonstrata. Est & tertia Ophitis species à me inventa ad littora Albis prope ostium Tangræ: eratque lapis tenuis, oblongus, in forma omnino tanquam serpens, ut si serpens indurisset in lapidem, intus coloris nigri in cæruleo nitentis, foras albicantis.

Plinius lib. 36. cap. 7. de marmoribus agens: Pretiosissimi, inquit, generis Lacedæmoniū, viride, cunctisque hilarius. Sic & Augustum, ac deinde Tiberium, in Aegypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta. Differentiaque eorum ab Ophite, cum sit illud serpentium maculis simile, unde & nomen accepit, quod hæc maculas diverso modo colligunt, Augustum undatim crispum in vortices, Tiberium sparsum convoluta canitie.

Gesnerus: Ophitem marmor legimus esse viride, maculis totum plerumque albis, tum vero alterius coloris distinctum. Bauhinus de fonte Bollenfi lib. 1. cap. 15. Venit in mentem Ophites lapis, mihi Rotemburgi ad Niccarum monstratus, & laudatus à primario viro ad Colicum dolorem; lapis planus, ac nonnihil concavus, magnus: calefactum in aqua ferventi applicant abdomini; magno erat emtus lapis.

Accepi olim à Cl. Viro Carolo Clusio fragmentum, cui ipse inscripserat: *Fragmentum è poculo Eduardi IV. Angl. Regis ex Ophite lapide adversus venena, donum H. Morgani anno 1581.* Est autem illud fragmentum coloris viridis obscuri, & parum transparentis, maculis intersparsum Crystallinis læte virentibus, & satis conspicuis, si luci obvertas. De lapide fungifero agit Boetius breviter cap. 298. De eo I. Scaliger Exercit. cxxxvii. Sect. 2. Privata lapidis natura inter admirabiles referenda: is apud Romanos magno in pretio est. Unum vidimus Neapoli; quo in regno tradunt inveniri. Crusta crassa est. Ea

terræ dodrante operta, aspersaque tepida irroratione, quarto post die fungos edit.

C A P. XXVII.

De Geranite, Hieracite & Perdicite.

A Gruis oculo, inquit Boetius, Geranites; ab Accipitris oculo Hieracites, nomen obtinuerunt. Longe aliter Gesnerus, qui cap. xiii. de figuris lapidum: Pro capite, inquit, xiii, quo lapides ab avibus de-

nominati, aut ex avibus sumti enumerantur, non alios in præsentia pictos habemus, quam qui hic exhibentur, 1. Hieraciten & 2. Perdiciten: ab aliqua pennarum in hisce avibus similitudine dictos. Eos autem à Io. Kentmano accepi.

^a Plinius Hieracitem describens dicit: *Hieracites alternat tota, milvinis nigricans veluti plumis.* Quem locum ita corrigit Cl. Salmasius ad Solinum pag. 713. melius scripseris è vetere; Hieracites alternata milvinis nigrisque veluti plumis. Quæ alternatim milvinis veluti plumis ac nigris distincta est. Aëtius: *Ἱερακίτης λίθος, ἀπόχλωρος μὴ ἔστι καὶ παρὰ τὸ μέλαν ἀπὸ πέρυξοσμήν & χροιαῖς Ἱερακίτης ὡς ποικίλον εἶναι.* Hoc est, ad verbum quod Plinius dixit: *alternatam esse milvinis ac nigris veluti plumis.* Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Invenitur in tractu Hildeshemio, quâ itur versus occasum à iam dicta mœniorum fossa, in colle ultra flumen, & citra: estque similis specie & colore accipitrum mollioribus pennis quæ ipsis sunt in pectore.

Alter

Alter ibidem reperitur lapis qui exprimit stiliis & colore perdicum pennas, quas itidem habent in pectore.

Sed non est hic prætereundum, quod scribit Pontus Tyardeus Bissianus Cabilonensis Episcopus in Libro de recta nominum impositione, edito Lugduni anno 1603. pag. 80. Sed aliud quiddam, ait, non tacendum quod de Perdicate experientia, cognitionis singularium rerum magistra, me docuit. Ea habe. Quum in Salano meo castro sub finem æstatis anni 1591, una cum Philippo Roberto doctissimo Iuris-consulto, literarum omnium Latinarum & Græcarum eruditissimo, secessissem: & ibidem ille suo Demostheni vel Isæo diei meliorem partem daret: ego vero in Philonem omnia mea studia conferrem: die quadam cum iam advesperasceret, Calmontius Calligraphus à manu meus, gestiens ad nos: habeo, inquit, me intuens, habeo, mi here quod addere possis si lubet libello tuo de Recta nominum impositione, quem mihi exscribendum dedisti: Ecce Perdiciten, quam ego è sinu gutturis unius pulli perdicis qui inter reliquias cœnæ tuæ nobis appositus est his ipsis meis digitis extraxi. Ego vero id Crystallinum tanquam frustulum conspiciens, elegantipelluciditate, ab aqueo splendido nitore in dilutissimum ruborem emicantē, sed ea figura & magnitudine, ut vix crederes hunc à pullo parvissimo, qualis erat hic *περδικιδεύς*, devoratum fuisse, at innatum putares: quare miratus & emiratus dubiusque, Ohe, inquam, Calmonti, quibus facietis nobiscum ludis? Ille subpudens, honorem præfatus, bona, inquit, tua venia dixerim: Næ hac mea assertionem ipsa certe verior non est veritas: ni ita sit, mi here, posthac neque divini, neque humani mihi quicquam accredas: sinum discidi gutturis pulli, lapillum hunc of-

fendi,

fendi, evulsi ab ipsa ingluvie, quam esitavi: Tuum istum piæ stipis erogatorem, huncque cubicularium, cæteros etiam alteros ex domesticis quosdam oculos testes, te coram produco, si lubet. Acquivi subridens: & cedo igitur lapillum, inquam, fidem impetrasti. Tunc ad Robertum conversus: mentem meam subiit istud Aeliani, inquam, Συροπέριδιξ γίνεται ὡς ἔστι τῆς Ἀντιόχειας τῆς Πισιδίας, καὶ σιτέται καὶ λίθους. Syroperdix circa Antiochiam Pisidiæ nascitur, qui etiam lapides vorat. Sed longo ab Antiochia distamus intervallo. Postquam hunc super, inter doctissimum Robertum & me, aliquantulum dissertum esset, eum in dactylithea inclusi, quem diligenter apud me servatum habeo. Verum dum hæc aliquandiu post scriberem, color ille rubescens, mihi penitus, perspicuitate tamen Crystallina remanente, obliteratus & elutus esse visus est.

Porro ut Geranites, & Hieracites, & Perdicites à plumis avium denominantur: ita & Aetites (non ille de quo suo loco egimus, ne quis erret) de quo Plinius l. b. 37. cap. 11. Aetites à colore aquilæ candicante cauda. Quæ de gemma aliqua sunt intelligenda, non Aëtite lapide, qui nomen gemmæ nequitiam meretur.

C A P. XXVIII.

De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt aut è rebus ipsis in lapides mutatis habent.

DE his compendio agit Boetius cap. 299. ad quod caput tantum obiter quædam notabimus, nam multa suis locis tractata sunt.

Cissites, inquit Plinius, *in candido collucet hederae foliis, qua totam tenent; Narcissites venis etiam Edera distinguitur.*

guitur. Reliquit autem dubitandi locum, inquit Gesnerus, ne Narcissitem cum Cissite forte confuderit, edera à qua Cissites denominatur, similem utramque faciens, nulla Narcissi in Narcissite facta mentione. Et paulo post cap. VI II. Videntur autem duo lapides diversi: & alius forte ab iis Cissites fuerit, quem eiusdem libri cap. x. circa Copton nasci tradit candidam, & videri intus habere partum, qui sentiat etiam strepitu. Ex quibus verbis ad Aëtitas hunc referendum esse apparet, & forte non à Cisso, id est hedera, sed aliunde derivari. Κισσῶν quidem verbum pro concipere in sacris carminibus à septuaginta translatis legitur; ἐν ἀμαρτίαις ἐκ' ὄψεός με ἢ μήτηρ μὲν. Κυσίον vero in eadem significatione poëticum videtur. Verum hic Copticus lapis à Plinio non vocatur Cissites, sed manifeste Cissiten ab Heberæ foliis deducit; differentiam autem inter Cissitem & Narcissitem constituit, quod in illo ederae folia, in hoc etiam venæ foliorum appareant, & quidem utraque in candido. Narcissites autem corruptum nomen videtur, nihil enim Narcisso communitie cum hedera. Cl. Salmasius iudicat legendum *Inocissites*. Nam tres sunt venæ foliorum unde ἐξινίσηδου dicuntur cum eximuntur illæ venæ. Porro pro Cissite illo altero, qui intus partum habere videtur scribendum iudicat Cyites ὄσῳ τῷ Κυσίον, quod & series literarum indicat & verus lectio suadet.

Agricola lib. v. de Nat. Fossil. iudicat Cissiten & Gasidanen & Pæantides & Gemonides omnes esse Aëtitas: & omnino hos lapides quos Theophrastus & Mutianus parere crediderunt.

Rhodites, inquit Boetius, à rosa figura. Sed Gesnerus; Rhodites à rosæ similitudine (in colore nimiram; nam & melites mali coloris, sequitur) dictus memoratur Plinio. Cuius locus lib. 37. cap. 11. ita se

se habet: *Rhodites à rosa est: melites mali coloris, Chalcites aris, Sycites fici.* Legendum credo; *Rhodites* autem rosæ, *melites mali coloris*, &c. Nam in hisce omnibus non figuræ, sed coloris similitudo spectatur, & haud dubio aut *Acharis* aut *Iaspidis* species fuerunt.

Stelechites, inquit Boetius, à *stipitis vel trunci forma*. Gesnerus; *Stelechites* stipitis speciem ostendit, cuius rami sunt mutilati; colore cinereus reperitur in Chartis ad Spangebergum arcem. Agricola. Dat autem illius Iconem cap. xi i. de Osteocolis, quam Boetius expressit ad cap. 234. figura quæ A notatur. Et à Gesnero, Num. i. ad quam notat. Ex his primus in Palatinatu locis arenosis copiose nascitur è sabulo, ossium specie *σελεχοφδῶς*, hoc est, truncorum quadam forma, cum rudimentis ramorum, unde & *σελεχίτις* dici possunt: vel *ὄσειτις* à similitudine ossium: vel *ammosteï*, composita ab arena & ossè dictione: vel *osteocolli* à facultate qua ossa fracta intra corpus sumti, & foris emplastris additi, mirificè feruntur; & ab eadem *holosteï*: unde & Germanice *Beinwell* & *Walstefn* appellant. Vide cætera, si lubet.

Elatites. Gesnerus de figur. lap. fol. 126. verso. *Abies* Græcis *ἐλάτη* est, unde *Elatitæ* lapidi nomen. *Hæmatiten* quarti generis *Elatiten* vocari Sotacus tradit apud Plinium: forte autem *Abietis* lignum aliquo modo refert pectinum aspectu, aliterve. *Alni* lignum in lapidem conversum *Clethrites* à quibusdam hodie vocatur. Nam *Clethram* Græci *Alnum* dicunt; Tale ad me misit Georg. Fabricius cum innato *Pyrite*. Hæc ille: Verum species illa *Hæmatitæ*, non dicitur *Elatites* ab *Abiete*; sed à *Phœnicio* colore: *ἐλάτη* enim Græcis proprie dicitur integumentum.

mentum fructus palmarum; quam primum florere incipiunt; *πράβλω* etiam vocarunt. Vide plura apud Cl. Salmasium in Solinum pag. 409.

Amygdaloides, inquit idem Gesnerus, dici potest lapis Amygdali ossi perfimilis; qualem Verona missum accepi. Invenitur etiam eidem fructui similis Saccharo incrustato. Huiusmodi aliquot habeo, qui Amygdalam Saccharo incrustatam tam probe referunt, ut simpliciores facile sit iis fallere: Continent autem intus Siliculum Amygdaliformem, crusta autem gypsea est.

Gesnerus fol. 143 verso. *Polia* (πολιά, subaudi *λίθου*) canitiem quandam sparti indicat; eandem durior, nigra spartopolios. Plin. lib. 37. cap. 11. Mihi in verbis illis, *eandem durior*, locus est suspectus. Agricola tum poliam, tum spartopolion pro eodem lapide accipit, & Amiantum interpretatur: de Nat. Fossil lib. vi. iisdem, inquit, de causis Abestos, Bostrychites, Corsoides, Polia, Spartopolios, quibus nominibus Amiantus vocatur, eximentur de numero gemmarum. In quo tamen fallitur. Merito autem Gesnero suspectus fuit locus, quem Cl. Salmasius in Solin. pag. 766. ita corrigit. Libri scripti culpam hanc, inquit, à Plinio in correctores eius transmovent, dum legunt; *Polia canitiem quandam Sardi inducit, eandem durior, nigra Spartopolios*. Parvæ mutationes magna plerumq; momenta conficiunt. Totus ille locus sic venit legendus: *Polia canitiem quandam Sardi inducit, eandem rariorem nigro Spartopolios*. Polia gemma est quæ radicem vel fundum habet colore Sardi vel Sardæ gemmæ, id est, rubrum, cui inducta est canities quædam: unde & Polia dicta; nam *πολιά* est canities. Eandem porro canitiem, sed rariorem, non rubro sed nigro inductam & impositam habet, ideoque *σπάρτοπόλιος* appellat-

pellatur, id est, canis sparsa. Græci *σπαρτοπλις* appellant homines qui non penitus sunt cano capite, sed quibus intermixti cum nigris cani, qui caput aspersum canis habent. Fuerint ergo hæ gemmæ potius è genere Achatum aut Iaspidium, quam Amianti.

Gesnerus de fig. lapid. cap. ult. dat Iconẽ lapidis, quem Scolopendriten dici posse putat, quia per eum discurrunt lineæ undarum pene ductu, plenæ utrimque brevissimis ceu petiolis transversis, sicut intervermes Scolopèdre.

Quam Iconem hic addendam duximus; cum aliis duabus quas è nostris delineari curavimus.

Mei autem Scolopendritæ diversi sunt coloris, alter enim est colore albo, alter fusco: in utroque autem ductus illi Scolopendrifformes sunt manifesti. Inscitè autem reprehenditur Gesnerus à Francisco Imperato, quasi lapidem ibidem depictum, quem ovum anguinum opinatur nominaverit Scolopendritem; quum descriptiones sequantur & tantum Icones transpositæ sint.

Agricola lib. v. de Nat. Fossil. Lepidotes squamas piscium imitatur variis coloribus. Dicam hoc loco

loco de quibusdam lapidibus qui in eodem Hildesheimio reperiuntur tractu. Itaque inter antrum quod ex nanis nomen reperit & Charadram, lapis invenitur fusci coloris, planus, ammoniaci falis instar scissus, tubercula superius habens clavorum capitibus similia: & ad Haldam pagum alter huic non dissimilis, nisi quod candidus sit & careat tuberculis. Ibidem reperitur & Rhombites magnitudine castaneæ vel nucis iuglandis, candidus, undique plenus squamis parvis eminentibus utrimque obliquis: unde Rhombi speciem gerunt, quæ lapidi nomen dedit.

Quin alterius generis Rhombites reperitur in Gølgebergo: Is longus esse solet digitos sex, latus duos, crassus unum: ipsi figura est Cylindri compressi, sed striæ tam inferioris quam superioris partis, ita se interfecant, ut plures in earum medio fiant eminentiæ: quibus omnibus item Rhombi est figura.

CAP. XXIX.

De Testis seu Conchis lapideis quæ variis in locis reperiuntur.

Quemadmodum spiritus Metallicus à Deo terræ naturâ inditus, in venis auri argentique mirabili artificio efformat arbusculas, & herbas, ex puro auro atque argento; ita in lapidinis etiam varias effigies testaceorum animantium è materia plane lapidea, & quasi metallica, quod & supra vidimus in lapidibus Serpentinis & cornu Ammonis. Quare meo iudicio frustra sunt qui opinantur has conchas aliquando testaceas fuisse & viva animantia continuisse & successu temporis in lapides esse conversas. nam præterquam quod nulla ratio sit cur hoc magis cre-

M damus

damus de his, quam de illis, reperiuntur ut plurimum in gremio terræ, & quidem satis profundè, atque a deo aliis lapidibus inclusæ. Sed non est nobis propositum hanc controversiam plenius discutere aut definire. Tantum aliorum sententias annotabimus, & tum demum Icones dabimus aliquot eiusmodi concharum quas habemus.

Georg. Agricola lib. iv. de ortu & causis subterraneorum. Cochleas vero in faxis repertas calor conclusus ex materia pingui & lenta efficere videtur; & ex eadem gignere musculos, murices, conchylia. Sed terra quanto est crassior quam mare, tanto magis ea imperfecta gignuntur. Item lib. v. de Nat. Fossil. Redeo, inquit, ad eos quos multos in uno loco vel in pluribus eadem natura gignit: quales sunt qui nascuntur in terra glutinosa, quæ est in venis, venulis, & commissuris saxorum, testis aquatilium similes. Sed quanto crassior est terra quam aqua, tanto imperfectiores gignit formas, & quæ animalibus careant. Quod genus lapides reperiuntur in Germania, in Hildesheimio Saxonix tractu, & in faxum inclusi in multis regionibus. Itaque *Strombites* assimilis est cochleæ aquatili: ex amplo enim in tenue turbinis instar deficit, in spiram à dextra tortus. Is interdum est brevis, interdum longus drantem: intus candidus; extrinsecus terræ, in qua nascitur, colorem assumit. Reperitur autem in Saxonia ad Hildesheimum in Galgebergi lapicidinis, & in nova urbis parte cum fodiuntur cellæ, in quibus vinum cerevisiave recondi solet. In eadem Saxonia Alfeldæ inter speculam & oppidum, petenti Embecam: Hanoveræ in lapicidina Saxi calcis: in Misena in vico Rabschytio ad Trebitiam torrentem. *Ctenites* vero striatus est, omninoque pectinis effigiem repræsentat: color ipsi plerumq; cinereus.

Hil-

Hildesheimi reperitur in lapicidinis illius tractus, qui est ultra montem Mauriti, & in Prussia loco, qui Rosarum hortus vocatur. *Myites* quia striatus non est musculi speciem præ se fert. Is duplex, oblongus, & pectinis modo rotundus. Hic colore cinereus reperitur in Chattis ad Spangebergum arcem: ubi & Trochitæ; & in Saxonibus ad Hildesheimum in lapicidinis iam dictis: ille modo subfuscus, modo subflavus effoditur ex fossa mœnium urbis, qua ad septentriones spectat. *Onychites* unguibus odoratis, quos Græci nominant *Onychas*, fere similis tam colore quam figura, nascitur in iisdem Hildesheimi lapicidinis.

Ostracis lapis ex Ostreis, quibus similis est, nomen invenit: duplex est, maior qui lapidis specularis modo fissilis effoditur etiam ex fossa Hildesheimiæ urbis, qua, ut dixi, ad septentriones spectat; minor non longe ab Hanovera, prope Lindam pagum, reperitur in terra pingui & subviridi, quæ est in loco abrupto. *Porphyroides* purpuræ instar aculeis clavatus, & colore cinereus reperitur in eadem fossa Hildesheimiæ urbis, sed ut purpura turbinatus non est. Ibi dem alius invenitur huic non multum dissimilis, verum tamen caret aculeis; strias vero habet transversas. Ex eadem fossa eruitur *Conchites* qui incurvis liris ad scapulas redeuntibus & aurei coloris armatura decoratur. Longus esse solet palmos duos, latus palmum.

Sed *Conchites* in Prussia loco, qui Rosarum hortus nuncupatur, repertus, ex lapide intus armatura obducto eruitur. quinetiam conchæ marinæ, ut Pausanias scribit, in toto corpore lapidis Megarici sparsæ sunt, atque ob id *Conchites* dictus. Armatura autem quoniam Philogynos etiam obductus esset, *Chrysites* est appellatus: Is vero Ostreæ Atticæ assi-

mulatus invenitur, ut Plinius scribit, in Aegypto. In Italia quoque Veronæ ex monte urbi vicino effossæ sunt Conchæ, Cochleæ, Echini, Paguri, Ostrea, Stellæ pisces, avium rostra. In ripa insuper fluminis Elvæ aquarum impetu abrupta Conchæ reperiuntur: & prope oppidum ex Florentinis conditoribus nominatum: & in Germania in Rabschicio Misensæ pago ad Trebitiam amnem. Hæc ille. Idem lib. vii. Quin Megaræ in Saxo valde albo, & reliquis lapidibus molliore, undique insunt Conchæ Marinae, quod iccirco lapidem Conchiten appellant, ex quo ut author est Pausanias, fuit monumentum Phoronei & multa opera in urbe Megarensium. Id genus Saxa etiam reperta sunt in Thessalia, in Hemionia, in Macedonia, in montibus Calabriae: similiter Saxa quæ effodiuntur ad Lutetias Parisiorum, non raro Cochleas habere solent. Ibidem Saxum nuper divisum Coronæ Laureæ speciem reddidit. At in Eula Bohemiæ pago prope Tetscham oppidum in Saxo Calcis reperiuntur *Ctenitas*. Item in Toringia ad Berchlingum Arcem in ea sylvæ parte, quæ inter septentriones & Orientem sita est, solidum effoditur Saxum, quod disruptum, sex, septem, pluresve *Ctenitas* in se continet aut *Myitas*.

Gesnerus in Commentario suo de figur. lapid. à fol. 164. aliquot Icones illorum lapidum nobis dedit. Cochlea quædam, inquit, (à Io. Kentmano ad me missa sicut & aliæ plures) quam *σδηροειδῆ* à superficie ferro simili vel Hopliten cognominare licebit. Lapis est intus cultro cedens: foris crusta tenui, splendida & ferri politi instar intectus, fusci vel cinerei coloris. Ambitus externus totus pulchrè intortus est, ita ut margines placentarum rotula coquinaria vel placentaria dissecti. Videtur quidem similitudinem aliquam habere primo aspectu cum
Cornu

Cornu Ammonis, similiter fere striata & revoluta superficie; plurimum vero differt; nam huius exterior ambitus non tereti figura spectatur ut Cornu, sed in angustum margine torto se colligit, & tum foris ferro similior est, tum intus lapis durior: totaque figura latior, planior, compressior. Sed neque fetet in ore mandentis, ut illud. Media pars, qua revolutio desinit, cava est ab uno latere: ab altero protuberat, nec apparent revolutiones. Ad ferrum ignem emittit. Adfert deinde & Icones alias, Strombi lapidei, Conchæ striatæ, à Rondeletio dictæ, genus; Pectinem lapideum; Cochleæ genus scissile, sub-ruffo colore foris, intus albo: lapidem cum Cochleis lapideis, partim extantibus, partim in eo latentibus, ita ut totus ex iis compositus videatur: Ctenitæ speciem: quæ Hildesheimi in lapicidinis reperitur: pectunculos, umbilicum: Strombos duorum generum: Echinum marinum; pagurum: quorum omnium Icones apud ipsum videre est: nam quia similes daturus sum, non putavi operæpretium eas huc accersere.

Memorabilis est locus Io. Bauhini in Methodo nova de Aquis medicatis lib. 1. cap. 1. Agens enim de fonte Bollenfi & eius effossione, ita scribit: Ut autem hoc fieret commodius, fissæ & perfractæ fuerunt rupes, ubi plures & varii reperti lapides scissiles, quorum magna pars domibus integendis in Boll-pago inserviunt: quosdam etiam videas tenues, quadratos instar pugillarum, valde fragiles & inutiles fere. In fissilibus lapidibus variæ apparent figuræ, quarum aliæ serpentes, aliæ limaces, cochleas, chamas; mytilos exprimunt, omnia sane eiusmodi ut artificii sculptoris pictorisve manu delineatæ videantur. Reperiuntur etiam squamæ tenues cupri instar lucentes, quibus figuræ plures quasi insculptæ con-

spiciuntur, non aliter quam in lapide scissili Mansfeldiano pisces. Impressa sunt & pectinum vestigia; Cochleæ lapideæ figura marinis egregiè respondentes acervatim observantur: Concharum etiam lapidearum aliæ tenues, aliæ læves, oblongæ aliæ.

Adfunt & Cochleæ pulchræ limacum instar compressæ, & quos Serpentes convolutos dicas, ex duro lapide cinereo, cum pyrite & sine pyrite. Reperiuntur quoque veluti Cornua, quæ Ammonis vocant. Limaces item quidam cupri modo lucentes, pavri, &c. Dat autem lib. 1 v varias Icones Chamæ lævis, rugatæ è lapide cinereo, pectinum & similia.

Camdenus de Provincia Glocestrensi. Sub hoc (loquitur de oppidulo *Barkley*) *Aven* fluviolus mare subintrat, ad cuius fontes vix VII I pass. mil. à littore in collibus prope *Alderley* viculum lapides Cochlearum & Ostrearum specie enascuntur, quæ sive viva aliquando fuerint animantia, sive naturæ ludicra, quærant Philosophi naturæ venatores. Fracastorius vero Philosophorum nostra ætate Coryphæus, animantia fuisse minimè dubitat in mari enata & in montes undis delata. Montes enim à Mari fuisse egestos affirmat, arena primum in tumulos coniecta, mareque inundasse ubi nunc montes exsurgunt, eodemque recedente insulas & montes fuisse detectos. Meminit & eorum lapidum in Eboracensi provincia, iuxta Richemondiam.

Iul. Scaliger Exercitat. 196. Sect. 9. In Saxis Lanarum (tractus est hic Agri Vafatepsis) ad pagum qui *Còhors* dicitur, saxeos Cancros multos vidimus; procul à mari plurimum, à Garumna triginta circiter millia passuum.

Bernardus Palissius (in lib. suo Gallico, quem inscripsit *Le moyen de devenir riche* parte secunda) opinatur.

tur, in locis ubi eiusmodi lapides reperiuntur aliquando aquas fuisse salvas, quæ animantia illa testacea generaverint, deinde absumto humore ab affluxu aquæ petrificantis non modo illa sed & terras vicinas in Saxa esse conversa.

Loca autem in Gallia ubi reperiuntur prodit, primò suburbium S. Martialis prope Lutetiam Parisiorum: deinde montes Sylvæ Ardennæ & inprimis iuxta Sedanum. Tertio in Provincia Valensia. Quarto in montibus prope oppidum SueSSIONENSE. Quinto in Provincia Sanctonum & Campania.

Torellus Sarayna de Antiquit. Veronæ; Civitatis illius montem describens ea parte qua fons est, qui à ferro dicitur: *Aliud, inquit, etiamnum mihi subivit miraculum; quum in eodem monte foderetur, spectabantur Echini lapidei, Paguri, Conche, Cochlea, Ostrea, Scilleque pisces, Avium rostra & id genus alia passim multa.*

Meminerat porro Sarayna (inquit And. Chiocius ad Musæum Calceolarium) se apud Theophrastum & Plinium legisse ossa & alia multa lapidescere; Pontanum quoque scripsisse; *Vidi lapidescere Sarini Caruleo sub fonte alnum, silicisque maniplos:* non adeo mirandū esse si illa diuturnitate temporis in lapidem concreverint: illud maiori dignum admiratione, quo pacto hæc si viva quandoq; fuere, in hos montes aut delata fuerint, aut enata. Cum ergo de his valde anceps esset Sarayna Clariss. Fracastorium à se lapideo paguro egregio & prægrandi donatum rogavit, quænam esset de hac re Philosophorum opinio: Respondit, tres esse de hac quæstione sententias; unam eorum qui putarent hos effigiatos lapides iactatos fuisse in montes quo tempore aquarum colluvia montes superavere: quam sententiam sibi non probari professus est, tum quia aquæ, quæ montes exsuperarunt non fuerunt maria, sed inundationes è

cælo, tum quod oporteret videri Conchas, & id genus alia, in verticibus montium, aut si super, excrevisset terra, videri certo saltem tractu, qua tum vertices montium erant: quod certe non liquido constat, quando eratis montibus in quibus sunt hæc non una saltem parte appareant, sed etiam in mediis & in imis & ubique. Aliam sententiam esse, dicentium, in montibus esse humorem quendam, & alicubi falsum & varium, à quo sæpe vera animalia maritima fiunt, & quodam modo generantur, ut in Dactylis videre est, qui in mediis saxi nascuntur, & inde excavantur. Interdum non vera animantia fieri, sed quæ imitantur vera: nam quemadmodum & natura imitatur species terrestrium in mari, ita in montibus non veras Conchas fieri viventes, sed consimile quiddam, quod mox lapidescit ob frigiditatē circum ambientis loci, cuius signum affirmant esse, quod Conchæ quantum ad id quod intra est, non plane animal referunt. Sed hanc quoque sententiam non placere sibi aiebat, quoniam lapidea hæc aut unquam vivere, animantiaque extitere, aut non: si quidem olim vivere, non iam iocatur natura & imitatur, sed verum animal facit, quale in mari gignitur: at vero in Montibus inter saxa esse eam vim generatricem, quæ in mari, non satis rationi consonum videtur: præsertim in grandioribus animalibus, quæ multa poscunt, & illud potest, quod si olim genita fuissent oporteret & nunc alicubi gigni & erui è montibus viventia hæc animalia quemadmodum & Dactyli: si vero numquam vivere, sed imitationes tantum fuere verorum animalium, hoc certe contra sensum est: eruuntur enim Conchæ non paucae, quarum pars in lapidem concrevit, pars nondum mutata est, sed veræ Conchæ rationem habet & generitatem, & cū reliquis molitudinem.

Quare videre est, illas olim veras fuisse Conchas. Quod si id quod intra est in quibusdam non plane Concham refert, causa est quod caro quæ mollis ex se erat & contrahi nata, multa terra circumtecta mox in lapidem coivit.

Ex Philosophia nova (opere posthumo MS^{co}) Gulielmi Gilberti; lib. v. cap. XXI. *Quod lapides brevi tempore generantur, deque celeri rerum in lapides metamorphosi, &c.*

In Britannia nostra in foresto de *Knarsborovve* fons est, cuius aquâ ligna, frondes, carnes in lapides mutantur, postquam aliquod tempus in eo residuerint. Iuxta rivulum inde aquæ sunt quæ ex pendentibus rupibus distillant, in quibus imposita quæcunque temporis intervallo lapidescunt. In Germania, in Saxonia varii sunt fontes, in quos immissa corpora lapidescunt.

In montibus iuxta *Alderley* prope *Kingsvrod* in Anglia frequenter inveniuntur lapides, qui formam habent Cochlearum & Ostreorum. At vulgus existimat ea fuisse illic à diluvio usque. Ipse inter multa mea ratiōna, domi Silicem habeo durissimum, in cuius latere magna Cochlea, cuius altera medietas eminet, in lapidem durissimum conversa, altera vero in lapide absconditur. Cor etiam habeo animalis lapideum, ut etiam caput Anatis. Viperam etiam aut alium viperæ similem serpentem in lapidem mutarum, quorum tres vidi, qui reperiuntur in monte quodam Angliæ Borealis; lapides sunt ad duplæm pugni magnitudinem excreti, quos dum indigenæ frangunt, in medio tanquam in ventre serpens conglobatus cernitur lapideus, omnibus membrorum lineamentis absolutus: dicunt vexatum tali peste populum, & à *Sax* quadam omnes illos serpentes in lapides conversos: quæ licet ad pietatem sit opinio, ta-

men in lapides mutatos manifestum est, forsân frigorib⁹ enectos gelatos permanfisse, donec terrę proximã partes concreverent: ita & lapide intumulatos & ipsos etiam in lapides conversos.

Pago quodam Glocestriã in Anglia, plurimã sunt arbores, quercus aliãque quarum radices lapideam naturam induunt; & tamen locus ille est arborum feracissimus. Iuxta *Stonie-Strafford* fons est in quo ligna fiunt lapides. In *Nevvenam* etiam Comitatu, *Warwicæ*, quæ diutius permanferint, lapide tanquam cortice vestiuntur. Quare citissimam generationem esse manifestum est; Nec ita multa ante secula fuisse, nec semper longissimis temporibus crescere, formasque induere: non aliter atque in humano corpore calculi subito in perniciem mortaliũ generantur. Hæc ille.

Ioan. Goropius Becanus noster in originibus Antwerpianis prolixè disputat de hisce lapideis Conchis lib. 111. qui inscribitur Niloscopium.

E quo tantum quædam adducam. Præter eas quas se in Alpibus reperisse scribit; addit: Apud vicinos nostros Limburgos, Leodios, Chondrusios, Namurcos, Hannones, Atrebatas, Tornacenses, & alios multos, à quibus vel marmora nobis vel alia lapidum genera advchuntur; nõ parva est Concharum copia & varietas. Vidi ipse in marmore caruleo solidissimo pectinem, & ipsius sedem ita affabre delineatam ut nihil ars simile posse videretur. Vidi in Silice durissimo, Bethunis advecto, quo viã apud nos sternuntur, tot Conchulas totas lapideas & conclusis valvulis integras, magna ut cura & arte ex illis fuisse cemento aliquo compactus iudicaretur. Et post alia: Ubicunque igitur humor sive liquor invenitur ad testaceorum vitam idoneus, viva testacea generantur. Ubi verò materia illa erit capax quidem for-

formæ eius, quæ dat ut testa quid sit & vocetur, non possit vero vivo pisciculo liquorem idoneum præstare; fiet ut testa duntaxat, non pisciculus generetur. Formas autem istas, sive figuras, accuratas & animalium proprias, non cælo adscribo, quod instrumentorum peculiare formas dare non potest; sed ipsi formarum datori: quem singulis speciebus alium & alium adesse, tanquam efficientem quandam ideam, si dixerò, id dixerò quod possem tueri. Antwerpia latomus quidam vivum bufonem in medio marmore invenit. Quod si eo loco aptus humor bufoni fuit inventus; quid vetat quo minus aliquando liquor in Saxiis inveniatur, quo marina quoque animalia generentur; viva quidem, si locus & humor ferant, corporata vero tantum, si humor vitam non admittat? Opifex enim progreditur eo, quoad eius materia patitur, ultra progressurus, si loci & materiæ inopia non excluderetur. Non est igitur mirum testas in montibus summis inveniri: minus vero mirum in illis inveniri, in quibus Salsugo aliqua est, marinæ Salsugini compar. Similis enim materia ad formas recipiendas est apta. In Aegypto igitur, regione non Salsuginis modo, sed nitri etiam ferace, quis admirabitur Conchyliâ generari? quis etiam in nostræ regionis ea subterranea arena, quæ loco & natura marinis vadis respondet, illa admirabitur, cum ea temperamentum quoddam marini liquoris exugat? Oceano in terras sursum per omnes canales magnâ vi irruente. Cavis igitur subterraneis & maxime eî arenæ quæ proxima est aquis, per orbem terræ subtus meatibus, liquor quidam apud nos communicatur, qui Conchyliorum figuras facile induit, vitam etiam accepturus, si locus vivum pisciculum alere possit. Videmus itaque Antwerpia quibusdam locis, postquam ad hanc aquam subterraneam

fodiendo

fodiendo ventum est, magnam quandam crustam, ad duos pedes vel plus eo crassam, aliquando etiam tenuiorem, quæ tota est ex eiusmodi varia Conchyliorum congestione coagmentata, quasi vena quædam lapidis aut marmoris esset. Nec porro usquam in littore aut mari tanta congeries Concharum cuiquam visa est: ut frustra somniemus, ita paulatim mari recedente fuisse congestam. Nam si hoc ita evenisset, cerneremus adhuc in Zelandiæ, Hollandiæ, & Flandriæ littoribus, tantæ crassitudinis congeriem iacere. Quid? quod pectinum in littoribus nostris magna est raritas, adeo ut à D. Iacobo è mari Gallæco pro monstris adferantur? at è fossis nostris infinita copia esteducta, quam in vallo, quod montis instar est, cuiusvis licet videre. Et, qui Conchulas legerè volet; ei nihil opus est ad littora proficisci: in mœnibus habet plus multo, quam littoribus, abundantia. Ego igitur non magis hîc mare fuisse credo, quam in lapidinis Megarensium, è quibus lapis effoditur concharum mariparum coalitu constans, exeteroqui candidissimus; quem à re ipsa conchida appellant. Quod si mare huic originem causamque dedisset, in Piræo potius debebat inveniri. Iam cum tota Græcia variis promontoriis in mare excurret, variis sinibus mare admittat, nusquam tamen Conchis, quam Megaris invenitur. Utinam nostra crusta sic indurisset, ut lapidem quoque solidum componeret. Nam Megaricus ille adeo solide coivit, ut Caris Phoronei filii sepulchrum & alia non pauca opera ex eo facta fuisse Pausanias testetur. Qui plura volet, adeat ipsum authorem. Eius autem sententiam, ut maxime vero consentaneam, amplectitur Achilles Aldrovandus in commentario suo de testaceis: neque video hætenus quicquam melius ab authoribus traditum.

Scribit ad me Divione Cl. Bartholomæus Morifotus: Ethic quoque natura passim gignit, quod mireris; in proxima quippe rupe, hæc nobis *le fort aux Feos* dicitur, scis quam longe à mari, ubique prostant lapides, formâ rotundâ ac striatâ, qui ipsam superinduisse videntur Conchyliorum marinorum materiem, nescio quo sale per infirmiora crescentium lapidum penetrante, paulatimque ita crescente, ut ambientem undique lapidi uniformem Conchyliorum formam faciat, nisi quod alia aliis maiora sunt, ita ut si lapidi lapidem attriveris, è medio utriusque Conchylium lapidea erumpant, obversâ, transversâ, mixti, inæquali quidem proportione, sed forma una. Interdum etiam, sed rarius, eodem in loco phucarum fluviatilium, æquoreorumque, & limacum, lapideæ & conchyliatæ domus inveniuntur.

Iacobus à Salmasia Salviniaci Dominus, patruelis Claudii Salmasii. Pagus ille Salviniacum uno milliari distat ab *Ayallono*, ut nunc appellatur, vel ut prius vocabatur *Aballono* & tribus aut quatuor milliariibus à *Vezelio* Patria Theodori *Bezæ*. Huius pagi ager arabilis montosus est, & lapidosus totus, qui tamen est feracissimus. In lapidibus illis reperiuntur inserta quasi ex differenti lapidis materia omne genus Conchylium, aliquando plura, aliquando pauciora, prout est ipsius Saxi magnitudo. Visuntur ibi *Pectines*, *Ostrea*, *Solenes*, *Cornua Hammonis*, & alia genera. In toto illo tractu per spatium trium aut quatuor milliarium hæc *κογχυλιώδη* in agris reperiuntur usque ad oppidum vel castrum *Montis Regalis*, nomine *Mont real*, cuius ditionis ager constitutus est totus huiusmodi lapidibus varias Conchyliorum species partim interius insertas partim in superficie etiam extantes præferentibus.

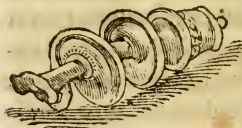
Accepi à Nobiliss. illo viro quamplures eiusmodi

di lapides, quorum Icones sicuti & aliorum quos ex Anglia & aliis locis accepi hinc adjiciendas curavi. Potuissem utique & plures addere: sed quia hæc opera, alia occasione, si Deus vitam concesserit, repetenda erit, & penitius de natura horū lapidū disquirendū, nunc tantū de hisce observo; materia plurimū inter se differre & forma, pro natalium diversitate.

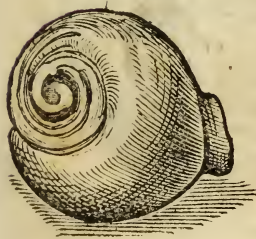

Nam Conchæ cuius Iconem primo loco ponimus, forma plane rudis est & materia mollior & pene cretacea, qualem nullam aliam hæcenus vidi.

Secunda autem Icon representat potius interiorē Conchæ compositionem, quam integram Concham, & constat ex eadem materia, qua prior, paulo tamen durior est, ita ut opiner exteriorē partem detritam aut abruptam esse.

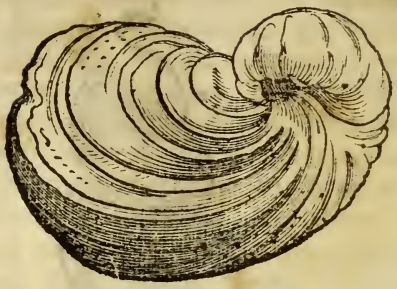

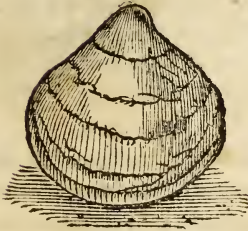
Tertia

Tertia & quarta quæ sequuntur elegantissimæ sunt, & constant ex materia arenosa, duriuscula, quas è Sedanensi tractu accepi, ubi in vivo Saxo nascuntur: & sunt pene eiusdem materiae cum quadratis Saxi, quorum in ædificiis usus est.

Reli-

N

Reliquæ plane lapideæ sunt & durissimæ, & variorum colorum, cinerei & fusci, quas ex Burgundia & Anglia accepi: figuras cum Conchis & Ostreis communem habent, & quivis eas cum veris Conchis poterit conferre. Non est autem prætereundum, me una cum hisce accepisse, quarum partes à veris Conchis substantiâ parum admodum differrent, & præsertim ab Ostreis proprie dictis. Verum de his aliâs plura dicenda erunt.

• C A P. XXX.

Observationes aliquot ad cap. ccciii. Boetii in quo agit de nonnullis lapidibus & gemmis variorum Auctorum secundum ordinem Alphabeticum.

FEcerat hoc Plinius lib. 37. cap. 10. in quo multa repetita sunt quæ ante dixerat, (& quidem melius,) quia diversos auctores est secutus: potuisset

set Boetius huic operæ parcere: nam inter authores quos hic citat, sunt tam inepti, ut potius explodendi fuerint, nam inscitia sua pleraque nomina vetera corruerunt & magica omnia deliria in scenam revocarunt. Observabimus tamen quædam ad hoc caput, omiſſis eis de quibus Boetius recte iudicavit.

Agapis lapis; nomen corruptum est ex Achate; nam Plinius lib. 37. cap. 10. scribit; *Leonina Pellis similes potentiam habere contra Scorpiones dicuntur*: quod Agapi hinc tribuitur. Epiphani. cap. VII. idem tradit quod Plin.

Anachytes. Plinii locus extat lib. 37. c. 4. *Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, nētūsque vanos expellit à mente, & propterea quidam Anachitē vocaverunt*, Cl. Salmaſius ad Solin. pag. 1085. Corrupta vox *Anachytes*. Nihil enim significat quod illi efficacię respōdeat.

Correxere aliqui *Eunacaten*: alii Anachyten volunt dictum quod animi mœrorem effundat. Nugæ. Lego: & ob id quidam eum *Ananciten* vocaverunt: hoc est, ἀναγκίτιω. Orpheus de Galactite ex correctione nostra:

Ὅν καλέσιν ἀναγκίτιω ἀδάμαντα.

In indice manuscripto: *de Adamante sive ancite*. Ita scriptum pro *anancite*. Sed cur ἀναγκίτιος ἀδάμας quod mentium vanos metus pellat? Quæ ratio huius appellationis? Id explicemus. Ἀνάγκη Græce dicitur quicquid animum suæ spontis esse non patitur. Ira dolor, voluptas, metus alique animi πάθη totidem sunt ἀνάγκη. Isti enim affectus rapiunt nos ac trahunt quo ire nolumus. Vide cætera.

Androdamas: locum Plinii ita corrigit Cl. Salmaſius ad Solinum pag. 564. *Androdamas argenti nitorem habet, ut adamas, quadrata, &c.* Vim & durtiæm Adamantis habere innuit. Et post pauca addit, *Androdamas certe genus Hæmatitis pondere & durti-*

tie infigne, sed ferrei coloris : nec alium puto Androdamanta veteribus fuisse cognitum: hinc vim Adamantis habere propter invictam duritiam scribit. Vide ibidem cætera.

Antachates. Agricola lib. vi, de Nat. Fossil. aut Succinum putat aut saltem è Bitumine constare.

Anterotes, inquit Boetius, *Opali vel Paderotidis species, Plinio teste.* Sed fallitur. Plinius enim lib. 37. cap. 9. Amethysti quintum genus scribit : *Tales aliqui malunt Paderotas vocari, alii anterotas, &c.* decipit illum quod & Opalus, Pæderos appelletur, sicuti aliæ res. Cl. Salmasius ad Solinum pag. 565. Notum quid sit ἀντέρωσ, hic ea voce significatur qui æque venustus est ut amor, contra amorem pulcher: idem vult & παιδέρωσ.

Antipathes. Plinius lib. 37. cap. 10. *Antipathes nigra non translucet, &c.* Cl. Salmasius ad Solinum pag. 942. Ἀντιπαθής Græci vocant, quicquid adversus effascinationes, incantationes, & amoris faciendi artes magicas potenter est efficax. Hinc *Antipathes* gemma Plinio quæ contra effascinationes auxiliari putabatur: & Antipathes Coralii genus ab eodem effectu dictum.

Arabica Plin. lib. 37. cap. 10. *Ebori simillima est & hoc videretur nisi abnueret duritia, &c.* Cl. Salmasius ad Solinum pag. 565. Idem Plinius inter lapides eum recenset lib. 36. cap. 21. *Arabicus lapis, ebori similis dentifriciis accommodatur crematus.* Nec dicendum diversos esse lapides Arabicum & Arabicam, nam Arabica dicitur cum subintelligitur gemma, Arabicus autem cum lapis, & sic solet Plinius, dum diversos sequitur, eandem rem alio atque alio loco referre. Dioscorides: ὁ ἢ Ἀραβικὸς λεγόμενος λίθος ἔοικεν ἐλέφαντι σίλω. Similis est Eboris macula. Imo scribendum; ἔοικεν ἐλέφαντι ἀσίλω Ebori si-

ne macula. Quod extra controversiam est. Dentificiis accommodari Arabicum lapidem scribit Plinius. Dioscorides de Arabico: ὁ δόντων ἢ σμῆγμα γίνεται καθυεῖς καὶ λίαν.

Encelius autem lib. 3. cap. 17. opinatur lapidem Arabicum non esse alium quam lapidem specularem seu lunæ aut glaciem mariæ, German. *Merglasz oder unser Frayven eisz*: unde olim fenestræ parabantur, lignis lævigatis positis loco plumbi. Unde & fit gypsum optimum, teste Plinio.

Argyritin nominat Plinius, sed inter Spumas Argenti lib. 33. cap. 6. Hæc autem Argyritis quæ hic describitur, non videtur alia quam Magnetis lapis, licet stigmata aurea non conveniant. Theophrastus in commentario de lapid. οἱ ἢ γλυπτοὶ καθάπερ ἐλέχθη καὶ πορσετοὶ πυγχαίται, καθάπερ καὶ ἡ Μαγνήτις αὐτὴ λίθος, ἢ καὶ ὄψει ἀεττὸν ἔχουσα, καὶ ὡς γε δὴ πνευσιμαίται τὴν ὁμοίωσιν τῷ ἄργύρῳ μηδαμῶς ἔσταν συγγενῆ. Dicit similitudinem argenti in hoc lapide mirari quosdam, quum nulla cognatione argentum attineat nec eiusdem sit cum illo generis. Vide Cl. Salmasium in Solin. pag. 1102. & seq.

Aspilaten describit Plin. lib. 37. cap. 10.

Afyctos. Plin. l. 37. cap. 10. Sed Cl. Salmaf. perperam in editis legi iudicat Afyctos, cum in optimo libro *Apsictos* scribatur, ἀψικτ.

Atizoen de qua Plin. lib. 37. cap. 10. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. putat Bitumine constare.

Augitis Plin. lib. 37. cap. 10.

Bapten de quo Plin. Agricola lib. vi. de Nat. Fossil. putat Bitumine constare.

Boleniæ; sed apud Plin. lib. 37. c. 10. legitur, *Bola*. videtur idem lapis cum Ombria.

Callais. Plin. lib. 37. cap. 10. *Callais Sapphirum imitatur, candidior & littoroso mari similis.* & eodem

libro cap. 8. Comitatur eam (nimirum Topazii speciem) similitudine propior, quam autoritate Callais e viridi pallens. Nascitur post aversa Indiae apud incolas Caucasii montis Phicaros ac Asdadas amplitudine conspicua sed fistulosa ac sordium plena, sincerior multo praestantiorque in Carmania: utrobique autem in rupibus inuis & gelidis, oculi figura extuberans, leviterque adhaerens, &c. Male autem iudicat Boetius qui Aquam marinam recentiorum opinatur; nam mihi non dubium est Turcoidem designari, uti supra pluribus dixi.

Callaina: Plin. lib. 37. cap. 10. *Callainas ferunt plures coniunctos semper inveniri. & mox: Galaios Argirodamanti similis est paulo sordidior.* Inveniuntur autem bina vel ternae. Videtur de eodem lapide vel gemma loqui sed nomen variare pro diversitate authorum à quibus sumfit. Porro Cl. Salmasius priorem locum ita corrigit è MS^o. (in quo legitur Callaica è turbido Calamo. Ferunt plures coniunctas inveniri.) *Callaica è turbido Calaina.* Callaicam dicit Callaini coloris esse, sed turbidi. Callainum enim Latini pro Veneto etiam usurparunt. Vide in Solinum pag. 237. quem locum asseripsimus cap. de Turcoide.

Capnites Plin. 37. cap. 10. Sed non erat omitendum, quod Plinius interferit, ut suo loco diximus: designat enim locum cap. ix, ubi de Iaspidium generibus agens: *Et veluti summo infecta, quae Capnias vocatur.* Fuerit ergo species Iaspidis; est enim etymi eadem ratio.

Catochites de quo Plin. 37. cap. 10. Bituminis quoddam genus videtur. Κατοχί Græcis coloris alligatio, cum superinducitur medicamentum quo tinctura alligatur & ex fluxa fugacique redditur hæsuræ ac permanens.

Cepites sive Cepocapites, Candida est, venarum nodis

dis cœuntibus, candore imaginem regegens. Plin. lib. 37. cap. 10. Ad quæ Claudius Salmasius hæc observat. Cepites lapis vel gemma in Plinio sine dubio nomen sortita est à voce κῆπιϑ quæ hortum significat. Atqui nihil in eius descriptione quod horti similitudinem præferat. Alterum eius nomen in vulgatis est *Cepocapites*, quod est corruptissimum. Nam in Indice scripto exemplaris Regii vetustissimi legitur *Cepolafius*. Puto rescribendum *Cepoprasius*. περσισαῖ sunt aræ hortorum qui Latinis pulvini. In ipso Plinii contextu legerim, ut descriptio sit nomini congrua, *pulvinorum notis cœuntibus*. Nam vulgata scriptura non potest explicari. Quod ergo pulvinorum quales in hortis sunt notæ in illa gemma cœant, dicta est κηπίτις & κηπιπερσισαῖ : vel etiam κηπιπλαῖσι, ut nihil mutetur in scripta lectione. Nam pulvini hortorum maxime herbis confiti sunt & λάσιοι, intervalla inter pulvinos aut areas nuda.

Cepionites quoque in Plinio mendosum est. Nam ex ordine literarum apparet nomen eius incepisse à litera χ non κ; præcedit quippe χύσοφρϑ. in Indice scripto legitur Cetionites, scribendum *Chetionites* vel *Chetionites*, fortasse est χυτωνίτις. Nam χυτων Hefychius etiam interpretatur ξεσόν λίθον. Alioquin posset videri à loco dictus χιτορίτις. Nam χιτων nomen loci est in Græcia & fluminis à quo & Diana dicta χιλώνη & χιτώνια. Sed series literarum eius loci postulat ut per υ scribatur; non per ι. Nam debet esse litera quæ posterior sit ordine litera ρωῖ. Cum præcedat χύσοφρϑ. χυτός etiam locus est Epiri à quo lapis ille dici potest χυλίτις. Nihil aliud possum divinare. Salmasius.

Chrysoption Alberti; haud dubio est Chrysolampis Plinii lib. 37. cap. 10. *Chrysolampis*, inquit, in *Aethiopia nascitur, pallidi coloris die, noctu ignei.*

Hæc autem gemma eadem est cum Chrysofasio Solini, pro quo tamen Cl. Salmasius in Solin. pag. 406, legendum monet *Chrysofastus*. Ita autem vocatur Chrysolithi quædam species: nimirum quæ varia erat & scobe sua referta. Plinius de Chrysolithis Aethiopicis: *preferuntur iis Indica, & si varia non sint, Bactriana. Deterrima autem Arabica, quoniam turbida sunt & varia, & fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quæ limpida contigere, veluti scobe sua referta.* Hæ sunt quæ vocantur χρυσόπασσι, quod aurea scobe quasi aspersæ essent. Vide ibidem cætera.

Chalazias. locum Plinii ita legendum esse è veteri libro docet Cl. Salmasius ad Solinum pag. 718. *Chalazie figuram grandinum & candorem & adamantinam duritiem inesse narrant, etiam igni addito manere suum frigus.* Id est, Chalazie in ignem addito; nam est ὁ χαλαζίας λίθος, ut ὁ καπνίας, ὁ ἀσερίας. Hunc lapidem χαλαζίτιον vocant Geoponicorum Eclogæ & sic dictum aiunt, quod grandinem imminuentem avertat ac depellat: *ὁρῶν λίθον χαλαζίτιον ἔχει, καὶ ὅταν ἴδῃς τὴν χαλαζαν, κρῖσον αὐτὸν, καὶ ἀποσφραγίσαι.*

Cholon Smaragdi genus Plin. lib. 37. cap. 5. quod ita dicitur à felleo colore; nimirum viridi sed non austero, in aureum descendente, qualis & fellis. Male à quibusdam cola appellatur.

Cyamea Plin. lib. 37. cap. xi. quomodo possit esse Neotericorum Camehuia, ut vult Boetius, non video: potius Aetivæ speciem crediderim.

Diadochus Plin. l. 37. c. 10. *Diadochus Beryllo similis est.* Unde autem cætera commenta acceperit Lud. Dulc. ignoro.

Emites haud alius est lapis quam Plinii Chernites. de quo dictum supra cap. 12.

Exhebenum. Agricol. lib. vi. de Nat. Fossil. nihil

hil differre putat à Samio lapide, ut diximus cap. XI.

Galaxia, de hac iam ante dixi cap. XVIII.

Galaricides vel Galarictis, non est alius lapis quam Galactites Plinii. Ita misere barbari isti homines nomina corruperunt.

Gallerica, hæc quoque exsculpta videtur ex Galactite; nam dicit Plinius ibidem; *sunt qui Smaragdum albis venis circumligatum Galactiten vocent.*

Hyæniæ, inquit Plin. lib. 37. cap. 10. *ex oculis Hyæne & ob id in vase inveniri dicuntur.* Quæ ita corrigenda ostendit Cl. Salmasius in Solinum pag. 337. *& ob id invasæ*; quasi nisi ob hoc ipsum invadatur Hyæna, lapis hic in eius oculis non sit inveniendus. Nam vulgata caret sensu.

Ifcultos, inquit Albertus, gemma croco similis, in ultimis Hispanorum partibus & iuxta Gades reperitur, quæ friabilis est propter viscositatem in eo arefactam; si de ea fiat vestis, non comburitur, sed igne purgatur & nitet. An idem sit cum Amianto, an eius species, inquit Encelius, tuo relinquimus iudicio.

Lapis Fabalis: præter testimonia Plutarchi & Stobæi, addit Mauffacus in Notis ad Plutarchum, & auctoritatem Aristotelis ex fragmento quod adiunctum est libello de Mirabilib. & Eustathii in Diosyn. de situ orbis.

Liparis. Agricola lib. VI, de Nat. Fossil. iudicat è bitumine constare. & sane ipsum etymum hoc indicat, λιπαρός enim significat pinguem, resinofum ac lentum.

Libanochros ad eundem modum è resina videtur constare.

Lychnites, de marmore Lychnite iam ante egimus, hîc agendum de gemma. *Ex eodem genere* (in-

quit Plinius, lib. 37. cap. 7.) *ardentium Lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia.* Ubi Cl. Salmasius ad Solinum pag. 1104. docet legendum; *appellata à lucernarum accensurum præcipua gratia.* Tum præcipuæ gratiæ esse dicit hanc gemmam cum lucernæ accensæ sunt, quia vigor eius & ardor excitatur accensarum lucernarum fragrantia: legendum quoque Lychnis: nam si scripsisset Lychnites non fœmineo genere id nomen enuntiasset: aut igitur *λυχνίτις* aut *λυχνίς* ibi scribendum. Græci tamen etymon accersunt ab eo quod instar lucernarum accensarum ardeat. Dionysius:

--- *Λυχνίς ἢ πύρρος φλογὶ πέμπαν ἰμοίη.*

Græci quoque qui de lapidibus scripsere *ἀνθρακία* exponunt *λυχνίτις* quia luceat ut lucerna accensa vel ignis. Unde & remissior Carbunculus dicta. Nihil autem commune habet cum Astrio quæ candida est. Solinus autem duo tantum genera Lychnitis facit, Plinius quatuor. Primam ac probatissimam apud Indos, quam remissiolem Carbunculum dixere quidam. Secunda ab Indica, bonitate illi similis, Ionia appellata. Sequentia apud Plinium ita legit Cl. Salmasius in Solinum pag. iam dicta: Et inter has invenio differentiam. Una purpura radiat, altera coccò. A sole exalcescens, aut digitorum attritu palæas & chartarum fila (non folia ut perperam in veteri codice legitur) ad se rapit. Subdit deinceps Plinius; hoc idem & Carchedonius facere dicitur, quanquam multo vilior prædictis. Porro hæ gemmæ hodie non aliæ videntur quam Granatorum species; bene enim conveniunt Notæ. Confundit deinceps Plinius, ut solet de vicinitate nominum & diversitate auctorum, cum lapide Lychnite. Sed gemma à lapide omnino distinguenda est.

Medum haud dubio exsculpsere ex Medea Pliniæ

& illi suas nugas assuerunt. Rulandus in Lexico Alchemiæ, iudicat Hæmatitem nigrum qui reperitur Goslariæ & reddit succum croceum. Quod à Christophoro Encelio accepit lib. 3. cap. 6.

Meroctes Plin. lib. 37. cap. 10. Sed legendum Morochtis, ut docet Cl. Salmasius, in Solinum pag. 769. male autem ex lapide hîc gemmam fecit Plinius.

Mythridates Lud. Dulc. haud alia est gemma quam Mitrax Plinii; nam ita infit; *Mitrax à Persis accepta est & Rubri maris montibus, multicolor, contra solem variè refulgens.* Hæc autem Solino dicitur *Mithridax*, è quo barbari suam Mythridatem formarunt.

Nebrites, (inquit Plin. lib. 37. cap. 10.) *Libero patri sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine.* Nam Bacchus qui in initiis Cereas, Atticis simul colebatur: ministri & Bacchæ *ve Eëidæ* gestabant, id est, hinnulei pellicula induebantur. Fuerit igitur gemma quæ colore illas pelliculas imitabatur: quam facilè inter Achatas invenias aut Iaspides.

Nemesites. Hunc lapidem finxisse puto barbaros authores ex historia quam prodit Plinius lib. 36. cap. v. Narrat enim Argoracritum à condiscipulo Alcamene non tam opere quam populi suffragiis victum, signum Veneris à se factum ea lege vendidisse ne Athenis esset & appellasse Nemesim.

Ornicus, id est, Sapphirus, inquit, Boetius: imo Ornicus Sapphirus. Rationem nominis reddit Cl. Salmasius ad Solin. pag. 132. Infima ætas orinū dixit pro aurino vel aureo. Unde & nostrum *Orin*, quod est aureum. Hinc Ornicus Sapphirus, qui aureis guttis sparsus est, quem Græci *χρυσόπρασον* vocant.

Phloginos, inquit Plinius, lib. 37. cap. 10, quem & *Chrysitē* vocant, *Ostrea Attica assimulata invenitur in Aegy-*

Aegypto. Ostrea Atticæ nusquam mentio, itaque lege, *Ochra Attica*, ea enim commendatur inprimis. Hæc corrupta lectio in Plinio Agricola & alios fellit, qui Ostream petrificatam intellexerant: Sed mihi non dubium est fuisse lapidem Ochrae optima colore.

Punicus Lud. Dulc. non est alius quam Pumex. Videndus Plinius lib. 37. cap. 21. *Laudatissimi sunt*, inquit, *in Melo, Scyro & Aeolis insulis.* & postea: *usus farina eius oculorum maxime medicamentis, &c.*

Pheonicites itidem Lud. Dulc. est Plinii Phœnicites qui ex balani similitudine appellatur. Βάλανθ enim nomen Græciæ populare de Palmæ Dactylo, quod Latini usu suum fecerunt.

Sarcites male apud Boetium scribitur pro Saurite. Plinius lib. 37. cap. 10. *Sauriten in ventre viridis Lacerti Harundine dissecti tradunt inveniri.* Quamquam Plinius & Sarciten describat. *Sarcites*, inquit, *Bubulas carnes representat.* In hoc manifesta est etymi ratio, & videtur Sardæ esse species. Sicut & in illo, nam Sauras etiam Latini pro lacertis dixerunt.

Sarmenius à Sarmia insula nomen habens, Alberto, haud alius est quam Samius lapis; nam quæ est Sarmia insula? Samius autem lapis infervit auro poliendo. Utilis & in medicina, inquit Plinius, lib. 36. cap. 21. Quod autem ibidem dicit: *Vulvas & partus contineri adalligato eo tradunt:* Id est, abortum impedire; quod Albertus male intelligens scribit, ac manu parturientis alligatum partum impedire. quis enim ita insaniat ut partum impedire velit?

Sallius Lud. Dulc. idem est; melius tamen ille dicit, *abortum prohibere.* Vide quam misere nomina corruerint isti nugatores.

Sinochites est Synochites Plinius lib. 37. cap. 11. qua scribit *umbras inferorum evocatas teneri*. Boetius Galactiten dicit; sed fefellit eum ratio, nam Synephtes vocatur ille in libris editis, de cuius vocis correctione iam diximus cap. XVI II.

Syrus à Syria dictus Alberto; haud alius est quam Thyreus Plinii nam easdem qualitates illi tribuit.

Stafites Lud. Dulc. à Camillo Leonardi vocatur Stuxites: ita ludunt in nominibus hi minorum gentium & fabulosi scriptores.

Trichrus: Encelius lib. 3. cap. VI. Hæmatitæ species enumerans numero 5. Fossilis reperitur in iisdem locis, niger, tres ad cotem reddens colores, Trichrus qui possit dici, sicuti Plinius lib. 37. cap. 10. Trichrum ex Africa describit, &c. Turbinatus est & durus.

Xanthos; Plinius lib. 37. cap. 10. inter Hæmatitæ species: *Est alia eiusdem generis, qua vocatur Henui ab Indis, Xanthos appellata Græcis, è fulvo candicans*. Ad quem locum Cl. Salmasius in Solinum pag. 410. In Indice libri veteris *Menui* scribitur & *Exyphos* pro *Xythos*: idque pro *Xuthos*. Eadem est gemma quam in genere Chrysolithorum retulit, quo loco & *Xynthi* scriptum est in Indice & in veteri libro *Xuthi*. Græcum est ξυθός quod è fulvo candicantem significat. Hesy chius: ξυθα ε' μόνον ξανθα, ἀλλὰ ἢ λακά ε' πυρρά. proprie λαγόπυρρα. Capite 1x, perperam Xysthion legitur. Eadem India & Xuthon parit plebeiam ibi gemmam.

CAP. XXXI.

De lapide Bononiensi: Cocco & Ita-Pu.

NE quid intactum prætermittamus, audiendus Fortunius Licetus de lapide Bononiensi; qui in Præfatione libri sui qui inscribitur Lithosphorus ita breviter illum describit. *Cæterum, inquit, quod omnem penitus excedere videtur admirationem & omnem prorsus Antiquitatem latuit, est genus lapidum in agro Bononiensi non ita pridem an. 1604. inventorum, qui ex arte calcinati & illuminato aëri, seu solis radiis, seu flammæ fulgoribus expositi, lucem inde sine calore recipiunt in sese: quam in ambientis lumine prorsus inconspiciam, visui spectabilem referunt in tenebris tantummodo, & in obscuro loco penitus aliquandiu conservatâ, mox sensim atque sensim languescentē, pedetentim exuunt, atque extingui patiuntur.* Et cap. 11. *Nam & noster lapis candidus est, qui cæteris in suo genere præstat, Crystallina propemodum perspicuitate præditus; & à sidere Solis fulgorem sibi rapiens ac regrens; & intus à centro radiorum instar undique Strias albas emittens ad circumferentiam in effigiem stellæ: quapropter incolæ rustici petram Strellinam, quasi stellinam, adeoque cum sapientibus & antiquis Astrion sive Astroiten appellant; etenim villicis Bononiensibus ipsæ Stella materna lingua Strelle nuncupantur.* Et cap. xii. *à soli natura non habet admirabilem illam vim concipiendæ lucis ab ambiente claro & in se diutius retinendæ etiam in obscuro; sed eam utcumque sibi comparat à calore flammæ ipsum calcinantium.* Et cap. xviii. *non nisi pusillæ magnitudinis reperitur; nam maioris amplitudinis quam pugnis hominis grandioris, nondum inventus est: quum enim ponderosissimus sit supra plumbum, maximus hæctenus inventorum, qui servatur in Aldrovandi nobilissimo Museo crudus, ibi positus à Cl. Montalbano duarum librarum cum dimi-*

dimidia pondus non excedit; frequentissime nucis avellanae, ovi gallinae minoris ac primiparae, ac semipugni quantitate exaequare comperiuntur. Et cap. XIX. Nullam à natura sibi certam ac regularem figuram obtinuit; sed tamen, ut Cl. V. V. Montalbanus & Poterius observarunt & ego etiam vidi non semel, alius est oblongus ac teres, ac cylindricus; alius planus, quem tabulatum appellant, alius ad rotunditatem inhiare videtur, sed frequentissime ad ovi figuram ellipticam, alius perfectè spherrens, alius lenticularis & alius mixtae figurae, semper tamen irregularis magis minusve. Lenticularis figurae lapis, ubi ceterae conditiones respondeant, inventus est semper optimus omnium. Et cap. XXXVI. Durissimus est, frangibilis, non sectilis: & ideo multum aquei non est elementi particeps; & ea propter metallica non abundat substantia; quam à prae dominio dicit Aristot. aqueam esse. Calcinationem & reliqua huius lapidis vide apud Authorem. Idem à ex literis Cassiani Equitis à Puteo hanc adtexit descriptionem: Lapis alter est, qui nascitur in provincia Paraguay & vocatur Coccus, quem iuxta sententiam Ferrantis Imperati nuncupare possumus ventrem Crystallinum vel Aetitam gemmatam, aut quid simile. Magnitudo lapidis est, ad longitudinem dodrantis cum dimidio, in speciem crassi farciminis, ac eius ferrei fulminis, quae solet ad voluptates, publicas testandas vulgo displodi & Italicè dicitur un mortatetto. Color externae superficiei lapidis mixtus est ex rubro impuro & albo: intus apparet universus in speciem pulcherrimi ingemmamenti (ut ita loquar in re nova) quasi brillorum seu beryllorum multarum facierum superficierumve; quandoque cum colore vergente ad dilutum purpureum caeruleumve, quem vulgo dicimus Italice Avinato. Ingemmamentum aequale satis est, nec magis apte potest assimilari quam olla cuidam Sacchari candidi nuncupati: lapis tamen in suo meditullio vacuus est,

CA=

capax ut plurimum materiei ad quatuor aut sex & plures etiam uncias. Indigenarum relatu, lapis ubi pervenerit ad perfectam maturitatem, sponte disrumpitur: & dum disrumpitur, ingenti crepitu sonat, perinde ac displosum fulmen areum ludicrum in spectaculis; & superstantem terram pellit in sublime: quo crepitu audito coloni questum pergunt huiuscemodi lapides & inventos referunt. Cortex lapidis est ad crassitudinem dorsi cultri seu numi argentei, quem Talerum dicimus aut Ducatonem: & apparet esse Chalcedonius lapis, & meo iudicio prorsus est, cum sit duritie Chalcedonii. Pellis seu corticis exterior superficies lapidis est referta veluti poris latioribus, seu parvis cavitatibus, ad intima tamen non penetrantibus. Vbi fuerit deterfus & expolitus iste cortex, apparet lapis satis nobilis, habens naturam Chalcedonii Sapphirini, quia vergit ad colorem cinereum carulei participem. Prope corticem interius ingemmamentum sequens incipit colore Amethysti diluti, ac terminat velut in conos Berylli vel Crystalli: pergit ingemmamentum aequale ab orificio lapidis usque ad eius fundum, ad crassitiem pollicis, vel ampliolem; & pulcherrimum est aspectui, &c. Observat author & quidem iure meritoque similem expressum in Mulæo Calceolario ex gemmato lapide ducis Mantuani.

Idem a Fort. Licetus cap. LIII, eiusdem libri. Nuncupatur alter lapis idiomate Paraguayano Yta-pu quod interpretatur Campana sonans, ideo quia vacuus est intus & reipsa resonat atque tinnit pulsatus: & multo maiorem edere sonum debet quando non est fractus aut apertus. Invenitur, in quibusdam fluminibus. Magnitudo videtur esse quanta duarum manuum hominis iuste molis, que simul coniunguntur solo mutuo contactu Carpi & summorum digitorum, volis interim sinum & caveam vacuum figurantibus. Arbitror esse speciem Aëtitis, & dici posse Aëtitem maximam Indiæ Occidentalis. Crassitudo
lapidis

lapidis est dupla aderasitiam numi argentei, quem dicimus vulgo Ducatonem. Color lapidis interior, & labri eiusdem est thalassicus obscurus qui dicitur etiam Venetus, quin & lividus saturus, Italicè bigio obscuro: & apparet quasi color materiae usta. Durissima plane est lapidis substantia. Cortex lapidis exterior est colore luteo; quum sit aspersus per totum arena quadam eiusdem lutei coloris, qua dissolvitur affricu inter digitos, & manibus inducit molestam quandam siccitatem & scabritiem, ita ut cogatur, qui lapidem paululum contrectaverit, manus abluere; quo liberetur ab ea molestia, qua non parum angitur. In huiusmodi arena & sub ea sunt infixata multa tubercula, quae referunt imaginem fere lapidis Alektorii, qui reperitur aliquando in ventriculo gallorum & caporum antiquorum, coloris albi non puri, vergentis tamen ad diaphanum: quae tubercula huic lapidi Indico insidentia, si ad rotam expolirentur, possent etiam annulis inferi. Maximam vim adstringendi necesse est habere quod intra lapidis cavum reperitur, cum inventum in eius externa superficie molestam adeo siccitatem & adstrictionem advehat in contrectantium manus.

Vide quae lib. I diximus cap. xxvi. de lapide Lipis, qui sane colore aliquatenus cum hoc convenit.

CAP. XXXII.

De Bucardia.

NEque hic omittendus est Lapis quem sub nomine Bucardiae ita describit Fer. Imperatus lib. xxiv. cap. xxvi. Bucardia, inquit, petra sic dicta à figura & magnitudine, qua imitatur figuram cordis bovini, est superficie laevi, simili ab utraque parte; unde demonstrat condensamentum cum interna concavitate Concharum valvis ambis convexis: habet autem in extremitate superiore ab utraque valva

O

pro-

processus revolutos, & est substantia quæ calcinatur. Reperitur & altera, figura cordis, minoris magnitudinis, processibus brevibus & sine revolutione, substantia arenosa & quæ non calcinatur; species non minus Conchæ, similibus valvis & convexis: Est & tertia species, quæ magnitudine & figura imitatur fructum Castaneæ, & habet in convexa parte concavitatem similem valli, quæ à rostro ad infimum ambitum quasi in duos colles dividit, & à similitudine quam refert appellatur *pie di Nibbio*. Id est, pes Milvi. Dat autem hanc illius Iconem, nimirum maioris & primo loco descripti.

Meminit & Plinius huius sed admodum breviter lib. 37. cap. 10. *Bucardia*, inquit, *bubulo cordi similis*. *Babylone tantum nascitur*.

I N D E X

Præcipuarum rerum quæ in his libris
tractantur.

A.

A	<i>Chata consideratio.</i>	79
	<i>Adamantis vitia</i> 1. <i>locus natalis.</i> <i>ibidem.</i> <i>quomodo</i> <i>eruat</i> <i>hac gemma</i> 2. <i>eius forma naturalis</i> 5. <i>quo-</i> <i>modo formetur & poliatur.</i> <i>ibid.</i> <i>quomodo ab aliis</i> <i>gemmais dignoscatur</i> 7. <i>virtutes falsa</i> 8. 9. <i>pre-</i> <i>tium.</i> 9.	
	<i>Aerites gemma.</i>	172
	<i>Aerites lapis.</i>	114
	<i>Agapis lapis falsus.</i>	195
	<i>Ageratus lapis.</i>	134
	<i>Alabandici Carbunculi.</i>	20
	<i>Alabastrites lapis.</i>	166
	<i>Alectorius lapis.</i>	105
	<i>Alumen scissile.</i>	120
	<i>Amethyſti historia.</i> 24. <i>ſpecies varia.</i> 25. <i>Natales.</i> 26. <i>quomodo</i> <i>poliatur.</i> <i>ibid.</i>	
	<i>Amentum dulce.</i>	119
	<i>Amianthus lapis</i> 118. <i>Icones</i> 119. 120. 122.	
	<i>Amochryſos.</i>	147
	<i>Amygdaloides lapis.</i>	175
	<i>Anachyles Plinii.</i>	195
	<i>Anconitanus lapis.</i>	116
	<i>Androdamas.</i>	195
	<i>Antachates.</i>	196
	<i>Anterotes.</i>	196
	<i>Antiparthes Plinii.</i>	196
	<i>Aphroſelinon.</i>	128. 129
	<i>Arabica gemma.</i>	196
	<i>Armatura in lapidibus quid ſit.</i>	149
	<i>Aſſius lapis.</i>	133
	<i>Aſteria vera.</i>	97.

I N D E X.

B.

B Alasi historia 14. forma naturalis.	15
Belemnites lapis.	151
Belioculus qualis gemma 67. species diversa & Icones.	68. 69
Berylli historia. 44. differentia 45. usus. 46.	
Bezoar 113. fossile in N. Hispania.	114
Bononiensis lapis.	206
Bractea qua gemmis subduntur.	10
Brasiliani Smaragdi.	41
Brontia lapis.	158
Bucardia lapis.	209
Busonis lapis.	98
Buglossus lapis.	106.

C.

C allais Plinii.	197
Callaina Plinii.	198
Callimus singularis.	115
Camilli Leonardi error taxatus.	51
Capites lapis.	198
Carbunculi.	10
Carochites lapis.	198
Cepites vel Cepocapites.	198
Cepionites Plinii.	199
Ceraunia Plinii.	55
Ceraunia historia.	155
Chalazias Plinii.	200
Chalcedonii historia 76. recentiorum circa illam errores.	
Chelonitis lapis 159. Icones 162. 163.	
Cholon Smaragdi species.	200
Chrysolithi historia 49. natales. ibid.	
Chrysoption Alberti.	199
Chrysoprasus.	13. 45
Chrysopteron.	48
Cissites Plinii.	172
Coccus lapis.	207
Corallium & Corallio cognata.	101
Colici lapidis historia.	85
Conchites lapis.	179
Cor-	

I N D E X.

<i>Cornu Ammonis.</i>	148
<i>Corvorum lapis.</i>	114
<i>Crapandina lapides 98. vires 99.</i>	
<i>Crucifer Iaspis.</i>	81
<i>Crystalli historia 56. figura ratio. 60.</i>	
<i>Crenites lapis.</i>	178. 180
<i>Cyanea Plinii.</i>	200
<i>Cyani seu lapidis Lazuli historia.</i>	90.

D.

D <i>Actyli Idæi.</i>	153
<i>Diphues vel Diphris lapis.</i>	136.

E.

E <i>Chites lapis.</i>	168
<i>Elatites lapis.</i>	174
<i>Encrynos lapis.</i>	139
<i>Enhydros aetites.</i>	116
<i>Enorchis lapis.</i>	117
<i>Enosteos lapis.</i>	144
<i>Entalium.</i>	119
<i>Entrochos lapis.</i>	138
<i>Exhebenum.</i>	128.

F.

F <i>Luores varii 94. etiam veteribus noti. ibid. varia species.</i>	
<i>95</i>	
<i>Fulminis lapides.</i>	156
<i>Fungifer lapis.</i>	169.

G.

G <i>Alactites lapis.</i>	140: 141
<i>Garatronius lapis alius à lapide Bufonis.</i>	100
<i>Geodes aetites.</i>	116
<i>Geranites lapis.</i>	170
<i>Glossopetra historia 103. varia species & figura.</i>	104
<i>Granatorum historia 17. varia species. ibid. 18. natales 18. quomodo poliantur. ibid.</i>	

I N D E X.

H.

H æmatites singularis.	
Hammites lapis.	145
Heliotropii historia.	80
Hephæstites lapis.	150
Hyacinthi gemma historia. 27. varia species 28. 29. Neoterico- rum error circa hanc gemmam. ibid.	
Hysterapetra lapis.	136.

I.

I Aspidis historia 78. viridis species.	80
Iridis historia 57. Citrina iris 58. natura illius. ibid.	
Judaicus lapis, & varia illius species 136: 137. Icon. ibid.	

L.

L Azuli lapis eiusque virtutes.	91
Lepidotes lapis.	176
Lapis lapis eiusque vires in medicina.	91
Linum asbestinum.	119
Lychnites gemma.	201
Lychnites lapis & marmor.	165
Lyncurius lapis veterum.	154.

M.

M Anati lapis.	112
Marmoris historia.	164
Medus lapis.	202
Metzantlatel lapis.	130
Melitites lapis.	143
Molochites lapis.	87
Morion historia.	74-75
Moroctus lapis.	140
Myctes lapis.	179.

N.

N aticos quid significet.	28
Nebrites Plinii.	203
Nephris-	

I N D E X.

Nephratici lapidis historia 81. *virtutes* 83. *electio.* 84.
Novacularum lapis. 93.

O.

Obsidianus lapis. 167
 Oculus mundi. 69. 70
Oculi felis historia. 54
Olla fossiles. 126
Ombria lapis. 158
Onychites lapis. 179
Onychis historia 62: *species* 65
Opali historia. 52
Ophites lapis. 168. 169
Ostracites lapis. 124
Ossifragus lapis. 144
Ostocollis lapides. 174
Ostracis lapis. 179
Ovum anguinum. 109.

P.

Pentagonion. 58
 Phengites. 166
Perdicites lapis à Ponto Tyardao observatus. 171
Pisciculi qui in Saxis reperiuntur. 117
Plinii locus correctus. 141
Phrygius lapis. 135
Polia lapis. 175
Porus lapis. 131
Porphyroides lapis. 179
Pramnion qua gemma. 74
Praesi historia. 42
Pseudoadamantes varii. 59. 60
Pumices. 131.

R.

Rhodites lapis. 174
 Rhombites lapis. 177
Rubaci & Rubacelli. 16
Rubini veri 11. *pretium* 12. *natales.* *ibid.* *forma naturalis* 13.
Virtutes. *ibid.*

S.

Salamandra Pauli Veneti. 120
 Samius lapis. 127
Sandaster Plinii. 21
 Sand-
 822

I N D E X.

<i>Sandaresus.</i>	22
<i>Sapphiri historia</i> 30. <i>species</i> 31. <i>natales</i> 32. <i>pretiū</i> <i>ibid.</i> <i>virtutes.</i> 33	
<i>Sarcophagus lapis.</i>	133
<i>Sarda gemma</i> 60. <i>vires</i> 62.	
<i>Sardonychis historia</i> 70. <i>eius politura.</i> 73.	
<i>Schistos lapis.</i>	123
<i>Scolopendrites lapis.</i>	176
<i>Selenitis lapis.</i>	129
<i>Serpentis convoluti facie lapides</i> 107. <i>quibus locis reperiatur.</i> 108	
<i>Silicum eadem substantia qua gemmarum.</i>	164
<i>Smaragdi historia</i> 33. <i>species</i> 34. 35. <i>natales incerti</i> 37. <i>Occidentales</i> 38. <i>forma naturalis</i> 39. <i>magnitudo</i> 40. <i>virtutes.</i> 41	
<i>Smaragdoprasus.</i>	43
<i>Spartopolios lapis.</i>	175
<i>Spinelli rubini historia.</i>	16
<i>Spongia lapides.</i>	135
<i>Stalactites lapis.</i>	144
<i>Stalagmites lapis.</i>	147
<i>Steatites lapis.</i>	143
<i>Stellaris lapis.</i>	97
<i>Stelechites lapis.</i>	174
<i>Sirombites lapis.</i>	178.
T.	
T <i>Alci historia.</i>	128
<i>Tephrites lapis.</i>	150
<i>Testarum lapidearum historia.</i>	177
<i>Teufels lieb lapis.</i>	118
<i>Topazii historia</i> 46. <i>color natus</i> 47. <i>natales</i> 48.	
<i>Tophus è ventriculo luvenearum.</i>	132
<i>Thyites lapis.</i>	142
<i>Troæzenii Carbunculi.</i>	21
<i>Trichrus non est Sardonyx.</i>	72
<i>Trochites lapis.</i>	133
<i>Tuberonis lapis eiusque vires.</i>	113
<i>Turcois gemma</i> 87. <i>olim sculpta</i> 88. <i>magnorum virorum iudicia de hac gemma</i> & <i>illis veteri nomine.</i> 88. 89.	
V.	
V <i>Mbilicus marinus.</i>	110
<i>Vteri morbis lapis qui medetur.</i>	86.
X.	
<i>Xanthos lapis</i>	205.
Y.	
<i>Yta-pu lapis,</i>	

G E M M A R U M

E T

L A P I D U M

H I S T O R I A .

Q U A M

Olim edidit ANSELMUS BOETIUS de BOOT,
Brugensis, RUDOLPHI II. Impera-
toris Medicus.

P O S T E A

ADRIANUS TOLLIVS, *Lugd.-Bat., M. D.,*
recensuit; figuris melioribus, & Commentariis
pluribus illustravit, & Indice auxit multo
locupletiore.

Tertia Editio longe purgatissima. Cui accedunt IOAN-
NIS de LAET, Antvverpiani, De Gemmis & La-
pidibus libri II. Et THEOPHRASTI li-
ber De Lapidibus, Gr. & Lat. cum
brevibus notis.

LUGDUNI BATAVORUM,
EX OFFICINA IOANNIS MAIRE.
C I O I O C XLVII.

OLIVIERO

LIBRARI

ISTORIA

DE

REPUBLICA

VENETI

LIBRI

DE

REPUBLICA

VENETI

LIBRI

DE

REPUBLICA

VENETI

LIBRI

DE

REPUBLICA

VENETI

LIBRI

DE

REPUBLICA

VENETI

LIBRI

*Magnificis, Amplissimis, Prudentissimisque
Viris,*

D. GERARDO ab HOOGEVEEN,
I.C. & Prætori:

D. ADRIANO à STAVÉREN:

D. IOANNI à GROENENDIICK:

D. IOANNI vander MARSCHÉ:

D. MAURINGO vander AA:

Urbis Leidenfis Consulibus :

Nec non ejusdem Reipublicæ dignissimis Scabinis:

Ut & D. IOANNI WEVELICHOVIO, I.C.,
*Urbis Leidenfis Syndico, & Dominis Curatoribus
Academiæ à secretis:*

Felicitatem voveo.

Amplissimi, Prudentissimique Viri;

TERUM prodit typis
meis recusa Gemmarum
& Lapidum Historia: illa,
quæ primùm auctore An-
selmo Boetio de Boot,
Brugense Belgâ, Cæs. Ma-
jestatis Rudolphi II Medico, ante an-
nos circiter triginta & octo, id est, an-

E P I S T O L A

no MDCIX, fuit evulgata. Postea sæculi
anno XXXVI Commentarium hunc typis
meis recensuit Adrianus Tollius, Lugd.-
Batav., Med. D.; figuris melioribus, & cõ-
mentariis pluribus, illustravit; & Indice
auxit multo locupletiore. Cujus Dedicac-
tioni inscripta tunc erãt nomina Prætoris,
Consulum, Scabinorum, & Syndici huius
florentissimæ urbis Leidensis. In præsens
verò hac tertiâ Editione, amplissima ve-
stra nomina huic operi iterum præfigen-
da consultum judicavi, ita ut in locum vitâ
defunctorum nomina ponerentur viven-
tium successorum; atque hac ratione, sub
inclytis nominibus Vestris, tam viventium
quam victurorum, ceu Eruditionis, Pa-
triæque, columinum, hoc literatæ histori-
cæque Eruditionis pignus omnibus Le-
ctoribus quàm commendatissimum ma-
neret. Idque tanto magis, quòd data est
opera, ut secundæ Editionis fœditas, quâ
per inscitam auctoris correctionem typo-
graphicam resperfa erat, in hac tertiâ,
quantum fieri potuit, omnis tolleretur.

Acce-

D E D I C A T O R I A .

Accedunt IOANNIS de LAET Ant-
verpiani De Gemmis & Lapidibus li-
bri II, hætenus ἀνέκδοτοι, & in THEO-
PHRASTI librum de Lapidibus breves
commentarii. Vos igitur, gravissimi, spe-
ctatissimi-que Reipublicæ Rectores, quâ
estis in bonas literas humanitate & bene-
volentia, gemmeum hoc atque splendi-
dum clarissimorum Virorum Opus, no-
stræque qualiscumq; diligentia exemplar,
sub splendore nominum Vestrorum suum
continuare splendorem in publico per-
mittite; utpote gnari, suos speculû radios
emittere longiùs, à Sole illustratum. Va-
lete. Datum Leidæ, calend. Augusti
M D C XLVII, ex officinâ meâ.

V. V. A. A.

*Observantiss. cliens, eiusdemque urbis
civis*

IOANNES MAIRE.

(?) 3

IS

IN HISTORIAM
Gemmarum & Lapidum
ANSELMI BOETII,

*Editam nova cura clarissimi doctis-
simique viri*

ADRIANI TOLLII, Medicinæ Doctoris,

SCAZON.

RECTE TOLLI, *cujus indoles gestis
Debere seculo, & otio fatiscens
Incusat horas semifeminatorum,
Per eruditas ambulare doctorum*

*Sueta curas, extricare perplexa,
Purgare verum sordibus vetustatis;
Γαλιωικωτερωτατων decus grande,
Recentiorum lima tersa scriptorum:
Ut nunc Eoos Indicosque splendores
Inter refulges, & tuos Smaragdorum
Radiis honores Sardoque diffundis,
Ditemque Hydassien gemmeumque derivas
In nostra Gangen regna. Non tibi sputa
Et inquinata sercla ventris affecti
Molesta nunc sunt, pituita vel putris,
Aut ore manans turpe foetido tabum,
Aut pravè olentis vultus ater urinæ.
Quin transmarinis elegantis totus
Nites decorè, & fulgetris lapillorum*

Gemmisque luces undique, & coruscantem
Beryllon ardes, succinumque bychnique;
Onychesque nigras. ipse quas iacit flammæ
Pyropus, in te torquet, & virescentes
Notas Iaspis lætior tibi pandit.
Carbunculusque, & pulcher ora Sapphirus,
Non usitatis ignibus magis, flagrant.
Preciosa scribis, ut Cylindrus, ut Baccæ
Vndis latenter obstrepant Erythræis,
Adamasque duras nil moretur incudes:
Quàm multiformis lividas averruncet
Pestes Achates, languidamque Torcois
Venerem laceffat; vulsaque è mari magno
Coralla largas fluminum vias sistant.
Et tu feracis munus inclytum Cypri
Cerulea Cyanos, seu Pharam magis laudas
Scythicaque rupes, Caucasi que prærupta,
Per te fugari disce torva nocturni
Portenta Morphei, & Incubum gravem lectis,
Cum ventre matris abditum latet pondus,
Pullus medetur & sonorus Ætites.
Aguasque Magnes allicit putrescentes.
Electra mentem, margarita languentes
Vires redonat; quique friget, in somni
Hyacinthus ægro somnolentiam suadet.
Quis splendor artis, quàm superba maiestas
Medici theatri est, Æsculapidum Patres.
Queis apparatus Cælites parant tantos,
Famulantur astra; format unda, quod sanet;
Aër medelam sufficit, vomunt fontes,
Montes ministrant. queis salubre quòdcunque est,

*Arbusta stillant, saxa robur indulgent,
Gemmae, lapillos, ferra, vitra, tot petras,
Hic Porphyriten, hic dat Alabastriten,
Illic Pyriten, hic bitumen & gypsum,
Aurum, cerussam, nitra, sulphur, argentum,
Opesque cunctas Mater alma largitur.*

*Centum iuvatur, læditur modis centum
Humana Vita. totus orbis obiectat
Et damna & usus. commodusque viventi
Incommodusque est: causa mortis, atque idem
Salutis auctor, qualis hasta Pelidæ.
Ante ora morbi fomes, & comes iuxta
Medicina præsto est. quicquid obvium, tangit.
Sanum flagellat, allevat laborantem.
Corpus vacillat sæpius remorbescens,
Cadaverosis debitum sepulcretis.
Rursum resurgit, & valemus athletæ,
Vicesque servant Sanitasque Morbusque.
Et nunc amica; nunc iniqua Natura.*

*Quæ cuncta dum nos impiger doces, TOLLI,
Æternitatis præmio supervive.
Quod si nepotes nomen oscitabundi
Tuum silenti nubibus tenebrabunt,
Lapides loquentur. & Boëtii famam,
Tuasque laudes, Gemmulæ recognoscent.*

CASPAR BARLÆUS.

Ad Lectorem.

INTER omnes, benevole Lector, qui de lapidibus, ac gemmis scripserunt, ac ad manus meas pervenerunt, nulli haecenus peculiari aliqua methodo usi sunt. Nam alii secundum alphabeti ordinem, ut Plinius, Albertus Magnus, & Ludovicus Dulcis, alii promiscue ut Franciscus Rueus, ac Andreas Badius de iis tractarunt. Solus quod sciam Gesnerus in classes, vel à similitudine, vel nominibus rerum sumptas, gemmas & lapides discrevit. Quia vero Gesneri methodus propter varias causas, quas hic recensere longum esset, mihi non placebat; à rarioribus, & carioribus tractationem incipere, mihi gemmis ipsis dignius esse, magisque convenire videbatur. Itaque à Diaphanis, ut ab Adamante omnium gemmarum pretiosissima, diaphana, nulloque colore prædita, exordium sumpsi: Deinde ab ea ad diaphanas colore præditas, & viliores gradatim progressus sum. Ita tamen, ut quæ eiusdem generis videbantur, licet dignitate multum inter se differrent, iisdem capitibus subiungerentur. Ut videre est post caput de Carbunculo, cui cæteræ gemmæ omnes rubræ, & diaphanæ, licet viles, subsequuntur, ut Granatus, Amethystas, Hyacinthus &c. Post rubinorum, & rubrorum lapidum Historiam, sequitur Margarita dignitate tertia ab Adamante: licet proprie inter lapides recenseri non deberet, quod potius mixtum osseum, quam petrosum sit. Sed sequutus sum hac in re vulgi sententiam, quod Margaritas inter gemmas numerat, ac plerumque Adamantibus, & rubinis, aliis gemmis exclusis, dum peculiare, & regium aliquod

opus ex gemmis concinnat, adiungit. Post Margaritās, sequuntur Cæruleæ gēme, ut Sapphirus, & Opalus, qui aliquid cærulei habet. Has gemmas subsequuntur virides, flavæ, & semidiaphanæ: tandem opacæ, ac pretiosiores primo, ut Turcois, & Cyaneus. Deinde quæ fere ab animalibus desumuntur. Ita ut ab his paulatim ad ignobiliores lapides & saxa perveniat. Qui tamen ordo, ut verum fatear, mihi ipsi, conscripto iam opere, non satisfecit. Existimabam enim illustrius esse methodo aliqua absoluta, quam manca de gemmis agere. Itaque cum non dubitarem, quin in classes non minus lapides & gemmæ redigi, quam animalia, herbæ, ac alia quævis, possent: Tandem differentias quibus lapides vel gemmæ à sese mutuo differunt diligenter observavi, (ut ex capitibus nonnullis huius libri notari potest) ac ex iis duabus tabellis lapides in genera & species dividi posse ostendo: secundum quas tabellas optime, ac methodice de lapidibus, & gemmis opus hoc conscribi potuisset. Verum quia prius à me non sine magno labore ac molestia perscriptum, Typographoq; paratum erat, Intempestivum fuit ordinem iam observatum mutare, ac iterata scriptione me novis molestiis & tædiis, deficiente otio, ac prohibentibus curis afficere. Quod ad gemmas attinet, quæ à veteribus descriptæ hoc tempore ignotæ, aut à recentioribus confictæ, & nunquam visæ, aut dubiæ sunt: quia in ordinem redigi, ut omnia incerta, non potuerunt, secundum alphabeti ordinem à me sub finem operis annectuntur. Itaque hæc quæcunque à me præstita sunt boni consule Lector, ac grato animo suscipe. Id si feceris, ad maiora edenda calcar addes. Vale.

CATALOGUS

LAPIDUM

Omnium, quorum mentio in sequenti libro fit.

A.
A Bsinthus.
 Achates.
 Adamas.
 Adarces.
 Ægyptilla.
 Ægophthalmus.
 Æriusa.
 Aëroides.
 Aëtites.
 Agapis.
 Ageratus.
 Alabandinus.
 Alabastritis.
 Alabastrum.
 Alcionium.
 Alcionum.
 Amandinus.
 Amatides.
 Ambra.
 Amethystus.
 Amiantus.
 Amygdaloides.
 Ammochrysus.
 Amosteum.
 Amphitane.
 Anachitis.
 Androas.

Androdamas.
 Antachates.
 Anterotes.
 Antipathes.
 Aphrosidiace.
 Aphroselinitis.
 Apistos.
 Aquileus.
 Argenon.
 Argyritis.
 Argyrodamas.
 Armenius.
 Aromatites.
 Asbestus.
 Asius.
 Asinius.
 Aspilates.
 Asteria.
 Astrion.
 Astrobolus.
 Astroitis.
 Asyctos.
 Atizoen.
 Augites.
 Autoglyphus.
 Azurum.
 Azul.

B.
B Alanites.
 Balassius.
 Baptes.
 Baroptis.
 Basaltes.
 Basanites.
 Basanus.
 Batrachias.
 Batrachites.
 Belemnites.
 Belioculus.
 Bellochio.
 Beryllus.
 Betulus.
 Bezoar.
 Bolenia.
 Borax.
 Borea.
 Borficites.
 Botrychites.
 Botrytis.
 Brontia.
 Brocarella.
 Bucardia.
 Bufonius lapis.
 Buga.

	C.	Carpionum lapis.	Chryfitis.
C	Aetnites.	Catochites.	Chrysolampis.
	Cadmitis.	Catoprites.	Chrysoption.
	Calaminaris.	Catorites.	Chrysophis.
	Calamites.	Cegolithes.	Chrysopteris.
	Calcarium saxum.	Celicolus.	Cimilianthus.
	Calcedonius.	Cepionites.	Cinedia.
	Callais.	Cepites.	Ciffites.
	Callainas.	Cepocapites.	Cisteolithus.
	Callimus.	Cepoides.	Citrinus.
	Calendrimus.	Cerachates.	Clenites.
	Camaseus.	Ceraunia.	Cletrites.
	Cambnites.	Ceramites.	Clites.
	Camehuia.	Cerites.	Coaspis.
	Cantharias.	Ceruleum.	Cola.
	Capnites.	Chabatre.	Conchites.
	Carabe.	Chalaxias.	Confecti lapides.
	Caratobates.	Chalcedonius.	Corallium.
	Carbunculus.	Chalcophonos.	Corallina.
	Carb. Æthiopi-	Chalcosmaragdus.	Corallachates.
	cus.	Chelidonius.	Coracias.
	Alabandicus.	Chelonia.	Coramus.
	Anthracitis.	Chelonitis.	Coravus.
	Amethystizōtas.	Chermites.	Cornelius.
	Charcedonius.	Chloates.	Corneolus.
	Ionis.	Chlorites.	Cornu fossile,
	Lychnitis.	Choaspis.	amonis,
	Lythizontas.	Choaspites.	monocerotis.
	Sandaistros.	Cholo.	Corsoides.
	Syrmites.	Chrysantherinus.	Corvinus lapis.
	Træzenius.	Chrysolectron.	Cos.
	Cardisce.	Chrysolithus.	Crapaudina.
	Carifficus.	Chrysoberyllus.	Craterites.
	Carneolus.	Chrysoption.	Crisopilone.
	Carrariēse marm.	Chrysoption.	Crocallis.

Crocia.	Emitēs.	Gallaticides.
Cryſtallus.	Encrinos.	Gallatica.
Cyanus.	Encardia.	Gagatronica.
Cyamea.	Ennophius.	Galaricides.
Cydonites.	Epimelaſ.	Galarictis.
D.	Epiftis.	Galaxia.
D Actylus Idęus.	Epiftites.	Gallerica.
Dæmonius.	Eriſtalis.	Gamaia.
Daphnia.	Erotilos.	Gamites.
Dendrachates.	Eſtiomenes.	Gafidane.
Dendrites.	Eumeces.	Gatti oculus.
Diadochus.	Eumetren.	Gecolithus.
Diacodus.	Eureos.	Gelaria.
Diphris.	Eufebeſ.	Gelofia.
Dorialtides.	Eurrheus.	Gemites.
Dotto.	Eupetalos.	Gemonides.
Drofolithus.	Exacantholitus.	Gelachides.
Dryites.	Exacolithos.	Gelatides.
Duchodnych.	Exhebenus.	Genianęs.
E.	Exolicerus.	Geodes.
E Benum foſſile.	F.	Geratides.
Echidna.	F Elis oculus.	Giraſole.
Echinites.	Filaterius.	Gleſſum.
Echiſtis.	Fingites.	Gloſſopetra.
Echites.	Fongites.	Gorgonia.
Elatites.	Fungifer lapis.	Grammatias.
Electrum.	G.	Granatus.
Egyptilla.	G Agates.	Gypſum.
Eloſſites.	Galactites.	
Encoftis.	Galaicon.	H.
Engangis.	Gangitis.	H Amachates.
Enhydros.	Garamantica.	Hæmatites.
Enorchis.	Garatronius.	Hammites.
Entrochos.	Galaicos.	Hager.
Emetres.	Gallatides.	Hephæſtites.

6 C A T A L O G U S L A P I D U M . .

Halofachne.	Iudaicus lapis.	Sabulosus.
Heliotropius.	Iuguntia.	Tuberonum.
Henui.	K.	Lesbias.
Hepatitis.	K Akaman.	Leucachates.
Heraclius.	Kaman.	Leucas.
Hexacantholithus.	Kalcabre.	Leucogea.
Hexagonus.	Kacabre.	Leucosapphirus.
Hieraciris.	Karate.	Leonina.
Hismero.	Karadre.	Leucophragis.
Holosteus.	Kenne.	Leucophthalmos.
Hoplites.	Kimedinus.	Leontios.
Hormesion.	Kinocetus.	Leucopetalos.
Horminoides.	L.	Lepidotes.
Horco.	L Amiarū dens.	Leucostylus.
Hyacinthus.	Lactea.	Libanochros.
Hyacinthus bellus.	Lac lunæ.	Lithantrax.
Hydrinus.	Lap. Armenus.	Lithifontas Carb.
Hyenia.	Bezoar.	Lithodemum.
Hyppopotami cornu.	Caimanum.	Linurgus.
Hysterapetra.	Cevar.	Lichinus.
Hystecolithus.	fabalis.	Limacius.
I.	felleus.	Limoniates.
I Aspis.	Lazuli.	Lince.
Iaspachates.	Limacis.	Lito.
Iasponyx.	Lydius.	Lunæ spuma.
Icterias.	molaris.	Lychnitis.
Idachates.	Malacensis.	Lycophthalmos.
Idæus dactylus.	manualis.	Lychnitis Carb.
Intrita.	Nephriticus.	Lyncurius.
Indica.	Palumbellarum.	Lysimachus.
Ionis.	Porcinus.	
Iris.	Percaæ piscis.	M.
Iscustos.	Rhenalis.	M Agnes.
Isodomos.	Syriacus.	Malachites.
	Sanguinalis.	Maltha.

Machea

Machera.	N.	Osteocollo.
Margarita.	N Arcissites.	Osteolithus.
Marmor Cinereū.	N Nasamonites.	Osteites.
flavum.	Nebrites.	Ostracites.
nigrum.	Nemesites.	Ostracias.
rubrum.	Nephriticus.	Ostreites.
viride.	Nichomar.	Othonna.
album.	Nicolus.	Ovum anguinum.
Parium.	Nifus.	P.
Medea.	Nofes.	Paachee.
Medus.	Nympharena.	Pæderos.
Meconitis.	O.	Pagurus.
Melitites.	O Bfidiana gem-	Pallacius.
Melichrysis.	ma.	Panchrus.
Melichryfon.	Obsidianus lapis.	Pancros.
Memphites.	Oculus felis.	Pangonius.
Menois.	Oculus cati.	Panis dæmonum.
Menonia.	Oculus cancri.	Pansebestos.
Meroctes.	Oculus solis.	Palmatus.
Mesomelas.	Olaris lapis.	Pantarbes.
Mespileus.	Olea.	Panthera.
Molybdos.	Ombria.	Paragone.
Molochites.	Onagrus.	Pardalios.
Monocerotis	Onofteus.	Paredonium.
cornu.	Onyx.	Parium marmor.
Morion.	Opalus.	Parnia.
Morochthus.	Ophites.	Peantides.
Myites.	Ophicardelon.	Pentagonus.
Myrmecias.	Oritorius.	Pentaurea.
Myrmecites.	Ornicus.	Perdiates.
Myrrhites.	Orites.	Perla.
Myrsinites.	Orea.	Perileucos.
Myrtites.	Oripendulus.	Peruzaa.
Mythrax.	Orphanus.	Peramites.
	Offifragus.	Perite.

S C A T A L O G U S L A P I D U M .

Pænites.	Pyrobolus.	Sardachares.
Petra Columbina.	Pyrites.	Sarda.
Phasachates.		Sardius.
Phengites.	Q.	Sardoiaspis.
Phœnicites.	Q Uadratum.	Sardonyx.
Phrygius lapis.	Quandros.	Sarmenius.
Phycitis.	Quiricia.	Sartoplios.
Phloginos.	Quiris.	Savalia.
Piperitis.	Quirinus.	Saxum.
Pisolithus.	R.	Saurites.
Polia.	R Abri.	Sanguinalis lapis.
Polo.	Radaim.	Sallius.
Polygrammos.	Radainus.	Scambia.
Polyzonos.	Ramai.	Scarites.
Polythrix.	Rainius.	Sciffilis lapis.
Pontica.	Reiben.	Schistus.
Porcellana.	Rhodites.	Scolopendrites.
Porus.	Rosten.	Sedehego.
Porphyrites.	Rubinus.	Selenites.
Pramnioni.	Rub. pallacius.	Senochites.
Prassius.	Spinellus.	Serp. marmor.
Præconiffas.	Rubacellus.	Smaragdoprasius.
Prontea.	S.	Smaragdus.
Pseudoadamas.	S Aetta.	Smiris.
Beryllus.	Sagada.	Solis gemma.
Corallium.	Sagitta incubi.	Soriani granati.
Opalus.	Salamandra.	Solis oculus.
Topasius.	Salegre.	Spartoplios.
Sapphirus.	Samius lapis.	Spinellus.
Smaragdus.	Samothracia.	Spongiæ lapis.
Pumex.	Sandaistros Carb.	Spongites.
Pygargus.	Sapphirus.	Spuma maris.
Pyrene.	Sapphirolucus.	Stalactites.
Pyrimachus.	Sarcites.	Stalagmites.
Pyrrhopæcilon.	Sarcophagus.	Stelechites.

C A T A L O G U S L A P I D U M . 9

Stella terræ.	Telocardius.	Ultramarinum.
Stellaris lapis.	Telirrhifus.	Umbilicus mari-
Stignites marmor.	Telithus.	nus.
Strombites.	Tephria.	Umbria.
Strusites.	Tephrites.	Unicornu.
Succinum.	Theamedes.	Unio.
Sycites.	Thracius.	Vulturius.
Syderopencilus.	Thyites.	X.
Sydonites.	Thyitis.	X Anthos.
Syenites.	Thyrisfites.	X Xiphinus.
Syfinus.	Tillinites.	Y.
Synephites.	Topasius.	Y Ettus.
Synodontis.	Tophus.	Y Ydrinus.
Syringites.	Trachinus.	Z.
Syrites.	Trapendanus.	Z Amarrur.
Syrtites.	Trichrus.	Z Zamech.
Syrus.	Triglites.	Zauthene.
T.	Triophthalmos.	Zeblicium marm.
T Abarget.	Trochites.	Ziazaa.
Talcum.	Trœzenius.	Zignitis.
Taos.	Turcois.	Zingrites.
Tarak.	V.	Zirites.
Tarti.	V Erdello.	Zmilaces.
Tecolithus.	Vientana.	Zoronostios.

CATALOGUS
A U T H O R U M,

Quorum opera usus est Author
in hoc Libro.

Albertus Magnus.
Andreas Baccius.
Andreas Libavius.
Andreas Matthiolus.
Bartholomaeus Anglicus.
Dioscorides.
Epiphanius.
Conradus Gesnerus.
Franciscus Rueus.
Galenus.

Georgius Agricola.
Hieronymus Cardanus.
Iacobus Mockius.
Ioannes Centmannus.
Ludovicus Dulcis.
Matthias Maichofer.
Plinius.
Prosper Alpinus.
Iosephus Quercetanus.

DE

LAPIDIBUS, AC

GEMMIS I.N

GENERE,

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

*De Lapidum, Gemmarumque definitione,
& divisione.*

NATURALEM cuiusque rei scientiam adipiscimur, dum sub quo genere res contineatur, & quo pacto ab aliis rebus vere differat, id est, quos affectus producat, quam formam, & figuram habeat, ac ex quibus constet, cognoscimus. De

gemmis itaque ac lapidibus in specie scripturus, operæ precium videtur, ut non solum, quid lapis aut gemma in genere vocetur, explicem; sed etiam in differentias, species, vel classes distribuam, ut hoc modo singulorum lapidum vel gemmarum à sese mutuo differentia, ac exinde natura, & essentia facilius dignosci, & perspicui possit. Differentia enim rem à re distinguit, ac quo pacto hoc aliud non sit, ostendit. Dum essentialis est, essentiam rei in apertum profert, dum accidentalis, ignotæ essentiæ tantum index est. Accidentalibus ea est, quæ ab extrinseca figura, ac qualitatibus sumitur. Essentialis quæ ab effectu, effectuum causis, forma, ac materia depromitur. Verum hæc non facile in gemmis, & lapidibus

pidibus innotescit : quod tanquam corpora inanima vix aliquos effectus edant, ac communem quādam, eandemque videantur habere formam, & materiam; ita ut figura extrinseca, qualitatesque illi inherentes solæ differentiam omnem constituere debere videantur. Quæ sane difficultas me sæpe ab hoc opere deterruit, ac calamum deponere compulit. Huic difficultati accedebant alia, quæ fere persuaserunt ἀδύνατον prorsus esse in classes lapides, & gemmas redigere. Nempe quod à multis auctoribus ita lapidis, gemmæque nomen confundatur, ut quod mixtum hic gemmam vocat, alius non gemmam, sed lapidem esse velit, & vice versa. Deinde quod ea, quæ minime ad gemmas, aut lapides referri deberent, pro iis habeantur; ut animalium nonnullorum ossicula, vel testæ, terraque paulo durior, item Gagates, & Succinum, aliaque complura, quæ vel ad animalium, terrarum, vel vegetabilium classem potius, quam ad lapidum, aut gemmarum spectant. Hæ difficultates etiamsi me aliquoties perturbarint, ac à suscepto onere, ut dixi, dimoverint: Nihilominus tamen potius aliquid, quam nihil in medium proferendum esse utilius iudicavi. Dabitur enim hoc modo ansa aliis studiosius ea, quæ à me inchoata sunt, scrutandi, ac perficiendi. Quia itaque de lapidibus, & gemmis agendum est. Primum omnium quid lapis & gemma sit, explicandum est; Deinde genus in species, aut differentias dividendum est. Licet autem nonnulli nolint gemmas sub lapide tanquam genere comprehendere: quia tamen genus proximum commune habent, (cum utrumque corpus mixtum sit, & inanime) ac neutrum, neque metallum, neque sal, neque bitumen, restat ut proximum eorum genus sit terra indurata, quæ nullo alio nomine quam lapidis appellatur. Merito itaque

itaque lapis genus statuetur, ac etiam de gemma prædicabitur; ut gemma quævis sit lapis, sed non quivis lapis gemma.

Lapis itaque est corpus mixtum, inanime, durum, inductile, in aqua non liquabile, & solidum; quod è terra simplici tanquam præcipua, magisque conspicua materia, citra multas alterationes à natura concretum est. Quia vero infiniti sunt lapides qui gemmæ non sunt, ut gemmæ definitio aut descriptio habeatur, necesse est lapidem in suas differentias, vel accidentia dividi, donec gemmarum classis occurrat. Lapis itaque alius à natura magnus, alius parvus producitur. Parvus alius rarus inventus, alius frequens: rarus alius durus, alius mollis. Durus alius pulcher, aspectuque gratus, alius turpis. Pulcher, gemmæ nomen meretur. Erit itaque gemma lapis parvus, rarus, durus, & pulcher à natura procreatus. *Definitio gemma.* Hac definitione excluditur Onyx, Crapaudina, & similes lapilli, quos si quis velit definitione contineri, pulchritudinis nomen à definitione auferendum est. Sed consultius videtur in gemma pulchritudinem requiri, reliquosque lapillos duros & raros tantum lapilli pretiosi nomen (si care vereant) retinere. Excluduntur etiam à definitione Crystallus, Topasius, Iaspis, Nephriticus, Heliotropius, ac omnes qui à natura magni, non parvi procreantur, ac lapidum pretiosorum nomen servare possunt. Verum quia magnitudinis, raritatis, duritiei, ac pulchritudinis vocabula varie accipi, & extendi possunt, circumscribenda sunt. Parvi itaque sic lapides habendi sunt, qui ovi gallinæi magnitudinem nunquam superare, aut perquam raro visi sunt. Rari qui in paucis provinciis, neque copiose reperiuntur. Duri dicuntur, qui neque digitis terri, neque ferro scindi possunt. *Parvi lapides qui. Rari qui. Duri qui.* Qui enim possunt, hi

*Duritie
tres gra-
dus.*

hi molles, cum durioribus comparati, dicuntur. Digitis teri possunt porus, pumex, & Armenus lapis: ferro scindi possunt fluores omnes, qui etiam si pulcherrimi sint, pro gemmis propterea haberi non debent. Duritie tres statuo gradus. Primus cum chalybea solūmodo lima lapis radi potest, qualis in Turchesia deprehenditur. Secundus cum non nisi Smiri lapide teri potest, qualis in Iaspide observatur. Tertius cum Adamante tantum teri potest, qualis in Adamante ipso, & Topasio orientali, seu Chrysolitho veterum animadvertitur. Pulchri dicuntur lapides à colore, diaphanitate, radiorum reflexu, aut figura concinna, visuique grata. Colorem pulchrum habet Turchesia; diaphanitatē Crystallus; radiorum reflexum Iris: figuram concinnam ateria, & oculus cati. Si qui sint lapides qui plures pulchritudinis notas habeant, ii eo magis gemmæ nomen merentur, ut Opalus, qui coloribus variis, diaphanitate, radiorumque reflexu egregie præ aliis gemmis superbit. Ad pulchritudinem splendor referendus non est, quia polituram durioris lapidis, ac absurdo colore præditi, sequitur.

*Pulchri
qui.*

Haecenus lapidis, gemmæque definitiones traditæ sunt, quæ procul dubio non omnibus placebunt, quod differentias essentielles non contineant, sed tantum accidentales, & quæ non videntur debere discrimina in rebus constituere. Quid enim si Adamas reperiatur humani capitis magnitudine, & copiose in aliqua provincia nondum cognita? an propterea desinet esse id quod est, videlicet Adamas, & gemma? Fateor manere quidem Adamantem. Sed propter magnitudinem & copiam vilescet, nec amplius nomen gemmæ habebit. Quia gemmæ vocabulum potius raritatem, pretiumque lapilli, quam essentiam ipsius explicare videtur, propterea quod
omni-

DIVISIO LAPIDUM ET

GEMMARUM.

omnibus linguis id nomen pro lapillo pretioso explicetur. Quæ autem frequentia sunt, & magna mole inveniuntur, pretiosa, & rara nunquam sunt. Si quis differentias essentielles quibus lapis à lapide, aut gemma à gemma differt, perscrutari, ac inde divisionem generis in species elicere velit: necesse est ut vel formam, vel materiam lapidum, vel utramque istorum cognoscat. Nam cum sint corpora naturalia, forma, & materia constant; Quæ materia licet homogenea videatur, tamen ex rebus diversis conflata est, quæ inter se ut sunt diverso modo mixtæ, ita etiam diversos lapides producunt, ut ex capite de lapidum & gemmarum materia intelligitur. Ut itaque diversitas hæc innotescat, & quid unicuique proprium sit appareat, in primis quot modis lapides à se differant ostendere convenit.

C A P. II.

De Lapidum differentia in genere.

VT planta in arborem, fruticem, cremium, & herbam dividitur, magnitudinis præcipue habita ratione, ita etiam in lapidis divisione non plane absurdum visum fuit in priore tabella præcipuas differentias & communissimas à magnitudine sumere. Quia tamen differentia illæ quæ à forma & materia rerum accipiuntur, rei uniuscuiusque naturam melius explicant, quam illæ quæ desumuntur à figura externa, ac qualitatibus, quæ sensus externos afficiunt, qualis magnitudo, color, & similes sunt: nihilominus tamen, quia istæ palam sunt, ac sensibus omnibus, visuique præcipue obviæ, talesque, ut dum forma aut materia non facile indagari potest, ipsæ lapidem à lapide distinguere videantur: utile iudicavi omnes hic, aut saltem quas observare potui, ostendere.

C A P. III.

*Differentia Lapidum, & Gemmarum à loco natali,
& à modo ortus.*

L Apides, quia à semine, ut plantæ vel animalia, non nascuntur, alii vel ex humore qui terrestres portiones in minima resolutas in se continet, paulatim augentur additione novi humoris, ut Unio, & Bezoar, vel ex luto arefcente coalescunt. Nonnulli etiam è radicibus aut quod radicum loco est excrescunt, ut CrySTALLUS, Amethystus, Basaltes, & similes, qui confusam quandam materiam pro radice habere videtur; à qua in angulares figuras prorumpunt: Nonnulli absque radice oriri videntur, ut granatus Bohemicus, Geodes, Unio, Bezoar, aliique ex animalibus eruti lapides, qui omnes integri nulli alteri materiæ adhærentes oriuntur. Alii rursus in matre, seu theca proveniunt, ut Calin⁹ in Aërite, Rubinus in Pallacio, alii in veste, seu tegumento, ut Hoplites, alii nudi gignuntur, ut granatus Bohemic⁹, Silex, ac innumeri alii. Sunt etiam qui ex animatis corporib⁹ eruuntur, videlicet è plantis, quadrupedibus, avibus, piscibus, ac insectis: ut semen Lithospermi, Bezoar, Alectorius, lapis tuberonū, ac Limacius; Sunt alii qui in corporibus anima privatis oriuntur, ut in aëre Ceraunia, in aqua Silices, in terra diversi, prout illa diverso modo se habet. Nam in molli, & friabili granatus Bohemic⁹, in molli & viscida Cos. In aspera & lapidosa silex, in aspera & metallica magnes, & marchasita. Alii rursus lapides cuticulis, seu squammis ceparū instar, ac humoris accessione augentur: alii accessione pulveris, ut saxa aëri exposita. Pulvis enim in lapidem deiectus accedente pluvia illi affigitur, ac paulatim spiritus lapidifici beneficio indurescit in lapidem.

In-

Inveniuntur præterea qui per additionem diversarum massarum excrescunt, ut Marmora, Iaspides, & Achatis genera, in quibus partes diversæ coniunctæ conspiciuntur: ac alii qui per contractionem in lapides abeunt, ut Crystalli, & angulares omnes, quos recedente à massa humido non est dubium se contrahere, ac in angulos faceßere. Atque hæ sunt præcipuæ differentiæ, quæ à modo, ac loco ortus proveniunt, quarum differentiarum causæ in sequentibus capitibus ostendentur. Scio alios lapides in oriente, alios in occidente nasci, sed ista loca differentiam nullam constituunt, cum omnis generis lapides in quavis cæli constitutione nascantur, vel nasci possint.

C A P. I V.

De differentiis, quæ à substantia sumi possunt.

Inter lapides, alii partes habent in se distinctas, alii indistinctas. Quæ distinctas habent, vel punctulis distinguuntur, vel corporibus. Punctulis distinguuntur Iaspides nonnulli, Ophites, Saxaq; vulgaria, in quibus arenulæ conspici possunt. Sunt enim corpuscula exigua atomis vix maiora: corpora vero, quibus distinguuntur lapides, vel sunt unius coloris, vel plurium colorum. Unius coloris, nempe rubei corpora habet Heliotropius, vulgus guttulas sanguineas vocat. Plurium colorum corpora habent Marmora diversi generis. Ad substantiam etiam refertur durities, alii enim molles sunt, alii duri. Molles, vel digitis teri, ut lapis Armenus, vel ferro possunt, ut Bezoardicus, ac infiniti alii. Duri vel chalybe teri, & scindi, ut Crystallus, vel Smiri lapide, ut Iaspis, & Smaragdus, vel tantum Adamante possunt, ut Adamas, & Topasius orientalis neoteri-

B corum.

corum. Ad substantiam non minus, quam priores differentia videtur spectare forma, & figura extrinseca, qua alii lapides sunt angulares, alii rotundi. Angulares pluribus angulis, ut Basaltes, vel sex, ut Crystallus proveniunt. Rotundi aliqui secundum longitudinem sunt, ut Silex, vel secundum omnem dimensionem, id est, fere sphaerici, Granatus, Geodes, aliique complures.

Ad figuram refertur quod alii habeant lineas à sese coloribus distinctas, ut Sardonyx, alii superficies, ut Achates, Marmor, & Iaspis. Deinde quod alii porosi sint, ut Alabastrum, quod humoré transfudat, alii densi, ut Achates. Item quod alii concavi sint, ut Geodes, Aërites, Bezoar, & Chalcophanos, alii pleni, ut cæteri fere omnes.

C A P. V.

De differentiis Lapidum, quæ ab actione, & passione eorum accipiuntur.

Quemadmodum uniuscuiusque rei actio ab intrinseca quadam vi, id est, forma substantiali videtur originem ducere, ita passio à materia quæ formæ subiacet. Differentia propterea quæ ab his sumuntur, id est, effectuum varietas, lapidem à lapide melius distinguit, quam qualitas, quæ à figurâ extrinseca, aut sensuum externorum obiectis (ut sæpius monui) desumitur. Lapidem itaque nonnulli electricam vim fricatione calefacti habent, ac pilos trahunt, ut diaphani & duri, nempe Topasius, Rubinus, Adamas; alii non, ut opaci, nempe Iaspis, Sarda, Achates, exceptis bituminosis, ut Succino, Gagate, & Lithanthrace. Præterea sunt è quibus ignis excutitur, ut è Silice, Iaspideque, & è quibus non: nam ex Unione, aut Bezoar nullus excutitur.

Alii

Alii sunt præterea lapides, qui accensi ardent, ut Succinum, Gagates. Alii qui non, ut Iaspides, Marmora, Saxa, ac complures alii. Ad actionem lapidum etiam spectat quod nonnulli homini amici sunt, ut Nephriticus, Unio, Turchesia, nonnulli inimici, ut Onyx. Qui amici sunt, infinitis modis *Lapides hominibus amici qui.* distinguuntur. Nam alii urinam movent, ut Nephriticus, alii sudorem movent, ut Bezoar, alii purgant, ut Molochites, Cyaneus, & lapis Armenus, alii à casu præservant, ut Turchesia, alii à dæmoniis, fascinis, & morbis, ut Corallia, alii morbos curant, ut singulis capitibus, ubi de ipsorum facultatibus agetur, explicabitur.

Ad materiam, ut dixi, refertur passio. Huc spectat quod alii colorem in igne perpetuo servant, ut Granatus Bohemicus, alii satis diu, ut Sapphirus, alii non diu, ut Topasius. Deinde quod nonnulli lapides perennent, nec vetustate facile ipsorum venustas corrumpatur, nonnulli vero è contra facile senescant, ac ætate turpescant, ut Margaritæ, & Turchesiæ, quæ coloris magnam faciunt iacturam. Præterea quod aliqui ab acribus statim lædantur, & corrumpantur, ut Uniones, alii non facile, ut Adamas, & Sapphirus. Alii rursus lapides polituram egregie recipiunt, ut duriores omnes, alii nequaquam, ut Nephriticus, licet durus, & molliores omnes. Alii insuper tincturam recipiunt, ut Adamas, qui hæc nota ab aliis omnibus distinguitur, alii nequaquam.

Sunt præterea lapides qui ignis vim perferunt, ut Adamas, & Granatus Bohemicus, & qui nõ ferunt, sed in calcæ resolvuntur, ut Saxum calcarium, Unio, Corallium, multique alii. Sunt enim qui fluunt in igne aquæ instar, ut Silices glaciales, & qui non fluunt, illi nempe, qui vel calcinantur in igne, vel igni resistunt. Alii iterum scissiles sunt, ut lapis Schi-

20 DE LAPID. ET GEMM. IN GEN.
stus, Amiantus, Talcum, Specularis, alii frangibi-
les, ut molliores omnes.

C A P. VI.

*De differentiis, quæ à qualitatibus, ac obiectis quinque
sensuum sumuntur.*

L Apides omnes quia ex partibus similaribus
constant, ac instrumentales nullas habent, ut
animata corpora, temperiem quandam primarum
qualitatum determinatam ab elementis manan-
tem, qua conserventur, requirunt. Hæc ut varia est
pro formæ cuiusque conservatione, ita etiam diver-
sos effectus si homini applicetur edit. Nam cali-
da qualis in Succino & Gagateprehenditur cale-
facit: frigida verò quæ in unione, corallio, ac cæte-
ris percipitur refrigerat. Quemadmodum sicca
quæ in omnibus lapidibus apparet, si in pulverem
redigantur, exiccat. Differunt autem maxime inter
se colore. Nam aliqui sunt diaphani, aliqui opaci.
Diaphani aliqui colorem habent, eumque vel ru-
brum, ut Rubinus, vel roseum, ut Balassius, vel san-
guineum ut Granatus, vel violaceum, ut Amethy-
stus, vel viridem, ut Smaragdus, Prasius, Topasius,
id est, Chrysolithus recentiorum, vel cæruleum ut
Sapphirus, vel flavum, aureumve, ut Chrysolithus,
Chrysoptus, & quicumq; ab auro nomen habent.
Aliqui colorem non habent, ut Adamas, & Crystal-
lus. Opaci lapides alii pulchrum, visuique gratum
habent colorem, alii absurdum. Gratus est albus,
viridis, flavus, cæruleus, & ruber; Albus apparet in
Margarita, Pario Marmore, & Alabastro, viridis in
Turcosa, & Malachite. Cæruleus in Cyaneo, & la-
pide Armeno. Flavus in Iaspidis speciebus. Ruber
in Sarda, & Iaspide. Inter hos aliqui semiopaci sunt,

ut

ut Chalcedonius, & Sarda, aliqui in una parte tantū opaci, in altera diaphani sunt, ut Sardonyx, Achates, & Iaspis; absurdum colorem habent, Saxa, Silices, ac vilissimi quique lapides. Niger color qualis in Onyche, Gagate, & Lydio lapide conspicitur, à nonnullis pulcher si splendeat politura, ab aliis turpis, quod iucundus non sit, habetur. Sæpe etiam uno in lapide non unus color, sed diversi apparent. ut in Iaspide, & Achate videre est. Quæ sæpe multicolores sunt, imo vix color reperiri vel simplex, vel compositus potest, qui in Iaspide non inveniatur. Differunt præterea lapides odore. Nam aliqui odorem habent, aliqui non. Odor vel gratus est, vel ingratus. Gratum odorem Iridis Florentinæ vel violæ habet Geodes Misenus, seu lapis Aldebergicus. Moschi odorem habet lapis Mariebergius, qui in vena divi Fabiani, & Sebastiani invenitur. Serpilli odorem habet Thuringicus, qui prope arcem Beilingam invenitur. Musti odorem habet Zeblicus Ophites. Vinum olet Echites apud Solinum, Lac olet Galactites, & Cornu Monocerotis fossile. Ingratum odorem cornu usti habet Enosteus. Sulphuris odorem habent Silices illi, ex quibus ignis excutitur. Resinæ odorem refert Succinum, ac Gagates, aliaque bituminosa, quæ inter lapides referri non deberent. Sapoies in lapidibus vix deprehenduntur, quam in mollioribus, & qui digitis teri possunt: qui à materia unde constant, & præcipue à salibus, qui iis immiscentur, diversitatem saporis acquirunt. Differunt insuper lapides à se sonitu. Nam aliqui sonum habent intrinsecum, ut concavi omnes, nêpe Geodes, Aetites, & Chalcophanos; alii extrinsecum sonum propter duritiem, alii nullum, vel exiguum, ut lapis Armenus, & quicumque digitis teri possunt.

Cæteris qualitatibus accedit quantitas, qua lapides in genere à se invicem distinguuntur. Nam alii magni sæpe à natura procreantur, ut Marmora, alii parvi, ut Adamas, Rubinus, Sapphirus, & gemmæ omnes, à qua differentia nos lapidem tanquam genus divisimus. Raritas, & frequentia, etiamsi qualitas nulla lapidis sit, tamen quia hac nota à sese discerni possunt, non inepte (ut nobis videtur) ea pro differentia usi sumus.

Lapides etiam inter se differunt pondere, si enim eadem quantitate sint, non ideo eodem sunt pondere. levissimus omnium est Pumex, & Tophus. Quo densiores eo graviores, ac illi qui ex metallis originem habent, alios ut plurimum pondere excedunt.

C A P. VII.

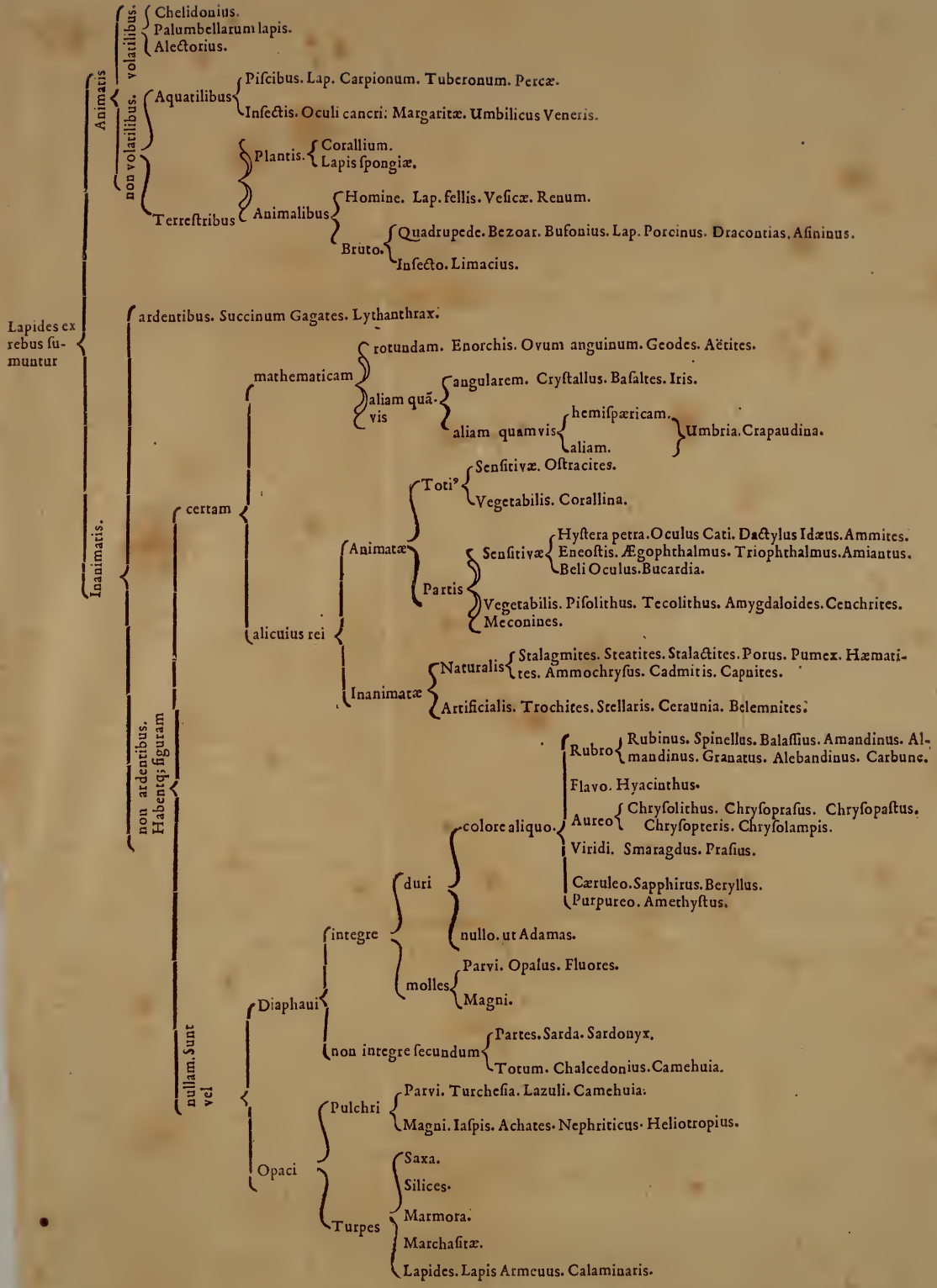
Usus differentiarum.

HActenus differentias præcipuas, quæ in lapidibus & gemmis deprehendi possunt, ostendimus: quarum usus est, ut ex illis diversæ divisionum species eruantur, ac singuli lapides à se invicem melius discerni possint. Cui itaque prior à me tradita divisio displicet, is facile aliam ex prædictis capitibus concinnare poterit, cum multis divisionibus suppedient materiam: ut sequens divisio demonstrabit, quæ ex variis capitibus desumpta est, ac nonnullis fortassis magis, quam prior.

C A P. VIII.

De mixtorum, gemmarum, & lapidum causa efficiente.

Cum D. Opt. Max. ab initio totum hoc universum ex nihilo infinita sua potentia creasset, terram

Hæc Tabula ad fol. 22. post cap. 7. lib. 1. spectat.

ram & aquam tanquam materias ad quævis fabricanda ac omne formarum genus suscipiendum procreavit. Terra primo fuit inanis, & vacua, hoc est, nulla prorsus re ornata, neque semine turgida. Postmodum diè creationis tertio seminalè & formatricem facultatem, quia herbas, & arbores, omneq; vegetabile protulit, à Creatore suo obtinuit. Hęc facultas procul dubio pro vehiculo habuit Spiritum illum divinum, qui prius ferebatur super aquas, & coadiutricem lucem primis diebus nondum conglobatam: tum ut Spiritus beneficio motus in rebus, tum ut lucis ope cui adnatus fuit calor, alteratio, & conservatio rerum creaturarum fieret. Spiritus enim is potentia calidus est, & à lucis calore eius calor in actum redigitur; ita ut motus omnis author, & efficiens rerum omnium causa videatur. Rebus enim insidens, rerumque seminales & formatricem facultatem in se ferens, tanquam architectus quidam, plantam, seu arborem fabricat, pingit, ac tandè in infinitum multiplicat. Similem Spiritum, ubi animantia crearet, D. Opt. Max. illis ad varia officia obeunda, vitamque custodiendam, ac speciem multiplicandam dedit. Homini etiam eundem inspiravit tanquam animæ proximum instrumentum, quo vitam & posteritatem conservare posset. Hic ut rerum omnium fere author post Deum est, ac proximum quasi eius instrumentum, terræ visceribus, aquæ, & aëri insidens; otiosus nunquam manet: Sed perpetuo materiam quam nanciscitur, calore, qui illi innatus est, ac ab externo cœlesti excitatur, exagitat, format, ac in varias species, pro seminis sibi adiuncti, aut materiæ immixti varietate mutat. Hęc varietas efficit ut præter animantia, insecta, & vegetabilia; tam varia, & multa mixtorum sint genera. Nam ut pictores ex albo, nigro, rubro, cæru-

*Spiritus
mundi,
lucis, &
caloris
facultas.*

*Spiritus
mundi
igneus, &
aereus.*

*Spiritus
mundi*

*archite-
ctus mi-
rabilis.*

*Elemen-
torum
mixtio
simplex
nihil
producit.*

*Terra
simplex
nulla.*

*Spiritus
lapidifi-
cus.*

leo, & flavo colore omne colorum genus facere possunt, ita ex rebus à Deo prius formatis, & diversis, licet paucioribus, infinitas res componere, & efficere potest hic Spiritus, formatrice facultate instructus. Dum enim materiam, multas alterationes passam nanciscitur, ac ipse copiosus est, nobiliora mixta, ut animantia imperfecta, insecta, herbas, arbores, & vegetabilia efformat. Dum rudem, ac parum passam, metalla, mineralia, lapides, aut gemmas tanquam proxima earum efficiens causa, producit. Verum vel materia Seminarium futuræ formæ, vel ipse Spiritus continere debet. Id si non fuerit, nihil generatur, aut producit. Errant propterea, qui sola elementorum varia commixtione, ac primarum qualitatuum beneficio, tanquam efficientibus causis, rerum illam varietatem effici opinantur, id enim & sacris literis, & rationi contrarium est. Quia sacræ literæ vim, & facultatem seminalem, seu formatricem Deum creasse, & terræ indidisse tradunt, sine qua nunquam terra, quacumque ratione aliis elementis commixta, quicquam ope qualitatuum primarum solarum, producere potuisset. Deficiente siquidem semine, vel formatrice facultate, commixtio diversarum partium semper remansisset, & compositum nullam peculiarem formam habuisset. Si quis obiiciat Gemmas ex materia quæ exiguam alterationem subierit constare, ac ex ea quæ adhuc minorem passa fuerit lapides, qui à terra simplici vix alio modo, quam quod firmiter illorum partes cohæreant, distare videntur, Scire debet, nullam amplius reperiri terram simplicem, & inanem, qualis primo die creationis fuerat. Sed ab eo tempore quo illi à summo Opifice rerum Seminaria infusa fuerunt, mansisse formatrice facultate fecundam. Quæcunque itaque terra lapidescit,

aut

aut in Gemmam abit, lapidificum Spiritum in se, tanquam proximam efficientem lapidum & gemmarum causam, continet: qui motionis & alterationis ad formam causâ efficiens proximior est. Nam calor cœlestis, qui Spiritus calorem in actum redigit; remotior causa efficiens est, & remotissima D. Opt. Max. rerum omnium parens.

*Calor u-
niversi
cōmunis
causa.*

CAP. IX.

De causa materiali Gemmarum, & lapidum.

COMMUNIS fere Philosophorum opinio est, Omnia mixta ex quatuor elemētis, terra, aqua, aëre, & igne, tanquam materia constare, ac lapides plus terræ, gemmas plus aquæ, quam lapides, aut plurima mixta, habere. Quod ad terram attinet, nemini dubium est, in lapidibus opacis, plus terræ, quam cæterorum elementorum esse. Id enim gravitas, durities, color, & analysis, si in pulverem terantur aut redigantur, evidenter demonstrat. De gemmis non ita constat, propter diaphanitatem, perspicuitatem, & transparentiam, quam multi putant ab aqua, quæ etiam diaphana est, si videlicet à sicco terrestri condensetur, provenire, non secus, quam aqua à frigore condensata in speciē Crystalli abit. Verum vehementer falluntur: Quia diaphanitas, aut perspicuitas gemmarum, non propter aquæ copiam condensatam, ut postea fusius docebo, sed propter terræ exactam in minima resolutionem, talemque partium unionem, ut totum corpus nullis poris, aut atomorum terminis discretum sit, efficitur. Continuitas enim omne corpus diaphanum facit, quæ in terra fieri non potest, nisi ipsa in corpuscula atomis longe minora redigatur, ac illis terrestre quippiam transparens addatur, ut vin-

*Diapha-
nitatis
causa.*

culum minimarum partium sit, ac earum terminos obliteret, atque ex illis continuum corpus faciat. Non est itaque magis aqua gemmarum materia, quam lapidum, cum à gemmis lapides aliter non differant, quam quod lapidum materia impurior, crassior, minusque subacta, & cocta, gemmarum tenuior, purior, magisque subacta, excocta, ac condensata sit. Utriusque profecto fere tota terrestris est, minimum aëris, aquæ, vel ignis in se habens; licet ad lapidis, aut gemmæ generationem aqua, aut ignis magis quam aer necessaria sint. Aer enim à diaphanis, & gemmis plane excludi debere videtur, ne partium continuitatē, & diaphanitatem impediatur. In lapidibus siquidem aer atomos terrestres terminat, ac illorum poros opplet. Necessitas aquæ præcipue requiritur ad coniungendas subtilissimas terrestres partes, ignis ad subigendas, exiccandas, & condensandas, ut indurescant, & corruptioni resistent, quam humiditas, & corporis mollities promovet. Verum ignem, aquam, & aerem actu manere in gemmis, & lapidibus omnibus, potius ratione, quam sensibus probari potest. Quis enim in Adamante, & auro, (à quo chymica arte, ignisque beneficio nullæ heterogeneæ partes separari possunt) hæc ostendere potest. Philosophorum tamen omnium fere opinio est, omnia mixta, & proinde lapides & gemmas, ex quatuor elementis tanquam materialibus causis constare. Id etiam si concedatur, remotæ tamen eæ sunt, ut pote omnibus mixtis communes. Ab hac opinione decedunt Paracelsistæ, qui mixtorum omnium, & proinde gemmarum & lapidum principia materialia alia constituunt, videlicet salem, sulphur, & mercurium; propterea quod partibus mixtorum ignis opera ac spagyrica arte separatis, sal aperte, mercurius vaporis aquei

*Aquane-
cessitas.*

*Gemma-
rum, &
lapidum
causa.*

*Materia
gemmarum
secundum
Paracel-
sum.*

aquei instar, ac deinde sulphuri quiddam simile, & quod ignis nostri vulgaris sit pabulum & alimentum, appareat. Hæc opinio etsi multis verissima videatur propter analysin, quæ idem in omnibus fere mixtis comprobare videtur: tamen neque in auro, neque Adamante hæc principia ostendi facile posse existimo. Scio multos iactare ab auro se hæc principia separare, tandemque ostendere posse: Sed nemo hæcenus vir bonus mihi se id præstitisse ausus fuit asserere. Quæcunque auri solutiones à Chymicis ostenduntur, ab adiunctis materiis, non ab auro venire videntur. Interdum enim sali, sulphuri, aut mercurio quid simile se ab auro separare ostentant, sed vel illi se, vel alios decipiunt, quod huiusmodi ab auro non provenire, reductio manifeste demonstrat. Si enim materia iterum igni concredat, redit iterum ad priorem formam aurum; quod si in principia sua resolutum fuisset, nequaquam contingeret: quia à privatione ad habitum (Philosophorum testimoniis) non datur regressus. Verum etsi id præstare possent Chymici, ut multi opinantur, quibus non repugno, ac illorum opinio de tribus dictis principiis verissima esset: non tamen propterea Aristotelis falsa esset. Utræque enim simul veræ esse possunt: Nam neque sulphur, neque mercurius, aut sal Chymicorum, simplicia corpora sunt, & elementa, sed mixta ex simplicioribus conflata, videlicet ex elementis Aristotelicis: ex sale enim quolibet etiam depurato, quem principium mixti vocant, & aqua & combustibile ac terreum quippiam elici potest. Idem de sulphure asseri potest. Nam quod in eo flammam concipit, ignem Aristotelis, quod vero illi tanquam corpus assistit, reliqua elementa refert. Verum si ista sua principia nec heterogeniis partibus constare velint, nomine aliud,

*Aurum non
solvitur
facile.*

*Principia
Paracelsi
sua com-
posita.*

aliud, re elementa habent. Nam sal, quia grave, & durum, terra erit; Mercurius, quia levis & mollis, aqua; Sulphur vero, quia combustibile, & aër, & ignis erit Aristotelicus. Ut itaque ex quatuor elementis mixta, gemmæque, & lapides constare, ita etiã ex tribus illis Paracelsi principiis possunt. Manifestius tamen in gemmis, & lapidibus fere omnibus, terræ elementum, quam dictorum principiorum aliquod, conspicitur. In chymica tamen eorum analysi Paracelsi principia, ex elementis composita, non minus, quam elementa aperte in conspectum veniunt: præ cæteris autem sal, sine quo nullum mixtum coagulari posse à Chymicis putatur. Hoc enim gemmarum & lapidum præcipuum coagulum arbitrantur. Sed ut elementa nonnulla remotæ sunt lapidum & gemmarum materiales causæ, ita etiã Paracelsica principia. Proximator causa materialis gemmarum, communiter ab Aristotelicis statuitur, lutum lentum, succus, qui vehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat, ramenta Saxorum, & succus lapidescens. Hæc etsi vere statuantur, non tamen materiam satis explicant. Quid enim lutum lentum, & succus lapidescens sit, non constat. Puto itaque proximam gemmarum materiam esse terram, tam tenuem, & subtilem, ut aquæ immixta diaphanitatem ipsius non impediatur, lapidum vero crassiorem. Deinde amborum salem aliquem terræ visceribus conclusum, ac postremo exhalationem pinguem, vel humidam. Non quod omnes necessariæ sint pro lapidum, vel gemmarum materia, sed quod aliquæ. His si accedat causa efficiens, lapidem, aut gemmam generari existimo. Materiam proximam, aqua plerumque in servit, tanquam causa quædam adiuvans, ut exhalatio. Aqua enim dum terram tenuissimam hume-

Stat,

*Gemma-
rũ prin-
cipia.*

*Chymia
prodit
principia
rerum.*

*Elemēta
remota
causa
sunt gem-
marum.
Proxima
gemma-
rũ causa.*

*Veracau-
sa mate-
rialis gē-
marum.*

*Aqua
causa
adiuvās.*

Stat, lutum facit; Dum id maiori copia diluitur ac aqua, vel lutum salem continet, iam proxima lapidis materia constituitur, ac propter aquæ copiam non lutum amplius, sed succus lapidescens, si factus *Succus lapidescens.* cultas lapidifica illi insit, dici potest. Quod si non insit, accedente efficiente causa, id est, spiritu lapidifico, aut exhalatione, eundem spiritum deferente, materia in lapidem, exclusa aqua, omnique humido superfluo quod coagulationem impedit, convertitur.

CAP. X.

De causa formali, & modo quo lapides, & gemmae generentur.

CAusa formalis lapidum, vel gemmarum, nihil aliud est, quam virtus lapidifica, quæ vel materiae preparatae insidet, vel efficienti causæ accedere debet, ut lapis fiat. Hæc à Deo Opt. Max. ut aliarum rerum seminaria, ordinata, constituta, & creata est, nec, ut Aristoteles, Galenus, aliique Ethnici opinati sunt, ex quatuor elementorum combinatione, ac illorum temperie, cooperantibus primis aut secundis qualitatibus, nascitur, oritur, aut producitur. Nam, ut ante admonui, ex illorum quantumvis varia mixtione absentibus rerum seminariis nullum mixtum propria novaq; forma ornatum produci potest. Manent quippe confusa, sibi que invicem apposita, ac proprias & singulares suas formas, ut ante mixtionem retinent. Quod si absque rerum seminariis potuisset forma è materia ex elementis composita gigni, frustra Deus rerum semina terræ indidisset.

Modus quo lapides & gemmae generantur, non unus est, sed multiplex, & diversus. Idque propter

Quomodo gemmae generentur.

ea quod lapides ex crassiori materia, gemmæ ex tenuissima generentur. Deinde quod aliquæ diaphanæ sunt, aliquæ angulis crescunt, variisque coloribus ornentur: quemadmodum & lapides, quorum aliqui, ut Basaltes, angulis, excrescunt, aliqui ad gemmarum naturam proxime, ut Marmora quædam, accedunt: qui ex non adeo crassa materia constant. Hæc in lapidibus & gemmis varietas, etiam diversum modum quo procreentur desiderat. Lapidès crassiores plerumque ita generantur. Dum aqua succum lapidificum ferens terræ partes nectit, ac aqua è massa iterum exstillat, vel ab exhalatione calida expellitur, aut absumitur, massa illa paulatim expulso humido indurescit, donec in lapidem formam massæ servantem abeat. Si humidum à calore non expellatur, sed à caloris defectu excludatur, ac terra seu materia lapidea in aqua soluta se ad intima recipere conetur, multorum angulorum lapis producitur ut Basaltes: si ad centrum se recipere conetur, globosus lapis nascitur, & sphericus. Gemmæ diaphanæ hoc modo procreantur. Dum in materia ad generationem lapidis apta concavus locus aliquis aëre plenus est, ac is ab exhalatione, vel à succo lapidescente, & diaphano è subtilissima lapidum materia constante repletur, absorpto à materia circumdante concavitatem humido, aut eo evaporato, terrestris succi lapidescentis pars in gemmam perspicuam concrevit, quæ concavitatis figuram servat, si tantum materiæ, quantum spatium requirit continuus succi affluxus, secum tulerit. Alias liquidem humido aquoso absorpto, vel à materia secreto, quod propter caloris defectum (ut in nitri congelatione ostenditur) fit, in angulos gemma contrahitur. ita Crystallus generatur. Dum absorbetur humiditas lapidescentis succi à circumstante materia,

illa

*Crassiorum
lapidum
generatio.*

illa in lapidem, qui mater vel cutis gemmæ dicitur, concrefcit. fic Chalcedonii fere nafcuntur, in cute opaci, intus vero diaphani. Dum vero è materia circumftante exhalat in aquam aut aërem conclufum cum fpiritu tenuiffima & perfpicua terreftres materia, etiam aër vel aqua paulatim indurefcit, confumitur, vel evaporat, ac in locum illius gemma diaphana ex immiffa materia excrefcit.

CAP. XI.

*De forma fubftantiali, & effentia lapidum,
& gemmarum.*

FORMA fubftantialis lapidum vel gemmarum eft quæ dat ipsis effe proprium, & propter quod vel Adamas, vel Ophites, vel Pumex, eft id quod eft. Quilibet enim lapis, quævisve gemma propriam formam habet, qua hæc vel illa gemma dicitur, & ab aliis diftinguitur. Forma illa proficifcitur à feminario, & fpiritu qui in materia eft, ac illam prout feminarium poftulat, efformat. Hanc formam multi ex mixtura certa & proportionali elementorum produci exiftimant. Sed rerum formæ à feminariis *Semina-
ria reru.* fuis proficifcuntur, ac ab architectonico fpiritu elaborantur, ut prioribus capitibus oftendi. Seminaria vero à Deo creata funt tanquam rerum principia, ex quibus fingulæ rerum fpecies fuas effentiales formas nancifcuntur. Hæc feminaria non femper certis corporibus & diftinctis concluduntur, ut in herbarum feminibus fit, in quibus feminarium, & fpiritum architectonicum concludi videmus, fed fæpe in materia ita manent, ut confpici nulla ratione poffint. Sic in ramo falicis feminarium arboris confufum eft, quod tamen ibi effe, propagatio arboris docet. Nam fi ramus amputetur, ac terræ

com-

*Semina-
rium gē
marum
occultū.*

*Gemma-
rum vires
à forma.*

committatur, producitur ex ramo arbor, ac ex illa infinitæ aliæ. Seminarium gemmarum & lapidum in materia lapidifica eodem modo conspici etsi nō possit, tamen futuris gemmis vel lapidibus principium præbet, & ope Spiritus formatrice facultate præditi in gemmam vel lapidem abit. Ut autem seminarium istud eiusque essentia ignota est, ita etiam forma substantialis, seu essentia lapidum, & gemmarum. Hanc sicut umbra corpus sequitur, ita virtutes, & facultates sequuntur. Gemmarū enim & lapidū vires nobiliores & occultæ à forma ipsarum, ut ignobiliores & manifestæ à materia manant. Sic vis trahendi ferrum in Magnete, ac sistendi sanguinem in Hæmatite à forma, exiccandi vero in Pumice, à materia proveniunt; atque hæ virtutes vel efficaces, vel minus efficaces fiunt pro dispositione materiæ. Hæc enim si impura fuerit, non exacte elaboratam fuisse, neque seminarii vires efficaces suscipere potuisse certum est, & proinde formam substantialem imperfectam esse; ut nec hominis est, si stultus sit, & ratione uti nequeat. Ratio enim præcipuam facultatem à forma & essentia hominis proficiscentem constituit.

C A P. XII.

*De loco, & substantia in qua lapides, &
Gemma generantur.*

DE causis lapides & gemmas generantibus, earumque essentia, seu forma substantiali satis dictum videtur. Nunc quia absque loco generari non possunt, ac ille absque substantia seu materia non sit, cum nihil vacuum in natura detur, non solum is, sed etiam illa ostendenda est, ac præterea in quo loco vel materia facilius, commodius, & perfectius

fectius generentur. Quod ad locum attinet, experientia teste, in quavis mundi plaga viliores, & crassiores lapides generantur; turpes, saxa, & montes sub polis, æquinoctiali, & tropicis consistentes id demonstrant. Lapidés ex tenuiori materia constantes, ut Marmorum genera, rarius circa arcticum circulum inveniuntur. Puto tamen non minus ibidem, quam alibi non deficientibus aliis requisitis ad earum generationem produci posse. Gemmas etiã aliquas in quovis cœli climate produci posse, docet nova Zébla sub arctico circulo posita, in qua totum littus, (testantibus Hollandis, qui primi Europæis hanc terram aperuerunt,) Pseudoadamantibus, qui silicum instar globosi sunt, scætet. Testatur etiam Germania, Silesia, & Bohemia, in quorum montium iugis, perpetuis algoribus & nivibus rigentibus, gemmæ varię, ut Topasii, Amethysti, Crystalli, Iaspides, Corneoli, Sapphiri, Turcosæ, aliaq; gemmarum genera inveniuntur. Nobiliora gemmarum genera in Indiæ orientalis regionibus præcipue reperiri satis notum est. Procul dubio ob id, quod illæ intra tropicos sitæ sint, ac propterea perpetuo Solem vicinum habeant, illiusq; æstu fruuntur, sine quo è terra exhalationes, quæ ad gemmarum nobilium propagationem, & generationem copiose requiruntur, produci non possunt. Quod autem in Indiæ orientalis regionibus gemmæ nobiliores producantur, in Africa vero, & America, aliisque regionibus, quæ sub eodem climate, aut latitudinis gradu constitutæ sunt, raro, & si producantur, orientalibus gemmis conferendæ non sint, multi in causâ solem existimant; quia virtus eius ut aiunt in oriente efficacior est, quam in occidentem. Tû quia vicinior, tum quia citius orientales regiones suis radiis ferit. Sed ut verum fatear absurda

Saxa ubiq; reperiuntur.

Pseudoadamantes sub arctico polo inveniri.

India gemmarum fertilis.

mih

mihî hæc ratio videtur. Quia nulla pars orientalis dici nisi respectu alterius potest, & eadem, respectu suorum antipodum, vel etiam vicinorum, aut orientalis, aut occidentalis est. Exempli causa Hispania Italia, Italica Græcia, & Græcis Persia est orientalis. Iterum vice versa Indis Persia, Persis Græcia, Græcis Italia, Italica Hispania est occidentalis. Simile etiam antipodibus contingit. Nam Americani Indorum sunt antipodes. India Americanis orientalis est, eadem ipsis occidentalis, cum proficiscenti occidentem versus in eam pervenire liceat, neque maius itineris spatium sit, sive occidentem, sive orientem versus ad eam iter instituat. Cum itaque eadem regio cum antipodum regione comparata, vel orientalis, vel occidentalis sit: Quid, quæso, iste respectus, qui non aliter se habet, quam dextrum, & sinistrum in homine, & per se nihil est, ut omnis relatio efficere poterit? nihil profecto. Si itaque India orientalis gemmarum nobiliorum ferax est, id non propterea quod orientalis sit nostri respectu contingit, sed propter aliquam aliam causam. Non quia Sol illis vicinior est; omnibus enim sub eodem latitudinis gradu habitantibus æque vicinus est, apud quos tamen non nascuntur. Non etiam quia, ut aliqui opinantur, citius orientem Indiam suo calore fovet, quam occidentem; Quia neque hoc nisi respectu verum est. Nam in Hispania prius oritur Sol quam in Mexicana, in hac prius quam in Iaponia, & in Iaponia prius quam in India; ut hac ratione dici possit, citius in Hispania oriri. Verum dum Sol Hispanis oritur, verum est ante paucas horas elapsas Indis ortum fuisse. Quemadmodum verum est solem qui hoc momento Hispanis oritur, post 18. horas Indis oriturum fore. Ita idem ortus solis in Hispania, vel prior, vel posterior, sed respectu dici

Cur India gemmarum ferax.

dici potest. Cum itaque Sol eodem modo ad quemvis latitudinis gradum dum orbem terrarum circumit, se habeat, neque aliquo in loco prior, vel posterior nisi respective dici possit: certissimum est propter id nihil solem in rebus mutare, neque propterea uni regioni plus quam alteri tribuere. Causa ergo quod in India gemmæ nobiliores inveniantur potius quam in aliis locis, vel est terræ natura, vel cœli, stellarumque supra eminentium virtus. Cœlum, vel stellæ supra Zenith constitutæ si id efficerent, non tantum in India, sed sub eodem climate propter orbis quotidianum motum nascerentur. Id quia non fit, restat terræ peculiarem dispositionem in causa esse, quod in India nobiliores gemmæ nascantur. Nisi forte quis velit, in Africa & America sub eodem climate easdem non minus, quam in India generari: Verum hactenus repectas non esse; quod ab incolis barbaris incognitæ, & neglectæ sint: Ab Indis vero orientalibus, ante multa secula omnes regni angulos & loca ita esse explorata, ut illis nulla gemma latere possit. Nam & nunc in Germania, Bohemia, Silesia, aliisque Europæ provinciis contingit, à peritis metallariis ac simplicistis multa in lucem trahi, quæ priori ævo abscondita, & incognita fuerunt. Multæ etiam gemmæ cuti aut cisti saxeo ita includuntur, ut pro saxis habeantur, & non nisi à perito nosci possint. A paucis annis hic in Bohemia multi lapides pretiosi in lucem protrahuntur, & in Hungaria Opali, qui cum orientalibus certare possunt, imo illos raritate, & dignitate superare. Vidi enim qui ex nigro colore (cum alias albescant) ignem iacerent vivi carbonis instar, quos quis recte Carbunculos vocare posset. Si quis itaque asserat, in America & Aphrica æque nobiles, ac in orientali India gemmas generari pos-

Cur India gemmas nobiliores habeat.

se, non repugno. Sub eodem enim climate cur terra ad gemmas æque disposita, ac in India orientali esse non possit non video. Verum an sit, dubium est, propterea quod, ut dixi, ab iis qui gemmarum habent cognitionem, illæ provinciæ non sint adhuc examinatæ. Potest sane India terram habere gemmarum generationi aptam, America vero, & Aphrica nequaquam.

*In qua
materia
nascatur
gemma.*

Hactenus locus in quo lapides, & gemmæ generentur demonstratus est; nunc materiæ in quibus generentur ostendendæ sunt. Hæ sunt aër, aqua, terra, & ignis reliquorum corporum elementa. Nam in horum singulis gemmæ, vel lapides fieri, vel generari possunt. In aquis nascuntur plerumque lapides, vel gemmæ perspicuæ, dum exhalatio terrestris, vel succus lapidescens eam indurat. In aëre subterraneo simili modo gemmæ transparentes nascuntur; Dum is in terræ meatibus concluditur, ac exhalatio concavum locum terrestri materia subtili replet. In aëre vero superiori lapides interdum generantur: dum exhalatio ex copiosa materia terrestri à nubium frigore in angustum locum cogitur, & induratur. In igne vero nostrate terram lapidescere, lateres, vasa cœcilia, & vitra quæ gemmas æmulantur, ostendunt. Terra vero, gemmarum & lapidum omnium haud dubie est feracissima; quia illa præcipuam ipsis materiam præbet. Sed non solum in illa, sed etiam in animalibus aquatilibus, aëreis, terrestribus, & arboribus, gemmæ ac lapides locum generationis habent. In homine siquidem, sue, capra, bove, bufone, capricevo, gallo gallinaceo, hirundine, palumbellis, lucio, perca, cyprino, conchis, ostreis, aliisque animalibus sæpe lapides gemmarum instar reperiuntur. Gaudent præterea peculiaribus suis locis multæ gemmæ, & lapides; Cry-

*In ani-
malibus
lapides.*

stallus,

stallus, & molliores gemmæ fere omnes libenter frigidis regionibus, locisque humidis, Nobiliores, & duriores, ut Adamantes & Rubini, calidis delectantur. Omnes facilius, & perfectius in terra molli minuta, & humida, ubi exhalationes & aquæ metallicæ plurimæ sunt, quam in terra arenosa, quæ non facile cohæret, sed diffluit, proveniunt, ac gignuntur. Metallicæ enim aquæ, & exhalationes plerumque lapidificam facultatem in se habent, ut ipsa metalla, quæ facile in gemmas, & lapides etsi non veros, commutantur. Stibium enim, & plumbum in Hyacinthi formam, minium in Smaragdi trãsmutatur. Quod profecto non fieret nisi magna cognatio Spiritus metallici cum gemmis esset. Aquas autem metallicas vel minerales loca ubi defluunt efficere gignendis gemmis & lapidibus idonea, commonstrant non solú arborum frusta, quæ ab aqua transeunte in lapidem vertuntur, sed ipsa animalia, ut limaces, & conchæ, ac animalium partes, ut ossa, cornua, & caro, quæ tandem lapidescunt, & in rimis suis concavis & inanibus transparentes lapides gemmarum instar gignunt, aëre ab exhalatione perspicua condensato, vel succo diaphano illic concreto. Terrestria itaque loca mineralibus aquis vel exhalationibus gravida, præ cæteris omnibus locis, gignendis lapidibus & gemmis maxime sunt idonea.

*In aquas
metallicis
lapides.*

CAP. XIII.

De lapidum, & Gemmarum accidentibus, earumque forma accidentali.

CAusis, forma, & loco generationis lapidum & gemmarum explicatis, nunc accidentia ac formæ extrinsecæ explicandæ sunt. His enim, nobis

C 3

(qui

Ad formam gemmarum statuedam necessaria.

(qui essentias rerū intrinsecas prorsus ignoramus) in cognitionem veniunt. Inter accidentia numero formam accidentalem, duritiem, pondus, colorem, opacitatem, & perspicuitatem. Ad formam accidentalem gemmarum vel lapidum bene constituendam magni momenti est, materierum, quę ad eas producendas necessariae sunt, proba dispositio, & mixtio, nec non concurrentium qualitatum iuxta temperies ac formatricis Spiritus copia sufficiens, situsque, seu loci aptitudo. Hęc omnia si legitime, & ut cuiusque lapidis vel gemmę natura postulat, se habeant, gemmę vel lapides absque vitio producuntur, si secus, vitiosę fiunt. Cum itaque Spiritus formatrix, cum materia arenosa, lutosa, argillacea, lapidosa, humida, sicca, calida, vel frigida, ad lapidis, vel gemmę generationem, non requisita quantitate concurrat, ac in loco inidoneo, vitium oritur in lapide qui generatur. Hinc fit gemmas nonnullas festucas, atomos, plumulas, nebulas, micas, terram, vel lapides in se continere, item hiulcas esse, ac alienis coloribus tingi, nec eam formam extrinsecam habere, quam solent dum legitime producuntur. Dum singulorum lapidum vel gemmarum materia necessaria, locus & seminarium præsto est, tum legitima singulorum accidentalis forma erumpit; quę sane in tanta lapidum, & gemmarum varietate diversissima est. Nam nunc globosa, angularis, ut quadrangula, pentagona, hexagona, heptagona, & polygona, nunc concava, plena, aspera, lævis, magna, & parva est. Interdum animalibus, eorumque partibus, arboribus, aut herbis, rebusque inanimatis similis efficitur. Globosam formam habet Granatus Bohemicus inter gemmas, & inter lapides fusci illi, qui punctis referti partim albis, partim nigris in ditione Comitum Mansfeldensium,

Cur gemmę vitium habeant.

Quanto gemmę perfectę fiunt.

durio-

durioreſ, & gravioreſ vulgaribus lapidibus inveniuntur. Quadrangulam formam habent Smaragdi occidentales, & Granati ſpurii, hexagonam Cryſtalli fere omneſ, ac complurimæ aliæ gemmæ, polygonam habet Baſaltes, concavam Crapaudina, lævem ſuperficiem habent Cryſtalli, & quicumque angulis excreſcunt. Aſperam, qui cuti, aut cisti includuntur. Nam exempti omneſ lævigari à ſculptoribus poſſunt. Magnam formam habent rupes, & lapides ignobilioreſ: quia ad earum generationem, terra multa, eiufque exigua alteratio deſideratur. parvam habet Adamas, quia ex puriſſima terræ cōdenſatæ parte, ac exhalatione ignea, quæ raro miſceri optime poſſunt, generatur. Animalibus ſimilem habet formam Conchitis, animalium partibus Oſteocolla, & Odontia: Arboribus ſimilem habet Corallus, herbis ſimilem Corallina, rebus inanimatis Aſteria, Trochites, &c. (ut in tractatu proprio gemmarum, & lapidum oſtendetur) formam ſimilem naſta eſt. Quod autem aliqui lapideſ uniti ex una, ſimilique materia geniti videantur, ut Alabaſtrum, & Lydiuſ lapis, ille totuſ albuſ, hic totuſ niger, aliqui vero ex particulis etiam diverſis coloribus conſtare, & nonnulli ex venis diverſis coloribus aquæ fluentiſ inſtar, ut Achates, Iaſpiſ, & Chalcedoniſ conſpiciantur: id propter mixtionem materiæ, ac diſtincta tempora, quibus exhalationeſ tingunt materiam, dum ea à calore excoquitur, & ab aqua, ſeu ſucco lapideo irrigatur, contingit. Partes enim ſi non uno tempore uniantur, ex fruſtis lapidſ coagulatuſ videbitur, ut Marmora maculoſa. Si inter fruſta fluat ſuccuſ lapideſcēſ, variis coloribus ab exhalatione tinctiſ, fluentiſ aquæ inſtar in lapidibus vel gemmiſ venæ variæ conſpiciuntur, ut in Achate, Chalcedonio, & Iaſpide. Ut mixtio materiæ diver-

Cur diverſi colores in gemmiſ

sa lapidum & gemmarum genera constituit, ita etiam in singulis lapidibus & gemmis, si à determinato modo recedat, vitia plurima efficit. Qualis autem mixtio legitima esse debeat, natura sola novit: si homini nota esset, veras gemmas procreare & gignere posset, quod hactenus nemo præstare unquam potuit. Tentarunt id à multis annis Chymici: sed nihil præstiterunt, nisi quis mendacium pro

*Gemma
chymica
falsa.*

veritate habere velit. Nam quas illi concinnant gemmas, nihil commune cum veris habent, cum neque materiam, neque locum, neque efficientem causam, quæ veras gemmas gignere debet, habeant, ac gemmæ ab illis factitæ, vitra sunt gemmarum coloribus tincta, ita ut præter colorem, diaphanitatem, aliquamque duritiem, nihil simile gemmis

*Cur fiant
rotunda.*

habeant. sed de iis suo loco. Cur autem rotunda forma lapidibus, & gemmis nonnullis peculiaris sit, ut Granato Bohemico, Geodæ & Margaritis: aliis figura hexagona in pyramidem hexagonam desinens, ut Crystallo, Amethysto Bohemico, & Adamantibus Hungaricis, admiratione non caret; Tam enim arcte æquales superficies habet Crystallos ut ab artifice politus videatur. Rotundam figuram

*Causa
rotundæ
figura.*

nancisci videtur Geodes, quia ex portiuncula argillæ gignitur, quæ cū humectatur, arenosæ particullæ illi postea facile adheret, & adherentes ab expirante paulatim humido aquoso, metallica aut minerali exhalatione gravido, lutum circumstantes facile uniuntur, & condensantur, ac rotundam necessario figuram, si gleba rotunda fuerat, lapidi faciunt: quantum autem à spherica figura declinat, tantum & lapis: lutum vero ipsum humido & exhalatione privatum, pulverulentum, ac locus inter-

*Per lavū
rotunditas
urde.*

nus ex parte vacuus, redditur. Margaritæ rotundæ sunt, quia quodammodo ab atomo, aut exigua ter-

ræ aut lapilli portiuncula excrescunt, adiecto semper novo humore. Is enim cum portiunculam ab omni parte humectet, & postea cōcrescat, & induratur, necessario etiam orbicularem figuram Margaritis tribuit. Nam si in corpore animalis, hæc adiectio ab omni parte non fieret, sed tantum ab una parte, quia videlicet particula illa fortassis conclæ affixa esset, tum non rotundæ, sed hemisphæricæ Margaritæ, quales ob eam causam plures inveniuntur, fierent. His enim humor non exacte & libere omnem partem humectare potest. Quod ad Granatos attinet, videntur ex aquæ guttis in terram, quæ humectare non potuerūt, delapsis, quas postea sanguinea exhalatio, antequam humidum evanescere potuerit, tinxit, coaluisse. Sed nihil in istis lapidibus, vel gemmis, quæ formam etiam accidentalem ab essentia intrinseca sumere videntur, certi quicquam definire ausim. Dabo paulo post in hoc capite aliam rotunditatis non solum Granatorum, sed etiam Silicum rationem, quæ fortassis magis lectori placebit. De Crystallorum angulis, & causa cur fere semper sex angulos habeant, varia est authorum sententia. Cardanus tentat rationem reddere, sed principium petit. Aretinus, & alii, probabilius exemplo aluminis, chalcanti, salis nitri, & sacchari candidi, quæ post coctionem evaporato humido, à terrestri materia in angulosas superficies congelantur, idem in Crystallo fieri arbitrantur. Quod autem sex angulis perpetuo orientur, hoc imprimis mirantur; ac ideo quia corporibus inanimatis figuram certam ascribere velle, id illis videtur rationi minime consentaneum: cum ad virtutem organicam pertineat certam figuram efficere, quæ ideo solis animatis inest, anima alicuius gratia agentis: figuram autem omnem determinatam esse organici

*Granatâ
curro-
tundi.*

*Cur Cry-
stallus
sex angu-
los ha-
beat.*

ganici corporis, non similaris, quę nullā habet determinatam figuram. Sed quia omne corpus figuratum esse debet, aiunt particulas humidorum cum per se fuerint, rotundas fieri, ut aquę guttulę, aut à continente corpore figurari, siccas autem, quę contigerit eas discindi, tales seruari: ac ob eam causam, quę in discissione ordinatam habent divisionem, ordinatam etiam figuram necessario retinere, quę variam, variari etiam figuram. Divisionem solidorum corporum aliquando fieri ordinatam, ut quę in crustas solvuntur, ex quibus coagmentata sunt. Aliquando in varias fortuito, ut cum frangitur malleo lapis. Possē etiam fieri divisionem in coagulatione, dum humida adhuc sunt corpora, & partes in diversa tendunt: quo casu pro divisione determinatas figuras fieri, perinde ac in exiccatione soli palustris, scinditur solum in rimas diversę figurę. Simile etiam fieri in Crystalli coagulatione, succum enim lapidescentem, cum totum spatium impleat loci, in quo est, in coagulatione discedentibus in diversa partibus terrenis, & ad latera saxi continentis attractis agglutinatisque, figuram facere in concretis lapillis, quę apta sit spatium replere, ac propterea si non uniformiter, sed vario modo divisiones contingant, etiam varietate figurarum impleri spatium. Si autem uniformiter, quod ob puritatem, & æqualitatem succi contingit, necessario unum genus figurę oriri in omnibus, eamque quę apta nata sit spatium implere. Tres autem esse huiusmodi figuras, triangularem, quadratam, & hexagonam. Non fieri autem triangularem, quia medium non habet ad quod, tanquam ad centrum, undiquaque æqualiter constringantur partes. Non quadratam, quia imperfecta est, oriens tantum ex duabus lineis se invicem secantibus ad angulos rectos, & habens angulos

los à centro remotissimos. Superesse itaque solam
 hexagonam perfectam, ad circuli naturam prope
 accedentem, quia ex triplici divisione superficiei ad
 angulos acutos, sex triangulis in unum veluti cen-
 trum coëuntibus, ut omnes maiores sint recto, cõ-
 stat. Sed ut verum fatear istorum opinio mihi non
 satisfacit. Nam Crystalli, etsi in spatio orientur, id
 tamen non implent, neque angulis, saxi lateribus
 adærent, sed à radice quasi expullulant, ac corpus
 reliquum in libero spatio habent, quemadmodum
 alumen, sal nitrum, & chalcanthum simili modo in
 libero spatio, imo in humido ipso angulares figuras
 fortiuntur. Deinde si hexagona figura perfectior est
 triangulari, & quadrangulari, quia ad circuli natu-
 ram propius accedit, & propterea illam Crystallus
 optat, multo magis duodecim triangulorum figu-
 ram, aut circularem, optabit, tanquam omnium
 perfectissimam, & in qua omnes extremitates à cen-
 tro æquidistant. In huiusmodi enim figura com-
 modius, æqualiter, & uniformiter puritas succi ad
 centrum tendet. Sed Crystalli nulli circulares in-
 veniuntur, alia itaque huius figuræ causa esse debet.
 Putat Aretinus contra rationem esse, Crystallo &
 rebus inanimatis certam figuram tribuere, quod fi-
 gura tantum animatis competat, & ab anima fiat ali-
 cuius gratia agente. Animam autem proculdubio
 etiam vegetativam, & non solum rationalem, aut
 sensitivam intelligit, propterea quod arbores, fruti-
 ces, herbæ, & flores suas peculiare figuras habent,
 quibus à se invicem distinguuntur. Nam si hæc ex-
 cluderet, naturam in istis contra rationem (que ta-
 men nihil frustra facit) quid efficere diceret, quod
 absurdum esset. Ut itaque plantæ quia crescunt, &
 in varias figuras formantur, vegetativam animam
 habere statuuntur, longissime ab animantium ani-
 ma

44 DE LAPID. ET GEMM. IN. GEN.
 ma discretam, non video cur lapides nonnullos, qui
 crescunt, aut formantur, ut Crystalli, crescitivam,
 aut formativam animam habere, statui non possit.
 Præsertim cum tanta differentia inter hanc ani-
 mam, & vegetativam non sit, quanta inter vegeta-
 tivam, & sensitivam. Plantæ enim à lapidibus tan-
 tum differunt, quod semen, quo resuscitantur, pro-
 ferant, lapides id, aut nunquam, aut raro faciunt:
 dicitur siquidem, ut in cap. de Adamante notabo,
 Adamas alium parere. Verum quia nondum con-
 stat, an Crystallus crescat per augmentationem, an
 verò per separationem oriatur, ac propterea hæc
 eius facultas, quæ format sex angulos, anima cresci-
 tiva appellari non debeat, formativam tamen dici
 posse nihil prohibet, cum rebus nomina libere
 dentur, & huius facultas semper eandem figuram
 in sua specie servans, animæ (sed ignobilioris, quam
 vegetivæ) nomen mereatur, quod rem ipsam
 melius explicat, non mutat. Non est itaque con-
 tra rationem, ut ipse putat, facultatem in re aliqua,
 seu animam, si quis ita appellare velit, formam ali-
 quam certam producere. Nam, si facultatem in-
 esse neget, magis contra rationem peccabit. Cum
 quicquid illud sit quod semper eodem modo hexa-
 gonam figuram Crystallo tribuit, aliquid sit & hoc
 ipsum efficiendi vi, hoc est, facultate figuram faciat.
 Nec refert an hoc per expressionem materiæ inuti-
 lis, an per attractionem utilis ad centrum futuri
 corporis fiat, quia utrumque à facultate aliqua, ut
 dixi, efficitur. Sed aliorum sententiis referendis
 diutius immorari nolo: nunc meam, non contem-
 ptis tamen aliorum sententiis, proferam.

*Autoris
 sententia
 cur Cry-
 stallus, he-*

Notum est, ut antea recensui, Sal nitrum, sal
 urinx, alumē rochæ, chalcanthum, saccharum can-
 didum, aliaque multa salium genera, humore dis-
 soluta.

soluta, eoque ex parte postea evaporato, congelari, *hexagonus*
 seu coagulari, ac formam angularem adipisci. *nascatur.* De-
 monstratum etiam est in capite de materiali gem-
 marum causa, ad earum generationem, salis multum
 concurrere. Ex quibus probabiliter colligi potest,
 Crystallum, aliosque lapides, aut gemmas angula-
 res, à sale angularem formam habere. Fit autem
 forma hoc modo. Sal humore dissolutum terrestri
 materiae subtilissimae miscetur, eamque in minima
 acrimonia sua regit, & subigit. Sal si copia vincat
 terrestrem materiam, evaporato ex parte aqueo hu-
 mido, in angulos concrescit, cum materia terrestri
 sibi unita. Si terrestris materia à salis portione regi
 non possit, aliam formam suscipiet gemma, aut la-
 pis, ut rotundam, vel irregularibus angulis prædi-
 tam. Rotunda fit, dum materiae coagulandae partes
 sunt prorsus uniusmodi, ac aequali tempore & vi
 ad centrum corporis, vel lineam in corporis medio
 existentem tendunt. Ut in Granatis Bohemicis,
 quorum nulli vitiū (ob materiae optimam, & eius-
 dem naturae mixtionem) habent, contingit. Angu-
 laris, dum non aequè cito, neque aequali vi partes
 medium cupiunt; ut in silicibus, & quadratis non-
 nullis lapidibus fit. Cur autem salia in hexagonam
 figuram abeant, difficile est coniectu. Existimo, quia
 salia homogeneae naturae non sunt, sed ex diversis
 partibus composita, ut chymica resolutio ostendit,
 omnes in congelatione ad medium quoddam, ubi
 initium coagulationis fit, ut eo uniantur, tendere,
 ac sic rotundam figuram tanquam perfectissimam
 ambire: sed in eo conatu heterogeneas partes, &
 quae ceteris subtiliores vel magis aereae sunt, vel
 tardius ad medium properare, & in angulis relin-
 qui, vel à reliquis ad angulos pelli, ac sic non rotun-
 dam, sed hexagonam figuram oriri, quae rotundae
 quam

quam proxima est, ac aliis omnibus figuris singularibus perfectior, quia ex sex triangulis rectilineis æqualium laterum constat, habetur. Fieri autem potius sex angulos, quam plures, putō ob id, quod natura per plura nunquam faciat, quod per pauciora commodius facere potest: facit autem commodius, quia rotundam citius, ordinatius, & æqualius contrahit. Dividit enim circulum per centrum tribus lineis tali modo, ut sex inde fiant trianguli equilateri, ac quilibet centrum habeat ab omni angulo, & à cuiusque lateris medio æquidistans; quod in nulla alia figura pluriū angulorum, vel pauciorum contingit. Si enim in quadrangulum circulus contrahatur, ac id in duas partes dividatur, quatuor quidem emergunt trianguli æquales, sed illorum latera neque sunt æqualia, neque etiam centrum habent ab angulis, & à cuiusque lateris medietate æquidistans. Pentagonæ, & heptagonæ figuræ rectis lineis, & transversalibus dividi non possunt. Octogona potest quatuor lineis dividi, & in octo triangulos æquales contrahi: sed trianguli, neque æqualia latera habent, neque centrum à singulis angulis æquidistans. Est itaque hexagona figura omnium figurarum perfectissima, & aptissima, ut circulus in eam contrahatur, & per consequens ut Crystallus in eam coaguletur. Sed, ut ingenue fatear, mihi non plane satisfacio, & naturam ut Crystallus hac nota ab alijs gemmis distinguatur, hexagonam figuram dedisse autumo, non secus quam arborum frondibus, & herbarum floribus peculiare suas figuras dat, quæ ab architectonico spiritu, & formatrice facultate ignoto nobis modo fabricantur.

CAP. XIV.

De perspicuitate, & opacitate Gemmarum,
& lapidum.

Multi haftenus, ut notavi in capite de causa materiali gemmarum, diaphanitatem in gemmis vel lapidibus ab aquæ, & opacitatem à terræ copia, quæ tanquam materiæ ad ipsorum generationem concurrunt, provenire putant. Opinionis huius causa est aquæ diaphanitas, sine qua nihil diaphanum esse arbitrantur, & quicquid tale est, ab illa hoc habere existimant. Sed falluntur maxime, quia non solum aqua, sed & aër diaphanus est, licet atomis sit plenissimus. Deinde ignis elementum seu aër æthereus, aërem adhuc diaphanitate superat. Quod autem aliquid absque aqua diaphanum fieri & generari possit, ostendunt vitra, quæ omni aqueo humore privata sunt, & Lapis Specularis, quo vix aliud mixtum maiori diaphanitate præditum reperiri posse puto. Est tamen omni humido privatus, & siccissimus. Non erit itaque aquæ copia, diaphanitatis causa, sed aliud quiddam. Existimo diaphanitatis causam esse propter terræ exactam & in minimas particulas resolutionem, talemque earum unionem ut corpus quod constituunt, nullis poris aut atomorum terminis discretum, sed planè continuum sit. Continuitas enim sola omne corpus diaphanum facit, quia in ea visus terminum non habet; Dum habet, quod per accidens contingere potest, perspicuitas impeditur. Nec ob aliam causam aqua diaphana est, quam quia nulla est partium in ea discretio. Aër ob eandem causam diaphanus est; qui licet atomis constet, ac in superficie habent, qui visus obiectum esse, cum

*Aqua nõ
est causa
diaphani.*

*Cõtinui-
tas causa
diaphani.*

*Aer cur
diapha-
nus.*

que

*Atomi
cur in oc-
cluso cu-
biculo vi-
deantur.*

que terminare possint; tamen quia exigui, & in loco undique illuminato non videntur, diaphanitatē non impediunt. Ubi videri possunt, ut in cubiculo occluso, solis radiis per rimam aut foramen admissis eos illuminantibus, aeris diaphanitatē impediunt: In iis enim terminatur visus quia umbram habent in parte Soli averſa, quæ pars à circumstanti corpore tenebroſo illuminari, quin obscuritas deprehendatur, non potest. Quod autem verum sit continuitatem diaphanitatis causam esse; ea expresse ostendunt, quæ diaphana cum non sint, talia reddantur, si id adveniat quod partes discretas continuet, hoc est, uniat absque discretione: Deinde vice versa ea, quæ cum diaphana sint, discretione partium, vel amota earum continuitate, opaca redduntur. Prioris conditionis est charta simplex, quæ opaca cum sit, affuso oleo calido diaphana, & transparens redditur. Oleum siquidem diaphanum, inserit se omnibus chartæ particulis, easque humectat, & poros omnes sua materia implet. Id cum facit, corpus ipsius per totā chartæ substantiam continuatur, non secus, ac si absque charta esset: continuatio hæc diaphani causa est. Adhibetur oleum calidum ut melius penetret chartæ substantiam, & poros omnes repleat. Posterioris conditionis exemplam glacies est, aut Cryſtallus, quæ si malleo percutiantur, ut fissuræ intrinsecæ fiant, licet exterius nullæ appareant, & inter fissuras nullus aer esse possit; tamen quia una pars ab altera fissura secernitur, & singulæ suas distinctas superficies habent, impeditur diaphanitas propter lucis reflexionem. Sed longe apertius si glacies aut Cryſtallus in pulverem redigantur. Sic enim nihil diaphani in se habent, ac terræ instar, quæ semper opaca esse solet, se habent. Quia itaque gemmæ multum terrestris materiæ in se

se habent: ut diaphanæ fiant, continuitas in terra fieri debet, hoc est, terræ particulæ ita iungi debent, ut harum nulla terminum, vel superficiem habeat, sed omnes simul unam tantum constituent extrinsecam, & talem, quæ visus obiectum esse non possit, propter transparentiam. Non potest autem talis esse, nisi unio partium sit intrinseca. Unio porro partium terrestrium non fit, nisi illæ in minimas particulas, multo videlicet minores, quam atomi in sole volitantes sint, resolvantur, ac illis terrestris quippiam transparens addatur, (ut exemplo chartæ ostendi paulo superius) quod minimas illas partes vinciat, secum continuet, ac earum terminos tēgat, ne visus obiectum fiant, eiusque radios sistant, & diaphanitatem impediunt. Res illa terrestris transparens salis species est, quæ aqua diluta, ac terram in minimas partes sua acrimonia secans, illam aptam diaphanitati facit, ac illi unita (explosa aqua quæ illi vehiculi loco fuit) in gemmam diaphanam concrevit. Quæ gemmæ plus salis habent, cæteris molliores, magisque diaphanæ sunt, ut Crystallus, Beryllus, Iris, Citrinus, & similes. Quæ duræ sunt, minus salis obtinent, nec adeo diaphanæ, ut Adamas, qui plus micat, quam transparet. Vitrum, Selenites, cornu, & alia complura, quæ transparent, sale non carent. Sal itaque iuvat, ut facilius terra diaphana fiat, quia eam necit, & in minima resolvit. Quod cum fit, oritur continuitas corporis, & per consequens diaphanitas. Dum id non fit, & terrestres particulæ sibi invicem adduntur tantum, ac singulæ vel terminis propriis secretæ manent, aut poris à se invicem distinguuntur, totum corpus ex iis conflatum opacum redditur. Sed existimare posset aliquis aerem cum sit diaphanus, diaphanum impedire, dum videlicet partium continuitatem impe-

*Salivæ
ad dia-
phanita-
tem.*

*Aer non
impedit
diapha-
nitatem.*

dit, quod tamen contra rationem videtur. Respon-
deo aërem non impedire diaphanum, dum secernit
corpuscula à se invicem, quia vel illa habent termi-
nos visibiles, vel non habent. Si habeant visibiles,
hoc est, non continuos, sed poris oppletos, illi sunt
in causa; non aër. Si non habeant, aër non impedit
diaphanitatem. Propterea aër inclusus diaphanæ
gemmae ipsius diaphanitatem non tollit. Gemma
tamen ipsa minus est perspicua propter propriam
superficiem, in quam lux incidens reflectitur, & vi-
sum terminat, non secus, quam aquæ superficies sæ-
pe impedit propter lucis incidentes in illam radios,
eiusque reflexionem, quo minus ad fundum ipsius
conspici possit. Atque hæc de causis diaphanitatis,
& opacitatis sufficiant.

CAP. XV.

De gemmarum, & lapidum coloribus.

Tanta est difficultas in explicanda natura, & es-
sentia coloris, eiusque tradenda definitione, ut
pauci inter se conveniant Physici. Ego colorem esse
qualitatem in corpore visibilem, & illuminabilem,
vel illuminatam dicerem. Lux enim colorem, quo-
ad se actu existentem, & quoad visum tantum po-
tentia, visibilem facit. Alii aliter definiunt, ac Ari-
stotelis definitionem refellunt. Mihi supervacuum
videtur, rem sensu notissimam, intellectu percipere
velle; qui tamen nihil nisi quod prius in sensu fuit,
cognoscit. Color oculis visibilis, sensui invisibilis
est. Relicta igitur curiosa de colore disputatione,
unde, & quo modo in gemmis, & lapidibus oria-
tur, & sit color, explicandum est. Color duplici
modo in gemmis visitur, vel diaphanus, vel opacus.
Opacus color est, qui lucem excipit, non transmit-
tit;

*Color sen-
sui in visi-
bilis inte-
riori.*

tit; diaphanus, qui transmittit. Uterque vel actu etiam absente luce est, vel absente luce non est; sed ex lucis, & umbræ commixtione producitur, ut in Iride. Quomodo autem idem coloratum, & diaphanum esse possit, investigatu difficile videtur; Quia in diaphano visus, vel lux terminari non debet; color autem omnis terminat; atque is est in diaphano; & per totam ipsius materiam diffusus etiam sensu apprehenditur. Quod videtur absurdum dicendum, colorem terminare, cum non est continuus, & in fluore, ut in opacis lapidibus, & gemmis contingit. Cum vero est unitus, & illius partes materiales superficiem non habent, non terminare absolute ipsum diaphanum: sed tantum ex parte, & imperfecte, quatenus in ipso diaphano visibilis est. Manet itaque diaphanum non obstante colore tale; sed imperfecte, quia à colore lumen afficitur, & alteratur, ac non proprio colore, sed alieno in opaco terminatur. Perfectum & absolutum diaphanum id est, quod omni colore caret, ac lucis colorem, ut recepit, eodem prorsus modo rectis lineis transmittit. Dico rectis lineis, ne excludam Iridem gemmam, aut Crystallum hexagonum: qui absolute diaphani etsi sint; propterea, quod rectis lineis recipiant lucem, & eandem transmittant; tamen ex luminis refractione in superficies multiplices, possunt varios colores, & quos neque habent, neque receperunt, vel in vicinum corpus transmittere, vel in se conspicuos ex diverso oculorum situ etiam diversos reddere. Imperfectum diaphanum est duplici

Diaphanum posse esse coloratum.

Duplex diaphanum.

Perfectum diaphanum.

Imperfectum diaphanum.

perspicuus, ac idem per luminis refractionem alteratur, mutatur, ac ex diverso aspectu, vel oculi situ, eodem in puncto se alium visui offert. Quomodo autem lux simplex, in diaphano, colore omni privato, diversos colores gignere possit, difficile est assequi. Experientia tamen ex luminis reflexi cum umbra varia mixtione id fieri docet. Difficultatem hanc parit intellectui umbra, quæ cum nihil sit, quam privatio, positivum tamen aliquod efficere possit. Sed à sensu recedendum non est, licet intellectus id non capiat. Visibilem oculus, & sensus communis iudex est, non intellectus interior. Qui nullos colores in Iride esse, sed tantum apparere arbitrantur, colorum naturam non recte comprehendunt. Distinguitur enim color in realem, & apparentem. Realis in gemmis semper est, etiam absente lumine: apprensus ex reflexione luminis in gemmis nascitur. Omissis apparente, qui satis explicatus est, & ad opticam pertinet, explicandum restat, unde reales colores in gemmis oriuntur.

Color duplex: realis, & apprensus.

Colorum materia.

Hac de re variæ sunt doctorum virorum sententia. Communis sententia est, ab exhalationibus, vel spiritibus metallicis, & mineralibus, varios istos colores gemmis induci, propterea, quod metallica, & mineralia, colorum varia genera in se potentia habere videntur, quæ à movente aliquo in actum deducuntur. Videmus siquidem, ex plumbo summam albedinem fieri, solo aceto, nigredinem summam, oleo, ex eodem unctione flavus, miniatus, Hyacinthinus, viridis, & ruber elicitur: Quemadmodum ex vitriolo ruber, albus, viridis, niger, cæruleus, & flavus. Ita ut nullum fere sit minerale, quod non innumeros colores in se potentia habeat, ac tandem proferat. Alii proximiorē causam coloris quaerunt, ac volunt salē armoniacum naturæ, qui maxima

Colorum causa & species.

xima copia in mineralibus, & metallis, ac terra invenitur, colores istos varios producere, ac non solum in illis, sed in plantis, eorumque floribus, ac omni animalis parte, præterea etiam in gemmis, & lapidibus, ac cæteris rebus omnibus colores gignere. Salem autem armoniacum naturæ vocant, sal quoddam spirituale vivificum, quod vino sublimate iunctum, illo prius ascendit. Id ab illis putatur esse primum movens in rei alicuius generationem, nec minus balsami instar conservans, variisque coloribus quævis ornans. Causa illius opinionis est, Quod in omnibus rebus invenitur, & ex iis elici possit. Deinde quod collectum, & distillatum, omne genus colorum per se proferat, ac quod igneæ sit naturæ, & quasi incorruptibile, minimoque calore in auras solutum, exhalationis instar (quæ aptissima est ad quævis tingenda) vitra variis coloribus tingat, ut tradit Iosephus Quercetanus. Alii, colores ab elementorum varia commixtione, eorumque concoctione produci arbitrantur. Alii rursus colores à primis qualitatibus in materiam derivant. Alii ex varia commixtione albi & nigri, quasi extremis, cæteros oriri asserunt, sicuti ex luce (quam copiosam habet albus) & umbra (quam refert niger) Iridis exemplo, varii colores oriuntur. Ego D. Opt. Max. rebus omnibus certas figuras, aut formas extrinsecus, quibus ab aliis discernerentur, certosque colores, quibus ornarètur, dedisse existimo: ac propterea neque à primis, vel secundis qualitatibus, neque ab elementorum certa mixtione, eorumque varia concoctione, aut ex albi & nigri tanquam lucis & umbræ confusione eos prodire, sed potius ex proprio seminario, ex quo figura ipsa extrinseca oritur, mihi persuado. Eorum vero vehiculum esse puto, sal illud armoniacum è Quercetano naturæ balsamum

Salem armoniacum naturæ.

Autoris opinio de gemmarum coloribus.

appellatum; Quod Spiritui architectonico, qui statuto tempore adiuuantibus primis qualitatibus, colores in lucem producit, adhibetur. Qui ad primas, & secundas qualitates, ac elementorum, aut colorum mixtiones confugiunt, à plumis pavonis referuntur. In his enim architecti, & pictoris voluntas, & delectus manifeste deprehenditur. Una enim plumula, quæ lunam illam orbicularem, seu oculum in cauda cum multis aliis plumulis representare debet, permultos habet diversos, & distinctos à radice sua ad extremitatem usque colores, & ita ut vicinæ eandem distinctionis rationem servent, ac orbicularem illam insignem figuram omnes simul efficiant. Quæ quæso hic in tanta colorum variatione & repetitione imaginari temperiei mutatio, & variatio, aut elementorum diversa commixtio potest? Nonne in tota plumula eadem elementorum commixtio? Nonne eadem qualitatum temperies? Aut si non eadem, cur idem color, qui in principio est, interiectis aliis diversissimis, iterum repetitur? Nonne ad picturam absolvendam, & à vis ornatum, à natura id quasi cum ratione, & intellectu constitutum est? Qualitates agunt in materiam cæco modo, nullamque figuram observant. Hic figura in coloribus observatur, & terminus quousque talis color esse debeat, non secus, quam natura facere solet, dum hominem fabricat: figuram enim certam in omnibus observat, & terminum quousque progredi debeat, materiam constituit. Hinc sit oculi utriusque eandem esse in omnibus sui partibus figuram, & magnitudinem, quam primis qualitatibus nemo qui sapit, sed semini, eiusque facultatibus ascribet. Hoc præstant elementa, & qualitates, quod illa materiam præbeant remotam, hæc eam moveant, ut ignis; qui affando colores aliquos in lucem

cem profert, ut rubrum in lateribus, cinereum in lignis, purpureum in ferro, flavum in plumbo, atque alios in rebus aliis: Sed eos tantum qui primum potentia in rebus fuerunt. Ut itaque ad gemmas, & lapides redeam, color vel in ipsis, & ex earum materia oritur propter seminarium coloris quod tale, vel tale illis inest, vel aliunde in materiam aptam, & præparatam inferitur. Lapidés illi, vel gemmæ, quæ peculiarem, & propriam formam habent, ut Glossopetra, Asteria, Corallus, lapis Iudæicus, Oculus cati, & si qui sint alii, seminarium, & principium coloris in materia, ex qua formantur, ut plurimum habent. Qui nullam determinatam figuram habent, plerumque ab exhalatione, tanquam remotiore, sed à Spiritu minerali, & sale armoniaco, tanquam propinquiore causa, tinguntur: eoque modo ut ante explicavi. Nonnullis etiam lapidibus, vel gemmis aqua adfert colorem, dum videlicet illâ materiam à prædicto Spiritu tinctam, ad se trahit, vel in se recipit. Colores porro, qui lapides, & gemmas tingunt, omnis generis sunt, & inter se variis modis miscentur. Maxima eorum varietas in Marmoribus spectatur. Præcipui, & qui ex aliorum commixtione non oriuntur, sunt albus, niger, cæruleus, flavus, ruber, & iniuriatus, qui ex plumbo usto fit. Inter hos, albus, & niger videntur quasi contrarii, vel potius oppositi; hic tenebris similis, alter luci. Reliqui omnes dicuntur medii, quia putantur à nonnullis ex priorum commixtione oriri: sed illi mirum in modum decipiuntur. Quia nunquam commixtione nigri & albi aliquem prædictorum efficies. Sed tantum cinereum, qui solus ex prædictorum mixtione confici potest. Si plus albedinis adhibeatur, clarus cinereus, si parum, obscurus cinereus reddetur. Ex omnium, vel aliquorum

Colorum
mixtio-
nes.

prædictorum varia commixtione, omnis fere generis colores fieri possunt. Ex cæruleo, & flavo fit viridis, ex rubro, & cæruleo, violaceus, ex miniato, & rubro, purpureus, ex albo, & rubro, roseus. Ex albo, & cæruleo lacteus: Ex miniato, flavo, rubro, & albo helvus, vel gilvus: Ex flavo, & viridi melinus: Ex miniato, flavo, albo, & rubro mellinus, & cereus: Ex albo, & mellino pallidus: Ex miniato, & flavo luteus; Ex viridi, flavo, & albo buxeus: Ex rubro, flavo, & miniato croceus, rufus, fulvus, impluviatus, pullus, & rarus, pro varia portione singulorum colorum. Ex diversa enim colorum mixtione, infiniti alii oriuntur, quos enarrare longum esset. Hoc notandum, medios omnes posse esse diaphanos, & transparentes. Album, & nigrum non posse. Proinde nullas gemmas perspicuas esse perfecte albas, vel nigras; forte quia albedo non est color realis, sed tantum apparens, propter multitudinem superficialium, ex quibus materia cui inhaeret, constat: quæ multitudo superficialium, quia terminat plenarie visum, gemmæ diaphanitatem impedit, eamque opacam facit. Quod si albedinis materia continua, & unita esset, non amplius alba, sed diaphana, omnique colore privata esset; ut nix ostendit, quæ albissima si uniat, & in aquam solvatur, diaphana redditur. Non potest itaque aliqua gemma esse perfecte diaphana, & alba: non nihil esse potest ut charta tenuissima, & è Lucio Sapphir^o; quæ etsi alba sint, tamen aliquid diaphanitatis habere videntur. in huiusmodi, quantum accedit albedinis, tantum diaphanitati decedit, &c. contra, quantum diaphanitatis accedit, tantum albedini decedit. Nam ut calidum, & frigidum simul esse non possunt, ita nec diaphanitas, & albedo. Quia tamen misceri calidum, & frigidum possunt, ac ex illorum

*Albū, &
nigrum
non est
diapha-
num.*

*Albedi-
nis mate-
ria dia-
phana.*

lorum mixtione, temperatum quid, quod neque calidum, neque frigidum dici possit, oritur: Ita si albedo iuste temperatur diaphano, neque diaphanum, neque album apparebit, sed mixtum semialbum, aut semidiaphanum. Quod autem realem *Diaphana colore carens.* habere colorem non videantur diaphana, sed tantum apparentem, propter superficialium multitudinem, in quam lux incidit, manifeste ostendere videntur omnia diaphana, ut glacies, Crystallus, Lapis Specularis, & vitrum; quæ colores nullos reales habent: nihilominus tamen in pulverem triti, omnes albi apparent. Albus autem color necessario oritur, quia omne diaphanum, cum ipsius continuum solvitur, visum terminare, & apparentem non realem (quam à nulla re accepit) aliquem colorem assumere debet, qui sane est albus. Si quis obiiciat, Rubinum, Sapphirum, Smaragdum esse diaphanas gemmas, non tamen illarum pulveres esse albos: Affero, quantum diaphanitatis inest gemmis, tantum albedinis pulveri accedere, ac propterea Rubini pulverem multum albedinis in se habere, neque tam Rubrum esse, quam ipse Rubinus, propterea quod exigua rubedinis portio, quæ ad tingendum diaphanam gemmam sufficit, vix apparere in eius pulvere possit, qui fere à materia diaphani totus albus est. Quod autem in diaphano exigua coloris portio gemmam tam coloratam reddat, hoc fit propter lucem, quæ colorem illustrat per totum gemmæ corpus, ac quodammodo radius suis multiplicat. Nigrum autem colorem *Niger color diaphanum impedit.* diaphanum impedire, & propterea nullas nigras gemmas diaphanas esse: fit, quia nigredo potius coloris privatio, quam color videtur. Tenebris enim simillima est; quæ in se visum absque coloribus & luce terminant. Deinde quia nigredo nul-

lum colorem in se suscipere, nec lucem transmittere posse videatur, sed sistat quasi inconspicuum, ut umbras, & privatio. Quod cum fit, ipsa terminat complete visum, ac opacum corpus cui insidet, reddidit. Albedo non solum terminat visum, ut lux, sed quasi reiiicit iterum ad suum principium, ut speculum ad alia. Ut albedo color non esse videtur, ita nigredo, e contra absque luce color videtur, cum in tenebris semper visum terminet, & propterea proprie, & actu color semper sit: neque diaphanus esse possit, dum visum sistit. Quinimo neque à luce, cui resistit, & à quo nihil afficitur, penetrari potest. Deinde ut alii colores sine luce esse non possunt, ita hic absque eo esse potest, ac tenebræ de die in spelunca ab eo qui in sole est videntur, ita hic color semper conspici potest. Nullus itaque color perfectius visum terminare potest, quam nigredo, propterea & in sole, & in tenebris maxime perspicua est, ut lux, & albedo, quæ & in luce, & in semitenebris conspiciuntur. Dū nigra corpora, non habent superficiem utcunque lævem, quia lux retinetur, nigra apparent ut sunt. Si lævem habeant, reiiicitur lux ad vicina, à quibus corpus nigrum coloratur. Si lævissima est superficies, fit inde speculum.

*Nigredo
color
proprie.*

C A P. XVI.

De gemmarum, & lapidum duritie, & mollitie.

Durities, vel mollities lapidum provenit, partim à materia, partim à primis qualitatibus in eam agentibus. Si enim materia bene unita sit, ac multum terræ habeat, parumque salis, ac aquæ, & aeræ partes optime à calore, vel frigore elicita, vel expressa fuerint; fiet lapis, vel gemma dura, &

quo

quo magis diaphana, ac transparens, eo durior. Quia perspicuitas signum est materiam optime unitam & compactam esse. Ob hanc causam Adamas omnium gemmarum est durissimus, materiam siquidem habet tam bene unitam, ut perspicua sit. Deinde parum salis in eius compositionem venit, ita ut præcipua eius materia terrestris sit. Econtra Crystallus Bohemicus, Topasius, & Opalus omnium gemmarum mollissimi, & Selenites illis mollior, inter lapides est. Hæc etsi constent materia tam bene unita, & iuncta, ut diaphana sit, tamen tantum salis habent, ut duritiem magnam habere non possint. Terra itaque duritiei, & sal mollietiei præcipua causa est in perspicuis, & opacis. Sed mollietiei causa etiam esse potest aqua, & aer, ac quidvis quod compagem, & unionem impedit, ac ne partes materiæ sibi invicem bene adhæreant, prohibet. Aer friabilem facit lapidem, aqua mollem; quia materiæ exsiccationem prohibet; sine qua non indurescit. Quia autem hæc ut elementa ad materiam lapidum constituendam concurrunt; propter variam illorum commixtionem, tam varii gradus duritiei, vel mollietiei in gemmis, & lapidibus sunt. Adiuvens causa duritiei est interdum calor, interdum frigus. Calor dum exsiccatur extrahendo humidum, frigus vero dum cogendo exprimit. Sed hæc qualitates absque materia apta, ut dixi, nihil possunt. Quia si materia terrestris multum salis habuerit, calidum extrahendo, vel frigus cogendo, non duram, sed mollem gemmam efficiet. Errant propterea summo opere qui aquam putant duritiei esse causam, cum contrarium verum sit. Sed illos perspicuitas decipit, quam ab aqua gemmas habere putarunt. Si aqua duritiem præstaret, glacies durissima esset. Sed hac nihil mollius, nec mirum,

*Adamas
cur aliis
sit durior.*

*Mollietia
causa
alia.*

*Aqua
non est
duritiei
causa.*

mirum, cum nihil quam aqua sit. Est itaque Adamas omnium gemmarum durissimus, post hunc Topasius orientalis, seu veterum Chrysolithus, deinde Sapphirus, Granatus, & Hyacinthus. Inter lapides omnium durissimus Smiris, qui vitrum secat, ab hoc Iaspis, Achates, & Basaltes. Inter gemmas Opalus videtur omnium mollissimus, ut inter lapides Selenites. Durities in gemmis vel lapidibus in causa est, quod polituram artificialem optime recipiant, & politi splendeant; ut Marmorum, & Iaspidium genera omnia, quæ quia dura, ubi polita fuerint, lævorem, & splendorem egregium habent, quo plurimum commendantur. Mollities interdum polituram admittit, interdum non solet admittere, dum in diaphana, beneque unita materia est: nequaquam cum in friabili, ac male unita. Ob hanc causam Selenites, & Margaritæ polituram non recipiunt, illæ quia friabiles, hæ quia squamis, & proinde male unitæ sunt. Opalus mollissimus admittit, quia diaphanus, ac satis bene unitus est. Id præterea durities præstat, quod quo durior gemma, eo melius igni resistat, ac ab eo minus patiatur, Adamantis exemplo, qui propter duritiem ab igne vix aliquid pati potest, ut propterea in symbolis permulti principes, dum constantiam significare volunt, eo utantur. Quemadmodum in tertio ramo symbolorum à me explicatorum, observare licet. Ut duræ gemmæ igni resistunt, ita è contra molles ab igne superantur, Crystalli, & Opali exemplo, qui non difficulter ab igne in calcem rediguntur. Quæ autem gemmæ duræ, quæ molles sint, in singulis capitibus explicabitur. Sub mollitie hic etiam comprehendimus friabilitatem, & raritatem, quia ab eisdem causis fiunt, à quamollities: nihil enim aliud est friabile, quam continuum, quod facile

*Durities
quid fa-
ciat in
gemmis.*

*Raritas.
Friabili-
tas.*

cile discretum fieri potest, & rarum, quod partes non bene unitas, sed discretas habet, ut porosa omnia, quæ aerem in se continent, Pumicis exemplo. Sub duritie etiam densitatem contineri volo, *Densitas.* quia ab eadem causa fit, à qua durities; cum nihil aliud sit densum, quam illud quod bene compactam, & unitam habet materiam.

CAP. XVII.

De gemmarum, & lapidum pondere, seu gravitate.

GRAVITAS, quæ nihil aliud est, quam qualitas quædam materiæ insidens, qua movere se ad centrum terræ conatur, lapidibus omnibus inest propter materiam terrestrem & aqueam, ex quibus constant. Illa enim insita quadam proprietate deorsum movetur, ac quietem, ni impediatur, in centro terræ quærit, ubi, & nusquam alibi, absque ullo sustentaculo quiescere potest. Quod autem aliqua gemmæ, vel lapides aliis graviore sint: id propter materiæ terrestri, & aqueæ vel compositionem, vel substantiam contingit. Si enim materia bene unita, ac coarctata fuerit, gravior erit lapis, aut gemma, quam si porosa fuerit, multumque aeris aut aquæ in se habeat. Ob id diaphanæ opacis graviore sunt, si ex eadem materia, ac eiusdem magnitudinis fuerint. Nam materia ipsa plurimum ad gemmæ gravitatem facit. Quæ enim multum ignis, aquæ, aut aeris in se continet, non tantam gravitatem habere potest, quàm quæ è maiori portione terrestri materiæ conflata est. Deinde inter terrestres materias illæ, quæ multo sale abundant, leviores sunt multo iis, quæ parum habent. * Præterea quæ mercurii substantiam continent, aut ab exhalatione

tionē metallica genitæ sunt, graviores sunt cæteris, quod metalla reliqua terrestria pondere superent; ut manifeste ostendunt gemmæ factitiæ, quæ quia ex metallis conflantur, naturalibus gemmis sunt graviores.

C A P. XVIII.

*De nonnullis aliis gemmarum, & lapidum
accidentibus.*

PRÆTER iam dicta gemmarum & lapidum accidentia sunt & alia quædam, quod videlicet alii igni resistant, & in eo nihil patiantur, ut Adamas. Alii ab igne in calcem, alii in cineres redigantur, aliave ratione mutantur. Sunt præterea qui ab aere indurantur, vel ab eo corrumpuntur, item qui colores in igne amittunt, & qui non, ut Granatus Bohemicus. Qui igni resistant, ut Adamas, Granatus Bohemicus, Sapphirus, ac alii nonnulli, illi parum salis in sua habent materia, ac eam bene compositam: qui in calcem vel cineres igne abeunt, multum salis habent. Qui ab aere indurantur, aquam, aut exhalationem continent, quæ dum paulatim expirant, lapides exciccantur, & indurescunt. Qui ab aere corrumpuntur, multum aeris, vel ignis receperunt, quæ dum vi calidi ambientis extrahuntur, partes remanentes vinculo destitutæ, facile, si humidæ actu vel potestate fuerint, corrumpuntur. Cur autem Granatus Bohemicus colorem in igne servet, reliqui autem fere omnes nequaquam, id quia difficile coniectu est, aliis expiscandum relinquo. Existimo enim tam difficulter huius rationem dari posse, quam cur Sol luceat, & terra gravis sit. Plurima sane sensibus obvia, à forma substantiali rei manant, quorum tamen, cur, aut quomodo

*Igni cur
resistant*

*Cur in
calē
abeant.
Cur ab
aere in
durentur.
Cur faci-
le corru-
pantur.*

*Granatus
Bohemi-
tus colorē
in igne
servat.*

modo

modo sint, ratio non magis intelligi, quam ipsa rei essentia potest.

C A P. XIX.

De discernendis veris gemmis à factitiis.

HActenus varia de lapidibus & gemmis accidentia explicata sunt, quæ scitu non solum iucunda, sed maxime utilia sunt, quod veræ gemmæ à falsis non nisi accidentibus, illque quæ sub sensum cadunt, distinguantur. Imo adhuc satis ægre ac difficulter propter gemmariorum industriam, artificium, & fraudem. Sæpe enim gemmæ exigui valoris, positione, seu collocaione maiores videntur, quam sint. Sæpe etiam extraneo colore illis supposito, colorantur, & interdum additione vitri, vel ignobilioris gemmæ, massa maior duplo quam sit, illis datur. Hæc si colorata in utriusque coniunctione, mastice, & colore fuerit, veram gemmam tota massa refert, nec agnosci fraus à perito gemmario semper, nisi è cista eximatur, potest. Solent gemmarii, ut explorent num gemma sit duplicata, ac in medio quodam colore tincta, eam ungui pollicis supraponere, ac inter pollicem, & planitiem gemmæ, visum dirigere. Nam si superior pars candida fuerit, candida apparet, nec color adiectus, ac sub lateribus cista latens, se videndum præbet. Sed id etsi in nonnullis deprehendi possit, tamen in omnibus non potest. Multi enim angulorum multiplici sectione, ita aptare gemmam norunt, ut propter angulorum reflexionem, color ex omni gemmæ angulo spectetur. Ingeniosior fraus eorum est, qui gemmam excavant per exiguum foramen, ac eandem transparente colore, qui per totum gemmæ corpus diffunditur, colorationem, aut aliam, quam sit,

*Quomodo
falsa, &
duplata
gemma
noscatur.*

Fraus.

*Alia
fraus.*

*Gemma
falsa sunt
tribus
modis.*

fit, ementiuntur. Ita Crystallus, Rubini, Sapphiri, vel Smaragdi imaginem referre potest. Sed nobilior fraus est, cum gemma in aqua colorata maceratur, vel in igne, aut alio modo ita tingitur, ut color corpus gemmæ subintret. Hæ fraudes nulla ratione prudentiùs, & exactius deprehenduntur, quam si gemma, de qua dubitatur, cista eximatur, ac oculorum iudicio nuda committatur. Tres alii modi sunt, quibus factitiæ gemmæ, pro veris substituantur. Primus, cum vitra duo, interposito colore, vel vitro colorato, sibi invicem agglutinantur. Secundus modus, cū ex unico vitri colorati frustulo, ignis beneficio, gemmæ veræ effigies conflatur. Tertius, cum ex metallis, & exhalationibus, aliisque aquis igne gemma effingitur. Primus modus fictitiarum gemmarum vulgaris est, & nullius fructus, quod cito splendor earum omnis intereat, & facillime fucus à mediocriter perito deprehendatur. Quia enim ex vitris tantum conflata sunt, pelliculam in superficie habere videntur, quasi quis oleo illas inunxisset. Pellicula quæ linteo non facile deleri potest, propter mollitiem vitri, quod ab aere, & cinerum acrimonia è quo conflatur, paulatim exeditur, inducitur. Idque vitris omnibus accidit, veris gemmæ nequaquam. Nam etsi quidem pellicula, vel tela illorum superficiem adhæreat aliquando, ea tamen facile linteo abstergitur. Ita ut propterea lixivio, aut cineribus, aliove abstersivo opus non sit. Secundus modus gemmas veras quam proxime imitatur, præsertim si vitrum nobilius sit, unde componantur. Nobile voco quod ex Crystallo, Topasio, vel Silicibus, & plumbo absque cineribus conflatur. Id enim durius est vulgari vitro, & Crystalli instar splendet. Huic si addantur metalla, vel colores è metallis facti, qui necessarii ad gemmæ colorem re-

qui-

quiruntur, ac materia igni committatur; fit gemma factitia satis elegans, & quæ vix à vera distingui possit, si artifex peritus fuerit; alias plerunque bullas, aut atomos in corporis meditullio habere videntur; qua nota veræ carent. Bullæ istæ ab igne non æqualiter in materiam, aut nimis vehementer agente, proveniunt. Quæ bullis carent, non nisi lima à nobilioribus gemmis distinguuntur. factitiæ enim omnes lima abraduntur; veræ limam respuunt, excepto Topasio Bohemico, & Smaragdo, aliisque nonnullis, quæ ob hanc causam, etiamsi veræ sint, nunquam adulterii suspitione carent. Sed vitium accusat pondus: Veræ enim leviores multo sunt factitiis (licet aliqui falso contrarium scribant.) Hacque sola nota optime ab illis distinguuntur. Gravitas factitiarum à plumbo, & metallis provenit. Splendor etiam quidam vivax ex reflexione superficierum inest veris omnibus, nequaquam factitiis, quæ si diutius inspectentur, mortuæ videntur, nec oculos pascunt ut illæ. Tertius modus à Raimundo Lullio docetur, quo pollicetur se veras gemmas naturalibus similes essentia, & facultatibus omnibus producere. Sed Chymici quorum princeps ille fuit, temerarie maiora promittere solent quam præstare possint; tum ut sibi fidem faciant, & auctoritatem pariant, tum ut specie boni decipientes, ditescant. Construit ille ex mineralibus aquas lapidificas, easque cereis formis imponit; deinde eas mergit in aquam indurativam, ita putat indurari in gemmas. Sed iste modus etsi à multis valde celebretur, mihi ignotus est, nec quicquam veri simile habere videtur, quia neque locus, neque materia observatur, qua, natura dum gemmas gignit, utitur. Artificem tamen, iunctis materiis aptis, ac adiuvente natura, tanquã agente, veris similes, sed

*Factitia
gemma
limã non
ferunt.*

*Factitia
gemma
graves.*

*Splendẽe
vera gẽ-
ma.*

non eisdem facultatibus præditas, efficere posse gemmas non dubito. Novi enim amicum, qui casu ex ferri scobe, certa in aqua macerata, Adamantibus similes lapillos produxerit. Possset quartus modus addi, dum videlicet artificio singulari ex parvis gemmis una concinnatur. Sunt qui iactent se ex parvis Granatis magnum efficere posse. Sed id artificium mihi ignotum est. Credo gemmas parvas solvi, ac ex iis iterum quiddam gemmæ simile effici posse. Verum id habere facultates gemmæ, & illius speciei esse, cuius erant partes unde conflatum est, vix arbitror; quia gemma nulla solvi, nisi ipsius forma substantialis pereat, potest: forma semel ablata non restituitur massæ, & materiæ; quia illa aliam sumpsit, dum prior periret. Nec redit materia ad priorem formam. Quia à privatione ad habitum non datur regressus, secundum Philosophorum omnium sententiam. Qui formam in dissolutione servare possit, is etiam ex pluribus unam conflaret.

C A P. XX.

Quomodo Gemmæ factitiæ fiant.

PRiori capite modos nonnullos recensui, quibus gemmæ imitari possint: hoc capite obiter quo pacto id fiat, ut facilius falsæ à veris distingui possint, ostendendum superest. Maiores quam sint visui se offerunt gemmæ, dum multis superficiebus inferior pars, id est, ea quæ cistæ includitur, celatur. Multiplici enim superficie reflexione, magnitudinis species quædam spectanti promittitur. Dum etiam inter inferiorem superficiem, & suppositam bracteâ aer intermedius, est corpore vacuus, gemmæ maiores, quam sint, apparent. Quia aer corpōris

ris vices subit, ac tanto crassiores gemmas, quanto ipse est, videri facit. Si loco aeris vitrum suppositum sit; aut Crystallus, & absque glutino, vel colore intermedio; multo maior gemma, quam sit, videtur. Si color additur in coniunctione cum mastichis lachryma, aut vitrum coloratum sit colore gemmæ; non solum maior, sed coloratior apparet, atque hic modus frequens, & usitatus est. Coloratiores etiam gemmæ redduntur, dum illorum inferior superficies colore perspicuo illinitur, ac deinde bractea splendens supponitur. Fit autem color perspicuus, adiiciendo mastichen igne depuratam. Depuratur, si granum mastiches cuspidi ferreo adhærens igni adhibeatur ut fluere incipiat, & excrementa opaca digitorum pressu à parte perspicua secludantur & abiciantur. Colores qui adduntur varii sunt, & tales quos gemma desiderat. In singulis capitibus veros colores, qui singulis gemmis competant, docebo. Nam hic tantum in genere fuci gemmarum ostenduntur. Dixi nobilissimum fucum esse cum Crystillus, aut Pseudo-Adamas, aliave gemma colore vacans, & diaphana, in aqua aliqua colorata maceratur, vel in igne, aliove modo ita tingitur, ut corpus gemmæ intrinsecus colorem perspicuum suscipiat. Aqua gemmas penetrans ex terebinthina, & aqua vitæ conficitur, huicque color additur ex metallis extractus, ac in aqua urinæ stillatitia dissolutus, ac per alembicum elicuitus. In hanc aquam tepidam Crystallus tepidus immittitur, & maceratur aliquot horis, donec tincturam in se recipiat. Recipit autem facile, quia mollior redditur lapis. Ad rubeum colorem inducendum croco martis, ad viridem ærugine, ad cæruleum Luna, sale armoniaco, & aqua forti, ad Cyaneum ærugine, & Lapide La-

*Coloratio
gemmarum.*

*Pura gē-
ma red-
duntur.*

mæ, possunt pristinæ duritiei restitui, hac ratione. Cystis fit ex pasta filiginea, huic intruditur crocus martis. Deinde gemma una, aut plures, chartæ includuntur, ac croco imponuntur, ita ut croco charta undique tecta sit. Postmodum occluditur pasta, ac fornaci cum panibus committitur, ac post panē exemptū remanens adhuc per horas sex in furno, recuperant gemmæ pristinam, aut maiorem duri-

*Crystalli
tinctura.
a Lib. 6.
Mag.
Nat. c. 7.*

tiem, quam prius habuerant. In igne tinguntur Crystalli integri, a Baptista à Porta authore, hoc modo. Sumuntur stibii partes senæ, auripigmenti quaternæ, arsenici Crystallini ternæ, sulphuris pares, tutiæ binæ, omnia seorsim teruntur, & tenui cribello discernuntur, ac ollæ induntur. Crystalli frustula, vel æneis pilis suspensa, vel pulveribus demersa igni opponuntur, ut quaternis, vel quinis horis excandescant, sed sine follium flatu, ne in partes dissiliant, vel liquefiant. Argumentum legitimæ colorationis est, si exemptum frustum flagrantissimi & fulgentissimi sit coloris: sin minus, igni denuo tradendum, ac post aliquam moram eodem modo tollendū. Diligens autem cura adhibenda ne dum ex igne tolluntur, refrigerentur extemplo. Nam friantur, & in plures partes dissiliunt. Si Hyacinthi color placuerit, cito ab igne tolluntur: si satura purpura desideratur, diuti⁹ in igne relinquitur. Hacten⁹ Porta. Gemmæ coloratæ, ut Sapphirus, Topasius, Amethystus, & Granatus, si illorū color auferatur, Adamantem effingunt. Solet in eum scopum præcipue Sapphirus eligi, qui vel ferri scobe, vel creta obrutus, ignitur donec artificem voti compotem faciat, ut suo loco docebo. Ignis beneficio etiam,

*b Lib 8.
E Rubino
Sapphirū
facere.*

b à Porta docente, altera tantum gemmæ pars, colore suo privati potest: ita ut gemma ex parte Adamas, & ex parte Sapphirus videatur. Eodem modo

Rubi-

Rubinus una parte Adamantis speciem reddit. Ait ille partem quam proprium colorem servare volumus, creta oblinendam esse. Sic alteram quæ igni exposita est, ac flammæ radios nuda suscipit, colorem amittere. ac Adamantem ostendere. Gemmæ factitiæ veris satis similes ex Crystallo, Topasio, Sili-
 cibus, aliisque mollioribus gemmis, vel ex nobiliori vitro, metallicisve corporibus, aut ex illorum commixtione fiunt. c Alexius Pedemontanus sequentem pastam ad factitias gemmas describit. Recipit plumbi à figulis calcinati unciâs tres, ac tantum aquæ suprafundit ut uno, aut duobus digitis emineat, eamque agitât digito, ut plumbum im-
 petat. Postmodum effundit aquam, & servat ad vas vitriandum, ne materia vasi adhæreat. Deinde recipit tres unciâs minii sicci, immiscet plumbò, ad-
 dicit unciâ unam Crystalli, aut Chalcedonii calcinari, ac scrupula duo, aut tria ad summum lamellarum tenuissimarum cupri. His bene mixtis, & contusis, imponit ea ollæ argillacæ bene plumbatæ, & humectatæ aqua dicta, ac eam bene obseratam committit furno vitriario, aut ventis per diem, & ita habetur optima pasta. Ad Smaragdos effingendos accipit sal alcali, quod dissolvit aqua, filtrat, ac exiccari finit, idque opus tertio repetit. Postea in pol-
 linem redigit, quemadmodum etiam Crystallum. Deinde accipit unciâs duas & semis Crystalli, Salis alcali unciâs duas, æruginis aceto macerari, & colati unciâ unam, miscet, ac vasculo plumbato imponit, ac luto, ne quid expiret, optime munit, ac per triduum exiccari finit, aut diutius, tandemque per diem figuli furno committit. Si Rubinum cupit, cinnabari loco æruginis; si Sapphirû, lapidem Lazuli; si Hyacinthum, Corallium ad-
 dicit. Calcinat autem d Alexius Crystallum, vel Chalcedonium hoc

c Lib. 6. de
 Secret,
 Pasta ad
 gemmas
 factitias
 Alexii.

d Lib. ci-
 modo. tato.

modo. Tartari calcinati uncia una in aqua clara dissolvitur, & colatur. Cryſtallus vero, vel Chalcedonius ignitur in cochleari ferreo, ac in aqua prædicta extinguitur, idque opus ſepties repetitur. ita optime calcinatus, in pulverem teritur, ac mixtura, ſeu paſtæ adiicitur. Si Smaragdus optatur, in mortario æneo, ſi Rubinus, in ferreo tundendus eſt. Sed quia gemmæ factitiæ molliores Cryſtallo propter additiones alterius materiæ redduntur; docet e Alexius aquam, cuius beneficio indureſcunt. Iubet itaque capere Magnetis fruſtula, ac calcinare, ut de Cryſtallo dictum eſt, ac deinde in pulverem terri, in loco humido poni, ut in aquam ſolvantur: aquam iſtam nutriri vult vitriolo Romano, vel Pannonico crudo pulvis inſtat. Deinde ex ea præcipit per retortam extillari aquam, ut ea humectetur farina hordei, & fiat paſta dura in quam imponantur formati lapides. Nam ſi ea dum panis coquitur, in furno relinquatur, ac cum pane eximatur, ait ille duritiem maximam gemmas acquirere. Vidi apud Gallum quendam factitias gemmas perquam elegantes, & naturalibus quam ſimillimas. Is ſe non alio, quam prædicto modo eas confeciſſe mihi aſſerebat. Opus dictum neque ſumptuoſum, neque magni laboris videtur, à me tamen hætenus nondum expertum eſt.

*Paſta
alia.*

Paſta ad gemmas factitias nobilior eſt quæ ex Cryſtallis, Silicibus, aut Topaſio Bohemico fit. Nam ſi vitrum additur, aut plumbum, gravioreſ, & mollioreſ fiunt. Calcinantur autem Silices & Topaſius ut Cryſtallus. Deinde color qui deſideratur additur. Minium, & viride æris Smaragdi colorem præbent. Ceruſſa, & crocus martiſ, Hyacinthi. minium, & ceruſſa, Chryſoliti. Zaphara, vel Lapiſ Laſuli, item ſal armoniacum, & argentum, Sapphiri colorem

lorem exhibent. Aurum, Rubini colorem à nonnullis Cryſtallo tribuere aſſeritur. Stannum Adamantis aquas oſtendere dicitur. Harum rerum curioſi ex variis metallorum mixtionibus varios colores, in opere ipſo deprehendent. Paſta ad gemmas ignobilior eſt, ſi vitrum addatur Cryſtallis, vel Silicibus. Hæc à Bapt. f à Por- ^{f Lib. 6.}
 ta ſtudioſe deſcribitur in libello de magia natur. ^{cap. 7.}
 ubi varii modi, quo pacto factitiæ gemmæ concinnari poſſint, docentur. ad quem lectorem remitto. Quæ hic à me deſiderari videntur, in ſingulis gemmarum capitibus tractantur, ubi gemmarum fuci, aut imitationes oſtenduntur. Hic nihil aliud reſtare videtur, quam ut ſi quis fingere gemmas velit, doceatur paſtam igne æquali regere, ne inæquali, bullæ vel atomi fucum prodant: Deinde paſtæ materiam exacte mundare, & à ſordibus eluere poſt calcinationem, ne vitia fucatæ gemmæ habeant, oportet. Quæ ſane diligens artiſtex abſque alia admonitione, ſi ſedulus fuerit, facile ſervabit.

c *Alexius Pedemontanus lib. 6. de ſecretis, fruſtula calcinare jubet calamita, quæ author noſter bene notavit eſſe fruſta Magnetis, nam Italis Magnes vocatur pietra Magnete, & calamita, teſte Petro Andrea Matthiolo in Dioſcorid. cap. 105. lib. v.*

C A P. XXI.

Quo pacto factitii Lapidés fiant, & Saxa ingentia pro columnis, vel obeliscis.

NOn solum gemmæ factitiæ fiunt, sed Saxa, & Marmora, ex materia pretiosiori constantur, nempe ex gypso, calce, sale, sanguine bovino, pulvere lapidum, & frustulis Marmorû, vel Iaspidum, quæ omnia aceto, vino, cerevisia, vel lacte, aut eius fero excipiuntur, & in pulvem rediguntur, ut in mensas, vel columnas fundi possint. Prius tamen adduntur pulvi colores varii, qui virgula agitantur hinc inde, ut Marmor fictitium venas omnîs coloris veri instar habeat. ubi id exsiccatum fuerit, vel sinegmate, vel oleo, polituram recipit optimam. Ad Saxa vilior materia sufficit, nempe cerevisia, gluten, sal, calx & lapidum pulvis, seu arena. Acetum quia acre, partes lapidum tenuiores, densiores, & firmiores efficit. Modum hic non describo exactius, quod ab ingeniosis tantum, & qui naturæ arcana perscrutantur, nequaquam ab ineptis, & qui inanem physices cognitionem habent, hæc intelligi velim. Ex prædictis ad pavimenta cellarum, ne aqua impleantur, & ædificiorum perpetuitatem, strata sternuntur. Ad aquas prohibendas ex calce, lapide calcario crudo, aut coctis lateribus cû cerevisia acida fit puls durior, qua oblinitur cellæ stratum, eiusque parietes: deinde ubi fere exaruerit puls, inungitur oleo lini, quod igne exsiccatum, prohibet ne aqua per maltham erumpat; Ad pavimenta ædificiorum oleo opus non est. Ad statuas Pario Marmorî simile factitium fit, si albi Silices in pulverem redacti, calci vivæ addantur, ac glutinis aqua misceantur. Idem ad Epitaphia imitari licet,

*Statua
egregia.*

Epitaphia.

cre-

creta, & aqua glutinis, sed duritiem nullam habet. ob quam causam pictoribus utile est, qui ubi id exaruerit, cultro in quamlibet formam redigere possunt. Si quis ichthyocollam pro glutine adhibere operi velit, præstantius opus, & durius efficiet; sed maiori labore id in formam rediget.

CAP. XXII.

De bracteis, seu foliolis, quæ gemmis supponuntur.

GEMMÆ, quæ diaphanæ sunt, annulis, aut cistæ inclusa, splendere non possunt, nisi sub se quiddam, quod lucem repercutiat speculî instar, habeant. Ad hunc finem bracteæ, seu foliola metallica inventa sunt, quæ non solum id præstant, sed etiam colorem gemmarum adaugent. Nam variis coloribus ad libitum tinguntur, ut hoc modo gemmæ, quæ prius mortuæ, & diluti coloris erant, vivaciores, & coloratiores videantur. Bracteæ ex ære solo, vel ære, auro, & argento, ut chartæ tenuissimæ instar sint, percutiuntur. Deinde poliuntur creta tenuissima, vel argilla, quæ Tripoli adfertur, & Smir. lapide lævigato tandiu, donec vestigia lapidis in bracteis non appareant. Bracteis præparatis furnus construitur duplex, supernus, & infernus: In utriusque parte suprema foramen est. Inferiori furno carbones accensi, ac ab omni fœtida exhalatione prius exusti, induntur, ac bracteæ superiori orificio supraponuntur, aut filis in eo suspenduntur, ut fumum suscipiant, qui Hyacinthi colore eas, absque alia additione, tingit. Si alii colores desiderantur, plumis avium id efficitur. Nam virides viridi, cærulei cæruleo, rubri rubro, & flavi flavo colore bracteæ, si in furno exurantur, tingunt. Sapphiri color plumis anserum cæruleis, Smaragdi buxi foliis, Ru-

74 DE LAPIDIB. ET GEMM. INGEN.
bini floccis panni coccinei habetur. Hæc omnia ex-
actius describit I. Bapt. à Porta, lib. vi. Mag. nat.

C A P. XXIII.

De gemmarum, & lapidum sculptura.

Scalpturam voco rudem gemmæ, vel lapidis ante
polituram præparationem, qua in formam opta-
tâ sibi convenientem, ut aspectui gratus sit, redigi-
tur. Si ignobilior fuerit lapis, ut laspis, Achates,
aut Marmor, aut multum superflui habeat, ut gem-
mæ sæpe habent: prius cote aquatica, & versatili, in
formam redigitur rudioem. Deinde Smir. lapidis
pulvere crassiore, ad exactiorem formam, supra or-
bem stanneum elaboratur, ac postmodû terra Tri-
politana politur ut splendeat. Solus Adamas pro-
pter summam duritië proprio tantum pulvere teri-
tur, & formatur. Qui aliis gemmis figuras inscul-
punt, aut eas excavant, illi etiam Adamanti pulvere
utuntur, si citius opus absolvere velint, ac terendo
id perficiunt: in quem scopum orbiculus ferreus
versatilis, iugi & celerrima rotatione pulverem A-
damantis sculperet, & gemmæ affricans, eam paula-
tim excavat. Ferro siquidem, vel chalybe solo, quan-
tumvis duro, gemmæ excavari absque fracturæ pe-
riculo, & ut oportet, non possunt: Marmora, & Sa-
xa possunt. Qui molliores gemmas excavare de-
bent, aut non festinant, ut cito opus absolvât, Smir-
pulvere utuntur Adamantis vice; Hoc enim post
Adamantem nullus durior, & illi operi aptior vi-
liorque reperitur. Molliores lapides etiam sculpi,
vel excavari possunt aquis stygiis, sed non ut lubet,
quod aqua metam non servet, sed eadem profundi-
tate lapidem exedat. Hic excavandi lapidem modus
literis effingendis, aliisque musaicis operibus, quæ
æqua-

*Literas
lapidibus
inscribere.
vè.*

æqualem excavationem tantum postulant, utilis est. Peragitur opus hac ratione, Lapis cera, vel sevo tenui obtegitur, deinde cera à locis quæ excavari debent, aufertur penicillo ferreo; postmodum aqua stygia superinfunditur ceræ, ac relinquitur per diē. Ita exeditur lapidis pars à qua cera ablata est, reliqua cera obtecta integra remanet. Alii aceto forti cui ærugo & sal imposta sunt idem efficere conantur. Non dubito quin variis mediis eundem scopum attingere liceat.

CAP. XXIV.

De instrumentis quibus sculpi, & calari possint lapides.

UT lapidibus, aut gemmis figuræ insculpantur, plerunq; ut in priori cap. admonui, solent gemmarii rota uti, cuius diameter ut plurimū, & ad minus duos pedes habet. Huius peripheriæ supra ponitur funis, qui supra alterius rotulæ circumferentiā ducitur. Hæc rotula vix duorum digitorum habet diametrum. In huius centro acus ferrea constituitur, cuius extremum acutum, rotundū, aut planum, (prout opus desiderat) pulvere Adamantis oleo mixti humectatur, & gemmæ celandæ, vel scalpendæ adhibetur. Istius instrumenti ratio talis est, ut circūeunte maiori rota semel fortassis, duodecies circumbeat minor, & millies acus, unius circiter minuti spatio. Nam pedibus maiorem rotam movere, quater quinquies unius minuti spatjo solent gemmarii. Si quater movetur, cuspis acus ducētes quadragies millies una hora movebitur. Qua continua, & multiplici excavatione, si Adamas aliquot dierum spatjo excavetur, nemo propterea mirari debet, nam Lapidem satis duri ab aquæ guttis tandem excavantur, ut inquit Poëta,

Gutta cavat Lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

A Cu

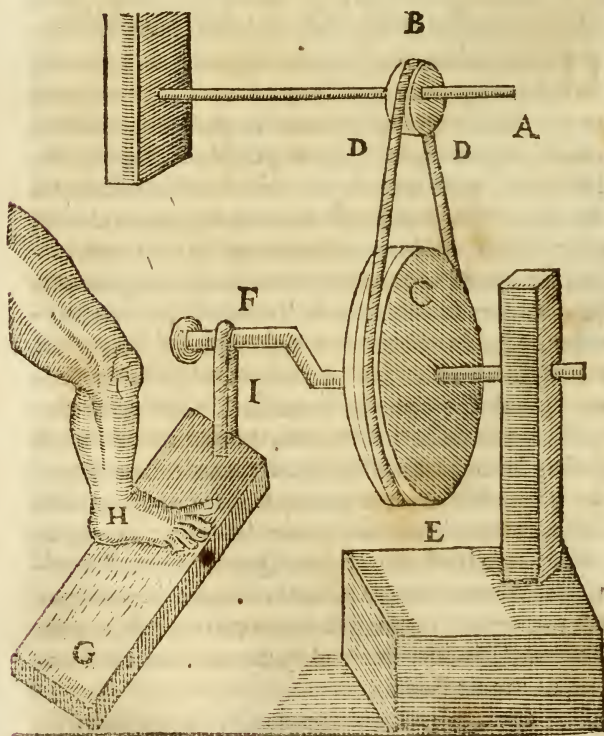
A Cuspis, seu acumen, cui adhibetur pulvis Adamantis oleo inunctus, ad celandas gemmas.

B Rota duos digitos lata, quæ continet cuspidem, vel acum ferream.

D Funis qui movet rotam B.

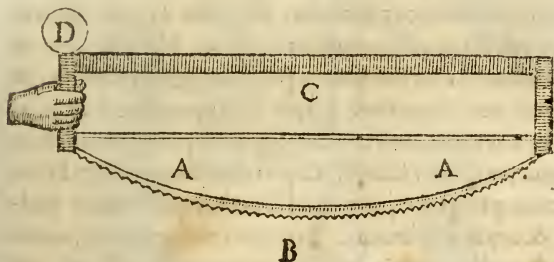
C Rota maior. F Manubrium. I Funis.

G Asser cui alligatur funis. H pes est operarii, aut sculptoris, qui premens asserem, ut terram attingat, circumagat manubrium F, ac ea ratione movet rotam magnam C, quæ movet beneficio funis parvâ rotam, & acû ferream.

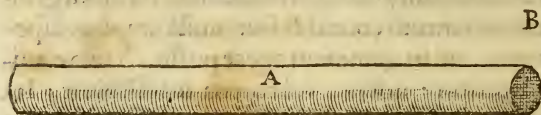
Ad secandos lapides, & gemmas maiores, serra ex ære, quæ nullos dentes habeat, utuntur gemmarii. Serra crassitiem pupillæ oculi non superat. Hac enim durissimos lapides ut Iaspides, & Marmora secant, adhibentque aquam, & Smir. lapidis pulverem. Pulvis æri adhærens lapidem fricat, & propter aquæ motum idem pulvis non perpetuo æri adhæret, sed singulis momentis novus ab aqua serræ suppeditatur. Ubi vero pulvis à gemmæ duritie in tenuissimum pollinem redactus (ante enim grosso modo tantum contusus fuit) nullã amplius asperitatem, ut in gemmam agere possit, habere animadvertitur: novus, vel recens substituitur; Ita paulatim gemmæ durities superatur, ac ligni instar secatur. Aqua adhibetur non solum, ut pulverem vehat, & agitet, sed ut prohibeat ne æs incalescat, & mollescat.

A Lamina ærea. B crassities laminæ secans lapides, gemmasque. C lignum. D Manubrium quo regitur serra.

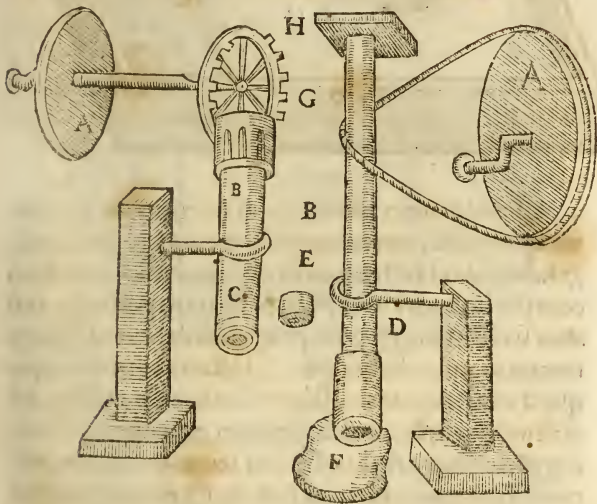
Ad lapides perforandos aliud instrumentum commodissimum est. Fiat frustum chalybis unius pedis longitudine, rotundum pro amplitudine foraminis. Deinde in extremitate, seu plana ipsius basi,

basi, sectiones fiant, lineis transversalibus satis profundæ, atque hoc modo ut basis dentata videatur. Duritie deinde chalybi conciliata malleo adigatur continuo planities dentata in Marmor, sed adhibita aqua, & Smir. pulvere. ita brevi tempore per satis crassum Marmor foramen fiet. Sed pulvis subinde, affusa alia aqua sæpe mutandus, quia facile scabritiem amittit, qua amissa non amplius agit in Marmor. A Frustum chalybis. B planities dentata.

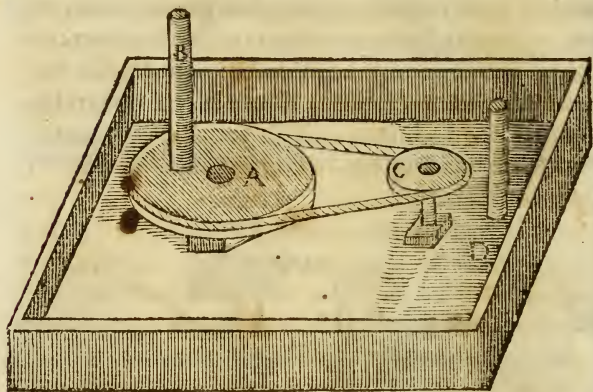
Ad gemmas excavandas, ut partes ablatae usui esse possint, & ne tantum temporis, & Smir. lapidis, quantum opus est, ut in scyphi formam excaventur, consumatur: commodissimum, & ingeniosissimum instrumentum inventum est. Rota maior A movet baculum rotundum B. cuius inferiori patri C adhibetur circulus magnus D vel parvus E prout lapis excavandus requirit. Hic circulus ex lamina ærea ad summum pupillæ oculi crassitie, in orbem concinnatur. Lapis F supponitur circulo, ita ut baculus erectus stare supra lapidem videatur. Superiori parti baculi G pondus imponitur H ut fortius premat lapidem. Deinde lapidi Smir. pulvis & aqua adhibetur. Sic versa rota maiori, vertitur baculus, & cū eo circulus æneus illi affixus, qui beneficio aquæ & Smir. pulvere lapidem pro crassitie circuli ænei excavat. Pars vero illa, quæ à circulo non attingitur, & in medio circuli intacta est, integra manet, & ad alias formas suscipiendas idonea est. Dum inferior eximendæ particulæ pars, se-
parari

parari à lapide debet, cautela opus est, alioque instrumento, quod baculi inferioriparte affigi debet, idque etiam ex ære fabricandum est. Nam omnibus figuris non inservit circulus. Solet autem æs dictum istam figuram habere, quam litera K demonstrat. Si artifex velit, factò prius in medio lapidis F foramine ope instrumenti D, per foramen immittitur instrumentum iam dictum, ac paulatim excavatur lapis, donec ad circulum perveniatur, & pars eximatur. Si circulus satis crassus fuerit, per circulum potest immitti simile instrumentum, sed minus, idque rotari tamdiu, donec alteri maiori locum faciat. Industria artificis varias instrumentorum formas excogitat, ut commodius opratum finem consequatur.

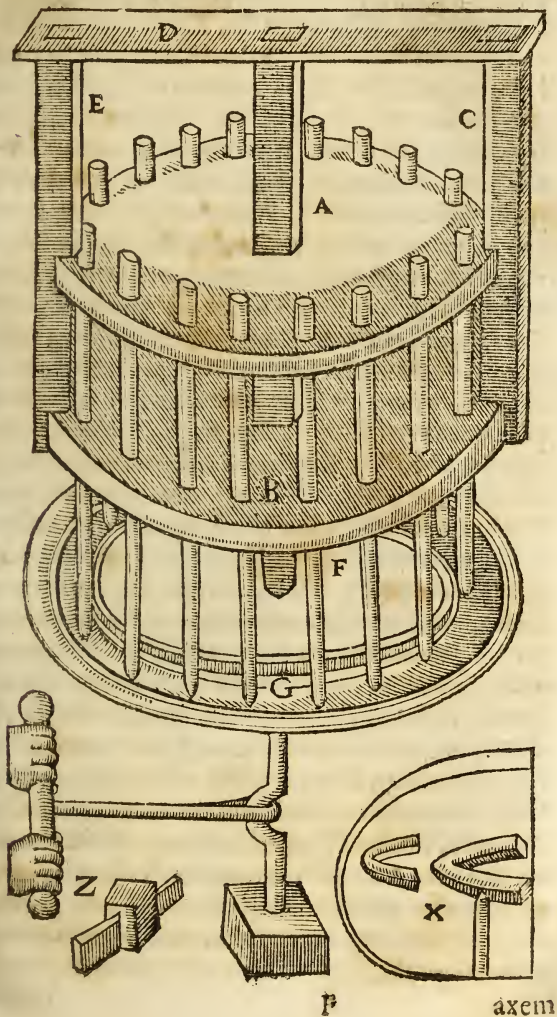
Ad planities sculpendas gemmarii rota lignea A utuntur, è qua sursum versus erigitur manubrium

80 DE LAPID. ET GEMM. IN GEN.
 brium ligneum B. Rota A movet per funem stan-
 neam rotam C. cui aqua cum Smir. pulvere inasper-
 gitur. non procul à stannea rota, aut orbiculo po-
 tius, erectum est lignum D, quod excipit quadran-
 tem, instrumentum maxime idoneum ad planities
 gemmarum vel lapidum æquandas, & sculpendas,
 cuius figura hæc est.

Ad Adamantes plures simul in formam, & pla-
 nitias optatas, convenientesque compendiose redi-
 gendos, aliud instrumentū inveni, cuius beneficio
 complures brevi tempore præparari possunt, qui
 alias si distinctim singuli præparari deberent, longo
 tempore opus haberent. Instrumentum itaque
 quod ad Adamantes plures simul sculpendos à me
 inventum est, in tabella sequenti exprimitur. Con-
 stat id duobus orbibus ligneis trium pedū, aut plu-
 rium diametro, videlicet A & B. Orbes isti trabibus
 C D E sunt affixi, ne moveri possint. Circa margi-
 nem orbis superioris & inferioris sunt foramina
 quadrata digiti crassitie, quæ invicem ita correspon-
 dent,

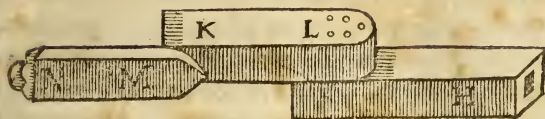
dent, ut lignum rectum quadratum per utrunque
 foramen immitti possit ne hinc inde vacillet. Sub
 istis orbibus alius orbis est F ligneus, & mobilis,

axem habens, qui in centro orbis B circumvolvitur. Circa marginem orbis F, lamina est stannea circularis G, marginibus latum digitum altis ita munita, ne aqua cum Smir. aut A damantis pulvere supra laminam fusa, effundi possit.

Per foramina immittuntur ligna quadrata, quibus gemma affixa sunt, glutine ex terebinthina pulvere lateritio, & pice sicca confecto. Ligni forma in sequenti tabella exprimitur, ac tribus distinctis particulis constat, si quis velit: alias rectum lignum sufficere potest. Pars H quadrata tam longa esse debet, ut orbem A & B transire possit. Altera pars K annexa sit inferiori parti ipsius H, axis L beneficio, ita ut verti sursum, & deorsum possit, habeatque foramina aliquot in margine, quibus alia correspondere debent in ligno H, idque ut clavis ligneis per foramina insertis, immobilis pars K manere possit. Huic ligno K iterum aliud aptetur M eodem modo præparatum axe, & foraminibus, ut K lignum fuerat. Inferiori eius parti N gluten adhibeatur, quod calefactum, calefactam gemmam facile recipere, & firmissime comprehendere possit. Lignum hoc ita præparatum, cum gemma, per foramina orbium A & B immittitur, ut supra laminam stanneam stet. Deinde pars illius, quæ est inter orbem B & orbem F, videlicet K, vel ad Septentrionem, vel ad Austrum flectitur, prout opus est, & clavo figitur, ut immota maneat, ac tum demum versa rota F teritur lapis. Cum opus est partem aliam terere, vel lignum M, vel lignum K in aliam plagam vertitur, & sistitur clavis ligneis. Verum hoc notandum quod lapis, aut gemma non teratur, nisi supra lignum H pondus aliquod ponatur, ut gemma stanneam laminam premere possit.

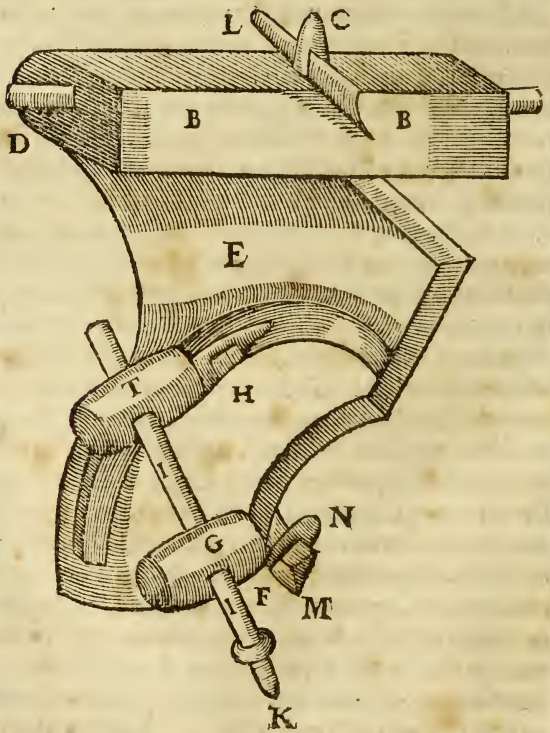
Verum

Verum si cui pondus impositum bacillis, non satis stanneum orbem, ut gemmæ sculpi possint, premere, vel propter velociorem si adhibeatur motum eundem inconstantem, & saltantem, vel inæqualem compressione habituras, videatur, aliud instrumentum priori figuræ adaptari potest. Videlicet orbis ligneus, qui immobilis quartus erit, & supra tertium locatus. Huic chalybeæ pennæ, aut ferreæ, quales sclopetis affigi solent ut compressæ resiliant, tot affigi debent, quot bacillos orbis inferiores excipiunt. Bacillorum singulorum superiores partes attingere compressas pennas debent, ita ut dum se explicare pennæ à compressione conabuntur, valide satis, ac pro robore premant bacillum deorsum, & gemmæ illis affixæ similiter orbem stanneum. Hoc enim modo constantem ac æqualem motum compressionemq; fore non est dubitandum. Quartus orbis particula adiunctis duabus pennis, totidemque bacillis, priori figura litera X ostenditur. Debet autem applicari orbis hic eodem profus modo, quo tertius applicatus est, ac trabibus C B & E inferi, immobilis enim est. Ingeniosus facile modum consequetur. Si vero modus hic propositus alicui difficilis, & intricatus videtur, poterit per partem bacilli quæ supra orbem A eminent rimam excindere, ac clavum ligneum pyramidalem (ut figura Z ostendit) illi indere, ac pertrudere, donec

84 DE LAPID. ET GEMM. IN GEN.
 non amplius possit, ita gemma satis premet orbem
 mobilem, & stanneum.

Sequens figura quadrantē Gemmariorum ostendit, cuius superius facta est mentio; instrumentum sane utilissimum, & opifici commodissimum; id omnibus suis partibus, ligneum est. Lignum BB perforatum est, ac excipit baculum D quintæ figuræ. Supra axem C vertitur una cum axe lignum EE circulariter. Circa extremum ipsius ligni EE ubi est F, foramen est, in quo vertitur lignum NG,

quo moto una movetur H circulariter in excavata parte ipsius ligni EE, ac quadrantem circuli facere potest non magis, quia excavatio ligni ulterius non procedit. Ligna HG excipiunt baculum rotundum I, cui affigitur gemma K, quæ ut sculpatur applicatur orbi C in quinta figura. Notandum, totum instrumentum supra baculum D quintæ figuræ moveri in orbem posse. Deinde lignum EE cum adiunctis lignis HGI etiã moveri posse circulariter in foraminibus lignorum H & G. Verum artifex dum uti vult hoc instrumento omnes partes ne vacillent hinc inde optime constringere debet. Bacillo L astringitur lignum EE ligno BB. Bacillo M astringuntur GH ligna ligno EE. Baculus vero I ita fabricari debet ut non facile verti possit. Omnibus ita rite accommodatis, & fabricatis partibus, gemmæ sculpendæ facies applicari omnes fere orbi stanneo ad sculpendum poterunt.

Quod ad septimam figuram attinet, quæ à me inventa est, notandum est, illius partem H esse concavam, ac concavam habere figuram quadratam, ut ligna illa quadrata, quæ transeunt rotam A & B sextæ figuræ, excipere possit, ac firmiter, ne hinc illinc vacillent, continere. Notandum etiam, septimam figuram, seu ligna illa tria unde constat, paulo breviora esse, quam sit spatium quod est inter rotam F, & rotam B, idque ut ligna quadrata commode concavitati ligni H immitti possint. Dum Adamantes sculpuntur plures, vix opus est septima figura, quia tarde sculpuntur, & singulis septimanis vix semel situm illorum mutare oportet. Figura sexta absque septima, ostendit simplicem Adamantum sculpturam.

C A P. XXV.

An Gemma vires & facultates habeant.

Multi inepte existimant gemmas nullas prorsus habere vires; alii illis tantum elementales facultates concedunt, ut calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, astringendi, indurandi, extenuandi, incrassandi, obstruendi, aperiendi, excendendi, & similes, quæ ex iis sequuntur, atque à materiæ constitutione, & temperamento proveniunt. Alii rursus peculiare quædam facultates à forma ac essentia manantes singulis tribuunt gemmis, persuasi Magnetis exemplo, qui ferro uniri, ac ad terræ plagas suas accommodare cupit. Alii supranaturales vires & facultates gemmas habere volunt à cælo, quæ neque materiæ, neque formæ ascribi possunt. Nullas prorsus habere gemmas & lapides vires, insanum est affirmare, & contra omnem experientiam, ac propterea longiorem confutationem non meretur. Habere autem ab elementis, materia, & essentia seu forma, vires, non solum Magnes, & succinum; sed Hæmatites, Iaspis, alique lapides experientia certissima convincunt. De supranaturalibus virtutibus maior est difficultas. Complures enim sunt qui habere negent. Supranaturales voco non solum eas, quæ ab ordinariis naturæ instrumentis fieri non possunt, ut invisibilem aliquem facere, quæ facultas Ophthalmio, aut solem obscurare, quæ Heliotropio tribuitur; sed eas omnes, quas natura ignorat, aut quæ à rebus inanimatis fieri non possunt, absque rerum animatarum consensu, aut ope. Tales sunt, eloquentem, pauperem, acceptum omnibus, divitem, fortunatum, tutum, & securum aliquem facere. Alii e contra huius

Gemma vires habent ab elementis, materia, & essentia.

An gēma habeant vires supranaturales.

huiusmodi vires à gemmis effici, approbante id experientia, existimant. Ac præcipue exemplo Adamantis, quem pontifex sancta sanctorum ingrediens, gestabat in pectore, ac colorem aereum, si Iudæi contra Deum peccarant, in nigrum convertebat. Item Smaragdi, qui adulteria prodit, & Turcoidis, quæ casus pericula excipit. Sed ut meam sententiã adferam, per gemmas sæpe admiranda facta fuisse non nego: à gemmis tamen, tanquam mixtis naturalibus, non nisi naturalia effici posse assero. Si supernaturale quid per gemmas, aut lapides fiat, aut naturale, quod tamen à gemma, vel lapide fieri posse, doctis non videtur, quia connexio causæ cum effectu nulla probabilis inveniri potest; id nõ gemmis, vel lapidibus; sed alteri causæ, occultæ, vel supranaturali videlicet, ascribendum est, quæ idem per quodvis subiectum agere potest, si vult. Causa supernaturalis, & agens, est Deus, angelus bonus, & malus. Bonus Dei voluntate, malus Dei permissu. Nam astra, à quibus supranaturales in gemmas facultates secundum multorum opinionem mittuntur, nihil contra naturam efficere, nec animantium voluntatem & libertatem inclinare aut cogere ad aliquid agendum, nec gemmis dare quas ipsa non habent facultates, possunt. Divitiarum & castitatis donum, quod non habent, & natura ipsa ignorat, quo pacto gemmis dent, ut id hominibus impertiantur, non video. Cum divitiæ nihil aliud quam ius quoddam sint possidendi, & ens nullum, easque hominis consensus faciat, & non natura, quæ sua omnibus hominibus æque communicat. Castitatem in coniugio aut adulterio cognoscere stellas, eamque facultatem Smaragdo tribuere, ut adulteria sentiat, & prodatur, tam est absurdum quam bovem à curru trahi. Adulter-

Gemma naturaliter operantur.

Causa supernaturalis qua.

Divitiæ. Castitas.

ria enim quæ propter legem talia sunt, quemadmodum castitatem, omnesque virtutes, & vitia, quæ ab animatis tantum noscuntur, natura ipsa profus ignorat. Effectus itaque omnes qui à gemmis fiunt, ab iis tanquam causa fieri debent. Nam qui ab alia causa fiunt, licet interpositis, vel adhibitis gemmis, ab iis inepte effici dicuntur. Divitiarum causam videmus industriam, artificium, ingenium, fortunam, & casum fortuitum. Adulterii vero impietatem, ebrietatem, corruptos mores; securitatis prudentiam. Amicitia, modestiam, liberalitatem, & comitatem. Inimicitia, iram, superbiam &c. Cur itaque dum manifestas istorum causas habemus, eas in stellis & cælo quarimus, & gemmas, quæ causæ non sunt, causas facimus? Deinde effectus qui contra naturam sunt, nunquam à gemmis tanquam causis producti censeri debent. Aliquem invisibilem reddere contra naturam est, quia omne corpus opacum quale hominis est, visum terminat, & proinde inconspicuum esse non potest. Futura contingentia præscire contra naturam est. Non potest propterea gemma causa esse, ut effectus, quorum causa incerta, & nulla adhuc est, ante causam genitam præsciatur. Absurdum itaque est, si quis invisibilis adhibita gemma sit, ut de Gygis annulo legitur, vel si quem futura divinasse exitus rei approbet, id gemmæ ascribere. Sed multi, ut has supernaturales vires gemmis inesse, & à cælo, stellisve accepisse probent; experientiam allegant, quam refelli non posse putant. Verum opere præcium hic est declarare, quid necessarium sit, ut quis experientia niti possit. Dum aliquid experientia (quæ nihil aliud est, quam eiusdem rei sæpius, & eodem modo factæ, observatio) probatum volumus: In primis tria observare debemus, quæ necessario concurrere

Divitiarum causa.

Amicitia causa.

Futura scire.

Experientia que vera sit.

currere

currere debent, ut nos certos reddant, effectum ab illa causa, quam putavimus, productum esse. Primum est, si effectus ab illa causa, quam veram existimamus, sæpe facta fuit, & proprie, non per accidens. Secundum si nulla alia causa fuerit præsens, à qua effectus fieri potuisset. Tertium si naturæ non repugnet, neque absurdum sit talem effectum, à tali causa proficisci. Primum requiritur, quia si effectus quispiam semel, bis, terve solummodo fiat, vel ignoratur, vel non probe dignoscitur causa ipsius. Deinde proprie, & non per accidens effectus fieri debet, alias quod alteri debetur causæ, gemmæ, vel lapidi tribueretur. Secundum etiam necessarium est, quia non semper quod præcedit, aut præsens est, eius quod sequitur causa est, ut nec novilunium, causa est eorum omnium, quæ post novilunium contingunt. Nec Sol cum lucet causa est actionum humanarum, quæ in ipsius lumine peraguntur. Si itaque aliquid mihi contingat dum gemmam, aut lapidem apud me habeo, & aliud quiddam præsens fit in quod causa effectus verisimilius reici possit, gemmæ non statim effectus ascribendus est. Tertium etiam desideratur, videlicet ut non repugnet naturæ effectum talem, aut talem à gemma, vel lapide fieri posse. Repugnat naturæ ut dixi, aliquem invisibilem facere, & futura præscire: proinde id à gemmis fieri non posse credendum est. Falluntur itaque facile, & sæpe ingenia crassiora, dum id, quod per accidens fit, proprie fieri putant: dum id quod post aliud, aut præsentem alio fit, ab eo quod præcessit, vel præsens est, fieri autumant: Et dum id, quod ab aliquo fieri nullo modo potest, fieri posse opinantur. Hi errores in gemmis multum committuntur. Nam gemmarii ut eas caro pretio vendant, miras virtutes, facultates, & effectus illis tribuunt,

buunt, easque mirum in modum prædicant, quas dum observant emptores, & sequi, prout promissum fuerat, animadvertunt: etiamsi casu, vel ab alia causa fiant: nihilominus tamen à gemmis, & lapidibus fieri arbitrantur. Magnetem unionem ferri appetere, Sardam, vel Corneolum, vel Iaspidem rubrum, sanguinem etiam è vulneribus fluentem, sistere, experientia probatur, eæque illis facultates non à materia, & elementorum crasi, sed ab essentia, & forma proveniunt; quæ non solum propterea occultæ merito dici possunt, sed quia causa etiam efficiens harum facultatum, non minus quam essentia, homini prorsus ignota est. Probantur autem prædictæ facultates experientia gemmis & lapidibus illis inesse, quia singula illa tria, quæ requiruntur ad certam experientiam, adsunt. Nam Magnes proprie, & non per accidens, aut propter aliud, quàm propter se, ferro uniri cupit, ac semper, cum non procul à ferro est, unionem appetit. Deinde dum appetitus iste Magnetis observatur, nulla res alia præsens unquam deprehensa est talem appetitum habere. Ac tertio absurdum non est, & contra naturam, Magnetem unionem ferri appetere: quia natura gaudet similibus, & similia appetit. Similis est Magnes ferro, quia in ferri minera reperitur, vel ferri minera est. Imo ferrum eandem, sed obscuriorem habet in se, quam Magnes, facultatem. De Corneoli, Iaspidis rubri, & Hæmatitis facultate, quæ sanguinem sistit, idem asseri potest. Semper enim sistunt, nisi vehementior & nota causa prohibeat. Deinde nihil aliud præcessisse aut præsens esse animadvertitur, à quo ille effectus fieri potuerit, & tertio contra naturam non est sisti sanguinem, quem natura ultro sæpe retinere satagit. Quod autem experientia approbet, interdum

per gemmas, aut adhibitis gemmis supranaturalia fieri, ut adulteria prodi ruptura Smaragdi, aut casum & pericula innoxia fieri ruptura Turcoidis; non inde inferendum est, illa à gemmis, tanquam causis, fieri. Quia ut dixi à gemmis, tanquam causis, non nisi naturales effectus produci possunt, qui vel à temperie, materia, forma, aut essentia illarum proveniunt. Reliqui effectus qui contra naturam sunt, illisque adhibitis fiunt, supernaturalem habent causam, Deum, angelum bonum, vel malum. Adamas quem summus pontifex apud Iudæos in pectore gestabat, dum sancta sanctorum ingrederetur, colorem aereum habebat: Qui, cum Iudæi contra Deum peccarant, colorem aereum in nigrum mutabat; non propria facultate, sed Dei voluntate, quæ sola causa efficiens & mutans colorem fuit. Quod autem Deus per se facere potest, hoc etiam per ministros, angelosque bonos, qui singulari Dei beneficio & ad hominum conservationem sese gemmis insinuare possunt, ac homines à periculis conservare, vel gratia aliqua afficere peculiari. Verum ut nihil certi de angelorum in gemmis præsentia affirmare licet, ita etiam huiusmodi gemmis fidere, & nimium tribuere, placet imprimis malo genio, qui se in lucis angelum transformat, & in geminulæ corpus insinuat, ac per illam mire operatur, ut quis non Deo, sed gemmæ fidat, ac ab eo habeat, quod à Deo impetrare deberet. Ita fortassis nobis imponit per Turcoidem, ut paulatim doceat, non à Deo securitatem, sed à gemma petendam esse.

*Adhibitis
gemmis
fiunt su-
pranaturalia.*

C A P. XXVI.

Quinam effectus à Gemmis fieri possint, & qui non.

Superiori capite an gemmæ vires habeant, nec ne, explicatum est, & nonnulli effectus, qui à gemmis fieri possint, vel non, obiter ostensum est. Verum quia brevitatis obscuritatem parere solet, ac propter multorum errores gemmis nimis magnæ vires, quam par sit, tribuuntur, necessarium videtur, paulo fusius demonstrare, quinam effectus à gemmis, & qui non, fieri possint. Id ut commode, & distincte fiat, operæ precium est, omnia effectuum genera, quæ in hoc universo fiunt, perpendere. Sunt autem quatuor.

*Quatuor
effectuum
genera in
mundo.*

Primo genere continentur illi effectus, qui perfectione vires causarum naturalium superant. Talis est, igni vim calefaciendi auferre, hominem invisibilem facere &c. Nulla enim causa naturalis efficere potest, ut ignis ardeat absque calore; ut nec aliqua, quæ corpus opacum, & non perspicuum, aut transparens, nullo præsentem impedimento inconspicuum reddat.

Secundo genere continentur effectus, qui etsi quidem vires naturalium causarum non excedant, tamen modum, quo causæ naturales ex præscripto à natura ordine utuntur, superant. Talis fuit effectus dum ex Beata virgine natus fuit Salvator. Naturaliter enim ex muliere procreatur homo, sed non sine viri adiumento. Modus itaque generandi hic fuit non naturalis. Hæc duo effectuum genera à solo Deo, vel diabolo, Deo permittente, fieri possunt.

Tertio genere continentur illi effectus, qui vim naturalium causarum effectricem non excedunt.

Sed

Secundum modum tantum, quo ordinarie ad efficiendum applicantur non servant. Talis effectus est dum ex argento chymica arte fit aurum, aut dum arbor pomifera, propter ramusculi piri infisionem, pira fert. Hi à voluntario agente fiunt.

Quarto genere continentur illi effectus, qui à causis naturalibus fieri possunt, ac eo modo, ut ipsis quatenus ordinarie ad agendum applicantur effectus, respondeant. Tales sunt dum pluvie à vaporibus generantur, dum glacies à Sole in aquam solvitur, dum homo à masculo & fœmina generatur, & infiniti alii qui ordinarie quotidie efficiuntur. Hæc quatuor genera effectuum, à gemmis effici posse, nonnulli credunt authores. Nam Albertus Magnus invisibilitatem Heliotropio, & Ophthalmio attribuit, qui tamen effectus à causa nulla naturali effici potest. Idem author Heliotropium Solem obscurare tradit. Qui effectus etiamsi naturaliter nubis interiectu fieri possit, tamen ab Heliotropio in aquam iniecto, id fieri non potest. Iterum alii putant, Iaspidem, Sole scorpionem ingrediente, figura scorpionis sculptum, calculum curare. Item alias gemmas certis constellationibus sculptas, varias facultates suscipere, talesque, quæ mixtis inesse possunt: sed quas gemmæ tamen non haberent, nisi sculptæ, observato certo tempore, essent.

Quarti generis effectus à gemmis effici posse, nemo unquam dubitavit. Hi enim à forma, materia, vel essentia gemmarum promanant. tales sunt, exiccare, calefacere, & quicumque à materia elementalibus, eiusque temperie, forma, & essentia proficiuntur.

Omnia ista effectuum genera quia à suis causis fiunt, necessarium est, ut dum à gemmis effici putantur,

*Causa
quatuor.
Causa
efficiens
duplex.*

tur illæ causæ statuuntur. Causæ autem sunt quadruplices, efficiens, formalis, materialis, & finalis. Efficiens causa proprie est, ad cuius esse sequitur esse alterius, totaliter ab ipsa distinctum; plerumque ita ut causa sit in alio subiecto, quam in quo est effectus. Causa formalis, & materialis extra subiectum, in quo sit effectus, nunquam sunt. Causa finalis proprie causa non est, sed tantum analogia, quia tantum est intentionalis, non realis. Quia itaque gemmæ distinctæ ab effectibus suis sunt, & nunquam in gemma ab ipsa procreatus effectus apparet, necessario gemma effectus à se geniti efficiens causa esse debet. Causa porro efficiens alia agit ex determinatione naturæ, alia ex voluntate libera: Quæ agit ex determinatione naturæ, & incorruptibilis est, (nam aliquæ sunt corruptibiles, quæ deficere possunt, antequam effectus fiat) aut ab extrinseco non impeditur, omnibus necessariis ad agendum positis, statuto tempore sine intermissione effectum ex se prodit. Quæ agit ex voluntate libera, ut Dei, diaboli, vel animantis, omnibus necessariis presentibus, & nullo interposito impedimento, nihilominus potest actionem suspendere, ita ut positus omnibus requisitis, effectus non ponatur necessario. Si itaque gemmæ causæ efficientes sint, vel naturales erunt, id est, agentes ex determinatione naturæ, vel agentes ex voluntate libera. Verum quia voluntatem nullam habent, sequitur esse efficientes causas naturales, & ex ordinaria naturæ determinatione, & præterea effectus ab iis productos etiam esse naturales, non supranaturales. Quia causa naturalis, non nisi naturales effectus producere potest. Propterea quod omnis causa efficiens in se perfectione effectus producendi, vel virtute, vel formaliter continere debet. Is effectus si præter-

*Causa
libera.*

*Causa
naturalis
tantum
naturales
effectus
producit.*

ternaturalis ponatur, eiusque perfectionem in se causa aliqua continebat, illa non naturalis, sed præternaturalis erat. Cum illæ supranaturales dicuntur, quæ effectus supranaturales producunt. Quia itaque eadem causa, respectu eiusdem effectus, & naturalis (qualem esse posui) & non naturalis esse non potest: manifestum & clarum est, à gemmis, quæ tantum causæ naturales sunt, supranaturales effectus produci non posse, ac ob id quicumque ab illis effici supranaturales putantur, aut per ipsas fiunt, non ab ipsis, sed ab efficiente libero, Deo videlicet vel diabolo, fieri. Homo siquidem supra naturam nihil efficere, nisi Dei vel diaboli ope, potest, licet instrumentum interdum sit, ut miri aliquid fiat. Dum videlicet applicat efficienti naturali materias, quas natura nunquam aut rarissime iungit. Hoc enim modo efficit, ut natura etiam producat id, quod nunquam aut rarissime sola produceret: quemadmodum arbores, quæ diversi generis fructus, propter insitionem, quam homo facit, ferunt, ostendunt. Deo omnes illi effectus præternaturales, qui per gemmas aut lapides fiunt, ascribi possunt, qui referuntur ad manifestandam ipsius sapientiam, potentiam, & reliqua quæ illi ut Deo ascribenda sunt, ut hac ratione cultus ipsi debitus in animis hominum excitetur. Ita aquæ effluxio ex petra & lapide sicco in deserto, tanquam supranaturalis effectus, Deum habuit autorem & causam efficientem, ad manifestandam ipsius potentiam, & confirmandos homines in vero cultu, & religione. Sic etiam per Adamantem, quem summus sacerdos in pectore gestabat, potentiam & iram suam Deus, mutando illius colorem significabat, quæ certe coloris mutatio, à naturali nulla causa fieri potuit, ut postea apparebit, ubi naturalis causæ notionem doce-

Homo mira facit.

Deus quanda causa.

Adamas Aaronis.

*Diabolus
quando
causa.*

docebo. Econtra diabolo, tanquam causæ effici-
cienti, omnes illi effectus tribuendi sunt, qui pru-
dentia vera iudicari possunt, ad vanitatem, pecca-
tum, idolatriam, lucrum, vel alias res obtinendas,
quæ à Deo solo petendæ sunt, pertinere. Diabolus
enim per gemmam facit, & dat; quod à Deo solo
dari, vel fieri debet, idque ut paulatim hominum
mentes à Deo avocet, & si non ipse, saltem vilis
creatura colatur, effectus obtinendi gratia, Deoque
hac ratione debitus cultus minuatur, & auferatur.

*Quomodo
ad ma-
giã dia-
bolus ho-
minem
trahat.*

Deinde ut hoc modo ille facile, tanquã per gradus,
hominem ad maleficam ducat magiam. Dum enim
quis huiusmodi effectus miratur, & gemmis inesse
putat, etiam figuris, verbis, aliisque nugis inesse cre-
dit, ac earum viribus mirifica, & supranaturalia ef-
fici, dæmonibusque imperari posse autumat. Quod
dum animadvertit satan, facile orationibus se cogi
ad servitia posse simulat, & vocatus imperio paret,
miraque, si cum illo pactum ineatur, promittit: id-
que solum ut decipiat credulum, & irretitum illa-
queet, suumque faciat. Nam promissa non solum
non servat, sed dominum suum de salute gratiaque
& misericordia divina desperantem facit, ac ad ne-
ces aliorum hominum, & maleficia, etiam verberibus
cogit, illique imperat, & ad iudicia tractum,
contra omnia promissa & pacta deserit, ac fori se-
cularis iudicio crematum, gehennæ perpetuo igne
cruciat. Hic finis (si æternitas finis societatis, aut
imperii est. Verum non solum prædictis modis per
gemmas spiritus nequam mira operatur, sed etiam
naturalia, & verisimilia, ut prudentiores decipiat.

*Diaboli
fraus.*

*Supersti-
tio.*

Quod facit duplici modo. Primo si quis gemmam,
superstitiose certis ceremoniis adhibitis, habeat, ge-
stet, aut annulo includi curet. Sive illa Deo tantum
debeantur (quod peius est) sive nihil ad rem specta-
re

Turcois.

re videantur. Huiusmodi ceremoniæ Turcoidi adhibentur, quã purant aliqui casuri hominis casum in se suscipere, si dono data fuerit : nam alias nihil efficere posse credunt. Secundo modo, dum quis causas ex se insufficientes animo tali applicat, ut dæmonis auxilium spectet, aut desideret. Primo dicto modo, licet diaboli auxilium neque expectetur, neque desideretur; tamen dæmon facile per gemmam operatur, ut doceat gemmis confidere, & ut dixi supra, tanquam per gradus, ad magiam maledicam hominis mentem ducat. Primus gradus magiæ est, dum naturale quid fit adhibitis mediis inconsuetis, & quæ nihil ad rem facere possunt. Ut cum quis leporis capturam prohibet, inverso lapide aliquo qui in via iacet. Secundus gradus dum naturale quid fit adhibitis iis, quæ tantum ad honorem divinum spectant, aut sacra sunt. Ut dum quis sacrificantẽ sacerdote crucem ex ligno fabricat ad febres sanandas. Hic enim superstitio gravis committitur, nisi quis diaboli opem detestetur, & precibus à Deo iuvari, non confidens figuræ materiæ, vel tempori) petat. Nam omnes circumstantiæ & ritus ab Ecclesia Catholica non permixti, rebusque ad effectus obtinendos adhibitæ, superstitionem faciunt. Quæ si effectum pariat contra consuetum naturæ ordinem Satanã habet causam efficientem.

*Gradus
ad magiã.*

Tertius dum quis supranaturale quid facit adhibitis orationibus piis, aut rebus sacris, sed adiunctis ceremoniis, quæ nihil ad rem faciunt, & ab Ecclesia non sunt approbatæ. Quartus dum quis naturale, aut supernaturale opus efficit, expectans, vel desiderans tacite dæmonis auxilium. Quintus dum quis expresse ipsius auxilium petit. Sextus dum quis cum illo paciscitur, & se illi devovet, Deumque, ac omnes creaturas abiurat, qui certe gradus scopus est

*Quando
diabolus
efficiens.*

est diaboli, ad quem per gradus prædictos paulatim pervenitur.

Sed non solum, ut hæctenus ostensum est, supernaturales effectus à gemmis fieri non possunt naturaliter: verum etiam multi naturales. Quia ut naturaliter à causa naturali efficiente propria, & propinqua effectus naturalis producat, multæ conditiones necessariæ requiruntur. Prima est conditio, Ut subiectum aliquod sit præsens, quod effectum ab efficiente productum recipiat.

*Conditio-
nes requi-
sita ut ef-
fectus sit
naturalis.*

Secunda ut certa latitudo distantia sit inter efficiens, & subiectum ex quo effectus est producendus, ita ut extra illam distantiam non possit effectum producere, quemadmodum neq; Sol regiones circa arcticum polum sitas ita calefacere potest, dum in tropico Australi hæret, sicut facit dum circa cancri tropicum versatur.

Tertia conditio est, ut spatium inter causam & effectum sit plenum, id est, continuum: non solum quia vacuum non datur: Sed quia res naturales plenitudinem, vel coniunctionem immediatam inter se requirunt, ut in se mutuo agant, & sic perfectionem consequantur. Nam quæ mediate in subiectum agunt, tantum sunt causæ per accidens, non efficientes. Agentia siquidem duplicia sunt, alia mediata, alia immediata. Immediata rursus duplicia: alia immediata, immediatione virtutis; quæ nempe producant effectum virtute sibi naturaliter ingenta, quomodo ignis respectu caloris, quem producit, est agens immediatum: alia sunt immediata, immediatione suppositi; illa nempe inter quæ, & effectum, nullum intercedit aliud agens, cui vim suam communicent.

*Agentia
duplicia.*

Quarta conditio est, quod causa efficiens, seu
agens

agens immediatum immediatione suppositi, non possit agere in subiectum ab ipso per medium corpus distitum, sive distans. Distare autem inter se dicuntur, inter quæ medium est corpus extensum, ita ut à neutro eorum penetrretur. Et ratio est, quia si ageret, agentia absque continuatione & plenitudine agerent, quod est absurdum. Si itaque inter causam, & subiectum, corpus aliquot medium sit, id debet suscipere virtutem agentis, vel sinere ut virtus permeet ad subiectum. Ita aer medius inter Solē & terram lumen Solis transmittit, ut terram illuminet, calefaciat, & fructus producat. Corpus vero opacum impedit, ne lux permeet. Corpus medium interiectum virtute agentis in se recepta alterari posse est necesse: Sed illam virtutem non oportet semper, & omnino esse eandem, qua subiectum proxime ad effectum producendum immutatur. Quia neque Sol cum calorem in terra excitat, illi prius aeri imprimit, ut media aeris regio frigida ostendit. Nec similem etiam necesse est virtutem esse prorsus ei, quem agens ipsum impressum continet. Sed potestate imitari debet utramque, & talis esse præterea, quæ veluti actio agentis in subiecto extrinseco existens, præsentiam agentis desideret: & quanto eidem est propior, tanto sit perfectior, & quanto longius distat, tanto imperfectior, & quæ in parte remotiori mediæ existit, producatur virtute quidem existente in parte proxima, sed dependente ab ea, quæ est in agente: & hinc effici, ut quo longius ab agente virtus in medium diffunditur, tanto perfectione imminuatur.

Quinta cōditio est, ut mediū, quod inter causam & subiectum est, sit apte dispositum ad recipiendū virtutem agentis. Nam si non fuerit, reliquis omnibus positis effectus universaliter sequi non potest.

*Regula
ad scien-
dum num
causa sit
vera effe-
ctus pu-
tati.*

Conditiones causæ efficientis explicavi: nunc regulæ ostendendæ sunt, quibus sciri possit, num causa aliqua sit vera causa illius, vel istius effectus, vel non sit. Nam sæpe, quæ causæ non sunt, causæ putantur. Ut itaque causa aliqua sit naturalis istius, vel istius effectus: Primo talis esse debet cui non repugnet, ut talis est habere perfectionem effectus vel virtute, vel formaliter. Secundo necesse est, ipsa inter certos alicuius spatii limites præsentem, & reliquis, quæ ad agendum sunt necessaria positis, nulloque intercedente impedimento, sequi effectum tempore statuto, & pro effectus exigentia debito variari, prout intra spatii limites adhibetur ad ipsum producendum propinquius, vel remotius.

Tertio, ut applicata ab iis, qui de superstitione minime sunt suspecti, eandem vim semper habeat.

Quarto ut ipsa sublata, cæteris omnibus etiam positis, effectus non sequatur. Omnes itaque effectus, sive motus rerum, quorum causæ sufficientes ex rebus naturalibus applicatis, per regulas iã positas, assignari à viris doctis, & in rerum naturalium cognitione versatis, nequeunt, proveniunt ab agente occulto, quod est divinum, vel diabolicum, ut paulo ante explicavi. Regulæ autem iudicandi id quod causa putatur causam non esse, hæc sunt.

Prima si constet effectum nunquam sequi causam, vel sequi per accidens, quod simul iungitur.

Secunda, si prudentes, qui rerum usum habent, supposito omni effectu ordinato, negent quod putatur causa esse causam.

Tertia si comparatione rei facta cum aliis causis, quæ notæ sunt, modus involvatur applicandi nimium discrepans, vel qui merito possit cogitari esse voluntarius.

Quarta cum res cum effectu nullam habet affinitatem,

tatem, qualis, rebus, quæ vim habent procreandi, cum suis effectibus intercedit. Inde enim infertur quod nec virtute, nec formaliter effectum contineat. Ut cum arbor dicitur producere bovem, virtute continet vermem, & formaliter malum, sed nunquam bovem.

Quinta quando nunquam separatim res effectum producit, sed cum coniunctione aliorum, quæ vim habent producendi effectum.

Sexta quando constat rem aliquam ob aliquem finem esse institutam, quo non pertinet effectus.

Septima si effectus à causa iisdem conditionibus existentibus nunquam amplius evenit.

Hæ regulæ facile detegunt falsam causam à vera, ac sæpe causam aliam alicuius effectus esse, quam quæ putetur, & quæ naturalis putatur sæpe occultam esse, divinam nempe, vel diabolicam, ostendunt. Sed antequam hæc omnia, tanquam generalia, ad gemmas, & lapides referantur, operæpretium est, prius scire, effectus aliquos proprie, alios improprie esse.

Effectus proprie est id, quod qua ratione à causa procedit est vera res, & non motus aliquis rei, proinde ante ens non erat, ut ignis in ligno, & sic effectus à causa productiva fit. Improprie effectus, dicitur motus entis, secundum quem ens aliter se habet, quam prius, tamen non producitur de novo, ut motus localis in lapide prius quiescente, cuius causa non productiva vocatur, nam causa motus revera fuit prius in lapide. Effectus improprie dictus, sive motus rei duplex est, alter realis, alter intentionalis. Realis est rei motus quidam se habendi in ordine ad alterum, qui ordo convenit rei citra cognitionem, id est, non ut res est in cognoscente obiective. Intentionalis effectus est, qui non convenit rei, nisi quatenus est

Effectus proprie.

Effectus improprie duplex. Realis.

Intentionalis.

obiectum cognoscentis, sive representantis. Realis motus iterum duplex. Permanens, & fluens, seu successivus. Permanens est figura, ubi situs, habitus, raritas, densitas, relationes, aliaque, ut esse simile, æquale, &c. Fluens, ipsa quæ permanent continet, sed quatenus illa res fluentes afficiunt. Deinde motus localis, ut actio, passio, & similia. Effectus naturales rursus, alij sunt materiales, alij spirituales, seu immateriales, qui vi causarum naturalium immediate produci non possunt. Quia causarum naturalium vis & efficientia subiectum præsens, in quod agat, immediate desiderat: & materiæ concursu astricta tenetur in rebus, vel materialibus effectibus producendis, ut superius in prima conditione effectuum ostendi. Imateriales autem effectus, seu spirituales, sine concursu ullo subiecti, vel ex potentia tantum animæ rationalis producuntur. Hinc fit, gemmas vel lapides, dum causæ naturales & materiales effectuum statuuntur, in actus intellectus, voluntatis, habitus, scientiarum, virtutum, & vitiorum propensiones, quæ parti rationali animæ ingenerantur, nihil efficere, ut nec in alias res spirituales impressionem immediatam facere posse. Proinde eloquentiam, castitatem liberalitatem, affabilitatem, pietatem, divitias, honores, favores, &c. dare vel tribuere alicui non possunt. Mediatam tamen impressionem facere possunt, sed non ita, ut libertas hominis circa obiectum tollatur. Mediatam faciunt dum spiritus recreando cor roborant, ac id postea roboratum, alios in corpore affectus producit, ut confidentiam, magnanimitatem, audaciam, similiaque, quæ corporis constitutionem sequuntur. Quod autem corporis constitutionem animi mores sequuntur, peculiari docet Galenus tractatu, quem consulere lector potest.

*Effectus
naturales
alii ma-
teriales,
alii im-
materia-
les.*

Gem.

Gemmas vero aut lapides dum corpori applicantur aliquid in ipso efficere posse experientia multorum ita approbatum est, ut temerarius videatur. (licet ratio non semper assequi causam valeat) qui id negare audet. Probat id Corneolus, Hæmatites, & Iaspis, qui omnes sanguinè sistunt appositi. Quem effectū nemo frigiditati illorum ascribere potest, quod alii lapides æque frigidi id non faciunt. Putant *Virtus occulta an sit in lapidibus.* aliqui virtutem quandam occultam lapidibus inesse, actione astrorum impressam. Sed non est necesse, meo iudicio, ad astra recurrere, cum formæ proprietates occultas vires habeat sibi divina ordinatione impressas, quas semper ubi nullum impedimentum præsto est, ordinarie tanquam è sinu ad hominis, & animantium, utilitatem depromit. Hoc tamen inprimis observandum, multas vires falso ascribi gemmis, quas nec habent, nec habere possunt.

Effectum improprie dictum paulo ante à causa non productiva effici diximus. Ut vero ille in realem, & intentionalem dividitur, ita & causa; quia *Causarū distinctio.* quot genera effectuum, tot causarum. Causa itaque non productiva alia realis, alia intentionalis. Realis multiplex est. Sed illa tantum huic tractatui convenit, qua res moventur loco; quæ vel in animalibus est, & animalis vocatur, vel in cæteris rebus omnibus, ac naturalis vocatur, & ad locum unum astringitur, sequiturque naturæ determinationem, tanquam principium movens, cum è contra animalis ad locum certum non astringatur, & sequatur cognitionem, tanquam movendi principium. Propterea quæcumque res naturales naturaliter impelluntur in varias partes indeterminate, non possunt citra vim extrinsecam impellentis moveri. Quæ si aperta non est habet motorem spiritualem,

tualem & occultum, Deū, vel diabolum. Propterea motus quo annulus Turcoidem habens, & ex filo perpendiculari pendens horas ad vitri latera pulsus indicat: si propter tenentis manum (quod puto) non fiat, dæmonis opera perficitur.

De causa non productiva intentionali, eiusque effectu, qui nihil aliud est, quam res, qua ratione est obiectum representantis, vel cognoscentis; ita ut ratio formalis eius in hoc posita sit, ut obiiciatur cognoscenti, nihil dicemus; quia gemmæ cum animantia non sint, & cognitionem nullam habeant, huiusmodi effectus efficere non possunt.

Cōclusio.

Ex præscriptis itaque colligi facile potest, gemmas, & lapides, dum naturales tantum, ut ante ostendi, suorum effectuum causæ sint, ac effectus ob id necessario etiam tantum naturales sint; eosdem semper esse reales, nunquam intentionales. Deinde plerumque esse materiales, raro spirituales, & tum tantum, cum per medium aliquod efficiuntur, quod verius causa, quam gemma ipsa statui potest. Exempli causa, si Corneolus, Iaspis, aut Hamatites ab eo qui continuum sanguinis profluvium passus fuerit, & propterea pusillanimus, & debilis redditus sit, gestetur, & sanguis sistatur: potest propter sanguinis retentionem, cor ita corroborari, ac temperies viri restitui, ut loco pusillanimitatis, magnanimitatem acquirat, virtutem immaterialem: sed quæ à materia tamen, videlicet sanguine, dependeat, ut omnis animi habitus, & intelligendi actus. Sed, ut dixi, improprie huiusmodi effectus, qui propiorem habent aliã causam, nempe copiam sanguinis, & spirituum, à gemmis effici dicuntur. Sapientiam vero, eloquentiam, prudentiam, comitatem, memoriam, aliasque virtutes,

tutes, & intellectus habitus à gemmis effici, & produci, ut hætenus creditum fuit, longe est absurdius. Cum hæ neque ab humoribus, neque spiritibus, ut ira, pusillanimitas, verecundia, & timor, proveniant: Sed à rationalis animæ parte, rerumque usu, & consuetudine, quæ habitum induxit. Res vero externas, quæ neque à corpore, neque ab anima ortus sui initium habent, ut divitiæ, principum favor, paupertas, fortuna in peregrinatione, immunitas à periculis, & similia, in hominis corpus transferre gemmas, tanquam veræ harum causæ sint efficientes, mirum est quomodo hominibus persuaderi potuerit. Præsertim dum res materiales non sint, & opinione potius res, quam re vera. Divitiæ enim, fortuna, paupertas, favor, licet res sibi habeant subiectas, circa quas ita dicuntur: nihil tamen aliud sunt, quam relata, quæ ratione alterius, quid videntur esse. Divitiæ sane ratione paupertatis tales dicuntur, ut fortuna ratione infortunii talis dicitur. Dixi ante, primam conditionem causæ naturalis esse, ut subiectum sit præsens, quod effectum suscipiat. Hic certe nullum est, cum divitiæ, & fortuna, ut relata omnia nihil sint: nisi forte ex homine aurum aut pecuniam gignat gemma, quod tamen nemo asseret. Sed si gigneret, neque sic divitias produceret, cum aurum à divitiis distinguatur. Si animum hominis regere dicas gemmam, ut is studiose divitias quærat, & comparet, iam per subiectum voluntarium causam naturalem agere statues, & sic per medium, quod potest impedire effectum, idque absurdè: quia sic à voluntate, non à gemma, dependebit effectus: falso ergo si fiat effectus gemmæ tribuatur. Sed præter prædicta mirum est, quod aliqui scribant gemmis Deum reddi gestantibus propiciam, ac iisdem dæmones sugari. Id si

Intellectus habitus à gemmis non sunt.

Qua homini extrinsecus accidunt à gemmis non fiunt.

*As Deum
reddant
gemma
propitiū.*

verum esset, non ille Deus, qui est, esset: sed gemma, quæ in illum ageret, eiusque voluntatem flecteret. Sed quonam devenit humana stultitia, quæ corpus inanime in Deum liberrimum, ac nullius potestati subiectum, imperium habere, & in eum quid efficere, qui omnium rerum causa est, credit? Quonam etiam humana nequitia, quæ sæpe contra conscientiam, propter avaritiam, gemmis divinas ascribit facultates, ut immenso pretio divendi possint? Divitias, sanitatem, Deique, & Principum favorem, quia nemo est, qui non exoptet, propterea non mirum ab imperitissimis facile credi gemmis huiusmodi admirabiles virtutes inesse, easque tanquam felicitatis authores coli, ac caro pretio coemi. Sed hæc præstare, & efficere non posse gemmas, peritiores, & vel parum docti, ac naturali iudicio præditi, facile intelligere possunt. Nullus itaque effectus naturalis, qui connexionem cum sua causa non habet, ab illa effici potest. Ex prædictis etiam regulis facile colligi potest, gemmas gestatas causas productivas nunquam esse posse, id est, nunquam effectum producere posse, qui ens sit, quod ante non fuerat, nisi subiectum attingant, & aliud afficiens accedat, ut illæ potius materialis causæ rationem obtineant. Ut dum ex Chalcedonio, & ferro excitatur ignis: Hic enim motus, sive voluntarius, sive casu adhibitus, ex Chalcedonio & ferro tanquam materiis producit ignem, quem gemma quiescens nunquam produceret, & multo minus si subiectum non attingeret, ex quo effectus esset producendus. Non solum quia gemmæ formaliter, vel virtute nullum effectum proprie in se continent, sed quia etiamsi continerent, tanquam res quiescentes, & mortuæ, in subiectum distans, & quod non attingunt, nihil efficere possunt, ut docet se-

cunda

cunda conditio. Quicquid itaque efficiunt gemmæ, tanquam causæ non productivæ id faciunt, ac effectus tantum improprie dictos producant. Si intus sumantur ab homine, materiales causæ redduntur suorum effectuum, & causa efficiens fit calor natus. Gemmas vero à causis agentibus, quæ reales non sunt, aliquid pati posse, ut Smaragdum ab actu adulterii, & Turcoidem à casu, non quatenus concutitur, sed quatenus nocere casus potuit gestanti, dirumpi; plus quam absurdum est. Fortassis à nimia calefactione quæ coitu excitatur excalefacta gemma, subitoque hyemali tempore frigori exposita rumpi posset. Sed hoc propter adulterium non fit. Turcois quia mollis, propter annuli concussionem à casu rumpi posset. Quod si huiusmodi effectus à prædictis gemmis fieri videantur, vel propter allatas causas, vel propter occultam efficientem fiunt. Sed putantur gemmæ propter figuras certis temporibus illis insculptas, situm, aut propter hominis gestantis imaginationem, & sympathiam, mira sæpe efficere. De his etiam ne quid desit dicendum.

*Gemma
quo modo
quid efficiant.*

*An figura
re gemmarum
operetur.*

Quod ad figuram attinet, illa est terminus quantitatis finitæ secundum superficiem externam, & dividi potest multipliciter. Primo ratione dimensionis, secundum quam alia plana, alia incisa. Secundo ratione materiæ, cum alia ex Iaspide, alia ex Corallo sit, &c. Tertio ratione temporis quo fit. Quarto ratione significationis. Quinto ratione similitudinis. Sexto ratione qua figura est. Ratione dimensionis, facultas nulla agendi in figura est, quia quantitas, neque ut quantitas est vim agendi habet, alias omne quantum haberet, neque ratione specierum, in quas quantitas per se dividitur, sic enim futurum esset, ut agendi virtus essentialiter de speciebus

*Figura
multiplex.*

ciabus

ciebus quantitatis diceretur, quod vel hinc falsum esse dignoscitur, quod nullius prædicamenti differentia essentialis, quibus contrahitur, de speciebus alterius possint essentialiter prædicari.

Ratione materiae figura vim immutandi per accidens consequitur, eam scilicet, quam materia ipsa habet, quia cum materia figura idem est, & absurde illi ascribitur effectus, qui ab illa non ut figura, sed quia à tali materia facta est, provenit.

Ratione temporis quo conflata est vim habere non potest, cum tempus ens reale non sit proprie, ac non ens, ens producere non possit. Quod si tempus adhibeatur propter certum cæli aspectum, qui concurret ad destinatum temporis punctum, quasi ille vim suam impertiret gemmæ; incertum quid, & hactenus nulla demonstratione ostensum, neq; experientia approbatum creditur. Aspectus enim & cælestia si quid agant in materias, non propter figuram, quæ artificialis est, & à natura non agnoscitur; sed propter materiae essentiam, suas illi vires imprimunt, idque semper; cum figurata, vel non figurata æque apta sit, ad vires, quas cælestia corpora illis infundere possunt, suscipiendas.

Ratione significationis figura vim aliquam efficiendi habet, sed illa intentionalis est, neque gemmæ, aut materiae ascribenda est. Agit autem figura, cum obiecta intellectui, movere potest voluntatem, & appetitum, & ratione huius facultatem motricem ad movendum impellere, lege quadam subordinationis, qua facultates hæc inter se neccuntur. Hoc modo figura lasciva, luxuriam excitare potest.

Ratione similitudinis figura etiam agere potest, quatenus movet appetitum, & voluntatem, propter id quod intellectui representat. Sed hac ratione gemma, vel materia, ex qua constat figura, non est

est causa effectus, neque aliquid ad effectum facit, quia similitudo, quæ movet sensum animalis, idem in quavis materia facere potest.

Figura autem sola, absque aliis circumstantiis considerata, quatenus figura est, nihil prorsus efficere potest. Quia figuræ non inest perfectio effectus formaliter, vel virtute. Deinde figura per se solo motu locali perficitur, qui philosophorū sententia, producendi virtutem nullam habet. Deinde nunquam experientia visum fuit, motum aliquem nō posse alteri ascribi quam figuræ: proinde potentiam movendi nullam habere figuram, certissimum videtur. Præterea figura, sive sit Geometrica, ut circulus, vel triangulus, sive character alicui planetæ aut spiritui dicatus, sive actum aliquem humanum referat, aut figuram alicuius substantiæ, duntaxat qualitas quædam ipsius quantitatis est, ac nunquam actionis principium, neque conprincipium in motu locali, qui per alterationem fit, esse potest.

Quod ad situm attinet gemmarum, sive illæ in auro, argento, aut alia materia includantur, sive ad certas plagas mundi accommodentur, nihil situs iuvare ad gemmæ vires augendas potest naturaliter; quia proprie situs ens reale non est, & tantum ratione alterius, aliquid esse videtur, ut relata omnia. Si materia cui imponitur gemma aliquid efficere naturaliter potest, vim gemmæ naturalem augere potest. Sed tum situs quoad situs nihil operatur.

Situs an operetur in gemmis.

Quod ad imaginationem attinet; multi putant, & credunt, gemmas vires per se solas non habere: Sed si effectus aliqui ab illis fieri videantur, ab imaginatione gestantis effici. Sed notandum, imaginationem, ut imaginatio est formaliter, immediatam vim,

An gemmæ propter imaginationē gestantis agant.

vim, sive movendi, sive producendi, habere nullam aliam, quam est actus imaginationis. Quia causa debet virtute aut formaliter perfectionem affectus continere. Imaginatio autem perfectionem obiecti representative tantum imitatur. Deinde imaginatio ut talis est, id est, qua ratione substantiis corporeis, & mutationi obnoxiiis convenit, nec movendi, nec producendi virtute immediata est prædita. Quia ipsa remota, & aliis positis, non propterea impeditur effectus. Nam vis eorum effectuum, qui imaginationi tribuuntur, residet in qualitatibus complexionalibus, quæ imaginationi subordinantur. Quia effectus quicumque imaginationi vere tribui possunt, vel complexionales sunt, vel complexionem veluti dispositionem quandam sequuntur.

Imaginatio illa, quam vehemens appetitus sequitur, vim habet producendi & movendi mediatam, subordinatione quadam spirituum, & humorum, ex quibus corpus conflatum, facultatis item motricis, quæ animali est ingenita. Non potest tamen illa excedere vires spirituum, humorum, & virtutis motricis. Interdum, sed admodum raro, potest accedere virtus aliqua occulta, cuius applicatio, imaginationi est subiecta. Ut itaque imaginatio proprium corpus non nisi dictis modis alterare potest, ita neque alienum; quod non alterat, nisi qua ratione spiritus animales, aliqua qualitate imbutos, aut infectos, fumosve venenosos à corpore pellit in corpus alterius. Nam virtus mediatæ imaginationis, maior esse non potest, quam quæ est spirituum, & humorum, & virtutis motivæ, quæ ab anima regitur. Si itaque gemma beneficio imaginationis aut adiuvante imaginatione effectum putatur produxisse, qui dictis modis fieri ab imaginatione non potest,

Imaginatio an agat in corpus alterius.

test, credendum eum cacodæmonis ope fuisse pro-
 ductum. Sed putant aliqui, gemmas, aut figuras ^{Gemma}
 vel characteres illis insculptos, sympathiam habere ^{an sym-}
 cum rebus nonnullis inferioribus, vel superiori- ^{pathiam}
 bus, astris nempe, vel aspectibus, atque hac ratio- ^{habeant.}
 ne mira interdum, & quæ præter rationem viden-
 tur, efficere. Sympathiam istam contingere existi-
 mant propter similitudinem, quã habent inferio-
 res figuræ, & characteres naturales, vel artificiales,
 cum superioribus, & cœlestibus. Sed falluntur:
 quia cœlestia corpora, neque figuras, neque chara-
 cteres habent, neque etiam similitudinem aliquam
 cum figuris, aut characteribus inferioribus, sive il-
 læ naturaliter, casu, aut artificio rebus insint. Nam
 etsi leonis, anguis, ursæ, cancri, piscium, capricor-
 ni, aut alterius rei figura, in cœlo ab Astronomis sta-
 tuatur, non id fit, quod revera ibi huiusmodi ani-
 malium aliqua figura, aut similitudo sit: sed tantum
 quia illis placuit, astris tale nomen docendi causã
 tribuere. Quod ursæ sidus demonstrat, id enim ali-
 quibus currus nominatur: An autem similitudi-
 nem habeat currus cum ursã iudicent prudentes.
 Fictitiæ res sunt figuræ cœlestes, & nulla entia rea-
 lia, ac propterea nihil agere, aut cum rebus inferio-
 ribus convenientiam nullam habere possunt. Quia
 tamen harum opinionum autores, inferiores figu-
 ras seu characteres sympathiam cum corporibus
 cœlestibus aut earum fictitiis figuris habere, ac ita
 propter similitudinem, & convenientiam, ut dixi,
 admirabiles vires ab astris accipere, easque deinde
 circa obiecta idonea exercere, existimant: Explican-
 dum est quidnam sympathia, cui tanquam causæ
 multi multa tribuunt, sit.

Sympathia, & eius contrarium antipathia, non ^{Sympa-}
 aliud significant, quam rerum naturalium vires, ^{thia}
 pro- quid.

propriasque affectiones, cum tali respectu, ut comparando unius perfectionem cum alterius, intelligantur aut repugnare, aut consentire inter se.

Perfectio rerum duplex, altera essentialis, accidentalis altera. Hæc rursus quadruplex. Una est potentia rei naturalis, altera operatio, tertia modus certus se habendi ex natura rei debitus, ut situs est, quarta effectus qui rei extra ipsum, in supposito distincto debetur. Ut perfectio dividitur, ita sympathia, & antipathia rerum. Essentialis ex accidentali tanquam à signo colligitur, nec ad propositum facit, itaque de accidentali tantum agendum.

Sympathia.

Antipathia.

Sympathia itaque (ut illam describamus) est consensio rerum secundum accidentia propria, operationes, & effectus, qua sibi mutuo suppetias ferunt ad perfectiones debitas obtinendas. Antipathia vero est repugnantia inter affectiones proprias, operationes, & effectus rerum, talis, qua sibi mutuo impedimento sunt ad debitas perfectiones accidentales consequendas. Sic inter ignem & aquam est antipathia, inter ignem & aerem sympathia. Putare autem inter res naturales talem esse sympathiam, ut opportune applicatæ possint effectus supranaturales efficere, aut opinari sidera cum homine aut figuris ab eo factis sympathiam habere, absurdum est. Quia si vim aliquam in rebus efficiendis obtineant sympathia aut antipathia, ea ad causam aliquam debet revocari. Et cum non possit reduci in materiam, aut formam; quippe antipathia & sympathia rerum non concurrunt ad efficiendas res constituendo & explendo ipsas sicut partes, nec etiam ad finem, cum finis causa tantum sit intentionalis: Sequitur, cum causæ tantum quatuor sint, vim quam antipathia & sympathia habent in effe-

ctio-

Etione rerum, ad efficientem causam pertinere. Sed quia ex definitione sympathiæ, & antipathiæ, colligitur duo contineri nomine utriusque, nimirum perfectiones rerum naturales, deinde respectum quendam secundum quem inter se repugnant, & conveniunt: ratione huius respectus nullam vim agendi participant. Quia relatio, sive realis, sive rationis, quatenus relatio est, agendi vi caret. Quod si sympathia, vel antipathia pro fundamento huius respectus accipiantur, possunt esse conditio necessario requisita, ut res in se mutuo agant. Sed ita non sunt causæ: ac proinde falsum est ex astris posse communicari virtutem gemmis, vel lapidibus, ut effectus pariant contra communem naturæ ordinem, & quorum ratio verisimilis nulla à prudentibus dari potest. Cælum, & astra tanquam causæ communes, & universales, regunt quidem ista inferiora, ac vires per radios & calorem rebus immittunt: sed effectus qui inde proveniunt, semper inde proveniant, nec propter figuram, aut characterem promoventur, aut impediuntur. Qui autem inde proveniunt, facile experientia deprehenduntur, nec contra naturam, aut rationem esse deprehenduntur, etiam si ratio fortassis intelligi non possit. Sic cæli plaga septentrionalis ferrum Magnete tactum, & in æquilibrio positum ad se respicere cogit semper, etiam si ratio cur id fiat ignota, aut inventu difficillima sit. facile quidem perspicitur, inter cæli plagam, & Magnetem sympathiam esse, ac propter sympathiam motum fieri, verum causa cur fiat ignoratur.

Haecenus satis tum hoc, tum præcedenti capite me ostendisse arbitror, quinam effectus à gemmis, vel lapidibus fieri possint, & qui non possint. De-

prehenduntur sane omnes illi effectus, qui à materia, forma, vel accidentibus rerum corporearum fieri possunt, etiam à gemmis, vel lapidibus fieri posse, quales sunt calefacere, humectare, siccare, refrigerare, attenuare, in crassare, emollire, indurare, exedere, obstruere, & qui ex illis proveniunt. Ac præterea etiam omnes illi, qui à rebus inanimatis fieri possunt, licet ratio quomodo fiant, ignoretur, præsertim si experientia approbentur, id est, semper fiant, & nulla alia res præsens sit, in quam causa effectus coniici possit, & deinde contra naturam non sit, effectum à gemma vel lapide fieri. Nunc singularum gemmarum, & lapidum Historiæ describendæ sunt.

DE

LAPIDIBUS, AC

GEMMIS IN

SPECIE,

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De Adamante.

DAMAS a Græce ἀδάμας, Germanice ein demuth, demant, diamant, Gallice un diamant, Italice uno diamante, Arabice & Mauritanice almas, Indice, ubi invenitur, Iraa, & à nonnullis naifes

vocatur.

Adamas omnium gemmarum est durissimus, absque colore, aquæ pellucidæ instar diaphanus. Nam si aliquid albedinis, flavedinis, aut nigredinis habeat, vitio id illi est, ac multum valori ipsius propterea decedit.

Proprium Adamanti legitimo id est, quod tin- *Propriū*
cturam ad se rapiat, sibi que ita applicet, & uniat, ut *Adamã*
micantes, nitentesque, ac vividos suos radios pro- *ti.*
cul iaciat. Hæc nulli alteri gemmæ ita applicari, ut micet, ac niteat. veri Adamantis instar, potest. Propterea Gemmarii hac nota, verum à spurio, aliisque gemmis distinguere solent. Tinctura autem hæc sic mastice mundato, cui exiguum eboris in atrū pol- linem exusti addiicitur, ut nigrescat. Mastix deinde calefieri parum, quemadmodum & Adamas debet,

H 2

idque

idque ut impositus ac suprapositus mastici, statim illi unione vera uniatur, ac vivos undique radios à se iaciat. Hanc unionem respuunt aliæ omnes gemmæ diaphanæ: impositæ enim huic tincturæ, vel in superficie gemmæ, vel tincturæ, terminatur visus: ita ut superficiæ partes nonnullæ cognoscantur, ac visus radii ab obiecto, ut in Adamante non reflectantur, aut si reflectantur, per nebulam (quam superficies lapilli promit) id fieri videatur. Has notas dignoscendi verum Adamantem ab alia gemma, ut eludant, & tegant fallarii, ex frumenti grano ferro candenti oleum exprimunt, quod vel fuligine picis, vel eboris ulsi atro pulvere tingunt, ac Pseudoadamanti substernunt. Deinde lapillum, aut gemmam, supra ita accommodant, ut spatium aliquod inter Adamantem & tincturam aëre vacuum

Adamantis fraus.

fit. Ita enim diaphanum, partim ex lapide, partim ex aëre constans, satisque spatiosum, ne facile visus in tincturæ superficie terminetur, ac visus radii ab atro, & non splendenti tinctura sistantur, & hæreant, efficit. Hoc modo alia gemma veri Adamantis speciem ita reddit, ut sæpe fallantur peritissimi gemmarii. Nonnulli nigri holoserici particulam eodem modo substernunt. Alii speculum ita exacte subiiciunt, ut Pseudoadamas micet, niteat, ac vivat veri instar, neque commode nisi è cisti exemptus, aut lima examinatus, se prodatur, & dignoscatur. Cur vero legitimus Adamas solus tincturam illam recipiat, aliæ gemmæ non, difficile est scire. Existimo, mutuum illum & amicum complexum propter similitudinem aliquam, quam habent in materia & qualitatibus, (hoc est tota utriusque natura) fieri. Natura enim natura gaudet, & similia similibus delectantur, & conservantur. Quæcunque enim similem materiam obtinent, facile sese mutuo

Cur verus Adamas tincturam recipiat.

mutuo complectuntur, & commiscuntur. Ob id aquea aquosis, oleosa oleosis, & mercurialia mercurialibus, & sulphurea sulphuratis (ut chymice loquar) miscuntur. Quæ dissimilem habent materiam non coniunguntur; ita aqua cum oleo commisceri non potest, licet humidum sit, quia calidum est, & igneæ naturæ. Gummi cerasorum aquæ misceri, ac in ea dissolvi potest, quod aqueæ sit naturæ. Gummi masticis nequaquam, quia igneæ est naturæ, oleo ob id facile iungitur, à quo etiam dissolvitur, ut omnia alia quæcunque igneæ sunt naturæ, & facile in flammam redigi possunt. Quod itaque masticis, quæ igneæ naturæ est, Adamanti facile iungi possit, lignum est id propter materiæ similitudinem fieri, ac Adamantis materiam igneam & sulphuream esse, atque ipsius humidum intrinsecum & primogenium, cuius beneficio coagulatus est, plane fuisse oleosum, & igneum, aliarum vero gemmarum aqueum. Hanc meam sententiam b Monardes approbare videtur: dum refert Adamantem in calidissimis tantum regionibus (ut sub tropico cancri) reperiri; ubi nempe exhalationes calidæ, sicca, igneæ, & sulphureæ sunt; ac in illis locis Crystallos nuspian inveniri, sed tantum in frigidis regionibus, quia frigida & aquea materia ad sui generationem indigent, qua India caret. Deinde quod calectus ut Succinū (quod igneum est) festucas trahat. Non mirum itaque si pinguis, oleosa, & ignea masticis substantia illi absque visus termino adiungi, & applicari, aliis vero gemmis non possit. Qui hac à me data ratione contentus non est, meliorem adferat: interim sciat, rerum *εἰσῶν* & similitudinem ut plurimum ignotam esse, quemadmodum ferri, & Magnetis. Gemmæ quæ solent Adamantem ementiri, sunt Sapphirus, Amethystus

Emulatio Adamantis aliis gemmis.

orientalis, Topasius, Chrysolithus, ac omnes quæ duritiem habent, perspicuæ sunt, & quibus color auferri potest. Colores enim igne auferri debent. Id solent artifices calce viva, vel chalybis limatura perficere. In illam enim, gemmam sepeliunt, ac tigillo impositam igne carbonum obruunt, ut lente calefiat lapis, ac aucto calore evanescat illius color. Id dum perfectum arbitrantur, paulatim ignem extinguunt, donec ne tepidus quidem calor amplius appareat. Tum è tigillo gemmam capiunt, quæ si perspicua diaphana, & absque omni colore sit, recte negotium peractum est. Si colorem non omnem amisit, repetunt opus paulatim ut prius, id enim necessarium est. Nam si velociter incalcesceret gemma, vel calefacta subito frigido aëri committeretur, in rimas fatisceret, vel diffringeretur. Præ cæteris gemmis huic operi inprimis inservit Amethystus orientalis, & Sapphirus (nisi quod albicet) ac Topasius orientalis; cæteræ quo duriores eo aptiores. Topasium quia durior Amethysto, aliis præferrem. Vidi 7. Ceratiorum pondere 300. thaleris æstimatum, qui à vero Adamante discerni vix poterat.

α *Adamas teste Georgio Agricola lib. VI. de Natura Fossilium cap. 1x. ita dictus, quod non possit domari nec ferro, nec igne: sumptum nomen ab α privativa particula, & Δαμάζω, quod domo, & supero significat. Duritiei causam, tam in Adamante, quam in reliquis lapidibus, nativam siccitatem Philosophi prodiderunt. Serapio lib. Ag greg. cap. 391. scribit Adamantē esse frigidum, & siccum in quarto gradu, aitque has duas naturas raro aggregari in aliquo lapide. Quæ durities efficit, ut is maximum in rebus humanis, non solum inter gemmas pretium habeat.*

habeat. Huius duritici quoque rationem egregie tradit Auctor lib. I. huius libri cap. XVI. Illud præcipuum Adamanti, quod eius ramenta etiam sunt pretiosa: nam scrupulus unus sex aureis venditur Coronatis, Cardano lib. VII. de subtilitate id asserente. Noster vero author scrupulum scobis, decens thaleris vendi solere asserit cap. 6. huius libri.

- b Auctor hic deceptus est, existimans Nicolai Monardis locum esse, cum sit Garciae ab Horto lib. I. Aromaticum, & simplicium historia cap. 47. ut ibi videre est.

CAP. II.

De Adamantum generibus.

Plinius a sex ponit Adamantum genera. Indicum non in auro, sed quadam Crystalli cognitione nascentem, laterumque sexangulo lævore turbinatum in mucronem, ad nucis avellanæ interdum magnitudinem. Arabicum ei similem, sed minorem, & in auro nascentem. Utrumque narrat incudem, & malleum ita ferre, ut ferrum, incudesque dissiliant, ipsis illæsis. Tertium Cenchron milii magnitudine. Quartum Macedonicum in Philipico auro repertum, cucumis semini parem. Quintum Cyprium, vergentem in aereum colorem, in medicina efficacissimum. Sextum Sideritidem appellat ferrei splendoris, pondere antè cæteros, sed natura dissimilem, quem ut & Cyprium ictibus frangi, alioque Adamante perforari posse, degeneremque esse, ac tantum nominis autoritatem habere asserit. Hæc genera à Plinio tradita hodie ignota sunt, cum tantum unum genus Adamantis habeatur: id videlicet quod tincturam recipit: nisi quis velit ratione loci natalis, colorisve, cum alii al-

Pseudo-
*adamātes.**Hunga-*
rici.

bicent, alii palleſcant, alii nigreſcant, diverſa genera conſtituere, vel Pſeudoadamantes ad Adamantum genera referre, qui à loco natali plerumque nomen habent. Tales ſunt, Bohemici, Arnheimii, Anglici, Hungarici, Clabbequii, & qui ſunt alii; nam paſſim inveniuntur. Inter hos, duas differentias notatu digniſſimas, animadverti. Nonnulli enim hexagoni, nonnulli globofi naſcuntur, duritię multum differentes. Qui enim angulis excreſcunt, molliores, & vix Cryſtallo nobiliores ſunt, ut Hungarici. Qui vero globofi, aut rotundi ſilicum inſtar proveniunt, longe duriores ſunt, ac orientalium ſplendorem, & nitorem non inepte mentiuntur. Sed tincturam non recipiunt, ut proinde pro veris haberi nullo modo poſſint ac nominis authoritate indigni videantur. Ad hos Cyprii, & Macedonici referri debent. Veri ſiquidem in illis regionibus non reperiuntur. Orientales à locis ubi inveniuntur, diſtinguuntur. Alii enim de rupe veteri, alii de rupe nova nominantur, neque duritię, neque colore, omnes conveniunt, omnes tamen tincturam recipiunt, quod illis proprium eſt, nulli alia gemmę conveniens. Quo duriores, eo meliores, magiſque nitent, niſi perſpicuitati aliquid deſit.

a Libro 37. *Naturalis hiftorie cap. 4. ex Iacobi Dalechampii editione (quam continuo in hiſce notis ſequor) littera b.*

C A P. III.

Loci natales, magnitudo, & quomodo naſcantur.

IN Biſnager orientalis Indię provincia duę, vel tres rupes ſunt, quę Adamantes ferunt, qui interdum

dum superant pondus 37. Ceratiorum, sed qui Regi cedunt. In Decan India provincia alia rupes est, non procul à ditone Imadixa, ac alia in dominio cuiusdam reguli, in qua præstantissimi inveniuntur, sed minores cæteris, qui vulgo de rupe veteri vocantur, & venum portantur in urbem Lispor, regionis Decan. isti Naifes ab indigenis vocantur, & in magno sunt pretio, ac uti nascuntur, ita gestari, arte impoliti, sed natura politi satis, solent. Alia est rupes ad fretum Tanian in Malacca, quæ etiam profert Adamantes, qui de rupe veteri vocantur. Hi exigui quidem, sed laudati, cæterisque ponderosiores sunt. Inveniuntur in Bisnager Adamantes pendentes 140. ceratia, qualem se Monardes vidisse scribit. A fide dignis narrat etiam se audivisse extare unum qui 250. ceratia ponderet, eumque esse exigui ovi gallinacei magnitudine. Grandes in infima rupis aut fodinæ parte, minores in superiore nascuntur. Exhausta fodinæ superiori parte, post biennium ibidem novi enati, & perfecti (quod mirum est) deprehenduntur. Crystallo nunquam in nascuntur ut Plinius existimavit. Prodit Rueus, Adamantem unum alium gignere, ac Dominam Heverensem è Luxenburgerum illa stri genere oriundam, duos habere hæreditarios Adamantes, qui alios crebro producant, ut eos quicumque statis temporibus intuetur, *συγγενή*, id est, congenerem sibi prolem eniti palam iudicet. Id si verum sit, non minimum est naturæ miraculum, ac Adamanti seminarium Adamantinum, & facultatem Adamantificam inesse, accedente aëre, & vapore, seu halitu extrinsecò (omni aëri insito) pro materia apta, statui debet.

Magnitudo Adamantum.

Adamantium alium gignit.

C A P. IV.

Adamantis proprietates, qualitates, & facultates.

*Ratio com-
mendandi Ada-
mantis.*

ADamas ignis iniurias ita perfert, ut etiam si per aliquot dies illi immoretur, nullam non solum noxam contrahat, sed potius nitidior, & præstantior inde eximatur. Quinimo ignis ope, certa que aqua mercuriali ex stibio distillata, ita auferri nativæ maculæ; nubes, & colores, qui illum viliorem efficiunt, possunt; ut nitidus, purusque inde prodeat, ac valore priorem statum longe superet. Huiusmodi aquam mihi communicavit nobilis, & humanissimus vir Ioannes Macinius Electoris Colonienfis consiliarius, artis spagiricæ peritissimus, amicusque meus ab ineunte ætate singularis: similem facultate aquam etiã invenit, & habet Inviçtissimus, & Augustus Rom. Imper. Rudolphus secundus, Dominus meus clementiss. Vidi enim Adamantem vix 6. millibus emptum, qui ab ipso emendatus 12. vendi potuit. Sed hoc arcanum non cuius innotescere debet.

*Malleum
quod perfert
Adamantem.
a Lib. 37.
c. 4.*

Malleum, & incudem innoxie Adamantem ferre tradit a Plinius, verum id experienci falsum deprehenditur: cum nullus hoc seculo inventus sit, qui mallei ictu in partes non dissiliat, ac in pollinem redigi possit. Fama etiam est, hircino calido sanguine, præsertim si hircus iis herbis, quæ calculos dissolvere perhibentur, nutritus fuerit, Adamantem emollescere, ac in scobem ferreo pistillo comminui: verum absque sanguine id omni Adamanti contingit, ut ante scriptum est. Magneti etiam vires adimere Adamantem quo minus ferrum trahere possit, ut hæctenus creditum fuit, falsum multorum experientia deprehenditur; nisi varia Magneti-

*Adamantis
Magnetis
vires non
soluit.*

tis,

tis & Adamantis genera experientes scellerint. Nam Adamas, perhibetur vere ut Magnes, septentrionem ostendere, & ferrum ea facultate imbuere. *Adamas plagas ostendit.* Id si verum, abiget adversam Magnetis faciem, ut in cap. de Magnete postmodum explicabo. Sed vereor ne ferro omni ea facultas insit, & falso Adamanti ascribatur. Plumbum etiam, ut hactenus *Plumbum Adamantis aciem non obtundit.* Id verum à b Monarde de Adamante statuitur, quod si alteri diu affricetur, illi satis firmiter adhæreat, ac si calefiat, ut succinum paleas attrahat, quod si *Paleas trahit.* gnum est, ut antea ostensum est, igneæ, sulphureæque esse naturæ.

Scribunt præterea authores, Adamantem capiti mulieris, ipsa inscia suppositum, si fidelis sit marito, efficere ut dormiens in ipsius amplexus ruat, sin adultera, eisdem aversetur. Sed experientia, & ratio, ista Adamanti non vere tribui, demonstrant. Nam sive cum marito, sive cum alio Venerem exerceat uxor, eundem actum naturalem, & ad generis humani conservationem necessarium exercet. Hunc, ut natura vitiosum non agnoscit, ita nec Adamas. qui si vitium, vel peccatum commissum fuisse cognoscere vel ostendere deberet; tantum naturali & ingenita sua facultate id præstare posset. Sed si natura non potest, nec ille poterit. Ignorat autem natura adulterium, quia matrimonium, & pacta mutua coniugum, non à natura, sed à lege, hominumque voluntate, quæ adulterium pro vitio, & peccato constituit, proficiscuntur, quam sensu orbatus Adamas scire non potest. Ante Moysen dum naturæ lex sola vigeret, adulteria nulla erant, & tamen vario concubitu vivere licebat. Si ne tunc quidem homines pii, & prudentes vitium deprehendere potuerunt; quomodo iam Adamas absque *Fidelitatem autem prodat.* sensu

124 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
sensu poterit? Valeant itaque nugæ, & aniles fabu-
læ, quas qui solide refutatas cupit legat caput 25. &
26. de gemmarum facultatibus. libro 1.

*An Ada-
mas sit
venenū.*

Adamantis pulveri etiam ascribitur vis deletere-
ria, tam exitiosa, ut nullis remediis extingui, aut
emendari possit. Huius scobe, Theophrastum Pa-
racelsum chymicū sublatum, ipsius discipuli, & iu-
rati asserunt: fortassis ut ipsius imposturam tegant.
Nam cum ille vitam perennem, vel longævam me-
dicamentis suis promississet, in flore tamen virili ex-
tinctus est. Aut itaque mentitus fuit se huiusmodi
pharmaca, quæ omnibus morbis mederentur, &
vitam producerent, habere, aut si habuit, ratio dan-
da fuit, cum iuvari decantatis medicamentis, instan-
te morte, non potuerit. Commodior sane fingi non
potuit ea, quæ ab Adamantis pulvere sumitur, quæ
aiunt, non quia venenum est, sed quia duritie inte-
stina corrodit, interficere. Verum experientia, &
ratio huic opinioni refragatur. Nam Monardes re-
fert mancipia quædam plurimos Adamantes, ut
furtum tegerent, devorasse, quos postea integros
absque iactura valetudinis, egresserunt. Si maiores,
qui acutos angulos habent, intestina non lædunt,
difficilius pulvis, qui excrementis crassioribus ita
involvitur, ut vix intestina attingere possit, lædet.
Pulveris exemplum adfert Monardes; mulierem
videlicet quampiam marito antiqua dysenteria la-
boranti, Adamantis scobem per multos dies pro-
pinasse, absque aliquo detrimento. Sola itaque
materia duritie, vel acumine, præsertim in pulve-
rem redactus, interficere non potest. Si itaque
venenum est, vel manifesta, vel occulta qualitate
esse debet. Manifesta non, quia neque prima, ne-
que secunda qualitas in illo vehemens aliqua de-
prehenditur, cum potius tanquam mortuum, & in-
altera-

alterabile corpus omni manifesta qualitate videatur carere. Sed neque occulta qualitate hominem necare poterit. si enim necare debet, ager in hominis corpus, agere autem nihil qualitate potest, nisi agendo patiatur. Sic arsenicum ut necet, primum à ventriculo humano dissolvi, & alterari, deinde ipsi adhærere, ut in ipsum agat, debet. Id enim omnibus venenis commune est, ut ab humano corpore alterentur, ac ab eo earum vis venefica in actum, ut noceant, redigatur. Quæ alterari non possunt, etiam qualitate nocere non possunt, ut aurum, lapides, nuclei ceraforum, ossa & similia. ista enim ut sumpta sunt, ita integra eiciuntur. Adamas autem quia ita solide compactus est, ut alterari ab igne non possit, ab humano corpore multo minus poterit. Nullas itaque à se qualitates, ut noceat, emittit, præsertim cum illæ absque instrumento, & spiritu aliquo non communicentur, qualis ab Adamante, ut separari ne igne quidem, ita nec humani corporis calore potest. Non habet itaque Adamas veneficam qualitatem, neque in pulverem redactus interficere valet, ut falso à Paracelsi discipulis hæcenus iactatum fuit.

Creditur Adamanté contra venena, pestem, fascinationes, incantamenta, insaniam, metus vanos, terrentia inter somnia, incubos, & succubos, demonumque nocumenta, & præstigia, præsentaneum esse amuletum, eaque omnia arcere, ac præsentem veneno madere, ac constantiam, victoriam, animique fortitudinem efficere. Proditur etiam iram comprimere, coniugumque amorem fovere, ob quam causam reconciliationis gemma vocatur. Singulares has, multoque plures, per hanc gemmam divinitus exerceri posse facultates, humano generi commodas, non est dubium. In Dei enim potestate

Ad venena, & multa alia.

Reconciliationis gemma.

state est vel bonos, vel malos spiritus certis corporibus addicere, vel alligare, ut aut nocere, aut prodesse homini possint. Boni si præsto sint, illum, qui Deo confidit, ac huiusmodi instrumentis & mediis iuvare posse & velle firmiter credat, iuvant. Mali vero Deo non confidentem, Deo permittente, offendunt. Si quid itaque metaphysicum huic gemmæ ascribitur, id non à suo temperamento, essentia, vel natura, sed à supremi motoris lege, & ordine promanare putandum est. Huius præscripto Adamas, quem summus Hebræorum pontifex gestabat, dum morte Hebræi propter peccata puniendi essent, colorem aëreum in atrum mutabat. Dum gladio plecti debebant, sanguineus apparebat, ac cum nihil criminis commissum esset, nitebat, & splendebat supra modum. Has facultates nemo gemmæ, ut naturales ascribet, sed spiritibus tantum, quibus huiusmodi facultates exercere à Deo commissum, vel permissum est. Fortassis etiam gemmarum, propter splendorum pulchritudinem & dignitatem, substantia apta est, ut bonorum spirituum statio, aut receptaculum sit: sicut malorum, Medicorum Theologorumque sententia; loca fœtida, horrida, solitaria, & humores melancholici, in quibus dum sedem spiritus mali fixerunt, efficiunt, ut obsessus peregrino, sibi ignoto idiomate utatur, futura prædicat, multaque alia supra naturam faciat. Ut per hos humores mali, cur per gemmas boni agere, & incredibiles facultates exercere, Deo sic statuente & volente, non possunt?

*Adamas
Aaronis.*

*Pulchritudo
gemma quid
possit.*

*Spiritus
per gemmas
maphorice
operatur.*

Dum itaque supernaturale quid à gemmis efficitur, id non gemmarum viribus, sed spiritibus ascribendum est. Hoc modo adulterium Adamas prodere, & hominem interficere, aliaque plura perficere, quorum prius facta est mentio, contra omnem ratio-

rationem possit. Nonnulli arbitrantur supra in medium allatas, admirandasq; facultates ab Adamante tum demum depromi, dum illi certi characteres, aut figuræ accommodo conspirante cœli aspectu, insculptæ sunt. Exempli causa victoriam efficere, dum ea hora, qua aspectus, qui victoriam significat, Martis vel Herculis hydram superantis effigies illi insculpitur. Fateor profecto huiusmodi effectus supra naturam hac ratione interdum Deo permitte produci. Verum, ut supra monui, malorum spirituum beneficio id fit, qui in gemmæ corpusculum vana hominis credulitate, ne dicam ethnica impietate pellecti, sese insinuant, illoque abutuntur; ut naturalis gemmæ facultates tegant, obruant, ac ignotas homini reddant, & pro iis suas, falsasque substituant, atque hac ratione paulatim hominem ad vana, & superstitiosa ducant, tandemque à veto Dei cultu avocent, ad suum trahant, ac in æternum perdant. Qui insculpi ea, quæ bonos spiritus alliciant, vult, martyria Salvatoris, eiusque vitæ actus, qui virtutes exemplo edoceant, insculpi curet, sæpeque pie contempletur. Haud dubie divina affulgente gratia, bonisque spiritibus auxiliantibus, facultates mirabiles (gemmæ, aut sculpturæ nudæ non ascribendas, sed Deo) percipiet.

Adamantis sculprura.

Cur gemma interdum supernaturalia operentur.

Quæ gemmis insculpi debent.

- b *Auctor rursus in errore (ut cap. I. huius libri demonstravi) versatur, cum Garcia ab Horto locus sit.*
 c *Psellus in libello de lapidum virtutibus, quem primus Philippus Iacobus Maussaccus vulgavit, latine vertit, & emendavit, testatur Adamantem febres semitertianas suspensum aut alligatum restringere,*

CAP. V.

Dignitas, & valor Adamantis.

Dignitatem Adamantis auget tum a splendor, quo dum radios hinc inde iacit Iridem intrinseco superficierum reflexu imitatur, & refert, tum materia, quæ fere incorruptibilis est. Præcipue autem divina auctoritas, quæ Pontificem hac gemma ornari, dum Sancta Sanctorum ingrederetur, voluit. Ponebatur autem supra pectus summi Sacerdotis, ubi ille talarem vestem, & supra talarem humeralem induisset.

A Regibus olim tantum expetitus fuit, nunc à quovis fere petitur, & gestatur. Nihil tamen propterea illius discessit pretio, cum longe pluris quam ante aliquot annos veneat, ac indies licet in copia haberi possit, ipsius pretium crescat. Hoc enim tempore Adamas perpolitus & absque omni vitio, si granum piperis ponderet, decem florenis, aut quinque ducatis venditur. Interdum maiori, interdum minori pretio, prout multi ad mercatum portantur. Solent ad pondus vendi dum iustam crassitiem habent, & sine macula sunt, ac perfectam à sculptore formam habent. Hoc est dum in superiore superficie tabulam quadratam, altera parte longiorem habent, ac duas laterales tabulas superiori æqualem: deinde tres inferiores etiam superiori æqualem, ac laterales ita pendentes, ut anguli recti hypotenusam constituant.

Plerunque qui minus quatuor ceratiis pendent, sæpe variant pretium; qui plus, id quod à me hic statuetur, semper servant, usque ad 10. ceratia. Inde singuli sequentes præcedentes, ut ceratio superant, ita etiam hoc numero, videlicet 10:10. Nam 11.

Cera-

Ceratiorem Adamas valet 9590, ergo 12. Ceratiorem, valet priori numero addendo 1010, 10600. & sic deinceps, in infinitum valor augeri potest. Nunquam tamen maiorem illo qui pendeat 187 $\frac{1}{2}$ Ceratia, cuius mentionem facit *b* Monardes, inventum fuisse puto.

Ut autem proportio pretii statuatur, & inveniat. Primo unius Adamantis perfecti, omnibusque modis absoluti, si granum ponderet, pretium statuendum est, & sit exempli causa 10. vel thalerorum, vel florenorum, vel coronatorum, prout quis velit. Nam variat pretium, ut dixi. Si variaverit, poterit valor numeri manens, etiam mutari. Nam ex 10. thaleris potest quis 10. florenos, ducatos, philippicos, aut coronatos efficere, ut tabula omni pretio inserviat. Si quis vero velit pretium illius Adamantis habere qui 2. grana pendet; quadret numerum, hoc est, in se ducat, nempe bis duo sunt 4. Hinc quotientem ducat in pretium unius grani, nempe 10. habebit in quotiente 40. sic est valor 2. granorum. superet itaque 30. unitatibus unius grani valorem, quam differentiam voco. Iam ut trium granorum valor habeatur. Differentia præcedens augenda denario, ut sit 40. illaque addenda valori 2. granorum, qui erat 40. & ita constituetur numerus 80, valor trium granorum. Huic differentie quæ est 40 iterum adde 10. & constitues 50, differentiam, & numerum. qui additus 3. granorum valori, nempe 8, constituet 130, valorem 4. granorum, id est, unius ceratii. Atque hoc modo augendo postremam differentiam numero denario constitues sequentem, quæ addita postremo valori etiam sequentem indicabit, ut in tabula licet videre. Nam singulæ differentie usque ad quadragesimum granum, vel 10. ceratia, hoc modo, ut in tabula apparet, progrediuntur.

*Regula
pretii inveniendi.*

tur. Inter 10. & 11. ceratium differentia est mille tantum, ne nimis exerescat pretium. Deinde non per grana proceditur amplius, quia negliguntur. Nā si 10. ceratia Adamas pendet, vel 10. & 3. grana, perinde habetur. Vix enim mercatores huiusmodi excessum æstimant. Ceratiorum differentia etiam progrediuntur per denarium numerum, ut granorum: quæ optime tabella ostendit. Verum si quis paulo curiosior granorum valorem scire vellet, nempe 10. ceratiorum, & trium granorum: Dividat differentiam 1000. quæ est inter 10. & 11. ceratia, in quatuor partes, ac tres addat 10. ceratiorum valori, nempe 750. Hac tamen cautione, ut adhuc tres unitates addantur, quia tertium granum est. Si 2. grana 10. ceratiis addendæ essent, duæ partes, nempe 500, adderentur. Si vero unum granum, tum tres unitates ab una parte 250. auferendæ essent, idque ut differentia crescant. Ita differentia hæc erunt 247.500.753. Ut itaq; 10. ceratiorum ac trium granorum valor habeatur, adde numero 8590, qui constituit 10. ceratiorum pretiū, 753. & habebis 9343. Hoc modo cum reliquis agendum. Simili ratione si quis pretium 10. granorum cum dimidio scire velit, sumat differentiā quæ est inter 10. & 11. grana nempe 120. Hanc dividat in duas partes, nempe 60. ab una abstrahat 4. unitates, ut differentia minor sit. quotiens ergo sit 56, quem addet valori 10 granorum 640. & fiet 696, pretium quæsitum. Ita cum cæteris agendum.

Tabula sequens habet columnas quatuor. In prima, & secunda columna ponitur pondus Adamantum: in tertia, pretium: & in quarta, differentia. Prima columna ceratia habet. Unum ceratium pendet 4. grana.

Ceratia	Grana	Pretium	Differentia	Ceratia	Grana	Pretium	Differentia	
1	$\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$		3	9	530	110	
	1	10			10	640	120	
	$\frac{1}{2}$	23	30		11	760	130	
	2	40			12	890	140	
	$\frac{1}{2}$	58	40		13	1030	150	
	3	80			14	1180	160	
	$\frac{1}{2}$	103	50		15	1340	170	
	4	130	60		16	1510	180	
2	5	190	70	4	17	1690	190	
	6	260	80		18	1880	200	
	7	340	90		5	19	2080	210
	8	430	100			20	2290	220
						21	2510	230
						22	2740	240

Cerata	Grana	Prætiũ	Differencia	Cerata	Prætiũ	Differencia	Cerata	Prætiũ	Differencia
6	23	2920	250	36	37840	1260	87	114850	1770
	24	3230	260	37	39100	1270	88	116620	1780
	25	3490	270	38	40370	1280	89	118490	1790
	26	3760	280	39	41650	1290	90	120190	1810
	27	4040	290	40	42940	1300	91	121990	1820
7	28	4330	300	41	44240	1310	92	123800	1830
	29	4630	310	42	45550	1320	93	125620	1840
	30	4940	320	43	46870	1330	94	127450	1850
	31	5250	330	44	48200	1340	95	129290	1860
	32	5590	340	45	49540	1350	96	131140	1870
8	33	5930	350	46	50890	1360	97	133000	1880
	34	6280	360	47	52250	1370	98	134870	1890
	35	6640	370	48	53620	1380	99	136750	
	36	7010	380	49	55000	1390	100	138640	
9	37	7390	390	50	56390	1400	10	158090	
	38	7780	400	51	57790	1410	120	178540	
	39	8180	410	52	59200	1420	130	199990	
	40	8590		53	60620	1430	140	222440	
10		9000	1000	54	62050	1440	150	237300	
11		10600	1010	55	63490	1450	160	263440	
12		11620	1020	56	64940	1460	170	305790	
13		12650	1030	57	66400	1470	180	322240	
14		13690	1040	58	67870	1480	190	349690	
15		14740	1050	59	69350	1490	200	378140	
16		15800	1060	60	70845	1500			
17		16870	1070	61	72340	1510			
18		17950	1080	62	73850	1520			
19		19040	1090	63	75370	1530			
20		20140	1100	64	76900	1540			
21		21250	1110	65	78440	1550			
22		22370	1120	66	79990	1560			
23		23500	1130	67	81550	1570			
24		24640	1140	68	83120	1580			
25		25790	1150	69	84700	1590			
26		26910	1160	70	86290	1600			
27		28120	1170	71	87890	1610			
28		29300	1180	72	89590	1620			
29		30490	1190	73	91120	1630			
30		31690	1200	74	92750	1640			
31		31900	1210	75	94390	1650			
32		34120	1220	76	96040	1660			
33		35350	1230	77	97700	1670			
34		36590	1240	78	99370	1680			
35			1250	79	101050	1690			
				80	102740	1700			
				81	104440	1710			
				82	106150	1720			
				83	107870	1730			
				84	109600	1740			
				85	111340	1750			
				86	112090	1760			

Verum si quis absque tabella memoriter pretium aliquot cerariorum, exempli gratia, decem velit scire; redigat ceratia in grana: deinde, quia quatuor grana ceratium faciunt, multiplicet numerum 10 per 4. erunt 40 grana. Postmodum numeret quotus sit ille numerus à primo grano, & inueniet esse trigesimum nonum, hoc est unitate minorem proposito. Nam primus non computatur, idque necessarium, & perpetuum est. Auferat itaque à proposito numero 40, unitatem, ut maneat 39. Hunc multiplicet per 10. quia singulæ differentiæ augentur per denarium, & quotiens erit 390. Huic addantur 30, quæ est prima differentia, & quotiens erit 420. differentia videlicet, quæ sequitur proxime quæsitum numerum. auferatur ab ea 10. & exurgat differentia, quæ præcedit quæsitum numerum, nempe 410. Ut vero à primo differentiarum numero 30. usque ad 410. habeatur omnium summa: secundum regulam progressionis addenda simul 30 & 410. & emergent 440. quæ medientur, sintque 220. ac postea multiplicentur cum 39. tot enim sunt numeri, qui per 10. augentur. & quotiens erit 8580. Huic addatur unius grani pretium, nempe 10. & ita 40 granorum pretium erit 8590. Hæc regula servit ad decem ceratia, vel ad 40. grana, ulterius non, quia alia in differentiis proportio servatur, & non amplius per grana, sed per ceratia fit progressus: deinde differentiæ etiam tantum denario numero augentur, ac prima differentia statuitur mille. Si itaque, exempli causa, quærat pretium 22. cerariorum, quia duodecimus hic numerus est à decem ceratiis, computatione facta, singula pretia per decem adiecto millenario augerur, & multiplicando 12. per 10. fiunt 120. huic addenda 1000. fiunt 1120. Hæc est differentia, sequens nu-

*Absque
tabella
pretium
venari.*

merum quæsitum. ab hac aufer 10. fiunt 1110. huic adde 1000. fient 2110. media fient 1055. cum hoc numero multiplica 12. quotiens erit 12660. huic addendum 10. ceratiorum pretium 8590. & emergit 21250. pretium 22 ceratiorum. Regula eadem est quæ superior, nisi quod primus numerus alius sit. Si vero iste modus computandi difficilis videtur, dabo alium usque ad decem ceratia. Redigatur itaque ceratiorum numerus in grana. Exempli causa. quæro pretium quatuor ceratiorum. fiant inde 16 grana, & ducantur illa in se, fient 256. Hunc numerum duc in pretium unius grani, nempe 10. fiunt 2560. Qui numerus secundum Linscotium est valor Adamantis; sed fallitur is vehementer, quia hac ratione nimis augetur valor Adamantis. Hoc enim modo 20. Ceratiorū, hoc est, 80. granorum, valeret 64000. Quamobrem ne ita excrescat pretium, à trium granorum pretio auferenda decem, à 4. granorum 30. & à 5. granorum 60. & sic deinceps, semper augendo differentiam numero denario usque ad 41. granuum, circa quod mutatio fit.

Quia itaque à tertio grano progressio fit, addendo priori numero decem: Summa colligenda per regulam progressionis, collectaque à summa putati valoris auferenda. Verum quia 16. granorum valorem quæro, auferam ab eo numero 2. erunt 14. tot enim progressionis tantum sunt numeri, quia à tertii grani valore decem abstrahuntur, qui primus progressionis numerus est. Unum enim granum 10. valet. duo grana 40. Sed tria grana 90. demptis 10. id est, 80. Ut itaque postremum numerum progressionis habeam, multiplico illum per numerum excessus quo fit progressio, videlicet 10. & habebo 140. huic numero addendus primus, nempe 10. ut

regula

*Alius
modus
compu-
tandi.*

LIBER SECUNDUS. 135

regula progressionis docet, & habeo 150. Huius medium multiplicabo cum 14. vel quod perinde est medietatem 14, nempe 7, cum 150. & quotientis erit 1050. qui numerus est summa omnium qui additione 10. aucti fuerunt ad 14. usque numerum. Hic abstrahitur à putativo pretio 2560. & remanent 1510, verum 16 granorum pretium. Breviter ita tradi potest regula. Exempli causa, si quæras 16. granorum pretium, duc in se, habes 256. Hunc quotientem duc in 10, unius grani valorem, habebis 2560. iterum abstrahe à 16 duo, habebis 14. hunc duc in differentiam progressionis 10. habebis 140. huic adde primum progressionis numerum, nempe 10. & habebis 150. huius medium duc in 14. & habebis 1050. hunc abstrahere à putativo pretio 2580. & habebis 1510, pretium quæsitum.

*Regula
pretii cõ-
pendiosa.*

Tabella præcedentē regulam ostendēs.

Grana pretium numeri verum
 putativum auferendi pretium

1	10	10	10
2	40	—	40
3	90	10	80
4	160	20	130
5	250	30	190
6	360	40	260
7	490	50	340
8	640	60	430
9	810	70	530
10	1000	80	640
11	1210	90	760
12	1440	100	890

Potest hæc tabella ad libitum extendi, augendo numerum progressionis denario; sed frustra, quia in præcedenti tabula pretium verum, quod ab hoc

136 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
non differt, expressum est, ut inspicienti perspicuum est.

*Pretium
Adamantis
imper-
fecti.*

Haecenus pretium perfecti Adamantis, id est, qui omni vitio caret, ac legitimam corporis habet constitutionem, traditum & praescriptum est. Qui vitium habet, his regulis aestimari non debet. Nam si aliquo colore, vel exiguo tinctus sit, mox illi tercia statuti in tabella pretii pars auferri debet. Si nubecula aliqua, fissura, granum, aut pilus adsit, pro quantitate illorum, vitiique magnitudine, vel media pars, vel duæ, tertiæ, vel etiam plus auferendum est. Si non satis crassus fuerit, etiam si purus, etiam aliquid ipsius pretio detrahitur. Forma enim legitima ut commodius radiet requiritur. Nec hic certa regula statui ulla potest, Examinatori enim prudenti aestimatio relinquenda est. Hoc tamen notandum, quod Adamantes non crassi, & superius latissimi, qui videntur plus ponderis habere, quam revera illis sit, pluris paulo, quam pendent, aestimentur. Sed minoris, quam appareant. Qui magnam tabulam habent, & latera angusta, dimidium tantum pondus habent.

a *Quod calor corrumpat splendorem, colorem, & vires Adamanti, testis est VVolfangus Gabelchoverus in annotationibus cap. xv. Andrea Baccii de Gemmis, & Lapidibus, cuius hac sunt verba. Notandum hoc loco est, Adamantem à calore corrumpi, & vires suas, & colorem amittere. Ideo qui ipsos preservare volunt, cum vesperi eunt dormitum, sibi anulum extrahunt, & in cyathum aquæ frigida ponunt, vel illum supra Marmor, aut in alio loco frigido collocant.*

b *Auctor non maiorem Adamantem inventum fuisse putat, quam cuius meminit Nicolaus Monardes,*

at

at non est locus Monardis, sed Garcia ab Horto, ut capitibus precedentibus docuimus. Cl. V. Carolus Clusius maiorem Adamantem in Belgio conspectum haud putat, quam quem Philippus Hispaniarum Rex, ducturus Elizabetham Henrici II. Galliarum Regis maiorem natu filiam, emit de Carolo Affetati Antvverpie, Anno 1559, octogies millenis Coronatis: pendebat autem ceratos septem & quadraginta cum semisse, hoc est, 190. grana.

Magnus Dux
Heturia o'ca
Maximum
Adamantem
pouder -

CAP. VI.

Vsus Adamantis.

NON solum Adamas ornatui infervit, sed in scobem malleo redactus ad alias gemmas duriores sculpendas, & celandas utilis est. Absque ipsius enim ope, nec illæ commode, nec ipsemet ullo modo cælari, aut sculpi, ut dignitatem, & pulchritudinem adipiscatur, potest. Cum ipse à nullo pati possit, ac omnes alias gemmas, imo omnes res creatas duritie superet. Solet autem in hunc usum oleo misceri, cuius guttula, vel gemmis ipsis, vel ferro acuto, quod gemmam, aut Adamantem excavare debet, instillatur. Deinde ferrum à rota circulariter, & celerrime motum gemmæ adhibetur: ita multis rotationibus, & continuo affricu pulveris, tandem excavatur gemma. Verum Adamas multos dies resistit antequam effatu dignum quid ab ipso ablatum appareat. Paulatim tamen cedere sibi ipsi, ut lapis à guttis aquæ stillatitiis excavatur, cogitur: testante versiculo:

Ad sculpendum.

Gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.

Si quis miretur cur pulvis in Adamantem, cum illo durior non sit, agere possit, ac agens fortior patiente

riente esse debeat; mirari desinet, si particulam, quæ excavatur, eandem, pulverem qui excavat, non eundem semper esse animadvertat. Nam propterea in pulverem redigitur, ut singula pulveris corpuscula suum officium faciant, locumque excavandum terant. Deinde cum pulveris vis evanescit, iterum recentior, & non heberatus adhibetur. Solet enim pulvis in usum admissus duritiem amittere. Quod similiter Smir. lapidi, quo molliores gemmæ expoliuntur, & cælantur, contingit. Scrupulus unus scobis solet decem thaleris vendi.

Ad arma penetranda.

Adamantis cuspis si telo aut sagittæ imponatur, omnia arma facillime penetrat. Novi medicum familiarem, qui iactabat se singulari artificio, cuspidi acus imponere facile posse Adamantem, ac unguibus quemvis Adamantem, absque alio instrumento, vel materia, quam quæ à corpore humano sumitur, posse in squamas Specularis lapidis instar dividere.

Adamantem frangere.

Ad symbola.

Quid designet Adamas.

Usus etiam Adamantis est in symbolis, vel emblematis. In his enim illius figura innocentiam, constantiam, fortitudinem, aliasque virtutes designat. Adamantis figura usi sunt Cosmus Medices Magnus Hetruriæ dux; Borsus dux Modenæ, Regii, & Ferrariæ, primus Marchio Estensis, ac Comes Rovigii; Fridericus Gonzaga dux Mantuæ, primus Marchio Montis Ferrati; Laurentius Medices Urbini dux; Alphonfus Carretus Marchio Savonæ; Antonius Carraciolus, aliique complures, ut videre in tertio tomo symbolorum à me Pragæ editum licet.

CAP. VII.

Quo pacto Adamas sculpatur.

ADamas varia figura scinditur. cæteris præstantior habetur quadrata, hoc est dum superficies in quadratam tabulam redigitur. Dum autem in talem formam Adamas aptatur, id observari debet, ut duæ tabulæ laterales unam superiorem faciant, ac laterales hypotenusam anguli recte cõstituant. Deinde ut una pars superioris tabulæ, longior sit alteri necesse est. ita enim perfectissima illius forma est. Cui si accedat substantiæ puritas, ita ut nullus color in ea appareat, plerunquẽ 50. ducatorum pretio, si ceratium ponderet, æstimatur. In pretii tabella unius ceratii valor indicatur numero 130. eo numero floreni, vel thaleri, vel semisulares aurci intelligi possunt, prout nempe pretium intenditur, vel minuitur à mercatoribus. Solent etiam Adamantes in pyramidis formam, ex quadrangulo emergentem, a sculpi, sed huiusmodi figura licet cæteris aliis prævaleat, dignitate tamen & valore figurę tabulatæ cedit. Aliæ figuræ plerunquẽ propter lapidis nondum sculpti formam ita eliguntur ut quam minimum ipsius corpori decedat.

a Viuntur autem hodie Adamantum, gemmarumque sulptores, hoc glutine, cui gemmas ut poliantur inferere solent. & Resinæ libram semiss. cera flava, mastiches ana unciam semiss. hisce liquefactis admiscebis imbricis aut tegulæ frictæ pulverem per setaceum traiectæ, & lotæ, ad sufficientem duritiem, & quantitatem. Experimentum autem consistentiæ capies si aliquid lapidi madefacto instillabis. Attendendum autem est, sudo, & sicco cælo, tantum pulveri-

pulverizati Imbricis, seu tegula, non addendum, quantum udo, & humido. Huius, sed non tali modo preparati glutinis meminit auctor fol. 82. Hoc unicum (quoniam Adamantis mentionem fecimus) addendum putavimus, quod Aurifabri ut Adamantem non inficiant, sublatumque tuto palea applicent, soleant uti hoc glutine. Frustum eboris chryfibulo induunt, alioque chryfibulo superimposito, quod tamen eiusdem profunditatis non est, rimam argilla, sale bene subacta, oblinunt, ne aer intret, igneque ustum in materiam nigram vertunt, cere liquefacta ad sufficientem quantitatem eboris pulverizati admiscunt, eaque materia stylum, ligneumve bacillum inungunt, quo & levia quaeque tollunt. Huius ferme formam tradit Auctor folio 115. sed tantum utitur pro colore Adamantibus substernendo.

C A P. VIII.

De Carbunculo.

Magna fama est Carbunculi. Is vulgo putatur in tenebris carbonis instar lucere; fortassis quia Pyropus, seu Anthrax appellatus à veteribus fuit. Verum hactenus nemo unquam vere asserere ausus fuit, se gemmam noctu lucentem vidisse. Garcias ab Horto proregis Indiæ medicus refert, se allocutum fuisse, qui se vidisse affirmarent. Sed iis fidem non habuit. a Ludovicus Vartomannus regem Pegæ tantæ magnitudinis, & splendoris habere scribit, ut qui regem in tenebris conspicatus fuerit, eum splendere quasi si Sole illustretur existimet. sed nec ille vidit. Si itaque gemmam noctu lucentem natura producat, ea vere Carbunculus fuerit, atque hoc modo ab aliis gemmis distinguetur, omnesque alias dignitate superabit. Multi autem
gem-

Carbunculus.

gemmas in tenebris lucentes, à natura gigni non posse; verum falluntur. Nam ut lignis putridis, nitidulis, halecumque squammis, & animalium oculis, natura lucem dare potest; non video cur gemmis idonea suppeditata materia (in tanta rerum creaturarum abundantia) tribuere non possit. An itaque habeatur, aut non, incertum adhuc est. Doctissimorum tamen virorum omnium sententia huiusmodi gemmæ non inveniuntur. Hinc fit quod rubentes, & transparentes gemmæ omnes, ab iis Carbunculi, Anthraces, Pyropi, & Carbones nuncupentur. Quia videlicet carbonis instar lucent, ac ignis instar flammeos hinc inde radios iaciunt.

*Gemmas
posse nocte
lucere.
Incertum
an habeatur.*

- a Addendum hic etiam puto illud, quod Ælianus lib. 8. de historia animalium refert, nempe ciconiam ob crus fractum, & ab Heraclea muliere curatâ, Carbunculum (veram Æthiopum Amethystum) qui nocturnas tenebras instar lampadis illustrat, prætervolantem, gratitudinis ergo in sinum illius mulieris deiecisse.

CAP. IX.

Carbuncolorum genera.

CARBUNCULORUM apud Plinium genera varia sunt. Imo sexus discrimen facit. Acriores masculos, languidiores fæmellas arbitratur. Inter cætera genera recenset Amethystizontas, quorum extremus igniculus in Amethysti violâ exit; Syrtitas *Amethy-
sizon.* pinnato fulgore radiantes. Lythizontas, Charcedonios, nigriores aspectu, sed qui igne, vel Sole, & inclinatione, acrius quam cæteri excitantur, ac umbrante tecto purpurei videntur, & sub cælo flammeos contra radios Solis scintillant, atque stellas
intus

intus habent ardentes, si masculi sint. Nam fœminæ universum fulgorem extra se fundunt. Æthiopicos pingues, lucemque non emittentes, sed convulso igne flagrantēs. Alabandicos cæteris nigriores, sed scabros: Træzenios intervenientibus maculis albis, ac Corinthios colore pallidos. Inter Carbunculorum genera etiam *a* à Plinio recensentur: Anthracitis, Sandastros, *b* Lychnitis, ac Ionis. Anthracitis præcinctâ candida vena, in ignem iacta, velut intermorta extinguitur, contra aquis perfusa exardescit. Sandastros duplex: Indicus, vel Arabicus. eius commendatio summa, cum in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute, fere & stellas Hyadas, & numero, & positione imitantes, unde in religione habitus & in cæremoniis apud Chaldæos. Indici hebetare visum dicuntur. Blandior fœmellis flâma, alliciens magis, quam accendens. Arabici fumidi Chrysolitho similes dicuntur. Negâr aliqui Sandastros poliri propter teneritatem. Lychnitis circa Orthosiâ in Caria, sed probatissima in India, quam quidam remissiozem Carbunculum vocant, habetur. Ionis Lychniti similis duplex; quædam radiat purpura, altera cocco. Calefactæ digitorum attritu paleas ad se trahunt. Nascuntur apud Nasamonas in montibus. Potoria vasa ex hoc lapide & è Lychnite factitata traduntur. Omnia hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt, partemque ceræ in signo tenent. Hæc sunt genera à Plin. ita confuse tradita, ut non internoscantur; non dubium tamen est, quin Rubinos, Granatos, Almandinos, Hyacinthos nostros, aliasque rubentes gemmas omnes hic descripserit, & Carbunculi nomine appellarit. Ne itaque confuse historia illorum tradatur, Carbunculi, hoc est, rubentis & diaphanæ gē-

ma

ma genera sunt Rubini, Granati, Almandini, & Hyacinthi rubri: nam tales inveniuntur. Horum historiam ordine describam.

- a Libro 37 Naturalis historiae cap. 7. littera 1. Anthracin hanc Hematitidis genus facit Georgius Agricola lib. 7. de Natura Fossilium cap. 5.
- b Lychnitis lapidis meminit Philippus Iacobus Maussacus libello de fluviis Plutarcho adscripto fol. 2. in descriptione fluvii Hydaspis, pluribusque in notis suis ad eundem libellum (edidit autem eum Tolosa 1615. in 8.) fol. 213. Idem vero Psellus de lapidum virtutibus supra cap. 4. huius libri citatus, testatur Lychnitem collo suspensum, oculorum fluxiones sistere; appositum fronti linea lacinia involutum.

CAP. X.

De Rubinis.

Rubinus est gemma diaphana, rutilans, rubensque, exigua portiuncula caerulei coloris, ac limam respuens. Rubedo ipsius non est puri minii, vel cinnabaris, sed sanguinis poti⁹, cocci, laccae Indicae, aut kermesini. Quo tamen minus caerulei, modo aliquid in extremo igniculo appareat, eo nobilior est. Si ex flavedine rubeat gemma, non ad Rubini, sed Granati, vel Hyacinthi species referenda est. hac enim nota ab iis distinguitur.

CAP. XI.

Genera Rubinorum.

Rubinorum quatuor sunt genera. Verus, & simpliciter appellatus Rubinus, Rubacellus, Ballacius, & Spinellus. Inter hos aliqui albicant, &

144 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
vix rubedinem habent, albi Rubini nuncupati, alii
cerasi maturi instar rubent, aliqui mixtos habent
colores, aut media parte rubent, media candicant,
alii media parte Sapphiri, media Rubini sunt. Qui
albi sunt, duritie à cæteris gemmis distinguuntur.

C A P. XII.

De vero Rubino.

*Carbun-
culus est
magnus
Rubinus.*

RUBINUS verus, ut dixi, cocci, & lacce Indicæ
colorem refert, vitrumque eodem colore ad-
mixto lini oleo tinctum, apprime veri Rubini co-
lorem ostendit. Habet coccus, vel lacca Indica non-
nihil coloris cinnabaris. Verum parum cærulei in
extremo igniculo subesse videtur. Si enim nimis
multum cærulei appareret, Balassium referret. Hic
verus Rubinus si magnus fuerit, & 20. Ceratiorum
pondus excedat, Carbunculi celebrati nomine di-
gnus est, atque is censeri debet, qui tanto in pretio
apud veteres fuit, ac cui inter tenebras lucendi fa-
cultas falso data fuit.

Rubinus ab Indis vocatur *Tokes*, vel *manca*, à
Persis & Arabibus *Iacut*.

C A P. XIII.

*Loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur
Rubinus.*

NOBILIORES Rubini in insula Zeilan nascuntur.
Alii, & minores in Coria. Calecut, Cambaia, &
Bismager. Optimi in flumine Pegu, quos incolæ
ore & lingua explorant. Nam frigidiores & du-
riores meliores arbitrantur. Illorum colorem igne,
in quo coquunt, augere dicuntur. Nasci solent in
quadam lapidea matrice rosei coloris, quam aliqui
si

si perspicua fuerit, Balassium Rubinum vocant. Nam si transparent, gemmæque instar non sit, ab omnibus mater, aut matrix Rubinorum appellatur: propterea quod (ut infans in utero materno sanguine nutritur) in hac Rubinus formetur, alatur, ac excreseat. Primum candicat, deinde paulatim maturescens ruborem contrahit. Hinc fit quod albi, & albicantes qui nondum maturi sunt, reperiantur. *a* Nascitur plerunque in eadem fodina ubi Sapphiri reperiuntur. Si alimentum varium fuerit, & non omnino Rubino idoneum; mixti coloris inveniuntur, nempe partim albicantes, partim rubentes, aut media parte Rubini, media Sapphiri, quos Indi *Nilacãdi* quasi Sapphirorubinos appellat.

*Balassium
mater
Rubini.*

Veri Rubini satis magni reperiuntur. Rudolphus Secundus Imperator Augustus, & invictissimus, ac Dominus meus clementissimus, Rubinum habet qui parvi ovi gallinacei magnitudinem æquat, ac ceratia pendet.

*Cæsaris
Rubinus.*

Is, à sorore sua Galliarum regis vidua, ad ipsum hereditario iure pervenit. Illo maiorem in Europa inveniri non puto. Si quæ gemma pro vero Carbunculo unquam habita fuit, illa haberi debet. Intellexi, olim 60. ducatorum millibus emptam fuisse. Verum si quod rarum, & pulchrum est, magno æstimari debet, ille aut inæstimabilis prorsus, aut longe pluris æstimandus est. Cleopatraræ Margarita 234375. ducatis æstimata fuit. Ut illa omnes sui generis pulchritudine, & magnitudine superavit, ita & hic Carbunculus. Nec propterea, quod non pluris venit, existimandum iusto pretio fuisse venditum. Quia mercatores tanti pretii gemmas servare non possunt. Nam si otiosas pecunias, aut divitias steriles habere, aut ære alieno gravati, bonis cedere nolint, divendere coguntur.

a *Author hæc sequentia habet ex Garcia ab Horto lib. 1. Aromatum & simplicium historia cap. 49.*

C A P. XIV.

Rubini proprietates, qualitates, & facultates.

*Ad vene-
na.*

TRadunt authores, Carbunculum, seu verum Rubinum, gestatum, vel ebibitum, venenis vehementer resistere, ac à peste præservare, tristitiam arcere, libidinem coërcere, malas cogitationes, & terrentia somnia avertere, animum exhilarare, corpus incolūme conservare, a ac si homini infortunia instent, ea mutatione coloris in obscuriorem significare, iisque præteritis iterum pristinum colorem recuperare. Interim tamen somnum minuere, ac sanguinem nonnihil exagitare, ut gestantes facile excandescant.

a *VVolfangi Gabelchoveri insignem de se ipso historiam notatu dignam, hic annectere placuit. Cuius verba in comm. cap. 6. Andrea Baccii de gemmis, & lapidibus, hæc sunt. Notatu vero dignum est, Rubinum verum orientale, coloris crebra mutatione, & obscuritate, homini ipsum gestanti, certum aliquod infortunium, & calamitatem non diu absuturam denunciare, & pro maiori, vel minori infortunio, ad maiorem, vel minorem nigredinem, & opacitatem declinare. Id quod tum à viris Clarissimis frequenter audiivi, tum quoque prob dolor ipse expertus fui. Cum enim 5. Decembris Anni 1600. post Christum natum, cum dilectissima coniuge, Catharina Adelmannia pie memoriæ, Stutgardia Calviam proficiscerer, observavi in itinere manifestissime, Rubinum pulcherrimum, quem annulo aureo inclusum ab eadem dono acceptum, in manu*
gerc-

ger eam, semel atque iterum splendidissimum colorem fere prorsus amisisse, & pro splendore obscuritatem, & luce tenebras acquisivisse: quæ nigredo, & obscuritas non solum per unum, vel alterum diem, sed aliquot perduravit, adeo ut vehementer perterritus, annulum ex digito removerim, & in cistam recondiderim. Vnde non raro coniugem admonui instare vel mihi, vel illi insigne periculum, quod ex Rubini mutatione, & varietate collegeram. Neque sane animus meus me fefellit, ut quæ intra paucos dies lethali morbo correpta fuerit, qui ipsam ad mortem usque comitatus est. Post mortem vero pristinus splendor sua sponte denuo rediit.

CAP. XV.

Dignitas, & valor Rubini, seu Carbunculi.

Rubini dignitas dum 10. ceratiorum pondus excedit maxima est, propter gratissimum quo oculos pascit colorem. Proinde Adamantum pretio omnino æstimari potest, nec autem 10. ceratiis ulterius alia, quam priori tabula, qua Adamantum pretia statuuntur, op^o est. Scribit a Garsias ab Horto, 34. ceratiorum Rubinum à regulo in Decan 32. libris auri emptum, aureis Lusitaneis 20000. æstimatum fuisse, quod pretium proxime illi, quod tabella ostendit, accedit. Minorum Rubinorum pretium certum vix statui potest. Hodie tamen gemmarii pretium illius ab Adamante cui associari potest Rubinus, accipiunt. Ut si videatur ex magnitudine habere 4. ceratia, valore Adamantis (modo perfectus sit, & colore absoluto) qui quatuor ceratia pendet æstimetur. Eodem modo æstimantur & illi qui in tabulas redigi non possunt, ac meliores crudi, quam præparati, apparent. Reliqui Rubi-
 qui notissimi

*matrona-
lium pre-
tium.*

qui ad collaria matronarum vel mundum muliebrem exornandum eliguntur, neque exactam formam habent, non tanti æstimandi sunt, quanti qui tabulam constituunt. Qui vero tenues sunt, sed tamen colore, & pulchritudine absque cavitate inferiori perfecti, tanto pretio valent, quanto qui iustam crassitiem habent, cum neque ponderis, neque crassitie, sed tantum amplitudinis, coloris, & perspicuitatis in illis habeatur ratio.

a *Libro 1. Aromatum & simplicium historia cap. 49, non 34, sed 24. caratiorum habet: & male Auctor scribit emptum fuisse 32. libris auri, cum Garcias ipse affirmet emptum fuisse sex auri minis, quæ quinq; Lusitanicas arrobas efficiunt. Cum Lusitanica Arroba constet 32. libris teste Cl. v. Carolo Clusio.*

C A P. XVI.

Imitatio, & adulterium Rubini.

ADulterari, vel fucari solet Rubinus tribus modis. Primo dum ipsi, si absque aliqua, vel pauca rubedine sit, rubra bractea, aut color, aut vitrum aliquod rubeo colore tinctum, & splendens substernitur. Qui modus nonnullis ideo carere fraude putatur, quod vera gemma licet colore non proprio adiuta, appareat. Verumtamen fraus est pretium gemmæ alieno colore augere. Ob hanc imposturam famæ iacturam fecit gemmarius quidam, dum Rudolphum Imperatorem invictissimum & Dominum meum clementiss. decipere conaretur. Secundo dum alia gemma nobilis candicans, ut Sapphirus albus, CrySTALLUS, Topasius, aut Pseudoadamas in illius locum substituitur, atque propter colorem, bracteam, aliudve corpus diapha-

diaphanum substratum, ita rubet, & radiat, ut à vero Rubino nihil differat. Tertio dum vitri partes *Duplicata.*
 duæ mastice ita glutinantur, ut mastix colore cocci tincta per utrumque vitri corpus ita pelluceat, ut verus Rubinus videatur. Horum modorum secundus, & tertius usitatissimi sunt. Verum non adeo difficulter deprehenduntur. Primo modo fucati dignoscuntur, quia non exacte scintillant, limam non perferunt, ac colore pulchriores veris videtur. Horum fraudē solent aliqui ad unguem noscere. Nam si colore rubro caruerit, ac gemmæ planities ungui superponatur, visusque per superficiem gemmæ, & unguis dirigatur, candor absque colore apparebit. Veruntamē gemmarii, inferiores gemmæ superficies, variis angulis ita artificiose scalpere norunt, ut multiplici superficie in omnē partem reflexu fraus innotescere perito artifice non semper possit. Propter has fraudes Rubini hoc seculo non tanti quam olim fiunt.

Nonnulli Rubinū ementiuntur auripigmento, *Auripigmentum*
 quod excoquunt in vitro, nō exacte obturato, len- *mentum*
 to igne: ac frustula vitri lateribus adhærentia, sed *coctum in*
 admodū frangibilia, statuis cereis adhibent, ut Ru- *Rubini*
 bini vices, quos exacte referunt, suppleant. *speciem*
abit.

CAP. XVII.

De Rubino Balassio.

Hic Rubinus qui Balassius, aut Pallacius vocatur, inde nomen habere putatur, quod palladium, seu mater Rubini veri ante descripti, in quo nascitur, & tanquam in palatio, vel domicilio residet, sit. Habet iste Rubinus laccæ Florentinæ, aut Cremesinum colorem, ita ut parum cærulei coloris vero rubro admixtum videatur, rosei coloris

150 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
rubentis instar. Verum color hic dilutus est admodum, visui admodum gratus, ac Rubini veri instar fatis splendens. Sæpius in venis Sapphiri hoc genus reperitur, è cuius tinctura cærulea huius rubedo diluitur, & temperatur. Nascitur in iis regionibus in quibus Carbunculi, & veri Rubini.

C A P. XVIII.

Dignitas, virtus, & usus Balassii.

Rubini veri, putatur Balassius, habere vires, & facultates, licet languidiores. Peculiariter tamen furoris, iræ, atque libidinis impetus frænare, & coërcere putatur, ob id mulieribus maxime convenire. Deinde iecoris omnia vitia emendare creditur.

C A P. XIX.

Balassii pretium, & valor.

Longe vilior Rubino est Balassius. Nam, teste Linschotano, 1. ceratium pendens, 10. ducatis æstimatur, 2. ceratia pendens 20, 3. pendens 30, 4. pendens 40. & sic ulterius multiplicando numerum ceratiorum per 10.

C A P. XX.

Imitatio, & fucus.

Adulterantur ut veri Rubini, ac difficilius in illis fraus deprehenditur.

CAP. XXI.

De Rubino Spinello.

MAgis hoc genus rubet, quam Balassiorum. Attamen non habet Spinellus splendorem legitimi Rubini, fortassis fœmina Plinio est. In iisdem locis invenitur, ubi alii Rubini: minores etiam vires habet, quam Rubinus, ac facile adulteratur. *Locus naturalis.*

Spinellorum aliquot sunt genera. Aliqui enim tam perfecti sunt, ut Rubinis comparentur. Aliud genus de rocca veteri est, quorum aliqui colorem Rubassorum habent, aliqui vergunt ad Hyacinthi coloré, neque adhuc statutum est an Spinelli sint. Gemmarii periti pro Spinellis non habent; sed pro Rubacis, aut Rubicellis, vel etiam Hyacinthis; sed etiam præstantes sunt, ut Spinellis comparentur. Volunt enim illos ita laudare, ut pro Spinellis vendere possint. Expoliunt etiam eo modo quo Spinellos, licet colore Hyacinthi, vel Rubicelli sint. Cum Spinellus de rupe veteri præ manibus est, qui Adamanti unius ceratii sociari potest, & in tabulam redactus est, valet dimidium pretii Adamantis, si perfectus sit. Nam si vitium habeat, proceditur ut in regula de Adamantibus docui. *Genera.*

CAP. XXII.

De Rubacis, aut Rubicellis.

Gemma istæ ambigunt inter Spinellos, & Hyacinthos, ut nescias num ad hos, vel illos referre debeas, videtur enim color ex utrisque mixtus. Bohemicis Granatis interdum etiam valde similes sunt, ac igne num Granati sint probantur. Nam

Granati Bohemici ignem absque coloris vel mini-
mi iactura ferunt, illi nequaquam, quia vel amit-
tunt colorem, vel mutant, ut facile Granatos non
esse manifestum fiat. Extremus istorum igniculus
plerunque flavescit. Vilioris sunt pretii, quam Spi-
nelli, ac Balassiorum pretio dimidio æstimari pos-
sunt si vitio careant.

C A P. XXIII.

De Granatis.

AD Carbunculi genera merito Granati referen-
di sunt: cū luci, aut Soli expositi carbonis ima-
ginem ostendant, meliusque quam Rubini. Grana-
ti enim fere omnes ex flavedine rubent, ignis in-
star, minique nativi vel factitij colorem quo ignis
depingi solet in se habere videntur. Ob id à Gallis
vermeille vocantur, quo nomine etiam minium si-
gnificatur. Nam Galli minium *vermeillon* appellant,
a quo derivatur *vermeille*.

C A P. XXIV.

Granatorum genera, & loci natales.

GRanati alii orientales, alii occidentales. Orien-
tales ex India, Calecutio, Cananor, Cambaia,
& Palaguate, ac ex Æthiopia adferuntur. ibique in-
veniuntur. Hi trium generum reperiuntur. Nam
aliqui nigriores sunt cæteris, sanguinisque atri co-
lorem referunt, satis tamen rutilant, ac splendent.
Bractea supposita alba in Sole carbonis igniti spe-
ciem referunt: ut propterea à nonnullis veri Car-
bunculi putentur. Magni hi inveniuntur. Nam
vidi qui ovum gallinaceum magnitudine supera-
rent. Aliud genus est, quod Hyacinthi colorem

*Magni-
tudo.*

refert, ac nisi nimia rubedo adesset, Hyacinthus putaretur. iste à gemmariis Soriana appellatur. Si *Soriana.* nimium flavedinis habeat, inter Hyacinthi species referenda est, ac ea erit gemma quam Itali, *Iacinta la bella,* vocant. Sæpe enim ita nutant, aut ambigunt gemmæ, ut nescias ad quam speciem referre debeas. Hinc fit ut sæpe ne à gemmariis quidem dignoscantur. Nam duritie eiusdem speciei gemmæ non semper æquali sunt: ita ut hac ratione discerni nequeant, ac certissimum sit ambigere. Constat enim plures gemmas interdum à natura non solum misceri, sed coniungi. Tertium Granati genus Martii violæ colorem habet rubedini intermixtum. Hoc cæteris præstantius iudicatur, ac Italice à gemmariis, *Rubina della rocha,* vocatur. Fortassis Carbunculus Amethystizontas Plinii est. Verum difficile est hic aliquid certi statuere.

Occidentales Granati aliqui sunt dilutioris coloris, ut Hispanici, qui Grani punici colorem referunt, ac satis magni reperiuntur, flammamque coruscantem æmulantur. Aliqui ex flavedine rubent colore admodum saturo, & qui igne ab iis removeri non potest. tales sunt Bohemici. Tanta enim copia rubedinis in iis est, ut nigrescant nisi excaventur, ac bractea argentea illis supponatur. Huius enim beneficio quodammodo diluitur coloris abundantia, quemadmodum excavatione minuitur. Quotquot in Bohemia inveniuntur, omnes vitio ita carent, ut ostentum sit, si unus reperiatur qui vel nebulam, vel fissuram, vel simile quid habeat. Prope Balnea Teplicensia non procul ab Albi & ab oppido Bili-na reperiuntur. Hi orientalibus nobiliores sunt. Tum quia vitio carent, tum quia igni resistunt,

*Differen-
tia in co-
lore.*

*Puritas
Granati
Bohemici.*

verisque carbonibus similes sunt. Hos rustici in agris passim absque matrice, arenæ aut pisorum instar inveniunt, venumque Pragam deportant. Dum reperiuntur, ita nigricant extrinsecus, ut nisi contra lucem quis eos intueatur, rubedinem percipere vix possit. Aliqui præterea sunt Granati Iserini vocati, qui nempe ad Iserin pratium circa confinia Silesiorum colliguntur: scabri hi sunt, plerumque vitiiis pleni, ac raro plane perspicui, Rubinis Spinnellis viciniore, quam Bohemici. Dum perspicui non sunt, matres Granatorum vocantur.

Silesiaci.

C A P. XXV.

*Qualitates, proprietates, usus, & dignitas
Granatorum.*

GRANATOS manifestam aliam qualitatem, quam exsiccandi, si in pollinem redigantur, habere non puto. Alias collo suspensi, & ebibiti, tristitiæ multum resistere, ac cor confirmare, melancholiæque adversari putantur. In medicos usus dum recipiuntur, calcinantur, ac electuariis cordialibus adhibentur. Præparantur autem optime hoc modo. Primo igniuntur, & in oleo salis aliquoties extinguuntur donec solvantur. Soluti oleo tartari in lactis cremorem coagulantur, lavanturque aqua calida, postmodum usui adhibentur.

Præparatio Granatorum.

Dignitas Bohemici magnitudo.

Quod ad dignitatem attinet, Bohemicos omnibus aliis præferrem, quod rarissime magni, ac vix pisis maiores inveniuntur: & præterea quod illorum color nullo igne auferri, aut minui possit, quod nulli gemmæ coloratæ proprium est: Ita ut hac ratione quodammodo immortalis, & Adamanti, auroque obriso comparandus sit. Novi qui per multos menses in igne detinuerant, variisque modis colorem

lorem mutare, aut demere tentarant; sed frustra, quod color igni resistat, & in vaporem, aut halitum abire non possit.

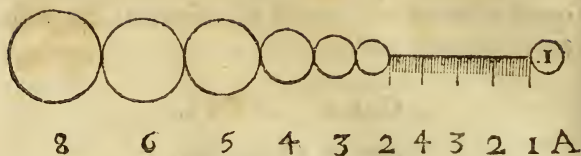
CAP. XXVI.

Pretium Granatorum.

Imperator Rudolphus invictiss. & Dominus meus clementiss. magnos Bohemicos in pretio habet, & merito, cum rarissimi sint, & si quis avellanæ magnitudinem æquet, Rubini veri pretium æquare debeat. Exigui innumeri reperiuntur, sed vilissimi sunt ob copiam, ut Margaritæ parvæ. Orientales, & reliqui, quia maximi, ac satis multi inveniuntur, istos neque dignitate, neque pretio superare debent. Bohemici parvi, & minuti, ad libram venduntur, ac pro eorum magnitudine augetur pretium. Maiores foraminibus rotundis examinantur. Nam qui primum foramen, formati, & politi, tegere, ne id transeant, possunt, hi si quatuor numero sint thalero venduntur. Qui secundum tegunt, unum thalerum valent. Qui tertium, tres thaleros valent. Qui quartum, 9. Qui quintum, 27. Qui sextum, 81. Qui octavum, quod sub se cyphram 8. habet, 364. Nam septimum foramen errore pictoris omissum est in figura, sed eius pretium tabula indicabit. Qui cupit foramina sibi describere, hac ratione fiet. Sumatur Granati thalerum vel coronatum valentis diameter, ac secundum longitudinem quater multiplicetur. Exempli causa diameter sit pisi magnitudine, adiciantur adhuc tres diametri, ita ut fiat 4. pisorum longitudo.

Circuli hic descripti foramina sunt.

Tum

Tum singulæ diametri à prima, videlicet secunda, tertia, & quarta, dividantur in sex partes æquales, ita erunt sectiones octodecim. Nam prima diameter nullam habet, quia eos qui minus thalero valent, taxare hic nolui. Si tamen quis magnitudinem foraminis eorum, quorum quatuor thalero valeant, habere volet, dividat in sex partes primam diametrum. Nam quinque partes diametri constituent diametrum illorum. Primus circulus qui in se notam 1. habet, foraminis quantitatem indicat, ex quinque sectionibus primæ diametri in linea conflata. Non secui tamen in partes primam diametrum, sed tantum reliquas tres. Diametros illas quatuor indicant numeri suppositi prope litteram A 1. 2. 3. 4. Sectiones litteris non notantur. Ex singulis sectionibus tanquam diametris, si quis velit, formentur circuli pro foraminibus. Initium diametri est ipsum A punctum, altera extremitas est punctum sectionis.

Primæ diametri circulus, seu foramen quod sub se 2. habet, finiens in prima sectione, Granatum ea magnitudine præditum, uno thalero, seu coronato æstimat. Secundus circulus qui sub se 3. habet, ac à secunda sectione ad litteram A extenditur, 3. thaleris æstimat. Tertius sub se habens cyphram 4, qui à tertia sectione ad A litteram extenditur, 9. thaleris æstimat. Quartus sub se habens cyphram 5, thaleris 27. & ita deinceps augendo præ-
tium

tium proportione tripla usque ad septimam sectionem, quæ à sexta sesquialtera differt, & in reliquis observatur. Ita decimatertia sectio, quæ tres diametros exacte continet, Granatum ea magnitudine præditum 6165. thaleris æstimat: quæ 4. diametros, 45666. thaleris. Id observatum est in sesquialtera proportione elicienda, quod dum impar numerus fuit, cuius dimidium accipiendum erat, unitatem abiecerim. Licet autem maiorem decima sectione reperiri Granatum non putem, tamen ad decimam quartam usque sectionem tabulam feci, & sectiones in figura ad decimam nonam sectionem, ubi quarta diameter finitur, produxi: ut intelligat Lector, inæstimabilem, aut ingentis pretii esse posse, si ad illam magnitudinem perveniat. Si Margaritæ dum communem mensuram excedunt, inæstimabiles fiunt, propter raritatem, cur Granati isti esse non possint, nescio. Cum hominum opinio, & raritas sola pretium faciat. Ego qui per multos annos in Bohemia habitavi affirmare possum, me nunquam quinta, aut sexta sectione maiorem vidisse, licet magno studio quæsierim.

Tabula

Tabula Sectionum.

Ab A littera ad primam sectionem, crassus Bohemicus Granatus valet ut sequitur.

Ab A littera ad	}	primam	}	n̄ valet	}	1	} Thalerū	
		secundam				3		
		terciam				9		
		quartam				27		
		quintam				81		
		sextam				243		} Thaleros
		septimam				364		
		octavam				546		
		nonam				819		
		decimam				1218		
		undecimam				1827		
		duodecimam				2740		
decimam tertiam	4115							
decimam quartam	6165							

Iserini Granati dum absque vitio sunt, & colorem gratum habent, ac igni resistentem, orientaliū pretio æstimantur. Orientales primi generis, & secundi, si exemplares fuerint, id est, figura, colore, ac duritie perfecti, atque 1 ceratium pendent, duobus thaleris æstimari possunt. Si 2. ceratia pendent, 4. thaleris, si 3. ceratia, 6. si 4. ceratia, 8. Duplando ceratiorum numerum usque ad pondus 20. ceratiorum. Inde pondus ad quadragesimum ceratium usque triplicandum, à quo ad 60. quadruplicandum, ac deinde ad 100. quintuplicandum, ut 100. ceratiorum 500. thaleros valeat. Atque postremo ad 200 ceratium sextuplicandum, ut 200 ceratiorum, valeat 1200 thaleros. Habenda tamen maxima ratio coloris. Quia enim variant colore, & ita interdum ambigunt, ut prope ad Rubini colorem accedant, possunt periti gemmarii iudicio, vel plaris, vel mineris æstimari. Neque solum ob hanc causam

Color statuit gemmis pretium.

causam inconstans habent pretium, sed quia paucis noti sunt, & à paucis expetuntur, ac interdum copia illorum ad nundinas adfertur. Maiores quia rariores sunt, priori regula semper aestimari commode possunt. Orientales tertii generis qui Rubini della rocha Italice vocantur Spinellorum pretio aestimari possunt: cæteris enim Granatis orientalibus præstantiores habentur.

Rubini della rocha.

CAP. XXVII.

De Almandinis.

Almandini ambigunt inter Granatos, & Rubinos, ita ut Rubini nigriore colore tincti videntur. Viliores sunt Rubinis, atque imbecilliores vires habent. Olim Alabandici vocati fuerunt. Pretium habent Granati orientalis.

CAP. XXVIII.

De Amandinis.

Hi à Plinio Træzenii vocantur, variisque coloribus interstinguentibus maculis albis rubent. Paucis hæc gemma nota est, & ob id vix in pretio ullo.

a Libro 37. Naturalis historia cap. 7. littera f.

CAP. XXIX.

De Hyacintho.

Hyacinthi quia ex flavedine rubent, ignisque flammam imitantur, ad Carbunculi genera referuntur. Verum non omnes, sed id genus tantum, quod cæteris rubicundius est, sanguinisque biliosum colorum.

colorem ostendit. Hoc genus vix pisi magnitudinem excedere ait Plinius. Ego Hyacinthum maiorem, qui egregia rubedine splendet, omnino à veteribus inter Carbunculi genera numeratum fuisse autumo: nostrates vero aliquos inter Chrysolithi genera à veteribus numeratos fuisse non dubito.

C A P. XXX.

Genera Hyacinthorum.

Quatuor Hyacinthorum ratione coloris genera statuo. Primo genere continentur qui ignis instar rutilant, ac cocci colorem referunt, minii nativi, aut sanguinis admodum biliosi instar. Hos *Galli Jacinte la belle* vocant, atque proxime Granati Bohemici colorem referunt, sed dilutiorem absque ulla nigredine intermixta. Hi cæteris omnibus præferuntur, ac ad Carbunculi genera referri possunt. Secundo genere continentur qui rubedine croci flavescunt, planeq; vitri è stibio concinnati, aut plumbi cum lateribus ter in laminam ferri fusi, & vitrificati, colorem representant. Tertio genere continentur qui Succini flavi coloré ita exacte ostendunt, ut dignosci à Succino nisi duritie aut palea (quam non attrahunt) non possint. Talem ego habeo. Hi omnium sunt vilissimi, neque omnino pellucet, propter atomos, & corpuscula quæ in se continent, ac diaphanitatem impediunt, eosque antiquorum Lyncurios potius, quam Succinum putarem. Vix enim credibile est veteres Succinum molle, ignisque iniuriis obnoxium, pro lapillo, aut gemma habuisse. Quarto genere, qui nihil prorsus rubedinis in se habent, quiq; albi, pellucidi, Succini colorem referunt, continentur. Hi
omnium

LIBER SECUNDUS. 161

omnium sunt vilissimi. Refert aliud genus Rucus quod fulvum & cæruleum colorem commixtum habeat. Verum id ut à me, ita ab alio nunquam visum fuisse puto. Propterea quod viride sit oportet. Fulvus enim color cæruleo mixtus, perpetuo viridem colorem efficit, ut norunt pictores, qui Indico, & auripigmento, atque quovis flavo, ac cæruleo colore, viridem efficiunt. Si quis in gemmæ corpore distinctos hos duos colores ponat, plures apparebunt; videlicet viridis, rubellus, & purpureus, ut, in iride cælesti, & Opalo gemma, quæ rubro, cæruleo, flavoque colore tincta, viridem, & purpureum, propter reflexionem ostendit. *a* Plinii Hyacinthus hodie inter Amethysti genera ponitur. *Quemadmodum Amethystus veterum, nunc Granati nomen obtinet. Ætas, ac gemmariorum imperitia, gemmarum nomina ita confundit, ut vix aliquid certi hac in re statui possit.*

a Lib. 37.

cap. 91

Plinii Hyacinthus.

C A P. XXXI.

Locus natalis, virtus, usus, proprietates, pretium, ac adulteria Hyacinthorum.

AD Iseram fluvium in confinibus Silesiæ, & Bohemiæ, torrentemque Georgii prope Hirspergam inveniuntur ignobiliores. Nobiliores enim ab oriente deferuntur, ac in Cananor, Calecut, & Cambaia reperiuntur. Præcipuus usus est ad pestem arcendam, si pro amuleto collo appensus, aut annulo inclusus gestetur. Ad hæc somnum conciliare, virtutes cordis tueri, divitias, honores, ac prudentiam augere, animi alacritatem efficere, ac à fulgure portantem defendere creditur. Primum *Pretium.*

Vires.

Pretium.

L Post-

Postmodum tertium. Inde quartum vilissimum, nec ipsa cælatura maius, ita ut lapidis pretium cælaturæ non suppleat. Exempli causa, si pro cælatura solvendi sint 2. thaleri, vix 4. valeat. Primum genus cælaturæ, pretium octupla proportione excedere potest. Secundum quadrupla. Tertium dupla. Vel si quid certius desideres, primum genus Granati orientalis duplum pretium habeat, secundum idem, & tertium dimidium. Verum ut in vilioribus gemmis nihil certi statui potest, ita nec hic: nam gemmarii in pretio gemmarum inconstantes sunt licet aliquid certi pro norma, ut hic facimus, statui possit. Color, puritas, magnitudo, ac forma mutant gemmarum pretia. Hic absolutæ gemmæ non vitiosæ æstimantur. Adulterium Hyacinthus vix meretur. In illius locum aliquando substituitur ex plumbo vitrum, quod à vera gemma pondere, & duritie facile distinguitur, mollius enim, & gravius vera gemma.

*Vitrum
plumbi.*

C A P. XXXII.

De Amethysto.

Amethysus Hebraice *Achlamab*, Chaldaice *ene-gla* vocatur. Violacei est coloris, qui ex mixtione rubri, & cærulei coloris emanat. Huius differentia ratione loci natalis & coloris distinguuntur. Aliqui enim, ut Indici, flavedinem immixtam habent, cuius ratione inter Carbunculi genera referuntur, & Hyacinthis proximi sunt. Aliqui vini suppurpurei colorem habent, etiam in India reperti. Alii violaceo quidem colore tincti exacte sunt, sed paucio, ita ut plane, transparentes sint, qui ut cæteris molliores, ita etiam viliores sunt, ac in Bohemia, Saxoniam, aliisque regionibus ut præcedentes
inve-

inveniuntur. Quibus vero in purpura refulget roseus nitor Carbunculi instar, præ cæteris commendantur, tum quod duriores, tum quod in Adamantem ita verti possint, ut fucus à peritissimis gemmarum vix deprehendi possit. Vidi enim, Adamantem 18. mil. aureorum emptum, aureoque annulo inclusum, cū Amethysto orientali dealbato eiusdem formæ & magnitudinis, eodemque modo auro inferto, ita conferri ut à me nulla differentia animadverti potuerit. Hic ducentis thaleris ab Imperatoris aurifabro æstimatus fuit, ob aquas ut vocant Adamanti vero similes, quas hinc inde micans iaciebat. Vertuntur in Adamantem eo modo ut Sapphiri, quibus præferuntur, quod non ita albicent, ac genuinum Adamantis splendorem egregie ementiantur.

Amethysti usi nitor, & pulchritudo.

Pretium.

CAP. XXXIII.

Loci natales, ac pretium.

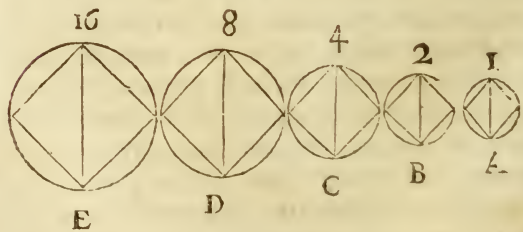
REperiuntur in India, Arabia, Armenia, Æthiopia, Galatia, Thaso, ac Cypro, aliisque locis orientalibus, celebriores. In Germania, Bohemia, Misnia circa Wolkenstein, & arcem Hohenstein, quæ miliari distat à Stolpa, civitate Misniæ. Item ad Trebisam prope Misniam, locisque vicinis pulcherrimi, ac perfecte violacei, etiam candidiores copiose inveniuntur. Verum CrySTALLI instar molles omnes, ob quam causam minus expetuntur. Orientales, id est, duriores si absque macula sint, & vitio careant omni, optatumque habeant colorem, dum unum ceratium pendent, unum thalerum, aut coronatū valere possunt. Dum duo pendent, duos thaleros, dum tres, quatuor, dum quatuor septem, ita ut differentiæ semper unitate augeantur, ut ta-

164 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 bula indicat, ac differentia præcedenti præ-
 tio addita sequens pretium constituat. Sic 20.
 ceratorum valebit 201. thaleros. Si quis lo-
 co thaleri ducatum velit, perinde fuerit: modo
 proportionem tabulæ fervet. Nam Gemmarii fa-
 cile variant istarum gemmarum pretia, quia co-
 loris maximam habent rationem, neglecto pon-
 dere.

Tabula.

Cera- tia	Pre- tium	Differe- ntia	Cera- tia	Pre- tium	Differe- ntia	Cera- tia	Pre- tium	Differe- ntia
1	1	1	9	37	9	17	147	17
2	2	2	10	46	10	18	164	18
3	4	3	11	56	11	19	182	19
4	7	4	12	67	12	20	201	20
5	11	5	13	79	13	21	221	21
6	16	6	14	92	14	22	242	22
7	22	7	15	106	15	23	264	23
8	29	8	16	131	16	24	287	24

Bohemici, & Saxonici, à magnitudine æsti-
 mantur.

Minima figura præditi thaletum, dupla vero su-
 perficie 2. thaleros, quadrupla quatuor, octupla
 octo, & sedecupla 16. thaleros valent. Magnitu-
 do

do autem duplæ superficiæ habetur, si in circulo quadratum æquilaterum fiat, ac ex hypotenusa aliud quadratum, id enim duplum est. Intellego autem quadrata æquilatera, & rectangula. Quadrupla autem superficiæ magnitudo habetur, si primi quadrati latus dupletur, ac inde quadratum constituatur, aut si ex dupli quadrati hypotenusa, aliud quadratum constituatur. Constitutis quadratis circuli inde fieri possunt, & excavari, ut foraminum loco sint, ad explorandam gemmæ magnitudinem, nam quæ foramen transit, minor est, quæ non transit, maior: proximum autem foramen illi per quod transit, magnitudinem gemmæ indicat. Verum ut prædictæ gemmæ valorem à me præscriptum habeant, fere puræ esse debent, alias longe viliori pretio æstimandæ sunt. Sed raro à vitis omnibus liberæ inveniuntur. Quæ nubeculas, fissuras, plumulas habent, vix mediam statuti pretii summam attingunt. Si magnitudo gemmæ trium, quinque, 6, 7, aut plurium thalerorum desideretur: ex Geometria quantitas quærenda. Invenitur autem hac ratione: fiat triangulus orthogonius ex lateribus illorum quadratorum, quorum numeri quæ situm numerum constituunt: hypotenusa enim latus erit quadrati æquilateri & orthogonii, cuius quantitas desideratur. Exempli causa, volo invenire trium thalerorum foramen, aut quadratum. Unum latus trianguli orthogonii erit latus quadrati A. Alterum latus trianguli erit quadrati B. Horum hypotenusa quadratum constituet, eiusque circulus foramen trium thalerorum. Si quinque thalerorum velim, accipio latus quadrati C, & latus quadrati A, ac constituo triangulum orthogonium, cuius hypotenusa constituet

166 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
quadratum, quod quinquies continebit primum, &
pro 5. thalerorum pretio inserviet. Si 10. thalero-
rum cupiam ex latere D quadrati, ex latere B qua-
drati triangulum erigo, cuius hypotenusâ quadra-
tum quæsitum ostendit.

C A P. XXXIV.

Amethysti vires, facultates, & usus.

PUtatur gestatus ebrietatem prohibere, idque
vini colore, quo præditus est, indicari, quasi il-
lum pro facultatis characterismo habeat. Ab hac
facultate Græce Amethysti nomen accepit. Non-
nulli umbilico admotum vini vaporem ad se trahe-
re, eumque discutere, ac proinde ebrietatem, cra-
pulamque arcere scribunt. Addunt alii, malas cogi-
tationes prohibere, felix ingenium, vigilantiam, ac
industriam efficere, imo gestantem principum gra-
tiam sibi facile conciliare.

C A P. XXXV.

Fucus, seu adulterium Amethysti.

Adulteratur colore violaceo mastiche mixto, ac
inter duo vitra glutinato, aut vitro eiusdem
coloris inter duas Crystalli particulas posito. Ger-
manici adulteriū non merentur, quod satis magna
illorum habeatur copia.

C A P. XXXVI.

De Margaritis, & Vnionibus.

Margaritæ, & Uniones, seu Perlæ, etiamsi inter
gemmas referri non deberent, quod in terra
non nascantur, ut aliæ omnes, sed in animalibus,
con-

conchis videlicet: Quia tamen vulgo in maximo pretio, gemmarumque instar habentur, ac ab omnibus ad ornatum, muliebremque mundum, & luxum inprimis, ut olim, ita & nunc expetuntur: Non male me facturum existimavi, si post Adamantem & Carbunculum ipsarum h. storiam describerem. Solent enim hæ tres gemmæ principatum habere. Margaritæ itaque omnibus notissimæ, Perlæ etiam vocantur, & dum magnæ sunt, Uniones: Arabibus, & Persis *lulu*, Indis *moti*, Malabaribus *mutu*. Lusitanis *Aliofar*, à portu Persiæ *Iulfar* appellantur. Plerumque tamen minores, & qui ad unciam venduntur, hoc nomen habent.

*Præcipua
gemma
qua.
Uniones
qui sint.
Nomina
varia.*

CAP. XXXVII.

*Margaritarum genera. Quomodo nascantur, ubi,
& qua magnitudine.*

Margaritæ ratione loci natalis & pulchritudinis tantum discernuntur. Proinde Europæi, quia orientales cæteris sunt pulchriores, eas à domesticis distinguunt.

Nascuntur in conchis. Scribit a Plinius, certo anni tempore conchas luxuriare, ac maritimum rorem, veluti maritum sitire, cuius desiderio hiant, & cum maxime lunares liquantur aspergines, oscitatione quadam haurire humorem cupitum: sic concipere, gravidasque fieri, ac pro qualitate roris accepti, ac cæli serenitate, pulchras fieri. Cæli enim Solisq; maiorem illis esse quam maris societatem. Turbido cælo turbidas, ac claro claras fieri, sanosque partus multiplices constare cute. Verum hæc Plinius de earum conceptione & generatione opinio, veritati mihi consentanea nunquam visa est. Nam ex conchis Margaritas exemi complures, ac

Plinii error.

deprehendi, in animalis corpore nasci ex eo humore, ex quo testa conchæ excrescit. Humor enim ille testæ adhærens, quia ex terreo, viscoso, ac exacte in minima (ab aqueo animalis humore) resolutus constat, siccescit paulatim, & induratur, ac certo tantum tempore, non semper, ab animali pro testæ fabrica eructatur. Hinc fit conchas multiplici constare cute, dum posterior exiccatur, priusquam nova adiciatur. Dum humor ille ab animali morbofo eructari, & expelli non potest, ac in corpore hæret, detineturque, si ibidem exiccetur, rudimentum, atque initium fit Margaritæ; quæ adiecto sæpius novo humore, eoque exiccato, cute subinde nova augetur, ac in Unionem abit, non secus, quam in fellis vesicula, & urinæ vesica lapides generantur. Quorum materia, quæ per urinam expellitur, dum in corpore vesicæ detinetur, ibidem exiccatur, & in lapidem abit. Hoc modo Bezoar in capris Indicis multis cuticulis generatur. Dignoscuntur facile conchæ, quæ Margaritæ proferunt. Cum enim sine tuberculis extrinsecus pulchræ, beneque formatæ sunt, Margaritæ carent. Dum tuberosæ, inæquales, ac morbosæ quodammodo sunt, tum Uniones habent. Si Margaritæ concharum partus essent, omne conchylii genus, eodem modo, partus suos efficeret. quod experientia non approbat. multæ enim conchæ sunt eiusdem prorsus formæ, quæ Uniones, aut Perlas non proferunt. Deinde non globosis, & ex orbicularibus cuticulis, sed oblongis pro futuræ conchæ rudimento nascerentur: nisi quis postea dum grandiores Margaritæ factæ sunt findi pro duplici aut utraque concha asserat. Verum nullæ unquam tales apparuerunt, ac inconueniens est corpus tam durum postea findi. Præterea quæcunque animalium rudimenta primo sunt,

mollio-

Cur Con-
chæ cutem
habeant.

Unionis
origo.

Bezoar.

molliora semper, & apta ad fabricam animalis sunt, non dura, ut Perle etiam minutissima, que ob id ad omnem figuram & extensionem inepta, & inidonea sunt. Falsum enim est quod in aquis molles sint, ac extracta Corallorum instar dura evadant.

Laudatissima in sinu Persico inveniuntur inter *Locus ubi inveniuntur.* Ormus insulam, & Bassoram, nempe circa Baroyn, Catyssa, Iulfa, Camaron, aliaque sinus Persici loca, ex quibus locis in Ormus insulam deferuntur, que ceteris preferuntur. Inter promontorium Comorin, & insulam Zeilan quotannis maxima copia invenitur, sed cum Persicis conferenda non sunt. Taprobana insula hodie Sumatra appellata, inter Iavam maiorem & Indiam sita, Margaritarum etiam feracissima est, ut & Palane, & Caralco promontorium Indiae. Sed parve sunt, ob quam causam viliores sunt. In insula Borneo, & Aynon, grandiores generantur, formae tamen elegantia a Persicis vincuntur. Occidentales, quia lactescunt, ac argenteum splendorem, & superficiei polituram tantam non habent, ut quis exacte speculi instar propriam faciei formam, in ea intueri possit, minus commendatae sunt. Conchae quo altius in mari resident, eo minores dicuntur proferre Margaritas. Conchae laeves, & candidae, Indis *Cheripo* vocatae, e quibus *Cheripo.* cochlearia, & pocula conficiuntur, praestantissimas Margaritas proferunt. Illae vero quae *chanquo*, & *Chan-* matres Perlarum appellantur, nequaquam. *quo.* Quia tamen intrinsecus pulcherrimae & laevissimae sunt, inserviunt mensis, aliisque rebus ornandis; ob quam causam Bengalam advehuntur, ubi armillae, aliaque inde sunt opera. Fuit enim istic mos ut virgines corruperentur, nisi huiusmodi armillis brachia ornata haberent. In Europa etiam in multis locis inveniuntur, ut in Scotia, Silesia, & Bohemia, ac nonnullae *Vbi inveniuntur Margaritae.*

*Ostrea
feraces.*

*Bohemi-
ca Mar-
garite.*

*Unionis
nomen.*

*Vbi ma-
gna nas-
cantur.*

*Cleopa-
tra Vnio.*

*Rudolphi
Uniones.*

in Frisia in conchis marinis ostreisque vulgaribus reperiuntur. Sed minutæ admodum sunt. Apud Vogesum montem Lotharingiæ, & in Voilandia Perlæ satis elegantes reperiuntur. Verum quæ in Bohemia prope Horafdiovitium, Straconitium, & Rabi arcem colliguntur, mihi cæteris præferri posse videntur. Vidi enim nonnullas, quæ vix ab orientalibus discerni potuerant. Id in illis reprehenditur, quod albiore sint orientalibus, quæ argenteum quendam candorem, ut illæ lacteum, præ se ferunt. Collegi in prædictis locis aliquot Margaritas præstantissimas, verum ex quingentis conchis, quas aperui, vix decem absque vitio habere potui. Nam maxima pars vel nigrescit, vel flavescit, ita ut ex argilla facta videantur. Deinde eæ conchæ, quæ Margaritas fuscis coloribus præditas proferunt, etiam interiorem testam eodem colore tinctam habent. Quinetiam & humor, unde diximus testam quasi lamellis aut cuticulis invicem superadditis augeri, eodem colore plerunque est: ita ut non dubium sit, quin inde, & non ex rore, ut vulgo hætenus creditum fuit, Margaritæ nascantur. Magnæ Margaritæ Uniones vocantur, quod raro sibi æqualem magnitudine habeant. Magnæ circa promontorium Comorin centum frumenti grana pendentes generantur. Sed maximæ prope insulam Burneo, verum non tam elegantes, ita ut 160. grana tritici ponderent. Maior proculdubio Cleopatrarum fuit, quam aceto dissolutam devoravit, ut se cænam pretiosorem Antonio habuisse ostentaret. Hæc enim centies sestertium (id est, Budæo computatore, ducentis quinquaginta millibus aureorum) æstimata fuit. Ego complures vidi in Corona aurea August. Cæs. Rudolphi secundi D. mei clementiss. quarum præcipua piri muscatellini magnitudine, ac omni deco-

decoris specie absolutissima, pendēs ceratia trigin-
ta, aureorum millibus empta dicebatur. Narrat Bu-
dæus, in Gallia avellanæ magnitudine tribus aureo-
rum millibus emptam fuisse. Verum mihi exi-
guum pretium videtur, nisi exigua fuerit avellana.

a *Libro 9. Naturalis historie cap. 35. littera f. Plura
de Margaritis tradit Petrus Andreas Matthiolus in
Dioscorid. cap. 4. lib. 2. contra Plinium, ut ibi vi-
dere est.*

CAP. XXXVIII.

*De natura, facultatibus, qualitatibus, & proprietati-
bus Margaritarum.*

PUtant nonnulli, ducē, ut apes, habere conchas
Margaritiferas, ac duce capto facile reliquas,
quę gregatim regē ad pascua sequuntur, retibus ca-
pi, ut pote quę regem comitari, nec ab eo separari
volunt.

Margaritæ senecta flavescunt, verum color dem- *Senescita*
pta cuticula superiori pristinus redit. Demitur au- *Marga-*
tem spiritu vitrioli; verum cautione opus est, ne *rita.*
damnum sentiant: alias pulvere Alabastris, Coral- *Gratiana*
lii albi, vitrioli albi, & tartari albi, restituitur illius *reddere*
iuentus. Idē fit si columbis devorandæ præbean- *Marga-*
tur, aut si oryza & sale diu fricentur, vel si in milio *ritis.*
contuso grosso modo, saleque mixto, sepeliantur.
Maculæ abolentur rore Maii, qui foliis lactucæ in-
sidet, si per diem illi immorentur, aut eo perlinan-
tur. Existimant nonnulli in aqua molles esse ut Co-
rallium. Verum ego qui plures ex aquis & ex ven-
tre animalis exemi, æque duras & in aquis & extra
deprehendi. Crescente luna aliqui Margaritas cre-
scere, deficiente obscuras, gibbolas, & tortas evade-
re

172 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
re scribunt. Verum hæc veritati consentanea non
esse ex superioribus facile colligi potest.

*Cor ro-
borant.*

a Margaritæ cor, spiritusque vitales roborant;
proinde venenis omnibus, pesti, & putredini resi-
stunt, animum exhilarant, cardiacos, & melancho-
licos affectus ac syncopen tollunt, cordisque sub-
stantiam, ne extabescat, legitime præparatæ, con-
servant. Phthificis, marasmo, febreque ardente, aut
pestilentiali correptis ob id utilissimæ sunt. Valent
præterea contra sanguinis fluxum, omniaque alia
alvi profluvia: cerebrum, nervosque roborant: &
oculorum lachrymas butyro recenti commix-
tæ, palpebris superioribus inunctis, aut colly-
riis additæ, exiccant. Lac muliebre emendant, au-
gentque.

*Ad se-
bres, &
phthisin.*

*Ad flu-
xus ocn-
lorum.*

Lac.

*Præpara-
tio.*

Præparantur autem hoc modo: sordibus expur-
gatæ, aqua rosarum, caryophyllorum, violæ matro-
nalis, aut melissæ lotæ, lapide Marmoreo, aut Por-
phyrio teruntur, donec levigentur: idque eo modo
fit, quo pictores colores terunt. Metallis fieri id
non debet, quia illarum corpori metallicum quid
facile adheret, quod naturæ nostræ inimicum est, &
gravissima symptomata excitare potest, ut quoti-
diana experientia docet.

*Diamar-
gar. calidi
vires.*

Præparatæ ut diximus modo Margaritæ, variis
rebus commisceri possunt. Extant apud pharma-
copæos duæ ex Margaritis compositiones. Diamar-
garitum calidum, & diamargaritum frigidum. Ca-
lidum virium imbecillitatem firmat iis, quibus ani-
mus deficit; sive à corde, sive à stomacho deli-
quiû originem ducat, omnem noxæ causam discu-
rit. Insuper asthmaticis, tussientibus, ac tabidis au-
xiliatur: longo morbo deiectos, & imbecillitate
languentes recreat, & ad pristinum robur dedu-
cit. Diamargaritum frigidum ad virium omnem
im-

*Diamar-
gar frigi-
di vires.*

imbecillitatem, quæ à nimio calore, vel cui nimius calor adiunctus est, confert. Proinde in febribus malignis, & pestilentibus eius usus commodissimus est. Syncopen etiam à spirituum resolutione dependentem aufert. Pulvis earum præcedenti modo præparatus, datur à drach una ad drachmâ unam & semis, atque huic aliquando Bezoar, unicornu, cornu cervi, vel os de corde cervi additur, pro affectus diversitate. Hic pulvis ad omnia venena, & animalium morsus, nulli comparandus, ad manus semper esse deberet. R. Perl. præp. Scrup. unum, Bezoardici lapidis grana decem, ossis de corde cervi gran quinque, cornu cervi gran. quinque. Unicornu gran. decem, Bac. uvæ Paridis grana decem. Fiat pulvis, dandus à scrup. semis ad drach. semis. Si quis in succo citrii mali solvat Perlas, eumque propinet, facilius ad principes partes earum vis deducitur. Commodissime autem aqua *Aqua Perlata.* Perlata confici potest, quæ ad vires rescificandas, & quasi mortuos resuscitandos, admirabilis est, hac ratione. Solvantur Perlæ in aceto vini fortissimo, aut utilius in succo citri, aut spiritu vitrioli, vel sulphuris, donec in liquorem abeant, adiecto subinde novo succo, ac priori decapulato. Deinde huic solutioni lactescenti & turbidæ adice sacchari q. s. ad dulcedinem. Si solutionis fuerint uncia quatuor, adde aq. rosarum, fragorum, florum borraginis, melissæ ana unciam unam. aq. Cinnamomi uncias duas. Cum propinare volueris agita aquam, ut sedimentum una ebibi possit. Potest propinari ab uncia semis ad unciam unam, nec quicquam præstantius haberi potest: in febribus malignis & pestilentibus vulgares aquæ Perlata huic comparandæ non sunt. Id tantum observandum est, ut, dum solvuntur Perlæ, exacte vitrum

*Pulveris
 et omnia
 venena
 descri-
 ptis.*

*Aqua
 Perlata.*

ob-

*Tabella
Perlata.*

obturetur, ne spiritus earum exhalent. E præcedentis aquæ sedimento tabellæ hac ratione fieri possunt. R. sedimenti à quo per balneum aqua omnis extracta est unciam semis, adde sacchari uncias quatuor, aquæ rosarum, & cinnamomi, q. s. fiant tabellæ. Hæ valent ad vires promptissime restituendas, & marcorem senilem emendandum. Aqua extracta ut præcedens, sed paulo maiori dosi, ad præcedentia omnia nihilominus utilissima est. Si tabellæ ex pulvere Perlarum præparatarum concinnatæ fuerint; non tam efficaces sunt, quam prædictæ, quia illarum vis non tam facile, quam si in li-

*Q. essen-
tia Perla-
rũ vires.*

quorem solvantur, deduci potest. Præparatur etiam ex Perlis aqua; quam quintam essentiam spagyrici appellant. Quæ præcipue valet contra venena, ac vitalem facultatem cordis roborat, ut non facile à veneno affici possit: sanitatem conservat, obstructions lienis hepatisque referat, febres ardentes mitigat, sitim tollit, cor exhilarat, coitum incitat, calculos & urinam ciet, nervosas partes corroborat, apoplexiam, spasimum, comitalem, & paralyfin arcet. Phthisin, marasimum, ac senilem marcorem emendat. Phrenitidẽ domat, hæmorrhoidum fluxum sedat, cancri ulcerati exsionem impedit, ac quovis morbo etiam contrario correptum, roborando & ad temperiem redigendo quemvis excessum, pristinæ sanitati restituit. Paratur hoc modo:

*Q. essen-
tia Perla-
rum præ-
paratio.*

R. Margaritas optime lotas, & in pulverem lapide marmoreo tritas: his violæ inditis superfunde menstrui acidi volatilis, vegetabilis, vel mineralis tantum ut duo digiti superemineant liquoris, ac violam bene oclusam, ne spiritus exhalent, cineribus calidis impone, donec Perlæ omnes solvantur. Menstruum deinde, balnei ope, ad siccitatem aufer; calcinatis affunde aqu. distillatam, ac abstrahe

terna

terna repetitione, ut omnis auferatur acrimonia. Qua ablata superfunde vini spiritum: quem aliquoties cohobando extilla, ut in liquorem oleo similem abeant. Spiritus balneo auferendus: ita in dante remanet oleum. Essentia vero, si per arenam distillaveris cohobando cum spiritu vini, illi miscetur, & alembicum transcendit. Huius aliquot guttæ, cum aqua appropriata, propinantur, ac si spiritum salis, oleum salis aut vitrioli affuderis, iterum congelatur essentia. Hæc enim bonæ operationis nota est, ex matre Perlarum eadem fieri, quæ ex Perlis possunt: neque minores habent vires, sed prorsus easdem.

a Margaritæ in tam frequenti usu sunt adversus morbum omnem occultæ malignitatis participem, ut vix ullum compositum sit Alexeterium, quod eas non recipiat: quædam etiam ab iis nomen sortitæ sunt, veluti nobilissimæ duæ confectiões, Diamargaritum calidum, & frigidum, cuius facultates auctor hoc capite satis egregie explicat: quarumque laudes abunde recensent auctores, qui Antidotaria conscripsere, qui hoc loco consulendi sunt.

C A P. XXXIX.

Valor, & pretium Margaritarum.

Margaritarum earum, quæ rotundæ, pyriformes, omnibusque dotibus absolutissimæ sunt, pretium difficulter admodum statui potest. Partim quia gemmarii vel augent vel diminuunt pro libitu & copia illarum pretium; partim quia pulchritudine & colore, etiam si elegantissimæ videantur, non parum inter se differunt. Budæus pretium Margaritarum certa quadam proportione constituit,

tuit, verum id ingens admodum est & nequaquam servandum. Exactius puto hac ratione constitui. Primum unius ceratii, hoc est, quatuor grana pendens Margaritæ pretium, quod solet esse trium thalerorum, pro norma statuatur. Si vero maius, vel minus sit, applicetur pretium florenorum, vel coronatorum, vel quale quis volet, numero ternario, perinde enim est; hacque ratione error committi non poterit, & regula omni monetæ conveniet. Si itaque Margarita pendens ceratium valet tria, & quæras quanti valeat, si quatuor ceratia ponderet, duc in se 4, fiunt 16. quæ duc in pretium unius ceratii, nempe 3. habebis 48, pretium Margaritæ. Hæc regula valet pro Margaritis, quæ pendent minus quam 11. ceratia. Si velis valorem 11. ceratiorum, duc 11 in se. habebis 121. quæ duc in 3, pretium unius ceratii, addendo illi prius unitatem, ut sint 4. & habebis 484, pretium 11. ceratiorum. Atque hæc regula valet ad quinquagesimum ceratium usque. Si quæras itaque plus pendentium pretium, duc in se ceratiorum numerum, ac quotientem in tres thaleros, ita emerget pretium certum Margaritarum, & perpetuum in omnibus regionibus pro iis Margaritis, quæ pondere superant 50. ceratia. Nam quæ tantum pondus non habent, quia maiori copia habentur, sæpe illarum pretium mutatur. Si vero mutetur (exempli causa unius ceratii Margarita duos thaleros valeat) etiam omnium ad quinquagesimum usque ceratium pendentium mutari debet. Verum eadem regula, quam supra tradidi, observanda est ad decimum usque ceratium, ac à decimo ad quinquagesimum usque. Quadratus enim ceratiorum numerus cum pretio duorum thalerorum multiplicandus est, ut quotiens ostendat pretium pro iis qui minus quam undecim ceratia pendent.

Dum

Dum enim plus pendent, quã 10. ceratia, ceratiorum quadratum multiplicatur cum duobus thaleris, adiecta unitate, hoc est, cum ternario numero, ut quotiens ostendat pretium.

Hactenus pretia Unionũ statui, nunc Margaritarum, quę ceratium non pendent, ac nobilium virginum ac matronarũ pectora & colla catenarum *Minorũ Perlarũ pretium.* instar exornant, pretium statuendum est. Hęc si omnibus modis absolutæ, id est, pulchro colore, absque tuberculis, & rotundæ sint, granumque ponderent, possunt tredecim cruciferis estimari. Est autem cruciferus $\frac{1}{75}$ thaleri pars. Si duo grana pendent, 52. si tria, 117. si quatuor, hoc est ceratiũ, 210. id est, tres thaleros. Nam & hic ducitur numerus granorum in se, deinde multiplicatur cum unius grani valore. Si medii grani pondus, addatur excessus posterioris numeri, id est, maioris à minore sumitur, eiusque dimidium minori adicitur numero, ut pretium satis iustum habeatur. Exempli causa, si quæratur pretium Margaritæ pendentis granum cum dimidio. Quia unius grani pretium est 13, & duorũ 52, aufer 13 à 52. remanent 39. huius accipio dimidiam partem, nempe 19. ac addo priori numero 13. fiunt 32. Hoc erit pretium satis iustum. possent quippe aliquid in his accuratius institui, verum necessarium id minime est, cum semigrani ratio vix habeatur, & oculis potius, quam ponderibus pretia à gemmariis examinentur.

Rotundarum Margaritarum, & præcipuarum pretia posui, nunc illæ, quæ rotundæ non sunt, etiã æstimandæ veniunt. Harum aliquę hemisphæricæ, *Hemisphærica Perla.* convexa superficie satis pulchræ sunt, & vel cum tuberculis, vel sine. Quæ absque tuberculis sunt, duplo, triplo, aut quadruplo excedunt aliarum pretium. Solent tamen mercatores eas lusoriis chartis

178 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 filo affigere, ac commiscere inter se ut æquali pre-
 tio divendi possint, & quod uni deest, altera sup-
 plere possit. Harum usus est ad torques & aureas
 catenas exornandas. Si tam magnæ sint, ut octo
 ceratorum pendentis Margaritæ foramen æquent,
 perfectioniq; nihil desit, 50. thaleris æstimari pos-
 sunt. Sed reliquæ, & imperfectæ, ut tabula sequens
 indicat, æstimantur.

Margarita rotunda foramen si æquet hemispherica.

		Granorum				
foramē explens	unius grani	3	11	valet cru- ciferos	valent cru- ciferos	85
	2. granorū	6	12			95
	3 ———	10	13			105
	4 ———	15	14			115
	5 ———	25	15			125
	6 ———	35	16			135
	7 ———	45	17			145
	8 ———	55	18			155
	9 ———	65	19			165
	10 ———	75	20			175

Præter has Margaritas, aliquæ perforatæ non
 sunt, & minimæ, papaveris seminis instar, aut paulo
 maiores; quæ unciatim ad medicos usus divendun-
 tur. harum uncia medica hoc anno 1604. thalero
 dividitur. Sunt & aliæ maiores perforatæ, non
 perfecte rotundæ, quæ ad fimbrias, coronas, vestes-
 que muliebres exornandas usui sunt. quarum pre-
 tium pro magnitudine variat. Nam si earum 400.
 numero unciam ponderent, thaleris 30. æstimari
 possunt, quæ quo minus vitii habent, eo pretiosio-
 res sunt. Earum omnium pretium ex numero col-
 ligi debet ut tabula sequens indicat.

Pēden- tes un- ciamu- nā nu- mero	{ 100	valent thaleros	{ 100	Pēden- tes un- ciamu- nā nu- mero	{ 900	valent thaleros	{ 16	4500	7												
	{ 200		{ 70		{ 1000		{ 14			5000	6										
	{ 300		{ 50		{ 1500		{ 13					5500	5								
	{ 400		{ 30		{ 2000		{ 12							6000	4						
	{ 500		{ 24		{ 2500		{ 11									6500	3				
	{ 600		{ 22		{ 3000		{ 10											7000	2½		
	{ 700		{ 20		{ 3500		{ 9													7500	2
	{ 800		{ 18		{ 4000		{ 8														
							9000	1													

Margaritæ occidentales, Bohemicæ, Scoticæ, multo viliores sunt orientalibus. Si tamen proximæ illis pulchritudine videntur, satis magno pretio æstimari possunt, præcipue si omni macula careant, nullaque tubercula habeant, ac tantum argenteus ille orientalium splendor illis desit, locoque illius egregium, gratumque candorem, seu albedinem habeant. Huiusmodi hac tabula æstimari possunt.

Penden- tes cerat.	{ 1	valent thaleros	{ ¼	Pēden- tes ceratia	valent thaleros	{ 11	30¼								
	{ 2		{ 1			{ 12		36							
	{ 3		{ 2¼			{ 13			42¼						
	{ 4		{ 4			{ 14				49					
	{ 5		{ 6¼			{ 15					56¼				
	{ 6		{ 9			{ 16						64			
	{ 7		{ 12¼			{ 17							72¼		
	{ 8		{ 16			{ 18								81	
	{ 9		{ 20¼			{ 19									90¼
	{ 10		{ 25			{ 20									

Ratio autem tabulæ hæc est: unum ceratium pendens Margarita quarta thaleri parte æstimatur. Deinde aliarum Margaritarum pondus ceratiorum in se ducitur, ut quotiens ostendat pretium. Quod in thaleros, si quotientis quarta pars accipiatur, re-

ducitur: nam emergunt ex multiplicatione quartę partes. Sic 20. ceratorum Margarita valet 400 quartas, id est, centum thaleros. Si Margaritę vix orientalibus distingui ob elegantiam possint, quartę partes pro altera parte thaleri haberi possunt; ita 20. ceratorum 200. thaleris æstimari poterit, atque non quarta, sed altera pars, id est, dimidia quotientis ostendet pretium. Quinimo posset quotiens pro thaleris accipi, ut 10. ceratorum 100. valeret. Hic enim gemmarii oculus, & peritia, ut bene elegantiam examinet, requiritur.

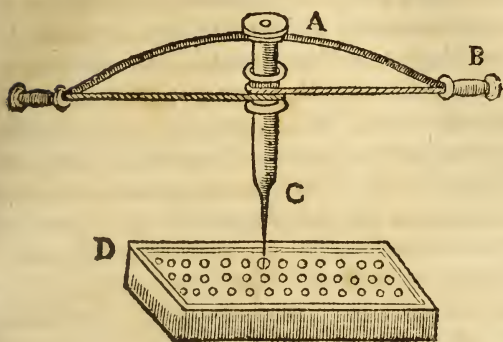
C A P. XL.

Quomodo Margarita perforentur.

Quia non omnibus notus est modus quo pactę Margaritę perforari possint: volui hic eum in lucem proferre. A manubrium sinistra manu tenetur. Dextra manu manubrium arcus B truditur, & trahitur, ut reciprocus motus pugionis A C fiat. Extrema pars C acum habet non plane acutam ut punctum faciat, sed ut lineolam. Acus infidet Margaritę perforandę. Margaritę si exiguę fuerint, asleri ex molli ligno malleolo affiguntur cistę D, ne vacillent. asler undiquaque concluditur asserculis, ne aqua Margaritis superfusa defluat. Agitata arcu C acus penetrat, & perforat Margaritam, neque propter aquam exurit.

a *Quoniam auctor iam modum tradit Margaritarum perforandarum, non absolum erit modum exhibere, quo auro, argentoque etiam ea, que non perforata sunt, optime figi possint, ut hereant. Aluminis internam partem igni admovebis, eaque gutta, que per se purissima & clara exstillare solet,*

let, cavam partem inunges, quæque infixæris, solidissime & ad miraculum inhaerebunt.

CAP. XLI.

Adulteria Margaritarum.

Vix ob aliam causam tanto in pretio sunt Margaritæ, quam quod non facile adulterari possunt. Aurum adulteratur facillime. Gemmæ ex vitris duplicatis concinnatæ, auroque inclusæ ita fallunt oculos, ut gemmarii periti, nisi eas eximant, à veris non discernant. Sola Margarita neque corrigi, neque alieno fucò elegantior reddi potest. Tradit tamen Linschotanus, Indos ut Margaritas pulchras reddant oryzam cum sale contunderè, ac ea mixtura fortiter illas fricare, ita fieri pulcherrimas Crystalli instar, ac splendorem non amittere. Non mirum itaque, catenas Margaritarum ab heroinis, & sæminis nobilioribus, aureis præferri, meliusque divitias ostentare, fastumque facere, quam gemmas, aut aliud quicquã quod adulterio fucove

182 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE,
obnoxium est. Tradunt varii auctores rationes
quomodo Margaritæ falsæ fieri possint. Nam non-
nulli ex pulvere concharum, alii ex creta orbiculos
formant, quos postea argenteis foliis obducunt, ac
obductos albumine ovi humectant, ac siccati fi-
nunt, ut Margaritæ videantur. Alii sunt qui ex Mar-
garitarum pulvere concinnant cum albumine ovi,
ac postea exiccant. Verum pondere & colore facile
mangonium deprehenditur. Baptista à Porta hunc
modum describit. Margaritæ in sacculum, cum
Smir., Pumicis, sæpiæ ossis pulvere iniiciantur, &
ex aqua manibus tractentur, dum elotas, & politas
cognoveris. resiccato, ac in pollinem redigito. Sol-
vantur limonum succo, ac morentur donec solutas
noveris, & pingue quoddam olei instar in humoris
superficie natare videas. id argenteo cochleari exci-
pe. Postea pulverem in orbes redigito, manibus,
vel typis argenteis, ac porci seta perforatas Marga-
ritas oleo inungito, ac è filo pendentes vitro inclu-
dito, Solique exponito. Cum siccatas videris, milii
vel hordei fermento non salito neque acido invol-
ve, ac in furno excoqui finito, aut columbis man-
ducandas præbeto in lacte ficus vel ebuli, & præ-
stantes habebis. Si aliter placuerit: ubi succo, vel
forti aqua fuerint dissolutæ Margaritæ, clara lava-
bis lympa, vel distillata, lotisque manibus, ne tra-
ctando sordescant, & paleant. sic lacteo fici succo,
cochlearum aqua ferventi balneo distillato, aut ovi
albore glutinabis, perforabis, & siccabis, argentea
lavando semper aqua, & commiscendo. Aquam
argenti sic parabis. Forti aqua solutum fatiscat pur-
gatum argentum, lenibus prunis evolet aqua, ter-
tium relinquendo. mox ab igne vas tractum dimit-
tito. deinde sub dio noctu relinques, donec glaci-
& argentū in Crystallini lapilli specie reperies. rite
ablues

*Aqua
Argentea
quomodo
fit.*

ablues fontis aqua, ut lucidiores conspiciantur. quos vitreo condes vase, ac putri fimo solvere sinas. quo mergas factitios Uniones, & immorari finito, & lucidos argenteo colore pellucenti reperies. Hactenus Porta, cuius fucandi modi, etiamsi non plane displiceant, nō tamen omnino satisfaciunt, quia ex pulvere Margaritarum solutarum nunquam ita solidum corpus, graveque effici, ut ante fuit potest. Perspectus mihi alius modus qui prorsus naturam imitatur, deinde etiam modus quo pacto augeri possint Margaritæ, sed hæc tanquã arcana in alium locum refero.

C A P. XLII.

De Sapphiro.

Sapphirus apud omnes fere gentes hoc nomen **S**obtinet. Indis tamen *Nitaa* vocatur, & à loco ubi nascitur *Podia*. Quam gemmam a Plinius Sapphirum vocat, Cyanus est, seu lapis Lazuli. Gemma hæc cæruleo colore, pellucida, & diaphana est, ac florum myosotidis, aut scorpioidis colorem refert. In ea nulla rubedo subesse videtur quæ in Amethysto facile observatur. Sapphiri aliquæ albide, aliquæ colore cæruleo saturo sunt: hæc mares, illæ fæmellæ appellantur. Si omni colore careant, albæ Sapphiri vocantur, ac Adamantibus admodū similes sunt, eorumque vices ad ornatum supplent. Sapphiri aliæ orientales, aliæ occidentales, quæ orientalibus sunt viliores. Inveniuntur in Calecut, Canna-
Lib. 3 7.
cap. 9.
ubi inven-
niatur.

*Lucosap-
phirus.*

bove colore, cui aliquid cærulei immixtum videtur. has Lucosapphiros vocant. Vitiis Sapphirus multis obnoxia est, dura tamen, ut limam respuat, & satis incommode cæleri possit. *b* Color ipsius igne facile aufertur, ut in Adamantem vertatur, non verum quidem, sed tamen ita elegantem, ut auro inclusa, nisi à perito gemmario dignosci non possit.

b *Quem modum docet Alexius Pedemontanus lib.6. de secretis ex Basiliensi editione in 8. fol. 246.*

CAP. XLIII.

*Proprietates, qualitates, & facultates
Sapphiri.*

Qualitate frigida & sicca prædita est Sapphirus, ut cæteræ fere omnes gemmæ. His facultatibus in pulverem levem redacta, oculorum humiditates exsiccare, inflammationem arcere, & extingueri, collyriis adhibita, aut butyro loto excepta, palpebrisque oblinitis superioribus, potest. Valet etiam pulvis ad omnia alvi profluvia, ad dysenteriam, fluxum hepaticum, hæmorrhoidum, sanguinisque reiectiones, si intus sumatur cum aqua plantaginis, tormentillæ, aut alia his affectibus propria. Integra Sapphirus fronti adhibita hæmorrhagiâ sistit, ac inflammationibus applicata, eas extinguit. In orbiculum redacta pisi magnitudine, ac perpolita, oculis imposita, pulveres, culices, & quicquid in oculum cecidit aufert, inflammationem sedat, veteraque oculorum vitia omnia aufert, & oculos à variolis & morbillis tutatur. Verum quotidie sæpius imponi debet. Si sæpius quis Sapphirum contueatur, oculos ab omni
iniu-

*Ad oculi
vitia.*

iniuria defendet, ac ita tutabitur, ut nihil illis ad-
 versi contingere possit.

Pulvis etiam exhibitus cum lacte, ulcera interna,
 ac vulnera sanare perhibetur. Ad cordis corrobo- *Ad cordis*
 rationem præstantissimus est, proinde corpus ve- *affectus.*
 getum, membraque principalia integra conservat.
 Pesti etiam, omnique veneno, febribusque mali-
 gnis omnino adversatur. Cor lætificat, cardiacos
 ac melancholicos affectus quosvis lenit, tollitque.
 Ob hanc causam adhibetur antidoto de gemmis.
 Chymici in salem Sapphirū redigunt, quem putant *Sal Sapp-*
 longe maiores vires habere. Sapphirum enim duplo *phiri.*
 pondere sulphuris commixtam, in calcem adurunt,
 quem deinde aqua stillatitia sæpius abluunt, rursus-
 que exiccant, postea spiritu vini perfundunt, ac ma-
 cerant, tum rursus extillant, quodque in fundo re-
 manet, iterum calcinant, distillantque toties, donec
 in vino eliquescat, nivis instar. tandem in coquen-
 do sal provenit quod in loco humido in liquorem
 & magisterium solvitur. Alii tincturam Sapphi- *Tinctura,*
 ri, & essentiam extrahunt, quam putant ad prædi- *& essentia*
 ctos affectus, præcipue autem ad venena, & pe- *Sapphiri.*
 stem, cordisque roborationem esse præstantissi-
 mam. Calcinatur Sapphirus bis, ac postea oleo vi-
 trioli solvitur. Deinde spiritu vini essentia extrahi-
 tur, ut Chymicis peritis notum est.

a Sapphir^o gestata ab homine impuro, & intēperā- *Sapphirus*
 te, rebusq; Veneris dedito, sordescit, ac nitorē amit- *quando*
 tit, ut alię fere omnes gemmę, quę amissā pulchritu- *sordescat.*
 dine adulterū & fornicatorē facile produnt. Dici *Ad vene-*
 tur tamen Veneris tentigines gestata prohibere, ac *rem a-*
 scabiem minuere, carbunculorumq; etiā pestifero- *muletū.*
 rum ortum arcere; imo natos iā anthraces apposita
 extinguerē, & ne pestiferū halitum ad cor mittant,
 ipsiusque spiritus inficiant, impedire. Tota enim *Ad vene-*
 M 5 natu- *na.*

natura putatur venenis resistere, & cor mirifice recreare. idque adeo vehementer, ut si vitro parvo includatur aranea, vitrique ori supraponatur Sapphirus, illa brevi intereat. verum id à me hæcenus expertum non est. Inflammationibus, tumoribus, & inflationibus adhibita, eas, si modo in principio adhibeatur, reprimit. Contusionibus etiam statim adhibita, ne inflammentur miraculi instar impedit. Verū contusa pars paulo fortius Sapphiro premeda est.

Ad con-
susiones.

Ad febres. Si circa cordis arterias pendeat, febrium ardorem non parum mitigat, ac hominem continentem efficere dicitur. sacerdotibus, & ecclesiasticis personis qui castitatem voverunt ob id ad gestandum utilissima censetur. S. Hieronymus in explicatione capituli 19. Prophetæ Esaiæ, portatum Sapphirum gratiam apud homines & principes conciliare, inimicos placare, incantamenta prohibere, carcere detentos liberare, ac irā Dei mitigare, affirmat. Verum existimare, gemmam ac creaturam in creatoris sui, summæque maiestatis mentem, & voluntatem quicquam agere posse, nefas existimo; Non flectitur enim lapillis, aut coloribus Deus, sed piorum precibus, quibus sua liberalitate & bonitate, si ardentes fuerint, se flecti velle promisit. Virtutes etiam alię, ac hominum favor, divino tantum auxilio, hominisque industria comparantur.

Ad cordis
affectus,
in laci-
tiā.

Fioravantus Italus nobilis empiricus Sapphirum ad lætitiā summopere commendat, ac præterea cordis affectus omnes miraculose sanare asserit. Iubet autem Sapphirum in tenuissimum pollinem redigi, quem postea aceto forti, & succo limonum solvit, ac solutionis ad prædictos affectus præbet cum essentia vini drachmam unam, adiecto scrupulo olei, vel tincturæ extractæ ex melle, ac exigua quan-

quantitate syrupi violacei. Mihi sequens modus magis probatur. Accipe aceti terebinthinæ uncias quatuor: in iis extingue quatuor aut plures ducatos vigesies; quo sæpius eo melius. deinde in eo aceto solve Sapphiri pulverem. huic solutioni adde spiritus è melissa cum q. essentia vini extracti uncias duas, ac syrupi violacei scrupulum unum, aqua q; theriacalis drachmam unam, ac croci scrupulum semis, omnibus commistis, ac per mensem digestis. præbe scrupulum unum non dubito, quin effectum nobilissimi medicamenti sis admiraturus.

Oleū Sapphiri multi ad prædicta commendant. *Oleum Sapphiri.*
 Sed plerunque ægros decipiunt chymici impostores. Novi enim quendam, qui cum magni à Magnatibus fieret hic in Bohemia, multis carissimo pretio pro Sapphiri oleo obtruderat chamomillæ oleū id enim si certo modo distilletur oleū præbet Sapphiro omni colore pulchrius. sed neque hoc sincerum chamomillæ oleū est, sed alterius rei. floribus chamomillæ adiungunt oleum album, seu spiritum terebinthinæ, ac satis magnam portionem salis armoniaci factitii. hanc mixturam vesicæ æneæ induunt, huicque aquam communem addunt. deinde extillant aquam & oleum, prorsus vulgari & communi modo. Aqua extillata, oleum in superficie sua Sapphiro colore simile continet; id oleum terebinthinæ est oleo chamomelino iunctū (nam herba ipsa, aut flores herbæ aliquid olei præbent) sed color à sale armoniaco est, qui ex ære exugens colorem eum oleo indidit. Ætate si diu servetur oleum, color is perit, ac postea manifeste odor ipsius terebinthinæ deprehenditur. Quia multi hac ratione decipiuntur, & aliqui chymici tam imperiti sunt, ut putent colorem à chamomelo proficisci,

188 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE,
cisci, placuit hic imposturam, & fucum, vel erro-
rem Chymicorum detegere. Qui non credit salem
armoniacum cæruleum colorem efficere, vasi æneo
imponat adiecta calcis vivæ aqua, ac deprehendet
se paucis diebus ultramarino similem colorem ha-
bere. Solent agyrtæ aquam Sapphiream, ut vocant,
ad oculorum omnia vitia præstantissimam ex dictis
simplicibus conficere. Primum calcem vivam ex-
tinguunt vulgari aqua, quam, ubi resederit calx, de-
capulando puram colligunt, ac in ea parum salis ar-
moniaci solvunt. Id ubi solutum exacte fuerit in
prædicta calcis aqua; eam in æneam pelvim conii-
ciunt. quæ ubi per noctem in pelvi steterit, Sapphiri
colorem conquirat, ac in vitro seposita, diaphana
est, & ad omnia fere oculorum vitia, imo ad ulcera
quævis mundanda utilissima. Cancrum, ambustio-
nem, aliaque multa vitia etiam hæc aqua sanare
perhibetur. Oculis aliquot guttæ tantum impo-
nuntur, quia si multum salis habeat, aut multum ex
ære, mordicat. Si parum habuerit, plus imponi ocu-
lis potest. Si multum æris habeat, etiam pelles ocu-
lorum aufert. Si nimis acris fuerit, aqua rosarum, vel
feniculi dilui potest.

*Aqua
Sapphi-
rea ad o-
culorum
vitia, &
ulcera.*

a Rationem, cur qui adulterio se contaminant, tho-
rumque legitimum ac genialem commaculant, tum
qui vago sordidoque concubitu se polluant, nun-
quam speciosas nitidasque gemmas circumferant,
Volfangus Gabelchoverus in Comm. cap. 7. An-
drææ Baccii de gemmis, hanc tradit: contrahunt
enim aliquid vitii ex putidis corporibus, quæ virus
exhalant, illasque venenato halitu inficiunt, ut mu-
lieres menstruo inquinatæ speculi nitorem obsu-
scant.

CAP.

CAP. XLIV.

Dignitas, & valor Sapphiri.

Maximā olim Sapphirum habuisse & gratiam apud Deos, & auctoritatem apud Pontifices, Sacerdotes ac Principes, perhibet antiquitas. Cum enim sacra fierent Phœbo, aut ab eo responsa peterentur, creditum fuit, illi magis placere, & ab eo facilius aliquid obtineri posse, si Sapphirus tanquā concordiae signaculum adhiberetur. Scribit Epiphanius, visionē quæ Moyfi apparuit in monte, & legem datam, in Sapphiro fuisse expressam. Hac ætate Sapphirus post Adamantē, Rubinum, ac Unionem quartum locum obtinet. Ego tamen Opalum legitimam huic omnino præferri debere existimo, ut in ipsius capite paulo fufius ostendam. Propter pulchritudinē Sapphirus à multis expetitur. sereni enim cœli, & lucidissimi habet colorem, ac oculos sua venustate mirum in modum recreat.

Sapphiri pretium à colore, puritate, ac magnitudine sumitur. Si nihil vitii habeat, & colore sit pleno, aut saturo qui diaphanitatē non impediatur, magnitudo index pretii esse solet. Iustius tamen pretium pondere constituitur. quod hic sequi volo, ac ceratiorum pondere pretia statuere. Unum itaque ceratiū absoluta Sapphirus pendens, 2. thaleros valet. Ut autem habeas aliorum valorem, duc ceratiorum numerum in se, & quotientem in dimidium pretii Sapphiri unum ceratium pendens, & quotiens ostendet quæsitum. ita 10. ceratia pendens valebit 100. thaleros. Viginti pendens 400. Centum vero ceratia pendens 10000. Et sic de cæteris. Occidentales viliores sunt.

CAP.

C A P. XLV.

Adulterium Sapphiri.

Solet Sapphirus vitro cæruleo inter duos Bohemicos Adamantes glutinato, egregie adulterari. Alii ex vitro massam cæruleam in igne conflant, eamque expoliri iubent, indurant & imperitis pro Sapphiro venditant. Solet id artificium variis modis perfici. Plerunque in massam vitream ex Crystallo aut Silicibus paratam, momentum zaphuræ iniicitur, videlicet drachmæ duæ ad libram unã, ac movetur massa igne candens quam optime, ferreo unco. Deinde exempta particula exploratur, num plus zaphuræ aut massæ addendum sit. Si iusta mensura apparuerit, per sex horas effervesce finitur. Postea eximitur, ac Sapphirum referens massa, perito sculptori sculpenda, ac expolienda traditur. Si rite massa facta fuerit vix à vera Sapphiro distingui Pseudosapphirus poterit. Quæ fictitiæ sunt, plerunque bullulas, seu atomos in corpore habent, qui propter ignem non æqualiter in massam agentem proveniunt.

C A P. XLVI.

De Opalo.

Opalus gemma est omnium pulcherrima, meoque iudicio omnibus aliis præferenda, non solum propter summam ipsius elegantiam, dum omnis generis colores, lucis reflexione, in eadem parte ostentat, (Inest enim illi Carbunculi tenuior ignis, Amethysti fulgens purpura, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia,) verum etiam, quia ut aliæ gemmæ adulterari nulla

Varii colores in Opalo apparentes.

nulla ratione potest. Si subieceris enim Crystallo varios colores, illi in eodem loco hærebunt, neque diversos pro radiorum reflexione edent. Apparet in Opal'o, cæruleus, purpureus, viridis, flavus, & ruber, interdum niger, & albus, id est, lacteus. Non videntur hi colores omnes inesse gemmæ: quia si frangatur Opalus pereunt, ita ut tantum ex reflexione unius aut duorum colorum oriri (ut in iride apparet, & in triangulo Crystallino, in quo ex sola lucis reflexione in angulos varii colores sese efferunt) putandum sit.

Olim Pæderos hæc gēma vocata est, à puero, & *Paderos.* amore, quod pueri pulcherrimi & innocentissimi instar omni amore digna sit. Ab hoc nomine forte deductum est nomen illud Germanicum, quo appellatur *ein Wehse*, id est, pupillās, quod nomen pueris tantum convenit. Peritiores tamen gemmarii in quavis lingua Europæa Opali nomē retinent. Nam illi Opali, qui in verorum Opalorum matre absque colore nascuntur, illo nomine solent tantum appellari. Itali *Girasole*, vel *Scambia*, si dum *Girasole.* *Scambia.* versantur, in opposita parte lux perpetuo apparet, vocant.

Nascuntur in lapide molli (qui Gummi Benjoini colores non absurde refert,) venis nigris, flavis, vel fuscis distincto, corpus lapidis albescit, flavescit, nigrescit, & interdum iisdem coloribus perspicuum est.

CAP. XLVII.

Genera, & loci natales Opali.

AB uno lapide Opalifero, interdum omnia Opali genera haberi possunt. Genera quatuor sunt. Primum genus est diaphanum absque opaco aliquo

*Niger O
palus.*

*Variis co-
loribus
Opalus.*

*Oculus
Cati.
Pseudo-
palus.*

*Girafole.
Astroites.*

*Oculus
Solis.
Oculus
Cati.*

aliquo corpore intrinseco; ac rubro, viridi, cæruleo, purpureo, flavoque colore iridem imitatur. id præstantissimum est. Alterum nigrum est, ac ex nigredine ignem, ac Carbunculi fulgorem emittit. quod omnino vivum anthracem, seu carbonem refert, visu quam iucundissimum, rarissimum, & pretiosissimum. huiusmodi generis Opalum pisi maioris magnitudine vidi apud amicum meum, qui & exiguo Opalo istius generis me donavit. Tertium genus varios colores habet, sed ita in flavescenti vel flavo corpore, ut quieti videantur, & non exacte, ut primi generis, reflexione radiorum oculos pascant. Hi fere omnes ex Hungaria adferuntur, satisque elegantes sunt, quia Unionum colorem, aliarumque gemmarum omnium imitantur. Ad hoc genus referri potest qui lacteo colore opacus est, quique ex matre Opalorum concinnatus ab Italis *occhio del gatto*, id est, Oculus Cati dicitur. Is à nonnullis Pseudopalus appellatur. Quartum genus Pseudopali nomine insignitum diaphanum est, oculis piscium simile, parumque cærulei lactis instar, aut etiam flavi coloris, in se habet, ac luci oppositum, si vertatur in extremo cardine, lucere propter lucis reflexionem videtur. Id proprie *ein VVehse* à Germanis, & ab Italis *Girafole* vocatur. Nonnullis *Astroites*, vel *Astria* dicitur, quia intus includit lucem stellæ instar deambulantem; quanquam alii duriozem Pseudopalo gemmam, prorsusque candicantem Astriam esse velint, eamque Solis Oculum vocari, & proprie *Girafole* vocari. Oculus etiam Cati à gemmariis ad Opali genera non refertur; sed peculiaris gemma putatur. De qua paulo post agam. licet commode inter Pseudopali genera numerari posset: similes enim ex matre Opalorum licet molliores eruntur. Opali primi & secundi generis raro magni
inve-

inveniuntur. Nonius senator Romanus primi generis avellanæ magnitudine 20000. aureorum æstimatū habuisse dicitur. Tertii & quarti generis satis magni reperiuntur. Vidi enim quendam variis coloribus perspicuum, & lactescentem, nucis iuglandis minoris quantitate, qui 200. thaleris æstimatus fuit.

Nonius Opalus.
Quantitas Opali.

Omnia Opali genera in India reperiuntur, viliores in Cypro, Ægypto, Arabia, Galatia, Thaso, & Hungaria. In Hungaricis Opaliferis lapidibus interdum, sed raro, primum genus invenitur. Secundum genus rarissime. Tertium & quartum frequens est. Verum fodina una tantum esse dicitur, quam nunc ruinis obrutam deseri fama est.

Vbi nascantur Opali.

C A P. XLVIII.

Facultates, proprietates, & virtutes Opali.

Arbitrantur auctores, omnium aliarum gemmarum vires habere Opalum, quod omnium colores exhibeat. Inest enim illi Carbunculi (ut inquit Plinius) tenuior ignis, Amethysti fulgens purpura, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia. Cordis itaque spiritus recreat, illud adversus venena, aerisque contagia, melancholiam, tristitiam, syncopen, cardiacam, aliosque pravos affectus tuetur. Peculiare hoc Opalo ascribitur, quod gestatus oculorum aciem, & nitorem conservet. Mollis est adeo hæc gemma, ut dum expolitur, stannum, vel plumbum non ferat, sed tantum terra Tripolitana ligneo orbi imposita poliri possit. Qui exactius vires huius gemmæ scire cupit: Rubini, Smaragdi, Amethysti, ac Iaspidis facultates exquirat in propriis capitibus, votiq; compos fiet. Nam putant gemmarii, dictarum gemmarum omnium vires in Opalo concurrere.

Omnium gemmarum vires habes Opali.

N

C A P. Opali.

C A P. XLIX.

Dignitas, & valor Opali.

Olim apud Romanos in magna existimatione & pretio fuit Opalus. Constat enim historiis, Nonium Rom. Senatorem maluisse patria & senatoria facultate privari, quam petenti Antonio Opalum quem habebat 20000. sesteriis aestimatum, tradere. Mirum nunc illius pretium decrevisse, cum Margaritas, & omnes alios lapides elegantia, puritate, nitore, & colore superet, neque adeo copiose reperiat, præsertim primum genus. Primi, & secundi generis Opalos, qui vitio carent, ac rubro, cæruleo, flavo, viridi, purpureoque colore rutilant, Unionum pretio omnino aestimandas iudico. Propterea Lectorem ad Unionum pretia remitto, & unius ceratii Opalum tribus thaleris aestimo. Secundi generis si lactescentes varios colores habeant, Sapphirorum pretio aestimandos iudico: alias si proximè ad primi generis Opalos accedant, duplo, vel triplo, prout sunt elegantes, Sapphirorū pretia excedere possunt. Nam hic nihil certi statui potest, cum periti gemmarii oculus, gemmæ decorem, illiusque vitia perpendere debeat. Quarti generis viles sunt, nullaque regula aestimari possunt, cum raro, etiamsi unguis humani magnitudinem æquent, ducati pretium superent.

C A P. L.

Adulterium Opali.

Adulterari duplici vitro, vel colore, ut alie Gemmæ, Opalus non potest. Scribit tamen à Porta, calcem stanni in vitrum Crystallinum excandens

dens iniectum illud obnubilare, & colorare Opali instar. Sed oportet sapius ex igne eximere, & accommodare, donec quis voti compos fiat. Quercetanus à spiritu nitri alembicū vitreum intrinsecus ita tingi variis coloribus asserit, ut Opalus videatur. Qui modum tingendi scire cupit, legat libellum *b* quem edidit de priscorum Philosophorum vera medicina.

a Libro VI. *Magie Naturalis* cap. 7.

b Cap. 4. fol. 26. in *S. Aurelie Allobrogum*.

C A P. LI.

De Smaragdo.

INter virentes gemmas nulla præstantior, elegantior, & iucundior Smaragdo. grato enim suo virore oculorum aciem ita demulcet, animumque ita recreat, ut herbarum omnium, viridariumque amœnitatem longe superet. Pellucida est hæc gemma, & diaphana. In colore ipsius nihil neque cærulei ut in Turcoide, neque flavedinis, ut in veterum Topasio, quem nunc Chrysolithum appellant, animadvertitur.

C A P. LII.

Nomina, & genera Smaragdi.

A Nonnullis Prasinus vocatur, itē Neronianus, *Prasinus.*
aut Domitianus, teste Epiphanio. Neronem *Neronianus.*
enim sive Domitianum aiunt oleum in multa vasa
infudisse, & intervallo temporis oleum viridem co- *Domitianus.*
lorem contraxisse, hocque oleo petram copiosius
rigatam floridioris coloris evasisse. Alii dicunt, Ne-
ronem quendam antiquum artificem, & gemma-

rum sculptorem, Smaragdi præcipuum usum invenisse, & gemmam istam ab illo Neronianam dictam, alii vero Domitianam appellari malunt. Hætenus Epiphanius. Persis & Indis vocatur *Pachee*, Arabibus *Zamarrut*, unde Smaragdi nomen deductum est. Serapio & Pandectarius *Tabarget* vocant, sed vitiose.

*Genera
Smarag-
di duode-
cim
a Lib. 37.
cap. 5.*

Smaragdi genera a Plinio duodecim recensentur: qui Scythicis summam tribuit auctoritatem, quod nulli austeritas, & durities maior, nec minus vitii sit, ac quantum Smaragdi à cæteris gemmis distent, tantum Scythici à cæteris Smaragdis. Secundum locum apud ipsum obtinent Bactriani, in commissuris saxorum nati. Tertium Ægyptii, quorum gratia non in colore liquido, nec diluto, verum ex humido pingui. Reliqua genera in ærariis metallicis inveniuntur, qui durities, colore, ac perspicuitate à primo genere distinguuntur. Hi à locis ubi olim reperiebantur nomen habebant. Æthiopici acriter quidem virides sunt, sed non puri, aut concolores. Persici non translucidi, visum nihilominus recreant, in umbris refulgent, longius quam cæteri nitent, ac in Sole hebetantur. Medici plurimum viriditatis habent, qui interdum rerum diversarum imagines complectuntur. Attici in argentariis metallis reperti è longinquo speciosiores, minus pingues sunt, iisque senecta evanescit viriditas, ac Sole leduntur. Carchedonii fragiles, colore incerti, ac virentium in caudis pavonum similes sunt plumis. Recensentur & Laconici, Medicis similes, & Siculi. Item Chalcosmaragdus gemma è Cypro turbida æreis venis, & Tanos in Persia reperta fordida, ac ingrate viridis. Smaragdus quem *Colam* vocant in Arabia, ædificiorum ornamentis occludebatur. Hæc Plinii

Sma-

Smaragdorū genera hoc seculo vix discerni possunt.

Hodie Smaragdi in duo genera tantum distinguuntur. Alii enim sunt Orientales, alii Occidentales. Orientales durissimi, virentique iucunditate amœnissima prata repræsentant, solique præ aliis omnibus oculos ubertim explent, & satiant, eorumque aciem iugi intuitu hebetatam reficiunt, ut vel ob hanc causam à sculptoribus libenter tractentur.

Hi quia neque Soli, neque umbris, seu lucernis cedunt, sed potius virenti fulgore contrantur, & irradiant, ut se superari non posse ostentent: deinde etiam quia prorsus translucidi, ac in magno pretio sunt, ad primum genus referri debent. *b* Omnes ex India Orientali ad nos adferuntur, verum in quibus locis reperiantur, incertum adhuc, quia fragmenta in loco natali propter illorum pretium nulla à negotiatoribus relinquuntur. Putant multi, Iaspidi, vel Præssio innascenti Smaragdos, ut Rubinus Balassio. Vidi lapidibus metallicis angulares ita innascenti, ut politi, ac impositi, arte, non natura, viderentur. Si huius generis Smaragdi maculis, nubeculis, opacitati, aliisque vitis obnoxie fuerint, multum illorum dignitati decedit. Bonitas cognoscitur si in ore detentus frigidus appareat, ac in Sole viriditatem seruet.

Occidentales in duo genera distingui possunt. In Europæos, & Peruvianos. Peruviani etiam si iucundissimum habeant virorem, tamen quia absque radiis mortui videntur, ac plerunque hinc inde nubeculis viridibus pleni sunt, nec ut Orientales translucent, & irradiant: deinde quia copiose, satisque magni, neque ita duri ut Orientales reperiantur,

exiguam nunc auctoritatem obtinent. Alii ex vicinis regionibus adferuntur prædictis paulo duriores: verum qui interdum nigricant, ac noctu pulchriores apparent, non plane virides, sed Prasio similiores, è cuius frustis eruuntur. Europæi qui in Cypro, Britannia, aliisque in locis reperiuntur, prædictis omnibus ignobiliores, nisi duritiem, & elegantiam habeant, sunt. Orientales illi præstantissimi, raro nucis avellanæ maioris quantitatem excedere visi sunt. Occidentales tam magni reperiuntur, ut palmæ manus magnitudinem superent. Europæi raro magni reperiuntur.

Magnitudo.

b *Hæc verba auctor defumpfit ex Garcia ab Horto lib. 1. cap. 48. Aromatum & Simplicium historia, quam opinionem videtur sequi. Verum alia certior, & vera ratio hæc est, quod Smaragdi in Scythis, Baëtris, Ægypto, regionibus procul dissitis ab India, in qua Garcias degebat, reperiantur. Qui plura ad Smaragdum pertinentia scire desideret, consulat Raphaelem Volateranum Comm. Urbanor. lib. 27. de gemmis. Item Conradum Gesnerum libro de Fossilibus &c. impress. Tiguri Anno 1565. in 8. fol. 112. verso. & VVolfangum Gabelchoverum in Andrea Baccii de Lapidibus & Gemmis cap. v. qui ibi plura ad medicinam pertinentia tradit.*

C A P. LIII.

Virces, facultates, & proprietates Smaragdi.

SMaragdus ut omnes gemmæ, frigidæ & siccæ est temperaturæ, ob id omnem alvi sanguinisque fluxum, & præcipue dysenteriam ebibitus sistit, teste Avenzoare, nec refert an à mordaci humore, an à vene-

à veneno ortum habuerit. Propinantur ad venena, *Ad venena, fluxus abvi.*
 dysenteriam, alvique fluxum, sex grana in pollinem redacta cum aqua aliqua cordiali, ut tormentillæ, acetosæ, nymphææ, vel boraginis. Quibus haustis extemplo æger, si venenum lumpserrat, cordis anxietates, animique defectus patitur: quos si exceperit sudor & somnus, liberatur 10. horarum spatio. Eadem dosi sumptus, venenatis morsibus, animaliumque puncturis, a pesti, febribusque pestilentibus medetur. *Ad morsus animalium.*

Inter amuleta præcipue commendatur Smaragdus. Nam si è puerorum collis pendeat, eos ab Epilepticis paroxysmis tutari creditur; digitis etiam gestatus comitalem morbum impedire omnes auctores asserunt, eamque habere facultatem, ut si morbus ita vehemens sit, ut superari à gemmâ non possit, eam in partes diffringi, itaque vel tollere morbum, vel frangi quasi pugnando à potentiori devictam. Coxæ mulieris alligatus Smaragdus partum accelerare, ventri appositus retinere, ori inditus hæmorrhagiam sistere perhibetur. Ventri adhibitus indubitato dysenterias omnes, teste Antonio Guainerio, miraculi instar aufert, ac hæmorrhoidum fluxum nimium compescit. E collo pendulus inanes timores ac dæmones arcere, fugareque creditur, ac hemitritæam febrem tollere. Memoriam etiam firmare, ac visum reficere, & recreare à multis creditur. *Partum accelerat, & retinet. Hæmorrhagiam sistit. Dysenteriam miraculose sistit. Dæmones, & timores fugat. Castitatē prodit.*
 Communi etiam hominum opinione castitatis custos, ac adulterii proditor existimatur, quod venereos actus illegitimos non ferat, ac si peragantur in partes diffiliat. Verum id naturæ (quæ actum legitimum ab illegitimo non discernit) adversari omnino videtur. Agricola, si pendulus cutem tangat illius, qui actum venerèum exercet, distrumpi existimat. Id si in quovis actu, le-

gitimo vel illegitimo contingit, necesse est vel motum, vel halitum feminalem in Smaragdum agere, nisi metaphysica facultas ipsi insideat aliqua, quæ nulla ratione investigari possit. Huiusmodi facultate dæmones arcere, hominem ad secreta inveniendi habilem reddere, futurorum cognitionem dare, eloquentem efficere, ac opes augere, credere licet Christiano, qui Dei in rebus naturalibus metaphysicas vires, potius admirari, quam intelligere interdum debet.

*Tinctura
Smaragdi.*

b Ex Smaragdis tinctura ad superius narratos affectus & morbos utilissima spagyrico artificio elicitur hoc modo. In ferreo vase pulverisatur, ac per linteum traicitur, huic superfunditur spiritus urinæ, qui aliquid phlegmatis adiunctum habet, ut colorem extrahat; spiritusque iterum distillatione aufertur, ut in fundo remaneat Smaragdi extractum griseum, è quo tandem spiritu vini color Smaragdi extrahitur. Variis casibus obnoxius

*Debilitas
Smaragdi.*

est Smaragdus. Facile enim à contactu duriorum gemmarum, ab æstu, igne, chalybe, ære, ab ictibus, & attritu læditur. Id etiam Smaragdo ascribitur, quod speculi instar rerum circumstantium ideas in se recipiat, ac intuentium oculis exhibeat. Neque hoc ignoravit Nero, qui gladiatorum certamina Smaragdo conspexit. Existimo omne diaphanum, si altera ipsius superficies, nigredine, vel materia aliqua exacte lævigata, ut visus radios non recipiat, neque proprius color agnoscat, idem efficere. Id probant puteorum aquæ, ligna, metalla lævigata, aliaque infinita, quæ omnia circumstantes species referunt. Dum enim radios visivos non recipiunt, ad species oppositas illi reflectuntur.

a Hoc unicum addendum existimo, nullum præstantius inveniri remedium in pulsu intercepto, viribusque statim resciscendis, Smaragdi pulvere, teste Helideo Padoano in curationibus, consiliis, & processibus, fol. 98. & 229. in quarto. cuius hæc sunt verba. & pulveris Smaragdi scrupulum semiss. detur in cochleari vini, & Syrupo de pomis. talis enim pulvis in materiis malignis, & pulsu intercepto, est præstantissimus, & statim vires rescicit. Huc pertinet etiam illud, quod Ioannes Crato de pestilentis febris curatione cap. 4. scribit, nempe. Omnes prope Medici post thevriacam, & mythridatium, Smaragdum laudant. datur ad grana 6. cum mythridatio. Deinde Hyacinthus ita describitur, quod non solum intra corpus sumptus, sed etiam foris gestatus pesti resistat, &c. Ferunt etiam, in virginum desfloratione egregias Smaragdos frangi.

b Theophrastus Paracelsus tractat. 4. de preparationibus. Magisterium ex Smaragdo confectum (teste Henrico Nollio in Physic. Hermetic. lib. VII. cap. VI. section. 3.) peculiariter succurrit epilepsie, si per distillationem fuerit preparatum; sanguinisque expuitionem arceat.

CAP. LIV.

Dignitas, & valor Smaragdi.

Smaragdi selectissimi semper in magna fuerunt dignitate, existimatione, & pretio, adeo ut olim illis aliquid insculpere vetitum fuerit. Fabulosum etiam quippiam, quo maiorem haberent auctoritatem, traditum ab antiquis fuit. Nempe Scythicos, hoc est, præclarissimos in metallis aureis nasci,

unde non sine magno discrimine ac negotio possint conquiri: Gryphis alitibus ferocissimis in iis nidificantibus, illosque ab Arimaspis populis monoculis, qui armati eo auri & Smaragdorum cupidi accedunt, tentantibus. A quinquaginta annis quo Peruviani ad nos allati sunt, Orientales viliores facti sunt. Narrat Aloisius Mundella Brixienfis medicus, à Francisco Maria Urbinatum Principe duorum ceratorum pondere Orientalem Smaragdum 113 aureis emptum fuisse. ingens sane pretium, quodque Adamantis eiusdem ponderis dimidiatam æquat. Orientales perfectissimos, omnibusque modis absolutissimos, iuste æstimari quarta parte Adamantis eiusdem ponderis puto. Si itaque 10. ceratia pendens Smaragdi pretium ignoretur, in Adamantis tabula pretium 10. ceratorum quærat, cuius quarta pars ostendit pretium. Statuitur ibi pretiū 8590. cuius quadrans est 2147, pretium Smaragdi quæsti, nec hic alia regula opus est. Linschotanus, qui iter orientalis Indiæ describit, longe maioris æstimat, quam Adamantem. Nam Orientalem Smaragdum, qui associari unius ceratii Adamante potest, 80. ducatis æstimat, cum tamen Adamantem tantum 70. æstimet. Meo tamen iudicio nimis magno æstimat. Quarta pars pretii Adamantis dum illi magnitudine par est, mihi hoc tempore, quo tanta copia Smaragdorum occidentalium habetur, non solum sufficere, sed excedere videtur, præsertim cum gemmarii complures præferant Peruvianos Orientalibus quia gratiorem viriditatem habent. Iustius itaque duplum pretii Smaragdi occidentalis tantum habeat.

*Pretium
orientalis.*

CAP. LV.

Adulterium Smaragdii.

OMnibus fere modis Smaragdi adulterari possunt. Nobilior modus fit Crystallo, vitro, & Silicibus calcinatis, & fuis, si iis exigua quantitas minii adiiciatur. Ita ego præstantes feci. *a* Alii æstum in tenuissimum pollinem redactum addunt; adiecta croci ferri dimidiato pondere: ac sex horarum spatio coquunt, ac vas per se refrigerari sinunt, gemmamq; polituræ committunt. Si exacte quis operatus fuerit, Americanis omnino similes efficiet Smaragdos.

a *Garcias ab Horto lib. 1. Aromatum & Simplicium historia cap. 48. scribit, fictitios Smaragdos in Balaguante & Bisnager ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis confici (addendum existimo cum Iacobo Dalechampio, si pars Iaspidis viridis addatur) eximii coloris, & insignis magnitudinis.*

CAP. LVI.

De Prasio, Smaragdite, & Chrysoprasio.

PRasius, Prassius, Italice *Prasina*, Germanice *ein Praesem*. Mater Smaragdi à multis putatur, & non immerito, quod aliquando in eo reperiatur, etiamsi non semper. Nam quæ partes viridiores absque flavedine, & perspicuæ in Prasio reperiuntur, Smaragdi rite appellari possunt, ut illi quorum flavedo aurea est, Chrysoprasii. Color istius gemmæ proxime ad porri, vel prassii colorem accedit, unde Prassii nomen obtinuit. Fit prassii color è mixtura flavi, viridisque coloris. Prassius nubeculis perspicuus

204 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
spicius est, vel totum corpus opaca quadam dia-
phanitate impeditur. Huic interdum rubri, albi,
vel atrii quippiam insidet, quia adnascitur Iaspidi,
Crystallo, aliisque gemmis, à quibus varia corpuscu-
la, variosque colores nanciscitur. Differentiæ tres
ratione coloris hic statui possunt. Prima conti-
nentur, qui exacte viridis porri colorem æmulan-
tur. Secunda qui multum flavedinis habent, ac fili-
cis arescentis fere colorem referunt. Hi si aurei
sint splendoris, Chrysopteri veterum sunt. Tertia
quæ exigua viriditate, maioriq; flavedine lacte-
scunt. Has tres species omnes apud me reservo.
Postremum genus, quod semiperspicuum est, ad
nephriticos lapides omnino referri debere existi-
mo, ut suo loco docebo.

Prasii non solum in India Orientali, & Occiden-
tali, verum in Europa inveniuntur, præcipue in Bo-
hemia, vicinisque regionibus.

C A P. LVII.

Dignitas, & valor Prasii.

Vilis est hæc gemma, quia in magna copia, tan-
taque mole interdum reperitur, ut inde sta-
tura fieri possint. Ultra cælaturæ pretium vix un-
quam, nisi singularis elegantia sit, æstimatur. Ter-
tium genus, quod rarius est, & ad nephritidem
curandam singulare, maximo in pretio iis, qui
ipsius facultatem norunt, est. Prasius quia vilis,
non adulteratur.

C A P.

CAP. LVIII.

Vires, facultates, & proprietates Prasii.

VIres habet Smaragdi, verū minores. Hoc proprium illi ascribitur, quod veneno præsentē *Ad sensu* viriditatem amittat, quam non nisi lotus recuperat. *na.*

CAP. LIX.

De Chrysoprasio.

Non dubium est, quin veteres omnes gemmas aureū splendore habentes, Chrysolithos appellarint. Hinc Prasii, Topasii, Berylli aureis radiis fulgentes, Chrysoprasi, Chrysopatii, Chrysoberylli vocati fuerunt. Chrysoprasus itaque Prasius est, aureum splendorem porri viriditate immixtū habens. Grata admodum est aspectui gemma, ac iisdem cum Prasio viribus, ipso tamen nobilior, & amœnior aspectu.

CAP. LX.

De Smaragdoprasio.

Ambigit hæc gemma inter Prasium, & Smaragdum, unde Germanice nomen obtinuit *Smaraldprasein*. Graminis enim habet virorem, neq; flavedinis quid in eo deprehenditur, si conferatur cū Prasio; si vero cū Smaragdo conferatur, flavescens quædam viriditas, magis in ipso, quam in Smaragdo conspicitur. Raro perspicuus est, nunquam tamen; ut plurimum opacam habet diaphanitatem. Ego illū pro Pseudosmaragdo habeo. fortassis Chlorites a Plinii est. In Bohemia, ac Occi- *a Lib. 37.*
dētali India reperiūtur. Duo itaq; illius sunt genera: *cap. 10.*
Bohe-

Bohemici, & Americani. illi plerunque opaci sunt, isti vitrioli instar; cuius colorem exacte referunt semitransparentes. Indi hunc formant columnæ instar, ut maiorem æquet digitum longitudine, minoreque latitudine. Deinde alteram extremitatem reliquo corpori paulo crassiolem faciunt, ut pertusis labiis inferi, ac pendulus prominere ornatus gratia possit. Hac enim ratione Principes se ab aliis distinguunt, ac viliores huiusmodi ornatu indignos arbitrantur. Quidam affinis meus, mihi frustulum istius lapidis dono dedit, qui etndem magni faciebat, ac Nephriticum verum lapidem esse asserereba. cui opinioni non repugno, quod eius multa sint genera, ac omnia colore plurimum inter se differentia, ut loco explicabo. Ut Bohemicum Smaragdoprasum, vel Pseudosmaragdū appellavi, ita hunc optime Smaragditem appellari posse existimo.

*Ab Indis
gestatur.*

Nephriticus lapis.

Smaragdites.

C A P. LXI.

Vis, facultas, dignitas, & valor Smaragdoprasii.

Ad calculum, & nephriticum. URinam brachio applicatus ciere, proinde arenas pellere, calculi generationem prohibere, nephriticos, ac arthriticos dolores compescere, & è collo suspensus ne oriantur vetare, puerorum etiam terriculamenta impedire, omnesque Smaragdii vires, sed imbecilliores habere, creditur. Paucis nota est hæc gemma, hinc fit nondum esse in pretio.

C A P.

CAP. LXII.

De Topasio veterum, ac Chrysopatio, qui hodie
Chrysolithus appellatur.

Topasius veterum, viridis fuit gemina, ac diaphana: si aureo quodam fulgore splendebat, Chrysopatius appellatur. Nunc utraque à Gemmariis Chrysolithi nomen obtinet. Topasius, seu Chrysolithus vulgaris Smaragdo est colore dilutior, cui nonnihil flavedinis adiectum videtur. Huic dum viror aureus est, Chrysopatii nomen tribuitur, & mater Smaragdi putatur. *a* Plinius multa de Chrysopatiis, Chrysolithis, & Chrysoprasis tradit, sed omnes istas gemmas ita confundit, ut nihil inde certi colligi possit. Chrysopatius non absurde hodie à Gemmariis Chrysolithus appellari potest, quod revera aureus color per viridem in illo fulgeat. Qui si noctu igne admoto vehementer splendeat, *b* Chrysolampis Plinii est. A nonnullis hæc gemma cum Chrysoprasio confunditur, quia parum inter se differunt. Topasius, teste *c* Plinio, à Iuba Mauritanie rege qui eam in insula Chiti Arabia, marisque rubri, primum invenit, nomen accepit. Reperitur auctoritate Plinii in lapidicinis Alabastri, & prope Thebas Ægypti.

a Lib. 37.
c. 8. & 11.

Chrysolampis.

b Chrysolampis est Chrysolithi genus. Chrysopasion vocant Isidorus, & Marbodanus: Chrysopagion Albertus Magnus: Chrysopsin quidam. Dicitur autem Chrysolampis χρυσὸς ἔχουσα, ἔλαμπω, id est, ab auro, & splendo. Ab hac gemma sumptum est adagiū, ἐν νυκτὶ λαμπροῦς, ἐν φάει ἡ ἀνωφελής, id est,

est, In nocte lucens, luce vero inutilis. De præposteris qui sapiunt ubi nihil est opus, cum opus est dormiunt. D. Erasmus magis arbitratur competere in eum, qui inter indoctos videatur aliquid esse in litteris, inter eruditos nihil sapiat: & posse inverti proverbium, Ἐν φάει λαμπρὸς, ἐν νύκτι δ' ἀνωφελής. Chrysolampis etiã fuit in tabula illa aurea inestimabili inter alias quoque gemmas longe pretiosissimas, quam nobilis illa matrona Hildegardis olim Theodorici Comitis Hollandia uxor D. Adelberto rutelari Egmondensium præsidi dono dedit, qui nocturnis temporibus ita totum hinc inde illustravit sacrarium, ut ad preces horarias noctu intempesta lectas vice lychnorum per diu haberetur.

- c Hallucinari videtur Auctor. Aliam enim rationem, & mentem verborum Plinii, statuendam crediderim, cum etymologiam nominis Topazii aliam faciat. Eius verba hæc sunt libro 37. Naturalis historiae cap. 3. Iuba Topazion insulam in rubro mari à continente stadiis 300. abesse tradit, nebulosam, & ideo sæpe quaesitam navigantibus, ex ea causa nomen accepisse. Topazin Troglodytarum lingua significationem habere querendi. Ex quibus verbis Plinii manifeste constat, nomē non fortitum à Iuba Mauritaniae rege, sed ab insula ubi fuit inventa. Quod vero Plinius putet Topazin Troglodytarum lingua habere significationem querendi, hoc de suo Plinium addidisse testatur v. Cl. Claudius Salmasius in Plinianis exercitationibus in Caii Iulii Solini polyhistore fol. 1084, cum τῶπαζιον in significatione querendi mere Græcum sit, nam coniectura aliquid colligere, & indagare significat. Nec enim de Troglodytis ipsis accipiendum, qui insulam incolebant. patria sua illis quaesita non fuit, nec ignota, sed à navigantibus vel Græcis, vel Aegyptiis nomen
- impo-

impositum fuisse. Troglodytarum vero provincie nomen non sumptum (ut quidam existimant à Troglodytiæ amne Arsinoen præterfluente) sed $\lambda\omicron\tau\omicron$ & $\tau\rho\acute{\omega}\gamma\lambda\eta\varsigma$, hoc est à specu, quod in specubus, & cavernis degant. Quod idem nobiscum sentit idem V. Cl. Claudius Salmasius libro iam citato fol. 1267. Cuius hæc sunt verba. Et sâne $\tau\rho\omega\sigma\lambda\iota\tau\alpha\varsigma$, & $\tau\rho\omega\gamma\lambda\omicron\delta\acute{\iota}\tau\alpha\varsigma$ eadem ratione appellare fecit, quod cavos, & specus subirent. Ab eadem causa & $\tau\rho\omega\gamma\lambda\iota\tau\eta\varsigma$ genus passeris, qui & $\tau\rho\omega\gamma\lambda\omicron\delta\acute{\iota}\tau\eta\varsigma$ potest recte dici, quod cavis, & rimis turrium, ac murorum sese inlatebret, & in his nidum congerat.

CAP. LXIII.

Natura, vires, & facultates Topasii veterum, seu Chrysolithi Gemmariorum, & ChrysoPATII.

Topasius limam sentit, ac in tantam molem interdum excrescit, ut statuarum inde fiant. Scribit enim Iuba, Arsinoë Ptolemæi Philadelphii uxori statuam cubitorum quatuor fuisse, ex Topasio in delubro sacram. Sanguinis eruptiones sistere, *Ad sanguinis profuvia, & phrenitidem.* vulnerique admotus extemplo fluentem compe- scere, bilem, iramque, ac phrenitidem mitigare, si pro amuleto gestetur, perhibetur. Nocturnos etiam timores, & puerorum terroculamenta, ac lunaticos paroxisimos arcere creditur. In mensa positus ChrysoPATIUS (quem à ChrysoPRASO differre non puto) præsentem veneno traditur colorem amittere, eoque semoto iterum recipere. Sed huiusmodi vanas, & præter rationem omnem, de gemmarum viribus opiniones, experientia rerum omnium magistra refutat. Potus ChrysoPATIUS comitiam curat perfecte, teste a Cardano. *Ad comitiam.*

a *Auctor hic mentem Cardani non recte percepisse videtur. Quum Cardanus lib. VII. de subtilitate Chrysoptium potum non Comitialem morbum (ut Auctor habet) perfecte curare, sed melancholicis auxilio esse testetur. Cuius hæc sunt verba: Expertus tamen sum quindecim illius grana, auxilio præsentis melancholicis esse.*

C A P. LXIV.

Valor, dignitasque Topasii, seu Chrysolithi vulgaris.

NON magnam habet auctoritatem hæc gemma, neque cælaturæ pretium excedit. Causa est quantitas, & magnitudo, quæ illam vilem efficit. Chrysoptii tamen si egregie aureis radiis splendean paulo nobiliores sunt.

C A P. LXV.

De veterum Chrysolitho, Chryselectro, & Melichryso, seu vulgari Topasio.

HOC tempore gemmariorum Topasii, gemmæ sunt aurei coloris, & omni dubio procul, inter veterum Chrysolithos numerandi. Fortassis à Plinio Chryselectri, aut Melichrysi appellantur. Nam Chrysolithi nomen tanquam genus omnibus gemmis, quæ aureum habent colore, applicat. Color illius nullo alio colore intermixtus est, & aquam reubarbaro, vel croco tinctam refert. Duo ipsius sunt genera: Orientalis, & Europæus. Orientales illi habentur, qui purissimi auri instar rutilant. Hi omnibus gemmis, Adamante excepto, duriores, aliquando ita tincti sunt, ut nimium croci in illis appareat. Nonnunquam tamen dilutiores, quam conveniat, sunt, imo interdum Adamantum aquas habent

habent absque aliquo colore, quos propterea referunt. Qui medio modo se habent, ceteris nobiliores, & præstantiores habentur. Europæi Crystalli instar molles, cum aureo colore, vel multum, vel parum nigricant. Inter hos nonnulli tam parum flavedinis habent, ut nisi nigredine à Crystallis distinguerentur, ab iis discerni non possent. Inveniuntur in Bohemia passim. Dum aureo colore, eoque puro splendent, ab Orientalibus nisi duritie distingui possunt, tam sunt elegantes. Orientales in Æthiopia, & Arabia inveniuntur. Præstantiores in India, & Bactriana. Reperiuntur aliquando permagni Topasii, & qui 12. pondo ponderent. Vidi Bohemicum duarum ulnarum longitudine, & fere semiulnæ latitudine, qui Rudolpho secundo Cæsari invictissimo, & Domino meo clementissimo dono datus fuit.

CAP. LXVI.

Natura, vires, & facultates Topasii vulgaris, seu Chrysolithi veterum.

Naturæ Solaris, cuius speciem aliquo modo refert hæc gemma aureo suo colore, est. Præinde ut aurum, ac Sol, vitalis facultatis fomentum est, ita Chrysolithus. timores enim nocturnos, & melancholiam minuere, atque depellere, intellectum confortare, molestisque insomniis adversari, demones terrere, & fugare, pusillanimitatem, stultitiamque auferre, sapientiam, animique constantiam promovere, ac à fascinationibus ferentem tueri, brachio sinistro alligatus, aut è collo suspensus, auroque inclusus, creditur. Refert Cardanus in libro de admirandis curationibus mira de Chrysolithi viribus his verbis. Cæsarem Palavicinum,

Ad melancholiam.

*Ad comi-
tialem.*

*Ad san-
guinis
profu-
via.*

aliumque nobilem ex oppido Gallerati, melancholia & comitali morbo alternatim (quorum unus iam quindecim diebus cum febre, Palavicinus, alter iam sex mensibus, sed sine febre, verum cum clamoribus) laborantes, & frustra à medicis vexatos, somniferis lotionibus capitis, solo potu pulveris Chrysolithi ex vino, in octo dierum spatio, sic liberavi, ut nunquam morbus redierit. Præter dictas facultates, sanguinem vulneribus applicatus sistit, ac libidinis æstium compefcit. Chrysolithus tritus, & potatus, asthmatis & orthopnœæ paroxisimos mitigat. Has vires omnes, multi non huic Chrysolitho, sed præcedenti gemmæ, nempe illi gemmæ, quæ nunc Chrysolithus appellatur, & è viridi colore aureus est, attribuunt. Frigidæ, & siccæ naturæ est, ut omnes gemmæ. Hoc peculiare habet, quod sub lingua detentus sitim febrientium extinguat.

C A P. LXVII.

Topasii vulgaris, seu Chrysolithi veterum dignitas, & valor.

Orientalis Topasii vulgares si purissimi auri instar rutilent, & absq; vitio sint, quia aspectui admodum grati sunt, à nonnullis expetuntur ad ornamenta pileorum, statuatû, ac reliquiarum in ecclesiis. Qui ceratium pendent, duobus thaleris æstimandi sunt. Qui 2. ceratia, quatuor thaleris, qui 3, 9. thaleris. Inde ut aliorum pretia sciantur, ceratiorum numerus ducatur in se, & quotiens ostendet pretium quæsitum. Sic 4. ceratiorum valebit 16. thaleros, & 10. ceratiorum 100. thaleros. Hæc regula ad 20. ceratia tantum valere potest. Nam ulterius vilius sunt æstimandi, propter magnitudinem quam aliquando attingunt. Propter summam du-

duritiem quam habent uruntur ut Sapphiri, ac tum veros Adamantes melius æmulantur, quam alia gemma. Vidi vix 10. ceratia pendentem 200. thaleris venditum. Ita enim exacte annulo inclusus Adamantem referebat, ut vix à perito gemmario differentia cognosci potuerit.

Topasii Bohemici Orientalibus similes eadem regula taxari possunt. Si tamen quotientis quartam partem accipiat, pro Bohemici valore. Reliqui qui nigricant, & fortassis pro veterum Obsidiana gemma haberi possunt, aut parum aurei coloris habent, his viliores sunt, nec commode æstimari possunt. Si quis regulam viliozem velit, sumat octavam partem pretii dicti.

CAP. LXVIII.

Adulterium Topasii.

TOpasii aurei coloris ob elegantiam adulterantur omnibus modis quibus aliæ gemmæ adulterari solent. Præstantior modus est dum in Cry- *Præstans*
stallo, Silicibus, & vitro fuso aureus color concii- *modus.*
liatur. id fit si ad singulas vitri libras quarta uncie pars ferrei croci remisceatur, atque tantillum minii addatur. Sed primum addendum minium, post crocus, teste a Baptista à Porta. Si Crystallo calcinato triplum plumbi addatur, Topasius absque aliqua adiectione emergit, si per diem in fornace moretur. Aliter sic conficies; fac pollinem ex ære *Alius*
usto, cinnabari nativo, ac Crystallo, quadruplum- *modus.*
que stanni usti adde, fusorioque vasi ex terra fortissimo inde, fornacique committe per diem. Sed ignis vehemens non sit, ac semper eodem gradu permaneat, facile enim fluit pulvis prædictus.

a. *Libre 6. Magia Naturalis cap. v.*

C A P. LXIX.

De Beryllo.

*Aqua-
marina.**Chryso-
beryllus.
Chryso-
prasus.*

Beryllus gemma est quæ aquæ marinæ colorem refert ex viridi cæruleum. Italis à colore *Aqua-marina* vocatur, Hebraice *Iaschpeh* vocatur: unde nonnulli putant Iaspidis nomen deductum. Dum Berylli aureos radios habent, aut ex auro scintillant, Chrysoberylli appellantur, quos aliqui ad Chrysoprasos referunt. Transparent Berylli omnes, & dilutum habent colorem. si enim colore saturo sint, pro aliis vulgo gemmis habentur. Eius colorem refert aqua si exigua quantitate Indici, ac decima parte viridis coloris adiecta, tingatur. Est autem Indicum color quo pictores sæpe utuntur. Sculptuntur Berylli pluribus angulis, ut illorum percussu vivaciores fiant, magisque fulgeant.

C A P. LXX.

Genera, & loci natales.

*a Lib. 37.
cap. 5.
Chryso-
beryllus,
Chryso-
prasus.
Hyacin-
thizontes.
Aeroides.
Cerini.
Beryllus
veterum
multas
gemmas
cõprehen-
debat.*

Plinio auctore multa Beryllorum sunt genera. Probatissimi viriditate puri maris imitantur. Proximi his sunt Chrysoberylli paulo pallidiores, sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius. vocatur Chrysoprasus. Quarto loco Hyacinthizontes colore Hyacinthi. Quinto Aeroides viridiores qui ab aëre nomen habent. Post hos Cerini ceræ, & Oleagini oleo, ac tandem Crystallis nonnulli similes. Sub istis generibus non dubito quin multæ aliæ gemmæ, quæ nunc ad alias referuntur, contineantur. Nam videtur Berylli nomē commune fuisse, ac fere omnes eas gemmas quæ Crystalli instar diluto aliquo colo-

re

re tinctæ fuerunt sub se comprehendisse. Nam quos nunc Citrinos, Topasios, Lucosapphiros vocant, ut & Hyacinthi quædam genera, non est dubium quin inter Beryllos numerata fuerint. Itali etiam hodie Crystallos qui angulorum multiplici reflexu aliquos colores in se habere videntur, Beryllos vocitant. Reliquarum nationum gemmarum illos tantum qui marinæ aquæ colorem, vel dilutum, vel exacte referunt, Beryllos vocare solent. Nascuntur Berylli ad radi- *Locus*
ces Tauri montis in Euphratis littore, ac in In- *ubi na-*
dia, dilutioris coloris, & qui Crystallis similes *scatur Be-*
sunt, in variis regionibus, ut in Germania, & Bo- *ryllus.*
hemiâ.

CAP. LXXI.

Facultates, & vires Berylli.

Gemmarum Beryllum gestatum contra hostium pericula, vitia hepatis, suspiria, eructationes. valere, ac oris morbos, faciei, gulæ, & paristhmia prohibere, credunt. Illius ex aqua dilutum oculos humidos sanare perhibetur. Ad vulnera oculorum etiam aliqui celebrant, sive illa pupillæ, sive alteri parti inflicta fuerint. *a* Reducitur Beryllus contusus, & tritus in pollicem exactissime, ut impalpabilis sit. Deinde, *Ad oculo-
rū vitia.* lentis quantitate pulvis quotidie mane, supino iacente ægro, in oculum, donec sanetur, infunditur, ac præcipitur ut æger immotus aliquandiu supinus permaneat. Si pupilla vulnerata fuerit, etsi commode sanari non possit, tamen ita emendatur, ut oculus deformis non fiat. Si læsio extra pupillam fuerit, præclare sanat Beryllus, quemadmodum etiam omnes oculorum con-

216 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
tusiones, quacunque re facta fuerint. Suaderem ad
contusiones, & fugillata, ut infusio fieret aqua ver-
basci: si adiuncta esset inflammatio, aqua rosarum,
plantaginis, euphrasie, vel simili. Si vulnus esset,
aqua betonica, tormentillae, vel plantaginis. Ma-
gi putant contra segnitiam hanc gemmam polle-
re, ingenio prodesse, & coniugatos invicem conci-
liare.

a *Idem Psellus de lapidum virtutibus (cap. 4. huius li-
bri citatus) testatur Beryllum curare convulsiones,
oculorum dolores, & icterum.*

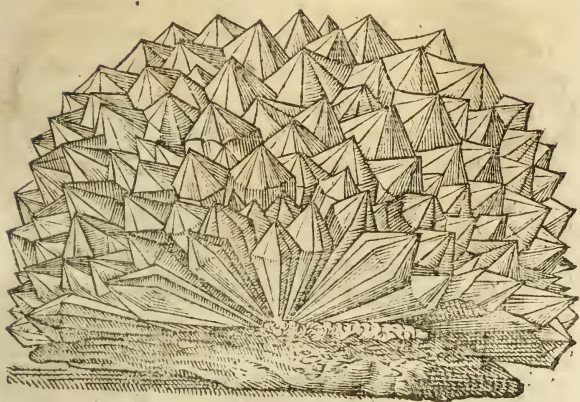
C A P. LXXII.

Dignitas, valor, & adulterium Berylli.

Berylli non sunt in maiori auctoritate quam To-
pasii Orietales, olim Chrysolithi appellati; pro-
inde eodem pretio aestimari possunt. pro coloris ta-
men elegantia augetur, vel minuitur pretium. id-
que in omnibus gemmis servandum est. Adultera-
tur Beryllus iis modis quibus aliae gemmae omnes.
Nobilior modus est dum aes ustum in tenuissimum
pollinem redigitur, ut omnem tactum effugiat, ac
Crystallino vitro, aut Crystallo calcinato, vitroque
illi adiecto, miscetur, ac fornaci committitur. aris
una drachma pro vitreae massae libra sufficit.

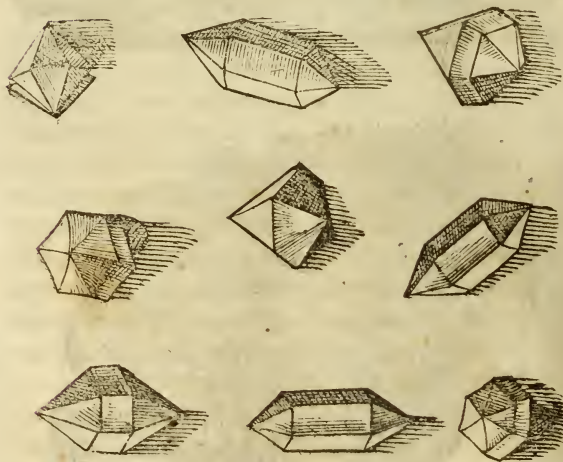
CAP. LXXIII.

De Crystallo, & Pseudoadamante.

Os

Cry:

CrySTALLUS notissima gemma, si nomen gemme meretur, transparens est, ac aquam in glaciem congelatam, unde nomen habet, omnino refert. nomen deducitur à $\kappa\rho\upsilon\varsigma$, id est, gelu, & $\pi\acute{\alpha}\lambda\omega$, id est, est,

est, contraho. Mollissima est omnium gemmarum. Dum coloratur, non iam pro Crystallo amplius, sed pro alia gemma habetur; quanquam in verę gemmę locum substitui non possit. Si enim Beryllum referat, Pseudoberyllus, si Topasiũ, Pseudotopasius, si Sapphirum, Pseudosapphirus, si Smaragdũ, Pseudosmaragdus, & ab illa gemma, cuius similitudinem refert, appellatur. Tales autem in Bohemia, & vicinis locis complures reperiuntur, qui omnes sola duritie à veris gemmis distinguuntur; molles hi enim omnes Crystalli instar sunt, & pro Crystallis haberentur, nisi coloris elegantia gemmariis, ut aliud nomen illis darent, suaderet. Nascuntur Crystalli plerunque hexagoni. Nam qui rotundi, aut globosi, ut Silices, reperiuntur: illi duriores Crystallis sunt, & pro Pseudoadamante habendi sunt. Tales sunt Arnhemii prope Arnhemum Geldrię oppidum, Clabequii prope Bruxellam, Gallici, Bohemici, & Silesiaci. Hi enim aliquando tam duri sunt, tantaque elegantia micant, ut vix ab Orientalibus distinguantur. Tincturam tamen quam verus Adamas admittit, non recipiunt. Deinde igne, & senecta corrumpuntur, quod Adamanti non accidit. Horum mentio in capite de Adamante facta est. Gemma etiam illa quę Iris appellatur, quod omnes colores iridis, si quis fronti applicatam intueatur, conspicuos faciat, species Crystalli est, quę partim ob iustam angulorum reflexionem huiusmodi colores, ut vapores iridem, partim quia minus pellucet Crystallo, offert. Hęc si subcitrina fuerit, ab Italis & Gallis *Citrino* vocatur, ac præstantior communi Crystallo habetur.

Putant nonnulli aquam esse materiam Crystalli, ac glaciem diu in frigidissimis montibus servatam tandem in Crystallum converti: verum omni-

Falsa gemma qua dicuntur, Bohemia gemma fere omnes Crystalli sunt. Pseudoadamantes.

Arnhemii. Clabequii. Bohemici.

Iris.

Citrinus.

An aqua sit materia Crystalli.

no falluntur, ut in tertio Tomo symbolorum Principum (ubi symbolum Ludovici Gonzagæ, *Ex glacie Crystallus evasit*, explicatur) notavi. Nunquam enim aqua in Crystallum mutari potest, absque tamen aqua non generatur. Solvi enim terræ tenuissima portio ab aqua debet, aut illi aliunde missa commisceri, quæ recedente aqua tum primum in Crystallum concrescit. Si Crystallus ex aqua congelata constaret, igne solveretur, (quæ enim frigore concrescunt calore solvuntur) ac aqueæ partes igne consumerentur, quod non fit experienti. Igne enim crematus calcem, seu terram, & sal, cuius spiritus beneficio coagulatus fuit, ostendit. Hæc fufius ante, ubi de causis concretionis gemmarum egi, explicantur.

Cur Crystallus hexagonus nascatur.

Causa hexagonæ figura.

Nascuntur plerunque Crystalli forma hexagona in mucronem desinente, quia terrestris subtilis materia se separans ab aqua nititur se unire, ac omnibus modis singulæ particulæ, centrum corporis sui ambiunt, & appetunt. Quod cum fit, vel circularem, vel hexagonam figuram faciant oportet. nulla enim alia à circulo perfectior videtur. Circularis figura fit dum materiæ partes sunt prorsus uniuersimodi; qualis in iis qui proximi sunt Adamantibus, quos duriores dixi, conspicitur; hexagona, cum partes nonnullæ ipsius mixti, reliquis sunt vel subtiliores, vel magis aëreæ, aut alia ratione differunt; hæ enim à reliquis circa angulos pelluntur, vel ipsæ nõ tam cito, quam aliæ, centro se unire cupiunt: hæcque ratione concrescente materia, hexagona figura circulo quam proxima, aliisque omnibus angularibus perfectior, efficitur. Si statueretur, omnes particulas eiusdem naturæ, temperamenti, & qualitatis esse, sphericam figuram habere deberet omnis Crystallus, omnibus ad centrum æquali vi tendentibus;

btis; aut absque ratione nobis manifesta, figuram certam illi à natura & Deo datam esse hexagonam statuere oporteret, ut in multis rebus contingit. Nam neque cur homo, aliudve animal suam formam extrinsecam, neque cur flores, & frondes certam perpetuo habeant, unquam ingenium humanum perscrutari potest. Quod admirari hæc natura non vero intelligi velit. Invenitur Crystallus variis in locis etiam in Europâ. Circa Pisas reperitur in quodam torrente qui ex monte Magno fluit. In Verruca etiam monte propinquo foditur. Saxis adhæret conglobatus, ut difficulter avelli possit. In Alpium iugis, Germania, Bohemia, Hungaria, Cipro, & Lusitania frequens est, ubi ingentis ponderis interdum invenitur. Sæpe in agris, ut prope Tsaltoniam Bohemiæ, & Coutebergam. Multa vitia Crystallo innasci solent, ut sales, festucæ, nebulae, atomi, rubigo, & ferrugini quid simile. Dum plane perspicui sunt Crystalli, montani nomen illis tribuitur. Crystallus obscurior, aut nigrior aqua perspicuus, & qui à nonnullis Iris appellatur, eo loci ubi Crystalli reperiuntur, inveniri interdum solet. Qui in agro Pisanoveniuntur, ac raro digiti magnitudinem excedunt Iridis colores angulorum repercussu imitantur. Ob quam causam à gemmariis Adamantum instar scalpuntur, ac Berylli nomine tanquam præstantes gemmæ divenduntur. Est tamé Beryllus alia gemma, ut suo capite explicavi.

Ex prædictis itaque facile colligi potest, Crystalli nomen accommodari ad omnes gemmas perspicuas, mollesque, quæ colorem nullum manifestum in se habent. Hæ videntur esse in quadruplici differentia. Ut prima contineatur quæ glaciem refert, Crystallus montanus dictus. Secunda Iris. Tertia Citrinus. Quarta Pseudoadamas. Aliis nobilior

*Locus ubi
inveniatur
Crystalli.*

*Vitia
Crystalli.*

Iris.

Beryllus.

*Species,
seu genera
Crystalli.*

222 DE LAPID. ET GEMM IN SPECIE.
biliores est Pseudoadamas, ut Citrinus Irid, & Iris
Crytallo.

- a Crytallus omnium gemmarum tincturas in se recipere potest, ut vel hinc mater gemmarum quibusdam statuatur, præsertim quia Philosophi, qui lapidem Philosophorum, singulari benedictione adepti sunt, (ut Henricus Nöllius in phisic. Hermetic. lib. VII. cap. VI. sect. 3. ex Raymundo Lullio de anime transmutatione testatur) gemmas alias ex eo artificiose consciunt, & tincturas earum Crytallo imprimunt.
- b Opinionem hanc habet Plinius lib. 37 Naturalis historiae cap. 2. littera c. qui Crytallum gelu concrecere, nec aliubi reperiri, quam ubi maxime hybernae nives rigent, glaciesque, pro certo scribit. Quam Plinii opinionem etiam amplectitur v. Cl. Claudius Salmasius libro post cap. 62. huius libri citato fol. 205. Cuius contrarium satis dilucide tradunt Auctor hoc loco, & cap. x. xii. & xiii. lib. 1. Petrus Andreas Matthiolus in Dioscord. lib. v. cap. 116. & Georgius Agricola lib. 6. de natura Fossil. cap. 7. ut ibi videre est. quibus etiam nos assentimur.

C A P. LXXIV.

Natura, qualitates, & facultates Crytalli.

Ad febrim.

Ad dysenteriam.
Ad uteri fluxus.

FRigidæ, & siccæ naturæ adeo est Crytallus, ut sub lingua positus sitim febrientium sedet, manibusque detentus acuta febre correptos recreet, & refrigeret, præsertim si satis magnus fuerit, ac sphericæ figuræ, sæpeque in aqua rosarum mergatur, ubi à manu ægri incaluerit. Crytallus in tenuissimum pulverem redactus, ac cum vino propinatus; dysenteriam curat, ac albos uteri fluxus sistit.
Cum

Cum melle, vino, aut iusculo exhibitus lactantibus, lactis ubertatem & copiam à proprietate promouet. Præterea drachma pulveris cum oleo amygdalarum dulcium exhibita, extemplo curat eos quibus argentum sublimatum oblatum est. Fluxum præterea cholericum vel cœliacum citissime & à proprietate, tanquã Bezoar aliquod compescit, calculum etiam rumpit, & per urinam expellit. Collo appensus Crystallus somnia prohibet, & vertigini medetur.

Ad prædictos omnes affectus Chymici è Crystallo salem, vel essentiam eliciunt, quam crudo Crystallo præstantiorem, & tutiorem existimant, & ad calculum pellendum utiliorem. Crystalli in pollinem redigantur. his adde duplum sulphuris. tere optime simul. sine sulphur exuratur, ac reverbera optime sex horarum spatio. Calcinato Crystallo affunde aquam urticæ. ut sex digitis emineat, ac in fimo equino digere quatuordecim diebus. Postmodum distilla, & magna Crystallorum pars extillatur. Remanentiæ iterum affunde aquam urticæ, ac repete prius opus, donec omnes Crystalli transcendant. nihilque in dante vitro remaneat. Extillato iniice parum salis fusi, ac sine ut stet aliquandiu. hac enim ratione oleum Crystalli separatur ab aqua quæ superiorem partem occupat. Aquam effunde, ac aliam aquam distillatam Crystallis affunde, in qua iterum salis portio dissolvitur. Hoc opus repete donec omne sal in ea solutum fuerit, & Crystalli oleum dulce fiat. Id serua ad usum, ac drachm. semissem, cum uncia una aq. appropriatæ exhibe ad prædictos affectus. Aliter præparatur ut & sal ipsius, hac ratione. Crystalli subtilissime conteruntur, & vel æquali nitri, vel duplo sulphuris pondere commixti in calcem aduruntur. Hæc deinde ex aqua plu-

*Ad lactis
abundantiam.*

Ad sublimatum.

*Ad alvi
fluxus,
calculi.*

*Ad somnia,
&
vertiginem.*

*Oleum,
& sal
Crystallorum.*

*Oleum
dulce
Crystalli.
Alius
modus.*

pluviali stillatitia lavatur aliquoties, rursusq; siccat. Postea spiritu vini perfunditur, maceraturque in loco calido aliquot diebus. tum extillatur rursus, & quod in fundo remanet, iterum calcinatur, lavatur, maceratur, distillaturque, toties, donec salis instar sit, ac in vino eliquescat nivis instar, tandem id

Sal Cry-
stalli in
vino so-
lubile.

Sal Cry-
stalli ad
calculus
aliter.

sal in loco humido resolvitur, & pro oleo Crystallorum haberi potest. Ad calculum maiori compendio vis Crystallorum haberi potest. Crystallus in polinem redactus excandescat ignis vi per horam, ac in aqua raphani, ononidis, aut petroselini, cui quarta pars olei vitrioli, aut sulphuris acidi addita est, extinguitur, idque opus decies repetatur. Postea saccharo optime trito affunde paulatim aquam prædictam, ac diligenter spatula lignea move. Huius sacchari offer quotidie mane & vesperi semicochlear, aut quantum medietas nucis iuglandis capere potest. Valet etiam ad omnes viscerum obstructions, teste Quercetano: & quia tartarum in homine resolvit, podagricis convenit, syncopæ præterea, ac capitis morbis, quia cerebrum confortat, apprime conducit. in eum usum datur à granis 10 ad 30.

Ad ob-
structio-
nes.

Podagræ.
Syncop.

Sal Cry-
stallorū
aliter.

Sal Crystallorum etiam alia ratione, non tamen à prædicta dissimili, haberi potest. Calcinatur Crystallus, ac in tenuissimum pulverem supra Marmor conteritur, postea sulphure, & sale nitro calcinatur, perque diem, ac noctem reverberatur. in vas vitreum, longū collum habens, inditur, ac acetum terebinthinatum superfunditur, obturatoque vase, supra cineres calidos per noctem relinquitur, sequentique die quod solutum est, effunditur, custoditur, novumque iterum acetum superfunditur. Hocque tamdiu repetitur donec Crystallus solvatur. Acetum postea in quo Crystallus solutus est filtratur, ac in balneo humiditas evaporatur, ut in fun-

do Cryſtalli ſal reſideat, quod tritum, & ſupra Mar-
mor poſitum in liquorem ſolvitur.

C A P. LXXV.

Dignitas, valor, uſus, & adulterium Cryſtalli.

Cryſtallus non ſolum ad mundum muliebrem,
dum catenæ, nodi, aliaque huiuſmodi inde fi-
unt, ſed etiam ad ſpecula, perſpicilla, pocula, ſcy-
phos, patinas, lavacra, & ſimilia uſui eſt. Adeo ut
dum abſque vitio eſt, huiuſmodi pocula, vel ſcyphi
à Principibus appetantur, & ſat magno in pretio
ſint. Aureus enim ſcyphus pedis magnitudine in-
terdum centum thaleris divendi poteſt, aliquando
etiam pluris. Exigui Cryſtalli ex quibus nodi, aut
coronæ ſunt, viles ſunt, ac cælaturæ pretium non
ſuperant. E Cryſtallo etiam, adiecto vitro, ac arena
puriffima, ſaleque alcali, nobiliſſima vitra, Cryſtallo
vero quam ſimilia, ſunt Venetiis. Inſervit etiam
Cryſtallus ad gemmas imitandas dum calcinatus
plumbi tribus partibus miſcetur. Huic ſolent me-
tallica addi, ut optatus Smaragdi, Topaſii, vel alte-
rius gemmæ color prodeat. Cryſtalli beneficio
etiam ignis ſolet è Solis radiis colligi, dum nempe
rotunda planities modicum convexa Soli ita oppo-
nitur, ut corpus id, quod ignem ſuſcipere debet, cir-
ca convexi centrum ponatur. In mollioribus etiam
corporibus & delicatulis, cauterii ferrei vices ſup-
plet, quanquam non minus quam ferrum urere, &
dolere exiſtimem. Adulteratur vitro Cryſtallino;
quod illi ſimillimum, verum Cryſtallo mollius, &
ponderoſius eſt.

Pſeudoadamantes dum perite cælati ſunt, etiam
auro includuntur, ac dū exigui ſunt, ita veros æmu-
lantur, ut non niſi à peritis dignoſci poſſint. Hinc fit

P

apud

*Vitra ex
Cryſtal-
lis.*

*Ad gemmas
imitan-
das.*

*Cauterium
ex Cry-
ſtallo.*

*Pſeudoa-
damas.*

apud Bohemos, Polonos, Hungaros, & Moscos, nō exiguam habere auctoritatē, maioris tamen, quam cælaturæ pretium sit, non venduntur, nisi duri sint,

Citrinus. & egregie scintillent. Eadem ratio Citrinorum, &
Iris. Iridum, qui omnes supra cælaturæ pretium non plus valent, quam velit emptor. Habentur enim in fatis magna copia, magnaque frustra pugni instar nondum elaborata, & prorsus perspicua, uno aut duobus thaleris tantum divenduntur. Elaborata, & in scyphos aptata venditoris arbitrio, ac emptoris deliciis commissa, sæpe fatis magno distrahuntur.

C A P. LXXVI.

De Asteria, aut Solis gemma, Italis Girasole.

IN capite de Opalo mentionem feci Asteriæ gemmæ, ac ad Opali genera retuli, similes enim ex matre Opalorum ipsemet extraxi. Si tamen Opalo longe durior sit, potest sui generis gemma esse, & ab Opalo distingui. Quo enim durior, eo elegantius, si Soli obiiciatur, & vertatur, solē deambulantem in se conspicuum facit, unde nomen habet. Quia etiam lux illa deambulans stellæ similis est, nomen Asteriæ illi à nonnullis tribuitur. Sed meo iudicio rectius id nomen opacæ gemmæ, quæ Stellaris appellatur, ac stellas quasi arte depictas continet, Germanice *Sternstein* aut *sigstein*, convenit. Perspicua est hæc gemma, Crystalloque similis, durior tamen: Opalis Crystallizontibus admodū similis, ac tantum duritie ab iis differens. A Plinio Astroites, & quæ deterior, Ceraunia, à Michaële Mercato Astrobolus, ab aliis Oculus Felis, quia radiat modo clarius, modo obscurius, ut felium oculus, vocatur. Differt à gemma, quæ Beli oculus, aut *Belloc-*

Ceraunia. Astrobolus. Oculus Felis. Beli oculus.

chis

chio Italice dicitur, ac exacte oculum iride, & pupilla imitatur. Opaca enim est, ac Achatis species. Plinius Asteriam, & Astrion, tanquam diversas *Astrios.* gemmas describit, cum gemma una videatur. Agricola Stellarem lapidem opacum Astroitem putat: Asteriam vero quam gemmam Solis vocamus. Plinius lib. 37. cap. 9. ita scribit. Candidarum dux est Pæderos, &c. Proxima candicantium est Asteria, *Pæderos.* principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit, cum inclinatione velut intus deambulantem ex alio atque alio reddens, eademque contraria Soli regerens candicantes radios, unde nomen invenit, difficilis ad celandum. Indicæ præfertur in Caramania nata: similiter candida est. quæ vocatur Astrios, Crystallo propinquas, in India nascens, & in Pallenés littoribus intus à centro ceu *Locus natalis.* stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quod Astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Caramania gigni, nullamque minus obnoxiam vitio. Cerauniam *Ceraunia.* enim vocari quæ sit deterior, pessimam lucernarum lumini similem. Et paulo post. Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur fulgorem siderum rapiens. Ipsa Crystallina, splendoris cærulei, in Caramania nascens. albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam coruscantem. Fieri & hebetes Ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam, eam quæ post totidem menses elanguescat. Hactenus Plinius. ex cuius verbis colligi potest, Asteriam seu Astrion, gemmam esse, eiusque speciem unam Cerauniam. *Agricolæ opinio.* Putat Agricola Astroitem à Plinio alibi Solis gemmam appellatam fuisse, ac Astrobolon oculis piscium similem à Sudine. Solis enim gemma Plinio

Mitrax.

candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Eidem Mitrax dicta Persis accepta est, è rubri maris montibus multicolor, ac contra Solem varie refulgens. Ex præcedentibus Plinii verbis vix aliquid certi colligi potest. Ego Asteriam, seu Solis gemmam eam puto, quæ Crystalli lactescens instar rotundam lucem inclusam transfundit, cum inclinatione deambulantiem. Astroiten vero eam, quæ è medio corporis stellulas radiantes ostentat, quam inter Opali species retuli, aut si mavis eam, quæ multicolor contra Solem varie refulget, ut felis oculus. Hanc apud me, ut & priorem seruo, quam ex Opalorum matre abstraxi; elegantem sane, ac quæ Soli exposita plurimas, ac scintillantes stellulas exhibet. Prædictæ tres gemmæ omnes, commode pro Opalis haberi possent. Sed quia duritie, & coloribus Opalum non semper referunt, à gemmariis distinguuntur. De posteriori, quam Astroiten, Oculum Solis, aut Oculum Cati vocant, sequenti capite agam.

C A P. LXXVII.

Facultates, proprietates, usus, dignitas, & pretium Asterie.

USus istius gemmæ est ad aurea manubria. gestata enim, somnum conciliare, & somnia terribifica abigere creditur. Orientalis tam dura est ut vix cælari possit, satisque vilis, nec pretiosior duplo cælaturæ pretio.

C A P.

CAP. LXXVIII.

De Oculo Cati.

Oculum Cati, esse Astroiten Plinii quam multicolore[m] asserit, existimo, ac eam esse gemmam quæ à nonnullis Solis Oculis, & à Persis Mithrax, quod Solem significat, appellatur. *a* Cardanus hanc Pseudopalum vocare videtur. Opalo enim similis est variis coloribus, quanquam non ita distincti in hac gemma ut in Opalo appareant, & hæc longe durior sit; tenerrimus enim est Opalus. Differt hæc gemma ab alia quadam opaca, quæ oculi depicti imaginem refert, ac etiam Oculus Cati vocatur, aut Beli Oculus, Italice *Bellocchio*, quia Achatis, vel Onychis species est. Laudatissimi inveniuntur in Zeilan: interdum ex Pegu advehuntur, qui eo deferri ex regione Brama dicuntur.

Solis O-
culus.
Mithrax.
Pseudo-
palus.

a Libro VII. de subtilitate.

CAP. LXXIX.

Dignitas, valor, & facultates.

Magno est in pretio apud Indos, qui sibi persuadent, eius, qui hanc gemmam gestat, divitias non posse imminui, sed semper incrementum facere, & augeti. Ait *a* Gasias ab Horto se expertum, lineum pannum ita compressum ut ipsius gemmæ meditullium, sive oculum tangat, nullo igne uri posse. Id scio verum esse, verum (quod ille non animadvertit) gemmæ viribus, aut facultatibus tribuendum non est, cum omni lapillo idem contingat ad modicum tempus. Ignis enim flamma neque statim lapillum ignitum facere, neque

Ad divi-
tias.

partes panni complecti propter compressionem ut exurat, potest. Reicit enim, ac sepercuit à se flammam lapillus: ut ignis urat, corpus vere attingere, & complecti debet. Id quilibet ex tempore filo alligato lapillo, ac flammæ candelæ adhibito, experiri poterit.

Pretium. Apud Indos tanto, ut dixi, est in pretio: ut qui in Lusitania 90. aureis æstimatus fuit., in India 600. venditus fuerit. Potest itaque pretio Opalorum æstimari minoris, vel pluris, prout elegans est, variiisque coloribus ornatus, nihil enim hic certi statui potest.

a *Libro 1. Aromaticum & simplicium Historia cap. 54.*

C A P. LXXX.

De Sordio, seu Corneolo.

HActenus de perspicuis, & transparentibus gemmis egi: nunc de semiperspicuis, aut semiopacis agendum. Nobilitate autem cæteris præstantior videtur Sordius, prima gemma rationali Aaronis imposita, quam Iudæi putant Rubinum fuisse. nunc Sordius, Corneolus, vel Carneolus appellatur. Italice, Gallice, & Germanice paucis literis mutatis idem nomen retinens. A carne sanguinolenta cui similis est colore, nomen Carneoli, vel corrupte Corneoli habet. Sanguinis biliosi, vel subcitrini colorem exactius refert. Semiperspicuus est, loruræ carnis similis. Nam in corpore ipsius quasi rubrica aut caro pellucere, sed offundi obscura nubecula videtur. Plinius Sardam apud antiquos frequentè in usu fuisse asserit, præcipue ad sigilla: nihil enim ceræ in signo tenet. a Serapionis Sarda alia ab hac videtur; Eam vocat Hager albu-
zedi.

Ad sigilla.

Sarda Serapionis succinum videtur.

zedi, ac lapidem rubentem languidius, quam Hyacinthus, ac lividius, esse dicit, ac adferri ex Oriente rudem, obscurum. perpolitur nitere, oculos tactu roborare, paleasque capillis affricatum trahere, ut Magnes ferrum, idem asserit. Quæ omnia Succino conveniunt, quod Hyacinthi vulgaris colorem exacte refert.

a Libro de simplicibus cap. 399.

CAP. LXXXI.

Genera, loci natales, & magnitudo Sardii.

SARDA primum Sardibus reperta, ut *a* Plinius asserit, sed laudatissima circa Babylonem hærens in saxi corde. In India trium generum. Rubrum, & quod Demium vocant à pinguedine. Tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ prælucent, crassiores sunt Arabicæ. Inveniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptum. quæ aurea bractea sublinuntur. Mares excitatius fulgent, fæminæ pinguiores sunt, & crassius nitent. Hactenus Plin. Albertus magnus Sardam à Corneolo distinguit nominum copia deceptus; eadem enim gemma est. Nisi velit Corneolo albo Sardæ nomen tribuere, & rubro Sardii vel Corneoli. *b* Franciscus Rueus aliud caput de Sardio, aliud de Corneolo habet: fortassis orientalem Sardium nostratæm Corneolum statuit. Durior enim ille isto, ac alio nomine dignus. Apud me tria genera Sardii, vel Corneoli seruo. Primum rubrum à me supra descriptum, alterum exigua sanguinis rubedine tinctum, ac semiperspicuum. Tertiumque subflavescens ex rubedine. Laudatissimus Corneolus in Sardinia invenitur. Secundum locum obtinet,

a Lib. 37. cap. 7.

*Sarda.
Sardius,
& Corneolus.*

Genera.

232 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
net, qui in Epiro, & Ægypto reperitur. Sed Baby-
lonius cæteris præfertur. Indici, & Arabici etiam,
non contemnendi, ut nec Europæi. Nam ad Rhe-
num, in Bohemia, Silesia, aliisque regionibus, qua-
les apud me habeo, præstantes inveniuntur. Aliis
lapidibus adnasci solent.

b *Nempe cap. 6. lib. 2. de gemmis de Sardio agit, &
cap. xx. eiusdem libri de Corneolo.*

C A P. LXXXII.

*Natura, facultates, qualitates, & proprietates
Corneoli, & Sardii.*

Refert Albettus, gestatum Sardium, seu Cor-
neolum, animum exhilarare, timorem pellere,
audaciam præstare, fascinationes prohibere, ac cor-
pus contra venenata quævis, quæ ex humorum cor-
ruptione proveniunt, tueri. Inprimis autem san-
guinem undecunque fluentem peculiari proprieta-
te, mirabili modo sistit. Ventri etiam alligatus par-
tum conservare creditur. Tumoribus etiam calidis
applicatus medetur, pulvis ad omnem sanguinis
fluxum ex vino rubro austero propinatur. Is etiam
liventes dentes, eorumque sordes affricu emen-
dat. Acuere ingenium, somnia mala prohibere, &
malignitati Onychis obsistere, dicitur. Stultum est
cum Cardano asserere, quod litigantes victores, &
gestantes divites faciat.

*Ad san-
guinis
fluxum.*

CAP. LXXXIII.

Dignitas, valor, & usus Corneoli.

A Pud Hebræos olim in summa auctoritate extitit. Quia prima gemma fuit, quam Deus rationali inferi iussit, quod Aaron summus Pontifex supra pectus gestabat. Quanquam Iudæi existiment Rubinum fuisse. Verum illis à quibus gratia omnis divina ablata est hac in re credendum non est, sed 70. interpretibus, & scriptoribus ecclesiasticis, ac Iosepho; qui etsi non Sardium, tamen Sardonychen, ex Sardio & Onyche constantem, non Rubinum interpretatur. Apud Romanos etiam in fatis magna dignitate fuit. Eo enim ad sigilla utebantur, quia ceram non recipit, ob duritiem, cuius beneficio ab aqua non facile hebetatur. Nunc quia præstantiores gemmæ in maiori copia inveniuntur, dignitatem suam non parum amisit. Ad sigilla tamen, & fæminarum manubria exornanda, inter gemmas sanitatis (ut vulgo vocantur) recipitur. Cælaræ pretium non superat, nisi nucis iuglandis magnitudinem excedat. Tum enim quia ad sanguinis fluxus sistendos expetitur, venditoris arbitrio aestimatur, & aliquando duobus, tribus, aut etiam quatuor thaleris divenditur.

Vitro simili colore prædito, ut aliæ omnes gemmæ, adulteratur.

CAP. LXXXIV.

De Sardonyche, ac Cameo.

Sardonyx a ex Sardio & Onyche à natura simul compositis gemma est. Huic interdum aliæ gemmæ adnascuntur, verum à Sardio & Onyche

tanquam præcipuis denominationem habet. Constat plerumq; sanguineo, albo, & nigro colore; qui à se invicem circulis, aut zonis ita distinguuntur ut arte facti videantur. Quæ carneo colore carent, Sardonychis nomine non sunt appellandæ. Hodie à gemmariis & Onyx, & Sardonyx Nicolus vocatur, communiter tamen ille qui ex nigris, & albis zonis constat, ut in capite de Onyche explicabo. Dum crusta unius coloris scalpitur, ac alterius coloris prostrato relinquitur, tum gemmarii *Camehuyam*, vel *Cameum* vocant, sive Onyx, sive Sardonyx sit.

Nicolus.

a *Sardonychis nomen compositum ex Sarda, quæ Græcis σαρδίων, & ὄνυξ, quæ unguem significat, & gemmam unguis colore: ergo Sardonyx ita olim intelligebatur, velut unguis carnibus impositus esset. Nam superficiem habebat Onychis gemmæ, vel unguis humani instar candidam: radicem vero, sive fundum, instar Sarda, vel Carnium; hic enim Sarda color. σαρδίων αἰματόεν Orpheo dicitur. sic Sardonyx erat velut unguis carnibus impositus. Hæc autem fuit gemma signatoria, quam Polycrates volens proiecit in pelagus, erat enim Tyranno ea gemma rerum omnium suarum gratissima, quum plurimum tristaretur. Quinto, sextove quum hæc acta sunt die, piscator quidam captum eum piscem, qui Polycratis gemmam casu absorbuisset, Polycrati dono detulit, in cuius eviscerati alvo gemma ea reperta est. Exstat proverbium, βάρμυα σαρδικόν, id est, tinctura Sardica, de colore præcellenti, præcipue purpura, per iocum autem transfertur ad eum qui pudefit, aut qui ob plagas sanguine tingitur. Sardonychis etiam meminit Doctissimus Philippus Iacobus Maussaccus in libello de fluviorum & montium nominibus, quem ille sub nomine Plutarchi*

LIBER SECUNDUS. 235
Græce & Latine edidit Tolose (ut post caput 9.
huius libri monuimus) in titulo de Euphrate fluvio
fol. 68. sub finem capitulis.

C A P. LXXXV.

Genera, & loci natales, dignitas, & pretium
Sardonychis.

INfinita eius sunt genera, si coloris diversitas, di-
versa genera statuere debet. Nam in his ludit na-
tura. Si rubedo ad cocci, vel laccæ colorem ver-
gat, vulgo *Incarinati* vocantur. Colorum varietas *Incarinati.*
dignitatem auget. Interdum enim in iis purpureus, *ti.*
cæruleus, roseus, flavusque apparet circulus, cui Ba-
sis quædam (ut Arabibus) nigerrima, Indis cerea,
vel cornea substernitur. Præferuntur aliis, quibus
candidæ, vel purpureæ, aut roseæ zonæ, aut etiam
cæruleæ sese ex ordine citra alterius rei intermixtio-
nē ita subsequuntur, ut iridis aliqua forma refera-
tur. Quæcunque zonas non unitas, sed diffuentes
habent, & mellei coloris sunt, ac fæces in se habere
videntur, tanquam ignobiles non sunt in pretio.
Sardonyche primum usus apud Romanos dicitur
fuisse Scipio Africanus, ut tradit Demonstratus, quæ
postea Romanis & Indis ab iis persuasis fuit cele-
bris. Puto vasa Myrrhina olim ita decantata ex hac *Myrrhi-*
gemma fuisse fabricata. Vidi enim partes poculo- *na vasa*
rum olim cælatas. Quæ iridis varios colores, ut de *ex Sardo-*
Myrrhinis scribitur, anhelabant. a Porcellana enim *nyche.*
vasa (quæ hodie ita vocantur,) excocta igne, ac ex *Porcella-*
terra subtiliori pingui conflata sunt, ac ex China *na.*
huc deferuntur, & nequaquam antiquorum Myr-
rhina vasa ita decantata esse, existimo. Scribitur de
Mithridate Ponti rege, quod ex Onyche 4000.
poculorum habuerit. Inde conicio non ex simplici
Ony-

Onyche, sed ex Sardonyche, & Chalcedonio, elegantioribus, Regiisq; mensis dignioribus gemmis, & quæ fortassis à suis nomine nō distinguebantur, etiam pocula fuisse elaborata. Prima dignitas Indicis, altera Arabicis datur. Invenitur quoque in Germania, Bohemia, Silesia, locisque vicinis: sed raro absque fæcibus sunt; sæpe etiam melleum in se colorem habent, nec zonas, aut circulos à se ita exacte distinctos ut orientales. Sardonychum magna frustra, ut pocula & scyphi inde elaborari possint, inveniuntur. Hinc fit exiguas, ad sigilla, coronas, nisi coloribus excellant, vix cælaturæ pretium bis superare. Magna frustra eleganter cælata vigecuplo interdum cælaturæ pretium excedunt. Coloris varietas, & elegantia præcipui valoris sunt indices.

- a Quoniam auctor hoc loco de Myrrhinis, & Porcellanis vasis tractat, non abs re futurum censui, insignem de Myrrhinis vasis (Petri Bellonii observat. lib. 2. cap. 71.) narrationem huic loco inferere; cuius hæc sunt verba. Ingens Murrhinorum vasorum copia in Cairo à mercatoribus publice venalis proponitur. Cum autem videremus ea novo Porcellana nomine appellari, eius appellationis Gallicū etymon perquirere libuit. atque animadvertimus, denominationem sumpsisse à Conchylii quodam genere Murex Latinis dicto, quod Galli concham porcellanicam nuncupant: tametsi affinitas vocabulū Murex satis respondeat voci Murrhina: Gallica tamen appellationis etymon duntaxat perquirimus, quoniam Porcellanica vasa ea nuncupamus: nec ignoramus Latinos Myrrha vocem à Græco μύρρον deduxisse. Vasa quæ Porcellana appellatione apud nos hodie venduntur, nulla nota cum veterum vasis conveniunt. Sed nec summi totius Italiae artifices si-

milia parare norunt, utpote qui commoda materia desituuntur; at tamen vasa ab ipsis conflata, Porcellana nomine donant, atque etiam venundant. Lata significationis est Porcellana vocabulum, & multis conchis marinis applicatur. Quoniam porro elegans vas è concha marina paratum aptius denominari non posset secundum veterem appellationem, quam Porcellanicum: expolita illa, & spendentia conchylia, Margaritifera conchylia respondentia, arbitratus sum affinitatem aliquam habere cū materia vasorum antiquorum Porcellanicorum: Huc accedit quod Galli spherulas illas precatórias è magnis cochleis confectas, Porcellanicas spherulas appellant. Murrhina vasa ex Iaspide viridi etiam fieri auctor est Garcias ab Horto lib.1. Aromat. & simplic. hist. cap. 52. cuius hæc sunt verba. Invenitur Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina fiunt (Porcellanas vocant) adeo virentia, ut ex Smaragdo conflata videantur. Ex hoc forte genere erit id quod Genue ostenditur, quodque ex Smaragdo esse contendunt, rarius videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem concilient. Huiusmodi vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducentis pardaons sive aureis Hispanicis: cuius si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

CAP. LXXXVI.

Natura, & facultates Sardonychis, & adulterium.

O Nychem nocuos effectus, animi fastum, & venena domare creditur, ac ad ea valere ad quæ Sardius, seu Corneolus. Vitro adulteratur, quod in ipsius locum substituitur, sed facile dignoscitur, quod facile ab aëre exedatur, & pulverulentam
super-

238 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
superficiem contrahat, neque ita ut Sardonyx ni-
teat.

C A P. LXXXVII.

De Chalcedonio, vel Carchedonio.

*a Lib. 37.
cap. 7.*

CArchedonios a Plinius inter Rubini genera
recenset, ac nigrioris aspectus, Carbunculo-
que pallidiores, & obscuriores videri, igne tamen,
vel Sole, & inclinatione acrius quam cæteros exci-
tari, umbrante tecto purpureos videri, sub cælo
flammeos, contra radios Solis scintillare, ceras li-
quefacere, asserit. Duo etiam facit genera, mascu-
lum, & fœminam. In masculis stellas intus ardere,
fœminas universum fulgorem extra se fundere scri-
bit. Quæ omnia potius Granato Orientali, aut
Amethysto, quam nostris Chalcedoniis videntur
convenire.

b Chalcedonius itaque gemma, est quasi per nu-
bem, vel nullo, vel levi aliquo colore tinctam, to-
tumque corpus occupantem semiperispicua, scal-
pturæ propter duritiem contumax. Olim sub Ony-
che comprehensa, cuius species est, appellabatur
Onyx candida. Nam candicans veterum Onyx, si-
ve tranfluat, sive non, nunc Chalcedonii nomen
apud Europæ populos retinet.

b De Chalcedonii etymologia plura reperies in *Conradi
Gesneri lib. de Fossilibus edit. Tiguri (ut post cap. 52.
huius libri monuimus) fol. 79. verso, & in V. Cl.
Claudii Salmasii libro (cap. 62. huius libri citato)
fol. 381. Turcæ pro confringendis straminibus, & pa-
leis, utuntur Chalcedonio lapide, teste Petro Bello-
nio lib. 1. observat. cap. 64. Cuius hæc sunt verba.
Collecta messe, frumentum triturant (de Turcis lo-
qui-*

quitur)haud flagellis, ut apud nos, sed bobus, quem-
admodum per universam Græciam: idque facientes,
asseret Chalcedonio lapide munitos post se trahunt,
ut stramina & paleas confringant.

C A P . L X X X V I I I .

Genera, loci natales, dignitas, & usus Chalcedonii.

Plinius, ut dixi, marem à fœmina distinguit, ac a *Lib. 37. cap. 7.*
imbre divino generari, lunaque plena maxi-
me reperiri, olim putatum fuisse, atque in Nasa-
moniiis montibus nasci, deinde & apud Thebas in
Ægypto, verum prædictis obscuriores, magisque
fragiles, venosi & morientis carbonis instar non
absumiles, scribit.

Chalcedonii hoc tēpore in Orientales & Euro-
pæos distinguuntur. Qui colore aliquo diluti, du-
ri, ac oculis grati sunt, pro Orientalibus habentur.
Tales sunt in quibus purpura, vel cæruleum quid
albo permixtum, aut grata quædam laccæ rubedo
(quales apud me complures, qui pro veterum
Carchedoniis haberi possunt, seruo) apparet. Qui
terreum, aut obscure candidum habent colorem,
cæteris ignobiliores sunt, ac in tota Germania pas-
sim inveniuntur. Hos etiam in Belgio circa Lova-
nium in agro Heverensi, & prope Bruxellam repe-
ri. Qui flavedine, aut rubedine ingrata transpa-
rent, etsi pro Orientalibus non habeantur, tamen
proxime præcedentes dignitate antecellunt. Tales
dicuntur miræ magnitudinis in Lotharingia reperi- *In Lotharingia.*
ri, ac ferro percussos, auctore Symphoriano Cam-
pegio, sonoros esse; adversus raucedinem utiles,
quod vocem clariorem efficiant. Cæteris omnibus
præfertur in quo cæruleus, albus, & flavus, ruber- *Præstam-*
que color confusus apparet, quique Soli expositus *tes.*
iridis

iris colore radiorum reflexu ostentat. Nam distinctum colorem rubrum, vel nigrum non habet. Dum ruber adest, Sardonyx est, dum niger, Onyx. Ex hoc olim pocula illa, & vasa Myrrhina appellata, quæ tanto in pretio apud Romanos fuerunt, elaborata fuisse, quemadmodum ex Sardonyche, & Onyche, ut superiori capite annotavi, non dubito. Olim Sardonyx, & Chalcedonius pro Onyche habiti fuerunt. Hinc fit, ut pocula illa 2000. numero Mithridatis ex omni specie Onychis (ut Sardonyche, Chalcedonio, aliisque) elaborata, ex Onyche facta fuisse scribant auctores. Species enim omnes generis nomine continentur. Hoc tempore etiam pocula, effigies Principum, coronæ pensiles, aliaque infinita ex Chalcedonio fiunt. Præcipuus usus est ad sigilla, quia cera illi non adhæret.

*Pocula
Mithri-
datis.*

C A P. LXXXIX.

*Faciliates, vires, pretium, & adulterium
Chalcedonii.*

Commendatur Chalcedonius contra omnia Catræ bilis symptomata, hoc est, tristitiam, timorem, dæmonumque insultus. Nec desunt auctores vani, qui gestanti victoriam (quæ tantum à Deo datur) promittant. Ex India occidentali afferuntur nonnulli modice translucidi, ex albo pallecentes, nonnulli lacteis zonis distincti, quos prædicant appensos valere ad lactis ubertatem. Hodie propter copiam non magni fit. Si tamen maiora frustra egregie sculptantur, nec desit color insignis, magno interdum vendi possunt: ac non multo viliori pretio quam Sardonyx. Adulterium Chalcedonius vix mere-

meretur. Sic tamen imitaberis. Igni ad colliquefaciendum, Crystallum immittes, argenti calcis parum remisceto, per diem fornaci immorari finito, & habebis.

CAP. XC.

De Onyche, & Camehuia.

ONyx Græcæ est unguis, unde & nomen gemmæ. Humani enim unguis similitudinem colore, & splendore ut plurimum refert. Translucet raro, opaca enim est. Constat plerumque colore & albo, & nigro, qui à se invicem ita distinguuntur, ut arte distincti videantur. Nigram a Plinius Morion Indicam, vel Pramnion vocat. Corneus etiam color in illis sæpe visitur cingentibus candidis venis, aut zonis oculi modo intervenientibus. Germanice *Onykel*, Italice *Nicolo* vocatur, quo nomine etiam Sardonychen appellant: confundunt enim has duas gemmas, fortassis quia olim etiam sub Onychis, tanquam generis nomine continebatur. b Lib. 37.
b Plinius Onychen vocat eam, quæ plurimas, va-
cap. 6.
 riasque cum lacteis zonis habet venas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in unum redeunte concentum, suavitate grata. Dioscoridis Onyx, *Alaba-*
strum, est, quia id unguis colorem refert.

- a Libro 37. *Naturalis historiae cap. x. littera pp.* Iacobus Dalechampius hanc gemmam putat Morochthum esse, quem & Galaxiam, & Leucographida Dioscorides lib. v. de re medica c. 109. vocari scribit. mollis, liquefcens, dealbandis vestibus utilis, in Ægypto nascens.

C A P. XCI.

Onychis genera, loci natales, & magnitudo.

ONychum genera vel à loco ubi inveniuntur, vel à coloribus distinguuntur. Onyx Arabica nigra est, candidis zonis, multisque modis colores in ea componuntur. Dum zona alba imagine sculpsitur, ac nigra zona loco strati subternitur, à nonnullis Memphites, hodie Camehuia vocatur à Gemmariis, quasi alia gemma esset. Sic albam Onychen hodie Chalcedonium vocant, quam præcedenti capite descripsi. Ego hanc differentiam inter Sardonychen, Chalcedonium, & Onychen pono; Quod Sardonyx sit, dū Onychi Sardius aut Corneoli rubicundus color distincte adiunctus est. Chalcedonium, dum abest rubicundus, & niger color distinctus; nam confusi, & mixti, quasi aqua exigua, portiuncula rubedinis vel nigredinis tincta esset, adesse possunt. Onyx vero proprie, dū adest niger, & abest rubicundus. Varia itaque Onychum sunt genera. Aliæ enim nigrae prorsus, aliæ cum albedine, cum fusco, flavo, lacteo, subcæruleo, corneoque colore miram varietatem ostentant. Omnes, zonas vel lineas habent, quibus colores à sese mutuo distinguuntur. Quæ nigerrimo colore translucent, Plinius, ut supra dixi, Morion Indicam, vel Pramnion vocat. Istius generis est forte Obsidianus lapis nigerrimi coloris aliquando, & translucidi crassiore visu, ex quo gemmas multi faciunt. Habetur in Æthiopia, traditurque in Hispania nasci prope Oceanum, Plinio teste. Nunc vix constat quis sit iste lapis. Ego pro Onyche non habeo quæ zonis, aut lineis albo colore tinctis caret. Hispania hoc tempore mittit calculos nigros splendentes, zo-

Memphites.

Camea.

Differentia inter Sardonychen, Chalcedoniū, & Onychen.

Morion. Pramnion. Obsidianus lapis.

Onyx in Hispania.

nis candicantibus interfectos, quorum pulvis in pollinem redactus, cum vino propinatur, non sine fructu ad calculum. Ex India Occidentali lapis quidam niger adfertur, quem aliqui etiam inter Onychum genera haberi volunt. hic fulcis cælatur, imoque ventri affigitur cucurbitularum instar, ad ilei *Lapis ad*
dolores. Sed nec hunc, quia zonis caret, pro Onyche habeo. Reperiuntur omnia genera in India, *Ueum.*
Arabia, Armenia, Ponto, America, & Europa.

CAP. XCII.

Magnitudo, dignitas, valor, & usus Onychis.

TAntæ interdum magnitudinis est Onyx, ut columnulæ inde fieri possint. Romæ enim in Basilica S. Petri sex columnulæ Onychinæ conspiciuntur. Colonia Agrippinæ in templo tritum regum, referente Agricola, Onyx extat latior palmo, candidis venis sic distincta, ut duorum iuuenum capita exprimat, ac rursus aliis nigris, ut serpentem effingat. Appianus quoque testatur Mithridatem Ponti regem circiter duo millia poculorum ex Onyche in suo thesauro habuisse. Verum non solum ex Onyche, sed Sardonyche, & Chalcedonio factitata fuisse certum est, cum Sardonyx, & Chalcedonius apud veteres pro Onyche haberentur. Onychina pocula apud Romanos Myrrhina vocabantur, ut præcedentibus capitibus admonui. Quanta autem *Myrrhina*
Myrrhina vasa fuerint in dignitate, ex variis aucto- *na vasa*
ribus colligere licet. Nunc etiam in pretio sunt, nō *qua sint.*
solum pocula, sed statuæ, effigies ac imagines, quæ ex Onyche elaborantur. Onychen tamen Sardonyx pretio superat. Cæteros omnes valore, & dignitate vincunt, qui subcærulei sunt, ac in imo nigredinē habent; à Iudæis imprimis expetitæ. Nam apud

eos in magna existimatione est Onyx, fortassis quia
 una fuit ex 12. illis gemmis, quæ rationali Aaronis
 insertæ fuerunt. Quanquam hac de re nihil certi
 constitui possit, cum auctores multi aliam gem-
 mam quam Onychen fuisse existiment. Iudæi tamen
 traditione continua Onychen eam quæ sub-
 cærulea est, tanquam unam ex numero 12. gemma-
 rum colunt, ac propterea magni faciunt, tantiquo
 quanti Sardonium; imo pluris aliquando æstimant.
 Pocula, statuar, ac imagines ex Onyche, satis caro
 pretio venduntur, alias raro cælaturæ pretium ex-
 cedunt, subcæruleis tamen exceptis, qui ut cæteris
 digniores, ita interdum caro pretio divenduntur,
 quod venditor pro emptoris luxu & appetitu sta-
 tuit. Posteriores isti figuris convexis elaborari so-
 lent, tumque Camei, vel Chamehuiæ vulgo vo-
 cantur.

C A P. XCIII.

Natura, facultates, & vires Onychis.

*Onychis
vires.*

Onyx ceram non recipit, propterea nunc, ut
 olim, ad sigilla aptissima est. Mentis passioni-
 bus conducere, sensusque vivificare creditur; quan-
 quam alii collo suspensam Onychen tristitiam, & ti-
 morem, aliaque melancholica symptomata excitare
 scribant, eamque vim, Sardæ, aut Corneoli præsen-
 tia refringi. Comitiales etiam paroxysmos creditur
 impedire. In globulum politum redacta, oculoque
 imposta, ut aliæ gemmæ laves omnes, pulverulen-
 ta, & quævis alia, quæ in oculum inciderunt, si hinc
 inde volvatur, una secum educit. Ignem ex illa ex-
 cuti ut ex cote aiunt, ac affricu ita calefieri, a ut
 vix credi possit.

*Ad comi-
tiales.*

a De Onyche plura tradunt Georgius Agricola lib. VI.
de Natura Fossilium Cap. XX. Andreas Cæsalpinus
de Metallicis lib. 2. Cap. 26.

CAP. XCIV.

Imitatio Onychis, seu adulterium.

ONyx simplicior vix unquam solet ab aliquo imitari. Illa vero quæ corpus album à nigro distinctum habet, quam sæpissime: ut nempe cæлата, postea pro Cameo divendi possit. Fit autem hoc modo: conchæ parvæ marinæ, quibus mulieres Italicæ ad fucum utuntur, in pollinem redigantur, ac in succum limonum, aliquoties per filtrum depuratum, ponantur, ita tamen ut succus tribus aut quatuor digitis supra natet. Sinatur ita per decem dies succus bene coopertus in calore. Postea effunde succum, residuum aqua elue, ac tere in Porphyritide albumine ovi, prius optime conquassato, ac in formas proiicito. Postea non formatam partem externam optime expolito, ut supra stratum nigrum optime & dextre collocari possit, & fraus non cuivis facile innotescat. Inter terendum alii colores optime triti addi possunt, ita ut Sardonyx hac ratione etiam fingi possit, nec minus aliæ gemmæ, aliive lapilli pretiosi.

*Camei
imitatio.*

CAP. XCV.

De Achate.

PROxima forma & coloribus Onychi Achates. Onyx zonis ornata est, Achates nequaquam. Nam loco zonarum lineis, aut maculis variis coloribus, quæ variarum rerum imagines exhibere videntur, à natura mirabili modo exornatur. Inven-

*Differen-
tia ab
Onychis.*

Q3

ni-

Pyrrhi Achates. niuntur enim quæ nemora, flumina, arbores, animalia, fructus, flores, herbas, nubes, & quicquid excogitari possit, non obscure referant. Celebratur ab auctoribus Pyrrhi regis Achates, in qua spectabantur novem Musæ, & Apollo cytharam tenens, non arte, sed sponte ita discurrentibus maculis, & coloribus, ut Musis quoque singulis redderentur insignia, non secus ac si arte elaborata fuisset. Huic similis est Achates quam refert a Camillus Leonardus Pisarenus se vidisse. Quæ septem arbores in planitie collocatas pulcherrime referebat. Ego apud me servo Achaten, quæ non maior ungue medii digiti, circulum ita exacte fusco colore notatum habet, ut circino perfectior exarari non posset. In circuli medio Episcopi cum mitra effigies exacta apparet. Deinde si paululū invertatur, alterius imago visitur. Quod si iterum vertatur, duæ imagines apparent, & mulieris, & viri; alioque modo inversa adhuc alia: ita ut aliquot effigies mirabili naturæ artificio in illa conspiciantur. Sed aliquæ ita leviter coloribus tinctæ sunt, ut perspicacem oculum desiderent.

Differentia à Iaspide.

Differt Achates à Iaspide duritie, & lævore. Iaspis enim etsi omnes colores habeat, quos Achates, tamen mollior est, ac ex crassiori terrestri materia conflata, & Achate magis opaca, quæ ex tenuiori constat: ob quam causam exacte poliri à sculptoribus potest. Iaspis semper pulverulentum quid in se habere videtur, neque alia differentia est inter Iaspidem, & Achaten. Interdum Achates semitranslucet. quod in ea laudatur.

3. Libro 3. Cap. 3. Specul. lapid.

CAP. XCVI.

Genera, loci natales, & magnitudo Achatum.

Quia infinitis coloribus variat Achates, hinc fit multa nomina apud veteres habuisse. Vocatur enim Phassachates, Sardachates, Hæmachates, Ceraachates, Leucachates, Dendrachates, Antachates, & Perileucos, Leonina, quæ leonis pelli similis est, ac Italis *Brocatella* vocatur. Nomina partim à colore, partim à forma quam referunt, partim ab aliis gemmis, quibus admixta est Achates, dantur. Ab adnata illi Sarda, Sardachates, à colore albo Leucachates, à forma arboris quam refert, Dendrachates vocatur, & Corallachates à Coralli forma.

Omniū pulcherrimas Achates nobis India mittit. Primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis dicuntur inventæ. Nunc in Germania sub ditione Landtgravii à Lichtenberg, non procul ab oppido Schindthutten, magna illarum copia invenitur, quæ ita interdum excellunt, ut cum Orientalibus certare possint, & pro iis vendantur. Verum tales non ita passim sese offerunt. In agris reperiuntur. In Bohemia etiam non procul ab Argentina civitate Leucachates, punctulis nigris, vel purpurei coloris inspersis, quæ elegantissima est, reperitur. Achates tanta mole excrescit, ut pocula, & scyphi inde fieri possint. Pisis duæ crustæ ovatæ amplitudine ferme cubitali ad monumentum Gregorianum in campo Sancto dicuntur extare.

C A P. XCVII.

Natura, facultates, & proprietates Achatis.

*Ad cor.
& conta-
gia.
Ad fe-
bres.*

OMnem Achaten venenis pestiferis, viperarum, atque scorpionum ictibus adversari tradunt complures. Cor enim recreat, ac advers^o omne genus contagii tuetur. Sirim Achates ore contenta, manuque detenta febrientium ætus non obscure compescit. Narratur aquilam nido suo Achatem imponere, ut pullos contra animalium venenatorum morsus tueatur. *a* Scribunt aliqui rubram Achatem visum acueri, ac ab omni iniuria defendere.

a De Achate multa Orpheus lib. $\omega\epsilon\lambda\lambda\acute{\iota}\omega\nu$, laudes eius quater repetens, quasi gemma maxima dignitatis. Idem Psellus de Lapidum virtutibus (post caput 4. huius libri citatus) affirmat, Achatem oculorum fluxionibus, & capitis doloribus mederi, & sistere mulierum menstrua, adversarique omni humida hydropisi, tantumque virtutis siccifica ei inesse, ut & aquam ebibere possit, & vas vacuum relinquere. Quod ultimum falsum existimo.

C A P. XCVIII.

Dignitas, valor, usus, & fictio Achatis.

Olim in magna auctoritate fuit Achates, nunc multum dignitatis propter copiam illi discessit, ut solent quæ nobis familiaria sunt in contemptum venire. Nihil enim charum nisi rarum. Pocula adhuc hodie ex Achate fiunt, quæ si ex elegantiori, ac semiperispicuo Achate elaborata sint, sat magno æstimantur pretio, nec viliores sunt Sardonyche.

che. Vidi frustum duarum palmarum latitudine, cui Iulii Cæsaris imago, ac uxoris ipsius ita artificiose olim insculpta fuerat, ut octo millibus thalerorum venditum fuerit. Sed antiquitas operis auget pretium. Utuntur hodie Achate ad coronas precarias, quæ etiam virginum colla & pectora exornant in Belgio. Ibi enim loco aurearum catenarum in luxu sunt, propter miram, quam habent variis coloribus, elegantiam. Onychis pretio æstimantur, si vero colores obscuri, aut aliis vitiis maculentur, illis viliores sunt. Artifices hanc vitro imitari solent, cui diversos immiscent colores. Sed facillime deprehenditur fraus, quod Achates limam respuat, ac illius superficiem propter lævorem sordes non adhæreant.

CAP. XCIX.

De Beli Oculo, seu Oculo Cati, & Leucophthalmo.

Differt hæc gemma multum à Pseudopalo, quæ a Cardano Ocul^o Cati appellatur, & à b Garfia ab Horto describitur. Quia hæc prorsus opaca est, & Achatis species, peculiare tantum nomē habens, quia figura oculi, quasi arte depicta in ea distinctis coloribus apparet. Corpus enim gemmæ album est, in cuius medio nigrum quid pupillæ instar, ab iride dilutioris coloris obcingitur, ut plane Oculus videatur. In Pseudopalo non ita colores *Pseudo-* distincti sunt. Sed quia ex parte pellucet, ac intus *pali diffe-* colores aliqui ut in oculo felis vel cati scintillant, *rentia à* *Beli ocu-* *lo.* nomen hoc illi datum est. Solet hic maiori pretio quam Achates vendi, quia non tanta copia haberi potest. Oculis imprimis putatur salutaris, quia eos ab omni iniuria tuetur, ac à pulveribus, aliisque sordibus liberat, si illis imponatur, & huc illuc vol-
 Q s vatur.

250 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
vatur. Una enim omne impedimentum educit.
Fuit Beli Oculus olim Assyriorum Deo dicata.

Lycophthalmus. Huic similis videtur Leucophthalmus (ego lego Lycophthalmus) gemma de qua *c* Plinius lib. 37. cap. 2. rutila alias, oculi speciem candidam, nigramque continet. Et mox sequenti capite: Lycophthalmos quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis. *Triophthalmos* *d* Plinii tres oculos habet, & proculdubio ad Achatis species referenda est. Nam interdum oculorum effigie luxuriant.

a *Libro VII. de subtilitate.*

b *Libro I. Aromatum, & simplicium historia cap. 54.*

c *Hic Plinii locus male ab Auctore est citatus. nam habetur lib. 37. Naturalis historia cap. x. littera m m.*

d *Libro 37. cap. xi. littera b.*

C A P. C.

De Iaspide.

IAspis, ut dixi, ab Achate non differt, nisi quod mollior sit, & propterea non ita exacte poliri ut Achates possit. Causa est, impurior & crassior terrestris materia unde coaluit. Omne genus coloris recipit ut Achates. Notissima gemina est, neque ram perspicua, quam Achates, ut plurimum viridis. Quo Smaragdo vicinior, eo nobilior.

C A P. CI.

Genera, loci natales, magnitudo, & mixtio cum aliis gemmis.

Propter colores varios quos habet Iaspis, diversa habet nomina, aut in diversa genera discernitur.

A lo-

A loco ubi reperitur, etiam illi nomina data sunt. Deinde à commixtione cum aliis gemmis, à fumi, terebinthinæ, aëris, & rosarum colore, Capnitis, Terebinthizusa, Aërizusa, & Rosea vocatur. A loco natali Thermoduntiacæ, Phrygia, Thracica, Chalcidica, Assyria, (alias Grammatias, vel Polygrammos virens, & Smaragdo quadantenus similis pellucēs, crassiori tamen materia, purpureum quoddam in se continens, albaque linea interdum signata) Persica, Cappadocica, Indica, Cypria, Americana, & Germanica vocatur. A commixtione cum Achate Iaspachates; cum Onyche illa quæ nivem imitatur, ac Crystallo similis est, (quæ hodie Chalcedonium vocant) Iasponix à Plinio appellatur. Quæ cum Sarda miscetur, Sardo-Iaspis dici potest. Cū variis enim gemmis coalescit. Habeo unam quæ Amethystum, Sardam, Chalcedonium distinctis locis in se habet. Invenitur in multis Germaniæ locis. Coræ in Misnia effoditur sanguineo & flavo colore, ad Strygam è duobus Lygiorū montibus Turcoidi non absimilis, (Borea forte Plinii) & ad Salam nigra rubens, item ad pagum Cauffungam rubra, sed spuria, multisque aliis in locis extrahitur. In Bohemia rubras, sanguineas, purpureas, albas, variisque coloribus intermixtas, ac pulcherrimas, mirabilisque naturæ artificio compositas, collegi quamplurimas. Tanta mole reperitur, ut magnæ statuæ ex ea elaborari possint.

Borea.

CAP. CII.

Natura, facultates, & proprietates Iaspidis.

IAspidi ratione coloris ab auctoribus diversæ facultates tribuuntur. Rubicunda mirifice sanguinis fluxum cohibet, non solum à naribus, & hæ-

*Ad san-
guinis
fluxum;*

mor-

morrhoidibus, verum è vulneribus fluentem. Sed ea eligenda, quæ sanguinis instar, per totum corpus absque alio colore rubet. Testari possum, me, qui alias lapidibus, & gemmis tantas vires, quantas vulgus solet, nõ tribuo, cum in Phrysia Orientali apud Illustrissimum Baronem à Kniphausen ad aliquod tempus degerem, credibile vix de Iaspidis viribus observasse. Nam cum ancilla dominæ fluxu menstruorũ ita laborasset per aliquot dies, ut nullo modo sisti posset, Iaspidem rubram, quam Dominus multis annis, ut aiebat, apud se habuerat, impolitam & rudem femori alligari iussi. Quo factò, subito mensium fluor substitit, nec rediit. Alius ex ipsius familia cum in pede vulneratus esset, nec sanguinis fluxus cohiberi posset, admoto lapide, extemplo impeditus fuit, licet vulnus non tegeretur. Memini me virginem Pragæ curasse, quæ sex annis hæmorrhagia laboraverat, ita vehementer, ut vix unquam hebdomada præteriret quin aliquoties illi sanguis efflueret. Hæc cū nullis remediis iuvare posset, à me consilium petiit. Qui prætermittis aliis omnibus, quæ à medicis præscribi solent, utpote quibus ad nauseam iam diu usã fuerat, Iaspidem, cuius facultas ad huiusmodi symptomata mihi experientia nota erat, illi commodatò do, ut collo appensam gerat. Paret illa, sanguinisque fluxus ilico sistitur. Gestat per aliquot hebdomadas, nec rediit fluxus. Cum itaque se profus curatam opinaretur, deponit gemmam: post paucos dies redit fluxus: iterum appendit Iaspidem, cuius beneficio mox liberatur. Cum vero singularem huiusmodi facultatem & divinam miraretur, (ut mihi retulit) experiundi gratia aliquoties à collo deposuit gemmam, ac semper animadvertit redire fluxum, nec curari, quin iterum appenderet. Observavit tamen

Experientia Iaspidis.

non

non statim seposita Iaspide redire, sed post multas prius elapsas hebdomadas; appensa tamen, statim sisti, ita ut nulli aliæ causæ fluxus inhibitiō ascribi ab illa potuerit quam Iaspidi. Tandem cum per aliquot menses à corpore gemmā deposuisset, nec unquam hæmorrhagia rediisset; mihi gemmam reddidit, ac affirmavit per semianni spatium se liberam fuisse. Postea cum illam sæpius convenirem, affirmavit non redire amplius fluxum, ac se omnino curatam esse. Tribuunt alii etiam viridi Iaspidi, quæ maculas rubicundas habet, hanc facultatem, sed ego quod multoties expertus sum refero.

Viridis collo ita appensa, ut circa ventriculi orificium pendeat, stomachum firmare, nauseam vomitumque prohibere, ac calculos urinamque pellere traditur. Iaspis omnis conceptum *Ad imped-*
firmat, partumque femori alligata promovet: Gestata febres, & Hydropes, quæ vel à debili conco- *diendum*
ctione, vel à sanguinis nimio fluxu oriuntur, ne si- *abortum.*
ant, corroborando ventriculum, & sanguinem sistendo, prohibet. Novus medicus etiam epilepsiam *Ad epile-*
viridem Iaspidem arcere affirmat, idque & nunc à *psiam.*

multis asseritur, qui si circa ensiformem cartilagineam per diem & noctem ab epileptico gestetur, aiunt, si sudore corripitur, liberari à paroxysmo, sin minus, emori, idque multoties fuisse probatum. Vires has omnes augeri putant, si argento includatur, non alteri metallo.

Cogitationum etiam tumultum, inconstantiam, quæ ex sanguinis impetu oritur, prohibet. Calculi etiam generationem si portetur omnino arcere vulgo creditur. In quem scopum insculpitur illi scorpionis figura ea hora, qua Sol scorpionem ingreditur. Hoc enim tempore dum scalpitur putant à cælo peculiare vires ad *Ad cogi-*
calculum prohibendum suscipere: sed figuram, quæ *tationes.*

neque *Ad cal-*
culum.

*Gram-
matias.**Ad ve-
nena.**Crucife-
ra Iaspi-
des.*

neque qualitas, neque substantia est, aliquid posse, & superstitiosum, & stultum est existimare, ut suo loco in titulo quales vires gemmę habeant explicavi. Iaspis Grammatias, aut Polygrammos appellata, quęque virens Smaragdo perfimilis est, ac purpureum in se quid continere videtur, albaque cingitur linea, ad venena quęvis, ut & alię omnes ad venena quęvis, pro amuleto gestatur. Grammatias si albas duas lineas decussatim, ut crucis figuram referant, habeat, prædicatur ferentem contra aquę iniurias, & submersionis periculum tueri. Crucifera Iaspides quę in Misnia inveniuntur virides, quales multos in scrinio rerum exoticarum apud duces Saxonię vidi, eandem ad aquę pericula dicuntur habere facultatem. Casum impedire & excipere Iaspidem gestatam, ac sudorem compefcere, multi credunt. Iaspis drachmę pondere devorata menses sistere scribitur.

a Aëtius lib. 2. tetrabibl. cap. 18. Iaspidis viridis meminit. Cuius hæc sunt verba: Iaspis viridis proprietate quadam, velut alia multa, collo suspensus stomachum & os ventriculi iuvat, annulis quoque quadam imagine insculptus alligatur, sicut Nechepson Ægyptiorum Rex prodidit: ego autem experientia compertum habeo, amuletum ex eo collo alligatum, ut os ventriculi attingat, nihil segnius agere, ac si imaginem sculptam habeat, quam tradit Nechepson. Auctor noster, (cap. 26. lib. 1.) ut Aëtius, optime animadvertit, rationibusque summis probat, Imagines, & characteres, nullas vires lapidibus infundere.

Dignitas, usus, valor, & imitatio Iaspidis.

Iaspides propter colorum varietatem, & elegantiam, variasque imagines quas exprimunt, quibus tanquam picturis ludit natura, ut olim non in minori auctoritate quam Achates fuere, ita & nunc nisi in tanta copia reperirentur essent. Olim Grammatias quæ apud Indos reperiebatur, ac aliquid purpurei admixtum interiecta alba linea habebat, cæteris præferebatur. Secundum locum habebat quæ roseum quiddam nacta erat. Tertium quæ Smaragdum imitabatur. Quartum quæ sereni cæli colorem referebat. Nunc Orientalis Iaspis, quæ subcæruleo, viridique colore obscura, sanguineis punctis conspersa est, cæteris omnibus præfertur. Hæc si semiperispicua est, vulgo Heliotropii nomen *Heliotropius.* habet. de quo Iaspide sequenti capite agam. Iaspis ad sigilla, hominum effigies, cochlearia, pocula, *Vsus.* cultrorum capulos, coronas precarias, variasque res alias formandas, in usu est. Iaspis Achatidis *Pretium.* pretium non superat, quia illius elegantia cedit. Quæ tamen à natura variis coloribus, figuris, aut imaginibus ornata est, venditoris arbitrio æstimatur. Habeo tales quam plurimas, quæ mihi tam gratae sunt, ut iusto, & ordinario pretio non sint venales. Vidi in scrinio Imperatoris Rudolphi Secundi Domini mei clementiss. quasdam, nemora, palustria loca, arbores, nubes, & flumina ita naturaliter referentes, ut procul aspicienti non lapis, sed pictura putetur. Hæ ab Imperatoria Maiestate in tanta auctoritate sunt, ut ex compluribus, quæ diversos colores habent, invicem rite applicatis, mensæ supremum folium extrui iusserit. Id variis gemmis exornatum,

Mensæ Rudolphi II Imperatoris.

natum, variorum locorum, fluminum, arborum, montium, civitatum, ac nubium figuras, picturæ instar ita exacte refert, ut non satis quis naturæ artificium, & artificis diligentiam solertiamque admirari possit. Iaspides enim ita connectere potuit, ut connexionis lineæ vel non appareant, vel ad rem faciant, picturæque munere, dum extremos arborum, ædificiorum, vel montium ambitus faciunt, fungantur. Multis annis laboratum fuit ut opus dictum absolveretur. Id cum pretiosissimum sit, quia multis aureorum millibus constat ac admirandum, quod naturæ artificium, ac artificis solertiam ostendet, inter mundi miracula recenseri, ac cum templo Dianæ Ephesiæ comparari absque iniuria potest. Iaspides itaque ut aliæ gemmæ, quæ figuras sibi à natura inditas habent, inæstimabiles sunt, ac venditoris arbitrio pretium illarum committendum est. Iaspis quia copiose invenitur imitationem non meretur. Imitari tamen vidi à milite Hastato Imperatoris ita artificiose, ut non nisi duritie cognosci potuerit. Credo ex gypso, calce, lapidum pulvere, & sero lactis, addito glutine massam fuisse. Hanc variis tingebat coloribus, deinde dum pro mensæ folio Iaspidem imitari vellet, inter quatuor ligna quadrangula, ne ad latera efflueret materia, ponebat massas variis coloribus tinctas, pulvisque instar diffuentes, atque antequam indurescerent, bacillo hinc inde ducto movebat, eoque modo colores, tanquam per anfractus, ducebantur, venasque naturales Iaspidis referebant. Poterat idem artifex quas volebat figuras ita formare: imo lapidem à se factum & politum excavare, ac frustum alterius coloris ad libitum inferere, quod ita coalescebat, quasi ab initio illi commixtum fuisset. Ex huiusmodi artificiosis lapidibus colum-

*Imitatio
Iaspidis.*

næ, ac statux fieri possunt, multo elegantiores Iaspidibus, quas longa ætas duriores reddit. Fortassis antiqui simili usi sunt artificio.

C A P. CIV.

De Heliotropio.

Heliotropius gemma à Sole nomen habet, *ἡλιον* Solem, *τροπῶν* versionem significat. Causam nominis explicat a Plinius, quia videlicet in vas aquæ projecta, fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutat, maxime Æthiopica. Gemma est viridis, sanguineis punctis vel venis distincta, ac hodie Iaspis Orientalis vocatur. apud nonnullos pristinum nomen retinet, præfertim cum ex parte translucet. Hac enim ratione peritiores gemmarii à Iaspide distinguere volunt.

a Lib. 37.
cap. 10.

C A P. CV.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur Heliotropius.

Villioribus Iaspidibus, & Prasii adnascitur, vel innascitur: aliquando mater Prasii, vel Smaragdi, aliarumque viridum gemmarum est. Aliquæ sunt Indicæ, Æthiopicæ, Africanæ, & Cypriæ, teste Plinio. Germania & præcipue Bohemia illis non caret. Afferuntur etiam ex India Orientali. Tanta magnitudine reperiuntur, ut sarcophagi, quibus mortuorum corpora teguntur, inde excindi possint. Vidi enim in cathedrali Ecclesia D. Donatiani nobilissimæ urbis Brugensis patriæ meæ, post summum altare, huiusmodi Heliotropium.

Heliotropii magnitudo. Bruga.

R

ex

ex Italia advecta fuerat, ac postea, cum, qui fere-
formatæ religionis vocant, templa spoliarent, fur-
to ablata est. Paucis hæc gemma nota erat.

C A P. CVI.

Dignitas, valor, & usus Heliotropii.

Lapis iste, aut gemma, si à Iaspide distinguitur,
maiores habet Iaspide auctoritatem, nisi illa
imaginibus à natura formata sit; tum enim, ut di-
xi, quovis pretio æstimari potest. Poculum ex hoc
lapide efformatum 200. thaleris vendi potest.
Minores duplo cælaturæ pretium raro excedunt,
hac ratione Iapidibus vulgaribus paulo nobilio-
res. Ex hac gemma, ut ex Iaspide, varia efforman-
tur.

C A P. CVII.

Natura, facultates, vires, & imitatio Heliotropii.

Plinius ait, ut antea monui, gemmam hanc in
vas aquæ deiectam, fulgorem Solis acceden-
tem, percussu sanguineo mutare. Alii positam in
aqua radiis Solis opposita, efficere, ut illa ebulliat,
ac in nebulam versa, postea in guttas pluviales re-
solvatur. Nonnulli etiam existimant impedire,
quo minus gestans, à præsentibus conspiciatur,
quod tamen Plinius, à magorum impudentia fi-
ctum, non approbat. Certum enim est nullam
gemmam id efficere naturali sua facultate posse.
Effectus etiam prædicti de Sole à nostri seculi He-
liotropio non fiunt, ita ut veterum Heliotropius
vel alia fuerit, vel illi falso huiusmodi facultates ad-
scriptæ fuerint.

Hodiernam Heliotropium, omnes vires Iapidis
habe-

habere, nemini dubium esse debet. Venenis enim resistit, sanguinem undecunque fluentem sistit, calculi generationem prohibet, ventriculi coctionem auget, & epilepsiam arcet. Fingitur ut Iaspis, sed rarius, quod variis imaginibus, & coloribus non luxuriet ut illa. Dum viridi colore, ac sanguineis guttulis caret, Heliotropii nomen non habet, & ad aliud genus gemmæ referri debet.

CAP. CVIII.

De lapide Nephritico. *Osiada*.

UT Heliotropius inter Iaspidis species numeratur, ita etiam lapis Nephriticus. Deinde ut variis coloribus Iaspides habentur, ita etiam lapides Nephritici. Ea differentia inter Iaspidem, & Nephriticum statui potest, quod hic durior sit Iaspide, & nunquam quicquam rubedinis in ipso conspiciatur: deinde quod non exacte poliri possit. Semper enim ipsius superficies pinguis quasi oleo inuncta esset, videtur. Raro hic lapis in se duos colores habet: plerumque uno tantum colore, etiamsi magnus sit, tingitur, ac fere semper is color in ipso spectatur, qui ex albo & viridi simul mixtis coalluit. Dum in planitiem non crassiorem minimo digito redigitur, obscure transparet. Vocatur ab Italis *Osiada* à sciatica, quod gestatus illam curare credatur. Belgice *ein kalsyvee*, & Germanice *ein kalsvuyyn*, Gallice *yne Siadre*, corrupto vocabulo Italico:

C A P. CIX.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascantur.

SI colorum diversitas varia genera constituit, varia erunt Nephritici lapidis genera. Inveniuntur enim ex albedine virescentes. Viriditas autem interdum subflava, interdum subcærulea videtur. plerumque ex viridi, albo, flavo, cæruleo, & nigro colore mixtio est; non quod omnes isti simul miscantur, sed aliqui tantum. Hinc fit tam diversi coloris inveniri. Habeo apud me multa genera, inter cæteros unum Crystalli instar, sed alba nebula perspicuum, quem à viridiori, cui adnatus erat, separari iussi. Solet Iaspidi, aut Prasio interdum adnasci. Sæpius tamen solitarius (ut Cotes in agris) coalescit. Tanta mole invenitur, ut pocula inde fieri possint. Adfertur ex nova Hispania. In nonnullis etiam Hispaniæ locis, & in Bohemia reperitur, sed paucis adhuc notus est. Quia à lapidariis imperitis, vel pro Smaragdo Prasio, vel pro Iaspide habetur.

C A P. CX.

Natura, proprietates, facultates, dignitas, valor, & usus Nephritici lapidis.

ET si Nephriticus lapis inter gemmas locum habere non deberet, quia visui non adeo grata est, tamen propter mirandam & stupendam multorum experientia approbatam facultatem, summam habet apud Principes & Regulos auctoritatem. Vidi frustum apud gemmarium Imperatoris Rudolphi Domini mei clementissimi, mille sexcentis

ris thaleris coëemptum , ex quo poculum satis amplum formatum fuerat. De hoc lapide hæc scribit Nicolaus Monardes medicus Hispalensis. Nephriticum lapidem gestant Indi variis formis effigiatum, alios piscium forma , alios avium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos sphæricularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare etiam olim, adversus Nephritidis aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur, solebant. Sed eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores, & calculum expellendum, & arenulas. Nobilis mihi notus unum habet, cui nullum alium comparandum vidi. nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, ut metuens ne ei noccat tanta eiectione, interdum eum deponat, nullumque amplius calculum eiicit. Sed cum dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim levatur, aut minuitur dolor, multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsionem. Ea etiam facultate præditus est, ut ab eiusmodi dolore præservet gestatus, renum calorem mitigando. Ducissa Beiar ter brevi temporis intervallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat. ex eo tempore, quod decennium superat, eo dolore nunquam vexata est. Alii multi senserunt idem levamen. eamque ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec, uti initio, tam facile acquiri possunt; quod soli earum provinciarum Reguli, & Domini eos possideant, nec immerito, cum tam admirandæ sint illorum facultates. Hactenus Monardes. Ego Nobilissimum virum N. Dammannum ordinis aurei velleris Heroaldum (cuius atavi, nostræ familiæ ante multos annos iuncti fuerunt, & propterea agnatum meum) sæpe

Ad Nephritid.

262 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
referentem audiui, se Nephritico lapide, quem à
fratre in aula Philippi Hispaniarum regis degente
acceperat, plurimos qui nullis medicamentis cu-
rari poterant, subito lapide brachio admoto circa
carpū, ubi interna mantis pars initium habet, non
sine medicorū admiratione curasse. Erat lapis ob-
scure viridis, opacus non secus ac si quis viridi co-
lori nigrum immiscuisset. Punctula etiam nigra in
ipso ut in Ophite conspiciebantur. Argento illum
includi iusserat; ita enim maiorem facultatem ha-
bere asserbat. Istum omnibus aliis quos habebat
præferbat. Pragam missus ab Hispaniarum rege
ut aurei velleris ornamenta offerret principi Tran-
silvaniæ, venalem casu invenit Nephriticum lapi-
dem, vitriolo vulgari colore & transparentia ita si-
mitem, ut vitriolum videretur. Efformatus is erat
instar columnulæ ad longitudinem medii digiti, te-
res, in altera extremitate duabus ansulis munitus, ut
adhærere facilius posset carni insertus. Nam hunc
esse illum lapidem, quem nobiliores Brasilienses
cum in publicum prodeunt, labiis ab adolescentia
perforatis imponunt, asserbat. Quod profecto
solerti coniectura coniecit. Omnibus enim notis
respondet illi, qui à Gesnero describitur, & quem
Oripendulum appellat. Ab hoc Iaspide frustulum
abscindi iussit, quod mihi dono dedit, ac pro Ne-
phritico habebat. Pseudosmaragdi, aut Prasii genus
potius videretur. An vero Nephriticus lapis urinæ
movendæ facultatem habeat, ut ille asserbat, non-
dum mihi constat.

*Oripen-
dulum.*

Lapides Nephritici in magno pretio sunt, qui
non facile haberi possunt. Vidi non maiores semi-
thalero qui 100. coronatis æstimati fuerunt. Pro il-
lorum viribus augetur pretium. Brachialibus in-
seri solent, ad mulierum ornamenta, morbosque
arcen-

arcendos, ut aliæ gemmæ, quas sanitatis appellant. Imitatio inutilis est, cum non elegantia, sed virium causa appetatur.

è *Clarissimus D. Augerius Clutius Medicina Doctor, & Botanicus insignis apud Amsterodamenses, totum libellum de Lapide Nephritico, sive Calfwee, eiusque facultatibus edidit.*

C A P. CXI.

De Malachite, vel Molochite.

Molochites ad Iaspidis, vel Prasii species referri potest. Opaca est malvæ instar viridis, unde nomen habet. Malva enim Græce *μαλάχη* vocatur. Venis albis plerunque ornatur, cæruleusque color intermixtus illi gratiam dat; ater, quo sæpe maculatur, illam deturpat. Invenitur in Cypro, in Misinia, & comitatu Tyrolensi. adnascitur fere chryso-collæ, quam Germani *Berggrüen* vocant. Habeo frustum, quod ex Malachite ac chryso-colla coaluit ita, ut chryso-colla mater ipsius videatur.

*Locus
ubi invenitur.*

C A P. CXII.

Genera.

Genera videntur posse cõstitui quatuor. Ut primo contineantur, quæ plane absque aliis coloribus exacte foliorum malvæ recentium colorem referunt. Secundo quæ albas venas habent, ac maculis nigris inficiuntur. Tertio quibus cæruleus color distincte intermixtus est, ac si ex Lapide lazuli & Molochite lapis constaret. Quarto quæ ad colorem Turcoidis accedunt: quas cæteris præstantiores existimo. Tanta magnitudine excrescit, ut

R 4

*Magis
exigua rudo.*

264 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
exigua pocula, aut cultrorum manubria inde fieri
possint. Palma manus maiorem nunquam vidi.

C A P. CXIII.

Dignitas, valor, & usus Molochitis.

Quia non admodum grata aspectui est Molo-
chites, exiguam habet auctoritatem, raroque
annulis aut auro fastus gratia includitur. Sanita-
tis causa cum aliis lapidibus ignobilioribus ad bra-
chilia admittitur. Prædicatur enim maximas ha-
bere vires, & facultates. Gestantem nempe defen-
dere ne tonitru vel fulmine lædatur, ne in animi
perturbationem incidat, ne contagium ab alio ac-
cipiat, neve fascinetur. ob quam causam pueris ap-
penditur, qui hac ratione à terriculamentis diurnis,
vel nocturnis, ac omni fascinatione tuti existi-
mantur. Superstitiosi, & magi qui se solos sapien-
tes opinantur, Solis figuram lapidi insculpunt, ut ab
incatationibus, malis spiritibus, ac venenatis anima-
libus securi sint. Ad syncopen, sevos dolores com-
pescendos, hernias, & casus impediendos, pro amu-
leto habetur. Pulvis cum lacte propinatus fertur
cardialgiam & colicam sanare, forte purgando.
Nam à quodam amico accepi, sex granorum pon-
dere antimonii instar purgare. quod tamen nun-
quam experiri ausus fui. Idem pulvis adiecto melle
epotus, fertur menstrua promoveri, vulneribus in-
speris sanguinem sistere, linteolo humido imposi-
tus, ac parti spasmo affectæ applicatus, eundem cu-
rare. Nec non vino ardenti commixtus ulcera vi-
rulenta curare perhibetur. Puerorum convulsio-
nes arceat gestata, eosque à nocivis casibus tuetur.
Ventriculo etiam applicata, Cratone teste, eum
corroborat, nec immerito, cum a Galenus Iaspidi
viridi

*Ad toni-
tru.*

*Mago-
rum su-
perstitio.*

*Ad synco-
pen.*

*Ad car-
dialgiã,
& colicam.*

*Purgandi
vis.*

*Ad spa-
smum.*

Epilepsia.

*Ad ven-
triculi
robur.*

viridi hanc facultatem tribuat, ac ista gemma olim pro Iaspide habita fuerit, & forte hæc illa sit, quæ ad ventriculi robur conciliandum ab antiquis ita decantata fuit. Achatu pretio & valore par est.

a *Libro IX. de simplicium Medicamentorum facultatibus.*

CAP. CXIV.

De Turcoide.

INter opacas gemmas omnium nobilissima est Turcosa, Turchina, vel Turchesia, Germanice *ein turkes*, omnibus nationibus eo nomine notissima, quod à Turcis ad nos feratur. Multi inter Iaspides numeratam olim existimant, eamque esse, quam a Plinius Boream, ac Græci *ἰάσπιδα ἀερύζου*, ^{Boreas.} alii Calaidem appellant, quamque b Mesues Feruzegam, ^{Feruzegam.} Feruzegi corrupto nomine (propter literarum vicinitatem in lingua Arabica) à peruzaa, quod Turcoiden Arabica lingua significat, vocat. Colorem hæc gemma, ex viridi, albo, & cæruleo compositum, habet, ac omnino exacte, si præstans sit, Æruginis colorem, quam vulgo viride æris vocant, refert.

a *Libro 37. Naturalis historie cap. 8. littera f.*

b *In descriptione Electuarii de Gemmis.*

CAP. CXV.

Genera, loci natales, & magnitudo.

TURCOIDIS duo genera statuantur: Orientalis, & Occidentalis. Orientalem vocant cuius color ad cæruleum potius, quam viridem tendit. Occidentalem, quæ magis virescit, aut plus equo albicat.

R s

Re

*Magni-
tudo.*

Reperiuntur primi generis in Persia, ac India Orientali, secundi in Hispania, Germania, Bohemia, & Silesia ad Strigomum urbem in prato Isere. In Persia lapidibus nigris adnascitur, quasi excrementum aut illorum transudatio esset, ibique in maxima copia reperitur. Raro nucis iuglandis quantitatem excedere visa est. Tantæ magnitudinis fertur esse in repositoio magni ducis Hetrurię, ac in ea exculpta Caii Iulii Cæsaris effigies esse dicitur. Ego maiorem nuce avellana nunquam vidi. Porro Orientales duplices sunt, aliæ colorem servant perpetuo, illæque vocantur de rupe veteri, aliæ paulatim colorem amittunt, ac viridescunt, ac de rupe nova vocantur.

C A P. C X V I.

Natura, proprietates, & facultates Turcoidis.

*Ad ca-
sum.*

OCulos, & spiritus corroborare gestata Turcois creditur. Maxime autem ad casum commendatur, quæ ipsa excipere ne gestans lædatur ab omnibus creditur. Quæ sane facultas, & proprietates omnem rationem superat. Ego sancte affirmare possum me unam aureo annulo inclusam perpetuo gestare, cuius facultatem (si gemmæ est) nunquam satis admirari potui. Gestaverat eam ante triginta annos Hispanus quidam non procul à paternis ædibus habitans. Is cum vita functus esset, & ipsius suppellex (ut moris apud nos est) venū exposita esset, inter cætera etiam Turcois exponebatur. Verum nemo (licet complures eo concurrissent, ut eam propter coloris elegantiam quam vivo domino habuerat, emerent) sibi emptam voluit. a Pristinum enim nitorem & colorem prorsus amiserat, ut potius Malachites quam Turcois videretur. Aderat
ruu

tam temporis gemmæ habendæ desiderio etiam parens & frater meus, qui antea sæpius elegantiam & gratiam ipsius viderant, mirabundi eam nunc tam esse deformem. Emit eam nihilominus pater, fatisque vili pretio, quia omnibus contemptui erat, ac præsentem non eam esse, quam Hispanus gestarat, arbitrarentur. Domum reversus pater, qui tam turpem gemmam gestare sibi indecorum putabat, eam mihi dono dat, inquit; Certe quidem, fili mi, vulgi fama est, Turcoidem, ut facultates suas exercere possit, dono dari debere, tibi eam devoveo. Ego acceptam gemmam sculptori trado, ut gentilitia mea insignia illi, quemadmodum fieri solet in Iaspide, Chalcedonio, aliisque ignobilioribus gemmis, insculperet. Turpe enim existimabam, huiusmodi gemma ornatus gratia, dum gratiam nullam haberet, uti. Paret sculptor, redditque gemmam, quam gesto pro annulo signatorio. Vix per mensem gestaram, redit illi pristinus color, sed non ita nitens propter sculpturam, ac inæqualem superficiem. Miramur omnes gemmam, atque id præcipue, quod color indies pulchrior fieret. Id quia observabam, nunquam fere eam à manu deposui, ita ut & nunc adhuc eandem gestem. In casu admirandas illius vires (si ab illa procedant) observavi. Nam cum Patavio ubi Doctoratus gradum acceperam, eques redirem in Bohemiam, post Solis occasum conductitius comes, ut viam ostenderet, mihi semitam pedestrem ad latus viæ regiæ monstravit; in quam dum me equo committo, ac per aliquod spatium progredior, in tenebris sistitur equus, nec progredi ulterius vult. Comes vocatus puteum in media semita esse asserit, propterea mihi redeundum esse (angusta enim erat semita.) Dum equum vertere conor, vacillat, ac sinistram pedem extra
semi-

semitam ducit, qua erat via regia. Ilico deprehendo casum, & in ipso casu me ex sella in viam proiicio, quæ semita inferior erat ulnis ad minus decem. Cado in latus, ac equus iuxta me in tergū. Comes, quod neque clamarē, neque loquerer, me oppressum ab equo existimabat. Sed incolumis eram, nihilque prorsus damni acceperam, rursusque ascenso equo iter persequor. Mane dum manus lavarem, Turcoiden in duo frustra fractam deprehendi, ac fere quartam totius corporis partē à reliqua separatam. Maiorem itaque gemmæ partem alteri annulo committo, ac iterum per aliquot annos gesto. Cum vero quodam die ex flumine longiori hasta onus aliquod elevare supra vires tentarem, subito ossa pectoris strepitum, & sonitum quasi costa diffringeretur, ediderunt, mihi que obtusus quidam doloris sensus circa costas obortus est. Dubitabam, num aliquid ruptum esset, tandem deprehendi, inferiorem & ultimam costam parum suo loco esse motam, ac sub penultima finem ipsius pulsam, & detrusam. Quia vero exiguus dolor aderat, nihil applicavi loco affecto. Ac eodē die, nō citra admirationem, Turcoidem meam iterum in duas partes ruptam animadverti. Verum minor particula vix canabini seminis magnitudinem excedebat. Quia vero metuebam ne excidens, etiam maior pars liberior facta excideret, maiorem partem, quæ fere integra gentilitia signa adhuc reservat, alteri aureo annulo imponi curo, ac nunc eundem adhuc ita gesto, ut nunquam à digitis deponam. An autem casu infortunium, & gemmæ fractio, simul concurrant, incertum, aliis aliter opinantibus. Hoc certum est, naturaliter casus noxam gemmā hanc neque impedire, neque in se transferre posse. Occulto itaque agenti, id est, spiritibus bonis, vel malis, Deo volen-

volente, vel permittente, (ut in capite de gemmarum viribus explicavi), huiusmodi vires tribuendæ sunt. Si accesserit superstirio, malis, si nulla, bonis. Ego sancte affirmare possum, me nunquam (qui non facile tantas vires, ut vulgus facit, gemmis tribuo) credidisse, ut nec nunc credo, tale quid naturaliter Turcoidi posse contingere. Mutatio coloris naturaliter fieri potest. Nam cum non adeo dura sit gemma, facile à vapore, & halitu, qui per poros cutis perpetuo transpirant, vel pulchrum, vel absurdum, & deformem colorem accipere potest. Quod vero vita defuncto domino colorem, & decorem amittat, ac ipsius sortem lugere videatur, omnem humanum captum superat, ac metaphysicum quid est, ut de casu dixi. Verum id non omnibus Turchesiis contingit. Sed quid si illa Turcois, quæ facile colorem mutat, & cuius paulo ante mentionem feci, à falsis vaporibus, & halitibus qui perpetuo è viventis corpore transpirant, efficiatur, ac ab iis pristinus color revocetur? Quemadmodum, experientia teste, emendari colorem Turcoidis aceto, & sale armoniaco, quo abundat sudor & halitus per cutis poros transpirans, multis notum est. Certe ego hanc causam naturalem esse, cur color emortuo domino pereat, & novo recuperato, restituatur, autumo. Non quod domini mors causâ sit, sed quod domino mortuo à nullo gestetur, neque amplius ab effluviis, & halitibus corporis, color ipsius vividus cõservari possit. Animadverti, cum icteritia, vel obstructionibus laborassem, & iam corpus sudoribus transpirabile, ac bene constitutum esset, meam Turcoidem pulchriorem esse, ita ut mihi valetudinis index sit. Opinâtur nonnulli, Turcoidem horologii vicem præstare, ac diei horas, si ex filo, indice & pollice comprehenso, intra

An Turcois horas signet.

vitri

• 270 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.

vitri concavum palmaris vel minoris latitudinis pendeat, ostendere. Tot enim pulsus ad latera vitri verberare, quot horæ diei ab horologio percussæ fuerant. Mirum profecto, à vanis & in rerum natura parum versatis hominibus id credi. Suspensus enim hac ratione lapis, à manu regitur, ac manus ab hominis imaginatione, qui dum tot pulsus, quot verisimiliter exspectat, animo concipit, consentit manus, ac vix perceptibili motu agitat lapidem, donec numerus pulsuum expletus sit. Horæ non à natura, sed ab homine institutæ sunt, ac diverso modo in diversis provinciis computantur. Lapis vero, ab homine tale quid ordinatum fuisse, quomodo absque anima scire potest? Deinde quo pacto se accommodare ad diversas provincias, quæ diversis modis horas computant, absque cognitione poterit? In aliquibus enim à diei initio, in aliquibus à noctis initio, & in nonnullis à média nocte fit horarum computatio. Profecto animam, hominis anima faciliorem habere deberet, cum ne ille à se institutas horas semper scire possit, & propterea horologia ipse invenerit, & constituerit, quibus temporis quantitatē elapsam metitur. Nonnulli concedunt, naturalem, & ut horas diei pulset, non habere facultatē, sed certorum verborum obmurmurationem adhibendam esse, qua adhibita lapis suum officiū faciat. Id præsentem me aliquoties factitatum fuit. Sed neq; verbis, aut spiritibus colludentibus, neq; lapidi, sed manui, ut ante dixi, causam motus tribuebā. Expertus enim postea, quoties volebam, lapidē tam recte, ut nullus prorsus motus in manu mea observari poterit, verberare coëgi. Valeant itaque vanæ vanorum hominum & magorum imposturæ. Celebratur præterea Turcoïdis gestatio ad oculorum, capitifque dolores leniendos, & impediendos, ac à nonnulli

*Ad capi-
ris do-
res.*

nullis inimicitias extinguere, ac inter virum, & uxorem amorem reconciliare creditur.

a Narrat Franciscus Rueus lib. 2. de Gemmis cap. 18, se vidisse similem Turchinam, ob colorem amissum, à quodam vili pretio emptam, quæ Domino mortuo omnem splendorem amiserat, & velut rimam contraxerat: quæ postea ad pristinum splendorem rediit, quasi sensu quodam percipiens novum Dominum invenisse.

CAP. CXVII.

Dignitas, valor, & usus Turcoïdis.

TAntam auctoritatem apud viros habet Turcoïsis, ut nemo, nisi elegantem aliquam nactus fuerit, manus bene ornatas, suoque luxui satisfactum putet. A fæminis enim nunquam gestari solet. Admodum magno pretio non venditur; quia magna illarum ex Oriente adfertur copia. Color præcipuus pretii index: considerant tamen gemmarii, num color constanter sit permanens; eo enim casu, carior est, quam ea, quæ colorem mutat, vel potius paulatim amittit. Quæ avellanæ magnitudinem æquat, ac coloris gratiam habet, cœlique sereni instar, nullisque venis nigrioribus obscuratur, 200. thaleris vendi, aut etiam pluris potest. Minores viliores sunt, ac corporis latitudo pretii quantitatem constituit. Pisi maioris quantitate decem thaleris vendi possunt. Cæteris præfertur, quæ æruginis depuratæ colorem exacte refert, ac cærulei lactescentis virorem oculis gratum ostendit. Alii qui venas nigras habent, aut plus æquo virides, aut lactescentes sunt, prorsus contemnuntur tanquam viribus carentes. Mauritani Turcoïdem, quam

Pretium.

Quæ præferenda.

Viliores.

peru-

peruzegi, vel perozaa vocitant, in medicum usum recipiunt. a Mesues in electuario de gemmis, gemmam peruzegi prescribit, quam interpretes Smaragdum putant: sed magno errore, ut Garcias ab Horto notavit, quia Turchesam intelligi vult eam, quæ Arabice, ut codex Mesues habet, Peruzegi scribitur, mutata nempe F littera in P, quæ affinitatem magnam habent.

- a *Quam Smaragdi interpretationem sequuntur Valerius Cordus, Ioannes VVeckerus, Ioannes Renodæus, & ceteri Neoterici, sed male, ut Auctor ex Garcia ab Horto lib. I. Aromaticum, & simplicium historia cap. 48. clare demonstrat, quod idem suboluisse videtur Bellunensis in eadem compositione, & V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato, fol. 1130.*

C A P. CXVIII.

Imitatio Turcoidis & correctio si color evanuerit.

Turcoidem apprime vitriarii Veneti Venetiis imitantur. Vidi Gallum qui ita dexte imitari potuit ex alia materia, ut à vera gemma propter venulas nigras, quas illi inferebat, cognosci non posset. Pro factitiis illas vendebat, ac satis magno, propter elegantiam, pretio. Puto chrysocolla nativa, ac aqua lapidescente, adiectis paucis aliis illum usum fuisse. a Ut amissum colorem recuperet, nonnulli solvunt colorem transmarinum aqua chrysulca, ea que distillatione abstracta, reliquias superstites efficcant, iisque Turcoidem fricant. Alii aquæ chrysulcæ imponunt, ac abstersum aceto parum committunt, deinde in aquam frigidissimam merguntur

*Emendatio
Turcoi-
dis.*

tur

tum enim coloratio fit. Verum istis artibus paulatim intrinsecus color in cutem trahitur, evanescit, ac gemma ingrator & vilior redditur. Rectius oleo vitrioli cutis superior exeditur, ut subiectus color elegantiore gemmam faciat.

a *Turcoidem Nostrates hoc pacto ab immunditie purgant. Accipiunt Smyridem lapidem (plerumque vero apud nos in officinis eorum invenitur, qui Aurifabrorum instrumenta vendunt, Belgiceque vocant afftreck-steen) eoque superficiem exteriorem fricant. Scabrities autem illa, quæ remanere solet, levior redditur, si terra Tripela, uti vocant, inspersa, bacillo adhibito diu fricuereis. Iudicant vero nativum colorem revocari posse, si casium colorem interne effundat, alioquin operam lufurus.*

CAP. CXIX:

De lapide Lazuli.

Opacus est hic lapis Sapphiri colore, aut florum Cyani, aureis punctulis aut flammulis exornatus. Hunc a Plinius videtur Sapphirum vocare: quia Sapphirum nusquam pellucidam facit, & aureis punctis collucere scribit, quæ profecto nostro Sapphiro pellucido non conveniunt, sed optime lapidi Lazuli. Nonnulli à Plinio Cyanum vocari existimant, quia Græce eo nomine vocatur, sed Plinii Cyanus nostra Sapphirus videtur. Quia eam adulterari maxime tinctura tradit, idque in gloria regis Ægypti ascriptum fuisse, qui primus eam tinxit. Opacæ vero gemmæ eum tingi non possint, nisi earum superficies conspicua tegatur; (ac ita potius tectæ, quam tinctæ dicantur) perspicuæ vero, ut hodie fit elegantissime supposito illis colore, ita tingantur,

a Lib. 37
cap. 9.

Cyanus.
Sapphirus.

tur, ut color internus corpus subeat. Verisimile est, Plinium Cyani nomine non lapidem Lazuli, sed Sapphirum nostrum intellexisse.

*Differen-
tia à la-
pide Ar-
menio.
Nomina.*

Differt ab hoc lapide lapis Armenius. Hic enim non ita durus est, & facile in pulverem cum friabilis fit reducitur: deinde auri venas, aut puncta non habet. A Plinio cæruleum vocatur, à Græcis λίθον ἄζυλον, à Germanis *Bergblau*, utile pictoribus propter colorem. Lapis Lazuli à Græcis κυανὸς λίθον, à Latinis *cæruleus lapis*, ab Arabibus *Hager* aut *azul*, unde nomen Asuri, aut Lazuli deductum est, appellatur. Ex hoc lapide fit color ille Cyaneus, quem Ultramarinum vocant, auro pretiosior, ut postea docebimus, asurum vero ex lapide Armenio. Qui colore elegans quidem est, sed facile mutabilis, & tandem virefcens, neque in ævum durans, ut alter de quo postea fusius.

C A P. CXX.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur.

Genera tantum duo sunt, fixus, & non fixus in igne, nisi quis ratione loci ubi inveniuntur plura constituere velit. Inveniuntur enim in variis regionibus, ut in Africa, Asia, & etiam Germania. Illius mater lapis Armenius, qui in fodinis aureis reperitur, interdum est, quia ab ea tantum coctura differre videtur, quemadmodum omnes lapides ex molliori materia indurantur. Excrefcit in tantam magnitudinem, ut cultrorum capuli, & cochlearia inde fieri possint: maiores raro vidi. Plinius Cyanum, & lapidem Armenium, seu cæruleum in

Egy-

Ægypto, Cypro, & Scythia nasci scribit, sed num ille Sapphirum nostrum, aut lapidem Lazuli Cyanū vocet, non plane constat. Fixus lapis Lazuli, hoc est, qui igni impositus colorem non mutat, hæc enim legitimi proba est, ex Oriente fere adfertur. Non fixus in Germania reperitur, ac vulgo *Lasurstein* vocatur, ac is medius est inter lapidem Armenium, qui friabilis est, & lapidem Lazuli, cui duritie par est. Ex fixo ultramarinus color, ex non fixo, ille quem vocant *Asurblau* separatur. Verum multi pictores hos postremos colores non distinguunt, sed confundunt, quia ex utraq; materia similes eliciuntur. Revera tamen lapides duritie diversi sunt, & color ex non fixo lapide præparatus, plerumque pulchrior est illo, qui ex lapide Armenio præparatur. Ego domi à me præparatos colores habeo, qui tam elegantes sunt, ut cum ultramarino certare possint. Sed, ut antea notavi, solus ultramarinus, qui ex Orientali lapide fit, ab igne nõ corrumpitur, & ætate non mutatur. Lapidem Armenium in quodam monte Praga miliari distante ante aliquot annos inveni.

C A P. CXXI.

*Natura, proprietates, qualitates, & facultates
lapidis Lazuli, vel Cyanei.*

Dioscorides hunc lapidē reperiendi vim habere, exulcerare, parumque corrodere affirmat; Galenus acri facultate tum detrahendi, quam *b* Cathericam vocant, tum digerendi potentiore, quam cinnabaris habet, cum nonnulla astrictione præditum scribit. Post hos alii medici purgandi facultatem in eo experientia deprehenderunt, præcipue contra melancholicos omnes affe- *Ad mor-
bos melā-
cholicos.*

ctus, quartanam, apoplexiam, morbum comitialem, lienis vitia, aliosque complures, qui à melancholico succo originem trahunt. Quia tamen Galenus, & Dioscorides, corrodere asserunt, nec purgatoriam in illo facultatem agnoscunt, multi medici usum ipsius habent suspectum, sed immerito, cum experientiæ, à fide dignis auctoribus approbatæ compluribus, credere deberent. Multa profecto inveniuntur quotidie, quæ priscis ignota fuerunt. Deinde tithymallorum omnia genera, chamelæa, thymelæa, euphorbium, aliaq; multa, quæ exulcerant, quia purgandi habent facultatem, legitime præparata, sine noxa sumi possunt. Habet itaque purgandi melancholiam, ut lapis Armenius, facultatem. De hoc lapide ita scribit Antoniùs Musa Brassavolus in libro suo de medicinis purgantibus, sequentibus verbis. Lapidem Lazuli expertus sum, & drachmã nunquam excessi, & semper profuit, neque tamen tormina induxit, qualia putabam, antequam essem expertus, inducere debere, neque ori ventriculi multum obesse percepi. Præbui itaque in pilulas conformatum in hunc modum. Rec. lapidis Lazuli præparati drach. unam, camphoræ, anisi, cinnamomi, zinziberis, mastiches an. grana 6. Misce, & cum succo salviæ, vel diacatholiconis fiant pilulæ quinque. Hæ enim exquisite eduxerunt, cū aliquibus drachmam unam præbuerim, aliis scrupulos duos, ut convenire videbatur. Exhibui etiam aliis modis in pulverem redactum, cum iisdem aromatibus, in iure, quandoque in aqua boraginis. Sed opus est ut in tenuissimum pulverem redactus sit, ne ob sui gravitatem, in patetæ fundum descendat. Posui quandoque prædictos pulveres in unciam unam conservæ boraginis, & deglutendos præbui ut eclegmata deglutiuntur.

Non-

Purgat sine noxa.

Pilula de lapide Lazuli.

Nonnunquam cuidam puellæ in ientaculi forma, scrupulum unum præbui, nonnunquam in placenta *Defss.* ex pasta, sed qui masticabant, semper dentibus pulverem habere arbitrabantur. Tamen si probe supra Porphyrium lapidem, Porphyriino pistillo contractetur, non p̄sentitur. In vino etiam odorato bibendum iussi, ut in Cretico, aut alio simili. Eisdem modis usus sum lapide Armenio, & mirum in modum atram bilem educere percepi. Hactenus Brassavola. Quia tamen Galeni, Dioscoridis, & Arabum omnium testimonio, vi exurendi prædixus est, lotura ipsius nocumenta auferenda sunt. Hæc in antidotariis docetur. Verum quia lapis Armenius vehementius educit atram bilem, quam Cyaneus, & omnia efficacius operatur, legat Lector sequens caput. Quæ enim virtutes lapidi Armenio tribuuntur, etiam tum Cyaneo Orientali, tum Germanico, quæ ex eo videtur in duritiem excrevisse, tribuendæ sunt. Pro amuleto etiam ex collo gestatur à Germanis, ut puerorum terriculamenta arceat, oculorum aciem roboret, syncope, & prægnantium abortum impediat. Verum partu appropinquante, ne fœtum retineat, aufereendus est. *Ad puerorum terrores.*

De lapidis Lazuli viribus, nobilis Empiricus Venetus Leonardus Fioravantus fere sequentia scribit. Vidi, inquit, lapidem Lazuli vomitum excitare, & sanare quartanam. Calcinavi in fornace laterum, deinde aqua vitæ solvi calcinatum, ac solutione dicta multos morbos, & febres malignas curavi. Ulcera etiam pessima in optimum statum, ad miraculum usque, prædicta solutione, redegit. Ex eodem lapide oleum extraxi, quod somnum, & requiem conciliat, atq; si eo caput & ventriculus iniungatur, visus mirum in modum corroboratur. *Facultates mirabiles ad quartanam.* *Ad somnum.* *Ad podagra gram.*

278 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
dagræ, etiam dolores & inflammationes subito
lævat.

a Lib. v. de re Medica cap. 66.

b Typographi, non Auctoris vitio, id positum existi-
mo, cum Galenus lib. 1x. de simplicium Medica-
mentorum Facultatibus Capit. de Cyaneo, sive
Ceruleo Lapide, non Cathericam sed καθαίρει πικρῶν
vocet.

C A P. CXXII.

Dignitas, valor, & usus, lapidis Lazuli,
seu Cyanei.

Lapis Lazuli eandem auctoritatē habet, quam
Sardonyx, ac eodem pretio, aut paulo maio-
ri dividitur. Usus præcipue ad sigilla, & ad bra-
chialia: nam inter sanitatis gemmas habetur, ac
multos morbos avertere creditur. Fragmenta hu-
ius lapidis si libram pendeant, 10. thaleris vendi,
ut ceruleus, seu ultramarinus color inde fiat,
solent.

C A P. CXXIII.

Quo pacto ex lapide Lazuli Ultramarinus, seu Cya-
neus color eliciatur, & in illum usum
electio lapidis.

Exami-
natio
Lazuli.

Primum ne quis oleum, & operam perdat, lapi-
dem aureis venis multis ornatum, ac splenden-
tem eligat. Is enim optimus, & operi convenien-
tissimus est. Hic hac ratione dignoscitur. Eius ali-
qua portio supra carbones ardentes ponatur, ac
follibus, & flammis ignitis committatur per ho-
ram; si refrigeratus manibus tenui possit, & colo-
rem

rem amiserit, ineptus est. Sin durus remaneat, & pristinum colorem fervet, optimus est. Alii ut illius valorem examinent, supra laminam ferream, *Aliud examen.* particulam ponunt, Vulcanoque credunt, ut simul excandescant. Deinde in aceto forti lapidis particulas extinguunt: quas si colorem fervare animadvertunt, bonum lapidem: si vero illustriorem deprehendunt, optimum iudicant. Sed raro non solum, qui augeantur, sed & qui omnino fervent pristinum colorem, inveniuntur. *Pretium.* Quorum color intenditur, illorum uncia viginti thaleris vendi potest. Qui colorem non exacte servant, medii gradus colores præbent; statuuntur enim tres coloris gradus. In pulverem redactus lapis Lazuli, hac ratione ipsius integritas, & quo valore sit, deprehenditur. *Valor.* Tigillo aurifabrorum aliquid imponitur, ac igni ardenti committitur, ut bene excandescat. Si refrigeratus pulvis pristinum colorem, ac consistentiam retinuerit, nec mutaverit, optimus lapis fuit: sin vero pulvis, non amplius pulvis, sed pasta videatur, vitrum potius fuit, & smaltum quam lapis: si partim pulveris, partim massæ formam referat, lapidis cum vitro mixtionem factam fuisse indicium est.

CAP. CXXIV.

Preparatio lapidis.

Reducatur lapis in frusta magnitudine avellanæ, quæ ablue aqua tepida, ac tigillo impone, igni committe ut excandescant, ac singulas particulas seorsim exemptas extingue in aceto albo optimo, aut distillato per filtrum: idque opus repete aliquoties, quo sæpius, eo melius; aliqui septies repetunt. Frequenti enim extinctione optime calci-

nantur, & facilius in pulverē rediguntur, alias difficile contunderentur, ac mortario adhærerent. Ille tamen lapis qui in igne colorem non servat, aut parum servat, hac ratione tractandus non est, nisi quis frustraneum, & inutilem laborem cupiat. Calcinata ut dixi lapidis frustra contunde in mortario æreo optime occluso, deinde per incerniculum etiam occlusum traice, ne melior & subtilior lapidum pulvis in auras evolet. Pulverem serva diligenter. Interim sequentem aquam præpara ad ablendum pulverem. ℥. aquæ fontanæ per filtrum distillatæ lib. unam & semis. huic adde tantum mellis, quantum ovum gallinæ capere possit. coque hæc in olla nova tamdiu, donec omnem spumam abstuleris; tum ab igne depone, & serva. Postmodum ℥. gummi sanguinis draconis integri & optimi scrupul. quatuor, tere supra marmor cum exigua quantitate aquæ prædictæ, postea vitro impone, ac tantum aquæ prædictæ adice, donec colorem acquirat violaceum. hanc bene rectam serva ad usum: nam ea debet pulveris color dilui. Si enim violacei multum habuerit, parum addetur, si parum, plus liquoris. Pulveri itaque reservato affunde paulatim hydromel præparatum, ac tere optime in vasculo aliquo angusto; si enim amplum esset, iacturam faceres, nec tam cito terere posses. Semilibram poteris terere pro unica vice, non plus, ac per horam eam terere debes. Deinde semper & continuo humectanda est hydromelite, ne lapidi dum teritur adhæreat. Pro semilibra pulveris tres aut quatuor uncias hydromelitis absumere poteris. Cumque semilibram triveris, aufer eam, ac aliam eodem modo tere in eodem loco, nec alia aqua utere, quam prædicta. Si vero explorare velis num rite triveris, dentibus mastica: si crepitet pulvis arenæ

instar, recte trivisti; nam non ita terere debes, ut plane colorem amittat. Tritus pulvis exiccari debet extra Solem supra lapidem. Si exiccatus facile in pulverem digito redigatur, ita relinqui potest. Sin vero non facile pulverifetur, sed sibi ipsi adhæreat, à lapide auferendus est: nam indicium est pinguedinem & viscositatem mellis illi adhærere, ac propterea purgandus est, ut suo tempore ab emplastro trahi possit.

C A P. CXXV.

Lotio præparati lapidis Lazuli.

HAbeas ad manus patinã barbitonforum, aut simile vas terreum vitreatum, huic impone pulverem Lazuli, ac suprafunde lixivii dulcis sequentis descriptionis tantum, ut quatuor digitis emineat, manuque optime pulverem lavato, ut ima facilius petere possit. Dum refederit, aquam postea in suum vas effunde. Postmodum sine ut pulvis in umbra parum exiccetur, deinde supra Porphyrium lapidem extendatur, donec plane exiccatus fuerit. Tum enim emplastro adiicitur.

C A P. CXXVI.

Lixivii dulcis & fortis præparatio.

Recipe cinerum sarmentorum vitis per cribrum traiectorum decem manipulos; impone vasculo quod ad minus contineat triginta aque libras. Vas in imo foramen habeat, quod occludatur. huic impone cineres, ac fortiter comprime, ac aquæ calidæ libras viginti paulatim affunde. cum fundum aqua petierit, inferius orificium ita aperi, ut tantum guttatim effluere possit. Dum non amplius fluit,

obtura orificium, ac lixivium quod effluxit per filtrum distillabis, atque in vitro, vel terreo vase conserva. id forte vocatur. Supra cineres iterum aquæ calidæ 20. libras affunde, & omnino priorem modum serva ut habeas mediocri lixivium. Deinde repete alia aqua tertio, ut habeas lixivium, quod dulce vocatur. Hæc lixivium utilia sunt, ut facilius ab emplastro pulvis Lazuli, si repugnet, extrahi possit. Miscentur pro arbitrio, opere id flagitante. Fit etiam aliud lixivium ad auferendam emplastri pinguedinem, aut unctuositatem, hæc ratione. Recipe tartari calcinati quantum velis, bulli in aqua pura per quadrantis horæ spatium, aut paulo diutius, ac serva ad usum. Hoc lixivium scabiem, & impetiginem curat, ac pro fuce etiam utile est mulieribus. Pulverem etiam Lazuli eo abluere potes; auget enim ipsius colorem.

C A P. CXXVII.

Quale vas debeat esse, in quo colliguntur omnes aquæ, quibus lavati fuerunt pulvires lapidis.

VAs cupreum, vel terreum vitreatum, in fundo politum, seu lævigatum esse debet, ac in lateribus tria foramina habeat oportet. Primum circa medium vasis, alterum paulo inferius, at tertium duobus digitis à fundo. Omnia debent ab exteriori parte esse occlusa, ne aqua effluere possit. Lavationes aquæ in hoc vase colliguntur, quæ etiam si nihil coloris habere videntur, tamen si per decendium steterint, in fundo aliquid apparebit. Id ut colligas, foramina aperi, ita effluet absque motione, nec coloris miscebitur. collectum lava, ac sibi simili adiunge.

CAP. CXXVIII.

De emplastro fortiori, cui miscetur pulvis lapidis Lazuli, ut illustrior portio, à minus illustri, separari possit.

PRimum ad manus sint sequentia. terebinthinæ claræ & puræ uncia quatuor: resinæ pini uncia sex, picis græcæ uncia sex: mastiches optimæ & puræ uncia tres, ceræ novæ uncia tres, olei seminis lini purificati, ut paulo post docebitur, uncia una semis. Postea adsit olla nova vitreata bene lota, cui impones ad lentum ignem carbonum terebinthinam, ut dissolvatur, movendo eam spathula lignea, qua Apothecarii uti solent. Cum bene dissoluta fuerit, paulatim iniice pini resinam, in parva frustula secatam, ac move. Eodem modo picem impone, & postmodum mastichen pulverisatam, ac ut uni-antur optime, move spathula diligenter materiã, sed exiguo foco opus est. Postmodum adde oleum lini, ac sine ad ignem donec murmuraverit ebullitio per horæ quadrantem, aut paulo diutius. Ut autem scias emplastrum satis coctum esse, spathulam in emplastro agitaram exime, ac ut ab illa in aquam frigidam aliquot guttæ decidant, permittite. Nam si illæ super aquam se expandant, non satis est coctum. Aliter sic cognosces. Guttam emplastri digitis, aqua frigida humectatis, comprime, ac trahere in diversas partes: si extendatur, & sponte rumpatur, signum est perfecte coctum esse. Coctum emplastrum, & calidissimum funde in manicã Hippocratis, primo aqua calida humectatam, ac coletur ita ut in vas aqua frigida plenum decidat. Manicam autem lignis comprimes, ut absque mora transcolari totum possit. Cum iam parum refrixerit,

rit, manibus malaxetur, humectatis oleo lini præparato, donec nihil amplius aquæ habeat. Postea serva in aqua frigida, quæ quotidie, aut alternis diebus effundenda est, recenti rursus affusa: ita enim servabitur ad decennium.

C A P. CXXIX.

De emplastro mitiori, ad separandos colores.

Recip. terebinthinæ claræ uncias quatuor, resinæ pini puræ uncias sex, picis græcæ 6. uncias, ceræ unciam unam, olei seminis lini tres quadrantes, coque eodem modo, ut primum coctum est. Verum notato, istud citius excoqui, quia mitius est, ac citius dimittit à se colorem, quam prius. Id etiam notato, si velis utroque emplastro uti, ut mitiori primo colorem, seu lapidis pulverem excipias. Qui tamen si non fuerit à perfecto lapide, & qui aureis venis ornatur, extractus, utroque emplastro excipi non debet. Nam tota ars habendi ex lapide elegantiore colorem consistit in recto usu emplastrorum.

C A P. CXXX.

Olei lini preparatio, ad præcedentia emplastræ.

Recip. olei lini clari, & pulchri, croceoque colore pellucidi quantum vis, ac imponas vitro, quod habet formam cornu bovini, ac in imo foramen: huic infunde aquam fontanam, ac bacillo agita oleum, & aquam. Deinde sine quiescant simul, donec supranatet oleum. tum per foramen inferius emitte aquam. Idque opus decies repetes, aut donec aqua tam clara, quam ante mixtionem fuerat, effluat. Tum enim purgatum erit oleum,

&

& huic operi idoneum. Si haberi lini oleum non posset, eius loco amygdalarum amararū accipi potest, idque purgatione nulla opus habet.

CAP. CXXXI.

Quo pacto pulvis Lazuli preparatus adiiciatur emplastro fortiori, aut mitiori.

Recip. lapidis trituro & præparati prædicto modo libram unam, ac emplastri fortioris, cuius externam partem manibus abluisti, etiam libram. Deinde scinde in minutas partes, ac impone ollæ novæ vitreatæ, ac humectatæ, eamque supra calidos cineres, ut dissolvatur emplastrum, colloca. Verum cave ne bulliat, si tamen id contingat, error adiecta modica quantitate olei lini corrigi potest. Cum dissolutum fuerit emplastrum, accipe spatulā qua emplastrum agitabas, ac inunge oleo lini. Deinde insperge paulatim pulverem Lazuli, optime agitando emplastrum, donec ita uniat, ut nihil extra emplastrum remaneat. Id cum observaveris, materiam bullientem in pelvim, aqua frigida plenam, iniice, eodemq; momento diligenter omne quod ollæ adhaeret eximes. Cum deinde emplastrum parum refrixerit, ut manibus tractari possit, & bene coloratum fuerit, bonum indicium erit. Inunge itaque manus oleo, ac malaxando tracta illud sesquihoræ spatio, ut vesicæ omnes auferantur. Quo enim diutius malaxaveris, eo facilius color extrahitur. Cum satis tractaveris, fac inde panem, aut rotundam formam, patinæque impone, ac aquam frigidam affunde, ac sine ita per quatuordecim dies, aut diutius; quo enim diutius maceratur, eo facilius extrahitur color, & pulchrior erit.

CAP.

C A P. CXXXII.

Quo pacto ex emplastro trahendus sit color.

EMplastrum colore præparatum, lava manibus extrinsece & modeste ea aqua, in qua reservatum fuit. Postea pondera cum oleo, quo uteris dum id tractas. Deinde patinæ vitreatæ, cuius fundus inunctus est oleo lini, impone, ac superfunde aquam tepidam puram, cuius calor vix percipiatur ac supernatet duobus digitis. Relinquatur in eper quartam horæ partem, si æstas fuerit. Sin verover fuerit, non tam diu. Aquam deinde effunde in vas ante à me descriptum, ac iterum aliam aquam tepidam affunde. Emplastrum enim mollius fit, paulatim, quod melius est, extrahitur. Si enim unica vice extrahere velles, male negotium cedere. Movebis itaque sursum deorsum emplastrum spatulis postea describēdis modeste. Si fortassis emplastrum fundo vasis adhæreret, unge manus, ac leviter invertetamdiu, donec aqua tingatur; quam priori affunde, ac emplastrū sustenta spatulis, rufundo vasis adhæreat. Scias tamen, quod parvicoloris multum aquæ prima lotionetinget. Cum vero iam aptum erit emplastrum, ut dimittat colorem, certæ lineæ cæruleæ ab illo in aquam mittentur, quasi radii Solares essent. Hanc aquam alte affundes per cribrum, ut partes crassiores emplastrum in eo maneant. Postea iterum aquam tepidam paulatim affunde emplastro, ac modeste bacillis iterum move emplastrum, ne nimium dilatetur, ac uno impetu eiiciat colorem. Cum vero inverteris quies aut sexies emplastrum: id redige in massam unitam; tum enim videbis quantum à se dimiserit & si lapis fuerit præstans, & absolutus, invenies in prin-

prima hac tractatione circa quatuor aut quinque uncias. Atque hunc colorem seorsim servabis; est enim præcipuus, & cæteris pulchrior. Eodem modo age ut secundum colorem habeas, qui etiam erit unciarum quatuor. Tertium elicies colorem eodem profus modo aqua semitepida. Quartum qui cinerei coloris est eodem modo elicere poteris: sed aqua calidiore opus est. Premes autem bacillis emplastrum, ut omnem colorem reddat. Si nolit, poteris lixivium antè descriptum adiciere. Hos omnes colores seorsim servare debes. Notandum, in extractione colorum consumi horas octo; antequam vero resederint, decem aut duodecim horæ elabuntur. Verum si aqua tepida tantum parum coloris extrahi possit, adde aquæ tertiam partem dulcis: quod si nondum id sufficeret, adde lixivium frigidum. Si neque id iuaret, fac lixivium ex cineribus sarmentorum, idque colatum parum ebulli, ut linguam acore feriat: postea inclarescat. atque eo tanquam ultimo remedio utere, quo postremum colorem extrahere potes. eodem lixivio calido poteris emplastrum lavare, ac postea abiicere, quia inutile est. In extractione colorum lucrum vel damnum omne versatur.

C A P. CXXXIII.

*De forma bacillorum, quibus verti debet
emplastrum.*

DEbet confici ex ligno aliquo quod facile lavigari potest, ut est Aceris, Platani, Buxi, aut simili. Præterea debent esse semiulnæ longitudine, aut paulo maiores, crassitudine pollicis, circa finem latiores, ac nuclei amygdalarum instar non exacte rotundi. superior pars rotunda esse potest.

C A P.

C A P. CXXXIV.

*Cuius coloris sit color, cum egreditur emplastrum,
& qualia signa edat.*

Primus color cum egreditur, cæteris paulo cras-
sior apparet, idque propter aureas venas, quæ
in illo sunt, contingit. Secundus subtilior quidem
est, sed non tam pulcher. Tertius adhuc subtilior
est, sed pallefcit, & clarior est cæteris.

C A P. CXXXV.

*Quomodo lavandi sint colores, cum ab emplastro
separati fuerint.*

Cum extracti fuerint ab emplastro, & aqua ef-
fusa fuerit, suprafunde lixivium dulce, mani-
busque lava singulas species colorum seorsim, sin-
gulasque etiam aquas seorsim serva, eæque omnes
resideant, priusquam eas in vasa propria effundas.
Colores vero toties lava, donec emplastri pinguedo
auferatur. Postmodum aqua limpida ter quaterve
iterum lava. Aliter perfecte mundatur color se-
quenti modo: ℞. vitellos ovorum gallinarum, quæ
granis, non herbis pastæ sunt, ac pugione perfora
vitellum, & asperge eo æqualiter colores, deinde
manibus optime impasta, tum demum iterum lava
lixivio molliori, vel dulci, toties donec lixivium
tam purum quam fuit affusum effundatur. Postea
iterum ter aut quater aqua limpida ablue, ac sine
aquam bene residere antequam in patinas effun-
das. Hic est præstans modus depurandi: sed non-
nullis in secretis est alius modus. Cum enim, ut di-
xi, perfecte loti sunt colores, illis inspergunt pau-
latim fel tauri, postmodum manibus bene fricant,

ac postea iterum aqua limpida abluunt aliquoties.
ita excellens redditur.

CAP. CXXXVI.

Quo pacto coletur color iam lotus, & mundatus.

COlatura opus est, ut quicquid impuri ab emplastro adhuc illis adhæret, auferatur. Postremam itaque aquam, quam post mundationem coloribus adhibes, cola per cribrum, deinde per aliud rarius, ac postremo per sindonem sandalinam. Cum vero colaturas adhibes, resideant bene aquæ, donec eas videris limpidas, & claras. aut extrahe aquam spongia immissa, ita tamen, ne una colorem imbibat. Extractis omnibus aquis, quiescant in patinis suis colores, ac exsicca in umbra: siccatos committe sacculis pelliceis; quibus ligatis, frica, & comprime manibus sacculos; ita enim subtilior fiet color, ac apertis sacculis pulchior apparebit.

CAP. CXXXVII.

Correctio iam præparati coloris.

SI præparatos colores præstantiores habere velis, iterum emplastro fortiori immisce, in quo sine per triduum, ac prosequere superscriptum modum. Quoties hunc laborem repetieris, toties elegantiorum colorem nancisceris, verum ponderi singulis vicibus aliquid decedet. Hoc tamen beneficii habebis, quod una uncia plus efficies, quam tribus alterius.

T

CAP.

C A P. CXXXVIII.

De pretio lapidis, & colorum extractorum, & quantum extrahitur.

Lapidis libra plerunque venditur octo, aut decem thaleris. Qui si optimus fuerit, promeret ad minus decem uncias coloris, alias minus, aut vix tantum, ut lucrum præbeat, si non valeat. Ex optimo lapide primi coloris extrahes quinque uncias cum media: cuius uncia valebit viginti thaleros. Secundi generis valebit quinque, vel sex thaleros. Tertii vero unum, aut sesquithalerum: verum si lapidem habueris præ manibus, cuius in examine minuitur color, tantum elicere non potes, & emplastris præterea tractandus est.

C A P. CXXXIX.

Quo pacto aurum ex lapide Lazuli, postquam tritus fuerit, separandus sit.

Lapidis iam ad Porphyrium triti libram commisce unciam mercurii purgati, ac misce optime in mortario, deinde exprime per linteum, & mercurius una educet per linteum aurum. Postea expressam materiam tigillo impone, Vulcanoque committe, ita mercurius evolabit in auras, & quod remanebit in tigillo aurum purum erit. Id si relinquatur cum colore, eum magis splendentem, molliorem, & in penicillo ductui & extensioni faciliorem reddit.

CAP. CXL.

Vsus coloris ad picturas.

Propter immensum coloris ultramarini pretium, non solent eo uti pictores, ut aliis coloribus, sed pingunt imagines, quas cæruleas volunt, communi cæruleo ex Armenio præparato, aut ex vitro illius coloris, quod Smaltum vocant. Deinde partes eas, in quibus lux hæret, cerusa: postmodum coloribus istis, ut res postulat, rite adhibitis, iisque optime exsiccatis, ultramarino colore humectato oleo nucum, & spiritu terebinthinæ, totam illam picturam cæruleam, tanquam vernice, aut linimento quodam tenuissimo, oblinunt. Hoc modo per obductum colorem, tanquam per glaciem aut vitrum subiecti resplendent, pulchritudinem non solum excellentiorem à velamine nacti, sed & perpetuitatem, ut ne ducentis quidem annis, vel minima lucis vel pulchritudinis portio decedat; nec mirum, quia quem ignis colorem consumere non potuit, multo minus aër aut Sol exedere poterit.

CAP. CXLI.

Quo pacto ultramarinus color alio modo, & brevius à lapide separetur.

Recipe lib. i. lapidis in tenuissimum pulverem redacti, ac cum aq. clara ad Porphyrium triti, & impone scutellæ vitreatæ, donec pulvis in umbra exiccetur, quem iterum, si in massam coierit, in pulverem redige. Deinde habeas in promptu picis gr. ʒ iij. resinæ pini ʒ iij. mastiches ʒ iij. thuris ʒ iij. olivarum ʒ ij. Patellam vitreatam supra lentum ignem pone, ac primo imponas oleum, & cum bene

ne calidum erit, adde resinam, postea picem, deinde thus, ac postremo mastichen, ac move optime: postea, alteri scutellæ infunde, & bulli parum. His peractis habeas ad manum aliud vasculum, in quod pones siccum lapidis pulverem, cui affundes unguentum dictum, paulatim movendo spatula, ut bona fiat mixtio. Tum relinque per diem mixturam, & cum auferre vis colorem, funde pastam supra aquam bullientem, ac move & agita optime materiam, & cum aqua incipit refrigerari eiice, ac aliam calidam affunde, idque fac donec aqua colorem trahat, atque repete toties, donec omnem colorem extraxerit. Singulas extractiones separare potes, ut distinctos colores habeas.

Si color spurcitiem contraxisse videatur, ita restituens: tantum aquæ tartari adice colori, ut ab aqua tegatur. Sine per diem, postea aqua limpida colorem ablue, & habebis mundatum.

Præparabis lapidem ad dictum opus, hoc modo: Dum in frusta fregeris, vasculo impone, ac ure. Deinde lava cum aceto. sic supererit optima pars, quæ igni resistit.

C A P. CXLII.

De lapide Armenio.

Lapis Armenius lavis est, colore cœlesti, benelunitus friabilis tamē, qua nota à lapide Lazuli distinguitur, aureis etiā venis caret, neq; ipsius color igni resistit. Germanice vocatur *Bergblau*, Gallice *Ver d azur*, quasi dicas, cæruleus color viridi commixtus. Tendit enim cæruleus iste color ad viriditatem gratam. Quinetiam tandem in viridem colorem, ætate, dum tabulis appictus est, degenerat. Duritiem non habet, quam lapis Lazuli, atque
arc-

arenosum quippiã continere videtur. Chryfocol-
 læ quam Germani *Berg grüen* appellant, admodum
 fimilis est, verum plus cærulei habet. sæpe conna-
 scuntur. Habeo frustum quod utrumque lapidem
 habet. ^a Reperitur in variis Germaniæ locis, ut in *Locus.*
 Tyrolensi Comitatu, aliisq; argenti fodinis. Etiam
 in Hungaria, & Transylvania. Nonnulli Molochitæ *Molochi-*
 matrem existimant: quibus non repugno, cum Mo- *tes ma-*
 lochiten purgandi facultate, & vehementiori quã *ter.*
 lapis Armenius præditum, iam diu à multis qui il-
 lius periculum fecerunt, intellexerim: ac præter-
 ea in eodem frusto, durissima pars Molochiten sæ-
 pe omnibus notis referat, ac mollior lapidem Ar-
 meniũ. Melius tamen sentiunt qui non Molochi-
 ten, sed Cyaneum lapidem, lapidis Armenii ma- *Cyaneus*
 trem existimant. Magna istorum trium est cogna- *mater.*
 tio, ac frequenter in uno lapide (qualem habeo) &
 Molochites, & Cyaneus connatus perspicitur.

- a *Garciam ab Horto Lapidis Armeni solum natale non agnovisse inde patet, quod libro i. Aromatum, & simplicium historia cap. 55. hæc tradit de Lapide Armenio. Mixtus est hic Lapis ex Cæruleo, & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager Armini, id est, Lapis Armenius. Interrogati autem Armeni an apud eos nasceretur hic Lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci, & Persæ Medici dixerunt exigua quantitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia deferretur, nec ne. Aiunt multos inveniri in Vltabado urbe celebri Balaguata. Cuius contrarium docet Auctor.*

C A P. CXLIII.

Facultates lapidis Armenii.

*Ad omnes
morbos
melan-
cholicos.*

*Faculta-
tes ad me-
lancho-
liam.*

*Pilula
de lapide
Armeno.*

Celebratur hic lapis ad melancholicos humores
Ceducendos, non solum per vomitum, sed per
secessum. Proinde ad morbum comitalem, ephial-
ten insaniam, maniam, fatuitatem, lienisque vitia
extirpanda & debellanda plurimum facit, idque
absque manifesta qualitate: nam neque calefacit,
refrigerat, vel exiccat. Movet autem vomitum in-
noxie, etiam pueris, si non lavetur. Quem si quis
movere nolit, quinquagies lavet oportet; lotus
enim non vomitum, sed alvum movet. Huius lapi-
dis mentione facit Trallianus lib. 1. cap. 16. de me-
lancho-
lia, his verbis. Si oblato ægro, hiera, deliriis,
& melancholia adhuc vexetur: dandus illi est lapis
Armenius. Scio antiquos, dum purgantia medica-
mina symptomata melancholicorum non aufere-
bant, elleboro albo usos fuisse. Verum plaris hunc
lapidem facio: nam experientia didici, egregie pur-
gare absque periculo & molestia; quod elleborus
non faciat. Ad vomitum movendum, non loti la-
pidis dantur scrupula tria, aut quatuor, plus, minu-
ve, pro ratione morbi, & ægri. Ad alvum vero mo-
vendam loti lapidis quinque vel sex scrupul. cum
aqua tepida dandi. Hoc enim modo neque turbat,
neque ventriculum premit, minorique molestia
ater humor, cum ægri magno sublevamine, expelli-
tur. Ubi altera vice ægrum eo indigere cognove-
ris, audacter iterum offer. Nullam enim hoc medi-
camentum amaram, venenatam, aut malignam ha-
bet qualitatem. Si vero patiens potionis forma su-
mere nolit, in pilulas redigi debet, addita hiera pi-
cra, vel alio electuario alvi beneficiū promovente:
hoc

hoc modo Recipe Hieræ picræ uncia semissem,
 Epithymi tantundem, agarici scrupula quatuor,
 scammonii unciam unam, caryophyllorum scrupu-
 lum unum, pistentur omnia simul, ac cum melle
 rosato, aut Cydoniato incorporentur. Dosis est à
 scrupulis duobus, ad scrupul. quatuor. Hæ pilulæ
 omnes humores, sed præcipue atros expurgant
 absque molestia. Ego sequentes reiectis aliis pur- *Alia pi-*
 gantibus, ad melancholicos humores deturban- *lula.*
 dos, præferrem. Recipe lapidis loti quinquagies,
 & donec sapore & odore careat, uncia semissem,
 Hieræ picræ drachmas duas, macis, caryophyllorū,
 croci ana scrupulum unum, mellis rosati parum,
 fiat materia pilularum. dosis sit à drachma una ad
 drachmas duas, pro ratione morbi, & ægri. Guaine-
 rius se pulveris forma, ac sequenti dedisse, & nun- *Pulvis ex*
 quam eius usu deceptum fuisse asserit. Recipe lap- *lapide.*
 armen. scrup. duo, croci grana decem, macis scrup.
 unum, aquæ saccharatæ quantum sufficit ad sumen-
 dum pro una dosi. *b* Aërius lib. 2. cap. 47. facultates
 lapidis Armenii etiam celebrat, ac iubet dari grana
 quinque melancholicis, item pueris pectoris mor-
 bo laborantibus, atque iis, qui morbo comitiali, *Ad epil-*
 aut mania correpti sunt. quibus hac ratione dari *psiam &*
 vult. Tres manipuli centaurii minoris, coquantur *maniã.*
 cum libris duabus & semis aquæ marinæ, donec
 libra supersit. Decocto colato adde scrupulum *Dosis*
 unum lapidis Armenii, & propina. Vomitu lapis
 reiicitur, & sedes faciles subsequuntur absque ali-
 qua noxa per vices. Actuarius etiam usum istius la-
 pidis laudat. Ioannes Crato, aliquibus datum à
 drachma una ad scrupula quatuor absque noxa: sed
 lotum narrat. Quia vero imprimis melancholicos,
 & atros humores eiicit, cancri augmentum, dum
 ipsius materiam educit, prohibet. A pueris gestatus

296 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
nocturna terriculamenta arcere, & prægnantes ab
abortu præcavere creditur.

b *Hic Aëtii locus male est citatus. nam non habetur
lib. 2. cap. 47. sed libro 2. tetrabibl. capite 42.*

C A P. CXLIV.

Vsus, valor, & præparatio lapidis Armenii.

*Coloris
extractio.*

EXpetitur à Piëtoribus hic lapis, qui ut color
ipsius quam diutissime maneat, nec ætate mu-
tetur, illi non lini oleum, sed petroleum addunt:
hoc enim ipsius colorem conservat: dum pul-
cher est color, ac ultramarino similis, uncia una
semithalero, vel etiam uno thalero divendi-
tur. Eximitur autem è lapide color hoc mo-
do. Teritur lapis, sed non plane in tenuissimum
pulverem: tritus imponitur aquæ simplici: quæ
mota, sinitur exiguo tempore parum residere,
ut color qui gravior est, ima petat. Ubi id a-
nimadversum fuerit, effunditur aqua cum lapi-
dis excrementis in aliam ollam, & quod resede-
rit, si multum superflui habuerit, iterum lavatur,
effuso inutili. Ubi iam quod ima petiit parum ex-
crementi habere videtur, teritur iterum exacte,
ac scutellæ vitreatæ imposito affunditur illi a-
qua limpida, in qua solutum sit gummi Arabi-
cum. Movetur aqua diligenter digitis, ut pulvis
lapidis non resideat. Tum sinitur per mediam
horam, donec resideat ad ima color non totus, sed
melior pars (nam dilutior manet in aqua.) tum
aqua effunditur in aliam scutellam. quæ ubi resede-
rit, in fundo habebit viliores colorem; qui seorsim
separabitur. Color vero præstantior alia aqua gum-
mata movebitur, ac iterum relinquetur per semi-
ho-

horam, ut præstantior coloris pars in fundo resideat. Aqua effusa ubi refederit alium dabit colorem primo elegantiore. Id opus quoties repetieris toties diversos colores suppeditabit, ac posteriores prioribus erunt pulchriores, & graviores, sed crassiores.

CAP. CXLV.

De Astroidide, seu stellari lapide.

Astroididis nomē alteri gemmæ quæ ad species Opali referri potest, ac à nonnullis Cati Oculi, aut gemma Solis vocatur, tribuitur. Illam superius proprio capite descripsi: meo iudicio hic lapis, qui Stellaris dicitur, ac inter gemmas referri potest, quod annulis inferatur, & ob miram naturæ elegantiam multis in luxu sit, rectius Asteria, aut Astroides cum a Georgio Agricola appellari, quam præcedens, potest. Continet enim stellarum formas tam exactas, ut ne pictor accuratiores formare posset. Opaca est gemma, colore candido, subcinerato, fusco, aut griseo, ac si quis lutum nigrius albedine commisceret. stellæ nigriores sunt, quam subiectum corpus. Deteriores, & quæ confusas stellulas, nec apparentes habent, ad Garatronii genera referri debere videntur. Lapis stellaris Germanice vocatur *Sternenstein*, alias *Sigstein*, quod gestanti victoriam adferre putetur. Aliquando in hoc lapide non stellæ, sed rosæ, aliquando undarum fluxus, & interdum in uno lapide omnia simul conspiciuntur: ob quam causam à nonnullis *Vassersteinem* vocantur. Liceret hunc lapidem pro Achatidis specie habere, Plinio suffragante, qui lib. 37. cap. 10. ita de Achate inquit: Ponticarum plura sunt genera, est stellata; nunc sanguineis, nunc atris

298 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
guttis; quæ inter sacras habetur. Sed Plinii omnia
obscura sunt.

a Libro VI. *Natura Fossilium, Capite XI.*

C A P. CXLVI.

Loci natales, magnitudo, & genera Astroitidis.

Quatuor sunt genera, unum quod exacte for-
matas stellulas refert, alterum quod rosas, ter-
tium quod undarum, aut vermium gyros, & fluxus,
ultimum quod confuse, & obscure maculas potius,
quam prædictas figuras ostendit: crescunt ad hu-
mani capitis magnitudinem hi lapides in comitatu
Tyrolensi, & ad Cymmeriam arcem inveniuntur.
Marsilius Ficinus ex capite draconis in India eximi
existimat, eumq; propterea Dracontium vocat. sed
fallitur; cum à se visus & descriptus lapis non alius,
quam iste fuerit, & ab impostoribus, qui ignotos
lapides, ut care divendant, falsis historiis celebrant,
deceptus fuerit.

C A P.

Natura, facultates, qualitates, proprietates, usus, & valor lapidis Stellaris.

Lapis hic aceto impositus movetur hinc inde; subit enim per stellulas aut lineolas lapidi impressas, tanquam poros, humor, ac dum inclusum aërem premit, ille exitum quaerens, lapidem commovet.

Commendatur pulvis lapidis quatuor granorum pondere cum aqua appropriata exhibitus, ad *Ad pestē.* pestis contagia impedienda, item ad vermes ex corpore deturbandos. Tam valide enim circumforanei vermibus adversari iactant, ut si gestatus corpus nudum attingat, vermium generationē impediatur, tremorem membrorum arceat, apoplexiam, aliosque subitaneos morbos, ne hominem corripiant, impediatur, ac victoriam, unde nomen Germanicum habet, gestanti præbeat. Aiunt etiam pulverem in potu exhibitum hepatis & pulmonis vitia corrigere, ac sanguinem puriorem efficere. Deinde in cubiculo suspensum lapidem impedire, ne eo animalia venenata & araneæ se conferant. Qui primi generis sunt, ac exiguas bene formatas in albidiore corpore stellulas habent, cæteris præferuntur, ac annulis inseruntur. Verum non plures fiunt, quam emptor ipse velit. Nam elegantiae potius, quam lapidis habetur ratio. Qui unguis humani magnitudinem æquant, ac elegantes sunt, ad unius aut duorum thalerorum pretium accedere possunt, alias viles sunt.

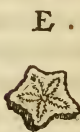
Ad puerorum vermes.

a Hæc Auctor desumpsit ex Cardani lib. v. de subtilitate, qui scribit hoc in veritate ita esse, seseque sapius

C A P. CXLVIII.

De Asteria vera, seu Stellari lapide.

Lapis hic litera E & F expressus potius nomen
Asteriæ meretur, quam illi qui præcedenti capi-
te describuntur, ac literis A B exprimuntur. Nam
stellas plures in se habet, ita invicem suprapositas,
& connexas, ut separari possint, quemadmodum
figura littera E notata indicat, quam alteri figuræ

annexam fuisse intelligen-
dum est. Magnitudinē ea esse
solet, qua hic exhibetur. A
a Gesnero Sphragis Asteros
vocatur, quia singulis parti-
bus utrinque stellæ figura,
ceu sigillo impressa, vel in-
sculpta videtur, ac radii emi-
nent suis angulis, quinimo in singulis radiis cavitas
media est. Margines striis transversis fulcantur.
Substantia est prædura. Reperiuntur in colle edi-
to ad Cimmericam arcem. Octo, aut plures inter-
dum simul cohærent. Ita concinne iuncti, & apta-
ti nascuntur, ut nullus artifex melius iungere po-
tuisset, separari tamen facile à se invicem possunt.

a Libro de Fossilibus, impress. Tigur. (ut post caput 52.
huius libri monuimus) fol. 37.

De lapide Bufonis, seu Garatronio.

Bufonis lapis, quem alii Boracem, Chelonitin, Batrachiten, aut Crapaudinam à Gallico vocabulo *vn Crapaut*, quod Bufonem significat, alii Garatronium vocant, Germanis appellatur *Cröttenstein*. Vulgi enim fama est, à Bufone antiquo eructari, licet alii cranium ipsius Bufonis esse existiment. Memini, me, cū puer essem, antiquum Bufonem cepisse, ac supra rubrum pannum collocasse, ut lapidem nancisci possem. (narratur enim illum nō redere lapidem, nisi rubro panno infideat.) verum cum per totam noctem observassem, Bufo nihil reiecit, ac ab eo tempore pro nugis habui, quod de Bufonio hoc lapide, eiusque origine traditur. Mihi videtur commode ad Stellares lapides obscuriores reduci posse. Habet enim maculas obscuras, & colorem Stellaris lapidis, nisi quod cinereus, &

griseus color ad rubedinem tendat. Oculi modo convexus est, altera parte planus, aut concavus. Hunc aliqui Batrachiten vocant, alii Brontiam, seu Ombriam.

Batrachites.
Brontia.
Ombria.

C A P. CL.

Genera, loci natales, & magnitudo.

DUO statuuntur ab auctoribus huius lapidis genera. Primo genere continentur illi, qui *Brontias.* Brontia, & *Ombrias.* Ombria nomen retinent, qui modo subfusci, subrubri, fulutei, vel subvirides sunt, ac interdum ad ovi magnitudinem accedunt: una tamen parte plani sunt, à qua ad cacumen seu apicem plerumq; quinque lineæ æqualibus inter se spatiis divisæ, aut globulis exiguis interstinctæ, procedunt. Hos lapides aliqui à serpentibus conflari, aliqui à fulmine deiici, aliqui ova testudinū indurata in lapidem existimant. Vulgus pro Bufonis lapidibus habet maioribus. Ad hoc genus referri potest lapis qui à Gesnero Ovum Anguinum appellatur. Sed omnes isti lapides inter se differunt. Nam alterum genus, quod iam describam, proprie Bufonis lapis, & Batrachites dicitur: Brontias vero, vel Ombrias (etiam inter se non differentes) Chelonites appellatur: quia nuper exclusam testitudinem, & in lapidem versam referunt. Ovum vero Anguinum à Brontia, & Ombria differens, suum nomen retinere potest; ut hac ratione lapidum istorum non fiat confusio. Singulos suis locis exactius paulo, quam hic describam. Altero genere continentur minores illi, & qui raro unguis humani magnitudinem excedunt, quosque passim pro Bufonis lapidibus gemmarii obtrudunt. Priores in agris, ut & posteriores, reperiuntur; quos tamen alii in annosis, ac qui diu in arundinetis inter rubos, sentesque, ac vepres delituerint, Bufonis capitibus generari pertinaciter affirmant.

*Cheloni-
tes.
Ovum
Angui-
num.*

CAP. CLI.

Vires, facultates, proprietates, & natura lapidis Bufonis.

IN primis prædicatur hic lapis ad tumores, atque inflationes à venenatis animalibus illatas, quas crebro contactu discutit. Nam si scarabæi, glires, vespæ, araneæ, aut forices alicui parti infederint, aut damnum intulerint, ad motus parti affectæ lapis, dolor mitescit, tumorque partis subsidet. Præsentè poculo venenato fertur hic lapis non solum colorem suum mutare, sed etiam sudare, ac guttas à se emittere. Proinde ad deprehendenda venena *Ad venena.* utilissimus habetur. Propinatur à nonnullis ad venena magna utilitate. Annulo perforato insertus, ut cutem tangat, præsentè veneno cutem calefacere perhibetur. Hodie à multis ad prædicta expetitur, annulisque, licet ingrati coloris sit, gestatur. Præterea ad renum dolores antiquos tollendos, & calculi generationem prohibendam, celebratur. Nam *Ad calculum.* ad ea singulare & certum amuletum esse à gemmaris, lucri avidis, prædicatur. Vilis nihilominus est hic lapis, nec maioris venditur, quam à venditore emptoris desiderium æstimetur.

CAP. CLII.

De Corallis.

HActenus de omnibus gemmis, vel lapidibus, qui annulis, auro, vel argento inclunduntur, & ad luxum gestantur, me egisse existimo: nunc de cæteris, ac iis, qui pro lapidibus gestantur, ac gemmis, vel lapidibus pretiosis comparantur, agendum est. Inter hos primum dignitate & auctoritate locum

304 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
cum fere obtinent Coralli, qui virginū & mulier-
cularum brachia exornant. *b* Est autem Corallium
frutex sub aqua marina viridis, baccas habens simi-
les cornis, specie, & magnitudine. Frutex Coralli è
mari extractus lapidescere dicitur; ob quam cau-
sam à nonnullis Lithodendron, & Dendritis à Pli-
nio vocatur, aliis Gorgonii nomen habet, Europæi
Latinum nomen retinent.

a *Corallum inter gemmas recenset Theophrastus libro*
Ἐὶ λίθων, quem Curallium vocat, rubrum, rotun-
dum, simile radici, ac cum ea comparat Indicam
arundinem in saxum duratam. De Corallio multa
Orpheus libro Ἐὶ λίθων. Hanc gemmam eleganter
describit Publius Ovidius Naso lib. 4. Metamor-
phoseos, hisce verbis:

Sic & Corallium, quo primum contigit auras
Tépore, durefcit. mollis fuit herba sub undis.

b *Auctor hæc habet ex Plinii libro 32. Naturalis histo-*
ria cap. 2. littera p. Petrus vero Andreas Matthio-
lus in Discorid. lib. v. cap. 97. multa contraria tra-
dit, Corallium non baccas ferre ut Plinius asserit,
sed baccas istas, quæ in Coralliorum monilibus Cor-
nis ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis
torno & lima prius esse paratas: mox Smiridis la-
pidis pulvere, & terra quadam, quæ è Tripoli Afri-
cæ adfertur, expolitas, & lucidum levorem istorum
diutina fricatione habentes. Plura qui de Coralle
scire desideret, consulat Petrum Andream Matthio-
lum loco iam citato.

CAP. CLIII.

Genera, magnitudo, loci natales, quomodo, & ubi nascatur.

Corallii variae sunt ratione colorum differentiae : aliud enim rubrum, album, nigrum, viride, subflavum, cinereum, fuscum, aliove mixto colore ornatum est. Caeteris omnibus praefertur rubrum minii nativi colore, quod masculi nomen obtinet. Pallefcens enim feminae nomen habet. Huic succedit Corallium album, deinde nigrum. Nam quod alio colore est, neque in usum adhibetur, neque pro Corallio vulgo habetur, etiamsi in iisdem locis reperiatur, & vere eadem planta sit. Vidi apud antiquarium Imperatoris variis coloribus Corallia, ac cuius furculi lignosi adhuc ex parte in Corallium mutati erant, ita ut manifeste planta ipsa lignosa conspiceretur, & initium in ipsa Corallii. Fit enim Corallium dum succus lapidescens subit corpus ligni, id alterat, & in suam naturam convertit, dum in eo coagulatur. Ex quibus colligitur, verisimile non esse, sub aquis, ut aliqui referunt, plantam plane ligneam esse, & mollem, statimque e mari extractam congelascere, aut coagulari. Si enim hoc verum esset, nulla planta Corallii ex parte lignosa, & ex parte lapidea haberi posset. Quavis enim extracta subito lapidesceret. Quod tamen falsum est, ut dixi. Paulatim itaque ut in aliis aquis lapidescentibus contingit, succus penetrat ligni corpus, ac ligni formam & substantiam acrimonia, aliave qualitate mutat, atque in ipsius locum lapideum id, quod in se continet, substituit, quod concrefcens in Corallii formam abit. An autem Corallium ex lapideo succo crescat, aut generatum aliarum

*Quomodo
Corallum
crescat.*

rum plantarum instar, demum succo dicto alteretur, dubitari posset. Ego plantam ipsam, ut corallinam, algam, ceterasque herbas, quæ in mari ipso nascuntur, crescere non absque succo lapidifico autumo. Non tamen lapidescere, priusquam emoriatur. Emori autem ordinario naturæ motu, vel agente in plantam nimis vehementer succo, qui eam necat, ac subiens & penetrans intimas illius partes facile transmutat. Quod autem succus lapidescens ad plantæ formam à natura adhibeatur: experientia multorum, qui plerumque observarunt è coctilibus lapidibus nasci Corallium, id comprobatur. Nam in insula Tabacco Africæ finitima, quæ ex parte à mari absorpta est, multum Corallii, submersis coctilibus lapidibus, radices habens, invenitur. Cur autem Corallium lapidescat, aliæ plantæ nequaquam, hoc tum propter singularem ipsius dispositionem contingit, tum quia succus lapidescens à natura ipsius substantiæ inest: qui facile lapideam formam plantam recipere cogit, ac in aliis non ita copiose reperitur. Materiæ tamen semper peculiaris dispositio & præparatio requiritur ut in eam agens agere possit, quæ sæpe abdita est. Coloris ipsius ratio non magis dari, quam rosæ potest. Huius enim investigatio humanum captum superat, nec ad primas aut secundas qualitates referri debet, ut nasutuli nonnulli existimant, qui omnium rerum causas ex his qualitibus venantur. Nam non magis à qualitibus hæc proveniunt, quam oculi visio. Deus huiusmodi coloribus res ornavit, ac eorum seminaria seminibus ita inseruit, ut alii ab insito spiritu architectonico produci non possint. Excrescit Corallii frutex ad hominis fere longitudinem. Antequam rubescat, ac quodammodo maturus sit, videtur variis coloribus tingi.

tingi. Quotquot enim plantas vidi nondum exacte in lapidem conversas, omnes vel fusco, vel viridi aliove colore, quo arborum rami tinguntur, colorati erant. Solique illi, in quibus ligneum vix aliquid apparebat, iam rubescere incipiebant, non secus ac in pomis & piris rubeus color postremus, ac maturitatis index est. Dum Corallium eruitur, multa illi extrinsecus adherent, quibus depositis nativus & genuinus color se prodit. Non solum ratione coloris plurimæ sunt Corallii differentia, sed etiam ratione materie. Nam aliud molle, durum, solidum, fistulosum, scabrum, politum, porosum, aliud racemosum. Rubrum & nigrum cæteris magis est compactum. Exemptum Corallium plerumque scabrum est, hinc fit poliri ab artificibus. Nigrum rarius invenitur, olim *Antipathes* dictum, quod nonnulli ebum putant, sed falluntur, cum ebenus lignum sit, ut ante paucos annos ab Hollandis, in insula quædam deserta, inter Iavam minorem & sancti Laurentii insulam inventa, silvis Ebeni arboribus abundans, testatur. Invenitur nigrum Corallium in Gallicia Hispaniæ urbe: huic simile quoddam spurium *Savalia* dictum, ex Mauritania *Savalia*. adfertur, cuius interior pars lignea, exterior cornea, & lapidea est, colore ex nigro, luteo, & viridi. Corallii albi species quædam ab Hispanis *Polo* vocatur, ac in Catalonia ab iis, qui Corallium rubrum quærunt, invenitur, abiiciturque in littus, quod à prætereuntibus collectum pharmacopolis vili pretio divenditur pro Corallio albo. caret id cortice, crescitque in fundo maris, non in saxis, ut rubrum Corallium. Corallium album solidum est, & cavitatibus caret, raroque reperitur, proinde tutius rubrum quam album ad medicum usum adhibetur.

Plinio teste rubrum Corallium in Indiâ, & Syene reperitur, nunc in mari Tyrrheno passim invenitur, ac Neapolin adfertur, ubi expolitur.

- 2 *Lapis Antipathes, id est, resistens dictus, nascitur in Monte Teuthranta, teste Philippo Iacobo Maussacco in libello de fluviis Plutarcho adscripto (ut cap. 9. huius libri monuimus) in titulo de Cayco Mysie fluvio fol. 71. Vbi sub finem hæc Plutarchi verba sunt: Antipathes vino attritus, sanat virigines, & lepras, ut docet Ctesias Cnidius secundo de montibus. V. Cl. Claudius Salmasius (libro cap. 62. huius libri citato, fol. 942) Antipathem Gemmam Plinii, que contra effascinationes auxiliari putabatur, & ἀντιπαθὲς Coralli genus, ab eodem effectu dictum putat.*

C A P. CLIV.

Natura, proprietates, qualitates, & facultates Coralli.

*Coralliū
à viro ge-
statum.*

CORallium omne exiccat, astringit, atque refrigerat, cor præcipue, deinde ventriculum & iecur roborat, atque confirmat, sanguinemque purificat, ac proinde hilarem hominem efficit. Hæc vires habet intentiores id, quod quam maxime rubet; nam quod subnigrum est, à multis, hominem tristem & melancholicum reddere, perhibetur. Hoc peculiare observatur in Corallio, quod si à viro fano gestetur, elegantius rubeat, quam si à fæmina portetur. pallidius enim redditur, forte quod neque tanto colore fæmina sit prædita, quanto vir, neque tam puri vapores ab ipsius corpore in Corallium, quam à viri, exhalent, à quibus vehementer affici, ac coloris mutationem pati, multorum experientia certum

certum est. Constat enim Corallium rubrum pallescere, livescere, variisque maculis scædari, dum à morti proximo, aut periculose ægrotante gestatur. Imo & futuros morbos coloris mutatione demonstrat. Amissum colorem recuperare dicitur si sincipi semine obruatur, aut pane madefacto lavetur. Alii pulverem ex duobus iuglandibus veteribus adiecta salis nitri ʒj. semis conficiunt, eo cū panno Corallia fricant ut pristinum colorem amissum recuperent. Alii rursus urinam puerorum antiquam, & quæ residentiam deposuit, relicta residentia in vas vitreum effundunt, ac in effusione Corallos mergunt, ac vase occulto sinunt per quadriuum, tum exiccant, ac rubro panno albos redditos fricant, donec egregie rubescant. Alii Corallos ut pristinum colorem recipiant, in sterquilinum dependent per multos dies, ita tamen ne sterqus attingant. hoc enim modo pulchri redduntur.

*Coralliū**colores mutat.**Coralliū morbos**ostendit.**Quomodo coloretur.*

Celebre Corallium est amuletum contra terri- culamenta, fascinationes, incantationes, venena, epilepsiam, dæmonum insultus, fulmina, marina- que tempestates, ac quævis pericula, ob quam causam olim Iovi, Phæboque sacrum erat. Album appensum ut pectus contingat, hæmorrhagiam sistit multorum experientia.

*Amuletū est Coral- lium.**Album quid possit.*

Corallium cor recreat, & roborat, proinde pesti, omnibusque venenatis & contagiosis morbis, febribusque malignis adversatur, præcordia adversus pestem omneque venenum munit, si semidrachmæ ponderè ipsius pulvis quotidie grassante peste sumatur. Contra vitrioli venenum, quod in ventriculo & intestinis corrosiones, vomitum, se- cessum, linguæque crassitiem, & nigredinem, diffi- cilemque respirationem inducit, ad duas drachmas ex vino exhibitum, omnia illius prava symptomata,

*Cor con- fortat in peste.**Contra vitrio- lum.*

*Ne pueri
epilepsia
laborent.*

b Foresto teste, comescit. Refert Arnoldus Villanovanius grana decem Corallii rubri ex materno lacte infanti primum nato exhibita ante omnem alium cibum vel potum efficere ne unquam in vita epilepsia corripiatur, quod c Camillus Leonardus medicus Pisautensis, frequenter se expertum

Ad gonorrhœam & mēstrua, albosque fluores.

Ad sanguinis fluxus.

Ad calculum.

Ad alvi fluxus & contagia confectio.

fuisse testatur. Præterea menstrua nimis fluentia cohibet, gonorrhœam virorum, uterique fluorem reprimit, absque alia corporis noxa: sanguinis reiectionem, ac sputa cruenta, fluxusque dysentericos sistit, & sanat. Renum & vesicæ calculos expellit, lienemque absorbit. Ad quos omnes affectus præstans est sequens compositio, quæ vomitum, lienteriam, dysenteriam, diarrhœam, aliosque alvi fluxus, pestisque contagia impedit, & arcet. Recip. Corall. rubr. præpar. drach. quatuor, Margar. præpar. drach. duas, Rad. torment. ligni aloes, boli armenæ ana scrup. duo, sacchari dissoluti in aq. Rosarum, & cinnamomi q. s. fiat confectio solida. Huius compositionis dantur drach. duæ pro una vice. Com-

Ad ulcera.

Ad oculorum lachrymas.

Ad dentitionem.

mendatur præterea Corallium ad ulcera, quæ carne explet, item ad cicatrices, quas extenuat, oculorum etiam lachrymas sistit, visumque recreat, si in tenuissimum pulverem tritum, & aqua rosarum aliquoties lotum, collyriis adhibeatur. Dentitionem etiam puerorum promovet, si gingivis id mordere tentent; tenuiores enim illorum frequenti morfu redduntur, ut facilius postea & sine dolore per eas dentes prodeant. Chymici ex Corallis tincturam, oleum, & sal extrahunt, cuius mirificas ad prædictos omnes affectus prædicant facultates. Solvuntur succo limonum, berberis, ribes, vel aceto stillatio. solum effunditur, fæces remanentes calcinantur in tigillo, donec albescant. Solutio Corallorum distillatur ex balneo, relictæque fæces in dante calci-

Tinctura Corallo- rum.

calcinantur, quibus affunditur iterum extillatum, ter repetita cohobatione. ita ascendit omnis tinctura. Sal habetur in facibus post primam distillationem. Alii sal ita eliciunt: Corallos bene tritos vasi vitreo apposito alembico imponunt, eosque ut vasis fundum excandescat ad albedinem usque calcinant. Calcem aceto distillato potenti immittunt, ac in loco tepido digerunt ad octiduum, quotidie bis agitando materiam, ita tingitur colore rubro: postea colaturam diffundunt, repetunt infusionem. Deinde tincturas omnes simul collectas vesicę iniiciunt, phlegmaque omne alembico abstrahunt, liquoremque crassum, qui in fundo remansit, in vitrum paulatim infundunt, serosumque omne in calido exhalare sinunt. Quo evaporato nova Corallorum rudimenta apparent, quę abluuntur aqua calida sæpius: qua abstracta, exiccatam materiam, supra cineres calidos fovent per hebdomadas aliquot; ita enim in sal albissimum convertitur, quod in quolibet liquore promptissime solvitur.

Sal Corallorum.

Tincturam rubeam, quam oleum aliqui vocant, hac etiam ratione colliges. Corallos crasso modo contusos solve in aceto distillato: cū non amplius solvuntur, effunde, aliudque affunde toties, donec omnes soluti sint. Soluti digerantur decem diebus, ita rubescet acetum, quod evaporetur, ut sicci fiant Coralli. quibus affunde aquam puram, ac dulcem redde calcem tertia ablutione, donec nullę fæces amplius appareant, & Coralli albi appareant. Calcem supra Marmor in cellario pone, ut in rubram aquam vertatur: ut autem habeas tincturam affunde calci spiritum vini, ut quinque digitis emineat, ac digere per aliquot dies, sic flavescit spiritus: quem effunde, aliumque affunde toties, donec non tingatur amplius. Hos collectos spiritus circula-

Tinctura Coralli.

lato quatuordecim diebus, ita erit ad separationem idoneus. Pone itaque postmodum in arena, spiritumque abstrahe, ut Coralli albescant. Supra feces affunde iterum spiritum eundem, ac cohobando septem vicibus illum exstilla, donec nullæ maneant feces in dante, sed tantum tinctura, aut oleum absque corpore. Id si rite operatus fueris, colorem conservæ rosarum habebit. Prædictis tincturis chymici vires admirandas tribuunt. Ego certe testari possum, me, cum extreme febre pestilenti decumberem, animique deliquia singulis momentis haberem, quatuorque dies & noctes absque omni somno habuissem, omnesque astantes de mea salute desperarent, me sex guttulis tincturæ, cum decoctione violarum, ex cochleari propinatis, extemplo, & quasi miraculose fuisse liberatum. Quamprimum enim duo cochlearia tincturæ sumperam, cordis spiritus ita recreari, & naturæ gratissimum quippiam accessisse, ac omnia præcordia subiisse sensi, ut ilico quasi luce depulsis tenebris, morbi vim, medicaminis efficacia, manifeste abigi perciperem. Sudorem enim, & crism, (cuius tamen nulla indicia præcesserant,) movebat, maculasque quamplurimas purpureas ad cutem pellebat. Quibus sudore continuo deletis, brevi pristinam valetudinem recuperabam. Ea facultas tincturæ tribuitur, quod corpus in temperiem redigat cœlesti quadam vi, ac propterea omnes partium interiorum affectus radicitus avellat, propter analogiam, quam habet cum spiritibus vitalibus, & calido innato, quod auget & roborat, ut facile contrarios morbos superare possit. Morbum comitalem, præsertim si spiritus vitrioli præparata fuerit, paucis septimanis profus tollere perhibetur, etiamsi à iuventute quis eo laborarit. Præcipue commendatur tinctura ad uterj

*Tinctura
Coralli
historia
auctoris.*

*Tinctura
facultas.*

*Ad comi-
talem.*

uteri fluores albos, & rubros, quos ita sistit, ut nul-
lum aliud inde mulier incommodum incurrat, om-
ne etiam alvi, & sanguinis profluvium, ex quacun-
que parte profluat, compescit. Gonorrhœam etiam
virorum diurnam sanat, longe efficacius, & mi-
nori periculo, quam pulvis ex Coralliis præparatus.
Sal pestiferis cum vino Rhenano, aut aqua acetosæ,
si adsit febris, mirabili successu exhibetur. Diar-
rhœis, aut dysenteriis pestilentibus non minus ea-
dem dosi medetur.

*Ad uteri
fluores.*

*Sanguini
pro-
fluvium.*

*Ad gon-
orrhœam.*

*Sal ad
pestem.*

*Ad dysen-
teriam.*

Ad melancholiam, & tympanitidem celebratur
sequens Corallorum præparatio. Recip. Corallo-
rum uncias tres, visci quercini, hypericonis ana un-
cias quatuor, storacis calamitæ, laudani ana unciam
unam cum semisse, spiritus urinæ lib. ij. coquantur
simul in cucurbita vitrea per diem, & noctem, po-
stea exstilletur humor, ac iterum affundatur. ita Co-
rallii fiunt duri, & rubri. eos in mortario contun-
de, & tere supra Porphyrium, ac exhibe sex grana
cum aqua hypericonis ad prædicta.

*Ad tym-
panitidē.*

Ad omnes prædictos effectus, liquor Corallo-
rum admirabili virtute præditus, sequenti etiam
modo præparatur. Corallos grosso modo contu-
sos solve in aceto terebinthinæ, ac solutos digere
per mensem, ita tingetur acetum. quod effunde,
aliudque affunde, donec non amplius coloretur.
Postea filtra effusa, & sine humidum evaporet om-
ne. residuum ablue, exicca, ac cum spiritu vini
circula, postea distilla, ac postremo supra Marmor
solve. ita habebis dulcem liquorem, cuius propina
sex, aut octo guttas in convenienti liquore, ad om-
nia dicta mala.

*Liquor
Corallo-
rum.*

Tinctura Corallorum etiam rubra, spiritu quer-
cino, sequenti modo extrahitur. Decrescente luna,
tribus primis diebus ante Solis ortum, dum luna

*Tinctura
cum spi-
ritu
quercinot*

vagatur in signo terrestri, aliquot ramos quercinos amputa, quos per retortam, satis minutim prius scissos, distilla lente. Phlegma quod primo prodit abiice, aut si omnia simul excipere velis, poteris balneo phlegma seiungere à spiritu & oleo. Corallos in pulverem tenuissimum redige, quos calefac ut fere excandescant, deinde in spiritum quercinum conijce, qui solet in distillatione phlegma sequi: sinas in digestionem per triduum, ita spiritus colorem extrahet rubrum: quem effunde, iterumque calefac Corallos, ac in recentem spiritum quercinum eos iniice, donec omnem colorem habeas: quo habito aufer spiritum distillatione, & in dante habebis tincturam. Essentia etiam Corallorum hoc modo præparatur. Recip. Corallorum in pollinem redactorum lib. 1. vitrioli albi, & salis gemmæ ana unc. unam. tere omnia supra marmor, impone violæ, & affund. aq. levistici lib. 1. obtura vas, & colloca in arena, vel cinere, ignemque da secundi gradus, digere per mensem, & rubefiet aqua, quam effunde, & coagula. aut si velis abstrahe alembico humiditatem, donec remaneat in dante liquor rubens: si rubedo non placuerit, repete opus. huius essentiæ propinantur decem aut quindecim guttæ cū aqua appropriata. dolorem oculorum sedat, lachrymas sistit, ac maculas in oculis nascentes prohibet, & discutit.

*Essentia
Corallo-
rum.*

*Ad oculo-
rum vitia.*

a *Observandum autem est, ut Corallorum & cæterarum gemmarum ramenta super lapidem porphyritem tandiu atterantur, usque dum redigantur in pulverem, tenuissimi pollinis instar. Et sane advertant Medici, quibus cura est, ut plus honoris, quam auri lucrentur, ne Corallia cæteraque gemme in aris mortariis conterantur. Amittunt enim gemmas*

mae, plurimaque etiam semina, contusione in aere, vires suas, & adeo, quod perpetuo resudat ex aere, ab aere etiam, adheret & in sordes concrefcit, malignitatemque contrahunt: id quod manifeste apparet ex iis, quae diutius in aere remanent, atque post eximuntur. Adde hoc, quod in vasis aereis destillata, cum aliis medicamentis tuto non miscentur. Exstat Nobile exemplum apud Ioannem Cratonem Medici cuiusdam, qui praescripserat cuidam emulsionem Margaritarum. pharmacopœus eam confecit in mortario aereo. simul ac eger assumpserat, vomuit: degustavit item Medicus, idem ei evenit. Galenus in libris de simplicium Medicamentorum facultatibus Corallii non meminit; sed diversis locis Corallium citat. lib. VII. de Compos. Medicam. secund. loc. cap. 4. In iis compositionibus, quae ab Andromacho ad sanguinis reiectionem scripta sunt.

b Lib. 30. observ. medic. observat 7. in scholio.

c Lib. 2. speculi lapidum, littera c.

C A P. CLV.

Dignitas, valor, & usus Corallii.

CORALLUM in tanta olim auctoritate apud Indos fuit, ut Margaritas fere pretio aequaret, nunc propter copiam, multum ipsius dignitati & valori decessit. Expetitur tamen à mulieribus & virginibus, non solum pro ornatu, & mundo, verum ad fascinationes impediendas. Vulgi enim fama confans est, gestatum summopere prodesse, ac non solum fascinationes, sed dæmonum illusiones, incubos, ac nocturna terriculamenta, impedire, ut praecedenti capite, ubi a facultates Corallii explicavi, ostendi. Rubrum reliquis praefertur, ac quo rubicundius, eo carius. Solet in orbiculos redigi, &

Amuletum ad
demonia
& fascina-
na.

per-

*Pretium
Corallii.*

*Coralliū
racemo-
sum.*

perforari, ut filo traiecto pro brachialibus aut coronis precariis inserviat. Uncia rubicundissimorum orbiculorum pisi magnitudine uno thalero vendi solet. Maiores paulo maiori pretio; minores minori venduntur. Fragmenta ad medicum usum idonea si rubeant, ac quisquiliis careant, si libram pendent, thalero venduntur. Corallium racemosum quod à Principibus ad ostentationem servatur tanti fit, quanti ab eorum appetitu æstimatur. Vidi Corallii fruticem multis ramis ornatum qui centum thaleris æstimatus fuit. Potest etiã pluris vendi. Apperentis enim luxus æstimari non potest. Multi sunt qui singularia quædam metallica, ac insolentes naturæ excrementas, immenso æstimant pretio, cum tamen inutiles sint.

a *Quoniam auctor facultatis Corallorum hic etiam meminit, non abs re erit hoc loco inserere descriptionem nobilis cõpositionis, quæ frequenti in usu, quam Diacorallium vocant, quæ ex Corallis, & aliis simplicibus constat, cuius usus, creber est in vomitu, hienteria, dysenteria, & aliis alvi fluxibus. quæ hæc est. ꝛ Corallorum Rubeorum preparatorum drachmas duas, Margaritarum preparatarum drachmam unam, Boli Armenæ drachmam semis, Ligni Aloes scrupulum unum, sacchari albissimi, dissoluti in aqua rosarum, & cinnamomi, quantum sufficit. Fiat confectio solida.*

C A P. CLVI.

Imitatio Corallii.

Variis modis conantur artifices imitari Corallium rubrum, nonnulli externam formam & colorem quærunt, ita ut si procul aspicienti, aut im-
perito

perito Corallium videatur, contenti sint. Alii ita imitari student, ut à vero discerni vix possit, ac veri Corallii vires & facultates habeat. Priores piri sylvestris fruticem, vix pedem altum, & qui ex vetustę arboris crassa radice expullulat, colligüt. Hunc quia ramos Corallorum instar inflexos habet, mundant, ac supervacaneos furculos, & corticem auferunt. Deinde oblinunt calide emplastro durissimo, facto ex cinnabari, colophonia, ceraq; alba. Oblinit⁹ frutex, ac igne carbonum lævigatus, exacte Corallium refert, ut non nisi à peritis fraus agnoscatur. Postiores Corallorū fragmenta in pulverem redigunt tenuissimū, ovique albumine, ac sufficienti cinnabaris quantitate adiecta, in formas cōprimunt. Exemptum deinde, & duriusculum Corallium iterum ovi albumine, ut splendeat, obducunt. Sunt alii qui loco cinnabaris, quia venenum est, massam cocci & croci colore tingunt. verum nisi quis colores apte miscere sciat, vix exacte Corallii rubedinē nancisci poterit. Ioan. Bapt. à Porta Coralliū in tenuissimū pulverē redigit, deinde in tepido salis alkali lixivio manibus aliquoties nova adiecta aqua lavat. Postea aqua simplici aliquoties abluit. Tandem cum resederit, addit colorē cinnabaris, sanguinis draconis, Hęmatitis, minii, boli armenę, rubricę, cocci, santali, brasili, erythrodani, aut alium, adiecto limonum succo per filtrum purgato, quem bene movet, postea in vitrum violę transfert, recteque permiscet, ac in fimo condit, donec pulvis solvatur in rubicundissimum liquorē, quem decapulat. Mixturam vero manibus pinguedine illinitis tractat, ac in formas comprimit, calentique Soli exponit, ac oleo perungit, ut lævigetur, ac durescat veri Coralli instar, quę postea expolitur.

Alia imitatio.

318 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.

A Corallium verum. C Corallium album
D Corallium album verrucosum. E Pseudocorallium album.

F gypsum

F gypsum Coralloides. G Lithophyllum Coralli-
forme. B Pseudocorallium nigrum.

CAP.

C A P. CLVII.

De Pseudocoralliis natiuis.

COrallio albo similis planta invenitur verrucis multis referta, ob quam causam Corallium Verrucarium dici potest. Color intus, & in fracturis cinereus est, circa truncum ex albedine parū; interdum extrinsecus rubescit. Duritiem, & pondus Corallii rubei habet, superficies totā plerumque lineis inæqualibus scætet, ubi frequentes habet verrucas, quæ porosæ sunt, & vesiculas habent, è quibus congrui in mari Hispanico fugunt.

Aliud genus Pseudocorallii albi invenitur, a Gesnero teste, fungosum, tuberosum, leviterque articulatum, pennæ anserinæ crassitie, & fragile, ambiente crusta albida constans, parte interiori fungosa, ac friabili, plena radiis exilibus, & crebris, qui à communi centro incipiunt, & in crustam desinunt. Substantia asperiuscula, & dentifriciis apta videtur sapor ei nullus.

Savalia.

Nigrum Pseudocorallium etiam habetur Savalia dictum, cuius mentionem feci præcedenti capite, cuius cutem extimā si adimas, & expolias, nigro colore pulchre nitet. Adhæret faxis in mari. Interior pars lignum est, quod per omnes ramos extenditur. hoc cornea & tenaci crusta, ac lapidea, dura non friabili obducitur. Color cutis è fusco luteo, & subviridi constat, verum crusta illa crassa nigredine aliove colore splendens, minores tantum ramos, & extremos obducit, tenuissimum lignū in se fili instar habentes. Crassiores rami cute tantum teguntur, quā si radas, marinus quidam, ac piscosus odore sentitur, ac mox lignum quod subest, se videndum offert, ac, si poliatur, nitet. Putat Gesnerus, hanc plantam

plantam ab Agricola pro ebena fossili haberi. Ad *Ebenum fossile.*
 Pseudocorallii species referri potest planta, quæ in *Parma.*
 littore Baiano invenitur, ac ab incolis Parma vocatur, quam multi Corallium imperfectum, atque ab
 Aristotele Adarce, vel antoloden vocari putant. *Adarce.*
 Ad Pseudocorallii species etiam Corallina ad ver- *Coralli-*
 mes necandos celebris, & Gypsum Coralloides re- *na.*
 ferri posse videntur. *Gypsum*
Coralloi-
des.

a *Libro de Fossilibus, impress. Tiguri, (ut post caput 52. huius libri monuimus) fol. 138.*

CAP. CLVIII.

De Succino.

Succinum ab Arabibus *Ambra*, à Persis *Carabe*, ab
 Ægyptiis *Sacal* appellatur, Galli *de l' Ambre* vo-
 cant, Germani *achstein* vel *bornstein*, Græci ele-
 ctrum, antiqui Germani *glessum*, vel *glesse* nomina-
 bant. Quidam antiquorum Lyncurium putant, *Lyncu-*
 verum ego, ut in cap. de Hyacintho exposui, Lyn- *rium.*
 curium Hyacinthi speciem puto, eamque quæ Suc-
 cinum ita exacte refert, ut ab illo visu solo discerni
 non possit. Succinum aliqui Bituminis speciem *Quid sit*
 ponunt. Aliqui arboris lachrymam, aliqui succum *Succinū.*
 ex terra manantem, à maris frigiditate, & falgine
 condensatum. Alii balnearum pinguedinem, vel
 semen. Igni admotum Succinum flammam concipit,
 ac fricatum ut caleseat, ad se paleas trahit. Odo-
 rem habet suavem. Dum perspicuum est, araneas,
 muscas, aliaque insecta, aut arborum particulas in
 se interdum continet, ob quam causam multi olim
 succum fuisse colligunt, qui vel ex arboribus, vel
 terra emanans, ac insecta obvia in se mergens, ita
 ut nunc apparet, coaluerit. Quam sententiam im-
 X pro-

*Vbi olim
mare.
nunc ter-
ra.*

*Dee-
rynck.
Sylva
subterra-
nea.*

probare non possum. Si quis obiiciat, in mari huiusmodi insecta non esse, respondeo, ante aliquot secula, ubi iam mare est, terram fuisse, ac olei fortassis fontem, ex quo effluens oleum, facile huiusmodi animalcula in se recipere, & demergere potuit. In Belgio marina loca terrestria fieri, ac terrestria maritima, sæpeprehenditur. Nam in fundis nonnullis prope urbem Brugensem patriam meam celeberrimam, dum ad decem vel viginti ulnas foditur, integræ sylvæ reperiuntur, arborumque folia & trunci tam exacte adhuc apparent, ut species arborum dignosci, & foliorum etiam series singulis annis delapsa, distingui optime possit. Utuntur huiusmodi lignis & foliis carbonis vice, nostro idiomate *Deerynck* vocant. Sylvæ hæc subterraneæ inveniuntur in illis locis, quæ ante 500. annos mare fuerunt, ac postea à mari evicta ac à mari aggeribus separata fuerunt. Ante quos annos nulla memoria est, illa loca unquam extra maris alveum, & in continenti fuisse. Quia tamen sylvæ reperiuntur, & arbores, quorum cacumina & superiores partes Orientem ideo respiciunt, quod à marinis procellis, Occidentalibusq; ventis, Orientem versus, non alicui deiici potuerint, necessarium est, ante hominum memoriam loca illa aliquando terrestria, ac extra marinos terminos fuisse. Ut hoc illis locis, ita simile etiam iis, ubi Succinum reperitur, potuit contingere; tantaque olei bituminosi quantitas olim effluere, ut frigore, & falsugine maris concretum ad innumeros annos sui copiam faciat: nunc adhuc effluere verisimile non est, cum in mari huiusmodi animalcula neque conspiciantur, neque vivere possint. In littoribus vero aliarum provinciarum huiusmodi fontes esse, in mare fluere, ac Succinum ibi congelari, deinde tempestate ad littor

Borus

Borufforum pelli, etsi fingi possit, tamen veritati consentaneum vix videtur hac ætate, qua Daniæ, Sueciæ, Livoniæ, Finlandiæ, vicinarumque regionum littora omnibus notissima sunt. In quibus huiusmodi fontes & scaturigines nunquam animadvertæ sunt. Nisi quis in specubus subterraneis ex putredine huiusmodi animalia generari asserat. Album Succinū vetustius flavo & pollucido videtur.

CAP. CLIX.

Genera, loci natales, ubi inveniatur, & qua magnitudine sit.

Succini tria præcipua genera statuerem. Minerale, animale, & vegetabile. Minerale id, quod ex aura bituminosa, vel ex oleo bituminoso, eiusve puriore portione concrevit. Animale quod ex animalium pinguedine induratum est. Et vegetabile quod ex lachrymis arborum resiniferarum coaluit. Istorum Succinorum innumeræ sunt differentiæ. Quia succi bituminosi in terra diversi sunt, & resinæ etiam plurimum inter se consistentia, colore, & odore differunt. Quæadmodum etiam animalium & piscium olea & pinguedines sunt differentes; ex quibus, dū à maris salugine condensantur, variæ species, vel Succini, vel Succino similes efformari possunt. Verum hodie quia aliqui omne Succinū ab arboribus fluere, aliqui mineralem succum esse contendunt, tantum quatuor illius differentiæ statuuntur. Unum album, seu candidum vix unquam transparens, rarum, cæterisque pretiosius, balsamo viribus simile odorem suavem & fragrantem spirans, alterum auri modo flavum, & transparens plerumque, in quo varia animalcula, insecta, festucæ, herbarum,

Minerale.

*Animale.
Vegetabile.*

*Quatuor
differentia
Succini.*

arborumve surculi, aut semina conspiciuntur. Id aliquando Chrysolithum, Carbunculum, Hyacinthum, vel Topasion, reliquaſque gemmarum differentias ſuo colore exprimit. Tertium variis coloribus ornatum, interdum transparens, interdum opacum. Quartum opacum, variisſque coloribus ignobilioribus uno, vel pluribus ſœdatum, quod è pingui exhalatione bituminosa, concurrente terreſtri nitroſaque materia, concretum eſt, ac interdum in agris invenitur. Alias omnes hæc Succini ſpecies in Sudinorum Oceano, marique Boruſſico ab incolis piſcantur. Dum enim Favonius, Caurus, aut Thraſcias ventus ſpirat, tum Succinum ad littora expellitur, ac piſcatores nudi, fervente maris æſtu, illud reticulis, perticis affixis, ingrediuntur, Succinumque colligunt, pro quo tantum illis ſalis rependitur. Aiunt nonnulli, in Sudinorũ Oceano vix triginta à littore ſtadiis, ſereno cælo, ſcintillare quiddam inſtar pellucidi bituminis in fundo maris, ac ad eum locum convolare piſces. Hic Succini ſcaturiginem, vel congelatam & induratam maſſam montis inſtar arbitrantur, à qua fluctibus & tempeſtate maris diſtractæ particulæ ad littora pellantur. Sed incerta hæc omnia. Succinum in Balthico mari inter Sueviæ amnis & Viſtulæ oſtia invenitur. In continenti Iſlebiæ alias maſſa humani capitis magnitudine in fodina inventa fuit. Colligitur quoque in lacu ſalſo, non procul ab eo loco. In Pruſſia in littore Pucici ſinus, non longe à monaſterio Oliya effoditur. Item in lacu quodam à mari remotiſſimo, ubi veteris & nobilis familiæ Truthſiorum à *VVetshauſen* pagus eſt, diſtante ab oppido *Raſſenburg* tribus miliaribus. Item prope Regiomontem Pruſſiæ interdum ex terra effoditur; ſed maior copia ad littora Sudinorũ colligitur. Theophrastus in *Æthiopia*,

*Modus
colligendi
Succinum.*

*Mons ex
Succino.*

Vbi invenitur.

plia, Xenocrates in Numidia, Assubaras iuxta Atlanticum mare, & Nicias in Ægypto nasci tradunt.

Verum illorum tempore locus natalis illis fuit ignotus. Primus Cornelius Tacitus ubi reperitur satis pro sua ætate exacte describit, his verbis:

Æstii populi ad dextrum Suevici maris littus mare scrutantur, ac soli omnium Succinum, (quod ipsi glessum vocant) inter vada, atque in ipso littore legunt. Nec quæ natura, quæve ratio gignat, ut Barbaris, quæsitum, compertumve. Diu quinetiam inter cætera eiectiona maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. Iphis in nullo usu; rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam, atque etiam volucris animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox durefcente materia cluduntur. Fœcundiora itaq; nemora, lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa littora exundant.

Si naturam Succini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur, alitque flammam pinguem, & olentem, mox ut in picem resinam lentescit. Hactenus Tacitus. De ipsius origine multæ fabulæ

olim à Poëtis & Historicis confictæ fuerunt. Sophocles concretas lachrymas Meleagridum avium Meleagrum deslentiū scripsit. Alii, Phaëtonem, cum equos Solis male rexisset, à Iove fulmine peremptum fuisse, ac in fontes Eridani, seu Padi fluvii decidisse, eiusq; mortem Nymphas sorores ita flevisse, ut doloris magnitudine in populos fuerint conversæ, quæ singulis annis eodem tempore lachrymas producant, è quibus electrū fiat, tradunt.

*Veterum
de loco
ubi in-
veniatur
opinio.*

*Fabulæ de
Succino.*

*Opinio
auctoris.*

Sunt qui Lyncis animalis lachrymas indurata Succinum esse scribant. Mithridates è cedrino arborum genere nasci dixit. Ægineta Succum albæ populi putavit. Cardanus nunc maris, nunc phocarum spumam esse arbitratur. Ego pinguem terræ Succum, seu oleum bituminosum olim effluxisse, & induruisse, & nunc adhuc effluere, ac à maris salisfigine coalescere, tenuique portione exclusa indurescere, vel à subterraneo calore pinguedinem hanc in spiritus resolvi, sublimari, ac intra terræ poros, à nitrosis spiritibus, iterum figi ac coagulari existimo. Spiritus enim salis chymicorum experientia non solum alios spiritus, sed oleosa quævis facile congelant, & coagulant. Id sinegmata, quæ ex sale & oleo coaluerunt, & resinæ species, quæ in aqua vitrioli, adiectis aquis astringentibus, multorum experientia indurantur, ostendunt. Succini frustra humani capitis magnitudine interdum inveniuntur. Scribit *b* Plinius, Romam Succini glebam x l i i . librarum allatam fuisse. Album rarius magnis frustis reperitur, idq; aureo vetustius, quia exesum, magisque friabile esse iudicatur; ob hanc causam aureum ab Italis illi præfertur; verum experientia viribus flavo aureoque præferri debere testatur.

Magnitudo.

- a *Inter quos est etiam Petrus Bellonius lib. 2. observat. cap. 72.*
- b *Libro 37. Naturalis historia cap. 3. littera g. Hector Boëtius tradit, apud Schetlandiæ Buthquamiam, electri massam, equo maiorem, appulisse, qua rustici, & parochi Sacerdotes, ignari quidnam esset, tharis loco utebantur. De Succino plura scripserunt Petrus Andreas Matthiolus in lib. 1. Dioscorid. c. 93. Hieronymus Cardanus lib. v. de subtilitate. Georgius Agrico-*

Agricola lib. 17. de Natura Fossilium cap. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 15. Andreas Aurifaber quondam Illustriff. Princip. Borussiaci Medicus, libellum conscripsit de Succini historia, qui libellus insertus est tomo 4. consiliorum, & epistolarum medicinalium Ioannis Cratonis post epistolas. Aetius lib. 2. Tetra-bibl. cap. 35. Paulus Ægineta lib. VII. littera h. & alii, quos hic particulatim recensere nostri non est instiuti.

C A P. . CLX.

Natura, facultates, proprietates, & qualitates Succini.

Succinum astringens, modice igneæ, & calidæ est naturæ, flavum calidius paulo albo, quod non tantum olei in se habet, esse videtur. A medicis album maiores habere vires, quam flavum; censetur. Commendatur autem ad varios affectus. Si forin- *Amule-*
fecus gestetur, pueros contra fascinationes, noctur- *rum.*
naque terriculamenta tueri perhibetur. Cervici al-
ligatum Succini frustum, oculorum lachrymas, flu- *Ad la-*
xus, & ophthalmias miraculi instar sanare à Myzal- *chrymas*
do scribitur. Commansum album Succinum lin- *oculorū.*
guam grata dulcedine, ac nares odore fragrantissi-
mo afficit. Cordi inprimis amicum est; propterea *Ad cordis*
syncopen, animi deliquia, cordis palpitationem, *affectus.*
& pestem curat, morbosque contagiosos abigit, &
cor contra omnia venena tuetur. Balsami enim in-
star spiritus cordis recreat, viribus auget, pueros-
que reddit. Cerebro non minus, quam cordi con- *Ad cere-*
venit. Illud enim si nimio humore gravetur cor- *brī vitia.*
rigit, ac proinde vertiginem amovet; epilepsiam,
apoplexiam, defectum memoriæ, carum, le-
thargum, ephialten, paralyfin, aliaque vitia, quæ
à cerebro oriuntur, non solum curat, sed ne quis

Ad asthma.
Ad calculum.
Ad hydropem,
Ascitem,
Gonorrhæam.
Fluxum sanguinis,
Dentes.
Menses.
Fluorem uteri.
Partum.
Arthritidem.
Ad cordis affectus.

Ad cerebri morbos.
Ad epilepsiam.

in ea præcipitur, prohibet. Asthmaticos à paroxysmo liberat, urinæ difficultate, calculoque laborantes, statim liberat. Hydropicorum asciticorum aquas miraculi instar brevi, urinæ promotione educit. Gonorrhæam, hæmorrhagiam, ac difficultatem intestinorum compescit, dentium dolores sedat, menses retentos ciet, uteri fluorem sistit. Uteri strangulatum peculiari vi prohibet, & curat. Partum, & uterum retinet, illumque si difficilis fuerit facilem reddit: catarrhis, morboque articulari medetur. Renes, & matricem purgat, ventriculi vitia omnia corrigit, eiusque tunicas ab infarctu vitiosorum humorum liberat, ac ne quid in eo putridi, aut dolor oriatur, prohibet. Ad cordis omnes affectus, pestem, venena, morbosque contagiosos domandos, pulvis sequens mirifice præstat. Recip. Succini albi drach. .i. Perl. præp. Coral. præp. ana scrup. sem. ossis de corde cervi, rasuræ eboris, cornu cervini, ana scrup. unum, terræ sigillatæ, Boli armen. fol. auri ana scrup. sem. fiat pulvis subtilissimus. Dosis est à scrup. uno ad drach. unã cum aqua appropriata, ut melissæ, tormentillæ, aut acetosæ. Ad apoplexiam, epilepsiam, & catarrhos ad pectus decumbentes prohibendos multi præservantur sequenti pulvere. Recip. Succini albi drach. duas, spec. diarrh. drachm. unũ, diamarg. frigid. de gemmis ana drach. semis, cũ aqua bethonicæ detur drach. una, altera à novilunio die. Ad cerebri vitia omnia sequens pulvis admirandæ facultatis est. epilepsiam enim desperatam curat, non solum in pueris, sed & in adultis. Vermesque omnes interficit, unde sæpe epileptici paroxysmi oriuntur. Recip. Succini albi drach. duas, cranii humani, unguis alcis, rad. pæoniæ maris, sem. pæoniæ, sem. rutæ, cumini, cinnamomi, ana scrupulos duos, cinabarii montani scrup. unum, fol. auri

auri scrup. sem. Margaritar. præparat. Corall. præparat. an scrup. semis, datur pulvis iste à scrup. uno ad scrup. duo cum aqua rutæ, præoniæ, cerasorum, aut bethonica, die proximo à novilunio. Si pulveris forma non placuerit, adiiciatur sacchari albi q. s. & fiant rotulæ drachmas duas aut tres pēdentes, quarū una vesperi ante lecti introitum sumatur. Ante tamen usum istorum semper purgatio præmittenda. Ad capitis defluxionem, & tussim, ac asthma decoctus pulvis exhibetur cum aqua decoctionis guaiaci, ad dentium dolores decoquitur cum vino, ac uncia duæ decocti singulis diebus propinantur. Si calor adfuerit, loco vini, aqua melissæ, menthæ, aut cuscutæ adhibetur. In pulverem redactum ex vino propinatur ad album uteri fluorem, ad gonorrhœam ex ovo sorbili drachm. una præbetur utilissime. Ex vino potatum gravidis gestationem fætus leviolem reddit, calculum pellit miraculifimè, si paliuri semen addatur; menses provocat, ac uteri strangulationem sistit, partusque difficiles faciles reddit, datum cum vino drachmæ unius pondere. id enim frequenti experientia comprobatum est. si parum croci addatur, ac cum decocto arthemissæ exhibeatur prædictus pulvis efficacior erit. Ad morbos articulares coquitur cum guaiaco. Ad vetriculi robur conservandum, ac tunicis ventriculi humores adhærentes exturbandos, oculorū ac matricis, renisque vitia emendanda celebrantur mirifice sequentes pilulæ. Recip. Suc. albi, mast. ana drachm. tres, extracti aloes simp. drach. sex, agarici trochiscati drachm. iij, aristolochiæ rotundæ veræ unc. ij. myrrhæ unc. j. croci unc. semis. cum syrup. de bethonica fiant pilul. 9. ex drachm. una, ac dentur quatuor vel quinque circa lecti introitum. Succini fumus exceptus utero, cum decidentem in pristinum

Ad catarrhos.

Addentium dolores.

Pro gravidis.

Ad calculum.

Ad articulares morbos.

Ad vetriculi vitia.

locum restituit. Naribus admotus strangulatum ipsius prohibet, ac cubiculis exceptus, aëris putredinem corrigit, pestisque miasmata consumit, eorumque nocumenta emendat.

*Ad pe-
stem.*

*Oleum
Succini.*

Paratur ex Succino oleum balsami instar, ad omnia prædicta vitia admirabile, multoque efficacius pulvere, hac ratione. Per descensum, vehementi igne è Succino nigrum oleum fœtidum, asphaltique odorem referens, exustum, fluidum, liquido bituminis colore, consistentia vero oleo lini simile depellitur. Id in retortam coniectum, ac elicatum, aurei coloris oleum, odore suavius, ac diaphanum, longeque priori tenuius, petrolei instar, promit.

Vires olei.

Hoc postea per balneum distillatum, aquei coloris oleum tenuissimum, & ad omnis generis obstructiones referandas aptissimum, adque epilepsiam, apoplexiam, paralyfin, & vertiginem prohibendam, & sanandam, hydropemque & calculum sanandum peridoneum, præbet. Huius vires admirandæ sunt, ut propterea Europæum Balsamum vocetur, ac veri Balsami loco haberi possit. Quicquid virium petroleo tribuitur, huic multo magis tribui debet. Succini oleum alii aliter distillant. Sequens modus cæteris videtur faciliior. Succini pulvis humectatur lixivio fortissimo, ne intempestive ascendat: postea cucurbitæ æneæ imponitur, eaque aperto igni committitur: supraponitur illi alembicus, ac rostro seu naso additur alter canalis vitreus, ut longiorem viam habeat oleū, ita enim melius extillatur. Extillatum inditur alteri cucurbitæ, addita aqua, quæ committitur balneo Mariæ, aut arenæ. ita modeste extillatur iterum, & rectificatur. Quintetiam tertia vice à nonnullis distillatur, ut purius sit, addito sale, vel oleo salis. Alii prima vice in spiritu vini solvunt, Succinum macerant, & de-
inde

*Oleum
aliter.*

*Aliter
oleum.*

inde oleum extillant. Alii in aceto forti, vel distillato. Alii per se lento igne distillant, ac postea repetitis distillationibus per balneum rectificant. *Aliter oleum.* A multis hic modus celebratur. Recipe fragmenta Succini non subtiliter pulverisati lib. 3. adde pulveris Silicum calcinatorum, aut arenæ mundæ lib. 4. imponas retortæ lutatæ, eamque furno probe committe luto, addito vitreo recipiente cum aqua. Urge igne lento, & prodibit album oleum, in aquam decidens. Dum flavescere incipit, muta recipientem, idque seorsim collige, donec rubescere incipiat. Id iterum seorsim collige alio recipiente. Atque hoc modo tria habebis olea. Albi olei ex libra habebis uncias duas, flavi unciam cum semisse, rubri uncias duas. Ignis fortior esse non debet eo, qui requiritur, ut cera fundatur. Si maior fuerit ebullit. Ubi olea nactus fueris, poteris illa rectificare, & aquæ instar limpida efficere.

E Succino etiam magisterium hac ratione paratur. *Magisterium Succini.* Tunditur minutissime, huic affunditur spiritus vini, ut solvatur. Solutum transfunditur, aliudque affunditur, quousque quod solvi potest solvatur, ac per mensem digeritur. Postea aquæ omnes tinctæ igni solvuntur in auras, ita in fundo reses oleum magisterium est Succini, quo cicatrices in facie delentur, ac vertigines fugantur. Valet ad omnia, ad quæ oleum, ac eodem modo in usum adhibendum est. Verum olei gutta unica, plus virium habet, quam sex magisterii. *Olei usus.* Olei usus hic est. ad aëris contagia, pestem ac catarrhos prohibendos, nares oleo inunguntur, aut aliquot guttæ gossypio excipiuntur. quod sæpe naribus, olfaciendi gratia, adhibetur. ac præstantius est, si gutta una olei garyophyllorum addatur. Eiusdem efficaciam tabellæ sunt, ex solo saccharo præparatæ, adiectis guttis paucis olei

Tabella è Succino.

Vires olei. olei Succini. Præservant etiam tres guttæ cum sale absinthii, & aqua scabiosæ, acetosæ, aut tormentillæ quotidie sumptæ, à peste. Ac curant septem cum aqua card. bened. & sale arthemisæ bibitæ, quia sudorem potenter, vel urinam movent, ac virus omne expellunt. Ad apoplexiam, & paralyfin, vertiginem, incubum præservationis causa cum aqua Bethonica, lavendulæ, cerasorum, cinnamomi, tiliæ, vel salviæ, aliquot guttæ quotidie sumi possunt. Nam correptis loquelam restituit oleum, si statim 8. illius guttæ, cum prædicta aliqua aqua, offerantur. Imo integre curat, si nucha & mēbra eo inungantur, ac per aliquot dies eius usus frequentetur, ac pulsus temporum eo inungantur. Potest oleum unguento appropriato misceri, eoque membra paralytica, aut nervi contracti, ut curentur, inungi. Ad vesicæ, vel renum calculum, ac urinæ suppressionem, una aut duæ guttæ cum aqua pimpinellæ, saxifragiæ, raphani, nasturtii, aut petroselinii propinata, calculum pellunt, ac obstructions solvunt. Idque etiã fit si umbilicus, & perinæum oleo inungantur. Dum difficile partus procedit, sex guttæ cum aqua arthemisæ, & cinamomi facile factum promovent. Ad quem etiam effectum pinguedine anguium miscetur, eaque umbilicus inungitur. Ad uteri strangulationem etiam guttæ tres, cum aqua menthæ, propinantur, ac nares & umbilicus inunguntur. hoc enim modo facile restituitur mulier.

Ad menses. Tres guttæ cum aqua anisi sumptæ, alba menstrua sistunt. Septem vero octidui spatio bis sumptæ cum aqua pulegii retenta menstrua fluere faciunt. Ad eundem scopum tabellæ ex saccharo cum aliquot guttis olei faciunt. Si quotidie sumantur guttæ quatuor, etiam caput, frigidis catarrhis & vertigini obnoxium, curant, & roborant, ac anhelitum libe-

liberiores faciunt, cordisque robur augent ne syncope afficiatur. Dantur autem singulis septimanis bis cum aqua appropriata, ut dixi. In deliquio animi cervix, nares, & pulsus temporum inunguntur, ad vomitum orificium stomachi. Dum sanguinis sputo quis corripitur, tres guttæ bis in septimana cum aqua Tussilaginis offerendæ sunt. Ad ictericiã tres guttæ dantur cum aqua Chelidoniæ, ad visus obscuritatem cum aqua Eufrasia. Ad colicam cum aqua menthæ, aut cinnamomi. Ad febres cum aqua gentianæ. Ad vermes cum aqua Tanacetæ. Ad melancholiam, cum aqua rorismarini, mirabile est.

Ad deliquia.

Ad sanguinis sputa.

Ad ictericiam.

Ad colicam.

Ad febres.

Ad melancholiam.

CAP. CLXI.

Dignitas, valor, & usus.

Plinii a testimonio taxatio Succini propter dignitatem, & auctoritatem, qua colebatur à Romanis, tanta fuit, ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum, vigentiumque pretia superaret. Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Poppæ in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine Succina appellando. Hodie coronas, & vascula, seu pocula ex Succino parantur; illæ brachiis ornandis, & ad præces numerandas, hæc ad medicamenta singularia custodienda, mensasque ornandas, in usu sunt. Vascula, quæ humani pugni magnitudine sunt, ac rite elaborata, 10. vel 16. Thaleris æstimantur, nisi cælaturæ artificium singulare, materiæ æstimationem multoties superet. Si figuras in se aliquarum rerum contineat Succinum, à possidentis affectu æstimatur. Fragmenta Succini aliter æstimantur. Albi enim fragmenta 6. thaleris venduntur. Mixta ex albo

a Lib. 37. cap. 3.

334 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
albo & flavo Succino, duobus thaleris. Ni-
gra vero & impura medio thalero, imo etiam
quadrante, si multum impuri contineant. Mix-
ta fragmenta ad olei extractionem inprimis va-
lent. Album enim Succinum tantum olei non
præbet, quia aridius, partibus videlicet oleosis
vetustate exhalatis, marisque frigiditate expressis.
Valet etiam Succinum ad vernicem faciendum,
quo pictores ac typographi utuntur.

b *Precatoria Spherula è Succino, teste Petro Bellonio
lib. 2. observat. cap. 72, non minore sunt apud Ara-
bes, Syros, Ægyptios, & Indos pretio, quam apud
Christianos: nam Turca perinde his Spherulis utun-
tur, ut nostri homines, & suas preces pro eorum
consuetudine ad eas demurmurant. Sed & ad alio-
varios usus applicant, veluti ad ornatum ephippio-
rum, franorum, clitellarum, equorum, mulorum
camelorum.*

C A P. CLXII.

Imitatio, & adulterium Succini.

Plinii tempore tingebatur ad libitum Succini-
num, hædorum, & anchusæ radice, ac etiam
conchylio, id est, violæ ferotino colore. Hac æte
ars tingendi Succinum periit. Si tamen verum
sit, quod vulgo scribitur, in ceram ferventem im-
missum, molle fieri, facile quosvis colores recipere
poterit. Imitatio Succini à multis proponitur. Car-
danus ovi candido, & tragacanthi lachryma, im-
missis formicis, culicis, muscis, paleis, Succiniqui
pulvere, ut bene oleat, & festucas trahat, Succini-
num imitari conatur, ac melius aptiusque candido

ovi, vitellum iudicat, quod coctum humiditatem, putredinis auctorem, amittat, ac in lapidem dureſcat. Myzaldus, Cryſtalli pollinem, albuminis ovi conquaſſati aqua, croco addito, miſcet, vitro imponit, ac aquæ ferventi committit, dum duram conſiſtentiam adipiſcatur. quàm efformat. Verum ſi corpus diaphanum cupiat, ante coctionem materiam percolat; ſed modus iſte mihi non placet. Baptiſta à Porta maſtichen liquidam per colum traicit, ut expurgetur, parumque radicis curcumæ adiicit, ac Succini ſpecièm imitatur. Sed utilius & verius imitatur is nativum Succinum, qui id diſſolvere, ac diſſolutum iterum coagulare, vel in maſſam cõgere novit. Quomodo autem id fieri debeat, verus phyſicus, ac qui prædicta intelligit, facillime aſſequi poterit. Ignaris, ac Muſarum oſoribus hæc aperire nefas exiſtimo. Sufficiat itaque naturæ ſcrutatori, viam ita facile hoc capite demonſtrari, ut falli non poſſit. Qui exactam Succini hiftoriam vult, Andreae Libavii viri Doctiſſ. tractatum legat.

C A P. CLXIII.

De Gagate.

GAgates nigrum Succinum exuſtum, & induratum videtur, ſplendet politum, ſed Succino gravius olet odore ſulphureo. Paleas etiam, Succini inſtar attritu calefactus trahit, ut reſinæ, & bituminofa dura fere omnia. Nomen habet à loco natali, a Plinio teſte, loci, & amnis Gagis Lyciæ. a Lib. 36. cap. 19. Ga- en. 9. ſimpl. ita deſcribit. Eſt & alius lapis colore nigro, qui ubi igni admotus fuerit, perſimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioſcorides, nonnullique alii, in Lycia inveniri prodiderunt, ad fluvium

336 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 vium nomine Gagaten, unde & ipsi lapidi nomen-
 claturam dicunt inditam. Piffasphalto non est dif-
 similis, sed multo durior, nigriorque. A carbo-
 ne fossili differt, quia Gagates solidior, densior-
 que est, ob exhalationem, quæ sensim affavit &
 excoxit humidum oleosum. Materiam Gagatis si-
 milis videtur fæcibus, quæ extillato Succini oleo
 remanent in retorta. Hæ enim si diutius omni o-
 leo extillato assentur, splendent picis instar, ac
 tandem refrigeratæ iusto modo, in Gagaten per-
 mutari posse videntur. Nicander Gagaten in
 Theriacis suis Engangin, & Gangitin vocat, à Gan-
 gæ Lyciæ civitate, aut Gagate fluvio. Agricola Ob-
 sidianum lapidem Gagaten putat, quod nigerrimi
 sit coloris. Sed Plinius inter vitra retulisse vide-
 tur. Samothracia gemma à loco eiusdem no-
 minis appellata, videtur politus esse Gagates. Gal-
 lis vocatur Gagates *ager*, Germanis *Schvyartzet ag-
 stein*.

*Obsidia-
 nus lapis.
 Samo-
 thracia.*

C A P. CLXIV.

Genera, & loci natales.

DUplex invenitur: rufus, & niger. Reperi-
 turque non solum ad Gagaten fluvium, sed
 in Britannia, Sicilia, Agro Leodiensi, Sedu-
 nensi, in Gallia, & iuxta Aquisgranum. Ali-
 quando etiam scissilis invenitur, aliquando be-
 ne unitus, alter etiam altero durior est. Ni-
 ger, lavis, & compactus est, igni appositus fa-
 cile flammam concipiens, thurisque odorem re-
 ferens. Nonnulli hunc à Thracio lapide distin-
 guunt, alii non, iterum alii à Succino nigro d-
 stinguunt, alii Succinum nigrum putant. Natur
 ut in Succini differentiis, colore, & consistentia
 Iudit

*Thracius
 lapis.*

ludit. Ita in Gagatis aut Bituminis indurati speciebus, ut propter mixtionum diversitatem, nihil certi statuere possis. Inter neotericos Andreas Libavius differentias omnes istorum lapidum satis accurate persequitur, quem Lector consulere poterit.

CAP. CLXV.

Natura, facultates, & vires Gagatis.

ATritu calefactus Succini instar paleas trahit, fictilia ex eo inscripta, Plinio teste, non delentur. Oleo facilius extinguitur, quam aqua. Oleum enim commiscetur ei, ac ignitum corpus suffocat. aqua cum pinguedini misceri non possit, ignito cedit corpori, nisi omnino id totum tegat, & obruat. Verum id non facile fieri potest. Quia lapis levis est, & suprema aquæ, ut oleum omne, petit. Calidæ est facultatis. Suffitu serpentes fugat, dæmoniacos prodit, ac dæmonibus adversari creditur. Epileptici, aut morbo comitiali laborantes, si suffitum ipse olfecerint, extemplo morbo corripiuntur. *Num epilepticus sit curatus.* Ob id num liberati sint, necne, hac nota facile percipitur. Contra nocturna terriculamenta, ephialten, dæmonumque vexationes, ac præstigia gestatus plurimum conducit: suffitus menstrua provocat. *Ad partum.* Partum pulvis potatus plurimum iuvat, & accelerat. Suffitus naribus exceptus, utero suffocantes restituit. *Diureticus Gagates.* Diureticæ est facultatis, ob id confert hydropicis, pellendo humorem per urinam, suaque qualitate, ac corroborandi vi, quia hepatis & ventriculi vitia corrigit, humores superfluos consumendo, ac in halitum digerendo. *Virginiratus exploratio.* Virginitatem prodit, non solum suffitu, sed potatu. Nam si pulverem bibat virgo, non urinabit: si corrupta sit, urinam

Olei Gagatis vires.

Ad suffocationem uteri.

Ad colicam.

urinam retinere non poterit, multorum testimonio. Ex vino decoctus pulvis dentibus medetur. Ex Gagate lapide oleum distillatur, petroleo viribus pene simile, calidius tamen. Prodest ad epilepticos, dæmoniacos, paralyfin, convulsionem, tetanum. Eius usus præcipue ad frigidam podagram, omnesque frigidas fluxiones commendatur, inuncta parte. Item ad conceptum, & inprimis ad uteri præfocationem, quam brevi compefcit. Accensus, ac vino extinctus, syncope correptos restituit. Pulvis drach. unius pondere ex vino haustus septē diebus, colicam integre sanat.

a Libro 36. Naturalis historie cap. 19. littera f. Sed Plinius male Dioscoridis mentem est affecutus, existimans Gagatem aqua accendi, oleo vero restingui, cum tamen Dioscorides lib. v. de re Medica cap. 104. contrarium dicat, id non Gagatæ Lapidis, sed Lapidis Thraciæ proprium esse. cuius hæc sunt verba. Lapis Thracias dictus nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei Gagatæ: traditur aqua accendi, oleo restingui, quod in bitumine accidit. Plinii hallucinatio est, quod Gagatæ lapidi tribuat, quod cap. v. lib. 33. littera e. Thracio lapidi proprium esse docuit. cuius hæc sunt verba. Calx aqua accenditur, & Thracius lapis, idemque oleo restinguitur. Quod una nobiscum sentit V. Cl. Claudius Salmasius lib. (cap. 62. huius libri) citato fol. 253. De vi admiranda Gagatis consule Aetii lib. 2. tetrabibl. cap. 24. qui plura ibi tradit, ut & Galenus lib. 1 x. de simplicium Medicamentorum facultatibus. Andreas Casalpinus lib. 2. de Metallicis cap. 43.

CAP. CLXVI.

Vsus, dignitas, pretium, & adulterium Gagatis.

PRæter medicum usum, quem ostendi, etiam Succini instar est in luxu, non solum ut colla fæminarum albidiora efficere videatur, contrario colore nigerrimo, sed ut earum pectora exornet. In varias enim figuras formatur, filoque traiectus catenæ aureæ vices supplet. Ad preces etiam numerandas in globulos formatur, filoque traicitur. Pretium illi non materia, sed forma dat. Vilis enim hic lapis est, etsi magnis viribus, ut supra dixi, præditus sit. Adulterium hic lapis non meretur. Si quis tamen velit imitari, è petroleo oleum distillet, ac fæces aqua salsa, aut simili coquat. facile voti compos fiet, ubi iustum frigiditatis gradum attigerit.

CAP. CLXVII.

De Lithanthrace, seu Carbone lapideo.

ETiamsi Lithanthrax, seu Carbo fossilis, Germanice *steincol*, ignobilis sit, lapis tamen quia Gagatis rudioris species videtur, nolui ipsius descriptionem prætermittere. Nullus fere ipsius in medicina usus est, fabris ærariis & ferrariis carbonis loco inservit. Qui nobiliora opera præ manibus habent, isto non utuntur, quod pingue sine sua ferrum fragile faciat, & inficiat. Hoc Carbonis genere utuntur Leodienses ad cibos coquendos, & frigoris iniurias hyeme depellendas. Aërem ita inficit, ut si quis non assuetus huic assideat igni, capit <sup>Nochmē-
ta.</sup> dolores sentiat gravissimos, & nisi recentem ingrediatur aërem, suffocari, aut in apoplexiam incidere

*Ad vine-
arum
vermes.*

dere facile possit. Mixto oleo tritus hic Carbo emolliri potest, eoque unguento agricolæ vites oblinunt, ne earum oculi ab insectis erodantur. Varia fossilium Carbonum genera reperiuntur. Nam prope Dresdâ Misniæ effoditur Carbo Bituminosus mollis, & fissilis. Bohemia etiam aliud genus fert nigrum, ac in terra absumptum, quod poliri non potest. Aliud genus durum, fissile, non procul à Dresda reperitur, item aliud cum Pyrite aluminoso. Invenitur Carbonum fossilium maxima copia in agro & civitate Leodiensi, cuius basis tot antris excavata est, ut metus sit, ne aliquando absorbeatur. Altera enim pars civitatis, huiusmodi cavernas pro fundamento habet. Et sub ipso flumine amplissimo, fossorum avaritia flumini occasionem dedit, ut interdum multa fossorum millia extinguat, & submergat. Demittuntur catenis ferreis inhærentes in abyssum, à superiori orificio duobus passuum millibus distans, miseri fossores, ob rem vilissimam. Huius species putatur esse lapis Thracias, quem tamen alii Gagatis speciem faciunt. Legge de his Doctissimi Viri Andreæ Libavii sententiam, in tractatu suo de Succino, & Gagate.

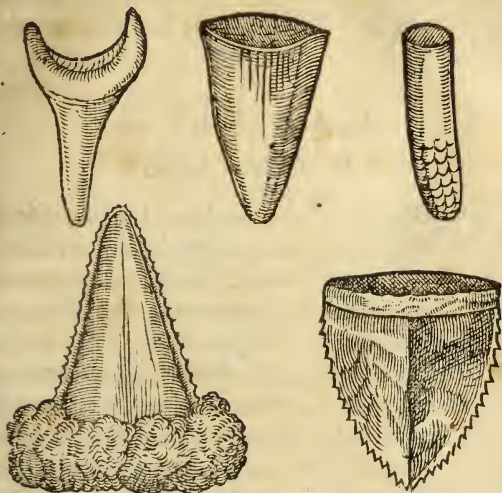
*Thracias
lapis.*

C A P. CLXVIII.

*De Glossopetra, eiusque loco natali, natura,
& facultatibus.*

GLlossopetra, quia linguæ figuram habet, à multis non solum Lingua serpentis appellatur, sed esse putatur. Lingua tamen serpentis nunquam fuit, sed lapis sui generis.

Glossopetra figurata.

In arenis prope Daventriam, vicinaque loca, ac prope Luneburgum in aluminosis fodinis sæpe invenitur, linguamque serpentis satis eleganter refert, ut non mirum sit, vulgo pro ea haberi. Rectius tamen pici linguam refert. Crassior pars lapidea est, quia lapidibus sæpe innascitur, vel adnascitur. Mucronata vero pars cornea videtur, atroque colore splendet ut sturni unguis. Aliqui cum Cerauniis hunc lapidem confundunt, & fulminis iaculum existimant, propterea Germanice à *Ceraunia* nonnullis *donderkeil* vocatur. Cardanus Glossopetram Glottidem appellat, aliqui lamiarum dentem putant, & nominant, quia interdum dentatis marginibus invenitur, à nonnullis Germanice *Natterzunglein* dicitur. Colore variat. nam subalbida ex roseo colore conspicitur. Multi hunc lapidem magis faciunt ad venena, & fascinationes prohibenda.

Ad venena. & fascina.

342 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
das. Aiunt, præfenti veneno, veneficium fudore
& madore prodere: fed ea facultas à me nunquam
deprehenfa eft. Vilis fatis eft hic lapis, ac parvo
emittur.

C A P. CLXIX.

De Alectorio lapide.

*a Lib. 37.
cap. 10.* **A**lectoria, vel Alectorius lapis, Latine lapis Gal-
linaceus, aut Caponis appellatur. *a* Plinio te-
fte, in ventriculo galli aut Caponis decrepiti repe-
ritur. Num autem ibi generetur, (ut alii lapides
complures in diverfis corporis partibus, ex variis
humoribus, terreſtrique ſubſtantia generantur,)
aut pabuli vice ab ipſo inventus deglutiatur, incer-
tum eſt. Nonnulli putant ex iecore galli antiqui
etiam extrahi. id ſi verum ſit, ex animalis corpore
Varietas. originem trahit, non aliunde. Colore variat. inter-
dum enim Chalcedonio, & Cryſtallo obſcuro ſimilis
eſt, interdum fuſcum, vel cinereum colorem habet.
Interdum ſanguineis venis diſtinguitur. Germani
Capaunenſtein vocant. Raro, Plinio teſte, fabæ ma-
gnitudinem excedit. Idemque auctor refert, Milo-
nem Crotoniaten, qui Priſci Tarquinii tempore vi-
xit, in certaminibus invictum lapidis beneficio
Vires. fuiſſe. Geſtatus enim, aut ore detentus, victoriam
efficere, Venerem excitare, mulieribus virorum
gratiam conciliare, gratiam, conſtantiam, ac elo-
quentiam geſtatori tribuere, creditur. Certo etiam
neotericorum experimento ori incluſus, ſitim, ac
cordis æſtum ſedat. Quod mirum videri non de-
bet, ſi verum eſt quod ſcribitur, caponem dum la-
*Ad peri-
cula.* pidem in corpore geſtat, nunquam bibere. Aiunt
præterea, eum, qui hunc lapidem geſtat, contra
quævis pericula tutum eſſe. Alectorius quia raro
reperi-

reperitur , tanti quanti velit emptor æstimari potest . Ille lapis cæteris præfertur , qui in corpore suo , velut stagnantem iniecti cibi micam modicam , nec usque adeo obscuram , ostentat .

C A P. CLXX.

De Chelidonio.

Chelidonium, vel Chelidonia, German. *Schvvalmenstein*, lapillus est opacus, aspectu ingratus, figura hemisphærica. semper intrinsicus cavus est, quamobrem tenuis est. In convexa superficie plerumque colorem pullum dilutiorem, quem Galli *tané* vocant, in cava purpureum, nigris iniectis maculis, habet. In ventre juvenum hirundinum reperitur. Auctore a Plinio, matres exclusis pullis hunc lapidem a *Lib. 37.* devorandum dant. Cum autem pulli lapillos hos *cap. 10.* habent, ita insident nido, ut rostra coniungant. Dum eximuntur, viribus carent, secundum nonnullorum opinionem, nisi matre absente, & antequam primogenius pullus terram contingat, eximantur. Bifariam discriminantur: aut enim rufi, aut nigri sunt. Qui nigricant, sæpe purpurei aliquid admixtum habent. Probatissimi substantia purissima sunt, aureisque guttis ornantur. Splendent omnes, ac raro femine lini, cui similes sunt, maiores inveniuntur. Dum in uno pullo duo inveniuntur, alter rufescit, alter rubescit. Dum unus tantum reperitur, is duorum vires habet. Ante aliquot dies à Gallo Chelidonii lapidis nomine tres lapillos rotundos & tenues pisi magnitudine emi, qui cum supra descriptis parum conveniebant, ac potius Bufonii lapides minores videbantur. In con-

344 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
vexa superficie pallidum & subflavum habeban
colorem. Aiebat se eos ex hirundinibus excepisse
Hirundinum pullos aliquot aperui, sed nunquam
lapides hos invenire potui.

C A P. CLXXI.

Vires, & facultates Chelidonii.

TRallianus, Marsilius Ficinus, Dioscori-
des, Georgius Agricola, aliique complu-
Ad comi-
gialesm. res, maximum remedium ad comitialem mor-
bum hunc lapidem asserunt. albiorem nempe
capiti aut auribus impositum extemplo colla-
psum excitare, nigriorem idem efficere si cu-
Ad capi-
tis dolo-
res. ti alligetur. Manu detentos, aut capiti linc
alligatos, veterrimos & antiquos capitis dolo-
res demulcere (modo tamen terræ attractu fa-
cultatem non amiserint) perhibetur, linteo et-
iam, vel croceo panno inclusos, colloque appen-
Ad quar-
tanas. sos, quartanas delere, dextro brachio allig-
atos hepaticos perfecte sanare, traditur. Rufi
Ad ma-
niam. coloris lapis linteolo exceptus, ac sub sinistra
axilla gestatus, maniam, epilepsiam, & insanos
curare, gestantemque omnibus gratum accep-
tumque facere, ac facundiam augere scribitur.
Nigri coloris lapis similiter à multis putatur gra-
tiam principum conciliare, & efficere, ut ince-
pta negotia quævis quis pro animi sententia ab-
solvere possit. Aureo globulo inclusus lapis
Chelidonium, colloque appensus, omnem oculo-
Ad oculo-
vum dolo-
res. rum dolorem perpetuo avertere perhibetur:
in quem usum etiam tritus collyriis adhibetur,
aut ex aqua decoquitur, oculisque instillatur, quos
recreare mirum in modum creditur. Id compro-
batum experientia, quod oculis impositus lapillus,
quæ-

quęcunque in oculum inciderint, facile absque dolore secum educat. Verum id omnes lapides læves, & qui angulis carent, si oculis imponantur, & hinc inde volvantur, præstant.

CAP. CLXXII.

De Dracontia, seu Draconitide.

DE Draconitide ita scribit a Plinius lib. 37. cap. 10. Draconites, sive Dracontia è cerebro fit Draconum, sed viventibus abscissâ nunquam gemescit, invidia animalis mori se sentientis. Igitur morientibus amputant. Sotacus qui visam eam gemmâ sibi apud Regem scripserit, bigis vehi quærentes tradit, & viso Dracone spargere somnifica medicamenta, atque ita præcidere. Esse autê candore perlucido, nec postea poliri, aut artem admittere. Hactenus Plinius, qui aniles fabulas potius, quam veram historiam referre videtur. Albertus Magnus, vanitate plenissimus, maximum Draconem hunc lapidem habere putat. Marsilius Ficinus *Error Fici-* se hunc lapidem Florentiæ ex India allatum vidisse *cini.* asserit, lupini magnitudine, stellis quam plurimis naturaliter insignitum, qui aceto impositus in re-ctum & obliquum ferebatur, donec aceri vapor exhalaret. Sed deceptus fuit Ficinus, Stellarem lapidem Dracontiam esse putans, qui fortasse suo *Stellaris lapis.* tempore adhuc ignotus fuit. Etsi autem Dracones lapides habere possint, mihi tamen nondum visus est. Draconites fertur omnia venena, præsertim serpentum fugare.

a *Littera ff. Philostratus scribit in India Dracones esse, alios palustres, alios montanos, grandiores, acriores, cristatos, in horum capite reperiri gemmam, specie,*

aspectu floridam, & iucundam, potentia mirabilem. Solinus vero scribit, quod Dracontias Lapis non sit, nisi detrahatur viventibus: nam si obeat prius serpens, cum anima simul durities solita evanescit. Quem locum Solini V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 388. egregie explicat. Alium modum, quam Sotacus, quo acquiri hic lapis possit, edocet Philostratus lib. 3. Cuius hæc sunt verba. Pallium Coccineum, litteris aureis superintextum, ante cubiculum extendunt: scripta autem incantatoria verba somnum dicuntur inducere. His Draconum oculi, quam durissimi, superantur. Ipsi quoque plura verba ex arcana sapientia superincantantes, eo Draconem perducunt, ut litteris pallio intextis superdormitet. Dormientis instantes Indi Cervicem securi feriunt, scissoque capite, lapillos intus exstantes auferunt. Andreas vero Casalpinus lib. 2. de Metallicis cap. 41. testatur hunc lapidem apud se esse, eiusque descriptionem tradit, ut ibi videre est. sed fides sit penes Auctorem.

C A P. CLXXIII.

De Anguium lapide, apud Bohemos celebrato, quem vocant Duchanek.

Anguium lapis apud Bohemos celebratur. forma est rotunda, crassitudine minimi digiti pueri sexennalis, in medio foramen habens tam amplū, ut prædictus digitus immitti possit; quod altera parte latius est. Lapis colore est croceo obscuro, oculos exacte formatos in externa superficie, variis coloribus ornatos, vivi oculi instar, habens; is tamen color qui iridem referre debet, cæruleus plerumque est. Bohemi conflare à multis anguibus concurrentibus putant, ac singulos oculū formare. Propterea
ab

ab iis *Duchanek* vocatur, quasi dicas spiritalem, aut ex spiritu, vel flatu confectum lapidem. Existimant, gestantē ab omni veneno, aëre pestilenti, fascinationibus, ac incantationibus immunem reddere. Verum falluntur vehementer, cum lapis iste ab illis in tanta auctoritate habitus, non lapis, sed vitrum sit hac forma conflatum, ac mulierum verticillus, qui fufis dum fila trahunt adhibetur, ut pondere facilius vertantur, ac motus diutius perseveret. Memini me ante triginta sex annos, cum puer in Belgio viverem, innumeros huiusmodi verticillos apud mulieres vidisse. Caveant itaque ab impostoribus, qui falsa pro veris obtrudunt in posterum Bohemi, nec sibi tam facile imponi sinant.

C A P. CLXXIV.

De lapide Ovum Anguinum appellato.

OVum Anguinum, superius, inter Bufonii lapidis genera, recensui, quod à multis ita vocetur. Nonnulli à serpentibus conflare existimant, forte quia à basi, quæ plana & lævis est, quinæ veluti caudæ serpentum aut lacertorum versus superiorem partem elatæ, ac paulatim attenuatæ apparent.

Colorem hi lapides habent è fusco albicantem. Intus sunt candidi, foris mirè duri; ambiuntur enim crusta

Brontia.
Ombria.

crusta filicea, sub qua molliores sunt. formā habent hemisphæricam, vel lenticularē. Videntur isti lapides cum Brontiis, vel Ombriis cognationem habere. Plinius Ovum Anguinum, quod ab hoc lapide differre non videtur, adiectis nugis quamplurimis, lib. 29. cap. 3. his verbis describit. Est ovorum genus in magna Galliarum fama, emissum Græcis. Angues innumeri æstate convoluti, salivis faucium, corporumquē spumis, artificio complexu glomerantur. Anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicuius interventu. Experimentum eius esse, si contra aquas fluitet, vel auro vinctum. Atque ut est Magorum solertia occultatis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tanquam, congruere operationem eam serpentium, humani sit arbitrii. Vidi equidem id Ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polypi crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium & Regum aditus mire laudatur: tantæ vanitatis, ut habentē id in lite in sinu equitem Romanum è Vocontiis, à Divo Claudio Principe interceptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium, & efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentum, circumdata effigie anguium, fecerint: neque enim cristatos esse in caduceo mos est. Hactenus Plinius. Hunc lapidem aliqui Ovum testudinis terrestris in lapidem induratum existimant. Neque adeo absurde, cum rudimenta testudinis, in convexa superficie, satis apte referat. Verum nescio cur lapis sui generis esse non possit, cum variis iudat in mixtis natura. Vulgo hic lapis gestatus, putatu

tatur gestantem securum reddere, ne ab aëre pestilenti, aut à veneno inficiatur, aiuntque ^{Ad uere-} præsentem veneno id sudore proderet. ^{na.} Sed duriores omnes lapides, & gemmæ politæ, dum aëri committuntur, facile madent, si aër calidior sit, quam ipsarum superficies. Corpus enim frigidius aërem proximum in humorem solvit; non secus ac gladii, qui in hypocausta translati, facile humidis aëris particulas ad se trahunt, & in aquam solvunt. Vulgus rerum causas ignorans, effectuum causas sæpe alias opinatur quam sint.

CAP. CLXXV.

De lapide Carpionum.

CIRCA initium spinæ dorsalis triangularis lapis, aut osseum quid potius, in ciprinis reperitur, quod vulgo lapidis nomen habet. Huius auxilio caput spinæ annectitur, colore est subflavo. Apud Belgas mos est ut narium hæmorrhagias, lapide naso appposito, sistant. Calculosis pulvis potui datus, prodesse dicitur. ^{Ad ore-} Ebullitionem ^{xim.} etiam flavæ bilis ore detentus, prohibere perhibetur. Solet id malum post crapulam, imbecilli ventriculo, contingere. Belgæ huiusmodi malo affectum *verzeyet* vocant: Germani se *den sohdt* habere aiunt.

CAP. CLXXVI.

De Oculis Cancris.

CANCROrum Oculi in cancris, qui exuvias deponere volunt, forma hemisphærica, circa oculos reperiuntur. Albi sunt, satisque duri. Inprimis ^{ad}

ad sanguinis coagulati dissolutionem & expulsi-
nem celebrantur. Tenuium enim partium, ac diu-

*Ad vul-
nera.*

*Ad cal-
culum.*

reticæ sunt facultatis. ob quam causam vulnerati-
potionibus magna utilitate adhibentur. Calculo
etiam rumpunt, ac per urinam expellunt, triti, in
pulverem redacti, & cum vino diuretico propinati

*Essentia
Oculorū
Cancri.*

A Chymicis in essentiam aut liquorem solvuntur
ita enim efficacius multorum experientia id præ-
stant. Ratio in essentiam redigendi hæc est. Triti
Oculi solvantur in aceto aliquoties distillato, & ace-
tum indies effundatur, aliudque reponatur, quoad
tenuissima substantia sit exhausta. quæ aceto com-
municatur. Dum usque ad fæces veneris, cessa. Col-
lecto aceto iniice parum caphuræ, ut defecerit. Po-
stea distilla per alembicum, & quinta essentia un-
exit. Si non tota exierit, repete distillationem, refu-
so aceto, capite mortuo trito, cum quo sine in dige-
stione parumper. Si exiit tota, acetum lentissime
balneo segrega: reliquiis affunde vini spiritum, di-
gere, & abstrahe aliquoties, tandem edulcora eam
aqua stillatitia, & habebis essentiam, quam in quo-
vis liquore solves. Potes eam etiam retorta exigere
forma olei. Aliter hoc modo.

Aliter.

Oculos Cancri minutissime triti, lavigatiq; im-
pone vitreo vasi, & distilla. Reliquias calcina ad al-
bedinem, ut fundus vitri excandescat. Exime, &
immitte in acetum distillatum potens. Digere pe-
octiduum, indies bis movendo. postea effunde. re-
pone aliud, iterum digere. idque fac donec subti-
lissimam partem extraxeris. Acetum per vices ab-
stractum per partes in alembico distilla lento igne
usque ad liquorem crassum. (alii exigunt per alem-
bicum etiam essentiam, seu cum aceto, seu per
forma olei.) Hunc effunde in terreum vas vitrea-
tum, aut concham, & modice divapora ad siccita-
tem

tem, quemadmodum coagulantur sales. Siccum pulverem ablue sæpe cum aqua calida, ut aceti acrimonia decedat. Exiccatum denuo per aliquot septimanas in cineribus calidis detine, vel reverbera, & vertitur in pulverem albissimum, qui defluit ut alkali. hunc si solvas cum quinta essentia, circula, ut propior sit quintæ naturæ. Potest etiam sublimari in florem, & flos circulari. Dantur huius essentia grana tria, aut si in liquorem redacta sit, tot guttæ, aut paulo plures, ad calculum. Alius modus, non vulgaris, mihi summopere commendatus, hic est. Oculis Cancrici in tenuissimū pulverem redactis, ac violæ inditis, suprafunde acetū terebinthinæ. obtura vitrum, ac per noctem supra calidos cineres digere. Sequenti die solutum effunde, aliudque affunde, idque toties, donec solutos videas. Acetum collectum filtra, in balneo evapora. remanebit in fundo sal Oculorum Cancrici. Id contere, Marmoris insperge, ac in cellario relinque, donec in liquorem solvatur. cuius guttæ 8. vel 10. dari possunt cum aqua Raphani, ad calculū, ad venena, & ad symptomata, quæ vulneratis superveniunt, impedienda, & sananda. Fit & aliud arcanum ex Oculis Cancricorum pro ulcerosis & vulneratis mirabile, renovans, purgans, & mundificans omne id, quod cōtra naturam est, quod per vulnus miro modo expellit, ac foras trudit. Fit hac ratione. Resolvuntur Oculi Cancrici cū vini essentia, & spiritu, spatio mensis, in Balneo Mariæ. Postea in libero igne sedecim vicibus distillantur, semper sæcibus exstillatum reaffundendo. Postremo in Bal. Mariæ vini essentia sexies ab oleo extrahitur, cohobando. tum habetur arcanum. cuius scrupulus cū Theriacæ drach. una, & aquæ fumaricæ unciis aliquot, mane & vespèri oblatus, prælicta omnia & maiora præstat.

*Aliter.**Ad vul-
nera ar-
canum.*

CAP. CLXXVII.

De Umbilico Marino.

Umbilicus Marinus, umbilici humani similitudinem & magnitudinem habet, unde nomen obtinuit à nonnullis Umbilicus Veneris, & Germanice *ein Meerbonen*, ac si dicas faba marina, vocatur. Videtur diligenter intuenti conchæ esse rudimentum, aut concha compressa; spiras enim habet in gyrum actas. colore rubello & albo hinc inde distinguitur. inferior pars plana est, ac nigrior paulo superiori, ac si rubedini umbræ color admixtus esset, aliquando purpurascit, vel albicat.

Reperitur in limacis orificio, dum se hyeme occludit, ac ostioli vel operculi loco est, ut in vulgari-
 bus limacibus crusta quædam alba. Exterior pars est, quæ extuberat. Limax vulgaris hoc minor est ac Umbilicum Marinum ferentibus similis, nisi quod concha Umbilici Marini crassa & durissima fit, ac exteriorem partem habeat quasi creta obductam, interioremque Margaritarum instar splendens, ut quis Margaritiferam coniciat. Cretenses hunc lapidem non Umbilicum, sed Oculum Marinum vocant, ac oculis gestatum prodesse autumant.

mant. A Venere nomen habet, quod puellis gratiam conciliare, illas amabiles, pulchras, virisque optatas reddere, illarumque morbos abigere creditur. Insuper gestatus amuleti loco præcavere ab erysipelate traditur. Narrat a Baccius, sanguinem unde quaque fluentem mirifice sistere, & præsentaneum afferre auxilium, si ex parte eius plana, & averfa, cum saliva hominis fronti applicetur. Id quod semel atque iterum Patavii se observasse tradit in vetula, quæ per scalas in caput decidit, & plurimum sanguinis per os, & nares, præsertim vero ex vulnere capiti inflicto, profudit, qui cum variis adhibitis remediis sisti non posset, adhibito lapide, mox fuisse cohibitum, non sine admiratione. Ob id ait idem auctor, à Gallis secreti loco mulieribus, nimio mensium fluore laborantibus, in pulverem tenuissimum redactum, cum aqua appropriata, vel conserva aliqua utilissime exhiberi. Illos quoque qui sanguinem per intervalla reiciunt, & expuunt, manifestum ab eo percipere auxilium, si pulverem eius cum pari portione cornu cervi usti, vel Corallorum rubeorum præparatorum in ovo forbili sumpserint.

Veneris
oculus.
Ad amorem.
Ad erysipelas.
Ad sanguinis fluxum.

Ad nimiam menstruorum fluxum.
Ad sanguinis spumam.

a Libro de gemmarum & lapidum pretiosorum natura cap. 40.

CAP. CLXXVIII.

De lapide Caymanum.

Hunc lapidem Nicolaus Monardes describit, ac ex civitate Nominis Dei & Carthagine aliis continentis oris adferri, calculis fluviatilibus similem, afferit, ac inveniri in ventriculo lacertorum aut crocodilorum prægrandi specie, quos Caymanes

*Ad quar-
tanam.*

vocant. Hosque lapides colligi ab Indis & Hispanis ad quartanam tollendam: binos siquidem temporibus alligari, ac sic paroxysmum tolli, caloremque febrilem mitigari.

C A P. CLXXIX.

De lapide Palumbellarum.

*Ad cal-
culum
mirabile.*

Romæ aviculæ nonnullæ reperiuntur, quas Romani vulgari lingua Palumbellas vocant, & Lombardi Saffaroli, alii Soloni. Hæ lapillos quosdam ferunt in ventriculo exiguos, aliisque similes, qui calculos renum mirabili & occulta proprietate comminuunt, forasque pellunt, paucis diebus tam feliciter, ut nullum aliud medicamentum illis comparari queat. Habentur hæ aviculæ Romæ in magna copia, neque unquam his lapillis destituuntur, nisi captivæ detineantur. Nam libertate privatæ, paucis diebus lapis in eorum ventriculo generatur, à quo brevi suffocantur. Dum libertate fruuntur, lapillos istos quærunt, & devorant, eorumque beneficio vitam prorogant, & sanitatem tuentur. Porro lapilli isti pistandi, & terendi sunt, quia durissimi Deinde semidrachma cū flor. sambuci & cinnamomi ana scrupulo uno danda per octiduum cum brodio. Ita enim æger à malo cito liberatur.

C A P. CLXXX.

De lapide Porcino.

*Ad vene-
na opt.*

In regione Pan, prope Malaccam, reperitur lapis in felle porci, maiorumque est virium, quam Bezoar. Colorem habet rubeum, dilutum, ac saporem amarum, tactuque refert saponem gallicum. Ad venena valet. ad quæ profliganda maceratur i
pocu

poculo aquæ fatis diu, postea eximitur, ac aqua quæ redditur amara propinatur, expellit liquidè omne venenum, ut sæpius probatum est. Indi vocant ma-
stica de soho, id est, lapis Porcinus.

C A P. CLXXXI.

De lapide Cénar.

Hic lapis iuventutem conservare traditur, ac im-
pedire ne rugæ in corpore oriantur. ex eo fi-
unt pocula in China.

C A P. CLXXXII.

De lapide Malacensi.

Lapidem Malacensem describit *a* Garfias ab
Horto hoc modo: Lapis Bezoar alium lapidem
mihi in memoriam revocavit, quem unice venenis
resistentem in Malacca inveniri tradunt: saltem in
Pan regni Malacensis provincia. *b* Invenitur autem
istic in felle Hystricis: sed tanta est in æstimatione
apud Indos indigenas ob raritatem, ut è duobus,
qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro
ingenti munere missus sit ei, qui pro rege Lusitanie
Indiã gubernat. Et licet istic frequens lapis Bezoar
invenitur, hunc tamen longe præferunt incolæ.
Unum duntaxat vidisse memini, cuius color dilu-
idioris videbatur purpuræ, gustu amarus, tangenti
avis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.
Hactenus eius facultates experiri mihi non licuit.
Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bos-
que Valentinus eius facultates experimento com-
robasse in duobus viris, qui venenum hauserant,
mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cum cordia-
s esset in mora) hunc lapidem aliquamdiu mace-
ravit:

ravit: eam deinde aquam agris propinavit, qui illam gustu amaram invenerunt. Attamen eorum stomachus corroboratus est, & venenum nihil obfuit. Multum certe huic viro debent omnes medici Indici, quod huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta quæ venenis resistunt. Alexipharmaca Græci vocant. Hactenus Garcias ab Horto. Aliqui putant hunc lapidem Porcinum esse.

a Libro I. *Aromatum, & simplicium historia* cap. 46.

b Interferere hoc loco placet ea, quæ Amplissimus, Clarissimus, Doctissimusque vir Gulielmus Bontius Reip. Leydensis Prætor dignissimus mihi communicavit, ex autographis fratris, is Iacobus Bontius erat, Nova Batavia Medicus Ordinarius, multiûnga scientia & eruditione præditus, postea autem Fiscî Generalis præfectus, & ibidē defunctus: exemplar autem litterarum tale est. Lapis iste Malacensis, cuius autor (nempe Garcias ab Horto) hic transitorie meminit, in memoriam mihi revocat lapidem quendam genitum in felle porcorum, aut etiã ventriculis Hystricum, oblongis pinnis præditarum, quem Lusitani propterea Piedra de puerco vocant. mollis, ac pinguis est, ac si saponem Hispanicum tractes. ego duos domi habeo, unum parvulum ex Hystrice, alterũ ex apro excisum. Infunditur hic lapis in vino adversus cholera, quã Mordexi hic Insulani vocant, ac hic tantopere timetur, ac pestis in Hollandia, ut pote quæ hominẽ aliquando soleat occidere paucissimis horis. Pregnantibus tamen hic lapis nõ bene datur, nam abortum provocare adeo certum est, ut femina Malaica mihi retulerint, si quando menstrua earum purgatio non bene procedat, se tantum hunc lapidem manu gestare, ac iuramentum inde sentire.

CAP. CLXXXIII.

De lapide Bulgolda.

Non minore facultate præditus est lapis Bulgolda, quam Malacensis, & Bezoar. Nam mirifice omnibus venenis resistit. Est vero is magnitudine avellanæ, rarus admodum, ut qui è capite animalis, quod Indi Bulgoldalf appellant, eximitur. Ferdinand. Lopez lib. I. Historiæ Indiæ.

CAP. CLXXXIV.

De lapide Sanguinali.

Lapis Sanguinalis ex nova Hispania delatus, Iaspidis genus est, sed obscurioris, maculis seu punctis distinctus sanguineis. Ex hoc lapide Indi quasdam cordium formas magnas ac parvas faciunt. Valet ad fluxum sanguinis, narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnere, ac oris. lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. sic eo Indi, & nostri utuntur. Peruasum habent Indi, imo firmissime credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idque verum esse experientia probatum est. Utilis etiam est suspensus, aut alligatus eidem parti, unde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuo gestando, nec non & menstruum fluxum sisti. Nicolaus Monardes.

C A P. CLXXXV.

De lapide Manuali.

Lapis Manualis dicitur in India esse qui rimas
 manus & pedum à falsa pituita provenientes
 curet. Nicol. Monard.

C A P. CLXXXVI.

De lapide Hysterico.

Adfertur lapis è nova Hispania, quem uteri
 morbis adprime utilem esse ferunt. Niger est,
 admodum politus, ponderosus, maiore ex parte te-
 res, & rotundus. Mirum porro est, quod de hoc
 lapide prædicant. Nam mihi affirmavit nobilis que-
 dam & magnæ auctoritatis Matrona, quæ eo usa
 est, & in umbilico gestavit adeo firmiter inhæren-
 tem, quasi istic agglutinatus fuisset, ex quo præsens
 & certissimum sensit commodum: idem aliæ af-
 ferunt, quæ simili modo isto lapide sunt usæ. Cur
 uteri suffocationem imminentem præsentiant, ad-
 hibito lapide subito levantur, & si eum perpetuo
 gestent, nunquam simili morbo corripuntur.
 Exempla huiusmodi faciunt ut his rebus fidem ad-
 hibeam. Nicol. Monard.

C A P. CLXXXVII.

De lapide Manati.

Consalvus Ferdinandus Oviedus cap. 7. & 10
 lib. 13. primæ partis Historiæ Gent. & Natur
 Indiæ Occidentalis, in capite piscis Manati bino
 lapides inveniri refert, parvæ pilæ lusoriæ magnitu-
 dine, interdum etiam grandiores, pro piscium cor-
 pori

poris magnitudine, non tamen orbiculares illos, sed eius ossis pene forma, quod in balista tensum nervum retinet. Horum ossium crematorum, tenuiterque tritorum, & per incerniculum transmissorum pollinē, ab iis qui Nephritide laborant, mane continuis aliquot diebus, ex generoso vino albo utiliter bibi, ex eorum, qui periculum fecerant, & commodum senserant, sermone accepisse refert: Dolores enim tolli, calculum comminui, & cum lotio arenulas eiici. Hic lapis cum tuberonum lapide confunditur, ita ut idem videatur, Carolo Clusio auctore.

CAP. CLXXXVIII.

De lapide Perca piscis.

IN perca pisce parvo, quem corvum vocant, duo lapides inveniuntur, albi, oblongi, plani, altera parte quasi dentati. Hi cum vino tenui exhibitum calculos minuunt, & pellunt. Dum ureteribus inhæret calculus, loco dolenti suppositi illum trahere, donec in vesicam incidat, credunt Germani, & Bohemi, qui in hunc finem sæpe iisdem utuntur.

CAP. CLXXXIX.

De lapide Limacis.

Limaces qui cochlea carent, ac in sylvis, ac locis subterraneis fusci coloris inveniri solent, in lapide lapillum habent qui gestatus quartanam solere dicitur.

C A P. CXC.

*De lapide Tuberonum.**Ad nephritin.*

Lapis Tuberonum in capite piscis Tuberon reperitur. albus est, magnus & ponderosus, ut interdum duas libras pendeat. nullius saporis, neque tam durus ut radi non possit. In capite Tuberonis plerumque tres vel quatuor inveniuntur. Huius lapidis pulvis utilissimus fertur ad nephritidem, & urinæ difficultatem, renumque & vesicæ calculos deturbandos. Pisces Tuberonis in mari Indico ferreis hamis capiuntur maximi, validissimi, pugnantissimi, & truci aspectu, cum lupis marinis assidue præliantes, A. Theveto lib. sing. cap. 71. *a* Manati vocantur, utri similes, duos tantum pedes rotundos, quibus natant, ad humeros habentes, & in singulis quatuor ungues elephantinis similes: ab umbilico ad caudam usque gracilescunt, teterrimo aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento vero crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine, decem crassitie est; corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Fœminæ pariunt vaccarum modo, duoque ubera habent, quibus catulos suos lactant. Eorum caro quadrupedis potius, quam piscis videtur; etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thynni carnem, sed sapidior est, diutiusque servari potest. Eorum pinguedo optima, nec facile rancescit. Dubitare videtur Clusius an hic piscis à Theveto descriptus, ac in capite lapides ac calculum habens sit Tuberon. Penes Lectorem sit iudicium.

a Idem Thevetus, loco citato, quid admirabile de Manati

L I B E R S E C U N D U S . 361
nato pisce refert. quod quoniam notatu dignum, hic
addere placuit. Testatur enim, Regulum Carama-
texi parvum cepisse Manatum piscem, quem 26. an-
nis in lacu quodam dicto Guaynato educavit, adeo-
que domitum evasisse, & ferociam deposuisse, ut de
manu cibum caperet, & in clamato nomine Mato,
quod magnificum sonat, lacum suum egressum fuis-
se, & in ades perreptasse cibi sumendi gratia, deinde
ad lacum remeasse, interdumque homines & pue-
ros ex una parte lacus in aliam transvexisse, nec il-
los merfisse, ita ut Indis summam voluptatem ad-
ferret.

C A P. C X C I.

De lapide Bezoar.

Bezoar lapis à a vocabulo Pazar Persico, vel Pa-
zan, quod hircum notat, nomen habet, vel à
Beluzaar Hebraico, & Chaldaico vocabulo quod
dominum veneni significat. Bel enim dominum
Chaldæis significat, & zaar venenum, quod iste la-
pis ita domat, & superat, ut propterea ab hoc lapi-
de præstantissima quævis ad venena medicamenta
Bezoardica per antonomasian vocentur. Lapidis
isti forma sunt varia, oblonga, orbiculari, modo
compressa aliquantulum, vel inæquali, modo renis,
aut castanei forma, eaque semper obtusa, non in cu-
spidem desinente. Color eis nunc niger, nunc sub-
cineritius, interdum flavescens, & subviridis, sed
plerumque pullus, spadiceus, rarus, aut ex viridi ni-
gricans. Constat lapis ex tunicis, sive crustulis mo-
do crassioribus, modo levioribus, aliis alias com-
plectentibus, ut in cæpis videre contingit, politis
interdum, & splendidibus semper, magis iis quæ
subeunt, nonnunquam aliquantulum scabris, ex-

tima præsertim parte, & reliquas complectente, ut in vesicæ & renum calculis videre licet, sæpe laminæ seu crustæ fractæ apparent, ut in meditullio herba, aut festucæ fragmentum, quæ lapidis generationi basin præbet, appareat, & conspectui se præbeat.

Habuit Imp. invictiss. Rudolphus 11. Dominus meus clementissimus, ovi aserini magnitudine, aut paulo maiorem lapidem Bezoar, è quo poculum dum confici iussisset, in ipsius meditullio herbæ eximie redolentes (circa quas crustæ & laminæ superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt. Aiunt interdum meditullium concavum esse, vel in eo pulverem reperiri, eumque legitimi lapidis notam esse asserunt. Lævis est hic lapis, & blandus, ut Alabastri modo abradi possit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam, facile liquefcatur.

- a Idem Iacobus Bontius (cap. 182. huius libri) citatus, aliud etymon huius vocis Bezoar adfert. cuius hæc sunt verba. Sed quoniam nullus, quod sciam, ante me verum etymon huius lapidis edidit, nec quomodo, aut ex quo generetur; paucis auscultate rem. Persæ igitur hunc lapidem vocant Pa-Zabar, composito vocabulo ex Pa, & Zabar. quorum prius signifi-

gnificat contra; ac secundum, venenum nominatur. ac si Græco vocabulo antidotum dixeris. Hinc perspicitur, quam fallax sit istorū etymologia, qui à Pazzar, vel à Bazabar, lapidem hunc dictum volunt, cum nullus unquam hunc lapidem venalem in foro viderit. Nascitur hoc porro modo lapis Bezoar in Persia, ut ab Armenis & Persis Mercatoribus fide dignis certo accepi. Est locus in Persia Stabonon dictus, trium dierum itinere supra Laram civitatem, celebre in Persia emporium, in cuius campis nascitur herba quadam, Croco ac hermodactylis admodum similis, in cuius campis caprorum copia pascitur, in quorum ventriculis ex esu huius herbulae, hi lapides in ventriculis caprarum concresecunt. qui apud Reges Persiæ in tanto pretio sunt supra reliquos, qui in aliis locis gignuntur, ut Magnus Xaa-Bas Imperatorum Persarū ultimo mortuus Anno M. D. C. XXVIII. inibi vigiles locaverit, ut omnes istos lapides Bazabar, qui certum pondus excederent, sibi vindicarent. Itaque quod causa materialis huius lapidis sit causa supradicta, non solum Armeni ac Persæ mercatores mihi retulere; sed idem ferme affirmat P. Texeira Lusitanus in tractatu suo eleganti, quem Hispanica sua lingua conscripsit de rebus gestis Regum Persiæ. qui inquit, Insulam quandam esse inter Ceylan, ac terram Continentem Chormandel, quæ à Lusitanis Isla de Vacas vocata (quod insulam vaccarum sonat) nostris naucleris etiam optime nota, in qua etiam nascitur copia prædictorum lapidum, quam ob causam etiam ibi multæ capræ pascuntur. atque idem auctor ait, quod Anno M. D. LXXXV, cum hanc Insulam maxima ac horribilis inundatio invasisset, ac etiam totam Continentem terram Chormandel, ita ut hæc Insula tota submersa fuerit, quæque servari inde capræ poterant,

alio

alio translata defierunt gignere istos lapides, quocumque prædicta herba ibi non cresceret: sed elapsis paucis annis, cum Insula falsugine maris liberata, rursus hanc herbam produceret, Capræ eiusmodi iterum eo translata, lapides hos, ut antea, produxere. Hæc mihi vobis communicare visum est, quoniam idem & mercatores nostri, ac Angli certo confirmant.

C A P. CXCII.

Genera lapidis Bezoar, ubi inveniuntur, & quomodo generentur.

Genera huius lapidis duo statuuntur. Alterum Orientale, quod ex Ægypto, Persia, India, China, Cathaio, aut vicinis regionibus adfertur. Alterum Occidentale, quod ex America, & Peruvia adfertur. Uterque lapis, omnium auctorum testimonio, in animalis corpore gignitur: verum diversa auctores statuunt animalia. Nam Arabes medici, in capricervo reperiri hunc lapidē, ante quingentos annos Rhafis testimonio scripserunt. Neoterici nonnulli in Persarum Pazan, id est, hirco, unde nomen Bazar accepit, generari afferunt. Alii in sylvestri capra inveniri produnt. Alii, sed ridicule, cervi lachrymā induratam putarunt. Christophorus à Costa qui Indica simplicia descripsit, lapidem Bezoar in ventriculo animalis hirco similis, arietis prægandis magnitudine, colore rufo, uti cervi propemodum, agilis, & acutissimi auditus, à Persis Pazan appellati, quodque variis Indiæ provinciis, uti in promontorio Comorin, & nonnullis Malaccæ locis, tum etiam in Persia, & Corasone, insulisque quæ à vacca cognomen adeptæ sunt, invenitur, generari scribit. Carolus Clusius animal, ex cuius ventriculo Bezoar lapis eximitur, cervi fere magnitudine,

tudine, & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma capreis fere simili, quam ob causam capra montana vocatur, tametsi Clusii iudicio cervicapra potius dici debeat, esse notavit, ac insuper scribit, hoc animal in India supra Gangē, montibus Chinarū regioni finitimis, pilo brevi, & colore ut plurimum cinereo, & rufo, reperiri. Ex quibus omnibus auctoribus colligi potest, animal hoc quod lapidem Bezoar Orientalem fert, capræ sylvestris cornutæ quandam esse speciem, quæ non procul à figura cervi discedat; ut propterea non incommode à nonnullis cervicapra appelletur. Cornua habere dicitur duo ex fulco colore nigra, & fere recta, læviaq; non absque gyris & nodis caprearum, quas Germani *Gemsfen* vocant, cornibus satis similes. Quod vero Occidentalem lapidē profert, aliud prorsus (etiamsi fortassis non dissimilē priori habeat formam) animal esse constat, propterea quod cornua nulla, ut cervi capra, habeat. De hoc nobilis quidam ad Nicolaum Monardem (ut ipse in suo libello de Simp. Medicam. testatur) his verbis scribit. Formam animalis ex quo lapis Bezoar extrahitur in tuo libro describis. Ea diligentius perpensa, animalium genus quoddam in istis montibus frequens invenimus, valde simile iis hircis (nisi quod cornubus orbem est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur, (quarum magna est copia in montibus, ubi ista animalia degunt) ita fugacia, ut solo tormentorum æneorum ictu affe-
qui possimus. Ex collatione istorum auctorum videtur forma animalis eadem, nisi quod Orientale cornua, Occidentale non habeat. Antequam aliquot annos incertum fuit, in qua parte cornu-
oris, unde, & quomodo generentur hi lapides.
Verum

*In qua
parte ani-
malis na-
scatur Be-
zoar.*

*Electio
Bezoar.*

Verum nunc attestantibus iis, qui multoties hæc animalia secuerunt, ac ex iis lapides exemerunt, gignuntur in receptaculo quodam, seu marsupio fasciæ modo confecto, & villosa carne constante, duorum palmorum longitudine, & trium fere unciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore adherente. In hoc marsupio depastæ herbæ recipiuntur, donec ruminatæ in ventriculum traiciantur. Ac in eodem generati lapides, eo ordine & modo dispositi deprehenduntur, quo nodi, qui anteriorem tunicæ partem occludere debent, ita tamen ut semper alius alio maior sit. Materia unde lapis generatur, herbarum est succus viscosus, & terrestris, aut si mavis dicere, terrestris herbarum succus in humorem resolutus: quæ si aromaticæ & salubres fuerint, lapidis augment vires, si insipidæ ut gramen, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optime notum est. Nā animalium in planis locis degentium lapides floccifaciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis vero degentium ad venena, aliosque morbos difficillimos sanandos in maximo habent pretio. In montibus enim herbi odoriferis, ac quæ ad varios morbos utiles sunt, vitant. Generatur autem lapis in marsupio prædicti animalis succo herbaceo ac terrestri à tenuioribus partibus secreto. Cui dum portio succi terrestris ipsius animalis accedit, paulatim humido expresso concrevit in lapidem terrestrior pars. Quæ si similis succus non statim sit præ manibus, lævor obducitur, lapilli formam induit, & quandam in extrema sui parte spolituram recipit. Huic accedente postea circumquaque (absolutis naturæ coctionibus) nova materia, nova crusta inducitur, crassa, vel tenuis, pro affluentis materiæ quantitate; quæ iterum exiccata, & indurata, alia crusta obtegitur
idqu

idque toties à natura fit, donec ad iustam quantitatem venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea non amplius à natura suppeditatur. Nam aliquando excrescit hic lapis ad ovi anserini quantitatem; qui primo exiguam habuit quantitatem dum crescit, ut dixi. Crustis accedentibus uti caprarum radices, Uniones & testes concharum Margaritiferarum, paulatim augetur in dicto marsupio, a donec intereat animal.

a Eiusdem Jacobi Bontii (cap. 182. huius libri citati) verba hic allegare lubet, quæ hæc sunt. Lapidem hunc miseris hircis ac capris tam molesti sunt, quam hominibus lapides vesicæ, ac renum. Capræ istæ non ab similes valde sunt capris Europæis, nisi quod habeant erecta ac longiora cornua: ac quædam ex iis vesicæ colore sunt pelle ut tygrides, pulchro aspectu, quales duas hic in arce Batavia nostra quotidie videmus: itaque hæc capræ, prout magnum lapidem aut parvum gerunt, unumque, aut plures, eo molestius, vel citius incedunt; quod astutissimis Armenis ac Persis perbene notum est. Porro vidi & lapides Pa Zahar natos in ventriculis simiorum, qui teretes sunt, ac longitudinè digiti aliquando excedunt, qui hic præstantissimi omnium censentur.

CAP. CXCIII.

De natura, facultatibus, & virtutibus lapidis Bezoar.

MANIFESTA facultas in hoc lapide nulla, præter Mexicandi ac sudorem movendi, deprehenditur. Occultæ profecto quamplurimæ. Nam nulum hoc tempore ad venena, aliosque difficiles morbos, prædicatur præstantius medicamentum, lapide

*Ad vene-
na qua-
vis.*

lapide Bezoar, sive extrinsecus, sive intrinsecus adhibeatur. Ad omnium animalium venenatorum ictus & morsus valet, si vulnere imponatur. Nec minus vulneribus, toxico aut veneno à sagitta aliove instrumento infectis, pulvis inspersus medetur. Foris si alligetur sinistri lateris brachio, ut nudam cutem attingat perhibetur venenis resistere, & coartuari, ne à veneno, aëre pestilente aut contagioso lædatur. Apertis etiam carbunculis pestilentibus, si inspergatur, venenum omne exugere creditur. Intrinsecus si pulvis à granis quatuor ad decem cum liquore aliquo convenienti propinetur cordis omnibus affectibus mire auxiliatur. Ad synopē in ipso paroxysmo, aut paulo ante, ex aqua rosacea si adsit febris, si absit ex aqua cardui benedicti, melissæ, scorzonæræ, aut florū caryophyllorum

*Ad cordis
palpita-
tionem.*

datut pondere granorum quatuor. Ad cordis palpitationem, cum aqua melissæ quotidie mane ieiunio stomacho duo grana oblata, multum prodesse possunt.

*Ad melā
choliam.*

Ad melancholicos humores domandos sive universum corpus, sive eius duntaxat partem nempe caput, occupent, miro effectus præbet. Nam Arabum lepram, seu Græcorum elephantiasin, malam scabiem, pruriginem, impetiginem, erysipelata, & reliqua cutis vitia, tanquam præsens remedium, sanat.

Ad quartanam.

Quartanam etiam febrem, etsi non sanet, tamen eius aufert symptomata. Nam animum, mærores, anxietates, cordisque affectus quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit, & aufert.

Ad epilepsiam.

Ad epilepsiam, morbumque sacrum, sive adultos, sive infantes oppugnet, non parum iuvat. Infantibus lætentibus datur cum lacte, adultioribus & viris cum aqua lili convallii, Pæoniæ, aut Tiliæ. Pueri pondere granorum duorum, viri triplum, aut quadruplum, aut etiam plus, pro morbi & corporis const

constitutione, offertur. Ad vermes etiam, & tinea-
 neas felici successu hic lapis solus propinatur cum
 aqua graminis, aut cardui benedicti. Laudat Mo-
 nardes hunc pulverem, quo se mira praestitisse, ac
 tam pueros, quam adultos innumeros à lumbricis
 liberaffe narrat. Recipe herb. lumbricorum (quam
 tanacetū puto) drachm. duas, sem. fantonici drach.
 unā. Cornu cervi usti, sem. portul. & carlinæ sing.
 ana drach. semif. lapidis Bezoar Peruani drachm.
 semif. fiat pulvis, cuius dosis pro ratione corporis
 augeatur, & exhibeatur. Verum non solum ad præ-
 dictos morbos, sed etiam ad venenatos, & conta-
 giosos, lapis Bezoar summopere celebratur. Nam
 pestem, febriumque pestilentium virus, etiam ea-
 rum, quæ exanthemata, petechias, herpes, & pa-
 pulas malignas producunt, cito, ad miraculi instar
 compescit, ac extinguit, ad quos effectus Indi quo-
 tidie cum aqua rosarum pulverem duorum grano-
 rum pondere propinant. Mihi exigua dosis videri
 tur ubi febres iam in statu, aut prope statum sunt.
 Soleo tum sex, aut octo grana magna utilitate cum
 aquæ acetosæ uncia una quotidie, donec vel sudore,
 vel urinæ profluvio melius habeat æger, propina-
 re, eumque ab omni potu alio per horam arce-
 re, ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis he-
 betetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant
 vehementer, qui vel ante, vel post eius sumptionē
 aliquid ægro offerunt, etiamsi id æquale viribus la-
 pidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus
 est, nec homini notus, & talis qui effectum opta-
 tum impediat, & prohibeat, quem utraque res seor-
 tim usurpata produxisset. Qui id non capit, spiritus
 vitrioli, & spiritus tartari antipathiam perpendat.
 Uterque enim istorum acidissimus, & acutissimus
 est. Si misceas, utriusque acrimonia perit, & liquor

*Ad ver-
mes.**Pulvis.**Ad mor-
bos vene-
natos, cō-
tagiosos,
pestilētes.**Rerum
antipa-
thia.*

redditur insipidus. Suadeo itaque, ut nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum commodum desideretur, exhibeatur.

Ad venena.

Ad venena quævis, quæ alicui offerri possunt, nihil lapide Bezoar præstantius haberi potest. Nam non solû corpus præservat à veneno, sed infectum aut oppressum liberat. Ad præsertionem sufficiunt duo grana mane cum uncia vini, aut aqua cordiali, ut melissæ, vel cardui benedicti propinata. Accuram vero, si quis venenum hauserit, octo, vel decem grana cum vino exhibenda sunt. Qui ab aquæ potu, in qua virulenta animalia versantur, ilico intumuerunt, sumpto bis aut ter isto lapide, quem admodum & illi, qui venenum hauserunt, sanantur. Adversus napelli & arsenici virus quod truculenter in corpus humanum sævit, vix aliquid præstantius reperiri potest. Ut exempla, à a Matthiolo in commentariis ad Dioscoridem, aliisque viris do-

Ad omnes morbos diuturnos.

ctis publicata, testantur. Breviter lapis Bezoar ad omnes diuturnos & importunos morbos, etiam qui à flatu originem ducunt, Panacæ instar est; prævia purgatione, per aliquot dies mane exhibeatur. Indi adiuventutem servandam, omnia membra corroboranda, corpusque à morbis præservandum, bis in anno, præmissa purgatione, per quinque dies continuos decem grana huius lapidis cum

Adversus medicamenta maligna.

aq. Rosarum propinant, magna utilitate. Quin etiam medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum qualitas corpori obsit. Hac enim ratione absque dolore & noxa operatur medicamentum. Quæ certe cautio uti non nisi prodesse potest, ita medici observatu digna est.

CAP. CXCV.

De dignitate, electione, pretio & adulterio
lapidis Bezoar.

PROPTER admirandas, quibus pollet adversus venena lapis Bezoar, facultates, magni fit à Principibus, ac in summa non solum est auctoritate, sed pretio. Solet enim hoc anno 1600 (nam olim in India ipsa longe pluris vendebatur) ad pondus in inferiori Germania drach. unam pendens Orientalis duabus ducatis vendi, in Germania superiori *Pretium.* quatuor Occidentalis vero dimidiato pretio. Dum magni sunt, quia rari, & à Principibus, ad ostentationem desiderantur, intenditur ad libitum venditoris, pretium. Eligendi sunt, qui ex capricervis *Electio.* pascua in montanis habentibus extracti sunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt, eximuntur, viribus prorsus carent, quod herbis salutiferis non pascantur, ut illi, qui victum in montanis quarunt, & aromaticarum herbarum copia saturantur. Proinde Malacenses vilipenduntur: capricervos enim in pascuis ad lanienam alunt. Perfici vero in pretio sunt, quod in montanis degant. Præter hæc lapidis substantia, color, & forma diligenter examinanda est. Nam ii laudantur maxime, qui è nigro seu ravo colore virides videntur, & quorum pulvis subviridis est. (a Matthiolus tamé flavescentes laudat.) Deinde qui ablata crusta superiori inferiorem splendentem habent, ac in medullio concavi sunt, aut arenam lapidi substantia similem, sed ad venena efficaciorum continent, quique præterea ad linguam aut in aqua liquecunt, nihilque arenosum habent. Qui has notas habent, sinceri, & Orientales iudicantur. Nam Occidentales subcinereum

habent colorem, neque ita ut præfati splendent crustas etiam habent crassiores, & gypseas. Sinceros Indi flatu dicuntur probare, ac lapidem manum compressum continere, per quem si flare possint eum adulterinum iudicant. Alii eum factitium iudicant, in cuius meditullio vel palea vel herba reperitur. *b* Verum id signum à multis tanquam (cuius potius probi lapidis indicium sit) reiicitur. Semina aut granum in meditullio, supra quod Indi lapides formant, adulterium arguit. Crustarum vero splendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis signo habetur. Si calce viva aqua admixta unguentum lapis, ac illa paulo post flavescat; legitimum lapidem multi iudicant. alii chartam creta fricant, deinde supra cretam lapidem fricant, si fricationis linea viridis appareat, legitimum lapidem arbitratur. Nullum tamen certius probitatis indicium quam si venenum homini, aut cani detur, & oblatum pulvere evadat. Quis enim montanum à palustris aut adulterinum à legitimo (quæ Indi imitari posse exacte dicuntur) distinguere melius quam effectu, qui à tota lapidis essentia manat, potest? Quis enim præcipuas notas habet, & venenis omnibus adversatur, is profecto legitimus, & sincerus censei debet. Quibus autem modis imitari quod hunc lapidem possit, hic docere nolo, ne fraudis occasio impostoribus c detur.

Proba lapidis legitimi.

a In Dioscorid. de re medica lib. v. cap. 73.

b Quod idem scribit Iacobus Bontius (cap. 182. huius libri citatus.) cuius hæc sunt verba. Auctor (nempe Garcias ab Horto) ait, lapides Bezoar paleam, & quid tale intus habere. quod nunquam fallit, nisi adulterinis. & si superficiali tunica abrasa, non succedat alter orbis caparum modo, donec ad paleam istam

istam deventum sit, fictitius est lapis proculdubio. Sed sequēti modo eius adulterium melius percipitur, si lapidem frices pauca calce, & si in loco fricato puniceus color appareat, constat verum esse, ac genuinum. 2. si ponderatum accurate lapidem coniicias in pelvim aqua repletam, & post duas aut tres horas eundem eximas, ac rursus ponderes, ac nihil de priori pondere aut perdidit, aut eo gravior factus fuerit, verus est lapis Bezoar: verum si calce fricatus rimā ducat, aut si aqua exemptus de pondere amiserit, vel eo auctus fuerit, falsum, ac adulterinum audacter dicito.

- c De lapide Bezoar plura scribunt Andreas Baccius de gemmis & lapidibus, & VVolfangus Gabelchoverus in annotationibus suis in eundē cap. 34. Etiam inter Neotericos de lapide Bezoar totum libellum edidit V. Cl. Casparus Bauhinus in 8.

CAP. CXCIV.

De lapide fellis.

N cysti fellis animalium lapis invenitur ochrę colore, seu obscure flavo, qui ex crassiore, & terrestri lis portione, prorsus eodem modo, qua lapis Bezoar, crustis se invicem complectentibus coalescit. alet ad venena, præsertim ille, qui ex boum cysti exemptus est, ut mihi amicus, qui se multoties id pertum dicebat, sancte affirmavit. Existimarem alvum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua aluit huic scopo à natura destinata sit. Ad venenam, qui ex cervis, capris, aut aliis animalibus, quæ montibus salutiferis herbis pascuntur, eruitur, lis præferrem. Lapis in cysti fellis boum, Alcheron^{Alcheron lapis.} in a à nonnullis vocatur; qui contusus, ac naribus ditus, visum acuit, ac fluxus, ne in oculos fluant,

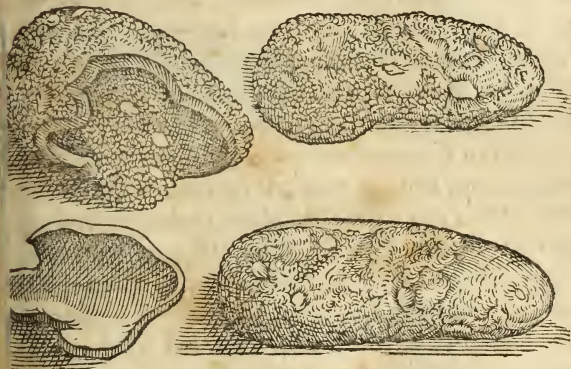
374 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
prohibet. Lentis magnitudine cum succo betæ na-
ribus inditus, epilepticos paroxysmos prohibere i-
posterum traditur.

a Arabes hunc lapidem Haraczi nominant, eumque
valde commendant in morbo regio, teste Petro Be-
lonio lib. 3. obs. cap. 46, cuius hæc sunt verba. Lan-
Turcici aliarum nationum lanios in concinnand
carnibus agilitate longe superant. Et ubicunq
sunt, iugulato bove, extrisque exemptis, fel observa-
resolent, an lapidem contineat, quoniam plerun-
que innascitur lapis, quem Arabes Haraczi nomi-
nant, cuiusque facultates ab Avicenna sigillatim
sunt descriptæ. Iudei longe pluris æstimant huiusce-
modi lapides, quam Turcæ, qui Iudeis cum sint se-
niores, illo magnopere non indigent. Iudei magni
ex parte malo colore sunt præditi, & regio morb-
laborant, naturaque taciturni sunt, & melancholi-
ci, non modo in Turcico dominio, sed & in Ger-
mania, Italia, Gallia, & Bohemia. Qui apud Tur-
cas vivunt, nullum præsentius remedium adversus
eum morbum norunt Haraczi lapide. Quod anno-
tatum voluimus, ut quem hæc legere continget, la-
nios sue regionis admoneat de perquirendo eo lapide
in bubulo felle. Non invenitur quidem in omni
felle: sed in decimo quoque forsitan invenientur bi-
ni aut tres eiusmodi lapides.

CAP. CXCVI.

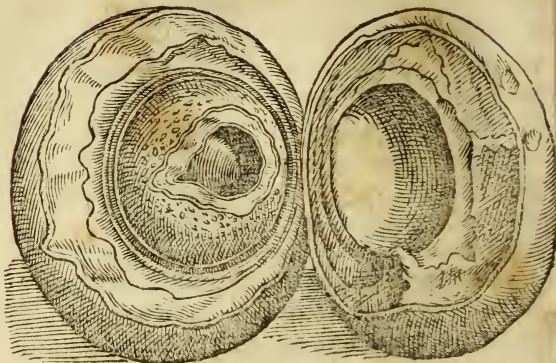
De Aëtite.

Aëtites lapis à Græco vocabulo *ἀετός*, quod aquilā significat, nomē habet, Germanice *Ad-erstein* vocatur. Nomini causam dedit aquilæ industria, quæ ut partum promoveat fertur Aëtitem in sidum ferre, alias absque eo parere non posse.

Colore est albo, cinereo, pullo, vel fusco. In se continet alium lapidem Callimum dictum, inter- um argillam, vel terram, sed alii eum, qui argillam, el terram fert, pro Aëtite haberi nolunt.

C A P. CXC VII.

Genera, & ubi nascatur Aetites.

*a Lib. 36.
cap. 21.*

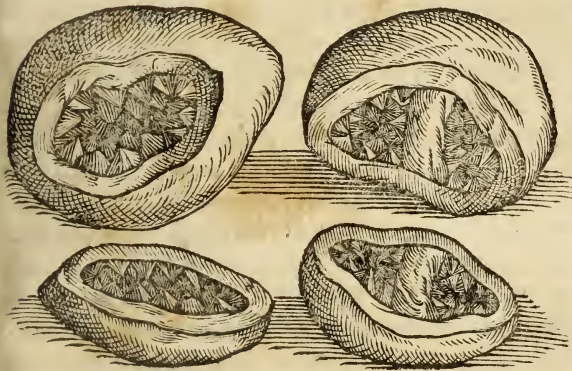
Plinius in quatuor genera *a* distinguit. In Africa nascens pusillus, ac mollis, intra se, & velut in alvo habens argillam suavem, candidam friabilem, quem fœminei sexus putant. Mas autem, qui in Arabia nascitur, durus, gallæ similis aut subrutilus, in alvo habens durum lapidem Tertius in Cypro invenitur, colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus, cæteris enim globosa facies. Habet in alvo arenam iucundam, & lapillos, ipse tam mollis, ut etiam digitis fricetur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem. invenitur in fluminibus candidus, & rotundus. Huic est in alvo lapis qui vocatur Callimus. Ego tantum tria genera deprehendi. Primum genus exterius scabrum, non læve est, colore vario, plerumque tamen pullo nigricante. Hoc lapidem Callimum dictum, dumque pulsatur, sonantem, in se continet. Secundum cine-

rei

Taphiusius lapis.

Tria genera Aetitis.

rei coloris est, ac in se argillam, vel margam continet, quæ alba, flava, rubra, cæruleave interdum est. Cortex eius exterior scabra ex arena crassiore, sili-cumque particulis facta, vel constructa videtur. Tertium priori simile terram in se, coloribus var-iantem, concludit. Has duas postremas species Germani *Klapperstein*, vel *Erdstein* vocant, ac ab aliis Geodis nomine appellantur. Secundū genus, quia agitatum & commotum argillæ sonum prodit, ad Aetitis genera aptius cum Plinio, quam ad Geodis refertur.

Primi generis Aetites raro pruni vel armeniacy mali magnitudinem superat. Posteriora duo genera pugni sæpe magnitudinem æquant. Primum genus Orientale est, quanquam etiam in Apulia reperia-tur: reliqua duo etiam in Germania inveniuntur prope Hildeshemium in Misnia, prope Dresdam, ac non procul Chemnicio, deinde in Bohemia duo-bus à Pilsna miliaribus. Hi plerumque in torrenti-bus, decedente aqua, reperiuntur. Habet enim Si-lesia ad pagum *Smotseifen* territorii Leobergensis, item ad Goldbergam in Lygiis hos lapides.

C A P. CXCVIII.

*Natura, usus, & facultas Aëtitis.**Ad partū
retinen-
dum, vel
pellendū.*

Aëtites partum promovet, & fœtum reti-
net. Ut fœtum retineat, brachio, ut ve-
ro partum promoveat, femori alligatur. Tra-
here enim ad se partum, experientia, & testi-
monio multorum medicorum, clarum notum-
que est. Proinde si partus exciderit, statim
amovendus lapis, ne matrix etiam excidat, ut,
Valeriola teste, Valentix coniugi Ponsoni Ion-
berti contigit, quæ oblivioni tradens lapidem
femori alligatum, elapsa matrice, extincta est.

*Ad epile-
psiam.**Ad pestē.*

Tritus lapis, ceratoque exceptus, epilepticos pa-
roxysmos lenit. Argilla, vel marga lapidi in-
clusa, terræ sigillatæ facultatem obtinet. Lo-
ta enim, pesti, febribusque pestilentibus corre-
ptis, cum aqua acetosæ propinata, auxilio est.
Sudore enim malum omne expellit, ac cor re-
creat: quinetiam observavi in nonnullis alvum

*Ad vene-
na.**Ad Car-
bunculos.*

movere. Ad venena danda cum vino. dysente-
rias malignas, aliosque alvi malignos fluxus com-
pescit. Carbunculos pestilentes, pota cum vi-
no oligophoro, ac spiritu vitrioli, discutit, ac
cor ab omni labe tuetur. Serpentes etiam arce-
re creditur, obque hanc causam etiam ab aquila
expeti, ut nempe pullos tueatur. Gestatus amo-
rem & divitias augere, præterea invictum, om-
nibusque gratum gestantem efficere, ac comi-
tiales paroxysmos prohibere, traditur. Ad furem

*Furis pro-
ditor.*

deprehendendum, a Dioscoride teste, olim panis
Aëtitis pulvere commixtus suspecto porrectus fuit.
Qui si criminis conscius erat, eum deglutire non
poterat, Bellonio teste, b libro 20. Observatio-
num,

num, capite decimo tertio. Adhuc hodie in eum usum lapide hoc Græci utuntur, sed variis adhibitis superstitionibus. Dum enim deprehendere furem volunt, omnes suspectos advocant, atque massam pinfunt sine fermento, variaque verba admurmurant, deinde ex massa panes ovi magnitudine faciunt, singulisque qui convenerunt ternos devorandos nullo potu addito præbent. Tum fur tertium devorare non potest, ac parum abest, si conetur, quin stranguletur. Monachi Græci id pro secreto habent. Sed huiusmodi quid si contingat tantum furi, spiritu maligno cooperante fieri non dubito; proinde ab homine Christiano scrutinia similia reiicienda, tanquam superstitiosa, sunt. Creditur etiam, si patinis venenū continentibus supponatur Aëtites, ferculum in quo est, devorari non posse.

a *Libro v. de re medica cap. 118. Præter has facultates tam à Dioscoride, quàm ab Auctore citatas, articulari morbo laborantes, ac resolutos, mirifice iuvari hoc lapide, testis est Aëtius lib. 2. tetrabibl. cap. 32, qui id habuit ex Demosthenis libro de lapidibus de Aëtite.*

b *Hic locus in Petri Bellonii observat. lib. 20. cap. 13, non exstat, sed lib. 2. cap. 23. Nam tantum tres libros observationum conscripsit.*

C A P. CXCIX.

Dignitas, valor & pretium Aëtitis.

Orientalis, quem primi generis statui, ac in aquilæ nido invenitur, à generosis & nobilibus sæminis magni fit, ob singularem ad parturum promovendum facultatē, ita ut aliquando decem, etiam

380 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
etiam viginti thaleris, si grandiusculus, & armenia-
ci mali magnitudinem habeat, vendatur. Germa-
nici viliores sunt; plerumque tamen, si pulli & fer-
ruginei coloris sint, ac non adeo scabri, singuli tha-
lero uno aut duobus veneunt, etiam pluris si magni
fuerint.

C A P. CC.

De Callimo lapillo, qui Aetiti includitur.

CAllimus in Aetite reperitur, variatque colore,
& duritie, aliquando etiam ex parte transpa-
rens est Crytalli instar. Ad Albim invenitur Aetites
prægnans candido Silice durissimo, in cuius superfi-
cie cellulae sunt, quales habent apum favi. Calli-
mus easdem à nonnullis putatur habere vires, quas
Aetites.

C A P. CCI.

De Geode.

Geodes lapis est rotundus, terram aut arenam
continens. hunc ad tertiam speciem Aetitis re-
degi. Dum terram continet, vel arenam non so-
nantem, Geodes proprie, nec inepte, vocari potest.

Quicumque non terram, sed arenam etiam in-
dura-

duratam, sonantemque in se habet, Aetitis nomen non meretur, sed Geodis. Reperitur in Misnia, & prope Pilsnam Bohemiæ. colore est rubiginis, ac pugni sæpe magnitudine. nullius, quod sciam, usus: nisi quis, dum exacte rotundi sunt, iis maioribus bombardis explodendis uti velit. Reperitur aliud Geodis genus prope Aretium, candidum, figura oblonga, utrinque acuminata, specie stercoris canini: videtur ex argilla parum condensata constare. Si frangatur, ex crustis eiusdem substantiæ aggregatæ ac friabilis coaluisse instar lapidis Bezoar apprehenditur. Fortassis Bezoar est Ægypti fossile vel Aetites fœmina a Plinii, & species Osteocollæ, vel Ossifragi lapidis.

a Libro 36. Naturalis historiæ cap. 21. littera a.

CAP. CCII.

De Enhydros.

A Geode non differt Enhydros, nisi contento. ut enim superior arenam, vel terram, ita hic aquam continet. absolutæ, a Plinio teste, est rotunditatis, in candore lævis, sed ad motum fluctuat inus in eo veluti in ovis liquor.

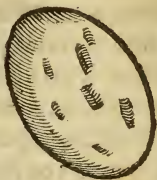
a Libro 37. Naturalis historiæ cap. 21. littera b.

CAP. CCIII.

De Enorchi.

Rotundus est hic lapis ut Geodes, cuius species ut Enhydros statui potest. Ovi columbini plerumque est magnitudine. Germanice *hodenlein* vocatur, quia lapis in illo inclusus a testium
vide-

382 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
videtur habere formam, à qua Græcum nomen illi
datum est.

Interior lapis ita adhæret exteriori concavo, ut vitellum ovi cocti absque spatio intermedio albumini. Inveni hunc lapidem prope Pragam Bohemix. Exterior eius pars terræ cinereæ habet colorem. Interior nec fulget, nec nitet, variisque & obscuris coloribus sordescit.

a Huius meminit Plinius libro 37. *Naturalis historiæ* cap. x. littera ff.

C A P. CCIV.

De Amianto lapide.

AMiantus lapis, aliis Asbestinus, alumini schisto tam similis est, ut eo adulteretur. Ignis iniuriam auri instar perfert, atque non solum uri non potest, sed purior redditur, unde Asbestini nomen illi datum est. Olim in fila aptabatur, mappæque ex eo tanquam ex lino fiebant. Linum ex Amianto à a Plinio vivum appellatur. Mappæ Amyanthinæ fordibus conspurcatæ, puriores igne exustæ quam aqua laventur fiunt, ac magis splendent. Regum inde olim tunicæ funebres fiebant, ut cremata cada vera à reliquo cinere separarentur. Nascitur, Dioscoride teste, in Cypro, sed fuscus. Item in desertis Indiæ

*Mappæ
Asbestinae.*

Locus.

Indiæ, ubi non cadunt imbres, ac in Asiæ provincia quadam. Reperitur etiam in Italia, sed adeo breve, ac fragile, ut neri non possit. Hinc fit ut pro alumine scissili vel plumæ vendatur, & pro ellychniis perpetuis tantum inserviat. Attritione solvitur facile in tenuia filamenta, instar plumæ canescentia.

Ligni modo fibrosus est, mollisque, & candidus, vel subviridis. Id quod dum teritur, lapis efflorescit in plumas. flos petraë vocatur. Cuti applicatus flos urticæ instar, ob asperitatem aculeorum tenuium, qui carnis poros penetrant, & continuum solvunt. Id sciunt passim gnathones qui florem impalpabilem inspergunt internis camisiarum partibus, ut focii iis induti incredibili pruritu ac dolore afficiantur. Olim Amiantus præia Margaritarum æquabat, Plinio teste. Ab Paulo Veneto vocatur hic lapis Salamandra, quod Salamandræ instar *Salamã-*
 in igne vivat, aut eius iniurias absque noxa perferat. *dra.*
 sed meo iudicio ridiculum est credere, aliquod animal in rerum natura esse, quod humore, spiritu, & qua vix aliquo connexu iunctis constans, possit in igne

igne degere, ut partes illæ non separentur, exurantur, & ita animal intereat. Fila huius lapidis lineis non sunt dissimilia. Sole siccata teruntur in mortario æneo, postea lavantur, ac à terra purgantur, nenturque, ac deinde texuntur. Modus texendi hæc ætate periiit. c Baptista à Porta in libro magiæ naturalis videtur scivisse modum, eumque palam facere: sed verba tam sunt obscura, ut à nemine, quam qui modū scit, intelligi, (si ab ipso modus explicatur) possint. Ita enim inquit: Pectitur, & netur ab omni muliercula modo non ignorato, ut Venetiis vidimus. Cypria mulier, & Valentina, mihi vidend copiam fecit in arcis hospitio, vel medici mali, secretum optimum, perpulchrum, perutile, licet à recentioribus ignoratum. Iam gratis dedimus, et magno pretio comparari possit. Hactenus à Porta Iactat se gratis dedisse: secretum hic nullum apparet; videtur enim tantum locum monstrasse, ubi modus haberi possit. Hoccine est magnum secretum dare? nullum profecto, si extincta sit mulier vel alio decesserit. Si arcis hospitio, vel medico malo, aliquid aliud intelligi velit, tam obscurus est, ut ne centū Oedipi aperiendo secreto sufficiant. Dubitavi sæpe num succus mali medici hac in re necessarius sit. Sed obscuritas ænigmatis me in experiendo negligentem fecit.

*Modus
texendi.*

*Miraculo-
sum A-
mianti
lapidis li-
nimentū.*

Ex Amianto linimentum ad tineam puerorum & ad ulcera tibiariū miraculosum fit sequenti modo. Accipiuntur Amianti unc. quatuor, plumb uncia 12, tutiæ uncia duæ, ac calcinantur, deind pulverisata in vitro macerantur cum aceto, ac quotidie per mensem materia agitur semel; post mensem ebullienda est unius horæ quadrante, ac quiescere finitur, donec inclarescat: deinde illius acetari quantitas, cum pari quantitate olei rosacei misc

miscetur, donec bona fiat unio linimenti forma: eo inungitur caput pueri totum ut cito sanetur: ad scabiem, & ulcera tibiæ partes vesperi unguuntur, donec sanentur. Si lapis hic cum aqua vitæ, & saccharo solvatur, ac exigua portio mane quotidie mulieri albo menstruo laboranti detur, mox sanatur.

Ad ulceræ.

Ad alba mēstrua.

a *A Plinio linum vivum appellatur lib. 19. Naturalis historia cap. 1. littera t. Per linum vivum Amiantum lapidem debere intelligi Auctor est Petrus Andreas Matthiolus in Dioscorid. lib. v. cap. 113. Verum V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 178. scribit, male & imperite facere eos, qui Plinium eo nomine reprehendunt, quum Plinius de lino revera loquatur, quod Ἰνδικὸν vivum, & Asbestinon dicebatur, & in India proveniebat. Multo imperitius agere, inter quos est Mercurialis. qui Plinium sic defendit, ut non neget quidem linum ab eo lapidem Carystium appellatum fuisse, sed Grecorum id auctorum exemplo fecisse contendat, quandoquidem & Pausanias ante ipsum Carpasium linum nominavit, & Strabo Carystium. De Strabone falsum est, ut supra ostendimus. Pausanias quidem vocat κάρπασιον λίθον, sed improprie, siquidem intelligit de Cyprio lapide: profecto videtur confudisse linum Asbeston cum Cyprio lapide, ea re inductus quod simili potestate contra ignes utraque esset prædita. Caterum quod à Plinio describitur Indicum linum, toto genere ac cælo diversum à Carystio, sive Cyprio lapide. Præterea nisi Plinius per linum vivum quid aliud intelligeret, quam Amiantum lapidem, non diversis locis (ne in tautologiam incidere) de iis tractasset. Nam Amianti lapidis meminit Plinius lib. 36. cap. 19. littera d. Huius etiam Amianti lapidis mentionem faciunt Georgius Agri-*

cola lib. v. de Natura Fossilium cap. 9. Andreas Casalpini lib. 2. de metallicis cap. 49. Antonius Musa Brassavolus Ferrariensis tradit, impostores lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendere, vendereque saepenumero pro ligno Crucis Servatoris nostri. Id quod facile credunt, cum igne non comburatur, quodque ligni modo plurimis constet lineis intercurtantibus. Amiantus lapis etiam fuit in aurea illa lucerna quam Athenis Callimachus fecit, oleo non nisi post annum dissipato, licet semper arderet.

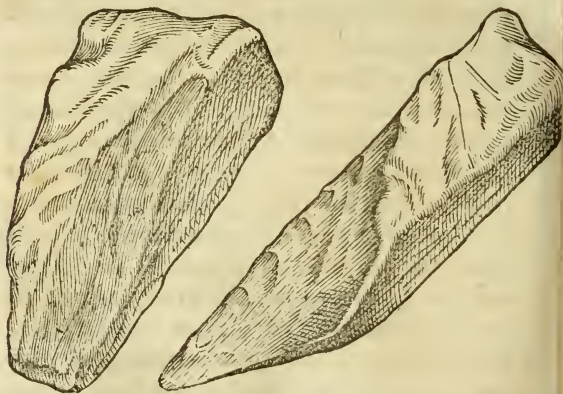
b In Itinerario suo.

c Libro 4. cap. 25.

C A P. CCV.

De Hematite.

HÆmatites à sanguine nomen habet, a vel quod aqua commixtus sanguineum colorem referat, vel quod sanguinem sistat. Germanice *Bluetstein*

vocatur. Color illi sanguine est obscurior, non ferrugineus, ac si quis ferri scobem minio nativo, id est

cinnabari commisceret. Quanquam interdum niger, interdum flavus, interdum ferri colorem habeat. Strias antimonii instar habet. Dum uritur, minii colorem imitatur.

Pulcher color ex Hamatite.

a Theophrastus lib. $\omega\epsilon\lambda$ $\lambda\theta$ $\omega\upsilon$ Hematiten dici vult, non quod tritus sanguineum succum reddat, non quod sanguinem sistat, sed quod similis sit $\alpha\iota\mu\alpha\lambda\eta$ $\xi\eta\epsilon\omega$ $\pi\epsilon\pi\eta\gamma\acute{o}\pi\iota$, arido sanguini, & concreto.

CAP. CCVI.

Genera, & loci natales.

Plinius de Hamatitibus generibus ita scribit libro 36. cap. 20. Sotacus è vetustissimis auctoribus quinque genera Hamatitum tradit, præter Magnetem. Principatum dat ex iis Aethiopico, oculorum medicamentis utilissimo, & iis quæ panchresta appellant, item ambustis. Alterum Androdamanta dicit vocari, colore nigro, pondere, ac duritie insignem, & inde nomen traxisse, præcipueque in Aphrica repertum. Trahere autem in se argentum, æs ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide Basanite. Reddere enim succum sanguineum, & esse ad iecinoris vitia præcipui remedii. Tertium genus Arabici facit, simili duritie, vix reddentis succum ad cotem aquariam aliquando croco similem. Quarti generis Elatiten vocari, quamdiu crudus sit; coctum vero Miltiten, utilem ambustis, ad omnia viliorem rubrica. Quinti generis Schilton, hæmorrhoidas reprimentem.

Hodie unum tantum genus supra descriptum pro Hæmatite habetur, idque videtur quartum esse Elatitè dictum. Rubricæ enim quamproximum est. Ad secundum genus Plinii videtur ille lapis referri

posse, cui minium nativum adnascitur. Nigricat enim, ponderosus est, & argentum, æs, ferrum, ac aurū in se trahit. nā propter argentum vivū, quod in se continet, eā naturam habet, ut metalla appetat, iisque uniatur. Si quis coloribus Hæmatitum genera distinguere velit, varia habebit, cum aliqui flavescant, rubescant, nigricent, & ferri colorem habeant. Lapis qui hodie pro Hæmatite habetur, in variis Germaniæ locis reperitur. Sæpe inter rubricas, & ferri fodinas, quales prope Ioachimicam vallem Bohemiæ, item circa Bressam sunt invenitur. Aliquando ex Ostracite nascitur, ut prope Hildeshemium contingit. Copiose etiam invenitur in Ilva, ubi ferri metalla sunt. Sed meliore fert Compostella Hispaniæ, qui constant figura angulosa, quemadmodum Pyrites, qui ferri nigricantis splendorem habet. Excoquitur in ferrum huius lapis, ac in cavernulis rubricam continet. Interdum, sed obscure ferrum trahere animadvertitur. Fit etiam Hæmatites ex Magnete usto.

Locus.

C A P. CCVII.

Natura, facultates, qualitates, dignitas, & valor.

Aliis omnibus præfert a Dioscorides friabilis & saturato colore, nigroque, qui per se durus & æqualis est, nulla sorde admista, aut septo intermedio, habetque cinnabari similem colorem, sed saturatiorem. Ustus, vinoque aspersus, minii colorem nanciscitur. Frigidæ, siccæ, glutinantis, at tenuantis, & astringentis est facultatis; quam obrem oculis cruore suffusis, & lachrymantibus, mirum convenit cum lacte muliebri instillatus, ac mulierum profluvia, dysenterias, hæmorrhagias, hepaticos, aliosque sanguinis fluxus compescit. Ex vino a serpe

Minii color ex Hæmatite.

Ad sanguinis fluxus.

serpentum ictus propinatur. Ad pulmonis ulcera *Ad spues*
 sanguinisque eiectiones à c Tralliano celebratur. *sanguini-*
 qui pollinem tenuissimum cum vino sepius à scrup. *nea.*
 uno ad scrup. quatuor non sine magna utilitate ex-
 hibet. Vilis est admodum hic lapis.

a *Libro v. de re medica cap. 101.*

b *Raphaël Volateranus in Comm. Urbanis lib. 27. de lapidibus tradit, eundē lapidem tritum cum melle, ophthalmiis, morbisque oculorum omnibus impostum mederi: ex aqua vero epotum, ad omnia venena prophylacticum esse: praterea digito gestatum victoriam contra lites omnes, gratiamque conciliare.*

c *Libro VII. cap. 1. circa finem miris laudibus Hæmatiten lapidem extollit, vide etiam ad hanc rem insignem, notatuque dignum, de hoc lapide, locum Aëtii lib. 2. tetrabibl. cap. 13.*

CAP. CCVIII.

Adulterium Hæmatitis.

A Dulterari solet gleba rotunda & densa lapidis Schisti (qualis est quæ eius radix vocatur) torrefacta in fictili inter cineres, donec ad corem colorem Hæmatitis reddat. Sed fraus deprehenditur, primum quidem interfectionibus. Schistus in laminas rectas frangitur. Hæmatites autem non eo modo. Deinde colore, Schistus enim floridum reddit, Hæmatites autem saturatiorem cinnabari similem.

C A P. CCIX.

De Hematite spurio triplici.

Nascitur in Silesia nō procul ab arce Lehnen-
 ci ad Boberum flumen lapis similis Hæmatiti
 ab incolis *Bluetstam*, *Braunstain*, aut *Braunfarbe* voca-
 tus. Is durus non est, eoque figuli tingunt fictili-
 Hirsbergi. Ustus crocum martis colore & effectū
 refert. nam ad sanguinis eruptiones compescenda
 utilissimus est. Alterum genus reperitur in ferri
 metallis, globosum, colore partim rubricæ, partim
 ferri nigricantis, friabile ob inæqualitatem, durum
 tamen. Hoc à Dioscoride describi videtur. Nam
 cæteri solidiores adulterari nequeunt, neque colo-
 re sanguineo, sed ferri perpoliti spectantur. In ho-
 genere quidam colore saturiore reperiuntur, cro-
 ceum pulvisculum fundentes, quales Pinio in Aæ-
 thiopia nascuntur. Tertium genus ferri rugineum &
 grave est rubrica obductum, & supra rubricam cre-
 ta pallida. Deinde tectum crusta simili Aëtiti, te-
 nuiore tamen, & fragiliore, quæ septi modo perva-
 dit ad intima. Lapis hic ad cotem croceum & san-
 guineum succū profert. Reperitur Aretii, ubi for-
 est acidulæ, congener Ostraciti. Vim habet astrin-
 gentem, & aliquantulum excafactoriam. & exte-
 nuantem, ut Dioscorides tradit, ideo exterit ocu-
 lorum cicatrices, & scabritias cum melle, fac-
 etiam ad lippitudines, oculos contusos, ac cruorū
 suffusos, cum lacte muliebri. Bibitur ad difficulta-
 tem urinæ, fluxusque muliebres, ac iis prodest, qui
 sanguinem reiecerunt.

*Ad san-
 guinis
 fluxus.*

CAP. CCX.

De Smiri lapide.

SMIRIS Germanice *Smergel*, Italice *Smeriglio*, Gallice *Emeri*, ad Hæmatitis tertiam Plinii speciem *Hamari-*
 referri posse videtur. Nam eam durissimam statuit, *tis.*
 ac vix ad cotem aquariam succum reddere, eumque aliquando croco similem asserit. Lapis est ferrugineo, ad nigredinem tendente, colore, adeo durus, ut gemmarii eo ad gemmas scalpendas, & arma expolienda utantur. Contunditur enim in pulverem tenuem papaverini seminis instar, aut paulo minorem, deinde addito oleo vel aqua operi adhibetur. Tantam habet duritiem, ut eo vitra non secus, ac si Adamas verus esset, scindantur. Ad loricas annu- *Ad lori-*
 latas emundandas, & à rubigine liberandas, vasi *cas mun-*
 rundo cum loricis imponitur, quo frequenti ro- *dandas.*
 tatione commoto, ac hinc inde iactata lorica, Smirisque pulvere per annulos sæpius decidente, partesque illius affricante, ita lorica abstergetur ut nova videatur. Enses etiam hoc lapide, aliaque arma expoliuntur. *a* Ad gingivas humentes, & dentifricia Smiris pulvis etiã adhibetur. Abstergentem enim habet facultatem.

a Smiridis facultates demonstrant Dioscorides, & Petrus Andreas Matthiolus lib. v. cap. 123. de simplicium medicamentorum facultatibus. Oribasius lib. xv. Collect. Medic. de lapidibus. Aetius lib. 2. tetrabibl. cap. 26. V. Cl. Claudius Salmasius, Smiris per simplex i, non Smyris, scribendum tradit, libro (cap. 62. huius libri) citato, fol. 1101. Cuius hæc sunt verba: Smyris etiam veteribus notus lapis, quo gemmas atterebant, ac poliebant, Dioscoridi ζμείρις

dicitur. sed legendum ζμίεις, ex Hesychio. ζμίεις λίθος ἔστιν, ἣ τὰς ψήφους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι: quo gemmas atterunt gemmarum scalptores. Hesychius: ζμίεις, ἀμυξ εἶδος, ἣ σμήχονος σκληρὰ ἔστι λίθων. Smiris quoque hodie id nomen habet, & eundem usum exhibet &c.

C A P. CCXI.

De Schisto.

Schistus, seu scissilis lapis, friabilis, & scissilis est. Sunde nomen habet. componitur, & cohæret instar salis ammoniaci. Glebas habet duas, & rotundas quæ Schisti radices vocantur, quibus usti olim Hæmatites adulterabatur. Fraus deprehendebatur quod in rectas laminas frangebantur, quocumque Hæmatiti non contingebat. Crocei est hic lapis coloris si optimus fuerit; alias nigricat, laminas habens tenues invicem hærentes ut lapis Specularis splendentes, & perspicuas, per quas si Sol inspiciatur videtur croceus. a Plinius ex Sotaco Schistum Anthraciten vocari, nascique in Aphrica nigrum, attritumque aquariis cotibus, reddere ab ea parte quæ fuerit à radice, nigrum, ab altera croci colorem, utilemque esse oculorum medicamentis asserit. Reperitur in Bohemia, Romæ in Vaticano, ac in Montacuto prope Anglarium; cuius montis cacumen ex hoc lapide constat. Videtur Talci quedam species; sed hac ratione à Talco differt, quod in rectas laminas scindatur. Talci vero laminæ flexiles sunt, ac vario modo complicatæ.

a Lib. 36.
cap. 20.

CAP. CCXII.

De Ostracite.

Ostracites à testa, a quæ Græcè ὄστρακον dicitur, nomen habet; testæ enim similis est, crustosus, & scissilis. Testa superiori ablata, alius continetur lapis in plures scissilis, intercedente semper crusta, nõ lamina, ita ut plures lapides Aëtitæ uno lapide contineri videantur. Ab hoc differt Ostracites Germanorum, vulgo *Topfstein*, seu olla fossilis. Nam argilla potius videtur, quam lapis. Has ollas *Ollares lapides.* Æthnici olim cineribus mortuorum impositis teluri committebant. Molles sunt in terra, exemptæ in aëre lapidescunt. Ostracite à nobis ante descripto utuntur mulieres pumicis loco ad pilos auferendos. Potus in vino drachm. pondere menses fluentes sistit. Ad nomas, & mammaram inflammationes imponitur utiliter. A purgatione sumptus conceptionem prohibet. Tertia species ad gemmas *Ad mensuram suorum.* à Plinio refertur, quam etiam Ostraciam appellat *Ad impediendam conceptionem.* his verbis lib. 37. cap. 10. Ostracias, sive Ostracitis est testacea durior, altera Achatæ similis, nisi quod Achates politura pinguescit: duriori tanta inest vis, ut aliæ gemmæ fragmentis eius scalpantur. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere. Hæmatitis etiam species quædam Ostraciti similis est. *Locus.* Reperiuntur hæ species omnes in variis Germaniæ locis. in Italia prope Levanen qua tenditur Aretium, in collibus fabulosis, & argillofis, ubi Geodes invenitur, ibi & Ostracitis.

a Juniores Græci (teste Georgio Agricola lib. v. de Natura Fossilium cap. 19.) ὄστρακον nominarunt, ut ab Ostracorum testis distinguerent. Plura de hac re

C A P. CCXIII.

De lapide Samio.

SOlet hic lapis in terra Samia, quæ linguæ adhæret, & alba est, reperiri: eo utuntur aurifabri ad nitorem auro comparandum. *a* Facultatem habet astringendi, & refrigerandi. candidior & durior cæteris præfertur. partus accelerat, & conceptus custodit ut Aërites. Interdum hic lapis nigricat. tum à nonnullis exhebenus aut ebur fossile vocatur.

a Samii lapidis facultates, & multa plura, tractant Petrus Andreas Matthiolus in Dioscorid. cap. 130. lib. v. de re medica. & Andreas Casalpini lib. 1. De Metallicis cap. xi. ad qua loca lectorem relegamus.

C A P. CCXIV.

De Talco.

*Stella
serra.*

*Argyro-
damas.*

TAlcum Germanice *Talck*, à nonnullis *Stella* terræ appellatur, quod stellarum instar, argenteoque nitore splendeat. Putant nonnulli veterum fuisse *Argyrodamantem*, quia ignis iniuriis resistit. Lapidem *Speculari* simile est *Talcum*: item *Schisto*, à quo distat non solum colore, sed & quia non in rectas laminas scinditur, flexiles enim sunt, & vario modo complicatæ. Extenuissimis laminis argenti æmulis constat. igni resistit, in eoque perenne est. Nam neque funditur, neque comburitur, neque colorē amittit: propterea *ellyphnia* ex eo complicata

cata fiunt, ut ex Amianto lapide. Talcum plerumque candidum & argentosum habet colorem. Ex eo chymici eliciunt oleum ad æs dealbandum, ac figuli fictilibus eius opera argenteum dant nitorem.

Talco utuntur etiam mulieres ad faciem eximie dealbandam, in liquorem prius solvendo. Contunditur in pollinem tenuissimum pistillo ferreo, postea forti ollæ committitur, operculo addito: ferreis deinde filis ligatur, figulari creta illinitur, in Sole triduo siccatur, ac tandem furno vitriariorum, ubi maximæ flammæ sunt, imponitur. Post triduum aut quatrimum eximitur, vas frangitur, & si in calcem redactum sit, servatur, sin minus, repetitur labor, donec perfecte calx dealbuerit. Postea super Marmor Porphyreticum accommodatur, humidissimoque loco relinquitur, donec in liquorem solvatur, ad prædicta utilem, a Ioanne à Porta teste. Alii ad prædictum usum Talci pollinem cum cochleis ollæ immittunt, ut Talcum devorent. ubi devorarint, cum testis tufas vitro imponunt, ac ab iis aquam extillant pro mulierum magonio, ut dixi.

*Talcili-
quor.*

*Alius li-
quor ad
fucum.*

Avicenna auctore, Talci lapis periculosus est si devoretur, propterea ut solvatur eget magna industria. Frigidum est Talcum in primo, siccum in secundo gradu. astringit, retinet sanguinem. prohibet abscessus mammillarum & testiculorum, & qui post aures fiunt. Infunditur dysentericis, ad sputum sanguinis, fluxum menstruorum & hæmorrhoidarum. datur cum aqua plantaginis. Talci genera variis coloribus distingui possunt. Reperitur genus quoddam crustosum & fragile in colle petræ sanctæ, quod ignis non absument, ac aliqui Galaicon *Galaicō.* b Plinii putant.

a Libro x. Magiæ Naturalis cap. 19.

b Libro 37. Naturalis historiæ capite x. littera k k.

C A P. C C X V.

De Selenitide, ac lapide Speculari.

Selenites à Luna nomen obtinet, quod decre-
 scente, vel accrescente Luna augeatur, vel mi-
 nuatur. à Romanis olim Lunaris gemma vocaba-
 tur. Nam Selenites inter gemmas ponebatur. *a* Pli-
 nius ex candido translucere melleo fulgore, imagi-
 nem Lunæ continere, eamque reddere in dies sin-
 gulos crescentis minuentisque numero, nascique
 in Arabia scribit. Alii lacteo colore esse, noctuque
 non solum lucere, sed loca proxima illustrare affir-
 mant. *A b* Galeno hæc gemma Aphroselenitis,
 quasi Lunæ spumam dicas, vocatur. *c* Dioscorides
 Selenitem vocari scribit, quia noctu invenitur ple-
 nus Luna crescente. Elbertus tradit nasci in quo-
 dam genere testaceorum in India, Perside & Ara-
 bia. Ego neque Seleniten, neque alium lapidem
 noctu lucentem unquam vidi, nec neotericorum
 aliquem deprehendi, qui vere ostendere potuerit,
 quænam fuerit veteribus Selenitis gemma. Non-
 nulli existimant Margaritas esse, quod *d* Garfæ ab
 Horto medici proregis Indiæ testimonio plenè re-
 periantur crescente Luna, ac post plenilunium si
 capiantur, cum tempore minuantur & decrescant,
 ut è contra si ante capiantur, in eodem statu per-
 maneant. Deinde quod candidæ, & læves sint, ac
 in iis corniculatæ Lunæ imago (postulante id pro-
 pter corporis umbram, & subiecti corporis reflexionem, spherica figura) appareat. cui accedit,
 quod ad comitiales propinentur, & à mulierib⁹ ad
 pericula evitanda gestentur; ut olim Selenites. Ve-
 rum

a Lib. 37
cap. 10.Margari-
ta an sint
lapides
Seleni-
ta.

rum quia à nullo veterum, neque à Plinio Margaritas hoc nomine appellatas deprehendo, aliã gemmam Selenitidis nomine notatã fuisse non dubito.

Recentiores lapidem Specularem, quem Germani *Specularẽ*
vnser lieben Frayven eys appellant, Selenitem sta- *lapidẽ re-*
tuunt. Quod facile Lunæ imaginem in se recipiat, *centiores*
variisque modis visui offerat. Lapis hic Crystalli in- *statuunt*
star pellucidus est, ac in bractæas tenuissimas scinditur. *Selenitẽ.*

omni papyro vulgãri tenuiores, nec propterea diaphanitatem amittit. Aliqui alumen Scaiolæ vocant, cum tamen alumen non sit, neque eius saporem habeat. In igne in pulverem candidissimum facile vertitur, quo mulieres ad faciem dealbandam, & rugas depellendas utuntur. Ad quæ commodior est hic lapis, si in liquorem solvatur, ut in capite de Talco explicavi. Tener est hic lapis, flexilis, ac in gypsum facile excoquitur. Laternis, & fenestris cõficiendis inservit vitri instar. Maxima eius quantitas in Moscovia invenitur, item in Hispania, Cy-

Alumen
Scaiola.

pro, Cappadocia, Sicilia, Africa, in agro Bononiensi, in Thuringia, Saxonia, Marchia, in Misnia ad Salam, aliisque locis Germaniæ. Reperiuntur Spe-

Locus.

culares lapides variis coloribus, mellei, nigri, & fuscisci, sæpeque Saxo Marmoreo implicantur, aliquando laterculis distinguuntur, aliquando sexangula figura excrescunt, ut Crystalli videantur. Ex omni lapide Speculari, si uratur, Gypsum fieri potest. Plinius de lapide Speculari sequentia scribit. Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quassibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota, sed intra centum millia passuum, circa Segobricã urbem: iam & Cyprus, & Cappadocia, & Sicilia. nuper inventus in Africa: postferendi tamen omnes Hispaniæ & Cappadociæ mollissimis,

Colorum
diversitas.

a Lib. 36.
cap. 22.

398 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
finis, & ampliffimæ magnitudinis, sed obscuris.
Sunt & in Bononiensi Italiae parte maculofi, com-
plexu Silicis alligati, quorum tamen appareat na-
tura, fimilis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur
profunda altitudine. Nec non & saxo inclusus,
sub terra invenitur, extrahiturque aut excidi-
tur. Sed maiori parte fossili natura, absolutus
segmenti modo, nunquam adhuc quinque pe-
dum longitudine amplior. Humorem hunc ter-
ræ quidam autumant Cryſtalli modo glaciari; &
in lapidem concreſcere manifeſte apparet: quod,
cum feræ decidere in puteū, tales, & medullæ ex
offibus earum, in eandem lapidis naturam, poſt
unam hyemem, figurantur. Invenitur & ni-
ger aliquando. Sed, candido natura mira; cum
fit mollitia nota, perpetiens ſolis, rigorisque.
nec ſeneſcit, ſi modo iniuria abſit, cum hoc etiam
in cementis multorum generum accidat. Inve-
nere & alium uſum, ramentis quoque circum
maximum ludis Circenſibus ſternendi, ut ſit in
commendatione candor. Haecenus Plinius lib. 36.
Natur. Hiſt.

b *Libro 9. de ſimplicium Medicamentorum Faculta-
tibus.*

c *Libro 1. Aromatum & ſimplicium hiſtoria cap. 57.*

C A P. CCXVI.

De Gyſſo lapide.

GYſſum a proprie dicitur calx ex lapi ſibus qui-
buſdam uſtis, ſed exigua, & brevi uſtione. La-
pides autē illi unde Gyſſum ſit Alabaſtro non ſunt
diſſimiles. à Gallis Gyſſum *du plaſtre ou du gyps* voca-
tur, à Germanis *ſpat*, vel *gyps*, ab Italis *geſſo*, ab Hi-
ſpanis

spanis yesso. Reperiuntur huiusmodi Gypsi lapides variis coloribus, qui tamen usti albi redduntur. Vulgares illi lapides qui Alabastri nomē habent, & unde vascula fiunt, facillime in Gypsum ustione vertuntur. Huiusmodi in Mysnia, comitatu Burgundia, ac in agro Volaterano inveniuntur. Splendent, & lævorem suscipiunt, tantumque deest durities, ut inter nobilia Marmora sint. Gypsum adstringit, emplasticum est, & obstruit. Ad sanguinis eruptiones impositum convenit, citissime enim postquam madefactum est lapidescit, ideoque etiam potum strangulat. Quod ustionem non est expertum, ex oxycrato impositum repercutit: Maximi usus est ad statuas ingentes, & levissimas faciendas: Nam ex lana, vel stupa linea, aut cannabina, vel sæno, semiformatæ statuæ Gypso humido & molli obducuntur, ut tenuem crustam nanciscantur, deinde formantur. Formatæ ingenti mola, muroque exigua portiuncula annexæ, spectatorem in admirationem trahunt. Cum polline lapidum duriorum, plumbi pulvere, & lacte, in veros lapides transit, ac, si colores adiiciantur, Marmor pondere, nitore, & colore mitatur quam proxime. Pictoribus etiam Gypsum inservit, eo enim colores commiscent, ac ex massa venicilla duriora conficiunt, quibus absq; alio humido quævis pingunt; hoc vocant ficcis coloribus pingere.

*Gypsum
strangulat.
Ad statuas.*

*Coloribus
ficcis pingere
quid sit.*

- a *Gypsi descriptionem, & plura ad Gypsum pertinentia, tradidi in comm. à me editis, in praxin Auream Ioannis Stockeri, excus. typis Ioannis Maire typographi celeberrimi Lugd-Bat. Anno 1634. in 12. fol. 123- ad que lectorem relegamus.*

C A P. CCXVII.

De Pumice.

PUmex Virgilio lapis bibulus, item spongia, ut & Vitruvio, quod spongię instar fistulosus sit, dicitur. Lapis est erosus, spongiosusque, exiguis cavernulis seu foraminibus plen⁹. Græce κίσσημις. quod veluti à vermiculis, qui κίτες dicuntur, sit exesus. Ἀλκυόριον à Theophrasto vocari putāt, quod è marina spuma coact⁹ sit. Germanice *bymstein, pins-, kratzstein*, quia in Balneis eo ad cutem fricandā utuntur dicitur. Gallice *pierre ponce*, Italice *pumice*, Hispanice *piedra espongia*. Pumicis nomine etiam appellantur erosa saxa, in ædificiis quæ musæa vocantur dependentia ad imaginem specus arte reddendam. talia inveniuntur prope *Rotvvilam* ad Neccarum.

C A P. CCXVIII.

*Pumicis genera, loci natales, & facultates eiusque usus.**Locus.*

Differunt inter se Pumices colore. sunt enim aut nigri, ut Siculi, aut cinerei, aut candidi, alii molles sunt, manibusq; teri in arenam possunt, alii duri. omnes rari sunt, & leves, ac ob fistulas, aërem que iis contentum, aquæ innatant quamvis magni. Inveniuntur in Melo, Sciro, Æoliis insulis, in Nisyro insula, Sicilia, in Campania ad montem Moderum, & Vesuvium, in Ænaria, & ad confluentiam Germaniæ, item in littoribus maris undis detrusis & in tractu maris Tyrrheni. Veteres è spuma maris coalescere in insula Cyclade, & Nisyro testantur a Sæpe ab exustione, aut coctione lapidum fit, ut circa Ætnam, & in collibus Mysiæ. Probantur cando

Electio.

candore, minimoque pondere, & ut quam maxime spongiosi, aridique sint, ac teri faciles, nec arenosi in fricando, quique ex capillis canescentibus coagmentati videntur, ut alumen scissile. Hi ad corpora fœminarum læviganda soli utiles sunt. Usus etiã Punicum est ad lævigandas telas pro pictoribus, *Propictoribus.* item ad corpora fœminarum vel virorum fricanda in balneis. Vis eorum in medicina est, bPlinio teste, extenuare, siccare, trina ustione, ita ut torreatur carbone puro, ac toties vino restinguantur albo. Lavantur deinde ut Cadmiã, & siccati conduntur quam minime uliginoso loco. Usus farinæ eius oculorum medicamentis adhibetur, quia ulcera purgat leviter, expletque cicatrices, & emendat. Quidam tertia ustione refrigeratos potius quã restinctos terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitum, verendorumque ulceribus utilissima. Fiunt ex his dentifricia. Theophrastus auctor est potatores in certamine bibendi præsumere farinam eius, sed nisi immenso potu impleantur periclitari, tantamque refrigerandi naturam esse ut musta fervere desinant Pumice addito.

a *Punicem, ambustum esse lapidem in montium concavitatibus, omnes fere fatentur natura operũ exploratores. ob id enim sapius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuvius, qui hoc tempore, ingentibus flammis exarsit cum magno Puteolorum & adiacentium locorum detrimento, igne in terra visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quam plurimi referti sunt montes, eoque præsertim, quod pissasphaltum dicunt.*

b *Libro 37. Naturalis historie capite 21. littera d.*

CAP. CCXIX.

De Poro, Topho, aliisque lapidibus Pumici cognatis.

POrus, vel Tophus, Græce $\omega\acute{\alpha}\rho\epsilon$ dicitur, Germanice *Topffstein*, vel *Tugstein*. Asper est, facileque in arenam resolvitur, scaber natura. fortassis lapis Sabulosus Thomæ Erasti est, qui prope Heidelbergam invenitur, & ad Podagram ab ipso prædicatur. Porum Plinius lib. 36. cap. 17. Cherniter vocat, sed Sarcophagi species est. Ad Pumicis & Tophi speciem proxime accedit salis spuma, quæ dum patinæ aqua falsa plenæ ebulliunt illa effluere in Tophū solet. Tales tophi in salinis Burgundia, & ad Oeni vallem colliguntur. Fistulosi, ac spōgiosi, qui Halæ in valle Oeni *Salt Zepstein* vocantur albissimi sunt. Burgundici duriores, graviores, solidioresque lapidis fere instar, colore minus albo & interdum subrubente, ab incolis Salegre appellantur. Hi Tophi aviculis, quæ in caveis aluntur, exhibentur: quia eius usu recreantur, cum alio sale pereant. Quod sane mirum, nullo manifesto discrimine inter hoc sal & reliquum apparente. Ad Tophi vel Pumicis genera referri potest Acopis Plinii nitro similis, pumicosa, aureis guttis stellata, quæ fortassis lapis ille est qui in Ilva, & alibi, ubi alumina fossile & chalcantum effoditur, reperitur. Sed hunc lapidem quidam Assium putant, qui etiam Pumici similis est. In Tmolo monte gignitur lapis Pumici similis rarus inventu, qui quater in die colorem mutat, Plutarcho teste, ubi Pactoli fluvii mentionem facit. A Pumice non multum distant, spuma maris Halosachne, Alcionium pertraum, a Adarces, & Paretonium. sed quia a terræ genera paullo indurata commodius referuntur.

Lapis Sabulosus.

Cherniteres.

Salegre.

Acopis.

Halosachne.
Alcioniū.
Adarces.
Paretonium.

tur, illorum descriptionem in alium locum refero.

2 Adarcis descriptionē tradit Plinius lib. 16. Naturalis historiae cap. 36. littera e e. Eamque lib. 32. cap. x. littera t. Calamochnum vocat. De Adarce consule V. Cl. Claudium Salmasium libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 301. Sunt quidam qui existimant Adarcem Plinii esse Pallam Marinam, sed male: siquidem Palla Marina in mari tantum nascitur, non in paludibus aquae dulcis, & ibi non arundinibus, neque herbis inherens visitur, sed in sicco reperitur littore, undis simul cum alga proiecta, pile omnino similis, quae in lactantium hedorum ventriculis, ex exuctis una cum lacte pilis, plerumque reperitur: adde quod Palla Marina gustata nec acris, nec caustica (ut Plinius inquit) est. Huius etiam Palla Marinae meminit Galenus lib. 1. de Composit. Medic. secund. loc. quam σφαίραν θαλασσίαν vocat. quem locum Interpres Cornarius vir alioquin Doctissimus perperam spongiam interpretatur. Qui vero Pleniorē Palla Marinae cupiat habere descriptionē consulat Conradum Gesnerum lib. de Aquatilibus cap. de Palla Marina.

C A P. CCXX.

De Sarcophago, & Asio, seu Assio lapide.

Sarcophagi vulgo hi lapides vocantur quibus mortuorum sepulchra teguntur. Verum hoc loco veterum Sarcophagum describo, seu Assium lapidem qui in Asso Troiadis carnem exedens reperitur, de quo sequentia Plinius lib. 36. cap. xvii. In Asso Troiadis Sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi con-

stat intra quadragesimum diem, exceptis dentibus. Eius generis & in Lycia saxa sunt, & in Oriente, quæ viventibus quoq; adalligata erodunt corpora. Mior est autē servandis corporib⁹, nec absumendis, Chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt: Parioque similis candore, & duritie, minus tamen ponderosus, qui Porus vocatur. Assius gustu salsus, podagras lenit, pedibus in vase ex eo cavato inditis. Præterea omnium crurum vitia in iis lapidicinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitentur. Eiusdem lapidis flos appellatur in farinam, quæ mollis ac perinde efficax. (pro appellatur, legerem præparatur.) Est autem similis Pumici rufo. Admixtus æri Cyprio mammaram vitia emendat; pici autem resinæve, strumas & pnos discutit. Prodest & pthificis linctū. cū melle vetera ulcera ad cicatricem perducit, excrescentias erodit, & ad bestiarum morsus utilis. Repugnantia curationi suppurata siccatur. fit & cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento. Hactenus Plinius. b Galenus Assium lapidem ait esse non durum, sed laxum, friabilem, consistentia & colore quasi Tophi. Innutriti ei quiddam farinæ tenuissimæ ad simile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere visitur, quod petræ Asiæ florem vocant. Essē vero subtilium partium, ut sine morfu carnes nimis molles & fluidas eliquet. Petram vero in qua nascitur similem, sed infirmiore vim habere: salsedinem quandam in gustu florem participare. c Dioscorides Assiam inquit seligendum colore Pumicis, levem, fungosum, friabilem, habentem venas luteas ad inum actas. Eius flos salsugo subflava est, summo lapidi insidens, tenuis, nunc alba, nunc instar pumicis ad lutetum vergens, linguam aliquantulum mordens. Auctorum præcedentium testi-

*Cherni-
tes.
Porus la-
pis.
Ad poda-
gram.*

*Ad mam-
mas &
strumas
panosque.
Pthifin.*

Elefio.

testimonio Affius lapis detergentem, exiccantem, leviter exedentem, & discutientem habet facultatem, proculdubio propter nitri, & salis, aluminifque mixturam qua constat.

Hodie vix dignoscitur Affius lapis. Matthiolus *Vbi reperiatur.* circa Tridentum in Vitrioli minis prope montem Liveginem reperiri existimat: propterea quod notæ convenient. Reperitur enim ibidem lapis levis Pumicis instar spongiosus, frangibilis, venisque luteis. Alii Germanorum Tophum, aut illi admodum similem, eum qui reperitur in Ilva, & ubi alumen fossile, & chalcanti vena foditur, colore candido instar sacchari, venis vel maculis luteis, gustu subastringente, & linguam modice mordente, iterum eum qui ibidem sine maculis luteis, Pumici similis, fungosus, cum superficie sali simili, sed lapidosa & insipida, invenitur, esse existimant. Vel etiam eum, qui durior est, venis se intersecantibus in profundum, quique exterius in tenuem farinam candidam solvitur, modice mordentem, qui eius flos est. Non emanat autem flos luteus, nisi ex habente maculas luteas, cuius sapor etiam est efficacior. Hi profecto lapides omnes, qui alumen, nitrum, & sal in se continent, ac leves, & spongiosi, non inepte pro Affio lapide haberi possunt, præsertim quod propter prædicta mineralia iis contenta, easdem facultates, quæ Affio ab auctoribus tribuuntur, habeant.

a Hoc lapide, quod carnes absumat, utebatur antiquitas, ad defunctorum sepulchra, ut absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent, ob idque Græci appellavere sarcophagum. Quod manifeste declarat Dioscorides, cum inquit, *Ἐσφοδὸν σαρκὸς φάγον* γίνονται, id est, loculi defunctorum carnes absumen-

tes ex eo fiunt; omnes interpretes male σσποι pulvere interpretati sunt, excepto Plinio, loco ab Auctore iam tradito, qui mentem Dioscoridis probe assecutus videtur. Quod idem nobiscum sentit V. Cl. Claudius Salmasius libro (cap. 62. huius libri) citato fol. 1204. littera c, cuius hæc sunt verba. Græci σσγῆς vocant arcas mortuales. Ea ex sarcophago lapide etiam fiunt, quas appellat σσγῆς σσγροφῶδῆς Dioscorides. Sic tamen vulgo hæc vertunt: Fit ex eodem etiam farinæ modo pulvis minuendis carnibus utilis. Quæ nihili sunt, modumque quo hæc legenda ac distinguenda sint, ibidem tradit, multaque de Affio.

b Libro IX. de simplicium medicamentorum facultatibus.

c Libro V. de re medica cap. 99.

C A P. CCXXI.

De Phrygio lapide.

Phrygius lapis, a Plinio teste, gentis nomen habet, estque gleba pumicosa: uritur ante vinum perfusus, flaturque follibus, donec rufescat, ac rursum dulci vino extinguitur, & hoc trinis vicibus, tingendis vestibus tantum utilis. b Dioscorides in Cappadocia inveniri tradit, eumque, qui pallefcit pondere mediocris, absque solida compage, ac lineis albis Cadmiæ instar distinctus est, cæteris præfert. Vim habere ait astringendi, expurgandi, & crustas inducendi, lavarique ut Cadmiã, usumque eius esse sive crudus sive combustus sit. c Galenus oculis utilem facit. item ad ulcera & scabritias. Hodie ignotus est hic lapis, quia tamen tingendi vestibus utilis fuit olim, aliqui chalcanti glebamque ad tingendum utilis est, Phrygium esse lapidem
opi

spinantur. huiusmodi glebæ pallent, candicant, viscescunt, aut cinereæ sunt. pallecentem habeo quæ astringit & mordicat ut chalcantum, ac propterea eisdem viribus prædita est.

- a Libro 36. *Naturalis historia cap. 19. littera k.*
 b Libro v. *de re medica cap. 89. Huius etiam meminerunt Galenus lib. 9. de simplic. medic. facultat. Paulus Aegineta lib. VII. littera λ. Aërius lib. 2. Tetrabibl. cap. 21. Inter Neotericos Andreas Casalpini lib. 2. de Metallicis cap. 52.*
 c Galenus lib. 9. *de simpl. medicam. facultat.*

C A P. CCXXII.

De Agerato.

Phrygio lapidi non dissimilis videtur Ageratus, quo a Galenus coriarios usos fuisse testatur, unque digerentis & astringentis facultatis esse asserit, quamvis gustu evidentem astringentem, aut crimoniam habere non videatur. Ad columellæ inflammationes utilissimus est. ut hinc colligi possit, non tam acrem esse, quam Phrygium lapidem, radicatur etiam hic lapis ad nitorem calceis conciliandum.

- a Libro IX. *de simplicium medicamentorum facultatibus.*

C A P. CCXXIII.

Lapis Spongiæ.

Spongiæ lapides in se continent candidos, friabiles, qui in succum lacteum solvuntur. facultate attenuandi absque insigni caliditate, ad calculos

Cysteolithus.

renum & vesicæ frangendos utiles, quique ob illam facultatem Cysteolithi vocantur. propinquantur autem ex vino.

C A P. CCXXIV.

De lapide Renali.

AD Ostracitis, aut Geodis species lapis hic referri posse videtur: tegitur enim crusta ferrea sat dura, sub qua latitat lapis rotundus Renis figura. Invenitur prope Pragam, colore est terreo subrubro, cortex terreo tantum: nullas hactenus ipsius facultates expertus sum.

C A P. CCXXV.

*De Hysterapetra.**Hysterolithus.*

Agricola *a* narrat, in Diœcesi Trevirensi, cum fundamenta arcis Erebreitsteinensis eruerentur, inventos fuisse lapides nigricantes, & duros qui muliebrè pudendum exprimerent. hos *b* Cardanus ob similitudinem Hysterapetras vocat. rectius Hysterolithi dicerentur. Addit Agricola etiam Mariæburgi inveniri. Nullius sunt usum quod sciam, -

a Libro v. de Natura Fossilium cap. 14.

b Libro VII. de subtilitate.

C A P. CCXXVI.

De lapide Iudaico.

Iudaicus lapis olivæ speciei subrotundus, tener & friabilis est, striis secundum longitudinem distans.

discurrentibus, & æquidistantibus, ac si arte factæ essent.

Colore est albo, aut subcinereo. Ab *a* Aëtio lapis Syriacus, ab aliis Phœnicites, Pyrene, vel Eurrhe^o, *Phœnicites*, à Plinio *b* Tecolithos vocatur, quasi lapidem frangens aut liquefaciens. Tritus enim aut aqua calida exhibitus difficultati urinæ medetur, ac calculos vesicæ & renum rumpit. Aliqui sexum distinguunt, & minores fœminas, ad vesicæ lapidem fundendum utiles, maiores masculos, inter quos aliqui sunt longiores minimi digiti quantitate, ad renum lapidem expellendû commodos arbitrantur, *Pyrene*, *Eurrheus*, *Tecolithus*. *Ad calculum*.

Reperitur in Iudæa, & Silesia.

a Libro 2. Tetrabibl. cap. 19.

b Libro 37. Naturalis historie cap. x. littera c c c.

c Plura qui de lapide Iudaico scire desideret consulat Dioscorid. & Petrum Andream Matthiolum lib. v. cap. v. Item Andreae Cesalpini lib. 2. de Metallicis cap. 45. Aëtius lib. 2. tetrabibl. cap. 19. Iudaici lapidis meminit. Cuius hæc sunt verba: est & aliis facultate insignis è Syria Palestina delatus, forma conspicuus, lineis tanquam tornatilibus intersectus, Iudaicus, vel Tecolythus appellatus, ad calculum renum efficax tritus, & è calida potus: nec segnior

¶ IO DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.

est ad vesicæ calculos. Tradit Nechepson, Tecolithum cum aqua subactum ad glutinis consistentiam, & abrasis pilis sumini ac pubi applicatum vesicæ calculos frangere, ut merito canatur:

Salve Arabum mare, Tecolythum mortalibus ægris

Largitum ad morbos nobile præsidium.

Ex oleo etiam myrtino illitum podagricis confert.

C A P. CCXXVII.

De Trochite, & Entrochio.

CUM Iudaico lapide cognationem habet Trochites, Germanice *Spangstein*, aut *Rederstein*, quia rotæ, aut tympani refert figuram, appellatus. Pars eius rotunda lævis est, utraque vero plana habet modiolum, à quo, ut in rotis fieri solet, radii eminentes ad extimam orbis partem ita procedunt, ut inter illos striæ fiant. Fractus lapis Iudaici instar nitet, & lævis est. Frangitur autem, ut ille, in obliquum, longum, & latum. Ex Trochitis nondum separatis constat Entrochos, ita ut plurimorum Trochitarum sit coniunctio. Coniunguntur autem invicem suprapositi tam eleganter, ut arte videatur coniunctio facta. Nam radii unius alterius striis inferuntur, quemadmodum in commissuris cranii humani videre licet. Interdum viginti hoc modo committuntur. Dū æqualiter teres est Entrochos, radios eminentes habet, & cingulum; dum inæqualiter, mediaque pars tumet, & extrema strictiora sunt, similes habet radios, vel nullos, & tum cingulo plerumque caret. Differt colore Trochites unus ab alio. Nam reperiuntur albi, cinerei, ac lutei. Differunt etiam magnitudine. Maximus latus est digitum transversum, crassus tertiam eius partem,

tem, aut amplius. Reperitur in Saxonia ad Hildeshemium ultra montem Mauricii in commissuris Marmoris, in cinereo candidi, & in terra glutinosa, item in Italia, & prope arcē Spangenberg in monte eiusdem nominis, à quo credibile est lapidi nomen Germanicum datum esse.

CAP. CCXXVIII.

De Morochtho lapide.

MOLLIS est hic lapis, alias Leucophragis, Galaxias, aut Graphida, quia usum calami scriptorii præstat, appellatur. a Georgio Agricola teste nascitur in Saxonia, & prope Hildeshemium, ubi *Milchstein* vocatur. Dioscorides in Ægypto reperiri asserit, itaque ad lineas vestes dealbandas, quia tener est, facileque in liquorem solvitur, utilem esse scribit. Ac præterea poros corporis referare, ac in-

primis conferre sanguinem expuentibus, cœliacis, iisque quibus vesica dolet, si ex aqua propinetur. *Ad sanguinis sputa.*

Ad fluxus matricis cum lana pessi forma imponitur. Commiscetur etiam collyriis ad cavitates oculi explendas, lachrymasque sistendas. Cerato admixtus cicatricem promovet. exiccantem enim, sed vix ad-

stringentem habet sine morfu facultatem. Reperiuntur in Saxonia Morochthi duri, & in fossa arenaria Hildeshemiana qui nigri sunt, & lacteum succum emittunt. Hi Germanice *ein schvvertzer milchstein* vocantur. Variat enim colore hic lapis. nam aliqui

Vbi reperiantur.

*Differen-
tia à Ga-
lactite &
Melitite.*

aliqui subvirides, nigri, & mellei sunt coloris. S
differentia statuenda sit inter Morochthum, Ga-
lactiten, & Melititen, Morochthus lacteum suc-
cum edit absque mellis dulcedine, deinde neque al-
bus, neque cinereus est. Galactites vel albus, vel ci-
nereus, lacteum succum absque mellis sapore emit-
tit. Melitites vario colore lacteum succum, sed mel-
leo sapore promit. Reperiuntur etiam Morochth
in Apennino, Lunensi regione, & Etruria, ubi
pictores, & mathematici ad lineas ducendas eo
utuntur. Nitet dum durior est, saponis aut gem-
mæ instar, lineasque notat siccus, non madefactus

a *Libro v. de Natura Fossilium cap. vi.*

b *Libro v. de re medica cap. 109. Plura Petrus Andrea
Matthiolus in idem caput, Aëtius lib. 2. Tetrabibl
cap. 16, & Andreas Casalpinus lib. 2. de Metallica
cap. 60. tradunt.*

C A P. CCXXIX.

De Galactite.

Galactites lapis à Morochtho parum differt, ob
quam causam itidem Leucas, Leucogea, Leu-
cophragis, & Synephites vocatur. Germanice *Milch-
stein*, lacteum enim succum, licet cinereus sit, emit-
tit, & dulcis est. a Dioscoride teste, laudatur ad ocu-
lorum fluxiones, & ulcera. Custoditur aqua tritum
in plumbea pyxide ob vim glutinis, quæ in eo conti-
netur. Temperatas habet primas qualitates ob dul-
cedinem, b Galeno auctore. Nam lactis succum, &
saporem omnino refert. Nutricum lac auget, in-
fantiumque alligatus collo salivã facere dicitur, ac
in ore liquefcere, memoriæ tamen plurimum nocere.
Invenitur in Saxonia, Apennino monte, Lu-
nensi

*Ad oculorum
vitia.*

*Ad lactis
ubertatem.*

ensi regione, ac Etruria, & prope Hildeshemium.

Ad Galactiten videtur lapis ille posse referri, quem ita describit Gesnerus. Est & quod lac Lunæ à nostris appellatur, quod in altissimorum uorundam montium Helveticorum speluncis reperitur, ut Stockhornii in ditone Bernensium, & cacti, sive Palatini Lucernensium. De quo repetam hic ea fere verba quæ in Fractimontis descriptione nostra, ante annos sedecim posui, mutatis omnibus, & additis. In spelunca quadam per summum montem fornici adhærens nascitur substantia rædam fungosa, friabilis, alba, levissima: quam ungum petreum dixeris, vel agaricum saxatile: tam milis huius est facies. Incolæ Germanicæ *Moonmilch* appellant, id est, lac Lunæ, à substantia alba, & spumosa, ex qua concretus videtur hic lapis, si laedis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Insuper est, siccatur sine mori. Nulla in ea asperitas: & totus cum saliva manentis liquefit, præsertim qui melior fuerit. Sæpius & crassior, asperiorque reperitur, immaturior nimirum & crudior: qui odore etiam caret. Concoctus autem, & perfectus ut asperitatem mittit, ita albius colore, & pondere levior, & suaviter odoratus redditur. Videtur autem naturam solosteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in alatinatu effodiuntur, proximam habere, & lapidum uem ego ab odore Cydoniten nomino. Superstitione quidam adversus quemcunque morbum æroti cuiusvis, propter quem expresso ipsius nomine à spelunca petatur, salutarem esse putant. Lucernæ in pharmacopolio venire solet. Pollinem eius Chirurgi ulceribus desiccandis inspergunt. Sunt qui nutritibus ad augendam lactis copiam, pollinis huius

Lac Lunæ.

Holoßeia.

Cydonites.

Ad lactis ubertatem.

*Narcoti-
cum.*

Marga.

huius drachmam exhibeant, è iure, ni fallor: potest autem commodius ex lacte amygdalarum, cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit, colato precipinari, cum pauco saccharo, & aqua fœniculi. A iure autem mammillas evidenter hoc auxilio turgere, repleri lacte. Præterea à docto quodam viro, nuper proditum invenio, lac Lunæ in profluvio sanguinis utiliter dari tanquam somniferum, idque mihi experimento constare. Quod ad nomen persicum, ego aut ipsum Morochthum veterum esse aliquando putavi, aut easdem certe illi facultates esse. Sed amicus quidam rerum fossilium omnium cognitione clarus d' margæ friabilis genus esse videtur. Hactenus Gesnerus. Meo iudicio, quia agarici colorem habet, ut narrat Gesnerus, easque omnes facultates quæ Galactiti tribuuntur, potius Galactitis veterum dum lapideam habet duritiem videtur. Nam si mollior sit, recte ad margæ species referri. Non puto enim, Morochthum, Galactiten, & Milititen lapidem, aliud esse quam margam induritam, ac lapidis speciem præ se ferentem. Verum aliter hac de re, si sit aliud iudicium, non repugno.

a *Libro v. de re medica cap. 107.*

b *Libro ix. de simplicium medicam. facultat.*

c *Conradus Gesnerus libro de Fossilibus &c. (ut cap. 5 huius libri monuimus) fol. 49. verso.*

d *Georgius Agricola lib. 2 de Natura Fossilium cap. de marga hæc scribit. Marga nihil aliud est, quæ terra pinguis, & spissa. Parvi vero refert, utrum fuerit dura, an mediocris, an mollis. Quin ea, si exiccata vertitur in arenam, vel Tophum, vel lapidem duriolem: sive humore madefacta mutatur in quendam quasi succum, idem obtinet nomen. Paulo post tradit margæ verbo significari medullam qua*

LIBER SECUNDUS. 415
quam interdum ita fluidam & albam esse scribit,
instar medullæ ossium animantis, &c. Qui plura ad
margam pertinentia scire desideret, consulat eun-
dem Agricola[m] capite iam citato.

CAP. CCXXX.

De Thyite.

Thyites, a Dioscoride teste, in Æthiopia gigni-
tur, colore subviridi, similitudine Iaspidis, ac
dilutum succum lacteum reddit, qui vehementer
mordet, ob quam rem tenebras pupillis obverfan-
tes expurgat. *b* Galenus inquit, quia acrem habet
facultatem tantum adhiberi ad purgandum, & ab-
stergendum quæ pupillam offuscant absque phle-
gmone. Ex quibus sunt cicatrices recentes, quas
attenuare potest, sed & oculorum ungues, pterygia,
utique si non admodum duri fuerint. Hermolaus
Thyiten à θύα quod mortarium significat deduci
putat; & ab Hippocrate Acone, quia cotes ex eo fie-
bant, dictum aliqui opinantur. Dubitant etiam ali-
qui num hic sit lapis quem Itali *verdello* vocant, &
quo aurum affricu examinant. Inveniuntur in flu-
minibus quibusdam lapides virides succum lacteum
remittentes, quos quis verum Dioscoridis Thyiten
vocare possit.

a Libro v. de re medica cap. cxi. & plura Petrus An-
dreas Matthiolus in eundem de eadem materia
tractat.

b Libro ix. de simplic. medicam. facultat.

CAP.

C A P. CCXXXI.

De Melitite.

Melitites à Galactite tantum colore, & dulcine differt. habet enim mellis dulcedinem. unde etiam nomen, virtutes, & facultates etiam easdem quas Galactites, habet. Abstergere paulo magis, ac paulo calidior a Galeno Galactite videtur. Tufus, ceræque mixtus eruptionibus pituitæ, maculisque corporis medetur, vulvarumque dolores vellere impositus compescit. Varium habet colorem. Proprium illi ut melleum habeat saporem. Germanice *Honigstein* appellari potest.

a *Libro IX de simplicium medicament. facultat.*

C A P. CCXXXII.

De Steatite.

Prioribus tribus similis est Steatites, cuius mollior substantia, quia sevo similis inde nomen habet. Duriusculus hic lapis, fusci in rubro coloris, ligno tamen si affricetur, in eo albas relinquit lineas. Ad hoc lapidis genus referri potest terra Saponis, Germanice *Fulbeerde*, vel *seifeerde* si durior sit & lapidi similis.

C A P. CCXXXIII.

De Ossifrago lapide.

Lapis Ossifragus albo, vel cinereo colore ossifiguram refert. Concavus enim est, ac medullam habet friabilem linguæ adhærentem, ac facillime in liquorem solubilem. Osteites, Ammosteus
Osteo

Osteocolla, Osteolithus, Holotheus ac Stelechites appellatur. Germani *Beinbruch, Bruchstein, Beinvvel, VVallstein, Sandstein, vel Steinbein* vocant.

CAP. CCXXXIV.

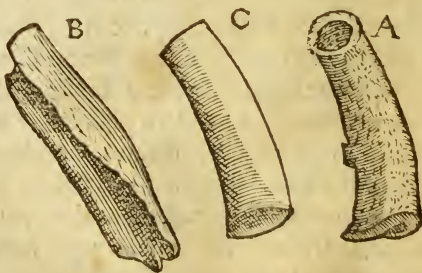
Differentia Ossifragi, loci natales, & facultates admirande.

TRES huius lapidis observatæ sunt differentia. Prima littera B notata continetur is qui ossiusto similis, parvisque foraminibus in superficie plenus est, ac intus ossium spongiosam compagem habere videtur, non secus ac si os in lapidem versum esset; quod fortassis verum est. Hic attritus, vel ustus, lotii veteris, aut ossis ulsti instar olet, nec eas facultates habere creditur quas sequens species. Secunda differentia notata littera A is continetur, qui truncorum formam cum rudimentis ramorum, videtur arboris truncus in lapidem ossi similem & concavum commutatus. hic proprie Stelechitis nomen meretur à forma. Nascitur in Palatinatu locis arenosis non procul à Spira. Item prope Heidelbergam, ac Ienam Saxoniam, item in Silesia in fonte limpidissimo pagi Schonwalde, & circa Darmstadium in *der Bergstras*, ut Germani locum illum appellant. De hoc lapide Thomas Erastus Heidelbergensis professor, & quondam præceptor meus, commentarium edidit doctissimum. eum lapidem Sabulosum nuncupat. Crescit per arenam forma Coralli, interdum brachii crassitie, ac dum primum erumpit è terra friabilis est, tandemque paulatim magis indurescit. Huic lapidi similem mihi dono dedit Generosus & Nobilis Vir Christophorus Udalricus à Burchsdorp, Sac. Cæs. Maiestatis Rudolphi II. Imp. & Domini mei clementissimi dapi-

Locus ubi nascatur.

Lapis Sabulosus.

418 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 fer, quem in patria sua Marchionatu Brandebur-
 genfi plantæ instar excrefcere mirabili modo aie-
 bat, ac à consolidandis ossibus *bainbruch* vocari. Pri-
 mum aiebat initio veris pullulare è terra quasi exi-
 guam brassicam capitatam, foliis cinereis, & subni-
 gris, deinde expansis quasi foliolis ad terram (nam
 vix caput hoc è terra prorumpit) reperiri in medi-
 tullio medullam, seu pulverem quendam facile in
 liquorem solubilem. Tum effodi plantam, eiusque
 ramós reperiri osséos pulvere isto ad ossa paucis die-
 bus glutinanda fœcundos. Inveniuntur etiam odo-
 rati Ossifragi in ditione Comitissæ à Solms non pro-
 cul à Iena in monte Arenoso, femoris quando-
 que figura & magnitudine. Tertia porro diffe-
 rentia notata littera C substantia à prioribus dif-
 fert. nam neque arenosus lapis, neque terreus, aut
 friabilis est, sed tenax, ossique similis, & solidus
 odorem ac saporem Cornu Monocerotis vulgo
 dicti gustu subastringente referens. Hanc speciem
 Ossifragi quis Enosteum vocare optime posset, sed
 alium eo nomine describam.

CAP. CCXXXV.

Ossifragi lapidis facultates.

Secundi generis, & tertii inprimis, ad ossa glutinanda celebrantur, quæ multorum testimonio cito ferruminant. Cum enim natura 40. dies requirat antequam callum osseum ex alimento gignere possit, Lapis iste in liquorem solutus, & potentia proxima os, facultati alteratrici laborem nullum parit, ac assimilatrici materiam idoneam citissime suppeditat. *a* Matthiolo enim teste trium & quatuor dierum spatio multorum ossa huius lapidis potu rite conglutinata fuerunt. Hoc tamen necessario requiritur ut ossa fracta diligentissime primum componantur & ligentur assulis, aut alia ratione, ne loco moveantur. Deinde ut æger se quietum & diætam seruet, ac locus affectus unguento Geranii ungatur. Fit autem unguentum hac ratione. Radices Geranei caruleum florem gerentis in pulverem rediguntur; deinde cum axungia suis lactantis in mortario fit unguentum. Id supra linteum cera odorata imbutum extenditur, ac fracto loco adalligatur. Interea medullæ lapidis sesquidrachma ex rubro vino meraco mane & vesperi propinatur per quatrimum. De huius lapidis admiranda facultate scribit Iosephus *b* Quercetanus doctissimus nostri temporis medicus sequentia. Memini me Reystadii non procul à Rheno didicisse loci eius incolas uti lapide quodam, qui in illa vicinia nascitur, & ab effectis *Beinburch* appellatur. unã enim illius drachmam in vino rubro exhibent, in quo prius vinca pervinca madefacta fuerit per noctem, idq; mane per dies quatuor, aut quinque, atque hac ratione dolores eximunt, grayiaque symptomata fracturasque

*Ad ossa fracta.**Iosephus Quercetanus.*

rasque intra quatuor aut quinque dies sanant, magna cum omnium admiratione; cuius rei ocularis ipse sum testis, eiusque rei Matthiolus in commentariis suis mentionem facit. Eodemque lapide uti præterea solent in formam cataplasmatum redacto, cum Geranio contuso, & oleo olivarum, vel rosato, tam felici successu, ut sine ullo dolore ac inflammatione partis ossa coagmententur. Quod incredibile videri posset, nisi præter me innumerabiles alii oculari & idonei testes extarent. Quamobrem coniecturam facio, genus illud medicamenti ad sclopetaria vulnera fracturis ossium complicata esse accommodatissimum. Magna enim iam operis pars effecta est, cum ossa confracta tam facile & tam brevi tempore sanantur sine ullo symptomate quodam; præsertim cum id non prohibeat nos vulnus tanquam contusum & quemadmodum decet tractare. Quinetiam viam nobis compendiarum ad brevem curationem patefacit, & ad sauciatum sublevandum accommodatissimum est. Hactenus Quercetanus. Utuntur etiam hodie Ossifragi pulvere ad dentes dealbandos plures. Proculdubio ille qui odoratus est, & margam in se continet, ad venena utilissimus est, si propinetur ad sudores movendos, nec minus ad pestem, febresque malignas. Suavissimus enim ille odor, qui Cydonii mali & lactis saccharique halitum præ se fert, cordi & spiritibus nostris amicus est, & cum illis & quædam conspirans, illos roborat, firmat, ac à contagio, non minus quam putatum vulgo Monocerotis cornu, tuetur. Ad hunc scopum in pastillos prius ablutus pulvis, ut arenosa subsideant, redigi potest, ac terræ sigillatæ instar servari.

*Ad vent-
na.*

a In Comment. lib. v. Dioscorid. cap. 109.

b Ossi-

b Ossifragi lapidis etiam mentionem facit Guilielmus Fabricius Hildanus observat. Chirurg. centuria 3. observat. 90. in qua circa finem hæc scribit. Ego, etsi, ipsum in fracturis ossium præstantissimum esse, in controversiam vocare minime contendam, attamen, intra tam paucos dies, ut scribunt Matthiolus, & Quercetanus, ossa fracta sanare posse, non facile mihi persuadere possum.

C A P . C C X X X V I .

De Eneosti.

E Neostis à tertio genere Ossifragorum tantum odore differre videtur. Germanice ab a Agricola *Knochenstein* vocatur. Hic neque suavem odorem neque tetrum habet, sed qualem arena. Invenitur nigri, candidi, mixtique coloris.

a In Libello, annexo libro de Fossilibus, cui titulus, *De rerum metallicarum interpretatione.*

C A P . C C X X X V I I .

De aliis lapidibus qui ad Ossifragi generam referuntur, & primum de Scilactite, seu Stillatitio lapide.

E X aquis lapidificam vim habentibus, aut si majoris in se resolutos lapides continentibus, aut potius materiam terrestrem subtilissimam ex cuius coalitu lapides fiunt, concrevit stillatitius lapis, Germanice *VVallstein*, seu *Tropfstein* appellatus. Cum enim aqua per terræ canales effluit, & ex alto decidit, extremitati canalibus pyramidis forma paulatim coalescit & augetur terrestris aquæ portio, ac induratur prorsus eodem modo, eademque forma,

422 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.

qua à canalibus defluens aqua, in glaciè, ex ore canalibus dependens, hyeme à frigore mutatur. Et ut glacies inæqualis est propter fluentis aquæ motum, sic & hic bullas, seu eminentias habere videtur. Ex fluente aqua, in canalibus crustaceam formam adipiscitur, sicut in balneorum vasis, & Thermarum canalibus fit, in quibus aqua calida coquitur, aut fervatur. Ad parietes antri si decidat aqua, aliã formam lapidibus præbet, & variam. Omnes albi, graves, duri, intus splendentes. Talci instar inveniuntur in variis Germaniæ locis, in Moravia prope Brinam in ditione Abbatis Ostriwicensis. Ad sanctum Iuanum in Bohemia, ad thermas Carolinas, & in antro *Baumansholtz*, laudatur à chirurgis ad ossa fracta ferruminanda, unde Osteocollæ nomen obtinuit, ac inter species Ossifragi referri potest, quia ossa glutinat, Si pulvis bibatur, drach. unius pondere sudores potenter movet.

*Ad ossa
fracta.*

C. A. P. CCXXXVIII.

De Stalagmite.

STalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conversis, totus coagmentatur in terra arenosa, qui pro terræ & aquæ fluentis qualitate, modo fuscus, candidus, aut griseus, fabarum, pisorum, vel coriandri refert magnitudinem. Reperiuntur in una massa plurimi quasi favis inclusi. Copiose isti in Thermis Carolinis. Nam aqua ibidem tantam in se lapidescendi facultatem habet, ut lignum per noctem impositum lapidea crusta tegatur, quæ calcis naturam colore & substantia præ se fert.

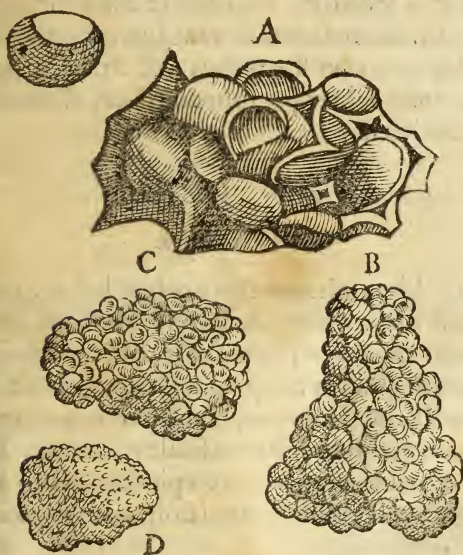
C. A. P.

CAP. CCXXXIX.

De Ammite, seu Ammonite.

Ammites, vel Ammonites, ex arenis ita componitur, ut ovis piscium similis videatur. nucleus iuglandis est magnitudine, aliquando maior. Germanice *Rogenstein* vocatur. invenitur prope Alfeldam, & Hildeshemium. Huius generis reperuntur qui ex lapillis, pisi aut orobi magnitudine constant, quos Ammites maiores, aut Pisolithos recte vocare possis. Item qui ex arenulis milii, aut seminis papaveris magnitudine coaluerunt. Illos Cenchritis, istos Meconitis nomine non male appellaveris.

Pisi magnitudine Ammites, notatur littera A.

Pisolithus.

Cenchritis.

Meconitis.

Figura Ammitis.

Dd 4

hunc

424 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
hunc vere quis posset Bezoar minerale appellare, squammis enim, seu cuticulis constat ut Bezoar, deinde subiacens cutis splendet, color etiam similis, aut paulo plus rufescit.

Orobi magnitudine littera B notatur.

Cenchrites littera C.

Meconites littera D.

*Differen-
tia Stalag-
mita ab
Ammite.*

Reperiuntur in Iura monte, & prope Bernam Helvetiæ. Facile isti lapides in arenulas, ex quibus constant, resolvuntur. Quæ tamen duræ, insipidæ, & inodora sunt. Distat à Stalagmite Ammites, quod Stalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ converfis totus coagmentetur. Ammites tantum ex arenis. Stillatitius lapis à nonnullis Ammites vocatur, sed aptius, ut supra, præcedentes à se invicem distinguuntur. Substantia Stalagmites à Stillaticio non differt. Nã ut Stalagmites è guttis suam formã servantibus coit; ita Stillatitius lapis è guttis fluentibus, & strias efficientibus, ac inæqualiter protuberantibus, strumarum instar coalescit.

C A P. CCXL.

De Ammochryso.

Lapis hic minii nativi fere colorè habet, paulo tamè obscuriorem, ac flavescentem interdum. Arenosus est, aureoque pulvere videtur conspersus. Aurum quod in eo apparet Germanice *Katzen-
gold* appellatur. Nonnunquam satis durus est, nonnunquam manibus in arenã facile resolvitur. Usui est scribis ad exiccandas extemplo scripturas. Prope oppidum Horasdiovitium Bohemiæ copiose reperitur.

C A P.

CAP. CCXLI.

*De Cornu Fossili, quod vulgo Monocerotis Cornu
appellant, & an verus Monoceros
inveniatur.*

ETiāsi vix ad lapides referri posse Cornu Fossile videatur, tamē quia ab Osteocollis non longe recedit, ac lapidescit, operæpretiū existimavi, huius historiam non præterire, præsertim quod magni pretii, auctoritatis, & dignitatis sit, dum multi Principes id pro vero Cornu Monocerotis emant. Cornu Fossile lapis Ceratites dici potest. *Ceratites* colore, & lavore Cornu refert, forma etiam interdum: nam sæpius tam crassum, ac magnum reperitur ut à nullo unquam animali produci potuerit. Substantia lapidea semper, & vel dura, vel mollis illi est. Exterius ut plurimum dura, intrinsecus plerumq; mollis, alba, levis, friabilis, compacta, absque poris, adstringens, exiccans, linguæ firmiter adhærens, odoreque gratissimo, non secus, ac si quis lac cum amygdalis miscuisset. Cortex exterior interdum flavescit, cinereus, albus, vel subniger est.

CAP. CCXLII.

*Vbi inveniuntur, quomodo generentur, ac
eorum species.*

INveniuntur hæc Cornua in variis locis Germaniæ, nempe in specu subterraneo, quem *Baumannsboltz* vulgo vocant, prope Elbingerodā sylvæ Hercyniæ, sive Cheruscæ, sub ditione comitum Stolbergenium. Item prope Heidelbergam, Hildesheimium, item in Moravia, Silesia, Saxonia, multisque aliis locis. Materiam proximam generationis

horum cornuum & margam, vel margæ specië esse existimo. quæ dum lapidescente, & subterranea aqua fluente irrigatur, vel solvitur, lactis instar fluit per terræ cavitates: in quibus si à terra adstante aquæ serosior pars absorbetur, aut imbibitur, vel præterfluit, tum crassior pars cavitates implendo sistitur, & absumpto humore omni coalescit, lapidisque formam & cornuum præ se fert, aut margæ tantum, si aqua exiguam vim lapidificandi habuerit. Hæc causa est quod interdum huiusmodi frusta crassa, interdum exigua, & tenuia conspiciantur. Verum si lacteus hic humor non in cavitatem, sed in lignum aliquod iam vetustate arefactum incidat, illiusque corpus iam leve, & porosum subeat, tandemque vel exhalata aquæ tenuioris portione crassior remaneat, tandem coagulata lignum transmutat, eiusque partes sibi assimilat, ita tamen ut species ligni nosci, & interdum odor deprehendi possit. Quod ligno contingit, id etiam cornibus cervinis, dentique elephantis, aliisque quadrupedum partibus, si in huiusmodi loca decidant, contingere potest. Hinc fit cornua ista fossilia inter se multum interdum differre, & pauca eandem faciem ostendere, imo aliqua dentes, tibias, maxillas, aliasve corporis partes referre. Habeo ego domi plures quam viginti differentias, cum tamen omnes mihi pro Cornu Monocerotis datæ fuerint. Una manifeste exteriori cortice fraxini lignum ostendit. Alia differentia prope Brinam Moraviæ urbem inventa ita exacte figuram trunci iuglandis intrinsecus & extrinsecus refert, ut nemo nisi cæcus animadvertere non possit, truncum illius arboris fuisse, ac in terra transmutationem accepisse. Odores etiam exacte nucis arboris odorem reddit. Donatum mihi fuit etiam frustum illius trunci Monocerotis

*Lignum
quomodo
in lapidē
mutetur.*

rotis titulo. Eodem in loco trunci & caudicis maioris portio pro capite animalis distracta fuit. Silices adiacentes truncis suis cavitatibus eandem materiam, sed longe molliorem, magisque friabilem, neque nucis odore præditam, continebant, ita ut nemo de generatione horum cornuum dubitare debeat.

a *Quid marga sit, vide post caput 229. huius libri.*

C A P. CCXLIII.

Facultates Cornuum Fossilium, quæ vulgo pro Monocerotis Cornu distrahuntur.

Cornua ista Fossilium non omnia habent eandem facultatem, aut æque validam. ut enim forma, origine, & substantia inter se differunt, ita etiam qualitatibus, & facultate. Quæcunque lapidum instar dura sunt, inodora, neque medullâ habent, vix alia, quam exsiccante pollent vi. Quæ vero facile in pulverem rediguntur, linguæ adhærent, molliorque sunt, maximas habent vires. Inprimis enim exsiccant, adstringunt, ulcera ad cicatrices perdunt absque morfu. alvi profluvia, gonorrhœæ, aliorumque menstruorum effluuium, sanguinem è naribus, hæmorrhoidibus, vulneribus aut è thorace erumpentem sistunt. Oculorum etiam lachrymas affluere non sinunt, si cum lacte in pollinem tenuissimum redacta oculis instillentur. Quod si præterea his medullis odor gratus accedat, cordi inprimis grata sunt, idque roborant, & confirmant, boli rmenæ, aut terræ lemnæ instar, ut non facile ab effectu aëre, aut à veneno assumpto opprimi possit. Quinetiam si substantia medullæ ante transmutationem fuerit à cervo, elephante, fraxino, nuce arbore,

Exiccãl.

astrin-

gunt.

Fluxus

sistunt.

Oculorũ

lachry-

mis.

Ad cordis

robur.

Ad vene-

na.

428 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.

bore, aut ab alia re quæ venenis adversatur, maximam ad expellenda & superanda venena habebit energiam, eoque maiorem, si odor ipsius arboris, vel prioris substantiæ, adhuc deprehendi possit. Tum enim certum est qualitates adhuc in transmutato corpore aliquas remansisse, ac vires quæ in subtiliori materia hærent, nondum periisse: sed accedente novæ, & subterranea materia auctas esse.

*Ad pestē,
& febres
pestilētes.*

Ad venena itaque omnia, febresque pestilentes, & pestem ipsam abigendam huiusmodi Cornu præstantissima est antidotus, si cum aqua aliqua appropriata, aut vino oligophoro absente vehemente febrili, ægro propinetur drachma una, aut scrupula quatuor, isque sumpto pharmaco sese ad sudandum componat. Sudoribus enim venenum omne, etiam si ad venas, habitumque corporis deductum sit, facile expelletur, & cor, ne eius noxam suscipiat, munietur. Quod certe plurimis exemplis expertus ipse sum, & ab aliis, quibus particulam Fossilis Cornu (quod prius fraxini lignum fuisse notavi) dono dedi, expertum audivi.

Puer quidam deglutita plumbea pila, quæ multos ante annos sub aranearum telis latuerat, exemplo ventre ita intumuerat, ut crepaturæ periculum adstantibus videretur adesse. Hic ebibito scrupule medulla omnibus admirantibus statim convaluit. Alia mulier intoxicata, ventreque utri modo inflato ut morti proxima videretur, subito hausto pulvere præter omnium expectationem convaluit. Facit ad epilepsiam, syncopen, cardiacam passionem, cordis tremorem, aliosque cordis affectus, si cum aqua appropriata scrupuli pondere ægro offeratur. Sudores egregie movet, ob id febribus malignis, & pestilentibus conducit, ac venenum omne foras ad cutem pellit.

*Ad cordis
affectus,
& epilepsiam.*

CAP. CCXLIV.

*De vero Cornu Menocerotis, & an id re-
periatur.*

A Multis annis in tanta dignitate & existimatio-
ne apud Gemmarios & Principes Monocero-
tis Cornu, tanquam nihil præstantius ad cogno-
scenda, præcavenda, & superanda omnia veneni
genera sit, habetur: ut auri pretium longe superet.
Quia vero à multis dubitatur num animal id, cuius
Cornu tam admirandas facultates habere debet, in
rerum natura sit, nec ne, aliis id affirmantibus, &
describentibus, aliis negantibus, operæpretium
puto, quandoquidem plura animalia sunt, quæ
unum cornu in fronte gerunt, & proinde generali-
ter illis Monocerotis nomen convenit, illa omnia
obiter, illorumque cornuum formam describere,
ac deinde examinare quodnam illud sit, quod tantæ
facultatis cornu gestet. Nam negare, tale animal,
quale à Plinio, Æliano & Vartomanno pro Mono-
cerote describitur, in rerum natura esse, mihi pror-
sus ineptum videtur. Etsi enim hoc tempore com-
plures orbis partes navigantium industria detectæ
sunt, quis tamen omnes Asiæ, Chynæ, Cathaiæ, Tar-
tariæ, Africæ, Americæ angulos perlustravit, & in-
vestigavit num tale animal præ manibus sit? Affir-
mantibus itaque, sese & animal vidisse, ac cornu fa-
cultates experientia didicisse, tamdiu credi potest,
donec exploratis omnibus mundi angulis constet,
ut illis descriptum animal nullibi reperiri. Verum,
ut dixi, plura sunt, quæ unum cornu gerunt, ac for-
tassis uni ex illis, etiamsi aliud nomen habeat, (ut
tempore rerum nomina sæpe mutantur) contingit
ut verum & decantatum illud cornu gestet, alteri
vero,

vero, etsi nomen Monocerotis servet, & cornu habeat, tamen viribus illis careat. Plinius libro VII. cap. XXI. scribit in India boves solidis unguis, & unicornes reperiri. Deinde paulo post. Asperriam feram Monocerotem esse, reliquo corporis equo similem, capite cervo, pedibus elephantis, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro medius fronte cubitorum duum eminente. a Garfias a Horto proregis Indiæ medicus Rhinocerotem, quod unum cornu gestat in fronte breve, nigrum, brachium ad conum crassitie, colore pellis asinini, & fibrosum, ab Indis pro Monocerote haberi scribit, eiusque cornu ab iis ad venena usurpari. verum ipse peculiare hoc animal quod proprie ab auctoribus Monoceros appellatur, Rhinocerotem esse nequaquam arbitratur, verumque Monocerotem ab auctoribus, à quibus describitur, non visum existimare, quæque de eo audierit, hoc modo enarrat. Refertur quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei & aliud promontorium decurrentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestri quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet, (minimè tamen equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in sinistram obverteret, modo illud attolleret, modo demitteret. Id animal cum Elephante ferocitate præliari, eiusque cornu adversus venena laudatur. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui duplici quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu pulvere ex aqua convaluisset: alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisset. Hæc tenus Garfias. Aliud præterea animal est quod unum

*Boves
unicor-
nes.
Monoce-
ros.*

*Rhinoce-
ros.*

*De Mo-
nocerote.*

num tantum cornu gestat in fronte, quod Plinius

Asinum Indicum vocat libro XI. cap. xxxvii. nat.

Histor. Et capite XLVI. ait; Unicornem Asinus tantum

Indicus: unicornem, & bisulcum, Oryx. Talos asinus

Indicus unus solidipedum habet. De asino Indico

& Oryge unicornibus mentionem fecit etiam Ari-

stot. lib. 2. de Histor. animal. cap. VIII. & III. de part.

animal. cap. 2. ac asserit Asinum Indicum cornu ge-

nerere in fronte, pedesque solidos, & talos habere.

Orygem etiam in fronte unicornem, sed scissis esse

pedibus. Quinque itaque animalia reperiuntur di-

versa, quæ unum cornu gerunt. Bos Indicus, Rhi-

noceros, Monoceros, Asinus Indicus, & Oryx.

Quod autem Monocerotis nomen peculiari anima-

liab antiquis datum fuerit, à bove Indico, Rhino-

cerote, & Oryge differente, Æliani testimonio clare

locetur. is enim lib. 2. de animalibus, ait se audisse,

nam ocularis testis non est) Monocerotem, quem

vocant cartaronum, magnitudine ad confirmatam

ætatis equum accedere, iubaque & pilis fulvum

esse, pedum, & totius corporis bonitate excellere,

æque similiter ut elephas pedum digitis indivisis

esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu

no, eodemque nigro, non levi quidem, sed versu-

as quasdam naturales habente, atque in acutissi-

um mucronem desinente, ornatum existere, om-

niumque maxime animalium absonam vocem &

contemptam mittere, & ad alias quidem bestias ad se

cedentes mansuescere, cum gregalibus vero suis

pugnare, neque modo cum maribus naturali qua-

rum contentione dissidere, sed contra etiam fami-

as certare, pugnamque usque ad mortem ingra-

scere. Nam & maximo robore præditus, & inex-

ignabili cornu armatus est. Desertissimas regio-

es persequitur simul, & errat. Notandum hic,

Ælia-

*Asinus
Indicus
unicor-
nis.*

*Oryx
unicor-
nis.
Quinque
animalia
uno cor-
nu.*

*Monocero-
ros habet
nigrum
cornu.*

Ælianum nullas facultates Cornu Monocerotis describere. De Asino porro Indico Ælianus lib. 5. sequentia scribit. Sylvestres Asinos equis magnitudine non inferiores, apud Indos nasci accipi, eosque reliquo corpore albos, capite vero purpureo, oculisque nigris esse, cornuque in fronte gerere, cuius superius puniceum, inferius autem album, medium vero nigrum sit. Atque non omnes quidem Indos, sed potentiores, cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic Cornua certis spatiis auro ornarunt, ex ipsis bibere solere. Ex hoc Cornu bibentem ab insaniabilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum convolutionibus corripitur, neque sacro morbo, neque venenis ullis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id vomere, tum ad sanitatem redire. Ex quibus duobus Æliani locis facile colligi potest, Asini Indici Cornu id esse, quod ab omnibus expetitur ad venena, & nequaquam Monocerotis Cornu quod uno tantum, eoque nigro colore præditum est, & versuras habet, a passim à Principibus pro vero Monocerotis Cornu ostenditur, omni facultate adversus venena carentis. Causa cur facultates quas Cornu Asini Indici habet, attributæ fuerint Monocerotis Cornu, nomen Monocerotis, quod, ut ante dixi, Asino Indico tribui potest, fortassis fuit. Unicorn enim animal est Asinus Indicus, non minus quam proprie dictus Monoceros. An autem hoc animal, quod à Garcia ab Horto describitur Monocerotis nomine; & prope caput Bonæ spei reperitur, idem sit cum Asino Indico, ex signis & notis non satis deprehendi potest. Vartomannus duos vidisse Monocerotas testatur, traditque, unum equi magnitudinem habere, crura, p. de

Vires ad omnes morbos, & venena.

des, & caput cervi, pili colorem balium, equi iu-
bam rariorem, coxas villosas, & mansuetum esse
animal. Hæc descriptio cum Æliani descriptione
fatis convenit, ita ut idem animal describi videatur.

Quod ad Orygem attinet, nunc incertum est quod-
nam animal fuerit. Certum tamen est capræ sylve-
stris speciem fuisse, quæ unicum cornu gestat.
Nunc aliqui mosci capreolum, vel gasellam, aut
pygargum esse autumant, quibus tamen animalibus
aliqui unum tantum cornu, aliqui duo tri-
buunt.

Reperiuntur apud Principes & Magnates variæ
particulæ Cornuum, nomine Cornuum Monoce-
rotis. Sed hætenus (etiã si plures quam viginti
differentias collegerim) nunquã particulam Asini
Indici Cornu similem deprehendi. Quotquot ha-
beo, omnes nigrescunt, pallefcunt vel albicant, ita
ut ebur, cervinum cornu, aut *b* Rosmari dentem re-
ferant, aut si è terra erutæ fuerint, ibi ætate exefas,
mollioresque redditas quis iudicare possit. Habuit
mater fratriæ meæ particulam à cornu satis magno,
quod multis millibus venditum fuerat, abscissam,
qua mira præstitisse matrem affirmabat. Erat illa
particula eboris inftar albissima, intrinsecus conca-
va, ut cornua esse solent. Exterior pars crassitie pel-
lis porcine fere pellucida, ac ad flavedinem tendens
conspiciebatur, exacte lardum porcinum cum sua
pelle in cornu transmutatum dixisses. Ab interiori
enim & albissima parte ad amussim lineola distin-
guebatur id quod cutem porcina referbat. Du-
rissimum fuerat hoc cornu, vixq; lima superari po-
terat, odorem etiam qualem cornua omnia dum li-
ma fricantur edere solent, emittebat. Sed neque
hoc Cornu Monocerotis, aut Asini Indici fuit. Nec
refert; cum natura etiã aliorum animalium cornu

De Oryge.

*Rosmari
dens pro
Monocero-
rote.*

434 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
viribus & facultatibus ditare possit. Cornu pro-
fecto Cervinum multorum experientia nō exiguas
adversus venena habet vires, ita ut recte deficiente
Asini Indici Cornu in illius locum substitui possit.
Dum Venetiis essem ante annos viginti quinque,
duo Cornua mihi ostensa fuerunt à quodam sim-
plicita rerum exoticarum studiosissimo. Unum
quatuor pedum ad minus longitudine, ovi gallina-
cei maioris circa basin crassitie, quod paulatim de-
finebat in mucronem obtusum: color externus
erat eburneus, internus albissimus; à basi ad mu-
cronem fere strias habebat. dicebat ille, cornu esse
Hyppopotami animalis, ac verum Unicornu, facul-
tatibusq; Unicornu attributis præditum. Hippo-
potamum sæpe depictum vidi, & antiqui Roma-
norum Imperatores illius effigiem tum in nummis
tum symbolis exhibuerunt; verum absque cornu,
cuius autē animalis hoc cornu fuerit, hætenus sci-
re non potui. Visum tamen mihi fuit, Rosmari den-
tem esse. Alterum cornu sex pedes longum fuit,
ad basin ovi columbini maioris, aut ovi gallinacei
minoris crassitie, paulatim in acutum mucronem
definens, intus ad pedum duorum longitudinem à
basi concavum. Color externus fere niger fuit, ut
ligni guaiaci nucleus interior etiam niger esse solet.
Tanto lavore præditum erat, ac à basi versus
paulatim ad mucronem tam eleganter æqualique
distantia procedentes habebat, ut arte elaboratum
fuisse videretur. Id non Monocerotis Cornu, sed
Gazellæ esse, (quam aliqui mosci Capreolum vo-
cant & Unicornem faciunt, sed errore, ut Gesnerus
notavit) dicebat. Nam Gazella aliis aliud animal
est, & à musci Capreolo diversum. fortassis Pygar-
gus, quem aliqui etiam Unicornem faciunt, capræ-
que sylvestris speciem. Verum gemmarius, aut sim-
plicita

plicista ille qui hoc cornu habebat, Gazellam duo huiusmodi cornua proferre, sed curva, afferebat, curvaturam vero tolli aqua calida, mollescere in illa cornu, ac postea manu in rectitudinem cogi. Id profecto Cornu, vero Monocerotis animalis cornu omnibus notis respondebat, atque pro eius cornu habui, licet ille aliter senserit. Nam huiusmodi viris parum exercitatis à mercatoribus quibus credunt, facile imponitur: fortassis, quia ad venena expellenda & arcenda vires non habuit; pro Monocerotis Cornu habere noluit, cum tamen, ut dixi, Monocerotis Cornu viribus illis careat. Simile plane Cornu vidi apud Philibertum de Bois mercatorem Pragensem, qui id à legato Ducis Moscoviæ Pragæ degente pignoris loco ad se pro mille ducatis receperat. Sed cum nullæ ipsius ad venena vires deprehensæ fuissent: indicatum fuit à gemmariis Monocerotis Cornu non esse, licet omnibus notis attestantibus fuerit.

Qui itaque cum effectu verum Unicornu cupit, is sibi vel Asini Indici Cornu, vel Rhinocerotis, vel *Electio.* illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiam Fossile, quod prius ebur, cornu cervinum, lignum iuglandis, aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adhærentem, albam, odoratam, in vino bullientem, continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quævis habebit medicamentum.

a Libro 1. Aromaticum, & simplicium historia cap. 14.

b Rosmari dentem pro Unicornu venditum fuisse testatur Petrus Bellonius observationum suarum lib. 1. cap. 14. Cuius hæc sunt verba. Quisnam obsecro è veteribus tum Græcis, tum Latinis fidem facit, rei

incognita portiunculam, quam tamen plerumque scimus esse dentis illius, quem Galli Rohart, septentrionalis maris ætolæ (ut & Olaus Magnus) Mors appellat, trecentis ducatis æstimari debere? Et enim data nobis sunt fragmenta inspicienda, an agnosceremus, quæ pro Unicornu trecentis ducatis empta fuerant, quum tamen orbiculi essent è dente piscis Rohart. Et plura ad Unicornu pertinentia, ibi tractat.

C A P. CCXLV.

De lapide Crucifero.

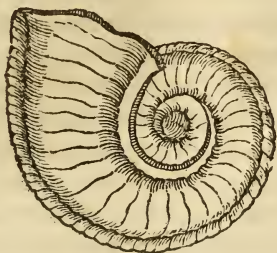
AD Cornuum Fossiliū genera non inepte referri potest lapis Crucifer, bubuli cornu magnitudine, & facie, qui dum transversim scinditur in planos orbiculos, crucem nigro colore refert. Reliqua superficiei pars cineritium habet colorem, cui interdum ruber intermixtus videtur. Extrinsecus ex cinereo nigrescit, maculisque interdum nigris distinguitur, ac tactu inæqualibus. Tam mollis est, ut cultro facile ab eo pulvis albus abradi possit. Invenitur viginti milliaribus à fano Divi Iacobi in Compostella Hispaniæ. Fertur, gestatus ut carnem tangat, sistere sanguinem undecunque fluentem, præterea lactis ubertatem efficere, ac dæmonia arcerere, febres etiam omnes curare collo appensus dicitur.

C A P. CCXLVI.

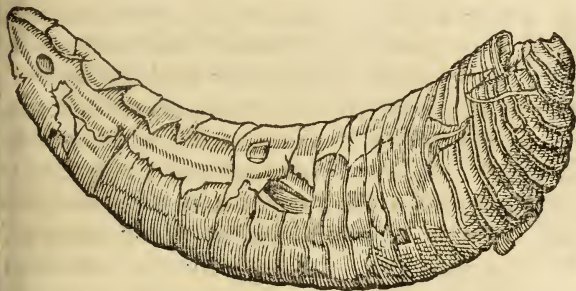
De Cornu Ammonis.

AMmonis Cornu speciem Cornu arietini in se revoluti refert, ac aurei coloris armatura obductum

ductum esse videtur. a Plinius lib. 31. cap. 10. inter gemmas refert, ac sequentia scribit.

Hammonis Cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas aureo colore, arietini Cornu effigiem reddens. Promittitur prædivina somnia repræsentare. Solet ferreo armari hoc Cornu colore, qui aluminis succo accedente, in æreum, vel aureum facile mutatur; quemadmodum ferro ipso facile contingit.

Ad Hoplitis species reduci potest, quia armatu- *Hoplites.*
ra constat. Interdum tamen armatura caret, ac cinerei est coloris, & nodosus, quasi iuncturis cohæreat. Germanice vocatur *ein Scherhorn.* Repèritur *Locus.*
prope Hildeshemium, ac in aliis Germaniæ locis. Sæpe octo digitos latum est, ac aliquando pondere

tres libras superat. Nonnunquam ita exiguum est ut nucis magnitudinem non excedat. Ab hoc dif- fert anguis putrefactus, qui in saxum commutatu reperitur. nam hic striis, & armatura caret. Ad Cornu Hammonis species referri potest, lapis nov- lunæ figura. aurea, vel ferrea armatura vestitur, me- diocriter durus, & interdum striatus, modo ma- gnus, modo parvus, quem Cardanus Seleniten vo- cat. Item alius simili figura absque armatura à cine- reo colore Tephrites dictus, alias Menois, ab eaden Lunæ crescentis & corniculatæ forma, quam re- præsentat.

Selenites.

*Tephri-
tes.*

Menois.

*a Hic locus Plinii non habetur lib. 31. cap. x. sed lib. 37
Naturalis historia cap. x. littera m m.*

C A P. CCXLVII.

De Magnete.

MAgnes et si inter saxa potius, quam inter ali- cuius pretii lapides referri debere videatur nihilominus tamē, propter admirabilem ipsius na- turam, qua se animatum, cœlique plagas discerne- re, ac conditoris opificisque sui magnitudinem, sa- pientiam, & prudentiam incomparabilem cogno- scere ostendit, merito non solum saxis nobiliori- bus, sed & aliis gemmis omnibus præferendus est. Nomen Magnetis illi à magnitudine deductum nonnulli arbitrantur, quod revera trahendi vi ma- gnus sit, ac non nisi cœlum ipsam, quod omnium rerum maximum est, cognoscat, & respiciat. Alii à Magnete armentario cum *a* Plinio nomen illi da- tum existimant. Is enim cum armenta in Ida pasce- ret, ac baculos humi posuisset, illorum cuspides fer- reos lapidi fixius adherere primum observasse, aliis- que

*Nominis
ratio.*

que significasse dicitur. Lucretius à Magnesia regione, ubi reperitur, nomen deducit:

*Quem Magneta vocant patrio de nomine Graui,
Magnetum quoniam patris in finibus ortus.*

Plato ab Empedocle Magnetem vocatum in Ione scribit, eumque à nonnullis Heraclion vocari. Theophrasto auctore Heraclion dicitur, quod circa civitatem Heracleam inveniatur. A multis Herculeus appellatur, quia ferro, quod omnia domat, & cui omnia cedere coguntur, imperet, id ad se trahat, ac ad nutum obsequi faciat. A ferro etiam Sideritis dicitur. nam ferrum Græce σίδηρος vocatur.

Magnes proprie dicitur lapis qui ferrum, vel alium Magnetem ad se trahit, vel à se reiicit, ac plagas mundi ostendit. Qui ferrum reiicit, Theamedes à veteribus dictus fuit. Verum hic omni Magnetis infidet, ac altera ipsius pars est, tractoriæ parti opposita. Qui carnem, aurum, vel argentum ad se trahunt lapides, inter Magnetis species minime referendos arbitror. Magnes colore plerumque est ferrugineo ad cæruleum tendente: aliquando exterius subrufo, ac intus nigricante. Cæruleus etiam, b Dioscoride teste, cæteris præstantior est.

a Libro 36. Naturalis historia cap. xvi. littera a.

b Libro v. de re medica cap. 105.

C A P. CCXLVIII.

Genera, & loci natales Magnetis.

PLinius sequentibus verbis Magnetis genera ita describit. Quinque genera Soracus demonstrat. Æthiopicum, Magnesiacum è Magnesia Macedonia. Tertiū in Echio Bœotia. Quartum circa

E e 4

Alexan-

440 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
Alexandriam, & Troadem. Quintum in Magnesia
Asiæ. Differentia prima, mas sit, an fœmina; proxi-
ma, in colore. Nam qui in Macedonia, & Magnesia
reperiuntur, rufi, nigrique sunt. Bœotius vero rufi
coloris plus habet, quam nigri. Is qui in Troade
invenitur niger est, & fœminei sexus, ideoque sine
viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asiæ can-
didus, neque attrahens ferrum, similisque Pumici.
Compertū, tanto meliores, quanto sunt magis cæ-
rulei. Æthiopico laus summa datur, pondusque ar-
gento rependitur. Invenitur hic in Æthiopiæ Zimi-
ri, ita vocatur regio arenosa. Ibi & Hæmatites Ma-
gnes sanguinei coloris. Sanguinemque reddens si
teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non ea-
dem, quæ Magneti, Hæmatitæ natura. Æthiopici
argumentū est quod Magnetem alium ad se trahit.
Ex his Plinii verbis constat Magnetem Hæmatitem
qui ferrum non attrahit, nunc inter Magnetis gene-
ra non referri, ut nec quintū genus hodie pro Ma-
gnete habetur: nisi forte ille lapis sit, quem Itali *Ca-
lamita bianca* vocant, quique linguæ admotus illi
adhæret. Commodius meo iudicio ab effectu tria
Magnetum genera statuuntur. Ut primo genere
contineantur qui ferrum trahunt. Secundo qui pla-
gas mundi tantum ostendunt, nec ferrum trahunt.
Tertio vero qui alium Magnetem ad se alliciunt.
Quicumq; ferrum trahunt, illi omnes plagas mun-
di monstrant. Id enim proprium omni & soli Ma-
gneti videtur. Qui vero plagas tantum mundi
ostendunt, vi trahendi carere possunt. Tales habui
ex monte S. Georgii, qui tribus Praga distat milia-
ribus, in planitie agri Leutmericensis solitarie con-
stitutus. Tertium genus quod Magnetem trahit
nondum vidi: id si olim fuerit, ut Plinius testatur,
verisimile est & nunc esse. Scio Magnetis partem
bo-

*Optimi
nota.*

*Tria Ma-
gnetis ge-
nera.*

borealem, borealem alterius respuere, ut alterius australem ad se trahit. Verum id omni Magneti plagas mundi ostendenti proprium est, & necessario, ut uniti, plagæ plagis respondeant, ac natus plagarum situs conservetur, boreales boream, australes austrum respiciant. Si Magnes multum ferri in se contineat, facile ab alio Magnete trahi potest. Verum non lapidis, sed ferri ratione attrahitur. Quod ad Theameden, quem verustas ferrum abi-^{Theamedes ferrum}gere tradidit, attinet, nec ille diversum genus sta-^{reicit.}tuit, cum & illius facultas omni Magneti, qui ferrum allicit, plagasque mundi demonstrat, in sit. Affricum enim ferrum Magneti, si ad æquilibrium ponatur, ab adversa Magneteris parte ferri contacta pars, aut ab eadem Magnetis parte, quæ ferrum tetigit, ferri adversa pars abigitur. Vocatur Theamedes, Germanice *ein blefer*.

Reperitur Magnes circa ferri fodinas in Germania prope vallem Ioachimicam, Swartzburgum,^{Locus natus} Schneburgum in Misnia, item ad fontes Albis, & rivulum *den Hirsprunnen*, ac prope Cupfferbergam Silesiæ. In Italia in montibus Viterbii, & in Ilva, qui exterius subruffus est, intus in fracturis nigricans, & parum tendens ad cæruleum obscurum, atque admodum efficax in attractione, quique dum percutitur, inhorrescit, lanugine quadam oborta, quæ transmigrat ad ferrum si admoveatur. Nascitur Magnes plerumque in ferri fodinis, aut in vicinis locis, Interdum Magnetes visuntur in quibus plus ferri, quam lapidis sit. In Germania ex Magnete optimū ferrum elicitur, ac is qui circa ferri fodinas eruitur, eiusque colorem habet, plerumque vegetior esse cæteris solet.

C A P. CCXLIX.

De natura, facultatibus, & viribus Magnetis.

Magnesid admirabile, & quod nunquam humana consequi potest ratio, habet, quod ferrum, aut eius meliorem partem chalybem appetat, illique uniri cupiat: quemadmodum ferrum ipsius complexum exoptat. Nam si Magnes magnis viribus sit, ac ferrum liberum, id ad Magnetem properat. E contra si Magnes exiguus sit, ac liber, ferrum vero grave, aut alicui rei affixum, Magnes ad ferrum ut illi coniungatur se movet. Ita ut non tam Magnes ferrum, quam ferrum Magnetem trahere videatur. Si Magnes ad se trahendi ferrum facultatem tantum haberet, nunquam se ultro ad ferrum moveret & conferret. Videtur itaque & ferrum trahendi Magnetem vim habere. Verum verisimilius est Magnetem ferrum trahere, quam ferrum Magnetem, quia sepultus in scobe ferri Magnes vires suas conservat, & auget. Ferrum vero rubiginem contrahit, & perit. Quod fieri non potest, nisi puriorem, & subtiliorem ferri substantiã ad se traxerit. Deinde actionem, ac vim trahendi communicat ferro; quam si non haberet alteri dare non posset. Quod itaque Magnes ad ferrum se moveat, hoc fit, quia ipsius concupiscit amplexum, quo potiri aliter non potest. Resistit enim cupienti ferri pondus, quod à leviori moveri non potest. Id si unius uncie sit, non potest trahi nisi à Magnete cuius corpus gravius sit uncia, & cuius facultas etiam unciam trahere possit. utrumque enim necessarium, si liber sit Magnes. Nam si ab aliquo detineatur, aut alicui rei affixus sit, non est necesse ut gravior sit ferro. Sufficit enim vires ipsius tractrices fer-

fortiores esse, quam ferri pondus. Potest enim hoc modo unam unciam pendens Maghes libram ferri attrahere; imo plus. Audivi enim ab amico meo, se vidisse exiguum Magnetem tres libras traxisse, ac ita firmiter retinuisse ut non nisi vi avelli à Magnete potuerit. Vix ille pendeat duas uncias. Si quis dixerit, & Magnetem ad ferri, & ferrum ad Magnetis amplexum properare, fortassis non aberrabit. Parum tamen refert si quis hunc motum tractionem vocet. Vis hæc attractrix quæ est in Magnete nullo obice impediri potest. trahit enim per lignum, per lapidem, imo per vitrum. Unde colligi potest incorporeum esse quid, quod ad ferrum per vitrum transmittitur. Si enim substantia esset corporea, dum vitrum transiret, duo essent in eodem loco corpora, quod physicis absurdum est. An autem substantia sit incorporea, aut qualitas aliqua, difficile est coniectu. Qualitas sane videtur, eaque, quæ cum luce vel sono comparari possit. Ut enim lux vitrum transit momento temporis, & sonus per opaca corpora & solidissima defertur ad aures, & agnoscitur: ita etiam facultas Magnetis per quævis corpora ad ferrum, quod cum illo sympathiam habens, ipsius motum sequitur, & cum ipso tanquam amico consentit, idque non secus contingit, quam fidibus, quæ, dum ita extensæ sunt ut si pulsentur à se distent diapason, id est, octava, una contacta altera intacta movebitur, & consonabit, cæteris fidibus interiacentibus, aut intermediis immotis; quod profecto non nisi soni qualitate ad aliam fidem transmissa fieri potest.

Causa cur mutuo amplexu gaudeant, aut Maghes ferrum trahat, inventu non solum meo iudicio difficillima est, sed omnino impossibilis. Multi existimarunt ideo appeti à Magnete ferrum, quod

*Trahit
per vitrum
Magnes.*

*Sympa-
thia.*

*Harmo-
nia.*

*Cur appe-
tat Ma-
ghes fer-
rum.*

illo

illo nutriatur, conservetur, & sustentetur, approbante, ut illis videtur, id experientia dum in scobe ferri sepultus vegetior redditur, ferro paulatim in rubiginem mutato. Verum ex sequentibus, hanc causam non sufficere illi, qui veram causam scire cupit, facile qui pollet ingenio perspiciet. Omni tamen dubio procul consensus iste intimus à similitudine essentiae, quam habet Magnes cum ferro, proficisci debet, quæ ut nobis ignota est, ita & causa, quæ ab illa dimanat. Videtur quidem spiritum quendam in se habere Magnes, qui ut se, suamque actionem conservet, puriorem ferri partem sibi addi desiderat, non secus quam ignis pabulum, sine quo mox evanescit, ac extinguitur. Sed si spiritus Magnetis, aut aliud quid in Magnete ex ferro quid desiderat, cur interdum, ut postea explicabo, ferrum reiicit, & eiusdem massæ ferreæ alteram partem? an non una pars alteri parti similis est substantia, essentia, & qualitibus? si una idonea fuit alendo, vel conservando Magneti, aut similitudinem cum illo habet, cur altera non est? imo non solum non est, sed plane reiicitur.

Aliud itaque hic latet, quam quod humana consequi possit mens. id naturæ relinquimus, quæ multa in sinu suo recondita habet, ac admirari sæpius, quam intelligit vult. Dubitari posset num ferrum Magnetem appetat, ut illius facultatibus potiatur, quæ sunt, ferrum aliud trahere, & plagas mundi, seu universi constitutionem ostendere. Quarum sane facultatum postrema eximia, & admiranda est, cum eius beneficio Oceanus noctu, obscuro, aut nubilo cælo navigari, & ad omnes orbis partes, etiam ad antipodas, absque errore viæ & itinera institui possint. Magnes enim vias, tanquam digito, dum plagas mundi indicat, ostendit, eamque facultatem
fer-

ferrum illi appositum adipiscitur. Sed nihil hic definitio, ut aliis quod rimentur relinquam. Solent imperfecta quævis perfectionem sui appetere, ut materia formam: sed ferrum perfectum sine hac facultate videtur. Perfectius tamen censeri debet si illi nobilis hæc, & admirabilis facultas, (qua quasi animatum redditur) accedat.

CAP. CCL.

Quomodo Magnes plagas mundi ostendat, ac ferrum eadem facultate exornet.

DUbitavi in fine præcedentis capituli, num ferrum, quia materia constat, quæ apta & idonea est ad suscipiendam formam, animam seu facultates Magnetis, ut perfectius sit, propterea Magnetem à quo prædicta facile consequi potest, ambiat. Præterea præcipuam & nobiliorem facultatem Magnetis eam dixi, qua plagas mundi ostendit. Ea nunc explicanda est; multa enim observatu digna & admiranda habet. Magnes dum in scutella lignea ponitur, eaque aquæ quiescenti immittitur, volvitur scutella donec sponte quiescat. Quem situm quiescens habet, eundem, etiamsi millies moveatur, scutella perpetuo habebit, eaque pars lapidis, quæ boream respiciet, semper respiciet, quæ austrum, etiam austrum, neque aliter quiescere poterit. Pars quæ boream respicit borealis vocatur, opposita australis. Idem continget, si ex filo suspendatur Magnes. Nam perpetuo pars borealis boream respicere solet, Orientalis orientalem, & sic de cæteris. Unde autem id habeat, quod plagas mundi observet, difficile est divinare. Arbitror Magnetem, quem situm habuit in solo natali, eum perpetuo, nisi impediatur, exoptare. Ac propterea quæ

Quare plagas ostendat mundi.

pars

pars tunc boream respiciebat, semper respicere velle, ac dum libera est borealem plagam quærere, quæ inventa, nativi soli situi congrua, quiescere. Hinc facile colligi potest quemvis Magnetem in extremitate sua punctum habere Boreale. Quo cognito etiam Australe, Orientale, Occidentale, & quodvis aliud, aliquot gradibus ab illo declinans, facile inveniri & haberi potest. Invenitur autem punctum boreale modis prædictis. nam quæ pars boream respiciet, ubi quieverit Magnes, borealis erit, & adversa australis. Ducitur enim vis hæc per centrum corporis recta linea. Si fregeris Magnetem in plures partes, singulæ lineas suas meridianas per corporis centrum transeuntes habebunt; à centro enim corporis ut à centro mundi plagarum distinctio oritur. Polaris punctus non plaga solummodo sequenti ratione certius reperitur. Iube Magnetem in sphericam figuram redigi, & expoliri, ac ferrum gracile concinnari æquale spheræ diametro, idque supra lapidem sphericum colloca. nam vertet se donec supra meridianam lineam per borealem & australem punctum transeuntem quiescet. Ubi quieverit, signato lineam, ac transfer ferrum in alteram lapidis partem: cum resederit, & quieverit, iterum signato, idque tertio, & quarto repete. Deinde ubi lineæ se decussabunt, erunt puncta borealia, vel australia. Aliter eadem puncta reperies. Frange acum tenuem, partemque minorem supra lapidem sphericum ponito, eamque movero. Nam dum in borealem punctum inciderit, erigetur ad perpendicularum; movere itaque donec id fieri videris, ne perta descas.

*Punctum
boreale
invenire.*

CAP. CCLI.

Ferrum Magnetis vires & puncta suscipit.

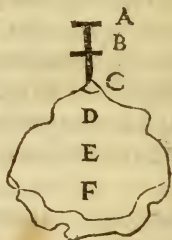
Magnes non solum ipse ferrum attrahit, & plagas mundi ostendit, ac instar maioris mundi centrum suum habet, & utrumque polum arcticum, ac antarcticum; sed eandem vim contactu, vel ferro tribuit, vel ferrum ab ipso extorquet. Quinimo etiam si Magnetem non attingat ferrum, modo tamen intra circulum virtutis Magnetis constituitur, ac ibidem parumper moretur, vires easdem nanciscitur. Circulus virtutis vocatur distantia illa, ad quam vis Magnetis extenditur: quæ à ferro acquisita, aut illi tradita tam efficax est, ut plagas mundi ostendere, & aliud ferrum attrahere sibi que affigere possit. Hoc modo complures annuli separati sibi invicem invisibili spiritu Magnetis connecti, & adhærentes catenæ instar ostendi possunt. Quorum postremi, & à Magnete remotiores, si extra circulum virtutis, aut ad extremam illius circumferentiam sint, à catena decidunt, aliis & vicinioribus adhærentibus non sine spectantium admiratione.

Ferrum quod Magnetis virtutem non accepit, ab omni parte Magnetis trahitur, etiam quævis ipsius pars si ad æquilibrium constituitur. Ubi attigerit Magnetem, aut ut dixi, paullulum in circulo virtutis illius hæserit, iam virtutem Magnetis adipiscitur, & trahendi aliud ferrum, & ostendendi plagas. Fit enim simile Magneti, ac ut ille maiorem mundum refert centro, & polis, ita & ferrum. Recipit autem ferrum plagas, & polos in se prorsus eosdem, quos habuit dum Magneti astaret, vel admoveretur, eosque perpetuo postea conservat. Exempli causa,

Annulorum catena.

Ferrum ab omni parte Magnetis trahitur.

448 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 causa, sit ferrum ABC, ac pars ipsius C attingit
 Magnetis DEF partem, videlicet D hoc contactu
 quia utriusque corpus unum quodammodo efficitur,
 & virtus per utrumque corpus diffusa unitur
 ita ut A sit una extremitas, F altera, & medietas
 inter A & F centrum sit, ut si F extremitas fuerit
 pars borealis ipsius Magnetis, & altera A australis
 semoto ferro à Magnete, (quasi corpore uno divisum
 in duas partes) ferri extremitas A, quæ fuerat australis,
 maneat australis, altera vero opposita C quæ dum
 Magnetem attingeret, & vires susciperet extremitas
 non erat, nunc vero ab unione separata extremitas est,
 necessario borealem partem faciat. Nam inter duas
 extremitates centrum est, quod australem plagam à boreali
 discriminat, deinde australi opponitur semper borealis.

Ferrum his viribus dotatum non ingratum est
 suo benefactori. pars enim ea, quæ vires accepit,
 perpetuo complexum illius, quæ dedit beneficium,
 ambit, cupit, ac ad se trahit, adversam vero respuit.
 Quia itaque ferri borealis pars ab australi D virtutem
 recepit, illam tantum, nequaquam borealem
 ambit, & vice versa ferri pars, quæ tetigit borealem
 Magnetis partem, non borealem plagam, sed
 australem.

*Similes
 partes si
 bi adver.
 santur.*

australem ostendet, appetet tamen illam partem Magnetis, quam tetigit, quia attractu facta fuit non borealis, sed australis; ac non solum ita erga illum Magnetem quem tetigit, sed erga omnem alium, aut ferrum illius virtute imbutum, se geret. Nam partem similem respuet, borealis nempe borealem, contrariam vero amplectetur, borealis australem. Cupit enim perpetuo eundem statum, quem habuit, dum vires nancisceretur. Non potuit autem borealis pars Magnetis borealem plagam alteri dare (cum situs det plagas) magis quam fieri potest, ut duæ lineæ, (dum se mutuo attingunt) aut duæ superficies lignæ (dum coniunguntur) eandem plagam mundi ostendant. Una si Orientem respexerit, altera huic annexa necessario Occidentem respiciet. Quicumque quæ prædicta sunt recte intellexerit, in Magnete etiam aliter fieri non posse facile percipiet. Nam dum ferrum contingit Magnetem, Magnes, qua parte attingit ferrum, aliam plagam, & ferrum oppositam respicit. Hunc respectum ab utroque seruari, natura cupit. Hoc bene intellecto, multorum effectuum, Magnetis & ferri, ratio dari commode potest: nec mirum erit amplius respui à Magnete ferrum. Respuitur enim à boreali Magnetis, borealis ferri, & ab australi, australis ferri pars. Quæ porro ferro ex contactu Magnetis contingere dixi, eadem ferro contingunt, si intra circulum virtutis Magnetis moretur. Nam etsi non attingat Magnetem, tamen quia Magnetis facultas per totum circulum extensa est, quicquid in eo constitutum est, quasi illi unitum sit haberi debet.

Id mirum videri potest, quod si ferrum Magnetis vi imbutum ad æquilibrium ponatur, ac ipsius extremitati boreali, Magnes supra teneatur, attrahatur ea pars; si vero subtus teneatur, repellatur. Con-

*Egregia
similitudo.*

*Supra &
infra cō-
traria.*

trarii effectus fiunt, quia partes lapidis contrariæ ferrum respiciunt. Nam superior pars lapidis, dum supponitur ferro, alia est quam inferior quæ supra ferrum tenetur, imo prorsus opposita. Si eadem facies opponeretur infra, vel supra, eadem attractio fieret. Vicinior itaque operatur in Magnetem, si sit australis, vel borealis. Perpetuum enim est, similem similem abigere, & dissimilem appetere. An non contrarias partes ostendo ferro, si supra id volam manus detineam, infra vero subducta manu exterioriorem manus partem ferrum versus habeam? Facierum itaque & partium diversitatem agnoscit & percipit Magnes.

Theamedes.

Quod vero à Plinio aliisque nonnullis auctoribus Magnetis genus statuatur quod ferrum abigat, Theamedis nomine insignitum; id hactenus ut videte nunquam potui, ita neque eum vidi qui assereret se talem vidisse, qui ab omni sua parte ferrum abigeret. Proinde si quidam Magnetem ferrum abigere animadverterunt, eos decéptos fuisse, quod à plagarum distinctione id fieri ignorarent, arbitrator. Quilibet enim Magnes ferrum ipsius viribus imbutum ab aliqua sui parte repellit.

Punctum tractionis.

Inter Magnetis admiranda id etiam notandum est, quod ea pars, quæ in æquilibrio ferrum positum respuit, nihilominus ubi attigerit id retineat. Nec minus mirum est quod etiam si à quavis parte ferrum virtute sua nondum imbutum trahat, id ex uno puncto efficacius faciat. Quod deprehenditur si Magnes supra ferrum asseri plano superpositum detineatur, & manibus volutetur, donec ferrum tremat, & ad contactum currat. Ubi enim tetigerit, ibi punctum tractionis est, à quo, tanquã centro, radii virtutis Magnetis in ambitum sparguntur.

Sed

Sed supra hæc omnia nihil mirabilius in Magnete, & quod magis ingenia acutiora torqueat, mihi videtur, quam quod ferrum illius virtute imbutum, & ad æquilibrium positum, ut ad omnes plagas verti possit, non præcise polare punctum ubique terrarum ostendat. Nam hic in Germania octo aut plures gradus Orientem versus ferrum à polo declinat. Videtur vel in firmamento, vel in aliis orbibus cœlestibus, vel supra firmamentum, vel in terra fixum aliquod punctum esse, ad quod Magnes ducitur, vel à quo trahitur. In firmamento, vel orbibus inferioribus hoc esse non potest; quia id, dum cum illis quotidie circuit globum terrestrem, una moveretur, eiusque motum necessario ferrum ab illo tractum sequeretur: verum id quia non fit, (ferro tota die immoto idem punctum ostendente) sequitur, in firmamento vel inferioribus orbibus hoc esse non posse. Supra firmamentum aliquid immobile esse, quod istam vim trahendi habeat, licet statui possit, nihilominus variæ mutationes Magnetis, aut acus ferreæ, id etiam esse non posse facile ostendunt. Temerarium etiam videtur ibi tale quid esse posse statuere, ubi forte Dei sedes absque loco est. Restat itaque ut in terra, vel supra terram id punctum sit. Si supra terram sit, ut neoterici nautæ affirmant, facile, quo in loco sit, investigari potest. Nam notata declinatione, hic Pragæ alia observanda est, vel in Goa Indiæ, vel in Mexico, aut alio loco Orientem vel Occidentem versus multum à Praga distante, qua translata in mappam, aut globum terrestrem, ductisque lineis à locis illis duobus per puncta declinationis, ubi lineæ se decussarint, ibi punctum est Magnetis, aut ferri Magnetis vi imbuti. Id nostris seculis à nonnullis inventum putatur, & ab Hollandorum ob-

*Cur non
præcise
ostendas
polos.*

servatione confirmatum. Qui se invenisse putant intra Americæ & Asiæ partem septentrionalem in freto Anian montem Magneticum, quem statuunt 17. gradibus à polo arctico distantem, atque ab Islandiæ medio seu ab insulis capitæ viridis, quæ sub eodem meridiano sunt. gradibus longitudinis 180. ita ut hac ratione necesse sit in Islandia & prædictis insulis necessario Magnetem à polo non declinare, ut nec in Afforibus Orientalioribus, videlicet S. Mariæ, & quas *las borgas* vocant insulis, quæ sub eodem meridiano sunt. An autem vere in prædicto freto Magneticus mons sit, incertum adhuc est, cum fretum hoc nondum exploratum satis sit. Si esset, mirum esset in tam longinqua loca virtutem suam iacere, ac ferrum non quodlibet, sed tantum id quod Magnetis vi imbutum est, ad sui obsequium trahere. Sed quid miramur, cum omnia miraculis plena sint, & quicquid in hoc orbe sui Creatoris laudes hoc modo celebret. An non Sol lucem & calorem nobis à longe maiori distantia momento temporis communicat, & luna aëris motu impedita, absque contactu, ac sine constanti & quieto medio, mare universum ad se trahit? Desinamus itaque mirari, aut miremur omnia, cum nihil altero sit mirabilius, & quicquid est mirabile, sit in oculis nostris. Auctorem & opificem colamus, celebremus, & adoremus, qui admiranda ista efficit, ut opera sua, si non hic, in alia vita intelligamus.

Sed hic aliud mirabile occurrit à nautis nonnullis observatum, quod videlicet pyxis nautica, quando æquinoctialem lineam pertransit, & polo antarctico vicinior est, non amplius septentrionem, sed austrum ostendat. An quia non tam plagas, quam polum ostendit? eumque semper qui illi vicinior est? Sed putatum fuit, Magneticum montem respi-

*Magnes
Austrum
osten. lit.*

cere, quem certe quocunque in loco sit observare deberet, nisi forte alius apud antarcticum illi directe oppositus, eandem vim habeat, ac ad similia officia, tanquam vicinior, cogat. Sed talem ibi esse incertum est, quin etiam multi non verti borealem plagam ad austrum asserunt.

Non video itaque ubi polus Magnetis, ac illi oppositus commode statui possit, nisi supra firmamentum statuatur duo, unus borealis, alter austrinus, ac eiusdem facultatis, ut vicinior Magneti imperet potius, quam remotior. Sed hic nihil solide definiti potest, præsertim cum, ut dixi antea, quid supra firmamentum sit ne coniectura assequi humanum ingenium valeat, ac præter Beatorum sedes divina literæ nihil ibi aliud esse testentur. Deinde etiam quod nondum exploratum habeam, an Magnes in longam formam penne scriptoriæ instar aptatus, & ad æquilibrium positus, polum ipsum, aut idem punctum à polo distans, quod acus nautica demonstrat, ostendat, nec ne. Præterea dubito, num Magnes punctum, an axem ambiat: ac verisimilius videtur axem ambire propter varias declinationes, quæ ad nullum certum punctum dirigi possunt. Si axem ambiat, ad terræ viciniorē partem se parum inclinabit, ut à terra, quæ firma iacet, vim axis ipsius, quæ ad omnes extremitates mittitur, in se recipiat, quam sane per maria & aquas hinc inde fluctuantes nequaquam tam commode suscipere potest. Hinc fortassis fit, dum navigatur in mari prope Americam, Magneticam cuspidem aliquot gradibus ad Occidentem, dum vero inter insulam S. Helenæ, & Africam, ad Orientem declinare, ac forte propterea in Bohemia ad Orientem aliquot gradibus declinare, quia septentrionem versus occurrit mare Balticum, meridiem

*Declinationis
Magnetis
causa.*

versus mediterraneum, quæ vim axis nonnihil infringere possunt: quam sane vim declinationis lineæ, quæ à Bohemia duci potest, usque ad mare glaciale, per Moscoviam, & Poloniam, ubi continuatio terræ est, fervare & communicare Magneti potest. Sed alii diligentius ista rimentur.

a Quoniam auctor montis Magnetici hic meminit, non absolum erit errorem quorundam enotare, qui naves in quibusdam regionibus (nempe in India & circa mare rubrum) ferreis clavibus non compingi, o Magnetis metum, existiment: nam licet Magnæ ferri ad se trabendi facultatem habeat, minime tamen credendum est, eum tanta vi pollere, ut naves ferreis clavibus coniunctam vel è longinquo pertrahere possit. Huiusmodi vero naves fabricant Incole quod magnis arboribus, quarum asseres ferreas clavibus ferre queant, reliquaque materia necessaria destuantur, adeoque egeni sint, ut aliunde comparari non possint: cumque præterea ferro aut ære veterum more coniungere usus apud eos iam deserit, funibus cymbas consuentes, levibus expensis eas construunt. Huc accedit quod magnis navigiis opus non habent exigua enim illis sufficiunt cum ad piscationem tuam ad merces hinc inde per canalem & æstate per mare rubrum transvehendas. Verum quidem est, magnas onerarias naves, triremes, aliaque varii generis navigia istuc conspici, sed aliunde advecta.

C A P. CCLII.

De abolendis, restituendis, & augendis viribus Magnetis.

HActenus miras Magnetis facultates explicavimus. Hæc omnibus cognitas. Restat ut explicentur quæ

quo pacto illius vires auferri & restitui possint, si illas amiserit. Amittere enim potest contactu alterius Magnetis, dum nempe similem faciem attigerit, nempe borealis unius borealem alterius. Id cum factum fuerit, fortiori affricu utriusque facultas perit, & neuter officium facit, aut saltem erroneè, quasi ebrius esset. Restituitur autem in integrum si in chalybis limatura per aliquot dies sepe liatur, cuius etiam beneficio, si imbecillis sit Magnes, vegetior redditur, ut aliqui asserunt. Magnetis vires in immensum auferri posse tradit Theophrastus Paracelsus, ita ut etiam ex pariete clavum extrahere possit: si igniatur, deinde in oleum Martis multoties extingatur. Sed discipulos suos decipit, cum Magnes igne vires omnes amittat, ac spiritus ille vivificus, tanquam anima Magnetis, & cui vires omnes inhaerent, ignis iniurias non ferat, & à suo corpore colore subcæruleo expellatur, ac tantum cadaver, quod nunquam ad vitam redigi potest, post se relinquat. Magnes ut igne vires omnes amittit, ita à nonnullis putatur caparum alliique odore effatus reddi: sed falsum id esse neotericorum declarat experientia, qui alli succo inunctum nihil viriū amisisse testantur, ut & nautarum, qui, dum quotidie allium capasque vorantes acui Magnetico adsunt, nihil illi iniuriæ inferri, sed suo officio strenue fungi, observant. Sunt alii qui Adamantem Magnetis vires impedire scribant. Ut Plinius his verbis; Adamas dissidet cum Magnete lapide in tantum, ut iuxta positus, ferrum non patitur abstrahi: aut si admotus Magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Et Marbodeus his verbis:

Omnibus æqua tamen vis est adducere ferrum.

Quod facit & Magnes absente potens Adamante.

Nam præsens Adamas, Magneti quod rapit, aufert. Sed Ioan. Bapt. à Porta negat se experientia id verum deprehendisse. Interim tamen ipse docet, ferrum Adamante tactum volvi ad septentrionem, ac obversam partem (ut in Magnete ad meridiem ferrum) abigere. Id si verum est, quod nondum probavi, verisimile est, Adamantis borealem partem, borealem Magnetis abigere, ac propterea vim ipsius trahendi impedire. quod forte veteres voluerunt.

C A P. CCLIII.

De qualitatibus, & viribus medicis Magnetis.

Aleno teste Magnes Hematitidis vires habet
b Dioscorides cum aqua mulsa trium obolorum pondere ad crassos humores & melancholicos educendos propinari tradit, ac uri, & vendit pro Hematite, cuius vires,ustus proculdubio, adstringendo, sanguinemque sistendo, æmulatur. Nonnulli cum mulsa exhibitum hydropicos sanare referunt. Paracelsus, quia ferrum ad se trahit, emplastris, non solùm ad sagittæ ferrum è corpore humano extrahendum: sed omnem aliam saburram vulneribus in hærentem, adhibet, & non inutiles conatur. Inter alia autem emplastra sequens celeberrimum est, & admirandæ facultatis, quod à multo hæctenus celatum, & in secretis habitum fuit. Curat omnia vulnera punctim vel casim inflicta subito, ac symptomata, quæ vulneribus supervenire solent, impedit. Quicquid malignum in vulnere est aut inutile, separat ab utili, ac sanam carnem generat. A me emplastrum Magneticum vocatur, à Paracelso Opodeldoch barbaro vocabulo. Recip. cera virginæ lib. duas, terebinthinæ vulgaris turbutenta

Magnes purgat melancholiam.

Emplastrum Magneticum.

lentæ (non vero claræ ex picea arbore, quam impostores claram efficiunt) lib. unam, olei olivarum unc. iij. funde omnia simul, addendo succi chelidoniæ, succi fol. querci, succi alchimillæ, succi veronicæ ana unciam unam cum semisse. coque omnia simul ad succorum consumptionem. . . postea adde ammoniaci, galbani, ac opopanacis acetato expurgati ana drachm. sex, colophonie unc. unam cum semisse, succini unciæ semissem, mastiches, myrrha, thuris, sarcocollæ ana drach. tres. immisce omnia emplastro. Dum parum refrigerit immisce Magnetis contusi ac præparati unciam unam cum semisse, croci martis uncias duas, croci veneris unciã unam, tutiæ præparatæ drach. sex, lapidis Calaminaris præparati uncias decem. Hæc omnia postea immisce emplastro, ac cum iam fere refrigerit, adde terræ dulcis vitrioli tantum ut emplastrum subrubrum fiat bene miscendo. postea extrahe, malaxa manibus, ac in baculorum formam redige, ac supra tabulã ligneam oleo rosarum inunctam in tabulas, forma thaleri crassitie, ac ad usum serva. Ita excoqui debet, ut cum calefit, bene mollescat, & dum refrigeratur, non flectatur, sed vitri instar frangatur. Prædicta nonnulla ingredientia hac ratione præparantur. Magnes hac ratione præparatur. Primum in pulverem contundatur; is tigillo impositus igniatur, ac in oleum martis dulcificatum eiusdem ponderis iniiciatur, deinde ad ignem temperatum exsiccetur. ita Magnes præparatus est. Oleum vero martis hac ratione concinnatur. Rec. aluminis lib. j. salis communis uncias quatuor. ex his distilla aquam. cum aqua limaturam ferri aliquoties in die humecta. ita brevi ferruginem habebis. quam ablue aqua, eamque inde evapora ad olei consistentiam. Quod iterum una distillatione

*Magnetis
preparatio.*

*Oleum
martis.*

*Calami-
naris præ-
paratio.*

*Tutia
prepara-
tio.*

*Croci Ve-
neris præ-
paratio.*

*Croci-
martis
prepara-
tio.*

dulcificabis, sequenti modo. Affunde iterum aquam, ac sine evaporet, ut prius. ita præparatum erit oleum. Lapis vero Calaminaris hac ratione præparandus est: Redige in pulverem tenuissimum, ac igniatur. ignitum conice in ollam, acetum fortissimum continenstem, ac subito ollam terge, donec pulvis extinctus fuerit. postea acetum quiete effunde. Pulverem iterum ignias, ac in idem acetum extingue. postremo iterum pulvis igniatur, ac refrigerari sinas. Tutia præparatur ut lapis calaminaris, nisi quod loco aceti utendum sit aqua fœniculi, aut chelidoniæ. Crocus Veneris ita præparatur. Recip. tenues cupri laminas, impone ollæ, sepeliantur laminæ in sale communi, ac ollam igni impositam sine excandescere. postea effundam laminas cum sale in frigidam, ac laminas ablue a omni nigredine. iterum adde sale, ac ollæ impone ut antea, ignias iterum, ac in frigidam conice, & ablue. id opus repete, quamdiu placuerit. aquæ vero in qua extinxisti laminas, affunde aquam caldā, postea paulatim effunde aquam, ita in fundo habebis crocum Veneris sanguinis instar rubrum hunc lava, & munda optime, donec nihil saluginis habeat. exicca illum optime tela lineā, ac serva a usum dictum. Crocus martis hoc modo fit: Recip. limaturam ferri mundam absque rubigine, reverbereberetur in furno longo fortissimo igne quarti gradus, donec purpureum colorem habeat. tum exime, & cum refrixerit, in vas aqua plenum conice move oprime, ac subito in aliud vas decapula, ita relinquetur in primo vase ferrum quod calcinatum nondum est. In altero vero crocus. quæ ut habeas ad ignem aquam exhalare omnem finito, & etiam residet, aquam ne effundas, continet enim subtilem croci partem vix conspicuam. Restat terra

vitrioli: hanc ita concinnabis. Recip. quantum *Terra vitrioli preparatio.*
 volēs vitrioli, id ollæ imponas, eamque in igne circulari colloca, ut in rubedinem optime calcinetur. Dum intrinsecus & extrinsecus rubuerit, contunde, eique aquam affunde, ac per diem & noctem ita relinque. aquam postea claram effunde, aliamque affunde. iterum illa clarescat, ac postmodum effundatur. Id opus toties repete, donec aqua non amplius acris fuerit, sed dulcis. tum exiccari finito, ita habebis terram subrubram, & squammis æris similem, cuius colorem Germani vocant *Kesselbraun*, longe aptiorem ad vulnera & ulcera bolo armena. Hoc emplastro medicus & chirurgus mira præstabit, & quævis vulnera cito sanabit absque omni symptomate.

Ex collo gestatus Magnes spasimū sanare, ac nervorum dolores compescere, manuque detentus partum accelerare perhibetur. Supra vulnera venenata positus vim veneni extinguere dicitur, capitique ad motus omnem eius dolorem auferre; Ab altero coniugum portatus alterius gratiam conciliare, timores arcere, & eloquentiam augere creditur. Nugatur Marbodeus, Veneris intellectum habere Magnetem, & viri erga uxorem amorem conciliare, ac adulteria prodere, his versiculis.

*Conciliare potest uxoribus ipse maritos,
 Et vice conversa nuptas revocare maritis.
 Num qui scire cupit sua non sit adultera coniunx,
 Suppositum capiti lapidem stertentis adapter,
 Mox quæ casta manet, petit amplexura maritum,
 Non tamen evigilans cadit omnis adultera lecto
 Tanquam pulsa manu, subito fœtore coacta,
 Quem lapis emittit celati criminis index.*

Credit etiam Marbodeus furum esse fautorem,

460 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
ac suffitu domesticos abigere, ut furibus furari
occafio fit commodior.

*Si fur claustra domus spoliis gazisque referta
Ingrediens prunas ardentis per loca ponat,
Et superimponat Magnetis fragmina prunis,
Per tetragonam ut fumi vapor alta vaporet,
Mentibus everfis veluti impendente ruina,
Diffugient omnes in ea quicunque manebunt,
Et fur securus rapiet quacunque libebit.*

Fœtidum, & exitialem, ut carbones, habere a-
ram seu vaporem Magnetem, & qui ad cerebrum
delatus illud conturbet, ac dormientibus terribi-
lia & melancholica phantasmata, aut vertiginem
epilepsiam, vel apoplexiam inducat, multi produ-
auctores. Quinimo nonnulli ore detentum lun-
ticos & melancholicos homines efficere tradunt,
ac pulverem ipsius pondere sex granorum cum sa-
vo serpentis & succo urticæ alicui in potu obl-
atum, cum ita dementare, ut ex patria sua vel ha-
bitatione fugere cogatur. Ita ut si hæc vera sint,
non mirum sit, suffitum fœtore & maligna qua-
litate caput turbando homines ex ædibus propriis
abigere.

a Libro 1 x. de simplic. medic. facult.

b Libro v. de re medica cap. 105. Multo plura ad Ma-
gnetem pertinentia tradidi in Comm. à me editis.
praxin auream Ioannis Stockeri (ut cap. 216. huius
libri monuimus.) Comperimus insuper, eum, qui pri-
mus huius lapidis usum invenerit, Flavinus fuisse
nuncupatum. At Albertus Magnus primus omnium
eius facultates scriptis tradidit: quem cum suo tem-
pore in usu iam esse animadverteret, veteribus non
ignotum fuisse credidit, atque Aristoteli eius fa-
cultates fuisse perspectas. Attamen & ipse Aristotele

& qui aliquot seculis eum subsequuti sunt, plane ignorarunt hunc lapidem talibus facultatibus esse praditum, ut altera eius pars ferrum ad septentrionem convertere faciat, altera ad Meridiem. Aristoteles quidem non ignoravit ferri attrahendi facultatem habere: at quod navigationibus utilis esset, plane nescivit. Nunc autem cum Magnetis facultates omnibus sint perspectæ, navigatio adeo facilis reddita est, ut bini viri cum levi navicula, omni momento, omnibus periculis, vehementissimisque ventis sese committere, & mare traicere non vereantur: quod veteres ipsa meridie tentare non fuissent ausi, cum nauticam pyxidem non haberent, cuius acus Magneti adfricata esset. Itali hunc lapidem Calamita, Galli Aimant vocant. Huius lapidis Gallicæ appellationis affinitas ansam præbuit nonnullis Chymicis imposturas excogitandi de ipsius efficacia in rebus amatoriiis, ut etiam polliceri, atque persuadere ausi sint, non minus hominum amorem pellicere, quam ferrum attrahat, quod tamen falsum est, atque ad eam rem candidum Magnetem longe prætulerunt, non ignorantes, difficilius & rarius inveniri, quam eum, qui ferruginei coloris sit.

Per Magnetem hoc modo quis Oraculum fingere potest. Mensa in cubiculo sit parata, non admodum crassa, undique rite clausa, & convenias cum aliquo, qui per aliud cubiculū propinquum intret ad mensam, qui de omnibus sit instructus quid agendum tibi sit, nemine conscio nisi tibi. in qua mensa supra & infra scriptæ sint Alphabeti litteræ in circulo rotundo. nempe ubi littera A in superiori parte mensæ sit scripta, sic eadem in inferiori parte scribatur. in superiori parte in medio circuli finge diabolum ex charta, vel alia levi materia, cuius pedibus insignantur acus, & in manibus habeat stramen, quod arcte

con-

462 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE
contineat. & cum vis fingere Oraculum, int
iam nominatus mensam, qui sciat movere Mag
tem. secum habeat candelam, ut secundum or
nem Alphabeti moveat Magnetem, secundum qu
queratur; & diabolus movebit se secundum motu
Magnetis; & notet, qui querit responsum, omnes
teras, & ubi diabolus quiescit, & non movet
habebit verbum totum. & sic de ceteris, donec tot
sensus appareat.

Eodem modo poteris efficere ut charta vel homuncio
mensam ambulet, supposito sub mensa Magnete,
eoque huc illuc ducto.

Simili modo si chalybis pulverem super chartam vel
serculum ponas, supposito Magnete, assurgent
cuspidem pulveres isti, & ducto Magnete huc ill
eum pulveres isti sequuntur, magna astantium a
miratione.

Eodem quoque modo poteris efficere ut navicula sponte
adnaviget lembo circulari, in quo Alphabeti
tere sint descripta, ut ita etiam oraculum effing
possis.

C A P. CCLIV.

De usu Magnetis.

Maximus usus Magnetis est ad navigationes
Mitinera etiam terrestria instituenda. Sine h
enim certa nulla institui aut scopuli evitari possunt
præsertim cælo nubilo, noctu, & in Oceano, du
præter undas nihil conspicitur, quemadmodum
nec in sylvis amplissimis, dum præter cælum arb
resque nihil sese oculis offerat. Ut autem certic
omnia fiant, acus ferrea aut potius chalybeata M
gnetis virtute imbuenda est, ac prius ita concine
fabricanda, ut supra cupri aut argenti cuspidem
arq

quilibrium sustentetur, & in orbem verti possit. quod ut commode fieri possit, pyramidale concavum in medio acus fabricatur, à cuius basi reliquæ partes sibi averso oppositæ, illiusque cacumine inferiores, procedunt. Hoc modo dum cuspis concavum excipit, sustentatur acus, ac in omnem partem versatur. Communicatur autem acui ferreæ Magnetis virtus hoc modo. Primum punctum Boreale vel australe in Magnete modo à me supra tracto quæritur: inventum levi mallei ictu percuter, ut à sordibus liberetur. Illi puncto adfricatur acus altera pars, quæ latiuscula, ut melius virtutem Magnetis suscipere possit, esse debet. Si punctum terit boreale, pars acus quæ tetigit, austrum ostendet. Si velis ut non austrum, sed boream ostendat, australi Magnetis puncto affricare debes. Si utraque acus extremitas idem punctum tetigerit, vel illam plagam ostendet acus, vel ab utraque plaga deflectet, vel Orientem, aut Occidentem monstrabit. Sed ut eximias vires suscipiat acus, ac probe unere suo fungatur, consultum est ut altera ipsius pars boreali puncto, altera australi affricetur. ita vim quodammodo duplicatas suscipiet vires, & realis contactus ad austrum, Australis ad boream convertet. Cum acus ferrea Magnetem tetigerit, sedulo custodienda est, ne aliud ferrum, aliumque Magnetem attingat, aut in circulo virtutis illorum detineatur. Nam illorum contactu & præsentia inebriatur, nec exacte cœli partes amplius tendit. Ita ut denuo igniendum sit, ut omni facilitate privatum, novo affricatu possit novas vires suscipere. Bene custodita acus ad centum annos vires suas retinere potest.

*Modus
tangendi
ferrum.*

Itinerum Dux est Magnes, aut acus Magnetica, qua septentrionale punctum ostendit, quo ostenso etiam

*Itinera
investigare.*

etiam omnia alia, & minutissima cognoscuntur. Ut autem facilius oculis reliqua essent perspicua, propterea orbi versatili, in cuius margine triginta ducenti, seu plagæ potius describuntur, acum Magneticam nautæ affigunt. Hac enim ratione si ab itineris linea deflectatur, facile, quot gradib⁹ (si orbis in 360. partes divisus sit) id fiat, cognoscitur. Sed possunt nautæ gubernaculo navim ita dirigere, ut à puncto, ad quod dirigunt iter, acus nunquam deflectat. Si per silvas terrestræ iter instituendum sit, ne quis multum aberret à via, acus Magnetica illa, quæ horologiis sciotericis inclusa est, inservit. Maior tamen cautione propter itinerum anfractus opus est, quam in mari ubi omnia pervia sunt. Nam primum constituta acu Magnetica supra lineam meridianam, observanda est in loco, unde quis proficiscitur, linea aut hora quæ itineris scopum respicit ac perpetuo iter ad illam horam instituendum est. Si deflectet ad aliam horam ad sinistram, certum est ad dextram iterum, ut ad veram itineris lineam perveniatur, deflectendum, & proportionem & longitudinem deflexionis plus vel minus ad dextram iterum instituendum esse.

An Magnete quis sua arca na patefacere possit.

Putant aliqui, Magnetem aut acum Magneticarum usui esse ad animi secreta patefacienda amico à nobis centum aut ducentis milliariibus distante, se vehementer errant. Causam errori præbuit virtus Magnetis, quæ acum ferream etiam per tabulam movet, ac deinde facultas poli arctici, vel montis Magnetici in freto Anian à Cosmographis constituti, qui ad multa centena milliaria in acum Magneticam, ut illi arbitrantur, agere potest. Existimant enim, Magnetem, qui tetigit acum, ac illi virtutem suam communicavit, similem habere & talem cur illa consensum: ut si moveatur, exempli causa de
cer

cem gradibus orientem versus, etiam tot gradibus acum moveri, etiam si centum miliaribus ab illo distet. Sed ut dixi falluntur: quia certissimum est, Magnetem, qui ferream acum tetigit, tantum intra certum spatium, & exiguum, forte trium aut quatuor pedum illud movere. Deinde etiam experiēti constat, acum Magneticam extra circulum virtutis Magnetis positam, non mutare situm, mutato situ Magnetis. Si magnes tam procul in acum à se tactum ageret, facillime quis animi sententiam amico centum miliaribus distante (eo modo quo id per tabulatum fieri potest) significaret. Per tabulatum autē ita id fit. Acus Magnetica longiuscula, ut distinctius suo fungatur officio, accipitur, ac pyxidi imponitur ut verti in omnem partem commode possit. Margo deinde pyxidis in viginti quatuor æquales partes dividitur, ac in illis viginti quatuor litteræ alphabeti pinguntur. Similis pyxis, sed maior, ac cum acu Magnetica longe maiori, & addito alphabeto, etiam construitur, ac supra tabularum ligneum superioris cubiculi collocatur. In inferiori verò cubiculo supra mensam minor collocatur pyxis, hoc modo ut centrū pyxidis superioris & inferioris, ad perpendicularum respondeant, ac pars utriusque borealis litteram A respiciat. His ita rite collocatis: si acus pars borealis digito versus litteram D superioris pyxidis moveatur, etiam acus pars altera inferioris pyxidis eandem litteram D in inferiori cubiculo ostendet: modo tamen virtus Magnetica tam procul vires suas extendat, id enim necessarium est, ut dixi. Si id acus beneficio fieri non posse credatur, ex centro maioris pyxidis supra tabulatum circulus cuius diameter duorum sit pedum describendus est. Isque in viginti quatuor partes secandus, ac in singulis alphabeti litteræ notandæ sunt,

sunt, ita tamen ut A littera boreali puncto respondeat. Deinde litteris, quæ vocabula faciunt, apponendus Magnes satis vegetus, & qui inferioris cubiculi pyxidem intra circulum suæ virtutis habeat. Tum enim trahet acum inferioris cubiculi ad se, quæ eandem litteras ostendet, quas adstans colligere debet, ut vocabula habeat, sensum alterius qui Magnetem movet explicantia. Istud experimentum illos fefellit, qui idem ad 100. miliaria Magnetem efficere arbitrati sunt. Ex prædicto experimento elegans modus colligitur faciendi statuâ ligneâ palma longitudine, quæ cuspidi ex aëre insideat, ita ut verti commode sedens possit. Pes alter extendatur parumper, ac in eo globulus chalybeus occultetur: manu teneat statua virgulam tenuem ligneam, vel argenteâ. Sedeat autem in medio pyxidis latiuscule, in cuius margine sint alphabeti litteræ omnes notatæ. Quisquis itaque responsum dari petenti cupit, teneat sceptrum ligneum manu, in cuius extremitate sit Magnes. Id sub mensa detineat, & ad litteras dirigat. Nam hoc modo statuam supra mensam collocatam, eas litteras quas volet, ostendere non sine adstantis admiratione, faciet, quæ postmodum collectæ, statuæ responsum declarabunt. Possunt alia multa admiranda Magnetis occultati beneficio fieri, quæ si quis scire velit, alios auctores legat, nos hic ludicra tractare nolumus, cum quilibet sibi, si ingenio valeat, varia invenire facile possit. Unum superest quod an à Magnete fieri possit dubitatur. Num videlicet ferrum in aëre ita suspensum tenere duo vel plures Magnetes possint, ut id utroque trahente neutri adhæreat. Hac ratione ferreum Mahometis sepulchrum in aëre hæreere traditur, & Plinius b scribit Dinocratem architectum Arsinoës templum concamerare inchoasse ex
Magne-

*An Magnetes fer-
rū in aë-
re possit
sustinere.*

Magnete, ut in eo simulachrum eius è ferro pendere in aëre videretur, sed intercessisse mortē ipsius, & Ptolomæi, qui id forori suæ iusserat fieri, unde quod inchoaverat non perfecisse. Ego etsi concedam paribus viribus Magnetes ita constitui posse, ut æque vehementer uterq; trahat, tamen propter aëris continuum motum, non magis subsistere posse existimo, quam sphæra metallica supra cuspidem acus perpendicularē collocata. Licet enim Sphæra ita exacte poni possit ut pond^o illius ab omni parte cuspidis æqualiter promineat: nunquā tamē consistere poterit, quin ad latera decidat. Idē ferro futurū puto, ut vel delabatur ad inferiorē Magnetem, vel attrahatur à superiore. Si ferrū tenui filo, vel capillo muliebri alligetur, proculdubio in aëre à superiori Magnete ita trahi poterit ut in aëre suspensū videatur, filo prohibēte ne ulterius à Magnete trahi possit.

Magnetis usus etiam ad vitra conficienda ut olim *Ad vi-*
celebris fuit, ita & nunc est. De eo c Plinius his *tra.*
verbis: Post vitri originem, ut est astuta & ingeniosa, solertia non fuit contenta vitrum miscuisse; cœptus addi & Magnes lapis, quoniam in se liquorem vitri quoque in ferrum trahere creditur. Et Agricola sequentibus: Si materiæ unde vitrum conflatur, adiiciatur minuta Magnetis particula, ita in se liquorē vitri trahere videtur, ut ad se ferrum allicit; tractum autem purgat, & ex viridi vel luteo candidum facit. Sed Magnetem postea ignis consumit.

Utilis etiam Magnes ad ferri venas, num divites, *Magnes*
vel pauperes sint, examinandas. Eius usus docetur *ferri ve-*
his verbis ab Agricola: Venam ferri experimur in *nas ostendit.*
Camino fabri ferrarii. eadem uritur, comminuitur, avatur, siccatur, Magnes in ramentum lotura collectum imponitur, qui scobem ferreā ad se trahit. a pennis deterfa catino excipitur, atque Magnes

usque eo in ramentum lotura collectum imponitur, & scobs detergitur, dum restet quam ad se alluciat. Ea autem simul cum sale nitro coquitur in caitino, donec liquefcat, & ex ea terrea massula confletur. Quod si Magnes cito facileque scobem ad se traxerit, venam ferri divitem esse coniecimus: si tarde, pauperé. Si profus eam respuere visus fuerit, ferri paullulū, aut nihil in se continere. Quemadmodum ferri scobs à sordibus separatur Magnetis opera, ita auri vel argenti pulvis à ferri scobe. Admotus enim Magnes scobem ad se trahit, ac aurifabris compendium præstat.

*Ichno-
graphia-
rum be-
neficio
Magnetis
descriptio.*

Sed dum hic celebres Magnetis usus explico, præcipuus, nobilissimus, neque satis admirandus, ac paucissimis notus, fere animo exciderat, & à me prætermisus fuit. Nempe quod eius beneficio ichnographiæ describantur, & instrumentum aliquod confici possit, in quo Magnes ipse ichnographias, & anfractus itineris, ac distantias locorum, in charta, absque hominis opera, ad admisum notet. Prior ratio vulgo omnibus geographis nota est. Imponitur enim acus Magnetica circulo, in plano descripto, ac in illius centro dioptra versatilis accommodatur, ut per illi⁹ extrema anguli (virgulis, aliove signo notati) vel turres, aut domus, si civitatis ichnographia describenda est, conspici possint. Deinde dum ichnographia notanda est, instrumentum hinc inde vertitur, donec acus Magnetica incumbat lineæ meridianæ, ut moris est, dum horæ diei explorantur. Dum recte incubuerit, versatur dioptra, donec per ipsius extrema utraque, vel turris, vel arbor, vel signum videatur, atque tum notatur ubi dioptra secet circuli circumferentiam. Simili modo omnia loca circumquaque conspiciuntur, & notantur. Quibus notatis ex alio loco vi-

cissim

cissim eodem prorsus modo eadem loca conspiciuntur, & notantur, & si quis velit, ex tertio.

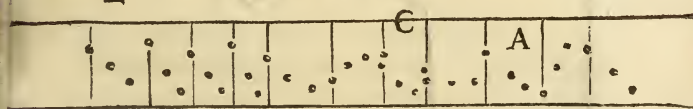
His absolutis Geographus in chartam describit circulum æqualē, si velit, circulo instrumenti, (nam potest maiorem, vel minorem facere, sed minori labore voti compos fit, si æqualem acceperit) ac in descriptū circulum transfert puncta visionis. Deinde ex centro circuli per eadem puncta ducit lineas, usque ad extremum chartæ, loca enim quæ sita in lineam incident. Sed quam procul à centro, nondū scitur, id enim secundus ostendet circulus: qui in chartam transferendus est, ea distantia ab altero circulo, qua quis velit. Si magnam distantiam fecerit, magna erit ichnographia: si parvam, parva.

Postea in ipsius circumferentiam transferenda sunt puncta visionis secūdi circuli, sed hac ratione, ut punctum visionis, quod ostendit prioris circuli centrum, primo notetur, & incidat in lineam, quæ ducitur à centro prioris circuli ad stationem, seu centrum secundi circuli. Id ubi factum fuerit, alia puncta omnia secundi circuli transferantur in secundum circulum, qui in charta descriptus est. Deinde ex centro circuli per sectionis puncta usque ad extremum chartæ ducantur lineæ. Nam ubi eiusdem loci notati lineæ se mutuo secabunt, ibi locus locari debet. Quia vero anguli interdum nimis acuti fiunt; propterea tertius circulus adhibetur, prorsus eodem modo, ut secundus. Notandum hoc modo, etiam absque Magnetica acu, describi posse situs locorum. Sed multis placet Magnetis adhibitio. Posterior modus quem nobilissimum, paucisque notum dixi, profecto admirandus est. Eo enim vel iter faciens Geographus, vel civitatem aut locum circumiens, instrumentum apud se habet, quod iter, locum, & distantias in charta

absque ope gestantis notat. Fit notatio ab acu Magnetica, quæ supra caput quod insidet cuspidi, tridentem habet, cuius tres dentes lineæ meridianæ respondent, id est, longitudini acus. dens septentrionalis plus distat à medio dente, quam australis. id ideo, ut cum cuspis acum excipiens sursum pellitur in chartam, (fere tridentem attingentem) sciatur, quæ pars borealis, quæ australis sit. Charta digiti est latitudine ut dixi, ac tridentem Magnetici affixum fere attingit. Deinde post singulos contactus supra rotulam tantum volvitur, ut sequentem tactum integra sui parte excipere possit. Nam & chartula ipsa supra rotulam voluta est, à qua devolvitur ut acus ictus, & notas excipiat. Ferit tridens notante, quam centum passus fecerit homo. Instrumentum zonæ alligatur, ac cochlearis maioris formam cum manubrio imitatur, nisi quod non concavum, sed planum sit. Circa manubrium, quod inferior illius pars est, prominet lamina cum annulo cui funis una pars alligatur. Nam altera sub genum hominis vincitur, ut dum it, & passum progressus est, trahatur lamina, & rota quædam, quæ centum habet dentes, moveatur, qua circumacta sursum trahitur acus, & chartam ferit tridens, eamque tribus foraminibus perforat. Acus Magnetica tridentat in superiori parte instrumenti, & quæ à manubrio longissime distat, consistit. Rota quæ absolutis centum passibus circumvolvitur, circumspici per foramen satis amplum exterius potest: illa consistit in manubrio instrumenti, clavum habentis in planisua superficie, & pennam; quæ dentibus opponitur, ne dum mota est, rota iterum retrocedat. Clavus affigitur rotæ, ut dum rota circumvoluta est elevet lamellam quandam æream, habentem in superiori extremitate filum æreum, quod pellit Magneticam

ticam acum in chartam. Cuspis autem cui Magnetica acus incumbit falci innititur, aut æreo semicirculo. Instrumentum quod supra manubrium est tres rotas in se habet : minor 48. habet dentes, alia 30, & tertia etiam 30. quæ absolutis passibus 3000, hoc est, miliari, (nam 3000. passuū pro miliari computantur) circumvolvitur. Secunda rota absolutis tribus miliaribus, & prima, seu minima, absolutis 12. miliaribus, semel circumvoluta est. Nec ulterius quid amplius notari potest, nisi nova aptetur chartula, & supra suam rotam volvatur. Absoluto itinere chartula foraminata ex instrumento accipitur, & alio tridente ferreo, cuius dens alter à medio plus distet, quam tertius, foramina chartulæ in mappam transferuntur. Sit chartula notata sequenti modo A littera, & littera C limbus, in qua

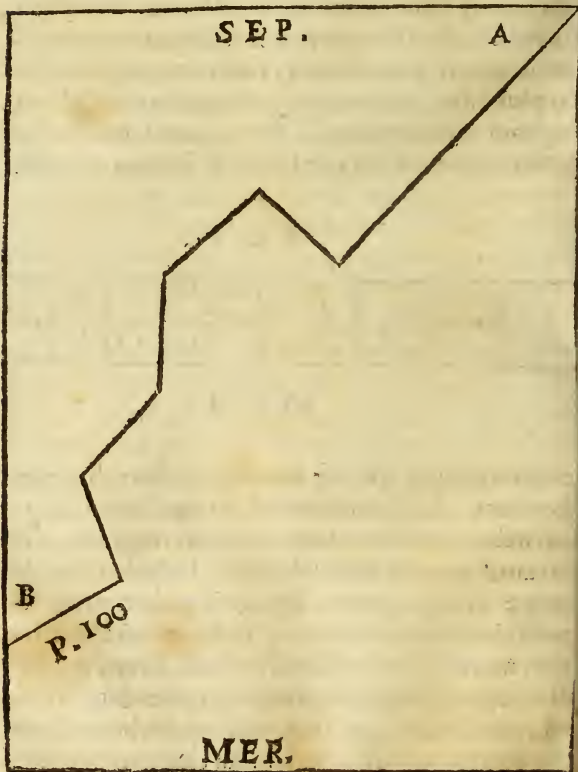
S E P .

M E R .

lentes tridentis, qui à se remotiores sunt, boream ostendunt. Ad describendum itaque iter in mappam habeas mensuram 100. passuum magnam, vel parvam, si parvam velis tabulam. Deinde chartula mappæ (in qua partem septentrionalem prius signasti) ita accommodetur, ut foramina tria in lineam meridianam incidant, hoc est, altera pars & atior septentrionē, altera austrum ostendat. Tum protrahere lineam, quæ à foramine ad limbum chartulæ ducitur, extra limbum supra chartam, ad men-

472 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 furam centum passuum. Deinde ad finem horum
 passuum sequentia tria foramina iterum supra li-
 neam meridianam ita constitue, ut linea quæ ad
 limbum ducitur, finē lineæ ante descriptæ in map-
 pa attingat. tum lineam limbi protrahe ad centum
 passuum mensuram. Id opus perfequendum est, do-
 nec omnia puncta chartulæ in mappâ transfuleris.
 Translata anfractus omnes itineris ostendent, at-
 que supradictæ chartulæ iter hoc modo reperietur
 Initium itineris est ad litterâ A. finis ad litterâ B.

Clarius

Clarius hæc describi non possunt: qui valet ingenio, facile id, quod tradidi, assequetur. Aliud instrumentum isto elegantius & commodius ab Imperatore Rudolpho II. Domino meo gloriosissimo & invictissimo inventum est. Nam id translatione nulla opus habet, quia mappam ipsam in plano chartaceo, aspiciente eo qui iter pedes facit, describit. In superiori enim sui parte vitrum est sub quo tota mappa solitariis punctis notatur, quæ non ab acu Magnetica perforantur, sed ab orbiculo sub charta latitante, quem cum alio illi adiuncto agitatur in hanc vel illam partem Magnes. Id instrumentum, quia difficillimum est, à me nunc non describitur: nam reservatur pro volumine & theatro instrumentorum mechanicorum.

Usus Magnetis ad horas in horologiis solaribus ostendendas, à me non explicatur, quod lippis, & tonforibus notissimus sit.

a *Sunt quidam (quod credo impossibile) qui cum remotissimis loqui se posse existimant, permutatione partis carnis suæ ex musculo bicipiti brachii, ejusque rotunda, ut in ea circumcirca scribi possit alphabetum. Hoc facto, statuta tempore, die, ac hora, si unus eorum pungat se in A verbi gratia, alter, etiamsi decesserit in Indiam, sentiet se quoque vellicari in A. Quomodo autem permutatio carnis fiat, consule Chirurgiam novam curarum Taliacotii.*

b *Libro 34. Naturalis historiae cap. XIV. littera g.*

c *Libro 36. cap. 26. littera a.*

C A P. CCLV.

*De Magnete carneo, quam Calamitam albam
vocat.*

CAlamita alba ab Italis dicta, lapis est albus, ac lineis nigris inscriptus, qui linguæ admotus illi firmiter adhæret. ego ad Osteocollas aut porosos lapides, & qui inter terras & lapides medii sunt, nec admodum duri, referrem.

Adhæsiō enim firma sit, quia humor linguæ se immittit intra poros lapidis, ac mollior lapidis pars intra poros linguæ. Hunc a Cardanus inter Magnetis genera recenset, ac ut ille ferrum, ita istum carnem ad se trahere recenset, ac istius facultatis esse, ut si styli ferri mucro eo fricetur, ac in muscoli carnem agatur, extracto ferro subito vuln⁹ coëat quasi nullum inflictum fuisset. Reperitur in Elba Hetrusci maris insula, verum ille miracula dicta non præstat. Refert Cardanus se vidisse qui præstaret, sed dubitat num magica ars adhibita fuerit, nec ne.

a *Libro VII. de subtilitate.*

C A P. CCLVI.

De Pantarbe, seu Magnete aureo.

PLures auctores neoterici Pantarben aurum, ut Magnes ferrum, attrahere scribunt. Sed nemo se huiusmodi lapidem vidisse, qui id præstaret, asserit. Si in rerum natura esset, profecto utilissimus esset ad venas auri, & thesauros inveniendos. Nam monstrante lapide ex diversis partibus locum, in linearum decussatione invenirentur. Num itaque sit, nec ne, disputari non potest: si sit, suo tempore
eum

eum in lucem promet natura, quæ multa adhuc ignota in sinu suo continet. Plinius lib. 37. cap. 10. aureum Magnetem his verbis videtur describere: Amphitane alio nomine appellatur Chryfocolla in *Amphi-
tane.* Indiæ parte ubi formicæ eruunt aurum, in qua invenitur auro similis quadrata figura, affirmaturque natura eius quæ Magnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur, forte marchasitæ aureæ species, quæ facie quadrata, & quasi auro tincta apparet.

CAP. CCLVII.

De Magnete argenteo.

Scribunt nonnulli Magnetis genus esse quod Sargentum trahat, ut vulgaris Magnes ferrum. quos Cardanus falli putat. Quia si argentum trahitur à Magnete, id propter ferrum, quod in se continet, fieri arbitratur. Ego hæcenus lapidem non vidi, neque quispian est, qui se vidisse scribat. Cur autem natura æque bene, qui argentum trahat, quam qui ferrum, habere non possit, non video, cum rerum varietate ludat, & se exornet. Argentum vivum ad se trahere aurum, & argentum, Spagyricis & Pyrotechnis iam diu notum est. Imo impostores chymici, huius rei notitia, multos defraudant. Dum enim Cynabrii partes se in argentum transmutare posse afferunt, id cum argenti laminis urunt, vocant id cæmentare. Tum argentum vivum quod latitat in Cynabrio, ad se aliquam argenti portionem allicit. qua absoluto opere reddita, putant, se aliquam, ut dixi, Cynabrii partem transmutant.

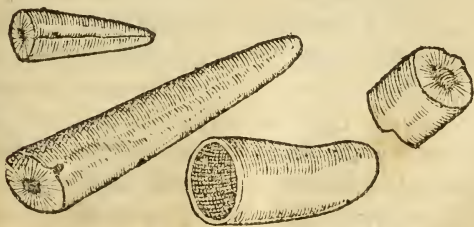
476 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
mutasse. Sed falluntur, cum id argenteis laminis
decesserit, & sæpe plus (igne aliquid consumente)
quam extraxerint. Simili fucō multos decipiunt,
dum mercurium præcipitatum aureæ patinæ impo-
nunt, illumque spiritu vini perfundunt. Quo ac-
censo, & extincto, præcipitatus mercurius excale-
factus non nihil auri ex patina ad se nulla visibili in
patina nota aut macula relicta fugit: qui postea ea-
dem forma, qua antea fuit, exemptus, quantum at-
traxit auri tantum reddit. Quod tamen ex auro at-
tractum esse negant chymici, asserentes ex mercurii
aliqua portione, à vi auri in illum agentis, genera-
tum. Sed id falsum est, cum tantum auro decesserit,
quantum mercurius attraxerit. Ut ergo argen-
tum vivū metalla attrahit, ita lapides esse posse qui
idem efficiant, nemo negare in tanta naturæ uberi-
tate debet.

C A P. CCLVIII.

De Belemnite officinarum, Lyncurio, & Dactylo Ideo.

Belemnites lapis, seu Dactylus Ideus, sagittæ
(quæ Græcè Βέλεμνον dicitur) effigiem ita exacte
refert, ut videatur ferrea, aurea, argentea, aut lignea
cuspis sagittæ in lapidem versæ. habet enim inter-
dum armaturam ferrei, aurei, aut argentei coloris
ac intus quid ligno non absimile, nunc plenus, nunc
concauus, ut ligna esse solēt, & lineas à medulla ad
extremitates procedentes, ut in rotis fieri solet. S
concauus sit, intus habet terram, arenam, vel lapi-
dem in conum acutum, turbinatum, etiam conca-
uum, nec minus terra, vel arena repletum. Lapi-
dem quem continet Belemnites aurei coloris armaturæ
tectus plerumque constat ex crustis tanquam mem-
branis quibusdam, primo latis, mox magis ac magi-
stri

strictis. Raro etiam pollicis, aut digiti longitudinē,
 & communium sagittarum crassitiem excedit. In-
 ventæ tamen sunt quædam, humanæ tibiæ crassitu-
 dine, ita ut quis balistarum & machinarum bellica-
 rum sagittas veterum in lapides commutatas non
 inepte existimare possit. In officinis horum lapi-
 dum nonnulli Lyncurii vocantur, præsertim illi qui *Lyncurii.*
 Succini Falerni colorem habent, & pellucet, aut
 paleas aliasque res minutas tanquam Succinum ad
 se trahunt. Omnibus à natura inest quædam quasi
 rima, qua fit ut facilius in longitudinem diffindan-
 tur; sed ea pellucidis quam cæteris magis est con-
 spicua. Germanice vocatur *Alpfescht alpschos*, id est,
 incubi sagitta, *Schofstein, Luchsstein Rappenstein*. Ustus
 hic lapis graveolet, videlicet cornua, vel ossa usta,
 vel felium urinam; & ne ustus quidem odorem de-
 ponit. Dum niger est, Coracias, aut corvinus lapis *Coracias.*
 dicitur, Germanice *Rappenstein*. Maximi interdum
 Ceraunitis, proprie Belemnitis nomine appellan-
 tur. Qui humani digiti magnitudinem habent, pro-
 prie Idæi Dactyli vocantur, à digiti similitudine, &
 ab Ida Cretæ monte. Olim Corybantes vocaban-
 tur. Omnes usti, vel candidi, vel cinerei efficiun-
 tur. Ac si confricentur non usti, cornu bovis lima-

tum, vel ustum olent. Omnes isti lapides ex am-
 pla radice deficiunt in tenuissimam aciem, ac inest
 quæ-

478 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
quædam quasi rima; qua fit ut si malleo percutian-
tur, facilius in longitudinem diffindantur. ea in pel-
lucidis magis est conspicua, & interdum aurea ar-
matura vestitur. Substantia omnium fere friabi-
lis est, ac plerumque constant cortice, & parte inte-
riore carnis instar; nonnullis etiam medulla inest
mollior.

C A P. CCLIX.

Differentia, & loci natales.

Differentiæ eius plures sunt. inveniuntur enim
albi, nigri, cinerei, pellucidique vini Falerni
instar, & semipellucidi linea per medium divisâ &
fusco candicantes, vel subruffæ obscurius radiatæ,
nec adeo fœtentes, quam pharmacopœi pro lapide
Lyncis, vel Lyncurio venditant: deinde alii arma-
tura aurea, vel argentea ornati, alii ossa, vel cornua
usta, vel felium urinam olent, alii nihil. bene olent
candidi Hildeshemii, qui in se lapidem durum, &
nigrum continent Succini odore. Alii intus pleni
alii concavi, alii intus alium lapidem, alii arenam
vel terram continent, alii paleas trahunt, ut Lyn-
curii dicti, alii non. Una invenitur species intus
atra, & lenissima, nullis radiis, foris albicans, tan-
quam crusta è creta inducta, substantia durissima
ut & ignem emittat, tanquam silex, fœtore nullo
magnitudine & figura pollicis superiorem articu-
lum referens. Qui Succini Falerni colorem, & e-
altera parte pellucentes, lineam mediam secundum
longitudinem habent, & subruffi, ac parvi sunt, of-
ficinis Lyncurii dicti, in Borussia prope Regiomon-
tem magna copia ex monte effodiuntur, ut etiâ in
Pomerania. Cinerei, & candicantes inter urbem
Hildeshemium, & arcem Mariæburgum in Mar-
moreo

*Lyncu-
rius.*

moreo antro, quod à nanis appellatur, ad sinistram inveniuntur. In fossa etiam meniorum Hildesheimii generatur lapis hic aurea armatura extrinsece ad radicem convestitus, quæ sine arte mirifice nitet, atque imaginem speculi instar reddit. In fossa vero meniorum, quæ spectat septentrionem, reperitur Belemnites sesquipedis longitudine, ac brachii crassitudine, à pluribus Ceraunites appellatus. Re- *Ceraunites.*
 peritur Belemnites non solum in prædictis, sed variis Germaniæ locis, ut circa Siblingam pagum, qui Schafusia Helvetiæ itinere duarum horarum distat, & in vicinia supra Halloniam, & iuxta Æzingam, in agris asperis & lapidosis. iuncti aliquando reperiuntur basibus. a Plinius in Creta ferreo colore pollicem humanum exprimere asserit, ac inveniri in monte Ida, unde nomē Dactyli Idæi proculdubio obtinuit. Petrus Bellonius singularium uorū lib. 1. cap. 15. tradit, Dactylum Idæum, seu Belemniten, in monte Divi Ioannis dicto prope Lu- *Locus.*
 emburgum oppidum nasci tanta copia, ut cum Gallorum Rex Franciscus munimentum eo in monte extrui iussisset, fossores cum ad profunditatem trium passuum fodissent, nihil uberius invenerint, eisdemque falso lapidum Lyncis nomine pharmacopœis vendiderint. Gippingæ in ducatu Wirtembergensi quatuor miliaribus à Tubinga in magna copia ex agris inter arandum hi lapides eruntur.

- a Libro 37. Naturalis historiae cap. x. littera m m.
 Lyncurii etiam meminit Petrus Andreas Matthi-
 olus in Dioscorid. lib. 2. cap. 74. qui ibidem plura
 tradit.

C A P. CCLX.

*Facultates, natura, & dignitas.**Ad cal-
entium.*

Diximus supra, Belemnitem ab Ephialte & fagitta Germanice dici *Alpschos*. putant enim Germani, potum contra huiusmodi suppressiones noctisque ludibria valere, ac fascinationibus occurrere. Borussici & Pomeranici chirurgi curant vulnera, ac medici Saxones & Hispani calculos non aliter, quam lapide Iudaico frangunt. Putatur etiam ad pleuritidem, quia mucronem habet, valere, & ad dentes expurgandos, si ustus fuerit. Sunt qui oculis equorum ad exterendas cicatrices, ustum inflent. A pharmacopœis pro lyncurio lapide expetitur, præsertim minor, qui semipelucidus est, subruffi coloris, ac cum media linea fecundum longitudinem.

C A P. CCLXI.

De Ceraunia.

Ceraunias (inquit a Georgius Agricola) ex eodem nomen invenit, quod cum fulmine, ut vulgus credit, decidat. Caret striis, & lineis, atque in hoc differt à Brontia. Lævis est, nunc rotundus, nunc oblongus. Eius genera coloribus distinguuntur Germanice *Straalhamer*, *Donnerstein*, *Schlegel*, *Donnerkeil*, *Stralkeil*, *Stralpsfeil*, & *Stralstein* appellant, imò aliqui *gros krottenstein* vocant. Itali *sagetta*, quo nunc mine etiam Glossopetram appellant. Longi sæpe digitos quinque, latè tres in ea parte qua latè fini sunt. Cuneum plane referunt. Crassitudo e pollicaris. Interdum in medio corporis gravissimi & durissimi sunt, silici vulgari, ex quo ignis e-

cut

cutitur, substantia similes, interdum tam duri sunt, ut limam non sentiant. Carent omnes striis, & lineis, atque in hoc differunt à Brontiis, quos aliqui fulmine deiici putant. Plerumque omnes ea in parte, in qua æquilibrium lapidis consistit, foramen pollicis, aut maiori crassitudine si magnus sit lapis, habent; idque exacte rotundum est, eaque constitutione, ut una pars foraminis latior sit altera parte, non secus quam in malleis arte factum foramen conspicitur. Ea enim pars, quæ manui percutientis proximior est, & per quam lignum intromittitur, altera foraminis parte latior visitur. Quia autem omnes isti lapides, vel malleo, vel cuneo, vel securi, vel vomeri, vel similibus instrumentis foramina habentibus pro immittendo manubrio, forma simillimi sunt, nonnulli non fulminis esse sagittas, sed ferrea instrumenta, in lapides longo tempore mutata, existimarunt. Illorum profecto opinionem probarem, nisi multi fide digni viri reclamarent, qui postquam à fulmine ictæ domus aut arbores sunt, se tales lapides in ictus loco reperisse asserunt. *b* Kentmannus Cerauniam lapidem per molam venti Torgæ anno 1561. Maii 17. fulmine proiectum narrat, qui è terra erutus, latitudinis fuit trium digitorum, longitudinis quinque, Bisalte lapide, quo in Germania in locis ubi effoditur incudis loco utuntur, durior. Idem auctor prope arcem Iuliam aliū lapidem per ingentem quercum deiectum, & effossum, atque in pago Siplitz eodem modo per quercum traiectum effossum, & quæstori Torgensi dono datum refert. *c* Gesnerus lapidem è cælo delapsum anno salutis 1492. Enfishemii in templo suspensum servari pondere trecentarum librarum scribit. Audivi etiam à multis, se præsentem fuisse, cum post fulminum ictus huiusmodi lapides

effoderentur; penes quos omnes fides maneat. Ex-
tant de hoc lapide versiculi sequentes, prioris ævi
barbariem olentes:

*Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus ather,
Nubibus illæsus cælo cadit iste lapillus.*

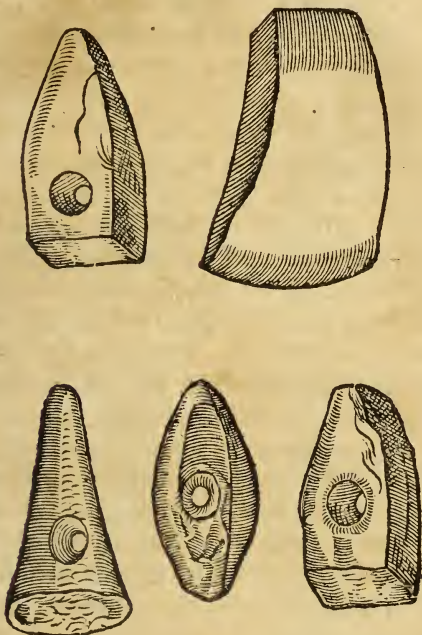
*Qui caste gerit hunc, à fulmine non ferietur,
Nec domus, nec villa, quibus adfuerit lapis ille.*

*In nubi-
bus lapi-
des gene-
rari.*

Tam constans est fama fulminis esse sagittam, ut
si quis hanc vulgi opinionem refellere velit, insi-
piens videatur. Sed quo pacto in nubibus huius-
modi lapis, & tam gravis generari possit, multi mi-
rantur. Physici hunc modum tradunt. Exhalatio
fulgurea, & fulminea, cum metallica quadam ma-
teria mista, in nube plerumque viridi, aut nigricā-
te conglobatur ab humore circumfuso, & conglu-
tinatur, sicut farina conglutinatur in massam ab in-
fusa aqua. Deinde vero superveniente intensissimo
calore, partim ex Sole, & stellis, partim ex antiperi-
stasi, illa fulminea massa subacta quasi excoquitur,
& ab igne fulgureo in solidissimum corpus lapi-
deum induratur, sicut lateres ex luto humectato
compacti coquuntur, & in lapideam formam ab
igne in lateritia fornace ardente indurantur. Ful-
minis autem telum acuminatur eo, quod humidum
admistum, à sicco effugere nitens, ad inferiora ten-
dat, ibiq; reprimatur: superiore vero parte densius
redditur, quia siccum ibi conglobatur. Lapis ita-
que Ceraunias cum adiuncta exhalatione in nube
ab humido frigido circumstante ita pressus, ut in
tam parvo loco amplius consistere non possit, nu-
bem in qua tanquam in ovo conclusus est, rumpit,
tonitrum, & fulgur efficit, ac in obvia quævis celer-
rimo motu fertur, quæ scindit, dissipat, inflammat,
atque prosternit. Sed si hic verus modus est quo
lapis ille generari inter nubes potest, mirum est
quod

quod rotundus non sit ex omni parte, & quod foramen habeat circa mediam partem, idque non æquale, sed altera parte latius. Lapides tam subito nasci tali duritie, tantoque pondere, in nubibus un-

*Ceraunia
figure.*

dique perviis, vix credibile est. Tempestatum vi ex rupibus ad nubes tolli, ac deinde in terram proiici, æque difficulter admittit ratio.

a *Libro v. de Natura Fossilium cap. 13.*

b *Hæc verba habentur in Conrado Gesnero de Fossilibus (edit. ut cap. 52. huius libri monuimus) fol. 62. verso.*

c *Libro de Fossilibus fol. 66.*

C A P. CCLXII.

De Cerauniâ differentiis, & loco natali.

CEraunię genera coloribus distinguuntur. Nam alii sunt candidi, & pellucentes: alii fusci, nigri, vel rubei. Plinius, post Ceraunię gemmę mentionē, inquit: Sotacus & alia duo genera fecit Ceraunię, nigras, rubentesque, ac similes eas esse securibus: per illas quę nigrę sunt, & rotundę, urbes expugnari, & classēs, easque betulos vocari; quę vero longę sunt, Ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quęsitam, quoniam non aliubi inveniatur, quam in loco fulmine iecto. Ad Albim Germanię inveniuntur Crystallo similes infecti colore cęruleo, diversęque forma, nonnunquã pyramidis, ut repręsentent turbinem saccharinum, nonnunquam cunei, disci, mallei, securis, vomeris, & clavę instar. Interdum cuneiformis Ceraunias colore viridi repertus est. Inveniuntur etiam qui Belemniten referunt, quem aliqui, si maior sit, utpote si proprie Belemnites dici debet, tonitru deiici autumant, ac propterea Germanice etiam *Donnerstein* appellant. Reperitur Ceraunias in variis Germanię locis, & in Hispania candenti colore ut ignis ferme.

C A P. CCLXIII.

De natura, & facultatibus Ceraunię.

HOc proprium, ac admiratione dignum (si verum sit) Ceraunię tribuitur: quod filum, illi ita applicatum ut nusquam duplicatum omnes eius partes tegat, si prunis ardentibus imponatur, ut non possit, sed in adescat, atque ea ratione deprehend-

hendatur num genuinus sit, necne. Existimant Germani, lactentes pueros, si herniis corripiantur, lapide cunis imposito restitui, aut si vitiū hoc nondum susceperint, ab eo præservari. Marbodeus eum, qui caste hunc lapidem gerit, præcedenti versiculo indicat. neque ipsum, neque domum in qua est, à fulmine feriri. Fertur etiam somnum provocare, & valere ad prælia, causasque vincendas.

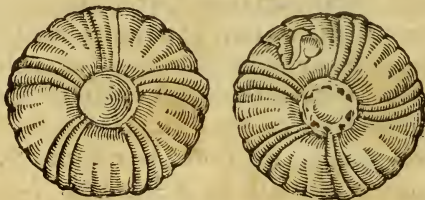
C A P. CCLXIV.

De Chelonitide, Brontia, & Ombria.

Chelonitis, Brontias, seu Ombrias, Germanice *gros krottenstein* vocantur, alias *donnerstein*, vel *Wetterstein*. Putant enim, aliquando tonitru, aliquando tempestate, & pluviis absq; tonitru, deiici hunc lapidem. Qui tonitru deiicitur, Brontiam, qui imbre, Ombriam vocant, quasi diversę sint species, cum tamen non sint. Differunt tamen hi lapides inter se sæpe colore, & forma, ut multis aliis contingit. Nam alii sunt sublutei, subvirides, subfulci, aut alterius coloris. Figura ipsius hemisphærica, raro oblonga, interdum ovi magnitudine, sed sæpius minor est. De his a Agricola. Nonnullis bini sunt circuli instar modioli qui supra axim rotarum moveretur, & radios rotæ sustinet; à quorum modiolorum superiori parte, quinæ lineæ eminentes æqualibus inter se spatiis divisæ procedunt ad inferiorem, quarum singulæ utrinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiore circulo per media spatia discedunt ad inferiorem, è quarum singulis utrinque multæ lineæ transversæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autem semper sunt humilia spatia quadrata. Aliqui vero tantum modo habent has postremas quinæ lineas de-

scendentes cum multis transversis, & spatiis non admodum longis: reliqua autem media spatia tota eminent, carentque & lineis, & striis. Nonnulli eodem modo se habent, nisi quod linearum loco habeant strias, & quod spatia transversa emineant. Scribit *b* Plinius Brontiam capiti testudinum esse similem, sed mihi testudinis corpus potius referre videtur: ut quis existimare non inepte possit, esse nuper ex ovis exclusas testudines in lapidem conversas. Sunt enim hemisphærica figura testudines, & convexum operimentum variis quadrangulis distinctum habent, quod in minoribus strias referre potest. Deinde eum habent plerumque colorem, quem testudinum chelys, ut & à forma non inepte Chelonitidis nomen habeant. Ab hoc lapide Ceraunias, si simili forma hemisphærica sit, differt,

Chelonitidis.

quod lævis sit, & nullas eminentias habeat. Ombriam volunt quidam à Brontia distinguere. Quod hic magnas eminentias habeat, ille exiguas. Ab Ovo Anguino Brontias differt, quod Ovum caudas serpentum in unum punctum concurrentes videatur habere. Brontias vero lineas tantum. Ut tamen dicam quod sentiam, puto ovum anguinum à Brontia tantum exteriori forma distingui.

Ovum Anguinum.

a Libro v. de Natura Fossilium cap. 13.

b Li-

CAP. CCLXV.

Vires & facultates.

PRædicatur Brontias, vel Ombrias, omnes eas habere facultates, quas lapis Bufoni⁹, Belemnites, & quas Ovum Anguinum, fortassis quod aliqui à Bufone generari, alii à fulmine deiici, alii ab Anguinum sufflatu generari opinentur. Id si verū sit, prohibebit ne quis à fulmine lædatur, aut à veneno intoxicari possit. Veneno enim præsentente Bufonis lapis sudare, ac prodere venenum, nec non Belemnites somnum, victoriamque conciliare gestanti dicitur. Virtutes sane non contemnendæ si illas habeant, sed fides sæpe veritate maior.

CAP. CCLXVI.

De Marmoribus.

Marmor lapis est insigniter durus, ac ad splendorem suscipiendum si poliatur ita aptus, ut statuæ, vel columnæ egregie nitentes inde sculpi possint: Græce μάρμαρον, & τὸ μάρμαρινόν, id est, à splendore sic vocatur. Germanice *em marmelstein* dicitur, idque nomen omni fere in lingua servat. Duritiam habet marmor propter optimam concretionem, ac nitorem propter materiæ æquabilitatem, & puritatem. Concrefcit autem beneficio exhalationum, & aquarum, quæ subtilissimam terram subingrediuntur. Exhalatio colores suppeditat, calore agens in materiam, & aqua partes unit, & coniungit: qua expressa, elapsa, vel exsiccata, indurescit lapis. Aqua huiusmodi raro simplex est, sæpe enim nitro, sale, aliove metallico liquore imbuta

488 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE,
est, ut terreas partes minuere, & melius coniungere possit. Ad promovendam autem Marmoris generationem non solum calor, sed interdum frigus subterraneum, aut remissus caloris gradus, ut melius compingi materia possit, necessarius est. exicat enim sæpe frigus, & humorem superfluum cogendo è materia exprimit. Pro exhalationum, & materiæ accurrentis diversitate, varia Marmorum genera fiunt. Si materiæ non unius generis sint, ac lapilli molliores, vel duriores, terreis particulis misceantur, Marmora fiunt ignobiliora, ac quodammodo scabiosa, non æqualiter cohærentibus partibus. Ista commode sculpi non possunt, quod silicis instar diffiliant; & recte Granulata vocari possunt. Omne fere Marmorū genus cum primum eruitur è fodinis mollius est, ac tempore postea adeo indurescit, ut vix scalpi possit, idque omnibus lapidibus commune, ut ætate magis indurescant. Quædam tamen Marmora citius, quædam tardius indurantur, ac longo ævo iterum emollescunt, exeduntur, tandemque in terram resolvuntur. Marmoris omnes partes non eodem tempore semper generantur, sed interdum successive: Sæpe enim Marmoris particule, variis coloribus ab exhalationibus tinctæ, primum indurantur: deinde accedente nova exhalatione, & materia tanquam calce, particule illæ ferruminantur, ac tota massa in unum lapidem distinctis maculis, & coloribus, coit. Si exhalatio tenuis, & subtilis fuerit, ac intimas partes penetraverit, optimus, æqualis, & exactus lapidis fiet coactus. Coloris varietas in Marmore, exhalationis varietatem ostendit. Deinde facile quisvis notare poterit, in eodem Marmore, quæ simul ascenderit, & concreverit, quæque posterius advenerit, ac quæ corpus ferruminarit. Sed, ut dixi paulo ante, exhalatio

Granulata Marmora.

lario sola, absque minerali succo, cuius vehiculum aqua est, id vix præstare potest, exemplo calcis, & arenæ. Ferruminatur enim arena cum calce, simpliciter quidem aqua: verum dum iis commiscetur, sale & nitro calcis prægnans fit, ac utriusque substantiam in aquam solvit, atque in se recipit. Deinde utramque materiam humectans subit, completitur, iungit, & unit. Quo facto in auram ipsa aqua evanescit, relicto nitro & sale, diffusis per calcis & arenæ omnes partes, à quibus illa tandem omni humido private firmiter connectuntur, & lapidescunt. Marmorum genera multa sunt, cum nulla certa illis figura, neque color sit. Aliqua alba sunt ut Parius lapis, & Alabastrites. Alia nigra ut Basaltes, & Lydius lapis, alia variis coloribus, ut Porphyrites, Ophites, & cæteri, de quibus sequentibus capitulis agam.

CAP. CCLXVII.

De Pario marmore.

Marmoris eximii species est Parius lapis ab Insula Paro, vel sculptore Agoracrito Pario nominatus, qui Venerem ex eo lapide primus sculpsit. Hodie *Weisser marmelstein* vocatur, ac à nonnullis ei Alabastru nomen tribuitur: cum tamen Alabastru varios colores habeat, & longe mollius Pario sit. A veteribus etiam Lychnitis appellabatur, *Lychnitis.* quod, Varrone teste, ad lucernas in cuniculis cæderetur. Cardanus omne Marmoris genus fere Parium vocat: sed candidissimum, durissimum, & quod politum egregie splendet, Parium solum vocari debet, similitudine veri Parii Marmoris, quod solum in Paro insula reperiebatur, ac vix unquam humanam magnitudinem mole sua superabat. Re-

peritur nunc in variis Italiae locis. Parii lapidis duo sunt genera. Alterum translucens, alterum non. *Phēgites.* Prius, Phengites *b* Plinii, est in Cappadocia reperitur, ex quo Nero ædem Fortunæ, quam Sciam, à Servio rege sacratam appellant, construxit. In ædibus illis interdum claritas ibi diurna fuit, tanquam inclusa luce, non transmissa: prorsus eodem modo, quo per chartam simplicem, non transparentem, nec oleo inunctam, lux transmittitur. Ab Alabaastro vulgari tantum duritie distat, & splendore cum politus est. Nam vulgare Alabastrum etiam lucem transmittit. Effoditur candidissimum Marmor in agro Lunensi Hetruriæ, quod Carrariense vocatur ab oppido vicino. Ex eo Pisis in templo D. Ioannis Baptistæ spectatur pulpitem variis statuis insculptum nitore eximio, ad Alabastritis genera referendum si molle sit.

a *Libro VII. de subtilitate.*

b *Libro 36. Naturalis historia cap. 22. littera d.*

C A P. CCLXVIII.

De Alabastrite, & Alabaastro vulgari.

Alabastrites, seu Alabastrum veterum, olim inter Marmoris species referebatur: meo tamen iudicio ab illis, si non colore, duritie distingui potest. Mollior enim est, ac ita ut vascula ad unguenta servanda inde fieri possint; unde nomen obtinuit. Si tam mollis sit, ut cultro scindi possit, etsi vulgo Alabastris nomine appelletur, (quod nomen omnibus fere linguis servat) tamen Gypsi potius species est. Videtur, dum ita molle est Alabastrum, incoctus esse Alabastrites, & ille, incoctum & imperfectum Marmor. Omni enim dubio procul dum incipit

cipit Marmoris generatio, primo ipsius substantia lutosa est, ac paulatim per gradus magis magisque indies indurescit, donec in solidissimum Marmor evadat. Alabastrum vulgare ab Agricola interdum Germanice *spat*. vel *gyps* appellatur. Cum egregium est, & pulchrum, Alabastrum nomen retinet.

C A P. CCLXIX.

Differentia Alabastritidis, locus ubi invenitur, & usus.

OMni genere colorum invenitur Alabastrites. Circa Thebas Ægyptias, & Damascum Syriæ candidissimus invenitur. Præstantissimus in Carmania, India, & Asia. Probantur a Plinio maxime *a Lib. 36. cap. 22.* mellei coloris in vertice maculosi, atque non translucidi, vituperantur, quæ corneum habent colorem, aut vitro similes sunt. Eximii candoris sunt Lydini vocati in Tauro reperti, amplitudine, qua lances, craterasque non excedant: antea ex Arabia tantum advehi soliti. Coralicus in Asia repertus, candorem eboris habet, eiusque similitudinem. Alius ab unguis humani colore, Onyx dictus est, *Onyx.* qui à gēma illius nominis, magnitudine, mollitie, & ustione differt. Uritur enim Alabastrites, nequaquam Onyx gemma. Inter Arabiæ montes primum inventus fuit, postea tempore Plinii in Italia, ubi ex eo fiebant vasa potoria, pedes lectorum, sellæ, amphoræ, urcei, & similia. Ex hac specie etiam columnæ inventæ fuerunt. Ad Alabastriten referri potest Alabandicus niger Mileti nascens, ad purpuram aspectu declinans, quia igni liquatur, ac funditur ad usum vitri. Alabastrites Thebaicus dictus, intertinctus aureis guttis invenitur in Africa parte Ægypto ascriptæ, coticulis ad terenda collyria

ria quadam utilitate naturali conveniens. Circa Syenem vero Thebaidis adhuc alius reperitur Syenites, alias Pyrrho pœcilon dictus, ex quo trabes fecere reges, obeliscos vocatos Solis numini sacratos. Hoc tempore candidum Alabastriten fert ager Lu-

*Marmor
Carrariense.*

nenfis in Hetruria, is Marmor Carrariense vocatur à vicino oppido. Ex eo constitutum pulpitem, variis figuris insculptum nitore eximio Pisis in templo D. Ioannis Baptistæ. Fert etiam candidum ager Patavinus, sed omnibus aliis præferendus Ratisbonensis, è quo tabulæ mensarum fiunt, & ex quo ara Annæbergica cōstructa est, eximia pulchritudine lapidis. Candidissimus etiam in Thermis Carolinis reperitur, ac Ebori similis Hildeshemii cinerei coloris, & subviridis Zeblicium Marmor vocatum, Germanice *Serpentenstein*, quod in Misnia invenitur, &

Zeblicium.

ex quo pocula, & cochlearia fiunt. Ego id Alabastrum Ophiten vocarem. Varii coloris variis in locis Germaniæ, Italiæ, & Hispaniæ inveniuntur ad vascula formanda. Ut Alabastritidis, ita Alabastrum varia sunt genera, quod tanto mollius est Alabastrite quanto ille mollior Marmore. Hoc videtur proprium Alabastrum, præsertim candido, quod uri, ac in Gypsi locum (cuius species à nonnullis statuitur) succedere possit, ob quam causam etiam Germanice, ut ante admonui, à nonnullis *Gyps*, vel *spat* vocatur. Mihi tamen magis probatur (cum & Alabastrites uri possit) si tantum mollitie differre ab Alabastrite statuatur, ut videlicet Alabastrum cultro scindi, Alabastrites non possit, aut si mavis, Alabastrites imposita unguenta, vel humorem in se non trahat, Alabastrum vero plane in se sorbeat, ut interdum per corpus ipsius transudet. In Volaterrano, sicut in Misnia, in Burgundia, ad S. Claudium, multisque aliis Europæ locis Alabastrum effoditur

Ophites.

Locus.

pul-

pulcherrimum, & candidissimum. Volateranum facillime uritur, nec ingenti mole reperitur. Id aliquando Onychis instar pellucet, fragile admodum, ac aspectu, quia varium, gratissimum. Variis præterea coloribus, Iaspidis instar, prope Moguntiam invenitur, ex quo monumenta, & Epitaphia fiunt visu iucundissima. Molle est admodum, ac potius nondum perfectus Iaspis, quam imperfectum Marmor videtur. Vividos enim habet colores, ac frustulis non magnis (ut in Marmore) sed exiguis, interiectis etiam venis subtilioribus, distinguitur.

CAP. CCLXX.

De Alabastritis & Alabastrum viribus.

Alabastrites lapis in vascula aptatus, optime imposita unguenta, ne corrumpantur, conservat. Qui Onychis colorem habet, ustus, ac resinæ commixtus, *a* Dioscoride teste, durities resolvit, ac cum cera mixtus dolores stomachi compescit, gingivas adhibitus constringit. *b* Galenus etiam ad ventriculi dolores propinari asserit.

Alabastrum candidum in pulverem redactum, ac cum lacte ebibitum scrupuli pondere, dysenterias, *Ad dysenterias, & alvi fluxus.* alvique fluxus certo experimento sanat; vehementer enim constringit. Si magna copia sumatur, Gypsi instar, nocere potest. Ustum quia humore quovis concrefcit, intrinsecus sumi non potest; strangulat enim, vel gravi dolore ventriculum premit. Aqua in qua solutum est Alabastrum ustum, oculorum lachrymis exiccandis non parum prodest, omnesque alias, quas Gypsum, obtinet facultates.

a *Libro v. de re medica cap. 110.*b *Galenus lib. 1x. de simplicium medicament. facultat. Notandum, ex hoc lapide sumpsisse nomen Vnquentum Alabastrinum Benedicti Victorii Faventini, descriptum in Empirica sua cap. 1. de dolore capitis, quod iam in frequenti usu est, prodestque in omni dolore capitis, sive per essentiam, sive per consensum, sive febris adsit, sive non: ac in omni tempore paroxyfmi, excepto principio.*

C A P. CCLXXI.

De cinereis Marmoribus.

IN Germania & Italia cinerei coloris variæ Marmoris, Alabastritidis, & Alabastris species reperiuntur. Hildeshemii effoditur quod cornu ustum oleat, aliud quod incolę serpentinum vocant, venis, punctisque candidis, flavis, & nigris distinctum. id *Zeblicium.* Zeblicium ab oppido Misena in Saxonia ab Agricola vocatur. De quo plura, quia plerumque viride est, scribam in cap. de viridibus Marmoribus, ubi *Tiberium.* etiam Tiberium & Augustum Marmor describam, *Augustum.* quæ videntur cinerea fuisse. Reperitur aliud Rochlicianum, interdum maculis luteis ornatum, interdum nigris, quæ sunt cornicum unguis similes. In Italia aliud est nigris maculis, quæ serpentibus similes sunt.

C A P. CCLXXII.

De nigris, fuscis, ac lividis Marmoris speciebus.

Chrysitis. **I**Nter nigra Marmora narratur Basaltes, seu Basanites, lapis Lydius seu Chrysitis, Alabandinus, de quo in capite de Alabastrite egi. *Alabandinus.* Obsidianus lapis, *Obsidianus.* Buga Hispanorum, & veterum Marmor Numidicum, *Buga.*

cum, quod interdū livescit, interdum flavescit. Lividum eximie splendet: tale Pisis in templo cathedrali conspicitur. Nam ex eo Hercules statua à Pisanis ex Numidia translata, Marmorei suggesti fulcrum, vice columnæ est. De eo a Plinius ita scribit: M. Lepidus, Catuli in senatu collega, primus omnium limina ex Numidico Marmore in domo posuit magna reprehensione. Hoc primum inventi Numidici Marmoris vestigium invenio, non in columnis tantum, crustisve, ut Mamurra Carystium Marmor posuit, sed in massa, ac vilissimo liminum usu. Ex Numidico flavescente multæ columnæ Romæ extant. Nigrum Marmor est Luculleum à Lucullo consule dictum, qui primus id Romam invexit ex Nili insula, ubi reperitur. Obsidianus lapis nigerrimi coloris, ab Obsidio primum inventus in Æthiopia, Marmoris genus est. Hic aliquando translucet, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddit. Gemmas multi ex eo faciunt, teste Plinio. Qui sic inquit lib. 36. cap. 26. Videmus (supple, ex Obsidiano) solidas imagines D. Augusti, capti materia huius crassitudinis: dicavitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat Ægypto, Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India, & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Huic non dissimile Marmor effoditur Seravitiæ & Carrariæ in Hetruria, adeo nigrum, ut cum perpoliturum est speculi instar sinceræ imagines reddat. Huiusmodi Pisis ad valvas Ecclesiæ cathedralis conspicitur. In Seravitia fodina extant

a Lib. 36.

cap. 6.

Luculleum.

Obsidianus.

tant

Paragone.
ue.

tant atra Marmora, distincta venis candidis, & aureis. Ex priore Marmore quod venas albas habet, duæ columnæ positæ in campo sancto Pisano, ad monumentum, quod Gregorius 13. Pont. Max. fratri posuit, extant. Vocant Itali hoc Marmoris atrigenus Paragone, quia eo lapidis Lydii vice utuntur ad aurum examinandû. Reperitur huiusmodi nigri Marmoris genus etiam in Belgio, quod à Belgis *Toutstein*, à Gallis *Pierre de touche*, à Germanis *proberstein* vocatur, quia examinando auro & argento, quorum signum ad se rapit, utile est. Ex hoc Marmore monumenta aliquot, & sedes tres egregie elaboratæ, splendentes, & nigerrimæ, in choro templi cathedralis in urbe celeberrima Brugensi spectantur. Ex eodem lapide Tumba illustrissimi ducis Mauritii electoris dicitur constructa, & tabulæ nonnullæ in quibus epitaphia inscribuntur. Invenitur etiam atrum Marmor in Belgio, quod sulphur; & aliud, quod cornu ustum olet. Atra Marmora Annæbergæ, Ratisbonæ, & prope Galliæ Andegavum, aliisque multis in locis inveniuntur.

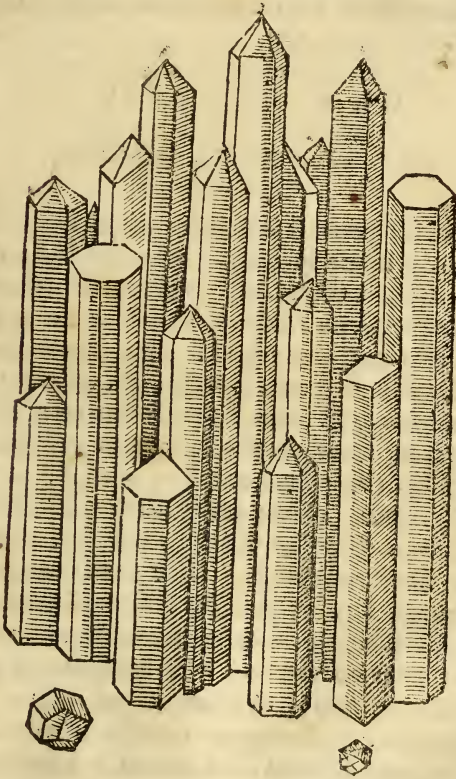
a Libro 36. *Naturalis historia cap. vi. littera b.*

C A P. CCLXXIII.

De Basalte, aut Basano atrii Marmoris genere.

a Lib. 37. cap. 7. **B**Asaltes à a Plinio ad Marmora refertur, quia exactissime poliri potest. Marmoris itaque genus est durissimum, limis resistens, ferrei coloris, à basal, quod Æthiopice ferrum significat, sic dictum. Appellatur etiã Basanus à *Βασανίζω*, id est, diligenter examino, quia eo argentum, & aurum examinatur, & probatur, non minus, quam Lydio lapide. Germanice vocatur *ein Meißner probierstein*, aut *ein Meißni-*

Meisnischer harter eysefarbner marmor. Crescit forma & crassitudine ligni mediocris, singularis quidem, verum copiosus, atque ita iunctus, coaptatusque, veluti si à fabro lignario commissus esset. septem, sex, quinq; nonnunquam, sed rarius quatuor habet angulos. figura est trabis erectæ, foris lævis & tactu minime asper, ferrugineus, ponderosus, duritie Adamantina. De Basalte Plinius hoc modo;

Invenit Ægyptus in Æthiopia, quem vocant Basalten,

498 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
 tē, ferreo colōre, atque duritie, unde & no-
 men ei dedit. Nunquam hic maior repertus
 est, quam in templo Pacis ab Imp. Vespasiano
 Augusto dicatus: Argumento Nili xvi. liberis
 circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi
 incrementi argentis se amnis intelliguntur. Non
 absimilis illi narratur in Thebis delubro Sera-
 pis, ut putant, Memnonis statua dicatus: quem
 quotidiano Solis ortu contactum radiis, crepare
 dicunt.

C A P. CCLXXIV.

Vbi reperiatur Basaltes, eiusque usus.

Scribit Plinius in Æthiopia gigni hunc lapi-
 dem. Nunc in variis Germaniæ locis repe-
 ritur, in Silesia extra Laubam ad Quissum fluvium,
im Steinbruch vorm Brüder thorn, quinetiam in pago
 Wise ad Gryphimontium, nam *Gryffenstein* arx
 super eiusmodi saxum extructa est, quamvis pau-
 lulum degeneret. Basaltis lapidibus coagmenta-
 tis, à terra ulnas decem & septem exstantibus,
 arx Stolpa (quæ Electoris Saxoniae est, in fini-
 bus Bohemiæ, tribus milliaribus à Dresda di-
 stans) cum adiunctis ædificiis insistit, aëri un-
 dique libere exposita. Inde frustra decutiuntur
 magna vi, quibus fabri ferrarii, bractea-
 rii (qui aurum in folia verberando extenuant)
 & librorum colligatores, ad artificia sua incu-
 dis vice utuntur. Verum ea ad usum prius
 sic aptantur. Postquam decussa fuerint, fer-
 ra ænea non dentata, sed obtusa, scinduntur,
 aut secantur: inter serrandum arena continuo in-
 terferitur, ac aqua affunditur: ita æs durum re-
 manet,

*Bractea-
 rius quid
 sit.*

*Modus
 secandi
 Basalten.*

manet, quod absque aqua, continuo affricu incale-
 sceret, & emollesceret, & arena ab ære duriore pres-
 sa lapidem fecat. Sed aliquot diebus opus est ante-
 quam huiusmodi lenta sectio perficiatur. Redigi-
 tur hic lapis in coticulas, auri & argenti examinandi
 gratia, tum Basani nomen ab officio, non minus
 quam Lydius lapis, qui solus huic muneri olim di-
 catus videbatur, meretur. Observavi omne nigri
 Marmoris genus ad examinanda metalla usui esse
 posse, facile enim metallorum signa ad se rapit,
 ut in capite de nigris Marmoribus ostendi.

CAP. CCLXXV.

De Lydio lapide.

LYDIUS lapis, Germanice *ein probierstein*, Gallice
une pierre de touche, à Lydia regione unde adfe-
 rebatur, Basanus ab officio, quod eo metalla exa-
 minarentur, Chrysitis, quia auro probando inser-
 viebat, & Coticula; quia tali forma in usum apta-
 batur, olim appellatus fuit. Arrum, & ferreum ha-
 bet hic lapis colorem, interdum rufum; ad politu-
 ram aptus; quamobrem inter Marmoris species
 etsi numeretur, non peccatur. De eo a Plinius ita: a Lib. 33.
 cap. 8.
 Coticula.
 Lapis quem Coticulam appellant, quondã non so-
 litus inveniri, nisi in flumine Tmolo, ut auctor est
 b Theophrastus: nunc vero passim, quem alii He- Herackiõ.
 raction, alii Lydium vocant, quaternas uncias lon-
 gitudinis, binasque latitudinis non excedit. Quod
 à Sole fuit in eo, melius, quam quod à terra.

Hac Coticula periti, cum è vena vi limẽ rapue-
 rint experimentum, protinus dicunt quantum auri
 sit in ea, quantum argenti, vel æris, scrupulari dif-
 ferentia, mirabili ratione non fallente. Probatur Proba la-
 pidus.
 lapis hic, si politus, in halitu hominis sudet proti-

500 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
 nus, nubemque discutiat. Hodie ad auri explorationem nigro Marmore, vel Basalte, ut dixi, utuntur. Item in Italia subviridi quodam lapide quem *verdello* vocant. Inveniuntur passim in variis Germaniæ locis circa flumina Cotes nigerrimæ, quæ expolitæ lapidis Lydii vices suppleant, ac pro iis haberi possunt.

Verdello.

b *Libro ἐξ λίθων.*

C A P. CCLXXVI.

De Marmoribus viridibus, & cinereis.

a *Lib. 36.*
cap. 7.

Tephria.

Serpentinum
Marmor.

Laconiū.

INter viridia Marmora a Plinio auctore, pretiosissimi generis Lacedæmonium viride, cunctisq; hilarius, sic & Augustū, ac deinde Tiberium, in Ægypto; Augusti ac Tiberii primum principatu, reperta. Differentiaque eorum est ab Ophite lapide, qui serpentium maculis similis est, unde & nomen accepit, illa vero maculas diverso modo colligunt. Augustum enim undatim crispum in vortices, Tiberium sparsim convoluta canitie. utrumque enim cinereum non minus, quam Tephria Ophitis species. Præterea ex Ophite columnæ non nisi parvæ admodum inveniuntur, ex prædictis maximæ. Lacedæmonio insunt in viriditate maculæ parvæ, & frequentes clariores, similitudine Ophitis, ob id ex Alberto Serpentinum Marmor vocatum fuit, sed falso, cum Serpentinum Marmor, aut Ophites, tum solum vocari debeat, cum maculæ serpentium maculis, situ, & forma, similes fuerint, ut ex paulo ante Plinii verbis colligi potest. Huius Lacedæmonii Marmoris, quod à nonnullis Laconium vocatur, non nisi parva fragmenta reperiri dicuntur. Ex iis

Pigs

LIBER SECUNDUS. 501

Pifis pavementum Cathedralis ecclesiæ ornatum est, uti & parietes opere Musæico: alibi quoque incrustationes ex eo habentur. Aliud genus est ex atro obscure viride, quod crucibus dilutæ viriditatis ita eleganter depictum est, ut quis in ipso Marmore non natus, sed depictas arbitretur. Id in Museo ducis Saxonix mihi ostensum fuit. Frustra ibidem capitis humani magnitudine conspexi. Dicebatur in Mysnia effodi, ac pro Ophitis speciẽ habebatur. Inveniuntur varia macularum compositione ornata Marmora. huiusmodi sunt duæ crustæ quadratæ, amplitudine cubitali, ad monumentum Gregorianum in campo S. Pisano, ac duæ columnæ ad sacellum S. Reinerii in templo: omnes hilari viriditate splendentes. Ex hoc genere putatur Thyites *b* Dioscoridis, quem in Æthiopia gigni colore subviridi similitudine Lapidis asserit. Verum quia mollis est, ad Alabastri species potius referrem, vel potius ad Galactitis genera, quia lacteum succum reddit. Aliqui hunc verdellum Italorum, quo aurum probant, arbitrantur. De Thyite capite 230. huius libri egi.

Thyites.

b Libro V. de re medica cap. III.

C A P. CCLXXVII.

De Ophite veterum, & recentiorum Serpentina.

VETERIBUS Ophites dicebatur Marmor, vel Alabastrum, quod serpentis forma maculas distinctas, & dispositas, etiam cuiuscunque coloris habebat. Non enim color lapidi nomen Ophitis tribuebat, sed linearum & macularum constitutio similis, ea quæ in serpentibus spectatur. Nunc vel cinerem

Marmor durissimum Serpentinū appellatum, vel ex viridi album Marmor, aut Alabastrum nigriusculis maculis, aut punctulis maculatum, pro Ophite Europæo habetur. Tale & Zeblicium, Germanice *Serpentenstein*, vocatur, in Mysnia repertum, ac molle, & Lacedæmonium Marmor, ac ei simile quod ex Asia maiori adfertur pro Orientali.

C A P. CCLXXVIII.

Ophitis genera, & loci natales.

Dioscorides multa a Ophitis genera esse scribit. forte propter colorum varietatem, quæ tamen ad tres differentias reducit, unum ponderosum, & nigrum, alterum cinereo colore punctis distinctum, tertium lineis albis. *b Lib. 36. cap. 7.* Plinius duo tantum Ophitis genera facit, unum molle candidum, ex quo vasa & cadi olim fiebant, alterum nigrum, durumque. Postea tamen tertium genus videtur addere, quod à colore cinereo Tephria vocatur, & ab Augusto & Tiberio nil differt nisi maculorū positione, & magnitudine. Ex Ophite enim veterum non nisi parvæ columnæ haberi potuerunt. hodie cinereum Marmor durissimum, & è quo magna columnæ construi possunt; Serpentinum vocatur Id Seravitiæ, aliisque multis locis Italiæ, & Germaniæ effoditur. Aliud genus, à Germanis multum laudatum, sed sæpe molle, ut Alabastritis, aut Alabastri species potius, quam Marmoris esse debeat. *Serpentinum.* effoditur in Misnia, Zeblicium vocatum. *Zeblicium.* Cinereum, subnigrum, vel subviride, id est, maculis albis, viridibus vel nigris egregie variegatum, interdum etiam lineas nunc nigras, nunc albas habet. Solent cochlearia & pocula inde conficere. Verum quia plerumq; admodum mollis est lapis, sæpe humorem

morem combibit. Id ut impediatur, multi poculum oleo nucis moscatæ inungunt. Dum Marmoream duritiem habet, id necessarium non est. Ex Ophite nigro hodie visitur parva columna inter alias, quæ sustinent suggestum in templo D. Ioannis Baptistæ Pisis. hanc vulgus vocat viperam Ægypti. Constat punctis nigris in livido corpore. In eodem loco quatuor aliæ eiusdem magnitudinis ex Ophite cinereo, quem Granitum Syriæ vocant, spectantur. Habet is puncta nigra in corpore candicante, unde cinereus apparet. Ophites candidis lineis in nigro corpore, etiam foditur Seravitæ, cum aliis multis.

a Libro v. de re medica cap. 119.

C A P. CCLXXIX.

De facultatibus & usu Ophitis.

Ophitis veterum omnis alligatus, teste Dioscoride, ad serpentium ictus, ac capitis dolores prodest. Tephria, Plinii testimonio, ad serpentes præcipue laudatur: & qui lineas habet candicantes, phreniticis & lethargicis gestatus auxiliatur, propter frigiditatem forte capiti & præcordiis communicatam. Arcere putatur pestilentiam, in qua apparent exanthemata, ac serpentium omne virus. Gal. lib. 9. de simpl. med. facultat. Ophiten lapidem extergendi confringendique vim possidere, ceu vitrum, asserit, ac propterea ex vino albo & te- *Ad calcu-*
 nuî potû, lapides vesicæ conterere, ac confringe- *lum.*
 re. Ex Seravitiensi Ophite globuli conficiuntur parvi, ut manibus detineantur ab iis, qui febre ardente æstuant. His enim non parum recreari viden-

*Vires
Ophitis
zeblicii.*

tur. Zeblicius Ophites Germanorum ad multum prædicatur. Scribam quid illi Typographicis typis de illius facultatibus ediderint. Vereor ne illo diu vendito, aurum aucupentur, plura promittant quam præstare possit.

*Ad vene-
na.
Ad coli-
cam.
Pleuri-
sin.
Vetri-
culum.
Ad fe-
bres.
Ad poda-
gram.*

Lapis Serpentinus nullum patitur venenum. ubi poculum è lapide factum venenum susceperit, in sudore prodit. Conducit etiam colicæ, pleuritidis torminibus, ac ventriculo refrigerato. Prætereis qui haustum nocivum, aut cibum ad concoquendum ineptum sumpserunt. Quotidianis, tertianis, aut quartanis febribus vexatis opitulatur. Dolores etiam nephriticos & Podagricos mitigat. Ad prædictos affectus calefieri lapis, aut aqua calida, aut igne debet, ac involvi linteo: deinde loco affecto applicari. Quo sæpius ex hoc vel de hoc lapide bibitur, eo maius auxilium percipitur. Fæminæ si quotidie ex hoc vel de hoc lapide biberint, eumque aliquoties in die calefactum sinu exceperint, matricem refrigeratam excalfaciunt, partu instante: aut post partum pectori, aut lumbis applicatus lapis, utilis est. Phthisicis etiam conducit, quia si quis vel eum, vel ex eo bibat, pulmonem & hepar confortat.

Ex Ophite Zeblicio Germani pocula, cochlearia, variaque conficiunt, sed Alabastri vulgaris instar mollia sunt, facileque franguntur. Qui hilareni habent viriditatem, cæteris præferunt: qui cineres sunt, apud illos non tanti sunt. Inveni in campis circa Getinam Bohemiæ cinereum frustum maculis nigris, Iaspidis instar durum: Marmoris cinerei species proculdubio est. ac id quod ab Italis Marmor Serpentinum vocatur.

CAP. CCLXXX.

De flavis Marmoribus.

Marmor Phengites, de quo ante egi, interdum venis flavescit, & transparet, ut apud a *Phengites.*
 Plinium legitur, qui in Cappadocia reperiri, ac ex a *Lib. 36.*
 eo Ædem fortunæ ita constructam scribit, ut foribus opertis per id lux transmissa diurnam efficiat in templo claritatem. Romæ in templo S. *cap. 22.*
 Mariæ in porticu ex hoc Marmoris genere columna dimidiata, colore flavo, parietis rimam obstruens, ac externam lucem Solari fulgore intromittens, spectatur. Alabastritis veterum præstantior, qui (b Plinio teste) mellei coloris est, & recentiorum lapidariorum. Si duritiam habeat Marmoream, & politus splendeat, iam in Marmoris flavi genus abiit. Dicuntur Seravitiæ in Italia tum mellei, tum Terebinthinæ colore Marmora effodi, ac Pisis in cathedrali ecclesia conspici. In Germania etiam flava, tum Marmora, tum Alabastris species inveniuntur. Si mollia sint, *gelber spat* vocant. In Belgio Sardæ non pellucidæ genus quoddam invenitur simile. *b Lib. 36. cap. 8.*

CAP. CCLXXXI.

De rubris Marmoribus.

Inter rubra Marmora principatum obtinet Porphyrites Ægyptius, propter duritiam, & splendorem. Si candidi interveniant puncti, Leucostictos a Plinio teste dicitur. Utroque genere utuntur pictores ad lavigandos colores, & medici ad fragmen- *Porphyrites.*
a Lib. 36. cap. 9.

506 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
ta gemmarum atterenda. attritione enim nihil à se
remitit. E priori, quem Itali *Porfido* appellant, duæ
extant columnę maximę ante fores S. Ioan. Baptiste
Florentiæ. Huic simile genus est Ratisponense ru-
brum & rutilans Marmor, & Bohemicum ex ru-
bro nigrum, aliudque prope Carlostainium inven-
tum, maculis lineisque albis variegatum, Leucostit-
ctos veterum: nec minus Belgicum variis maculis
distinctum. Præterea Anębergicum, ac in candido
rubrum, quod in metallis passim invenitur. Prope
Dolam Burgundiæ, ut & in aliis locis Galliæ, Ger-
maniæ, & Italiæ, varia Marmorum genera inve-
niuntur. Foditur quoddam genus Seravitæ, & in
monte Pisano, maculis vario modo agglomeratis, ut
in templo D. Ioannis Pisis videre licet. Quod mi-
nus maculosum est, vocatur *Porfido di Liguria*. Alte-
rum quod ex monte Pisano effoditur, magis vari-
um est. Ad Porphyritidem reducitur, qui colore
constat violaceo, cuiusmodi visitur in campo San-
cto Pisano ad monumentum Gregorianum. Hic
interdum albo interstinctus est colore, ac effoditur
Seravitæ. Rubet Thebaicum Marmor aureis gut-
tis distinctum, ex quo coticulæ ad collyria terenda
olim fiebant, Itali *Brocatello* vocant, ob similitudi-
nem telæ, ex auro & serico contextæ, quod broca-
tum dicitur. Ex hoc lapide dicuntur Pisis extare
parvæ columnæ, sustinentes suggestum in templo
episcopali, & in templo S. Ioannis. Sanguineis ma-
culis est candidum Marmor Lunense, quod Flo-
rentiæ in templo S. Reparatæ conspicitur. Subru-
bet præterea Syenites circa Syenem Thebaidis, vel
ut alii legunt apud Plinium, Stignites. Nam pun-
ctis nigris iuterstinctum est. Italice *Granito rosso* vo-
catur, olim Pyrrhopæcilon dicebatur, quasi fulvo
colore variatum. de hoc Plinius his verbis: Trabes

*Leucostit-
ctos vete-
rum.*

*Thebai-
cum.
Brocatel-
lo.*

*Marmor
Lunense.
Syenites.
Stignites.
Pyrrho-
pæcilon.*

ex eo fecere reges, quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacros. Radiorum eius argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Ægyptio. Primus omnium id instituit Mitres, qui in Solis urbe regnabat, somnio iussus, & hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim sculpturæ illæ, effigiesque quas videmus, Ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii regū in supra dicta urbe Sochis quatuor numero quadragenum octonum cubitorum longitudine. Ramises autem is, quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, ubi fuit c Mnevidis regia, posuit alium longitudine undecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. Ex his Plinii verbis constat, Romæ suo tempore fuisse, ac ex eorum numero esse maximum illum Obeliscū è Circo maximo erutum, & ad templum Lateranense erectum, & alterum in Vaticano, qui ex latere templi S. Petri translatus est in Plateam Sixto V. regnante, & nunc ante Ædes sacras eminenti in loco constitutus conspicitur.

Hos immensæ molis lapides, multi artificio singulari fusos ex Marmorum frustulis arbitrantur, ob id, quod in Italia fodinæ nullæ, quæ tam ingenia frustra ferant, reperiantur. Deinde quod aliunde per mare vehi non possint. Verum ex Plinio luce clarius est antiquos per mare transtulisse. Is lib. 36. cap. 9. inter cætera ita ait. Alexandria statuit unum octoginta cubitorum Ptolomæus Philadelphus, quem exciderat Nectabis Rex purum: maiusque opus fuit in devehendo statuendove multo, quam in excidendo. A Satyro architecto aliqui devectum tradunt rate: Callixenus à Phœnice fossa perducta usque ad iacentem Obeliscum è Nilo: navesque duas in latitudinem patulas pedibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem

*Quo pacto
olim py-
ramides
translate
fuerint.*

men-

508 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
mensuram ponderis oneratas; ita ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinque: postea egestis laterculis alleventas naves excepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte eodem, & artificem donatum talentis 50. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoë positus à rege supra dicto, munus amoris in coniuge, eademque sorore Arsinoë. Inde eum navalibus incommodū, Maximus quidam præfectus Ægypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit. Et alii duo sunt Alexandria in portu ad Cæsaris templum, quos excidit Mesphees Rex quadragenum binum cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam devehendi spectatis admodum navibus. Divus Augustus priorem advexerat, miraculique gratiâ Puteolis navalibus perpetuis dicaverat; sed incendio consumpta est. Divus Claudius aliquot per annos asservatam, quâ Caius Cæsar importaverat, omnibus quæ unquam in mari visæ sunt mirabiliorem, turribus Puteolano ex pulvere exædificatis, perductam Ostiam portus gratia merfit: alia ex hoc cura navium, quæ Tiberi subvehant. Quo experimento patuit, non minus aquarum huic anni esse, quam Nilo. Is autem obeliscus quem D. Augustus in circo magno statuit, excisus est à rege Semneserteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter basin eiusdem lapidis: is vero qui est in campo Martio, novè pedibus minor, à Sefostride. Inscripti ambo, rerum nature interpretationem Ægyptiorum opera Philosophiæ continent. Ex his Plinii verbis tantæ molis ex lapidicina excisos, & per mare translatos fuisse Porphyritides, aliaque Marmorum genera, quæ pene infinita sunt, nemo dubitare debet.

b Libro 36. cap. VIII. littera d.

c Apud Heliopolin Mnevis bos, non aliter colebatur,
quam apud Memphytas Apis, testibus Strabone lib.
17. & Diodoro Siculo lib. 2.

C A P. CCLXXXII.

De Marmorum imitatione.

Marmor omne colore, & splendore, multi imitari hoc seculo possunt, sed duritie, & pondere pauci. Fuit satelles quidam Pragæ Imperatoris Augusti Domini mei clementissimi, qui satis egregie id ementiri, & ponderosum reddere potuit. Verum Alabastri instar molle fuit. Mensas, & sphaeras fundebat pulchras, quas exiccatas politura splendidas reddebat. Materia fuit ut opinor Gypsum, & pulvis aliorum lapidum, cui ad pondus augendum forte cineres plumbi addebat. Liquor, quo materiam solvebat, ut ex odore conicere potui, vel acetum in quo caseus solutus fuit, vel lac, vel serum lactis fuit. Acetum, ut eius penetratione partes melius coniungerentur, & caseus, ut glutinis vires subiret. Alii ut audio bubulum sanguinem dum rubrum lapidem cupiunt, addunt. indurescit enim annis, ac optime glutinat. alii glutine utuntur, ut factitium Marmor firmiter cohæreat, & excavari, ac iterum partes illi forinsecus misceri possint. Dum sero utuntur, materiam commiscent, ut pultis instar sit. Deinde quos volunt colores, aut diversas massas coloratas, fundunt in planitiæ. Si mensas velint, fusas bacillo, prout venas & gyros cupiunt, hinc inde circumagitant, exiccatum postea lapidem æquant, ac deinde sinegmate poliunt. Satelles ille, cuius mentionem feci, excavare lapidem ubi volebat,

510 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.

bat, alioque colore massam in locum evacuatam infundere, hoc ita potuit, ut tam firma fieret infusa massæ cū excipiente lapide connexio, ut innata ve adnata, cum exiccata esset, videretur. Hac ratione gentilitia insignia, lineas, & literas ita exacte inferere, ut lignarii fabri asseres coloratos solent, non sine multorum admiratione potuit. Cardanus Marmorum, vel aliorum lapidum diversi coloris frustra iungi pulvere Marmoris, & ovi candido, aut pice vel etiam glutino tenaci docet, eaque ratione Lithostrata Constantinopoli in æde Sapientiæ, Venetiis in æde S. Marci, Florentiæ in æde S. Ioannis Baptistæ, & Mediolani in æde S. Laurentii esse constructa affirmat. Nonnulli silices, lapidum variorum fragmenta, sanguinem hirci, aut bovis, vinum ardens, & fel bovinum commiscent, ac in formas premunt, ut Marmoris formam æmulentur. Sunt qui aqua calida caseum contundunt, addendo calcem vivam, & quosvis colores. Ad id apti sunt, quæ corpus habent, ut cinnabrium, chryfocolla, ochra, hæmatitis, sandaracha, auripigmentum, viride æris, cæruleum, cerussa, & similes. Loco aquæ aliqui oleo lini utuntur, ne factitia Marmora ab humido dissolvantur. Vidi Italum in Bohemia, quæ Alabastrum pulchre imitari poterat. Is silices fluviatiles in pulverem redigebat addita calce viva, ac aqua glutinis, deinde ex ea pasta formabat imagines, quæ politæ elegantissime erant. Ut autem vera Marmora factitia imitentur, meo iudicio, salsa aquæ adhibendæ sunt, & acutæ, quæ penetrare possint, partesque iungere. Deinde ubi induruerint, fervens lini oleū instillandum, ut superficiem permeet, eamque solidam faciat, & ne aquam combibat, prohibeat. Has omnes facultates in se bubulus sanguis calidus & recenter effusus habere vide-

tur,

tur, spiritus enim salis in se habet, ut omnis sanguis, deinde glutini quiddam simile, & pinguedinem. Hinc lapidis instar indurescit, si calci admisceatur, nec ulla aqua unquam dissolvitur. Sed propter colorem uniformem, quem factitio Marmoris triquit, non facile in usum admittitur.

CAP. CCLXXXIII.

De variis Saxorum generibus.

MArmora omnia materiæ æquabilitate, & puritate, Saxa antecedunt. Hæc enim ex crassiore, & impuriore materia generantur, nec alio modo à Marmoribus differre videntur. Ut enim maxima mole concresecunt Marmora, ita Saxa, ex quibus integri montes & maris scopuli interdum constant. Et ut Marmora coloribus variant, ita Saxa. Colores tamen Saxorum obscuriores, & fædiore sunt. Interdum etiam conchis, silicibus, crystallis, & ceteris, vel aliis rebus gravia sunt.

Saxorum genera partim à consistentia, partim à qualitatibus, partim ab usu distinguuntur. A consistentia aliud arenarium, crustosum. A qualitate aliud leve, ut tophus, aliud liquabile, ut silicis quoddam genus, aliud olidum, ut lapis Aldenburicus, aliud ustibile, ut calcarium. Ab usu aliud opus, aliud calcarium, quia calx inde fit, aliud quaratum, quia ædificiis inservit dum in quadratam figuram redigitur. Aliud molare, quia eo moliuntur frumentacea, dicitur.

C A P. CCLXXXIV.

De Saxo arenario.

SAxa arenaria triplicia à me observata sunt. Unum quod asperum est, ex arenis crassioribus satis firmiter compactum, ob quam causam lævorem non suscipit, utile ædificiis, quia calcem bibulam non suscipit, utile ædificiis, quia calcem bibulam non suscipit. Alterum ex arenis tenuissimis, sed mixtis argenteis intersplendentibus, sed adeo molle, ut digitis atteri fere possit. Id prope Pragam invenitur: ubi ad ædificia expetitur, & scribis ad atramenti humiditatem absorbendam. Levi enim affricu in arenam convertitur albam, & subtilissimam. Variat arenarium colore. Fribergi enim arenaria lutea, Rochlicii rubra, Querfordiæ cinerea, Eitbeccæ in Saxonia in rubro subnigra. Prope Horasdivitium Bohemix rubra aureis micis splendentia inveniuntur. Variant etiam diversis rebus gravida. Nam in nonnullis silices, conchæ, pectines, aut alia corpuscula nascuntur.

C A P. CCLXXXV.

De Saxo crustoso, & scissili.

CRustosum est quod finditur in crustas, utile stratis, ac tectis. Germanice *Schiferstein*, Belgice *Schailgen*, Gallice *escailles* dicitur. variæ enim sunt differentiæ. Aliud enim tam molle, ut ex eo nihil fieri possit. Tale est Pragensis apud arcem Saviti regiam; quod interdum micis argenteis splendet subnigrum. Aliud durum, quod non nisi ferræ artificis findi potest.

Rursus colorum in iis magna varietas. Nam aliud cinereum, è cinereo candidum, in cinereo viride, caru-

cæruleum, rubrum, subluteum, nigrum ut Andegavense, & Rhenanum, è quo templorū tecta conspiciuntur, vel cæruleum ut Namurcense, quo similiter ædes teguntur. Formæ etiam varietas apparet in crustoso Saxo. Nam reperiuntur in quibus arborum rami cum foliis, quasi arte depicti essent, conspiciuntur. Item alia cinerea in quibus tam exacte ex erica herba sylvulæ depictæ fusco colore apparent, ut nullus pictor neque melius, neque elegantius eas exprimere penicillo possit. Id genus Saxi ad flumen non procul Florentia invenitur, ut mihi retulit amicus meus Frisler Rudolphi II. Imp. Gloriosissimi, & D. mei clementissimi pictor, qui mihi frustum lapidis ibidem inventum ostendit.

Prope Wirzburgum Franconiæ ad Pagum Somberg similes prorsus lapides ericeti, quos incolæ *Wassersteine* (quia sub aquis nascuntur) vocant, reperiuntur. Ex his lapidibus formas faciunt, ut iis infundant plumbum pro globulis tormentariis. Læves, & pingues sunt hi lapides saponis instar, cuius colorem referunt.

In comitatu Mansfeldiæ, Isebiæ, scissile Saxum aliud nigrum reperitur cui piscium imagines variæ, nigræ, flavæ, vel orichalceæ innascuntur, æque tam egregie elaboratæ sunt, ut squammæ singulæ appareant. Habeo apud me frustum quod per cæ imaginem refert, sed orichalci colore, etiamsi reliquum lapidis nigrum sit. Existimo eo in loco quondam Piscinam fuisse, eamque postea tenui terra obrutam, ac ab exhalationibus metallicis subterraneis condensaram, in Saxum abiisse, ac piscium corpora, quia terram non susceperint, exhalationem metallarem, terra subtiliorem, magisq; penetrantem, facile in se recepisse, ac cum ea æris non solum colorem, sed etiam substantiam. Conflatur enim ex

eo Saxo quod ab Agricola lapis Islebianus vocatur, æs optimum. Pisces qui in eo lapide apparent sunt Lucii, Percæ, vel passeris marini, raro aliorum animalium in eo lapide imagines spectantur. Putat

Spinus.

a Libro v. de Natura Fossilium cap. xv.

C A P. C C L X X V I.

De Saxo limoso.

Limosum dicitur, quod in limum ab humido facile solvitur: videtur initium futuri Saxi esse. huiusmodi prope Lovanium, & Vilvordam inveniuntur alba, quibus agri fecundi redduntur. Dum enim ad aliquot menses sub dio iacent, à pluviis in limum calci concolorem solvuntur, suaque pinguedine, stercorationis vices supplent. Videntur ad margæ genera referri posse. Reperiuntur etiam alterius coloris.

C A P. C C L X X V I I.

De Tophaceo Saxo.

Tophacea Saxa à Græcis Pori dicuntur, Pariæ Marmoris candore, & duritiæ, Theophrasto teste, similia. Verum levitas eis est pumicis. Reperiuntur tamen nigra, rubentia, ac colore terreo. Dum cæduntur è subterraneis, sæpe tam mollia sunt, ut præcidi ligni modo, ferraque secari possint. Nam postea aëri exposita indurescunt. Artifices dum ad opus præparant, ea quæ extuberant, non malleo, aut scalpello, sed securi auferunt. Commodissima sunt ad rimas parietum collabentium replen-

replendas. Nam ob levitatem non premunt, & quia porosa, facile calcem bibunt, & extrema partem sibi agglutinant.

CAP. CCLXXXVIII.

De Silice.

Sillex durissimum genus Saxi est; durius Marmore ad scalpendum, & ad ædificia, murosque construendos ineptum, quia calcem non bibit; extrinsecus enim læve absque poris & angulis est. Variis coloribus, sed obscuris, à natura tinguntur Silices: inveniuntur enim nigri, ut lapidis Lydii vices supplere possint; rubri, albi, flavi, virides, fusci, mixtisque coloribus. Differentiæ illius plurimæ sunt. Nam aliqui liquabiles sunt, qui plerumque foris albi sunt, & translucidi. hos Aristoteles *Pyrimachos* ^{*Pyrimachos.*} vocat: Germani vocant *Flussteine*, aut *Vveyßer kiesling*. Metallarii metallis fuis superiniiciunt, ut iis supernatent, & ne nimium liquati metalli evolet in auras, prohibeant. Vitriarii ex illis vitra, & chymici factitios lapides conficiunt. Aliqui prorsus diaphani sunt, qui in gemmarum formam à gemmariis sculpuntur, ac pro Adamantibus Bohemicis dividenduntur. Aliqui ita duri sunt ut ex iis ignis excutiat: Hi *Feyvrsteine* à Germanis vocantur. Aliqui prorsus opaci sunt, Belgis *Keyen* vocantur. Qui molliores sunt Marmore, non Silices, sed Lapidés simpliciter appellandi sunt. Tales sunt ii qui pro plateis sternendis in usu sunt. Inter Silices nonnulli ab igni patiuntur, ut calcinari, & calcis, sed improbe, vices subire possint. nonnulli igni resistunt, & contra ætustatem incorrupti permanere possunt, ex quibus formæ fiunt, in quas æs funditur, & mortaria ad gemmas terendas. Verum si non scalpello, sed are-

na, aut Smiris lapidis pulvere, magno labore, longoque tempore addita aqua excavantur. Græci olim è lapide duro, ac Silice construebant veluti lateritios parietes: *Isodomos* vocabatur hoc structuræ genus. Plerumque prope aquas, vel in aquis, duriores etiam in Marmoribus reperiuntur, qui ferrâ non denticulata, adiecta aqua, & arenâ, ut priores, secari debent, cum scalpellum non admittant.

CAP. CCLXXXIX.

De Pyrite, Silicis specie.

PYrites, alias Pyrimachus proprie vocatur, quia plurimus illi ignis. sed est alius etiamnum Pyrites similitudine æris. In Cypro eum reperiri volunt, & in metallis, quæ sunt circa Acarnaniam, unum argenteo colore, alterum aureo. Coquuntur varie, ab aliis iterum tertioque in melle, donec consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein melle & postea lavantur ut æs, ususque eorum in medicina excalfacere, siccare, discutere, humorem extenuare, & duritias nimias mollire. Utuntur & crudis, rursusque ad strumas, atque furunculos. Pyritum etiamnum aliqui genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos vivos appellamus, & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii, qui clavo, vel altero lapide percussi scintillas edunt, quæ exceptæ sulphuratis, aut fungis aridis, vel foliis, dicto celerius ignem præbent. *a Plin. lib. 35. cap. 19.*

a Hic locus Plinii non habetur lib. 35. cap. 19. Sed libro 36. Naturalis historie cap. 19. littera b.

CAP. CCXC.

Pyritum genera.

PYritum Germanice *Kiesen* tam varia genera inveniuntur, ut mirum sit. Illi hoc nomen vere merentur, è quibus ignis excutitur. Aliqui argento polito similes, vel è tenuibus crustis sunt, vel quadratis tessleris similes, vel è Marmore rubro metallico splendentes, vel ornati fluoribus purpureis, Amethystinis, quadrangulis, & pellucidis, vel spongiosi, & micantes, vel Pumicosi, vel ex Marmore minus argenteis splendentes. ^a Aliqui angulis octo vel duodecim excrescunt, aliqui Bismuto similes sunt. Aliqui aureo colore tincti sunt, unde *mar-chasitæ* nomen habent. Alii rubro colore, aut aurichalci, quos *Kupferkies* Germani vocant. Aliqui variis coloribus & formis componuntur, aliisque lapidibus miscentur. Inter hos aliqui in igne fluunt, quos *Flisfige kies* vocant. Hi metallis loco plumbi adluntur, ut liquidiora in excoquendo fiant. Aliqui vocant *Flussteine*, ac fracti saccharum candidum splendore referunt Pyrites, quod metallum minérale, terram, fluorem, gemmam, vel lapidem secum vehere, vel habere potest. Hinc fit tot diversa genera haberi. Multi sunt lapides Pyriti similes qui gnem non dant concussi, quas ad Pyritis genera referri non debere arbitror, quod Pyrites ab igne, qui b illo excutitur, nomen habeat.

^a *Libro IX. de simplic. medicam. facultat.*

Pyritis facultates ex a Galeno.

PYRITIS validam possidet facultatem, eoque uti-
 mur digerenti emplastro admisto, adicitur eti-
 ei & Schistos. Ab hoc medicamine & pus sæpenu-
 mero, & consistentia grumosa in spatiis interne-
 diis musculorum nata per halitum sunt digesta. Ni-
 si autem, dum in usum veniunt, pollinis instar com-
 minuantur omnes hi lapides, ut profundum corpo-
 rum, quibus applicantur, subeant, affimiles manent
 istis marinis fluvialibus arenis, quæ & ipsæ com-
 mune omnium lapidum vim possident, siquidem
 exiccant tumentem ab aqua intercutem carnem
 si in ipsis excalfactis decumbat æger. Non tamen
 ad aliud quippiam eis utimur.

a Libro v. de re medica cap. 100.

Ex Dioscoride.

PYRITIS, aut Marchasita, ex qua æs conflatur, e-
 optima est, quæ æri similis est, ac quæ facile scin-
 tillas emittit. Uritur hac ratione. Dum mellis
 aspersa est, igni exiguo committitur, ac ignis paula-
 tim inflatur, donec rubescat. Alii dum in magnâ
 mellis quantitate humectata est, ignem amplum
 carbonum iniiciunt, ac dum rubere incipit, extra-
 hunt. Postea cineribus adhærentibus flatu amotis
 iterum melle inungunt, ac urunt, donec exiccata
 friabilis fiat. Nam interdum superior pars tantum
 friabilis fit. Si opus est uti usta & lota, lavanda u-
 Cadmia. Tum cruda tum lota excalfacit, mundi-
 ficat, ac oculorum offuscationes, duraque quævis
 emollit, ac matura resolvit. Mixta cum resina car-
 nis

nis excrementas prohibet. Verum parum exal-
 cit, & astringit. Vltam aliqui Diphrygē appellant.
 Haftenus Dioscorides.

Cur autem ferrum ignem è Pyrite excutiat, reli-
 qua metalla non, solam ferri duritiem in causa esse
 arbitror. Nam & absque ferro Pyrites in Pyritem
 actus ignem excutit. Causa cur Pyrites ignem red-
 dat, partim motus est velox, tanquam causa effi-
 ciens, partim sulphur, seu inflammabilis quædam
 materia ipsi Pyriti inhærens, cum quo concurrat
 tanquam causa materialis, potentia ignis existens,
 ac propterea facile in ignem facessens. Hoc modo
 omnia inflammabilia, & quæ pingue oleosum in se
 habent, facillime affricu, vel celeri motu, si modo
 dura sint, ignem producant: ut rotarum axes dum
 celerrime rotantur, & ligna dum sibi mutuo affri-
 cantur, docent, facile enim hæc ignem ex motu ce-
 leritate suscipiunt. Cur autem corporum durorum
 affricu calorem & ignem pariat, non facile est af-
 sequi. Nam si quis id contingere, quia celerrime
 hac ratione mixtum ad corruptionem vel interi-
 tum deducitur, arbitretur; ac quæcunque paulatim
 ad interitum per putrefactionem vergunt, paula-
 tim calefieri (cum nihil partes hæterogeneas sepa-
 rare quam calor possit) asserat; ac proinde motum,
 quia cito id præstat, magnum calorem inducere;
 unde tandem ignis generetur, qui omnium citissi-
 me heterogenea mixti ad sua elementa reducit,
 nunquam omnino sibi satisfaciet. Tam itaque dif-
 ficile est veram causam, cur durorum, & inflamma-
 bilium corporum affricu igne creet, investigare,
 quam cur ignis lucem sibi agnatam habeat.

Materiam vero inflammabilem seu sulphur ha-
 bere & continere in se Pyritin, docet ars Spagyri-
 ca, quæ eius separationem à Pyrite non difficilem

in lucem producit. Hanc descriptionē eliciendi sulphur, ab amico consecutus sum.

Recipe Pyritin, seu marchasitam auream, tere in pulverem, affunde aquam tartari, ut tres digitos emineat aqua. Coque in cucurbita terrea bene obturata sex dies : cum refrigerata fuerit effunde in vitrum, ac iterum aliam aquam tartari affunde, & coque ut prius, opusque quater repete. Deinde construe duos furnellos, sinistrum & dextrum invicem iunctos. In sinistro furnello imponas bociam B cum suo alembico rostrato, in dextro vero furnello imponas bociam A, cum alembico sine rostro. Bocia vero A non procul à suo alembico habeat duos canaliculos, seu duo rostra, unum, ut excipiat rostrum alembici B, alterum, ut ingrediatur recipientem retortam, quæ ad latus dextri furni posita est. His ita paratis, infunde bocix A aquam tartari, ac vasi seu bocix B aquam fluviatilem, ac sub Bocia B & A fac ignem, ita aqua tartari pelletur in retortam, & sulphur manebit in bocia A eiusque alembico. Sed ex B & A non debes extillare omnem humiditatem.

C A P. CCXCI.

De lapidibus proprie dictis.

L Apides proprie dicuntur Saxa illa minora, quæ Lex impuriori terrestri materia conflata nõ tam lævem habent superficiem, quam Silices, & Marmora, sed scabram, ac porosam : quæque Silicum duritie, ac rotunditate propter angulos, nisi vi aquæ fluentis in rotundiorem figuram paulatim redacti fuerint, carent. Hi plerumque fusci coloris in agris, & fluminum ripis reperiuntur, omne tamen coloris genus habere possunt, & Marmora imitari, ac etiam Ophi-

Ophiten; tales Pragæ in flumine nigris punctis, & lucentib⁹ antimonii instar, reperiuntur. Inserviunt lapides ad ædificia, quia calcem imbibunt, & ad platearum pavimenta. Et qui molliores igni liquefcunt, ad fundenda metalla.

CAP. CCXCII.

De olentibus Saxis.

SAXA quædam bene, quædam male olent. Violam olent Lavenstainia, Aldenbergica, quæ vel rubei, vel cinerei coloris sunt. Mariæbergica in vena D. Fabiani & Sebastiani inventa, malleo percussa, interdum muscum olent. Thuringica, quæ è cuniculo aquæductus in arcem Berchlinum ducti effossa sunt, serpillum olent. Hildeshemii sunt, qui cornu ustum, si percutiantur malleo, olent. Habui qui violas olebant, & albos, & cinereos, sed deprehendi è lapide illum odorem non prodire, sed è mucò quodam ex luteo viridi, qui tanquam pellis affixus erat. Pars enim lapidis obversa nullo mucò recta, nihil prorsus odoris habebat. Suspicebar Iridis odoriferæ radices his Saxis forte institisse: nisi hoc mucì genus à natura ita oleat. Hoc peculiare ista Saxa habuerunt, ut, dum mucus aqua tepida conspergeretur, odore Iridis Florentinæ potius, quam violarum totum hypocauftum repletur. Sed Germani Iridis radicem *Violyvurtzel* vocant, forte inde odori huic violaceum nomen tributum est. Ablato mucò non olet amplius Saxum. Num in cæteris olentibus idem contingat, hætenus expertus non sum.

De Saxo Calcario.

Saxum unde calx fit, Calcarium dicitur, passim Sobvium, ac interdum Marmoris simile, quale est Pragense, nigrum, venis Alabastrinis albisque refertum. Nam & plane album, & fuscum reperitur a *Lib. 36.* a Plinio referente Cato Censorius calcem è vario cap. 22. lapide improbat. Ex albo melior, quam ex puro & structuræ utilior; quæ ex fistuloso, tectoriis: ac utrumq; damnatur ex Silice, candidissima ex fistuloso, qualis è Saxo Tiburtino, ex quo Romæ æd. Divi Petri in Vaticano constructæ sunt.

*Cur calx
incale-
scat a-
qua.*

Trevertinum Saxum ad dealbandos pariete commodissimum est. Calcarium Saxum ut calcem præbeat, uri debet: ustum ignem potentia in se continet, qui aquæ affusione in actum prorumpit, eamque calidissimam, ac ferventem efficit. Calor ille in sale calcis calidissimo, & siccissimo consistit, cui cum aqua frigidissima, & humidissima miscetur, ob subitum contrariorum motum in actum caliditas calcis deducitur, eadem prorsus ratione, qua oleum sulphuris verum, si aquæ misceatur frigidæ, tum calidum in vitro redditur, ut id manu vix teneri possit. Potentia huiusmodi oleum siccissimum, & calidissimum est, ut cauterii instar cuti ad motum urat.

Putant alii propter obstructionem in calce viva caliditatem fieri, sed errant, oleo enim calx melius obstrui potest, nulla tamen ab eo in calce caliditas excitatur. Causa itaque potius motus subitus contrariorum, & eorum quorum intima misceri possunt.

*Vires
calcis.*

Calcarii Saxi calx in medicina usui est. *b* Plinio enim

enim teste, urit, discutit, extrahit, incipientesque
 serpere ulcerum impetus coercet. Aceto & rosa-
 ceo temperata perducit ad cicatricem, luxatis quo-
 que cū adipe suillo aut liquida resina ex melle me-
 detur, eadem compositione & strumis. *Ad ulce-
 ra.* Maltha *Maltha.*
 calce fit recenti. Gleba vino restinguitur, mox tun-
 ditur cum adipe suillo, & ficu, duplici linimento,
 quæ res omnium tenacissima, & duritiem lapidis
 antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur ante.
 Haftenus Plinius. De calce Gal. 9. Simp. se-
 quentia scribit: Calx viva quidem, quæ *ἄλυσος*
 Græce dicitur, vehementer urit, adeo ut crustas ef-
 ficiat: extincta vero protinus etiam crustam molit-
 ur & ipsa: at post diem unum aut alterum minus
 urit, minusque inducere crustam potest. At vero
 temporis progressu prorsum ne crustam quidem
 gignere queat, tamen etiamnum calfaciat, car-
 nemque liquet. Porro si lavetur in aqua, suam mor-
 dacitatem exuit, efficitque nuncupatam Græce *ἄλυσος*
λύσιον, Latine lixivium. At ipsa absque morfu resic-
 cat, ac si bis, terque aut amplius abluta fuerit, pla-
 ne mordacitatis expers constituitur, ac strenue abs-
 que mordacitate exiccat. Hæc Galenus de calce.
 Hodie quia lota valenter exiccat, cum oleo & ce-
 ra mixta ad cicatrices obducendas utilis est. Si cum *Ad am-
 busta.*
 aceto extingatur, ter lavetur, ac cum oleo rosaceo
 ad linimenti formam redacta fuerit, combusta abs-
 que cicatricis vestigio sanat, nec bullas elevari per-
 mittit. Si non extincta cuti applicetur, urit, ac
 cum sapone mixta, cauterium potentiale, ut vo- *Potentia-
 le caute-
 rium.*
 cant, constituit. Quod urit in calce, nitrum est: id
 ablutione tollitur. E calce viva paratur aqua mi- *Aqua ad
 fistulas,
 cancrum,
 oculos,
 maculas*
 rificæ virtutis ad ambustionem, fistulas, cancrum,
 maculas, & rubedinem oculorum, ac ad vestium
 byssinorum maculas auferendas, hoc modo. Recipe
 cal-vestium.

524 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
calcis vivæ uncias tres, aq. pluviae lib. unam cum se-
misse. misceantur, & stent triduo in vase. Postea
agita, agitata quiescat per 24. horas in vase obtura-
to. Deinde coletur per linteum materia, & adde
salis ammoniaci albissimi drach. decem bene triti,
misce optime, postea distilletur aqua per filtrum.
oculis instilla quotidie tres guttas. pro vestibis ute-
re ea calida, & ad reliqua. Aliqui aquam relin-
quunt in vase æneo, ut cælestem colorem acquirat,
neque tam facile dignosci possit. Circumforanei ad
oculorum fluxus, & vitia, pro Sapphiri aqua eam
venditant.

b *Libro 36. cap. 24. littera a.*

c *Maltha vetus dictio, mollem significat. Lucullius 28.
Satyr.*

Infanum vocant, quem fœminam, & Maltham
dici volunt.

C A P. CCXCIV.

De Saxis molaribus.

Molares lapides à Saxis rumpuntur, ac plerum-
que parvis Silicibus constant, cū quibus are-
na subtilior videtur iuncta. Passim in variis regio-
nibus inveniuntur, ac ab usu nomen, quod iis fru-
menta molantur, obtinent.

C A P. CCXCV.

De Cotibus.

Cotes ab usu dicuntur. Nam ex lapidibus à no-
bis ante descriptis, vel è Saxis, ad ferra acuenda,
lapides, gemmas, aut Marmora sculpenda, atque
liman-

limanda, oblonga aut rotunda forma aptantur. Olim à loco ubi reperiébatur nomina obtinebant. Multa, inquit à Plinius, earum sunt genera. Creticæ diu maximam laudem habuere, secundam Lacedæmonicæ, ex Taygeto monte, uti æque oleo indigentes. Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ, de quibus diximus. Ex aqua & oleo Ciliciæ pollent, ex aqua Arsinoëticiæ. Repertæ sunt & in Italia aquæ trahentes aciem acerrimo affectu. Nec non & trans Alpes, quas Passernices vocant. Quarta ratio est, saliva hominis proficientium in tonstrinarum officinis, inutili fragili mollitia. Flamminitanæ ex Hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Ex his Plinii verbis cotes alias oleo, alias utroque humore, alias vero saliva ad terendum indignisse constat. Nunc in Germania & Oleares, & Aquariæ reperiuntur. Zebilitiana cos aquaria est, eaque pocula quæ ex Ophite fiunt, lævigantur. Reperiuntur duræ, & molles, albæ, & nigræ, passim in Germania. Oleariæ etiam subviridis coloris inveniuntur. Deinde & aliæ è ligno querno in lapidem mutato, ac nonnullæ è fago in lapidem mutato. Nam in Germania sæpe ligna in lapides versa deprehenduntur. In valle Ioachimica ante aliquot annos fagus cum trunco, ramis, foliis, altitudine 170. ulnarum in Saxo cinereo durissimo sub terra reperta fuit. In Italia etiam varia genera Cotium tum Aquaticarum, tum Oleariarum habentur. Oleariæ nigræ, & perpolitæ sunt, barbitonforibus utiles ad cultri aciem lævigandam. Aquaticæ ex lapide constant arenoso, molli, & æquali, colore cinereo, quæ in orbem rediguntur, ut motu circulari acti, atque aquam cadentem excipientes, adhibitum ferrum terere possint. Oleares plerumque oblongam figuram, & planam habent, ut placidiori motu lævigantur.

tur potius, quam teratur ferri acies. Cotes illæ quæ ad aurum & argentum explorandum fiunt, è Marmorum genere sunt, ac probatoriæ vocantur: de iis actum in capite de Lydio lapide.

CAP. CCXCVI.

Vsus Cotium in medicina.

Dioscorides Naxiæ ramentum ferro attritum Alopecias pilis explere, mammas prohibere ne intumescant, lienem extenuare cum aceto potum, & comitialibus prodesse scribit. Verùm hanc facultatem Cotes nancisci à ferro existimo, id enim lienem potum absumit.

a Libro v. de re medica cap: i 25.

CAP. CCXCVII.

De Hæphestite.

*a Lib. 37.
cap. 10.*

Hæphestiten in Coryco natum, dicit a Plinius speculi habere naturam in reddendis imaginibus, quanquam rutilum. nomen ex eo invenisse quod in Solem positus aridam materiam accendat, non aliter ac speculum concavum sulphurata stramina, & stramenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur Hildeshemii in fossa mœniorum quæ spectat septentriones. In modum vero patinæ excavati sunt, & aurea armatura rutilant, quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios obversæ aridam materiam accendunt.

CAP.

CAP. CCXCVIII.

De lapide Fungifero.

Lapis Fungifer, teste Gesnero, apud Romanos magno in pretio est, invenitur in regno Neapolitano. crusta est crassa. ea terra dodrante operta, aspersaque tepida irroratione, quarto post die fungos edit. De hoc Gesnerus in lupi Cervarii historia.

CAP. CCXCIX.

De variis lapidibus qui nomen a similitudine rerum quas referunt, aut è rebus ipsis in lapides mutatis habent.

A Forma mathematica nomina habent, Quadratum Saxum, quod in quadratam figuram ad ædificia extruenda facile redigi possit: Pentagonus; quod quinque, Hexagonus quod sex, & Pangonius quod multos angulos habeat.

A similitudinè figuræ nomen habent. Enorhis testium figuram referens. Panis dæmonum, qui prope Rotwilam Sueviæ invenitur, ac panem refert.

Pentexoche, seu Mespilæus, mespili figuram habens. Crystallus glaciæ formam, Astroites stellatum, Ophites serpentum, Meconites seminum paveris, Cenchrites sem. milii, Narcissites narcissi oris, Trochites rotæ, Belemnites sagittæ, Ceravites teste, & Calamites calami figuram exhibet, & inde nomen, ut & cæteri, habet. Præterea ab adipis forma Steatites: ab oculorum figura Triophthalmus, quasi tribus oculis signatus, à lupi oculo Lyophthalmus, à Caprino oculo Ægophthalmus, &

Pentagonus.

Hexagonus.

Pangonius.

Panis dæmonum.

Pentexoche.

Meconites.

Narcissites.

Trochites.

Calamites.

Steatites.

Geranites. ab oculo humano Beli Oculus, & Leucophthalmus, à gruis oculo Geranites, ab accipitris oculis Hieracites, nomen obtinuerunt.
Myrmecites. Myrmecites à formicæ innata forma, Cantharias à scarabæi, Polythrix à capillorū similitudine Sycites à fici, Batrachias à ranarum, Bostrychites crinium muliebrium forma, Bucardia in Babylonia nascens à bubuli cordis figura, Glossopetra à lingua, Hammonis Cornu, à Cornu arietini, Hyæni ab oculorum Hyænæ, Myrmecias à verrucæ, Sarcites à carnis, Telicardios à cordis similitudine nuncupantur. Dryites à truncis arborum, qui ligno modo ardet, Cissites ab hederæ folio, Cyamea à fabæ similitudine, Pyrene ab oliuæ nucleo, cui piscium spinæ interdum inhærent. Chalazias à grandinum colore, & figura; Polyzonos à zonarum candicantium in nigro corpore multitudine, Anthracitis à scintillarum ignearum copia. Botrytis ab incipientis uuæ similitudine. Lepidotes à piscium squammis, Ostracias à testæ, Phœnicitis à balani, Phycites ab algæ forma, Spongites à spongicæ, Teocolithos ab oleæ nucleo nomen obtinuerunt.
Phycites. Ab animalibus ipsis nomina dantur lapidibus, à gallo Alectorius, quia in ipsius ventriculo reperitur, Chelonitis à testudine, Draconites à Dracone. Chelidonia ab hirundinibus nomen habet, Muytes à mure, Conchites à concha; Tillinites à tillinis, Ostreites ab ostrea, Ctenites à peccine, Strombites à cochleis aquaticis nuncupantur. Echinites ab Echino marino, Scolopendrites à verme scolopendra, Lyncurius à lynce, ita dicitur.
 A figura confectos vocant Itali lapillos albos crispas, qui semina incrustata saccharo referunt. Tales

iuxta balneum Bulicame, vel Oche in agro Viterbiensi reperiuntur. Syringites stipulæ internodiis similis, perpetua fistula cavatur inde nomen consequutus.

Corallina à coralli forma.

Pisolithus à piso propter similitudinem in thermis Carolinis Bohemiæ invenitur.

Cicerum ager in Iudæa est in monte quodam ex quo Ierusalem, & Bethleem spectari potest: hi colore, forma, & magnitudine cicer Arietinum ita exacte referunt ut quis vix à vero discernere possit.

A forma dantur etiam nomina sequentibus lapidibus, Rhodites à Rosæ, Melitites à mali, Dendrites ab arboris, Stelechites à stipitis, vel trunci, Elatites ab abietis, Clethrites ab alni, Amigdaloides ab amygdali osse, Daphnia à lauri, Cydonites à mali cotonei, Dryites à quercus, Onyx ab unguis, Dactylus Idæus à pollicis, Hystera petra ab uteri, Enosteos ab ossium, Cardisce à cordis figura.

Ut à forma, similitudine, & figura, ita etiam à colore nomina dantur. Ab auri colore Chrysitis, Chrysolampis, Chrysolithus, Chrysophis, Chryselectron, Chrysoprasus, Chrysoberillus, Ammochrysus, Leucochrysus dicuntur. Ab argenti colore Argyrites, Argyrodamas. A ferri Syderitis, à plumbi colore Molybdos, ab æris Chalcitis, ab armaturæ colore Hoplites.

Ab Hepatis colore Hepatitis, & canceri marini colore Carcinas. A viperæ colore Echites. A Scari piscis colore Scarites, à nulli piscis colore Triglites. A pavonis colore Taos. A leonis pellis & Pantheræ colore Leontios & Pardalios. A flavo & melleo colore Melychlorum, à croci colore crocian. A canitie colore Polia, vel Spartoplios. A fumi colore Capnites. A ceræ Cerites.

Syringites.

Corallina.

Pisolithus.

Rhodites.

Melitites.

Dendrites.

Stelechites.

Elatites.

Clethrites.

Amigdaloides.

Daphnia.

Cardisce.

Chrysolampis.

Chrysolithus.

Chrysophis.

Syderites.

Molybdos.

Hoplites.

Hepatitis.

Carcinas.

Echites.

Scarites.

Triglites.

Taos.

Leontios.

Pardalios.

Crocian.

Polia.

Spartoplios.

Capnites.

Cerites.

A lactis Galactites, vel Galaxias, à sanguinis Hæmatites, à myrti Myrtites, & carnis Sarcites, à cineris colore Tephritis nomen habet.

Lychnites etiam à lucernarum accensarum colore, vel similitudine, Coracias à corvi colore, Cepites, vel Cepoides ab hortis ob oculorum varietatem, & Catoptrites à speculo, quia imagines reddit, Myrrhites à myrrhæ colore, Sarda à carnis colore, aut potius Sarcites, Perdicites à perdicum colore nomina obtinuerunt.

Coracias.
Cepites.
Cepoides.
Catoptrites.
Perdicites.

A contentis nomen habet Enhydros, quod aqua in se contineat.

Ab effectu lapis Nephriticus, quia Nephritidem curat, & Asbestos, quia igne non consumitur, deinde Heliotropion, quod Solis radios gyrat, nomina habent.

Ab odore Myrsinites, & Aromatites myrrham olens vocatur, à sonitu Calcophonos lapis ille dicitur niger, in quo æris tinnitus percipitur.

Myrsinites.
Calcophonos.

A patria, & loco ubi inveniuntur, multæ gemmæ, multi que lapides, nomen habent.

Hoc notandū, veteres eiusdem generis vel speciei gemmis vel lapidibus, propter formam, vel colorem, vel effectum, aut ob aliam causam, ut ex prædictis apparet, alia nomina dedisse. Deinde etiam quia nihil fere est in rerum natura (nisi lapide durius sit) quod succo lapidescente accedente non possit in lapidem converti, non mirum est (arboribus, floribus, ramis, foliis, fruticibus, herbis, fructibus, seminibus, animalibus eorumque partibus, & artificialibus rebus variis in lapidem versis) tot generā lapidum inveniri, & ab iis nomina habere.

De locis ubi varia res in lapides mutantur.

Aquæ, quæ vegetabilia aut artificialia in lapides vertunt, in variis locis reperiuntur.

Strabo lib. 3. scribit, contra Laodiceam Hierapolis, ubi calidæ aquæ scaturiunt, & ubi Plutonicum est, aquam in tophum ita indurescere, ut qui aquæductus deducunt integra septa ex eo aquis conficiant.

F. Leander Albertus Bononiensis in descriptione Italiae narrat, ad Senam torrentem è Saxo fontem prorumpere, cuius aqua 15. dierum spatio quicquid immerferis in lapidem convertit, vel lapideo cortice tegit. Deinde idem paulo post: Taliamentum maius, de quo nunc agimus, ex monte Mauro nascitur, supra vicum Phornium, ubi fons mirabilis, in quo lignum deiectum lapideo cortice obducitur, & virgulta & folia immerfa lapidescunt. In agro Pisano, & antris quibusdam montis sancti Iuliani, prælongæ concreta aqua striæ, ut in Lucensi iuxta convallem dictum pagum prægrandes columnæ ex aquis paulatim concrefcunt.

Prope Arvernorum Hergobiam fons limpidissimus est, qui succi lapidescentis tantam copiam evehit, ut accolæ pontem ex eo substructum, & aquæ cursum impediens, ligonibus quotannis diruere cogantur. Non procul Vienna Allobrogum in vicino Hivret fons limpidissimus, & potu salubris, & suavis, suo succo lapides gignit, durescentibus silicea soliditate, quæcunque in eius alvum proiiciuntur.

Anienis fluvius quacunque pertingit lapideam facit terram, & ligna, & cortices, & tamen Tybure

532 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
toto fere anno turbida bibitur, nec aliquem calculi
vitio afficit.

In Cappadocia, auctore Cœlio, inter Mazac-
cam & Tuanam lacus est in quem Harundinis pars
immissa altero die spectatur in lapidem versa.

In Elbogano tractu iuxta oppidū Falkenaw in-
tegræ abietes in lapides vertuntur. Et Domitius
Brufonius in Silare amne, qui radices montis eius,
qui est in agro urbis Ursentinorū olim, nunc Con-
tursii, lambit, folia & arborum ramos in lapides
transire, non fide aliorum, sed propria, ut qui inco-
la sit regionis, narrat. Cortices autem lapidum an-
nos numero ostendere.

In Zepusio Ungariæ aquæ multæ sunt lapide-
scentes. Est enim fons eximius ad pagum cui apud
Zepusienſes Germanos à rivi murmure nomen est,
qui instar Piscinæ stagnat, & plurimam aquam red-
dit, in quam item ligna iniecta lapide seu cortice
obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis.
Nam qui angustius scatent, statim atque paullulum
profluxerint lapidescunt, & ita in tumulos exur-
gunt, cuiusmodi videtur unus ad pagum D. Andrea
nomine, alter cæteris insignior prope arcem Ze-
pusiensem ad ædem D. Martini; quæ sacrarum æ-
dium præcipua est in Zepusio. Ex hoc fonte scatu-
riens aqua, quacunque vadit, lapis fit, sed eius ge-
neris lapides subterranei pluviis expositi tandem
iterum dissolvuntur, & cementi vices explent. Qui
sub dio lapidescunt, topi sunt levitate, & raritate
pumicibus similes. Ex his construunt ædes incolæ,
ac se ex aqua domos ædificatas habere ænigmatice
iactitant. Ad arcem Fileg in comitatu Neogra-
diensi specus est, in quo superne destillans aqua,
continuo dureſcit. Ibi vero videas, ceu hominum
statuas, consistere Saxa ex hac destillatione con-
creta.

creta. Alba hæc sunt colore, ac trita pictoribus usui sunt.

Prope oppiduli Veronei in Gallia mænia fons perennis scaturiginis, aspectu incundissimus, lympha limpidissima colore, & odore insipida, sed sapore non ita commendabili, incolis tamen non ingrata extat. Erumpit aqua ex altissimis subterraneis cuniculis, labroque, vel potius crateri excipitur ita affabre in orbem circumducto ut nescias illamne peripheriam natura dederit, an vero ars Eulidicis exquisitissimū istum circulum elaboraverit: sic autem ad labri margines exundat aqua, ut statim & brevissimo aquæductu decurrat in rotā, quæ molam frumentariam circumagit, indeque cum glareâ, quam currente alveo secum abradit, guttatim in substratum lutum & proximam vineam decidit, quæ omnia sua frigiditate ita subigit, fermentat, & cogit, ut tandem in lapides induret, leves quidem illos, & foraminulentos, quorumque unam aliquando partem videas iam petrefactā, alteram vero adhuc agnoscas musco herbaceo virentem & cœnosam quæ tantum lapidescere incipiat. Conguntur vero illi lapides tanto aggere, ut nisi ex intervallis molitor eos ferreo malleolo conterat & subtrahat, impedimento sint ipsi moletrinae, quo minus libere circumvolvatur.

Narrat Thomas Morefinus in Moravia Scotiae aquam esse, in qua neque materia aliqua crassa, neque viscositas apparet, aut deprehenditur ulla, quæ tamen in saxum concresecat, quod iterū igne queruo dissolvi possit in liquorem: similemque aquam se vidisse ait in Gallia Occitanica, apud Sevenos, & alibi.

In Baldensibus fistulis, & tubis æqueductuum, ut Bechlingi ex eo fonte qui in arcem derivatus est,

Tophi solidiores, instar botri in superficie, coloris spadicei, durissimi fiunt. Ex scaturigine thermarum Carolinarum (in quibus folia quercus & alni impressa, in calidarum canalibus striarum figura pendunt) ligna, stramina & quævis res iniectæ lapidescunt: fabæ item, & pisa ibidem lapidea nascuntur. Prope Beffordiam in Alsatia finibus, item in ditio-
ne Iestemiana, non longe à Scaffhusia, agri leguminosi, & quasi fabis, orobis, & pisis lapidosi instrati & confiti reperiuntur: an sponte ita nata sint legumina, an in lapidem versa, incertum est.

In piscina prope Schellebergâ arcem in Misnia, rami, folia, cortices, ligna, manicæ, chirothecæ in saxa mutantur.

Prope Torgam in Albi trabes molares mutatae in saxa reperiuntur.

Tribus miliaribus à Francofurto ad Oderam fons est, qui folia, & arborum ramos in lapides transformat.

In Britannia magna spelunca est, ad Devernam sita, in quam quicquid aquarum influit in lapidem coagulatur.

Iuxta Carthusiam Francofurti ad Oderam aqua præterlabitur, quæ ligna, cochleas, & nucum putamina in lapides mutat, etiamsi in ea vivæ Ranæ degant sine noxa.

In lacu Hyberniæ omne quod iniicitur, vel in ferum convertitur, vel si fundum petit in lapidem transit.

Similiter in Ungaria in comitatu Barsiæ invenitur ingens fluvius, qui quamprimum ex scaturigine erumpit, in substantiam saxeam non aliter, quam tempore hyemis aqua frigore, congelascit.

Aqua Berylli & Adamantis omne vegetabile in lapidem transmutat, si Paracelso credendum est.

Est

Est fons apud Ginetri castrum, sexto à Vienna lapide semotus, qui à culina ad moletrinam currit, per ligneos canales, in quibus si quid imprimas, vel sculpes, altero die lapidem invenias cum impressa concretum effigie.

Aquæ Tophaceæ visuntur non procul à Lessingen Bollam versus, ubi balneum innotuit paucis aliquot hinc ab annis, apud Wutt dictum flumen. Ubi aqua ex tubo effluens subiectum monoxylon totum incrustavit poroso lapide. Ita circum Badenæ Helveticas, Tigurum, Egglison, Engen, aliaque vicina loca visuntur aquæ, quæ omnia vel in lapides convertunt, vel saltem foris porosa substantia incrustant, obducuntque. Andernaci etiam ista observantur.

In Thermis Carolinis Bohemiæ quævis aquis quibusdam impositis una nocte crusta lapidea obducuntur.

In Veronensi agro lapideæ tabellæ inveniuntur, quales Islebianæ sunt, (de quibus in capite de Saxo Scissili egi) quæ pisces in se habeant, quasi insculptos, mutati enim sunt in lapides.

In quibusdam Ponti locis, Theophrasto auctore, pisces etiam fossiles reperiuntur.

In agro Lunenburgensi ossa belluarum in lapides versa inveniuntur, & prope Heidelbergam circa Hildeshemium Cornua, vel Cornu Ammonis.

Ut in variis terræ locis varia lapidum genera reperiuntur, & crescunt, ita etiam in variis animalibus, variisque animalium partibus. Nam in conchis Margaritæ, in Bufone Bufonius lapis, in cervi capra Bezoar, in gallo gallinaceo Alektorius, in hyrundine Chelidonium, ac in aliis alii nascuntur, & reperiuntur, qui omnes ab animalibus nomen obtinent. Solus homo qui in quavis corporis parte

lapides gignit, illis nullum peculiare nomen dedit.

In capite, pulmonibus, stomacho, hepate, vesicula fellis, renibus, vesica, articulis, & intestinis hominis sapissime deprehensos fuisse maximos calculos medicis omnibus luce meridiana clarius est. Habui hic Pragæ nobilem quendam in cura, qui cum diu colica laborasset, eaque in paralyfin desisset, calculum per intestina ovi gallinacei magnitudine, subruffum, nec adeo durū, per alvum eiecit. In hepate fabæ maioris magnitudine, & qui colore lapidē Bezoar referebat, habuit aurifaber quidam senex Pragensis; Eundem adhuc servat senis filia Sonteri aurifabri uxor.

Narrat Ægineta lib. 3. cap. 31, quendam qui diu sanguinem eiecerat quatuor calculos asperos tribulorū modo ad magnitudinem siliquarum tussi eie-
cisse.

Benivenius Henricum quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset, tandem calculum avellanæ magnitudine egressisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset tandem calculum avellanæ magnitudine egressisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam novisse, qui sæpe duos hordei & pisi magnitudine calculos tussi expelleret, affirmat. Gesnerus recenset in Bodehorni Iuriconsulti fellis vesicula 22. calculos fuisse inventos, & Fallopius similiter in vesicula fellis se a 123. calculos reperisse narrat.

In vesica, & renibus calculos reperiri tam vulgare est ut superfluum sit ideo exempla in medium adducere.

a Simili modo, hic Leida, Cl. V. Henricum Florentium,
Medicinæ Doctorem apud Lugd.-Bat. peritissimum,
mulie-

tibus marinis tantum reperitur. Impurum succum in quavis terra reperiri tradit, ac propterea lithospermum lapidea semina, quæ nec urantur, nec emollescant, nec eliquentur, in quavis terra producere.

Mauritius Cordæus Corallium non solum ab ambiente frigore indurari putat, sed quod absconditam habeat in se suæ duritiei energiam, quæ à circumstante aëre affecta illam produxit.

Matthiolus materiam quæ quavis in lapidem transmutat dicit esse lutum, in quo multo plus sit tenacis terræ, quam aquæ, præterea ramenta saxorum quæ aquarum decursus abradit. Deinde succum lapidescentem, qui cum in cavitates corporis irreperit quiescens frigore concrefcit.

Paracelsus coagulationem per spiritum salis, qui omnia salis corpora coagulat, fieri existimat, ac aquam qui hunc spiritum cum subtilissimis lapidum partibus fert, corporum vacuas partes permeare, opplere, ac penetrare, sicuti tinctura pannum in quo permanet, & tandem similiter in iis manere, ac lapidescere. Alibi mucum in torrentibus adhærere lapidibus, qui tandem lapidescat, vel exiccatus in vitro in lapidem commutetur, docet. Alii alio modo, aliisque efficientibus causis transmutationem fieri autumant. Ego, ut quid in lapidem transmutetur, & patientis, id est, rei transmutandæ, & agentis, id est, efficientis causæ, cum sua materia, qua tanquam proximo instrumento utitur, dispositionem aptam requiri, & præ manibus esse debere autumo. Rei enim transmutandæ, seu patientis dispositio talis esse debet, ut corpus habeat porosum, vel penetrabile, ut hoc modo omnes, & minutissimæ,

mæ, intimæque illius partes proprio, vel agentis
 humido humectari possint. Deinde ut humiditas
 propria, vel adventitia ab eo facile secedere possit.
 Agens, sive calor intensus, sive remissus sit, etiam
 humidum actu vel potentia patienti vel sibi adiu-
 ctum habere debet, idque aquosum, vaporosum,
 oleosum, vel combustibile. Deinde agentis mate-
 ria aqua, vel spiritus vel aliud quiddam acutum, ad
 intima penetranda, & partes patientis alterandas
 & diffecandas esse debet. Præterea agentis materia
 partes terrestres ita subtiles, & in minima resolutas
 contineat oportet, ut in aquam iniectæ, aut exhalationibus
 commixtæ, diaphanitatē non impediunt,
 aut conspici non possint, id est, per totū humido
 commixtæ sint: quemadmodum vinum cum aqua
 miscetur commixtum est, aut tartarus vini in puris-
 simo vino resolutus consistit. His omnibus adiungi
 vis quædam assimilatrix materiæ agenti insidens,
 quam aliqui virtutem lapidificandi vocant, debet.
 Huius essentia, ut formarum omnium effectrices
 causæ & essentiæ ignotæ sunt, ita hominis inge-
 nium, & investigandi industriam illudit, & superat.
 Dixi agentem humidum debere habere aquosum,
 ut nempe vehiculi loco sit terrestri materiæ quam
 in se continet, & rem transmutandam (si pinguis &
 oleosa non sit) subire possit. Dixi vaporosum, ut si
 sub materia transmutanda positum sit, in illam de-
 ferri & sublimari possit. Dixi oleosum, ut si res
 transmutandæ pinguis & oleosa sit, illam penetrare,
 illique commisceri possit. Dixi combustibile, pro-
 pter exhalationes aut spiritus sulphureos minera-
 lium, qui ignis naturam referunt, & materia lapidi-
 fica gravidi non solum lapides in meteoris genera-
 re, sed longe facilius corpus porosum subeuntes in
 lapidem (humido proprio, vel patientis exspirato)

com-

540 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
commutare possunt. Deinde dixi, agentis mate-
riam vel spiritum debere esse acutum, quia sin-
acumine non fit penetratio, & vera commixtio, se-
tantum confusio. Hanc ad rem idonea sunt salium
mineralium corpora, eorumque spiritus, quorum
proprium est corpora solvere, & spiritus coagulare
testante Chymicorum experientia. Vidi enim mul-
toties, salis spiritu, spiritum Corallorum, Margari-
tarum, Oculorum Cancris, & aliorum mineralium,
etiamsi vini essentia solutus esset, paucis guttulis
iterum coagulari, & in corpus redigi. Et licet hu-
iusmodi salia, vel eorum spiritus, non cuivis statim
appareant, tamen sciendum, nullam fere esse ter-
ram, quæ huiusmodi sal non ferat, nisi prorsus ste-
rilis sit. Nam quæcunque herbarum & fruticum
ferax est, plurimum salis continet, quod in herba-
rum, & fruticum alimentum cedit, à quibus ite-
rum arte chymica separari non difficulter potest.

C A P. CCCII.

Quomodo in corpore humano lapides generentur.

Medici fere omnes materialem calculi causam
statuunt lentam & viscidam materiam quæ à
calore renum (ut lutum in fornace ab igne) coqui-
tur, & induratur. sed decipiuntur. Nam veras, &
proximas calculi causas omittunt, remotioribus
tantum intenti. Si enim roges unde lentor ille ma-
teriæ manet, quibus partibus constet, & an quivis
lentor, & quare in lapidem mutetur? apte respon-
dere non possunt. Si iterum, cur, cum lenta materia
in intestinis & naribus copiosa sit, ibidem calculus
non generetur, nihil aptius respondent. Nam nec
calorè in naribus deesse, nec in intestinis, (ubi non
minor quam in renibus est) obijcere possunt. Si, iu-
venes,

venes, adolescentes, & pueros, huiusmodi abundare & fecundare viscida materia, & cruda, ac renes senibus calculosis calidiores habere, quis illis obiiciat: respondent senum calorem esse præternaturalem, iuvenum naturalem. Sed frivola est hæc responsio, quod iuvenes multique alii sæpe renum calida intemperie laborent, non tamen propterea calculum generent. Deinde quod lotia excepta, & in frigido loco servata lapidescant citius, quam quæ in calido servantur. Si enim calor calculi generationem efficeret in vesica, calculus non minus quam in matula concreceret: præsertim illis quibus statim emicta concrefcit. Si nempe illam tanto tempore in vesica post eiiciendi appetitum retinerent, quanto ut matula concrefcit, opus est. Deinde etiam quævis materia viscida ab illo in lapidem concrefcet. Verum cum utrumque experientia falsum ostendat, nequaquam calor intensior indurationis materiæ calculosæ causa erit; sed potius ipsa materiæ apta dispositio, non dissimilis ab ea, quam requiri dixi, ut lapidis fiat generatio in terra. Materia itaque ex qua calculus in homine generatur humor est superfluum separatus ab alimento. Constat is ex aqua simplici elementalī, & terrestri materia. Terrestris materia pro alimenti natura varia est. Nam vel est crassa, & difficulter liquabilis; vel est tenuis, & facile liquabilis. Crassa luti, vel boli instar ex terrestribus alimentis portionibus à natura in minimas particulas resoluta est. Liquabilis est quæ salis communis instar, diaphana, clarissima, & limpidissima, in aqua dissolvi potest. Hæc, ut salium multæ differentiæ sunt, ita multiplex est. Nam vel aluminis salis communis, nitri, vitrioli, armeniaci, tartari, vel aliorum naturam refert. Humor itaque hic ex terra, aqua, & sale constans, dū à natura per ordinaria emuncto-

ria non expellitur, sed in visceribus hæret, varia obstructionum genera, variosque morbos generat, & si humidum aqueum ab ipso, vel totum vel ex parte decedat, in lapidem coagulatur, & fatiscit. Lutum enim bol^o aut terra illa in minimas partes soluta lapidescit propter remanens sal, quod illi adiungitur & insita proprietate, nisi nimia aquei humoris copia diluatur, aut ei nimius humor adsit, in ipsa aqua indurescit, & congelascit, ut vitri confectio ostendit. Non enim necesse est omni humore destitui ut lapis generetur, sufficit enim præcipuam partem decedere. Terrestris hæc materia, & sal hoc, non generatur in homine, sed ex alimentis manat, quæ sine his neque sustentari, neque conservari poterant. Ut illa his indigebant, ita & homo, cuius solidæ partes, ut ossa, caro, dentes, & cæteræ, terra, sed multas alterationes passa, opus habent; Ad huius & illorum connexionem promovendam, & corruptionem impediendam, non levis momenti est sal, naturæ quasi balsamum: quod prius ipsi alimento, & postea humori qui ex alimento provenit, insidet, & sanguini commiscetur, ac postea si superfluû sit, recte valente excretrice facultate à natura secernitur, & per urinam & sudores expellitur, ut & terreus faculentusque sanguinis humor, qui in urina hypostasin facit, & calculo materiam præbet: qui facile in renibus, (si illorum calor imbecillus sit) ut in senibus aut morbo afflictis contingit, concrefcit. Calor enim renum magnus, non solum non iuvat calculi coagulationem, sed potius impedit: ut iuventus quæ raro calculis propter caloris abundantiam obnoxia est, & excreta urina, approbat. Nam si calida servetur, ut ante notavi, non tam cito calculos ponit quam si refrigerari sinatur, idque omni salis generi proprium est. Dum enim in liquore

quore Cryſtalli formam accepit, eo iterum calefacto, ſolvitur, Id itaque ut extra corpus humanum faciunt ſalia, ita multo citius in corpore. Concurrere itaque debent ad calculi generationem in corpore humano concoctricis & expultricis facultatis imbecillitas, renum frigida intemperies, & copia terreſtris materiæ, & ſalis in humido ſoluti. Hæc enim duo iuncta humidi beneficio tanquam medio partes partibus apponendo facile glutinantur, ac glutinata tartari nomē chymicis, à vini lapillo ſimili fere modo generato, obtinent. Hic tartarus ſi multum terræ habeat lapidis vulgaris formam refert, ac pro quantitate ſalis adiuncti durior, vel mollior eſt. Quo enim plus ſalis habet, eo magis compingitur, & induratur terreſtris materia. Non tamen maxima ſalis quantitas minimam terreſtrem in lapidem cogere poteſt. Quia proportio quædam certa utriuſque requiritur. Terreſtris portionis quantitas tanta eſſe debet ut impedire poſſit ne ſal illi unitum ſolvi poſſit, ſaliſque tanta, ne terra fatiſcat, ac pulveris inſtar diffluat. Hanc proportionem natura ipſa obſervat, & experientia chymicorum deprehendere poteſt. Viſcida materia hic nulla glutinis inſtar ad glutinandum, ut vulgares medici ſomniant, requiritur. Si enim talis aſſeſſet, me iudice calculi generationem impediret. Viſcidum enim aquæ mixtum calculum efficere nemo ne in rebus quidem exteris unquam vidit, ſed potius contrarium, cum mollius ab aqua, & citius ſi calida ſit, reddatur. Vulgare enim gluten aqua diſſolvitur, non lapideſcit. In renibus vero, vel veſica, aliifve corporis partibus, cū nunquam deſit humor calidus, quo pacto viſcida materia cuius proprium eſt ab humido calido diſſolvi, lapideſcere poterit? Glutinis vices in calculi generatione præſtat ſal, quod ut
dixi

544 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
dixi in proportionata quantitate humoris congelatur, & indurescit. Id si lutosæ terrestri materiæ optime commixtum beneficio aquei humoris fuerat, eo diminuto, ac ad requisitam quantitatem reducto sibi adiunctas terrestres portiones indurat, & in lapidem secum cogit: prorsus eodem modo quo, si lutum aquæ communi optime commisceas, & frigori exponas, aqua congelatur, ac luto consistentiæ firmæ causa est, non quidem Crystalli, aut glaciei, sed lapidis forma. Si parum aquæ luto adiunctum fuerit, neque plus quam ipsius humectationi sufficiebat, lapidem plane refert. Ut in luto frigus, absque glutine, duritiem, consistentiam, & coherentiam efficit, ita in lapidibus sal, quod in glaciei vel Crystalli speciem in humore apto congelatur, & induratur, ut spagyricis notissimū est. Si quis obiciat, caseū, qui lentus & viscidus est, experientia certissima calculosis nocere, ac calculi generationem promoveré: Utrumque concedo, nempe & viscidum esse, & lentum, & calculo materiam præbere. Verum visciditatem, seu lentorem ipsius, in causa esse nego. Imo opinor, caseum nocere non posse, quamdiu visciditas, ipsius substantiæ, iam ad alimentum paratæ, adhæret: idque propter rationes supra allatas. Nocet itaque propter aliam causam, quia videlicet multum terrestris materiæ, ex qua ossa & solidiores partes fætus ali debent, continet. Hæc dum propter acrimoniam salis adiuncti in minimas partes resolvitur, visciditas, illi prius annexa, ab acrimonia & tenuitate falsi humoris exeditur, & consumitur, ut totus humor tenuis & detergens reddatur, quemadmodum in vino contingit. Id enim recens expressum, ac in dolium immissum, primum viscidum est, & lentum diluti glutinis instar, postmodum tamen tempore tam tenue reddi-

redditur ut in vitra effusum propter partium tenuitatem atomorum similitudine exiliat. Eo cum redactum est, tum primum calculos, seu tartarum ad vasis latera se ponere deprehenditur. Sed obiici potest iterum exemplum luti, aut argillæ, quæ aqua imbuta tam viscida est, ac tam firmiter equorū pedibus adheret, ut sæpe ferreos calceos in illa relinquere, prius quam pedem eximere possint, debeant: quæ etiam solo ignis calore tanquam præcipua efficiente causa in lapidem testaceum abit. Respondeo, absque aqua argillam viscidam non esse, cum visciditas, absque humido esse non possit, aquam vero consumi igne, nec prius argillam lapidescere. ignem præterea esse quidem causam, sed non propter solum calorem id facere, sed propter materiam quam exurit, & cetera, quæ cum flamma & fumo secum fert, ac, ut lutum vel argilla lapidescat, sunt necessaria. Deinde quia ea aufert, quæ impediunt ne argilla lapidescat: aqueam enim humiditatem quæ argillam viscidam facit tollit, à corpore separat, & in auras resolvit. Fert autem secum ignis, humiditatem oleosam, quæ eius pabulum est, præterea falsos, ac sulphureos spiritus, ac exhalationes siccas cum terrestribus portionibus in minima resolutis; quæ omnia materiæ combustibili insunt; ut fuligo à fumi copio in massam redacta clare & perspicue docet. Terra enim inde elici, & sal, deinde humiditas inflammabilis, & spiritus, possunt, ita ut ignis noster non simplex quiddam & elementum, sed mixtum dici possit. Nisi quis calorem summum ignem esse velit, & à reliquis quibus inest secernat. Sed ita qualitatem, non substantiam inde efficiet, utpote quæ subiecto insit, & sine ipso, ac per se subsistere non possit, quod omnibus qualitatibus proprium est. Ignis itaque pabulum suum

546 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIE.
hoc est terram, salem, spiritus, ac exhalationes,
quæ in materia, quam comburit, continentur, in
argillæ vel luti corpus (expulsa prius ipsius visco-
sa humiditate) deferens, facile illam in lapideam
formam vertere potest. Nam & sine his argil-
la, vel lutum, proprii salis beneficio, quod quævis
terra in se continet, iuvante intenso calore, tan-
quam externo efficiente, partesque suo motu con-
iungente, lapidis formam accipere potest. Calor
itaque intentus, seu ignis noster, tanquam causa
quædam communis efficiens, & sine qua nihil fie-
ret, dum ad lapidis formam inducendam, aptam
materiam, & quæ externam habet causam effi-
cientem sibi annexam, nanciscitur, lapi'em face-
re potest. qui putat, ignis subiectum, seu materiam
combustibilem, nihil ad terræ coagulationem fa-
cere, accipiat cineres, ac à sale abluat: Deinde
eos adiecta aqua, cucurbitæ vitreæ indat, ac igni
committat, videbit nunquam lapidescere posse:
primum quod nullum sal proprium habeant: præ-
terea quod per vitrum, ignis ex materia combu-
stibili cui inhæret, illis neque spiritum, exhalationem,
salem, neque aliud quicquam communi-
care possit. Si vero salem à cineribus non aufe-
rat, mox lapidescere proprio sale in cucurbita vi-
treâ deprehendet. Est itaque vera interna effici-
ens lapidis causa tum in materia ipsâ, quæ lapi-
descere debet, tum in ea materia, quæ ut aliquid
lapidescat accedere debet. Ac calor tantum ex-
ternus, efficiens, quia principium motus est: quem
ego verum non appello, sed eum tantum quo
præsente effectus fit, & absente non fit. Sed et-
iam si verum esset, lutum à calore tanquam effi-
ciente causa lapidescere, non tamen ideo sequi-
tur, in corpore humano simili modo calculum
fieri.

fiērit. Quia, ut ex præcedentibus colligi potest, lutum quamdiu humidum manet in lapidem abire non potest; sed tum primum, cum ab igne hoc depulsum, aut absumptum est. In corpore humano vero cum lutosa materia nunquam absque copioso humore, præsertim in vesica, renibus, & ureteribus sit, quo pacto à calore non potente depellere, humidum indurati poterit? Aliud itaque quippiam quam calor esse debet quod coagulet, & vere efficiat lapidem, vel calculum. Causa formalis lapidis est occulta quædam in renibus, aut aliis partibus, dispositio ad lapidem generandum.

C A P. CCCIII.

Sequuntur nonnullorum Lapidum & Gemmarum ex variis Auctoribus secundum alphabeti ordinem descriptiones. Num autem lapides isti omnes, aut gemmæ, in rerum natura sint, non satis constat, quod ignorantæ sint.

Plinio, Alberto Magno, Euace, Bartholomæo Anglico, Ludovico Dulci, variisque auctoribus, qui de gemmis scripserunt, aliquæ gemmæ vel lapides tam paucis notis describuntur, ut nemo quinam sint discernere possit. Aliquorum etiam nomina à Barbaris auctoribus ita corrupta sunt, ut quis dubitet, num veterum lapides sint, ad quorum nomina accedunt,

548 DE LAPIDIB. ET GEMM. IN SPECIÉ.
dunt, num vero alii. Ne itaque à nonnullis
authoribus tractati lapides à me videantur omif-
si, placuit secundum alphabeti ordinem illos hic
describere.

A.

Absinthus Alberto Magno lapis est niger rubeis
virgulis, vel guttulis. dicitur permanere cali-
dus per septem dies si semel calefiat. videtur esse
Asyctos Plinii corrupto vocabulo.

Acopis nitro similis est pumicosa autem guttis
stellata. Cum hac oleum subfervefactum perun-
ctis lassitudinem (si credimus) solvit. Plin. lib. 37.
cap. 10.

Agapis lapis est, colore pellis leoninae, ab ἀγάπη,
id est, dilectione sic dictus, quod ab omnibus dili-
gatur. Facultatem admirandam contra scorpio-
num ictus, ac viperarum morsus habet. Alliga-
tus vulneribus, aqua prius madefactus, extemplo
dolorem mitigat, & sedat. Ludovico Dulce au-
thore.

Amatides est lapis, vel gemma, à qua si vestis fue-
rit contacta, igni resistit, & si illi imponatur non ar-
det, sed potius splendore nitidior apparet similif-
que est alumini scissili, omnibus magorum malefi-
ciis obvians, & resistens. Bartholomæus Anglicus
ex Isidoro. Videtur esse Amiantus corrupto vo-
cabulo.

*Chryso-
colla.*

Amphitane alio nomine appellatur Chryso-
colla, in India parte, ubi formicæ eruunt aurum,
in qua invenitur auro similis quadrata figura, af-
firmaruntque naturam eius esse quæ Magnetis, ni-
si quod trahere quoque aurum traditur. Plin.
lib. 37. cap. 10. Videtur hic lapis fictitius, cum
nunquam

numquam inventus sit qui aurum trahat.

Anachites gemma dicitur qua in hydromantia dicuntur evocari imagines deorum. *a* Plin. lib. 37. cap. 11. Plinio putatur eadem quæ Adamas.

Andromadas argenti nitorem habet, ut Adamas quadrata, semperque tessulis similis. Magi putant nomen impositum ab eo quod impetus hominum, & iracundias domet. Eadem sit an alia Argyrodamas auctores non explicant. Plin. lib. 37. cap. 10.

Androas à nonnullis vocatur Androdamas.

Antachates Achatis species est. cum uritur myrrham redolet. Plin. lib. 37. cap. 10.

Anterotes Opali, vel Pæderotidis species, Plin. teste. lib. 37. c. 11.

Antipates quam aliqui Corallium nigrum putant, nigra non translucet. Experimentum eius si coquatur in lacte. facit enim hoc myrrhæ simile immissa, eamque contra effascinationes auxiliari Magi volunt.

Arabica ebori simillima est, & hoc videretur nisi abnueret duritia. Putant contra dolores nervorum prodesse habentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aphrodisiace ex candida rufa est. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aquileus est Aëtites.

Apistos non est alia quam Plinii Asyctos.

Ægyptillam Iacchus intelligit per album Sarda nigraque vena transeunte, vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Plin. lib. 37. cap. 10. Videtur esse Camea recentiorum. Tritam in aqua colorem & saporem vini reddere neotrici scribunt.

Argyritis gemma est argento similis, habens stigmata aurea, similis Androdamanti. Barth. Angl. lib. 15. cap. 16.

Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur coloris ferri. Plin. lib. 37. cap. 10. Albertus Magnus vocabulum corrumpit, & abeston inde facit. Ignotus lapis, nisi amiantus sit.

Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris, eam oportere cameli pilo splenetici alligari, inveniri que in nido Arabicarum alitum, & aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris radiantem, contra lymphatum habendam. Plin.

Asinius, aut Asininus lapis ab asino nomen habet, quia ab asino sylvestri eruitur. colore albo est ad citrinum tendente, ac figura plerumque ovali, magnitudine nucis iuglandis minoris. mollis, atque aperturas habens, quæ non penetrant. Dum finditur, lucido smalto subcitrino similis est. Duo eius sunt genera, Maxillaris, & Cephalicus. Cephalicus capiti impositus eius dolorem sedat, ac epilepsiam sanat. Maxillaris quia in maxilla reperitur gestatus lassitudinem prohibet, & victoriam pugnanti dat, ac hostes lassos superat, venenatisque animalibus resistit. Cum vino ebibitus febres quartanas pellit, ac ad vermes necandos mirabilis efficaciam est. Venenum ebibitum ne noceat prohibet. Ad anguim morsus valet, parturientibus subvenit, ac foetum mortuum eicit. Lud. Dulcis. Forte Ludovicus Bezoar lapidem describere voluit.

Asiictos septenis diebus calorem tenet excalfacta igni: nigra, ac ponderosa, distinguentibus eam venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Plin. lib. 37. cap. 10.

Atizoën in India & in Perfide ac Ida, monte nasci tradunt, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorû ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, necessariam Magis regem constituentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Augitis nonnullis non alia videtur esse quam quæ Callais. Plin. ibid.

Autoglyphus lapis in Sagari fluyio Phrygiæ reperitur, ab eo quod nativa matris deorum imago illi insit sic dictus. Plutarchus de fluyiis.

Hic locus male est citatus. nam habetur in Plinio Libro 37. Naturalis historiae cap. 14. littera g.

B.

BAlanitæ genera duo habent, subvirides, & corinthii æris similitudine, illa à Copto, hæc ex Troglodytica veniens, medias secante flamma venas. Plin. lib. 37. cap. 10.

Baptes mollis, alioquin odore excellit. Plin. lib. 37. cap. 10.

Baroptenus, sive Baroptis nigra, sanguineis & albis nodis, alligata dicitur velut portentosa. Plin. lib. 37. cap. 10.

Boleniæ nimbo inveniuntur glebæ similitudine. Plin. lib. 37.

Borsycites in nigro ramosa, candidis aut sanguineis frondibus. in ea ratio nominis non est. Plin. lib. 37. cap. xi.

C.

CAetnites nonnullis Sarda putatur, verum falso scribit Solinus in Corsica reperiri. Faculta-

tem habet victoriam tribuendi, illi à quo attingitur. Si quis eius scrupulum capiat, resistit maleficiis magicis. Lud. Dulcis.

21 Cadmitis eadem esset quam Ostracitin vocant, nisi quod hanc cæruleæ interdum cingunt bullæ. Plin. lib. 37. cap. 10.

Callais Sapphirum imitatur candidior, & lituroso mari similis. in rupibus inviis, ac gelidis, oculi figura extuberat, leviterque adhæret. Plin. lib. 37. cap. 10. Videtur aqua marina recentiorum.

Callainas ferunt plures coniunctos semper inveniri. Plin. 37. cap. 10.

Calondronius si corpori applicetur, gestanti victoriam præbet, melancholiam, fascinationes, malosque spiritus arcet. Birellus.

Camaseus factitius est lapis.

Cambnites lapis est colore Crystalli obscuro, quem qui gestat, omnibus gratus, affabilis, & amabilis fit. alligatus sinistro brachio hydropem sanat. Lud. Dulcis.

Capnites quibusdam videtur suum genus habere, pluribus spiris fumida. in Cappadocia & in Phrygia nascitur ebori similis. Plin. 37. cap. 10.

Caratobates factitius ex auro est.

Cardisce, vide Encardia.

Caristeus viridis est, grato colore, unde nomen habet. Lud. Dul.

Catochites, Corsicæ lapis est, cæteris maior. mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. Plin. lib. 37. cap. 10.

Cegolites Alberti magni, est Tecolithus Plinii.

Cælicolor est Opalus.

Cepocapites, id est, Cepites.

Ceramites testæ colorem habet. Plin. lib. 37. cap. 10.

Cepionides in Æolidis Atarne, nunc pago, quondam oppido, nascuntur, multis coloribus translucens, alias vitreæ, alias crystallinæ, alias iaspideæ. Sed & sordidis tantus est nitor ut imagines reddant, ceu specula. Plin. lib. 37. cap. 10.

Chabrate est lapis translucidus Crystallo similis, qui creditur dare eloquentiam, honorem, & gratiam, defenditque gestantem à noxiis, ac venenosis, curatque tumorem hepatis, & splenis. Barth. Anglicus.

Chelonia oculus est Indicæ testitudinis, vel portentosissima magorū mendaciis. melle enim colluto ore impositam linguæ futurorum divinationem præstare promittunt, quindecima Luna, & silente tota die, decrescente vero ante Solis ortum, cæteris diebus à prima in sextam horam. Plin. lib. 37. cap. 10.

Chlorites herbacei coloris est, quam dicunt magi inveniri in motacillæ avis ventre congenitam ei, ferroque includi iubent ad quædam prodigiosa moris sui. Plin. lib. 37. cap. 10.

Choaspites à flumine dicta est, viridis, fulgoris aurei. Plin. ibidem.

Chrysopterus Topasii species est similis Chryso-prasio, eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur. Plin. lib. 37. cap. 8.

Chrysantherinus frangibilis est, collo alligatus phthisicos curat, & pueros à dentium dolore in dentitione liberat. Lud. Dulc.

Chryso-pilon Berylli species est, teste Lud. Dulc.

Chryso-pagion Albertus Mag. ab Æthiopia adferri, in tenebris lucere, ac in luce colorem amitte-

554 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
re scribit. Ignota gemma est, nisi Chrysoption
corrupto vocabulo putet, sed notæ illi datæ non
conveniunt.

Chalazias grandinum & colorem, & figuram
habet, Adamantinæ duritie. Narrant enim in igne
additæ manere suum frigus. Plin. lib. 37. cap. 11.
Barbari auctores Gelosiam vocant.

Cholo Smaragdi genus, quod in Arabia ædifi-
ciorum ornamentis olim includebatur. Plin. lib. 37.
cap. 5. A nonnullis Chola vocatur.

Chalcosmaragdus in Cypro habetur, turbida æ-
ris venis. Plin. lib. 37. cap. 5.

Cisteolithus lapis est albus ad flavedinem ten-
dens, in spongia marina repertus, calculum pellens
cum vino sumptus. Suspensus ex puerorum collo
illos à tussi liberat. Lud. Dulc.

Cimelanthus Marmoris colore in medio habet
pupillam auream, aut flavam, ac in littore Euphra-
tis reperitur. Lud. Dulc.

Ciffites circa Capton nascitur candida, & vi-
detur intus habere partum, qui sentiat intus
strepitu. Plin. lib. 37. cap. x. Aëtitis puto esse
speciem.

Clites factitius est lapis, ex auro, argento, &
ferro.

Coaspis, id est, Choaspites.

Colontes Alberti est Chelonitis.

Cornelius Alberti est Corneolus.

Corfoides canitiem hominis refert, unde no-
men habet, puto Achatis, vel Iaspidis speciem
esse.

Corvinus lapis à Belemnite diversus à Lud. Dul-
ci describitur, ac in capite corvi piscis cum socio
reperiri, colore albo, obscuro, forma ovali, ab una
parte concava, ab altera cōvexa, in cuius medio tu-
ber-

berculum sit, ac è pisce excavari crescente Luna Maio mense dum adhuc palpitat. Dolores intestinorum depellere si carnem attingat, aut bibatur, traditur. Corvinum lapidem alium describit idem Ludovicus colore flavo. Sed non nisi hac industria haberi posse. Prima Aprilis corvi ova coquantur ad duritiem, refrigerata nido imponantur. ita corvus ovorum iacturam percipiens, hunc lapidem quærit, ac inventum nido imponit. quo ova in pristinum statum restituantur, prolesque inde suscitantur. Verum lapis cito auferendus est, ut gestatus divitias augeat, honores conciliet, ac futurorum eventum prædicere faciat. Sed vana hæc sunt, ac pura putaque mendacia.

Corvus Marmoris species est.

Craterites inter Chrysolithon & electrum colorem habet, præduræ naturæ. Plin. lib. 37. cap. 10.

Crocallis cerasum repræsentat. Plin. Ibid.

Cyssites ab hedera nomen habet.

Cinæda invenitur in cerebro piscis eiusdem nominis, candida, & oblonga, eventuque miranda, si modo est fides, præfagire eam habitum maris nubili colore, aut tranquillitatem. Plin. lib. 37. cap. 10.

Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Plin. Ibid. Forte est neotericorum Camehuia.

D.

DAphnia à lauri figura dicta comitiales demonstrat. Plin. lib. 37. cap. 10.

Demonius duobus coloribus mixtus est iridis instar. valet ad febres, ac venena pellit, gestan-

556 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
stantemque securum & victoriosum reddit. Lud.
Dulc.

Dendrites ab arbore dicta, & alba, defossa sub
arbore, quæ cædatur, securis aciem non hebetat.
Plin. lib. 37. cap. xi.

Diadochus pallidus est lapis similis Beryllo, dæ-
mones apparere facit, præsertim si certis carmini-
bus in aquam proiiciatur, in qua diversas species
dæmonum ostendit, quæ interroganti respondent.
Ore detentus quem quis demonem ex inferno velit
ad se venire compellit, ac ad interrogata desidera-
tum responsum consequitur. Cadavera averfatur,
quia cum corpus mortuum attingit, omnes vires
amittit. Lud. Dulc.

Diadodus idem qui diadochus. Plin. lib. 37.
cap. x.

Dionysias, nigra ac dura mistis rubentibus ma-
culis, ex aqua trita saporem vini facit, & ebrietati
resistere putatur. Plin. lib. 37. cap. x. Hanc Lu-
dovicus Dulcis narrat ferruginei esse coloris, ac a-
persam maculis albis, inveniri que in Oriente.

Diphris duplex, candida, ac nigra, mas, ac fœmi-
na, genitale utriusque sexus distinguente lineâ.
Plin. Ibidem.

Dorialtides dicitur reperiri in capite mucilagi-
nis animalis. quando acervo fornicarum imponi-
tur, lucidus fit. ^a Aliqui ex capite galli sumi putant;
ac eam facultatem habere ut quis quæcunque desi-
derare possit consequatur. Lud. Dulc.

Dotto lapis est viridis, aliquomodo transparentis.
Lud. Dulcis ait Chrysolithi esse speciem.

Drosolithus varii coloris est. igni appositus suda-
re videtur. Lud. Dulc.

^a Libro v. de Natura Fossilium cap. 14.

E.

EChidna à serpente dicta Ophites est.

Echistis est Aëtites.

Egittilia est Ægyprilla.

Elossites pulcher lapis non est. facultatem habet gestatus sanare capitis dolores. Lud. Dulc.

Electrum, id est, Succinum.

Emites lapis est colore eboris, albo Marmoris similis, verum eo mollior est, ex eo Darii sepulchrum fuisse narratur. Credo Alabastris genus esse.

Emetres. vide Eumietres.

Encrinos lilia repræsentat, cum enim angulata pars una ab altera separatur, utraque quina lilia ostendit. Nam alterius eminentiæ ingrediuntur in alterius strias. Quælibet vero talis pars quinos habet angulos, latera totidem, utrinque quina lilia, unde pentacrinos græce potest dici. Constat autem ex pluribus interdum coniunctis. Adnascitur lapidibus in rubro nigri coloris ipse rufus. Fractis singulis inest lapidis Iudaici color, lævor, ac splendor. Quare obtinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mœniorum urbis Hildeshemiæ in Germania, Agricola teste. Lib. v. de Nat. Fossil. cap. v. Germanice vocatur *Lilienstein*. Mihi nondum visus est.

Encardia cognominatur & Cardisce. una in qua nigra effigies cordis eminet, altera eodem nomine viridi colore cordis speciem repræsentat, tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida. Plin. lib. 37. cap. 10.

Epistites, aut Hephistrites rubet, & splendens est lapis. qui certis carminibus cordi admotus gestan-

stantem ab omni periculo securum reddit. arcet etiam locustas, aliaque insecta nociva, ac nubes turbulentas discutit ab ea terra in qua locatur. Lud. Dulc.

Eristalis cum sit candida, ad inclinationes rubescere videtur. Plin. lib. 37. cap. x.

Erotolos eadem Amphicome & Hieromnemon, à Democrito laudatur in argumentis divinationum. Plin. Ibidem.

Eumeces in Baëtris nascitur filici similis, & capiti supposita visa nocturna oraculi modo reddit. Plin. Ibidem.

Eumetren Beli gemmam sanctissimi deorum sibi Assyrii appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. Plin. Ibidem.

Eureos nucleo olivæ similis est, striata concharum modo, non adeo candida. Plin. lib. 37. cap. 10. Videtur esse neotericorum lapis Iudaicus.

Eurotias situ videtur operire nigritiam. Plin. Ibidem.

Etindros Alberto est lapis Crystallo similis, qui guttas aqueas perpetuo extillat, ob aërem frigus circumstantem resolventem in aquam.

Eusebes lapis est, ex quo Tyri in Herculis templo facta sedes traditur, ex qua dii facile surgebant. Plin. lib. 37. cap. 10.

Eunosius Aëtitis putatur species.

Eupetalos quatuor colores habet, cæruleum, igneum, minii, mali. Plin. lib. 37. cap. 10. Videtur Opalus.

Exhebenum Zoroastres speciosam & candidam tradit. qua aurifices aurum poliunt. Plin. Ibidem.

Execantholithus, vide Hexecantholithus.

Esti-

Estimione est Harmesion.

Exolicetus lapis est sic dictus eo quod quadraginta coloribus est distinctus, & est parvus valde, & efficit oculos intuentis hominis tremulos. In Lybia apud Troglodytas invenitur. Bartholomeus Anglicus. Est Hexecantholithus Plin.ii.lib. 37. cap. 10, Barbaris scriptoribus nomina corruptibus.

F.

Fingites, vide Phengites.

Fongites lapis est diversi coloris. Aliqui flammum colorem, aliqui Crystallinum habere putant, ac in Perside reperiri tradunt. Euax tradit gestatum manu sinistra Fongitem rubri coloris solvere corporis dolores, & iram comescere. Lud. Dulc.

Filaterius lapis Chrysolithi colorem habet. pellit timores, ac passiones melancholicas. hilaritatem inducit, & cor confortat. Lud. Dulc.

G.

Agatronica Alberti est Garatronius.

Galaxiam aliqui Galactiten vocant, intercurrentibus sanguineis aut candidis venis. Plin. lib. 37. cap. 10.

Galaicos Argyrodamanti similis est, paullo sordidior. Plin. lib. 37. cap. 10.

Galaricides, vel Galarictis, cinereo colore invenitur in Nilo. Tritus lactis saporem edit, oreque retentus mentem turbat, collo appensus lac auget, femorique alligatus partum facilem

560 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
lem reddit. cum sale & aqua pulvis mixtus, ac
ovili inspersus, oves lacte privat, ac scabiem curat.
Albertus.

Gallerica lapis est ex virore pallefcens, satis ma-
gnus, aspectu iucundus. Lud. Dulc. Forte Smaraldo-
prassius est recentiorum.

Gemites, vel potius Gamites, teste Plinio lib. 37.
cap. 10. alba gemma est, manus utriusque se mutuo
complectentis speciem edens, à nuptiis quas Gre-
ci γαμον vocant, in quibus sponsi & sponsæ ma-
nus tanquam fidem invicem dantium copulantur.
Gesner.

Gelofia, vide Chalafias.

Galachides, aut Garatides, Bartholomæo An-
glico Ceramites, & Alberto Gerachides, subni-
gro colore est. gestantem amabilem, omnibus
que gratum reddit. Ore detentus homini iu-
dicium rectum de omnibus rebus tribuit, ac co-
gitationes aliorum gestanti aperit. Ut autem
quis dignoscat hunc lapidem, corpus humanum
melle inungitur, ac manui imponitur lapis. Sta-
tuto autem homine in loco ubi muscarum co-
pia est, ille à muscis aut fucis non attingitur, si
verus sit Geratides. Lud. Dulc. & Albert. Fabu-
losus est hic lapis, aut magicus, qui tamen cardio-
gnostes esse non potest, nec id habere quod soli
Deo competit.

Gecolithus corrupte scribitur pro Techolitus.

Genianes inimicorum pœnas efficit. Plin. Ibi-
dem.

H.

HExecantholitus in parva magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adoptavit. reperitur in Troglodytica regione. Plin. lib. 37. cap. 10.

Hormezion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Plin. ibidem.

Horminodes ex argumento viriditatis in candida gemma, vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Plin. ibidem.

Horcus lapis ab Alexandrinis Catemia dictus niger est, tritu facilis, utilis ad argenti glutinationem. Lud. Dulc.

Hydrinus ab aliquibus Serpentina vocatur. Sanat catarrhos, ac corpus humanum ab omni aquosa humiditate liberat, ac hydropicorum corpus pristinae valetudini restituit, si cum eo Soli per tres horas exponatur. Sudore enim elicit humiditatem. Verum cautione opus est, ne utilis humiditas etiam evacuetur. Vermes venenatos, eorumque morsus sanat. Sumptus etiam hic lapis, lapidem vesicae comminuit. Lud. Dulc.

Hyenia ex oculis hyaenae, & ob id in vase inveniri dicuntur, & si credimus, linguae hominis subditae futura praedicere. Plin. lib. 37. cap. 10.

I.

Icterias aliti lurido similis; ideo existimatur contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis latior prioribus, pene sine pondere, venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis descendentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Intrita est maltha qua pavimenta parantur.

Iscustos Alberti ignota gemma, nisi Asbestos corrupto vocabulo sit.

Indica gemma gentium suarum habet nomen, subrufo colore: in attritu sudorem purpureū emanat. alia eodē nomine candida, pulvereo aspectu. Plin. lib. 37. cap. 10.

Ion apud Indos violacea est, sed raro saturo colore lucet. Plin. ibidem.

K.

KAkabre, Karate, aut Karadre, colore est Crystalli cum fusca albedine. Hominem eloquentem, & incundum facit, honores dat, gestantem amabilem facit, ac à rebus nocentibus tuetur, atque hydropem curat. Lud. Dulc. & Albert.

Kalkabre est Gagates. Albert.

Kaman, aut Kakaman, lapis albus est variis coloribus distinctus, dictus à Kaumate, quod incendium denotat. In locis sulphureis, & calidis invenitur. Non habet singularem vim, nisi eam à sculpturis nanciscatur. Lud. Dulc.

Kenne est lapis qui in oculo cervi genera-

tur

tur ad venena valens ut Bezoar. Lud. Dulc.

Kimedinus, id est, Cynedia. idem.

Kinocetus dæmones fugare creditur. Lud. Dulc.

L.

LActea, lapis est coloris flavi, qui alicui liquori impositus colorem lacteum efficit, ac oculis adhibitus lachrymantibus fluxum sistit. Ludov. Dulc.

Lauraces lapis est qui capitis dolores sanat, aliosque morbos aufert. idem.

Lapis fabalis niger (ut Stobæus ait) fabæ similis in Nilo nascitur, quo viso canes non latrant. Idem optime facit ad vexatos à Dæmonio. Aiunt enim quamprimum naribus appositus fuerit, Dæmonium egredi. Trasylus apud Stobæum sermone 98. & Plutarch. de fluviis, recensente Gesnero.

Leucopetalos candorem nivis ex auro distinguit. Plin. lib. 37. cap. x.

Leucostitus est Porphyrius.

Lithodæmon Silvatico est lapis dæmonum, alias Gagates.

Linurgus in Acheloo fluvio nascitur, lapis lineus dictus ab eventu. Linteolo enim si imponas, *δι' ἐξωθεν ἔνωσιν τὸ χημα λαμβάνει καὶ ἄργιον γίνεθ'.* Plutarchus de fluviis. Videretur autem locus depravatus. Forte homines superstitiose creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorē (*χημα* non *χημα*) ἄργιον vel *δ' ἄργιον*, id est, candidum, si acciperet lapis livore deposito, bene ominabantur & sperabant de suis amoribus. Gesn. lib. de Fossilib. c. 120.

Lignites colore vitri, è collo pueri gestata eum tuetur contra fascinationes, fronti alligatus hemorhagiam sistit, mentisq; alienationes aufert, ac futura prædicere facit. Lud. Dulc. Describit hic auctor multos lapides quos nunquam vidit, & qui in rerum natura non sunt.

Lychinus, id est, lychnites.

Lynce est lapis ab urina lyncis generatus, verū à Lyncurio, vel lapide Lyncis differt. Nam cum terra absconditur, mollis est. Sed cum in loco arido ponitur, indurescit. Colorem album nigro commixtum habet. In terra detentus, aut loco humido, fungos producit. Ludov. Dulc. Forte fungifer lapis est, de quo supra peculiare caput est.

Limoniates eadem videtur quæ Smaragdus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Linficus lapis bibitus caducum sanat, ac à doloribus, & incommodis hominem liberat. Lud. Dulc.

Lithus, id est, Magnes.

Liparis lapis est cuius suffitu omnes bestię evocantur. Plin. lib. 37. cap. 10.

Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Plin. Ibid.

Lunaria, id est, Selenites.

Lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia, nascitur circa Orthosiam, totaque Caria, ac vicinis locis, sed probatissima in India, quam quidam remissiorem Carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est, Ionis appellata à prælatis floribus. Et alias invenio differentias, unam quæ purpura radiet, alteram quæ cocco. A Sole excalfacta, aut digitorum attritu, paleas & char-

chartarum fila ad se rapere dicitur. Plin. lib. 37. cap. 7.

Lyfimachus Rhodio Marmori similis est, aureis venis. politur ex Marmore, amplitudine in angustias coeunte, ut inutilia exerantur. Plin. lib. 37. cap. 10.

M.

MAchera lapis reperitur in Berecyntho monte Phrygię ferro similis, quem si quis invenerit, quo tempore mysteria matris deorum peraguntur, in furorem incidere fertur. Plutarch. in libro de fluviis.

Magnesia est Alabandicus.

Medea nigra est, à Medea illa fabulosa inventa, habet venas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem autem vini. Plin. lib. 37. cap. 10.

Medus à Media regione nomēn habet, alius niger, alius viridis. Etiam Medinus vocatur. Niger si cum lacte cutem mulieris attingat, partum masculum efficit, visumque amissum restituit. Cum lacte ovis quæ semel agnum peperit mixtus sanat podagram. Per os sumptus præfens venenum est. Viridis lapis cum felle bovino, ac lapide Calaminari mixtus, septem diebus collyrii loco usurpatus, visum mirum in modum acuit. Ludov. Dulc. & Albert. Ignotus est lapis.

Melochites, id est, Malachites.

Meroctes porracea, lacte sudat. Plin. lib. 37. cap. 10.

Memphites à Memphi civitate dicta est. Bibita, aut cum aceto macerata, stuporē inducit membris, ut absque dolore amputari possint. Lud. Dulc.

Morion Indica. quæ nigerrimo colore translu-
cet, vocatur Pramnion : in qua miscetur & Car-
bunculi colos, Alexandrinū: ubi Sardæ, Cyprium.
Nascitur & in Tyro, & in Galatia. Xenocrates &
sub Alpibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ quæ ad
ectypas scalpturas aptantur. Plin. lib. 37. cap. 10.
Videtur Bohemorum Topasius, qui nigredine ex-
usta aureus apparet, alias ex nigredine transparen-
te ignis scintillat.

Mythridates in Persia reperitur, quæ exci-
piens Solis radios, resplendet variis coloribus.
Lud. Dulc.

N.

NArcissites venis hederæ distincta est. Plin. lib.
37. cap. 10.

Nasamonites est sanguinea nigris venis. Plin.
Ibidem.

Nebrites Libero patri sacra nomen traxit à Ne-
bridum similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis
eiusdem. Plin. Ibidem.

Nemesites. Hanc Athenienses se ab altari deæ
Nemesis elevare tradunt. Lud. Dulc.

Nofus, vel Nifus, est Alabastrum.

Nympharena urbis & gentis Persicę nomen ha-
bet, similis Hyppopotami dentibus. Plin. lib. 37.
cap. 10.

O.

Olea est coloris flavi, nigri, albi, & viridis.
Lud. Dulc.

Oritorius lapis minor Aetite intus resonat, ex-
teriori

teriori superficie lævis, & fragilis. Liquefactus succo ocymi cū sanguine ocheritis, & capite omidis, adiecta aqua, ac impositus vitreo vasi, vires ostēdit. Quia si quis digitum imponat unguento, eoque attingat lignum, metallum, aut lapidem durissimum, statim rumper. Lud. Dulc. Quis non miretur stultitiam huius auctoris?

Ornicus, id est, Sapphirus.

Orca barbari nominis, è nigro, fulvoque, ac viridi, & candido placet. Plin. lib. 37. cap. 10.

Ophicardelon barbari vocant, nigrum colorem binis albis includentibus. Plin. Ibidem.

Onagrius, id est, asininus lapis. de quo supra.

Orites globosa specie, à quibusdam & Siderites vocatur, ignem non sentiens. Plin. Ibidem. Orites est trium generum. Una nigra rotunda, quæ trita, & uncta oleo rosato, sanat vulnera animalium sylvestrium; & morsus venenatos, relinquens qui eam portat salvum inter reliqua animalia. Alia species viridis est maculis albis, quæ portata adversis casibus resistit. Tertia subtilis est laminis ferreis instar, quæ portata conceptionem impedit, conceptumque partum expellit. Lud. Dulc. & Albert.

Ophthalmius ad oculorum morbos valere traditur, ac gestantem invisibilem facere. Albert. Fictitius est lapis.

Orphanus est ignobilioris Opali species, seu Pseudopalus, vini colore, & lactescens. Tales Opali in Hungaria inveniuntur, sed Alberto pretiosus Opalus videtur, quia Imperatoriam gemmam facit. Orphani nomen illi dat, quia Germanica lingua à pupillo, seu orphano, nomen habet, vulgo *ein VVeise*.

Othonna lapis in Ægypto exigua magnitudine æreo colore. Pyritis, vel Marchasitæ species.

P.

PAlmati lapides circa Mundam in Hispania ubi Cæsar dictator Pompeium vicit reperiuntur, idque quoties freris. Sunt & nigri, quorum auctoritas venit inter Marmora, sicut Tænarius. Varro nigros ex Africa firmiores esse tradit quàm in Italia. E diverso albos tornis duriores quam Pariū. Plin. lib. 36. cap. 18.

Panthera alias Euanto habet diversos colores in uno corpore mixtos instar Pantheræ, unde illi nomen est. Habet signa in se nigra, rubra, pallida, viridia, rosea, & purpurea. invenitur in Media. Si aliquis hunc lapidem intuetur dum Sol oritur, victor erit eo die in omnibus artibus suis. fertur tot facultates habere quot colores. Albert. Iaspidis speciem putarem quia coloribus variis ludit.

Pausebastos, id est, Paneros.

Pagurus est lapis figuram habens cancri marini.

Pallacius, vide Rubinus Ballacius.

Panchrus fere ex omnibus coloribus constat. Plin. 37. cap. 10.

Paneros qualis sit, à Metrodoro non dicitur. Sed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri non in elegans ponit, ex quo intelligitur additam ei fecunditatem. Plin. lib. 37. cap. 10.

Peantides, quas quidam Gemonides vocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederique parturienti-

rientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inveniuntur specie aquæ glaciata. Plin. Ibidem.

Peonitis, id est, peantides.

Peranites lapis est generatus de mecheton feminei sexus. Nam certo tempore dicitur concipere, & parere similem lapidem. Valere dicitur prægnantibus. Albert. Videtur corrupto vocabulo describi Peantides.

Pentaurea ab Apollonio Tyaneo inventa, omnes alios lapides Magnetis instar ad se trahit, gestantem contra venena tuctur. Omnium aliorum lapidum virtutes habet. Birellus.

Perithe sive Peridonium fulvi coloris, valet contra arthritidem. Si fortius constringatur manu, eam adurit. Eius alia species Chrysolitho similis, sed viridior. Albertus cum Pyrite confundit, ut ex capite de Pyrite facile colligi potest. Sed nec Pyrites, nec alius lapis manum adurit.

Ploginos, quem & Chrysitin vocant, ostrea Atticæ affimilata invenitur in Ægypto. Plin. lib. 37. cap. 10.

Phycites algæ similitudinem habet. Plin. Ibidem.

Ponticæ gemmæ sunt diverforum generum. Est stellata, nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium convalliumque effigies. Plin. lib. 37. cap. 10. Forte Iaspidis, vel Stellaris lapidis species est. Ludovicus tres species facit, eiusque beneficio, & ope, cum dæmonibus colloqui, quos & ad responsa cogi posse, ac deinde fugari, asserit, sed ab eo nunquam visam existimo.

Porus gemma alba est, quæ solo candore

ab unione superatur. Ludovicus Dulcis.

Præconissus Sapphiri colore ad Chalcedonium accedit. Lud. Dulc. Forte Luco-Sapphirus, aut Camea.

Panicus, huius lapidis duo sunt genera. invenitur in insulis Æoliæ. Lavatus & ficcatus, oculorum vitia curat, ulcera purgat, & cicatrice explet. bibitus ebrietatem arceat. Lud. Dulc.

Pavonius lapis cum sudore propinatus, eum amore incendit, cuius sudor lapidi admixtus fuit. Lud. Dulcis.

Phœnychites glandis habet similitudinē. Lud. Dulc.

Pyrobolus est Pyritis species.

Pronteia similis est capiti testudinis, contra tonitrua utilis, quia eius ardorem extinguit, ac in terra reperitur. Birellus. Forte Brontiam putat corrupto vocabulo.

Q.

Quandros est lapis colore quidem vilis, sed eximia virtutis, & invenitur in capite vulturis, valet contra quaslibet causas nocivas, & ubera lacte replet. Barth. Ang. & Lud. Dulc.

Quiris, Quirinus, vel Quiricia Alberti, est lapis qui in uparum nidulis invenitur. Hic secretorum proditor est in somno. Capiti enim dormientis suppositus facit hominem loqui omnia quæ somniat dormiendo, augetque mirabiliter phantasias, unde & magi hunc lapidem diligunt, nam per eum maleficia operantur. Barth. Ang. & Albert.

R. Ra-

R.

Rabri, Ranio, Ramai est Bolus Armena.

Rosten sive Reiben secundū Avicennā est lapillus qui invenitur in capite cancri, & est aliquando albus, aliquando vergens in flavum colorem. Est autem quoad substantiam mollis, parum durior quam pupilla oculi piscis. Quoad formam vero est exterius rotundus, & planus, interius vero parum concavus; quoad virtutem autem est naturaliter frigidus & humidus. Valet contra morsus scorpionū, & mustelæ, si contritus more emplastri supraponatur. Dicitur etiam quod valet contra morsus canis rabiosi, si pulvis eius in potu assumatur. Si comburatur, pulvis eius mundificat dentes, & desiccatur vulnera, & confert scabiei, & prohibet lachrymas. Barth. Ang. Fortassis sunt Oculi Cancrī qui hic describuntur.

Radainus, seu Radain, est nigra gemma, & translucens, quæ in capite galli reperitur, aut ut aliqui volunt in capite cati marini. Dum caput animalis abscissum est, ac id in acervo formicarum ponitur, depasta à formicis carne, facile gemma apparet. Gestanti honorem conquirat, ac ad mandandum idoneum reddit. Lud. Dulc. & Albert.

S.

Sarciten in ventre lacerti harundine dissecti tradunt inveniri. Plin. lib. 37. cap. 10.

Sarmenius à Sarmia insula in qua invenitur nomen habet. Infervit auro poliendo. Portatus vertiginem sedare dicitur, ac manu parturientis alligatus

572 DE LAPID. ET GEMM. IN SPECIE.
gatus partum impedire. Albertus.

Sallius lapis est ab insula eiusdem nominis dictus. Quo aurū politur. Albus est, gravis, & fragibilis. solvit vertiginem. si bibatur, abortum prohibet. oculorum vitia curat, præsertim si lacte teratur, & oculis supraponatur. Lud. Dulc.

Sinochites, id est, Galatites.

Sedehego, id est, Hæmatites.

Spartepolios, id est, Polia.

Syrus est à Syria dictus, qui integer natat, & minutus fluctuat. Albert.

Strafites lapis est non admodum pulcher, sed magnarum virium. tritus, & propinatus cum satyriæ radice, venerem auget. E collo suspensus digestionem auget ac venerem accendit. Ludov. Dulc.

Synodontides è cerebro piscium est, qui Synodontes vocantur. Plin. lib. 37. cap. 10.

Syderopæcilus in Æthiopia nascitur. ea fit variantibus guttis. Plin. ibid.

Syrites nonnullis est Sapphirus. Sed Plin. lib. ii. cap. 37. in vesica lupi nasci scribit.

Syfinus colore est cinereo, non durus. Oleo inunctus in igne induratur, & nigrescit. Lud. Dulc.

Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur. Plin. lib. 37. cap. x. Forte recentiorum Ossifragus.

T.

TArac lapis est irreparabilis. omnem fluxum sistit. in eius loco supponitur à medicis Sanguis Draconis. Lud. Dulc.

Trapendano est Pyritis species. Lud. Dulc.

Tarti

Tarti lapis est pulcherrimi coloris, pavoni similis, visui gratus, & magnis facultatibus. Ludov. Dulc.

Trachinus duorum generum est, alter niger, alter ad viriditatem tendens, non translucens. Lud. Dulc. Forte Nephritici Lapidis species.

Thracia trium generum est: viridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. Plin. 37. cap. 10.

Thyrifites Corallo similis est.

Thyreus lapis quamvis grandis aquæ innatat, comminutus mergitur. Plin. lib. 2. cap. 103.

Trichrus ex Africa niger est, sed tres succos reddit, à radice nigrum, media sanguineum, summo candidum. Plin. lib. 37. cap. 10.

Telirrhizos cinerei coloris aut rufi candidis radicibus spectatur. Plin. Ibidem.

Telicardios colore cordis Persas apud quos gignitur magnopere delectat, maculamque appellant. Plin. Ibidem.

V.

Veientana Italica gemma est Veiis reperta, nigram materiam distinguente limite albo. Plinius lib. 37. cap. 10.

Virites, id est, Pyrites.

Vulturius, vel Vulturnus, id est, Quandros.

X.

Xanthos ab Indis Henui vocata, Hæmatitis est species. è fulvo candicat. Plinius lib. 37. cap. 10.

Xifinus, id est, Sapphirus.

Y. Yet-

Y.

Yettus sanguinei coloris est, durus, & obscurus. Vices lapidis Lydii subit. Lud. Dulcis. Ydrinus, vide Hydrinus.

Z.

Zanthenen in Media nasci Democritus tradit. Electri colore, & si quis terat in vino palmeo, & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suavitatis. Plin. lib. 37. cap. 10.

Zamech est lapis lazuli.

Zmilaces in Eufrate nascitur Proconnesio Marmoris similis, medio colore glauco. Plin. Ibidem.

Zingnites alias Zingrites secundum Albertum lapis est vitrei coloris, qui gestatus in collo valet contra nyctalopiam, & sanguinem sistit, & mentis alienationem repellit, & si teneatur ad lignum accensum extinguatur flamma eius. Barthol. Anglicus. A Lud. Dulc. Zirites vocatur. Ego hunc lapidem fabulosum autumo.

Ziazaa à loco natali nomen habet. è tot coloribus miscetur ut nullus verus appareat. Gestantem litigiosum facit, ac in somno videre terribilia. Ludovicus Dulcis.

Zozonifios in Indo fluvio nascitur. Magorum gemma esse narratur, neque aliud amplius de ea. Plin. cap. 10. lib. 37.

CAP. CCCIV.

De fluoribus.

INter gemmas & lapides medium locum videntur obtinere fluores. Qui nihil aliud sunt, quam gemmæ legitima & requisita duritia destitutæ, & imperfectæ. Tantam enim mollitiem habent, ut cultro scindi, & interdum humanis unguibus rumpi possint. Pellucidæ tamen, & transparentes sunt, ac variarum gemmarum similitudinem referunt.

Ab his distant fluores lapidei, (quos ad pyritum aut silicum genera retuli.) qui ideo tantum fluores appellantur, quod igni impositi fluant aquæ instar, ac metallorum liquefactorum exhalationes, superiniectioni ac liquefacti, prohibeant. Priores fluores tam varie, & tam multipliciter distinguuntur, quam gemmæ ipsæ. Alii candidi, & pellucidi, sexanguli, quadranguli, pentagoni, pangonii, Crystallo similes, alii non pellucidi quavis forma, & variis lapidibus metallicis innascentes. Alii rursus rubri, Granatis; vel Rubinis similes, varieque formati. Alii nigri multorum etiam angulorum, ex quibus interdum stannum excoquitur. quinetiam & nigri sunt Gagati similes. Alii flavi lapidem Specularem, Chrysolithum, Topasion, Crocum, Succinum, aut Hyacinthum referunt. Alii virides Prassium, Smaragdum, aliasque gemmas imitantur. Alii cærulei Sapphiro, Beryllo, aliisque gemmis non sunt dissimiles. Alii purpurei Amethysti gratiam habent. Alii phænicei coloris, seu castanei, alii cinerei coloris sunt, ita ut vix aliquem colorem esse putem quem non habeant fluo-

fluores, eumque non simplicem, sed commixtum interdum aut confusum, & aliquando in uno corpore à se invicem distinctum. Nam ut natura in gemmis, ita in fluoribus, variis ludit coloribus. In Germaniæ, aliarumque regionum metallicis fodinis reperiuntur, ac lapidibus metallicis plerumque adnascuntur, ac ex eadem materia ex qua gemmæ generantur, oriri, vix dubium est. De viribus nemo hactenus scripsit.

Gemmarum quarum referunt formas,
vires habere verisimile
est.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM MEMO- RABILIU M.

A.

		dac.	123
		<i>Adamas Hungaricus.</i>	120
A	<i>Aronis Adamas.</i> 95.	<i>Adamas in symbolis quid desig- net.</i>	138
	et 216	<i>Adamas magnetis vires non tollit.</i>	122
	<i>Abortui impediendo remedia.</i> 253	<i>Adamas malleum non fert.</i>	123
<i>Absinthus.</i>	548	<i>122. paleas trahit.</i>	123
<i>Achatum genera.</i>	244	<i>Adamas plagas ostendit.</i>	123
<i>Achatis descriptio.</i> 243.	et	<i>Adamas quomodo sculpatur.</i>	139
seq.		<i>Adamas reconciliationis gem- ma</i>	125
<i>Achatis differentia ab Onyche.</i>	245	<i>Adamantem frangere.</i>	138
<i>Achates Pyrrhi.</i>	246	<i>Adamanti proprium.</i>	ibid.
<i>Achatis mira forma.</i>	ibid.	<i>Adamantis aciem plumbum non obrundit.</i>	123
<i>Achatis valor et adulterium.</i>	148	<i>Adamantis amulatio cum a- liis gemmis.</i>	117
<i>Achatis à Iaspide differentia.</i>	244	<i>Adamantis emondatio.</i>	122
<i>Achatis proprietates, et facultates.</i>	246	<i>Adamantis fraus.</i>	116
<i>Accidentia gemmarum.</i>	62	<i>Adamantis imperfecti pretiū.</i>	135
<i>Acopis.</i>	198. et 402	<i>Adamantis locus natalis.</i>	129
<i>Adamas Aaronis.</i> 95.	et	<i>Adamantis pretium absque tabella venari.</i>	133
216		<i>Adamantis sculpture.</i>	127
<i>Adamas ad venena.</i>	125	<i>Adamantis significatio.</i>	138.
<i>Adamas alium gignit.</i>	121	<i>tinctura.</i>	115
<i>Adamas an venenum sit.</i>	124	<i>Adamantis usus.</i> 137. digni- tas. 128	128
<i>Adamas arma penetrat.</i>	138	<i>Adamantum genera.</i>	119
<i>Adamas paleas trahit.</i>	123	<i>Adamantum magnitudo.</i>	121
<i>Adamas Bohemicus.</i>	219	<i>Adarce.</i>	321
<i>Adamas cur aliis durior.</i> 59		<i>Adarces.</i>	402
<i>Adamas cur tincturā capiat.</i>	116		
<i>Adamas fidelitatem an pro-</i>			

○ ○

Adul-

I N D E X.

<i>Adulteria margaritarum.</i>	118	<i>Amethysti vires.</i>	166
<i>Aer cur diaphanus.</i>	47	<i>Amethysti tabula.</i>	164
<i>Aer cur induret.</i>	62	<i>Amethysti usi nitor & pulch.</i>	
<i>Aegyptilla.</i>	549	164	
<i>Aëtites furem prodit.</i>	378	<i>Amethystus.</i>	162
<i>Aëtitis descriptio.</i>	375	<i>Amethystizontes.</i>	141
<i>Aëtitis genera.</i>	376	<i>Amiantus.</i>	382, eius figura &
<i>Aëtitis natura, usus, & facul-</i>		<i>miraculosum linimentum.</i>	
<i>tas.</i>	378	384, & seq.	
<i>Aëtitis valor, dignitas, &</i>		<i>Amici homini qui lapides sint.</i>	
<i>pretium.</i>	379	19	
<i>Aetitia figura diversa.</i>	376	<i>Amicitia causa.</i>	88
<i>Agapi.</i>	548	<i>Ammochrysus.</i>	424
<i>Agentia duplicia.</i>	98	<i>Ammonites</i>	423, eius differen-
<i>Ageratus.</i>	407	<i>tia à Stalagmite.</i>	424
<i>Alabandinus.</i>	494	<i>Amori reconciliando.</i>	353
<i>Alabastrum.</i>	490	<i>Amphitane.</i>	548
<i>Alabastrum onyx Diosc.</i>	239	<i>Amygdaloides.</i>	529
<i>Alabastritis & Alabastritidis</i>		<i>Anachites.</i>	549
<i>locus natalis.</i>	490	<i>Androdamas.</i>	ibid
<i>Alabastritis genera.</i>	491	<i>Androas.</i>	545
<i>Alabastris vires.</i>	493	<i>Anguium lapis.</i>	340
<i>Albedinis materia diaphana.</i>		<i>Antachates.</i>	244, & 545
56		<i>Anterotes.</i>	545
<i>Albis menstruis remed.</i>	385	<i>Anthracitis.</i>	528
<i>Album & nigrum diaphana</i>		<i>Antipathes.</i>	545
<i>non sunt.</i>	56	<i>Antipathia quid.</i>	112
<i>Alcheron Lapis in felle boum.</i>		<i>Antipathia rerum.</i>	369
373		<i>Aphrosidiace.</i>	545
<i>Alcionium.</i>	402	<i>Apistos.</i>	545
<i>Alectorius lapis.</i>	342, eius va-	<i>Apoplexia remedium.</i>	33
<i>rietas & vires. ibidem.</i>		<i>Aqua ad fistulas, cancrum, o-</i>	
<i>Aliofar.</i>	167	<i>culos, maculas vestium.</i>	52
<i>Altizoen.</i>	550	<i>Aqua argentea quomodo fiat</i>	
<i>Almandini.</i>	159	181	
<i>Alumen scaiola.</i>	397	<i>Aqua causa adiuuans.</i>	2
<i>Alvi fuori remed.</i>	223, 313,	<i>Aqua necessaria ad lapidum</i>	
493		<i>generationem.</i>	2
<i>Amandini.</i>	155	<i>Aqua marina.</i>	21
<i>Ambusta curans.</i>	523	<i>Aqua Perlata.</i>	17
<i>Amatides.</i>	548	<i>Aquileus aëtites.</i>	54
<i>Amethysti fucus.</i>	166	<i>Argyritis.</i>	55
<i>Amethysti pretium.</i>	163	<i>Argyrodamas.</i>	39

I N D E X.

<i>Armenii lapidis descriptio</i>	292.	& seq. eius facultates.	294	seq. eius pretium. <i>ibid.</i> & virtus. <i>ibid.</i> est mater rubini.	145
<i>Armenii lapidis color quo modo extrahatur.</i>	296			Baptis.	550
<i>Arthritidis remedium.</i>	328			Baroptenus.	<i>ibid.</i>
<i>Asbestina mappa.</i>	382			Baroptis.	<i>ibid.</i>
<i>Asbestos.</i>	550			Basaltes. 495. ubi reperiatur.	
<i>Asbesti texendi modus.</i>	384			eiusque usus. 498. eius scandi modus.	<i>ibid.</i>
<i>Asytos.</i>	550			Basanus.	496. & seq.
<i>Asius lapis. 403. & seq. eius electio. <i>ibid.</i> ubi reperiatur.</i>	405			Batrachites.	301
<i>Asinus Indicus Vnicornis.</i>	431			Belemnites. 474. eius differentia, & locus natalis.	478.
<i>Asinius.</i>	550			eius facultates.	480
<i>Aspilates.</i>	550			Beli oculus. 226, 249. differt à pseudopalo.	<i>ibid.</i>
<i>Asteria.</i>	226			Berylli aëroides.	114
<i>Asteria Historia.</i>	300			Berylli cerini.	<i>ibid.</i>
<i>Asteria vires, & pretium.</i>	228			Berylli hyacinthizontes.	<i>ibid.</i>
<i>Asthmati conducens.</i>	328			Berylli oleaginei.	<i>ibid.</i>
<i>Astrios.</i>	227			Berylli valor, & adulterium.	
<i>Astrobolus.</i>	226			216	
<i>Astroites.</i>	192			Berylli vires.	214
<i>Astroitis genera. 298. eius proprietates, facultates, & valor.</i>	298.			Beryllus. 214. 219. ubi nascatur.	214
<i>Astroitis Historia. 297. & seq. Atizoës.</i>	297.			Beryllus veterum multas gemas comprehendit.	<i>ibid.</i>
<i>Atomi cur in occluso cubiculo videantur.</i>	48			Bezoar descriptio. 361. & seq.	
<i>Augitis.</i>	551			Bezoar genera.	364
<i>Augustum marmor.</i>	494			Bezoar in qua parte animalis generetur.	366
<i>Auripigmentum coctum rubinum imitatur.</i>	149			Bezoar lapidis etymologia, & ad Bezoar pertinentia. ex Iac. Bontio.	362
<i>Aurum è lapide lazuli separare.</i>	290			Bezoar proba.	372
<i>Aurum non facile soluitur.</i>	27			Bezoar pulvis insignis cum aliis ad vermes.	369
<i>Ausoglyphus.</i>	551			Bezoar valet ad medicamenta maligna.	370
				Bezoar valet ad omnes morbos diuturnos.	<i>ibid.</i>
B.				Bezoar valor.	371
<i>Alanita.</i>	550			Bezoartici lapidis electio.	371
<i>Balatii imitatio. 149. &</i>					

I N D E X.

Bolenia.	551	Camehuia vel Camea.	239
Boves unicornes.	430	Cameus.	233
Borea.	251	Camei.	244
Boreas.	265	Camei imitatio.	245
Borsycites.	551	Cantharias.	528
Bostrychites.	528	Capitis doloribus remedium.	
Botrytis.	ibid.	270, 344	
Bracteas pro gemmis facere.	Capnites.	529, 552	
73	Caratobates.	552	
Bractearius quis.	498	Carbunculus an habeatur, in-	
Brocatella.	247	certum.	141
Brocatello.	506	Carbunculi descriptio.	140
Brontias.	301, 348, 485	Carbunculi genera.	ibid.
Brontia facultates.	487	Carbunculus est magnus ru-	
Busonius lapis. 301. eius gene-		binus.	144
ra. & vires. 302. & seq.		Carbunculos pestilentes Aëtio.	
Buga.	494	discutit.	378
Bulgolda lapis.	357	Carcinas.	525
		Cardialgia remedium.	264
	C.	Cardisce.	529, 552
		Caristeus.	552
C Actonites.	551	Carpionum lapis.	349
Admittis.	552	Castitatem prodis Smaragdus	
Caymanum lapis.	353	199	
Calaminaris lapidis prepara-		Castitate an prodit Adamas	
tio.	458	123	
Calamites.	527	Casui remedia.	26
Calculi remedia. 206, 223,		Carochites.	552
253, 303, 310, 350, 407,		Caroptrites.	531
409, 503. remedium mirū.		Causa efficiens duplex.	94
354		Causa naturalis tantum na-	
Callais.	552	turales effectus producit	
Callainas.	ibid.	94	
Callimus lapis.	380	Causa efficiens lapidum.	2
Calondronites.	552	Causa materialis gemmarum	
Calor uniuersi communis cau-		25	
sa.	25	Causa materialis vera gem-	
Calx ex lapidibus cur.	62	marum.	2
Calx cur incalescat aqua.		Causa formalis lapidum.	2
522		Causa supernaturalis gemma-	
Calcis vires.	ibid.	rum qua.	8
Camascus.	552	Causa libera.	9
Cambnites.	ibid.	Causae quatuor.	ibid.

I N D E X.

<i>Causarum distinctio.</i>	103	<i>Cheripo.</i>	169
<i>Cauterium ex crystallo.</i>	225	<i>Chlorites.</i>	553
<i>Cauterium potentiale.</i>	523	<i>Choaſpites.</i>	553
<i>Cegolites.</i>	552	<i>Cholo.</i>	554
<i>Cenar lapis.</i>	355	<i>Chryſantherinus.</i>	553
<i>Cenchritis.</i>	423	<i>Chryſelectron.</i>	210
<i>Cepionides.</i>	553	<i>Chryſitis.</i>	494
<i>Cepites.</i>	230	<i>Chryſoberyllus.</i>	214. & ſeq.
<i>Cepocapites.</i>	552	<i>Chryſocolla.</i>	548
<i>Cepoides.</i>	530	<i>Chryſolampis.</i>	207, 529
<i>Cerachates.</i>	247	<i>Chryſolithus.</i>	207, eius valor.
<i>Ceramites.</i>	553		210
<i>Ceratites lapis.</i>	425	<i>Chryſopagion.</i>	553
<i>Ceraunia. 226. & ſeq.</i>	341, 479	<i>Chryſopatius.</i>	207
<i>Ceraunia figura.</i>	341, 483	<i>Chryſophis.</i>	529
<i>Ceraunia vires.</i>	484. & ſeq.	<i>Chryſopilon.</i>	553
<i>Ceraunia differentia, & loci</i>		<i>Chryſopraſus.</i>	103
<i>natales.</i>	ibid.	<i>Chryſopraſus.</i>	205
<i>Ceraunites.</i>	477, 479	<i>Chymia prodiſt principia rerū.</i>	
<i>Cerebri vitiiſ utile.</i>	327. &		28
<i>ſeq.</i>		<i>Chymica gemma falſa.</i>	40
<i>Cerites.</i>	529	<i>Cimilianthus.</i>	554
<i>Chabrate.</i>	553	<i>Ciſteolithus.</i>	ibid.
<i>Chalaxias.</i>	528	<i>Ciſſites.</i>	528, 554
<i>Chalazias.</i>	554	<i>Citrinus.</i>	219, 226
<i>Chalcedonius.</i>	238	<i>Cleerites.</i>	529
<i>Chalcedonii genera.</i>	239	<i>Clites.</i>	554
<i>Chalcedonii locus natalis.</i>	ib.	<i>Coaſpis.</i>	ibid.
<i>Chalcedonii, ſardonichis &</i>		<i>Cœli color.</i>	552
<i>nichis differentia.</i>	239	<i>Cogitationum tumultus pro-</i>	
<i>Chalcedonii pretium.</i>	240	<i>hibere.</i>	253
<i>Chalcedonii praſtantiores qui.</i>		<i>Colantes.</i>	554
	239	<i>Colica remedium.</i>	264, 338
<i>Chalcophanos.</i>	530	<i>Coloratio gemmarum.</i>	67
<i>Chalcoſmaragdus.</i>	554	<i>Color ſenſu inviſibilis.</i>	50
<i>Chanquo.</i>	169	<i>Color duplex.</i>	52
<i>Charcedonius.</i>	120	<i>Color niger diaphanum impe-</i>	
<i>Chelidonium.</i>	343	<i>diſ.</i>	57
<i>Chelidonii vires.</i>	344. &	<i>Colores gemmarū unde, Aucto-</i>	
<i>ſeq.</i>		<i>riſ opinio. 153. cur diverſi. 39</i>	
<i>Chelonia.</i>	553	<i>Color ſtatuit gemiſ pretiū. 158</i>	
<i>Chelonitis.</i>	302, 486	<i>Coloribus ſiccis pingere quid</i>	
<i>Chermites.</i>	402	<i>ſit.</i>	399

I N D E X.

- Colorum materia. 52 Corallium album quid possit.
 Colorum causa salis species. ibid.
 ibid. Corallina. 321, 529
 Colorum mixtiones. 55 Coranus. 554
 Columnarum pasta. 72 Cordis affectibus utilis Sapphi-
 Comitiali morbo remediū. 212, 213, 185, & seq.
 224, 312, 344. Cordis affectibus Bezoar con-
 Conceptioni impedienda. 393 ducit, & palpitationi. 368,
 Concha cur cutem habeant. & seq.
 168. Cordis robur augens. 427
 Conchites. 528 Cordis roboratio à margaritis.
 Conditiones naturalis effectus. 172
 98. Cornelius. 554
 Contagionis remedia. 309 Coræolus. 230
 Contagiis remediū Bezoar. Cornu Ammonis. 436, & seq.
 369. Cornu fossile. 427, astringit, &
 Contagii remediū Achatidis. exsiccat. ibid. eius faculta-
 248. tes. ibid.
 Conrusionibus Sapphirus me- Corfoides. 554
 detur. 186 Corvinus. ibid.
 Coracias. 477, 530 Corybantes. 477
 Corallachates. 247. Cotes. 524
 Corallium ut crescat. 306, ra- Cotium usus. 526
 cemosum. 316 Coticula. 499
 Coralli historia. 303, & seq. Craterites. 555
 Coralliorum generat. 305, li- Crystallus. 218
 quor. 313, tinctura. 311, tin- Crystallus cur sex angulos ha-
 ctura historia auctoris, no- beat. 41
 ratu digna. 312 Crystallus cur hexagonus na-
 Coralliorum vires. 308, & oscatur, auctoris sententia
 seq. sal. 311. essentia. 314. 44, & 220
 valor. 315, imitatio. 316, & Crystallus ubi inveniat. 22
 seq. amissus color ut resti- Crystalli facultates. 222, &
 tuatur. 308 & seq.
 Corallium ad demonia & fa- Crystalli genera. 22
 scina. 315 Crystalli materia an sit aqua
 Corallium à viro gestum ele- 219, & seq.
 gantius fit. 308 Crystalli tinctura. 64
 Corallium colores mutat. ibid. Crystallo gemmas imitari. 22
 & seq. Crystallorum oleum. 22
 Corallium morbos ostendit. Crystallorum diversa figura
 ibid. 219
 Corallium est amuletum. ibid. Crystallorum sal. 22
 Cry-

I N D E X . I

Crystalloꝝ valor, & adulterium. 225.	vires. 222, & seq.	Diabolus efficiens quando. 97	Diaboli fraus. 96
Crystalloꝝ vitia. 221		Diadodus. 556	
Crystalinum cauterium. 225		Diadochus. ibid.	
Crocalis 555	172	Diamargariti calidi vires.	
Crocian. 529		Diamargariti frigidi vires.	
Croci Martis preparatio. 458		ibid.	
Croci Veneris preparatio. ibid.		Diaphanitatis causa. 25	
Crucifer lapis. 436		Diaphanitatem iuvat sal. 49	
Ctenites. 528		Diaphanum duplex. 50	
Cur varia res in lapidem mutantur. 537		Diaphanum perfectum. ibid.	
Cyanei mater. 293	50	Diaphanum imperfectum. ibid.	
Cyanus. 273		Diaphanum non impedit aër.	
Cyanea. 555		Diaphanum potest esse coloratum. 51	
Cydonites. 413		Diaphani causa continuitas.	
Cynedia. 555	47	Diaphani causa non est aqua.	
Cyssites vel Cissites. 554		ibid. 47	
Cystolithi. ibid.		Diaphana colore carent. 57	

D.

Actylus Idæus. 476, & seq.		Differentia lapidum in genere. 15	
Damones fugat Smaragdus. 199		Differentia lapidum ab actione & passione. 18	
Damonius. 555		Differentia lapidum à qualitatibus. 20	
Daphnia. 529, 555		Differentia lapidum à loco & ortu. 16	
Deerinck. 322		Differentia lapidum à substantia. 17	
Dendrites. 529, 556		Diphris. 556	
Densitas in gemmis. 61		Divisio lapidum. 22	
Dentium dolori remedium. 328		Divitiarum causa. 88	
Dentitioni promovenda remedium. 310	370	Diuturnis morbis remedium.	
Deus quando causa. 95		Domitianus. 195	
Deum gemma an reddant proprium. 106		Dorialisides. 556	
Diabolus quando causa. 96		Dotto. ibid.	
Diabolus ad magiam trahit. ibid.		Dracontia. 345	
		Drosolithus. 556	
		Dryites. 528	

I N D E X.

Duchanek.	347	Epilepsia remedia.	199, 264.
Duplicata, aut duplicata gem-	310, 378, 428	Epilepsia summum remedium.	
ma quomodo noscantur.	63,		
	149		374, 378
Duri lapides qui.	13	Epilepsia & mania remedium.	
Durities lapidum.	58		295
Duritie causa non est aqua.		Epilepsia precantio.	310
	59	Epilepticorum cura probatio.	
Durities quid faciat in gem-			337
mis.	60	Epistires.	557
Duritie tres gradus in lapidi-		Epitaphia facere.	72
bua.	14	Erysipelatis remedium.	352
Dysenteria remedia.	199, 112,	Eristalis.	558
423.		Erotylos.	ibid.
		Essentia lapidum.	31
		Estimione.	559
		Etindros.	558
		Eumeces.	ibid.
E renum fossile.	321	Eumetrem.	ibid.
Echidna.	557	Eunosius.	ibid.
Echinites.	528	Eupetalos.	ibid.
Echistis.	557	Eureos.	558
Echites.	529	Eurotias.	ibid.
Effectus genera 4. in mundo.		Eurrheus.	409
	92	Eusebes.	ibid.
Effectus proprie duplex.	101	Exagonus.	527
Effectus proprie qui.	ibid.	Execantholithus. V. Hex.	
Effectus qui à gemmis.	ibid.	Exhebennum.	ibid.
Effectus naturalis duplex.	102	Exolictus.	559
Elatites.	529	Experientia quid.	88
Electrum.	557	Extrinscca à gemmis nō sunt.	
Elementorum mixtio simplex		nil producit.	24 105
Elofites.	557		
Emetres.	ibid.		
Emites.	ibid.		
Encardia.	ibid.		
Eneofis.	421	F Abalis lapis.	563
Encrinos.	557	Facitia gemma graves.	65
Enhydros.	381	Facitia gemma limam non fe-	
Enorchis.	ibid.	runt.	ibid.
Entrochos.	410	Facitia gemma quomodo na-	
Epilepsia Bezoar medetur.		scantur.	63
	368	Facitia gemma quomodo fi-	
		ant.	66
		Facis.	

I N D E X.

<i>Faciliarum pasta.</i>	69	<i>Gagatronica.</i>	557
<i>Falsa gemma.</i>	219	<i>Galactites.</i>	412
<i>Falsa gemma tribus modis.</i>		<i>Galaicos.</i>	559
64		<i>Galaicon.</i>	359
<i>Fascina.</i>	315	<i>Galaricides.</i>	ibid.
<i>Fascinis aduersans.</i> 341. & seq.		<i>Galaxia.</i>	559
<i>Febrium remedium.</i>	172	<i>Gallerica.</i>	560
<i>Febribus Sapphirus utilis.</i>	186	<i>Garatronius.</i>	297
<i>Fellis lapis.</i>	373	<i>Gecolithus.</i>	560
<i>Ferrum magnetis vires &</i>		<i>Gelachides.</i>	ibid.
<i>puncta suscipit.</i>	447	<i>Gelosia.</i>	ibid.
<i>Ferrum ab omni parte Ma-</i>		<i>Gemma an Deum propitium</i>	
<i>gnetis trahitur.</i>	ibid.	<i>reddant.</i> 108. <i>An habeant</i>	
<i>Feruzegi.</i>	265	<i>vires supernaturales?</i> 86.	
<i>Figura multiplex.</i>	107	<i>An prater imaginationem</i>	
<i>Figura gemmarum an operen-</i>		<i>gestantis agant?</i> 209	
<i>tur.</i>	ibid.	<i>An sympathiam habeant?</i>	
<i>Filaterius.</i>	559	111	
<i>Fingites.</i>	ibid.	<i>Gemma Bohemica fere omnes</i>	
<i>Fluores.</i>	575	<i>Crystalli sunt.</i> 108	
<i>Fluxui alvi medetur Smara-</i>		<i>Gemma Chymica, falsa sunt.</i>	
<i>gdus.</i>	199	40	
<i>Fluxui matricis utile.</i>	411	<i>Gemma cur diversos colores</i>	
<i>Fluxui oculorum remedium.</i>		<i>habeant.</i> 39. <i>cur fiant ro-</i>	
172		<i>tunda.</i> 40. <i>cur interdum</i>	
<i>Fluxui sanguinis remedium.</i>		<i>supernaturalia operentur.</i>	
232, 328		127. <i>cur vitium habeant.</i>	
<i>Fongites.</i>	559	38	
<i>Forma gemmarum.</i>	37	<i>Gemma definitio.</i> 13	
<i>Friabilitas in gemmis.</i>	60	<i>Gemma duplata, & fal-</i>	
<i>Fungifer lapis.</i>	527	<i>sa, quomodo dignoscantur.</i>	
<i>Furus proditio.</i>	378	63	
<i>Futura scire contra naturam.</i>		<i>Gemma falsa qua dicantur.</i>	
88.		108	
		<i>Gemma in qua maceria na-</i>	
		<i>scantur.</i> 36	
		<i>Gemma naturaliter operan-</i>	
		<i>tur.</i> 87	
G <i>Agates diureticum.</i>	337	<i>Gemma noctu possunt lucere.</i>	
<i>Gagatis genera.</i>	236	141	
<i>Gagatis historia.</i>	335	<i>Gemma precipua qua.</i> 167	
<i>Gagatis olei vires.</i>	338	<i>Gemma pulchritudo quid pos-</i>	
<i>Gagatis pretium.</i>	339	<i>sit.</i> 126	
<i>Gagatis natura.</i>	337		

I N D E X.

Gemma quando perfecta fiant. Granati cur rotundi.	41
38, quomodo generetur. 29, Granati magnitudo.	152
quomodo pura reddantur. Granati proprietates.	154
67, quomodo quid faciant. Granatorum preparatio. ibid.	
107, quot modis adulterentur. Granatorum tabula.	158
64 Gravitas gemmarum.	61
Gemma vera splendent. 65 Gypsi historia.	399
Gemma unde colores habeant, Gypso utuntur pictores. ibid.	
Auctoris opinio. 54, unde Gypsum coralloides.	321
vires trahant. 86 Gypsum ad statuas.	ibid.
Gemmarum figura an operentur. Gypsum strangulat.	ibid.
107	
Gemmarum forma accidentalis unde constituatur. 38	H.
Gemmarum principia, 28, earumque proxima causa. ibid. qua quidem elementa statuuntur. ibid. earumque materia. ibid. vires, ac forma. 32	H æmachatis. 247 Hamatite utimur ad loricas mundandas. 391 Hamatites spurius. 390 Hamatitus adulterium. 389 Hamatitidis descriptio. 386
Gemmis qua insculpi debeant. 127	Hamatitidis figura. 386 Hamatis genera. ibid.
Gemites. 560	Hamatitidis locus natalis. 387
Generatio lapidum quomodo fiat. 29	Hamatitidis vires. 388 Hamorrhagiam sistit Smaragdus. 199
Genianes. 560	Halosachne. 402
Geodes. 380	Hammities. 423
Geranites. 528	Heliotropii genera. 257
Girasole. 191, & seq.	Heliotropii historia. ibid.
Glossopetra. 340, & seq.	Heliotropii magnitudo. 257
Gonorrhœæ remedium. 310, 328	Heliotropii valor. 258
Grædus ad magiam. 97	Heliotropii vires. ibid.
Grammatias. 254	Heliotropius Iaspidis genus. 255
Granatus. 152	Hepatitis. 529
Granatus Bohemicus in igne servat colorem. 62	Hephaestitis historia. 526
Granati Bohemici dignitas. 154	Heraclion. 499
Granati Bohemici puritas. 153	Hexagonus. 527
Granati genera. 152	Hexagoni causa in Crystallis. 44, & sep.
Granatorum pretium. 155	Hexecantolithus. 361
	Hernia cura. 485
	Hic-

I N D E X.

Hieracites. 528 Indica. 562
 Holosteis. 413 Intellectus habitus à gemmis
 Homo mira facit. 95 non fiunt. 105
 Homini qua extrinsecus acci- Instrumenta ad sculpendum.
 dunt, à gemmis non fiunt. 57
 105 Inrita. 562
 Hoplites. 437, 529 Ion. ibid.
 Horcus. 561 Iris. 219, & seq. 221
 Hormexion. ibid. Iscustos. 562
 Horminodes. ibid. Isodomos. 516
 Hyacinthus. 159 Iudaicus lapis. 408
 Hyacinthus Plinii. 161
 Hyacinthorum genera. 160
 Hyacinthorum locus. & vir-
 tus. 161
 Hydrinus. ibid.
 Hydropis cura succinum. 328
 Hyenia. 528
 Hysterapetra. 408
 Hystericus lapis. 358
 Hysterolithus. 408
 Kalkanbre. 562
 Kalkabre est Agates. ibid.
 Kaman. ibid.
 Karadre. ibid.
 Karate. ibid.
 Kenne. ibid.
 Kimedinus. 563
 Kinocetus. ibid.

I.

Iacinto la Bella. 153
 Iaspis. 250
 Iaspides crucifera. 254
 Iaspidis experientia Auctoris. 252
 223
 Iaspidis facultates. 251, & seq.
 Iaspidis genera. 250, & seq. 413
 Iaspidis imitatio. 256
 Iaspidis valor. 255
 Icterias. 562
 Igni cur resistant gemma. 62
 Ileo remedium lapis. 243
 Imaginatio an operetur. 109
 Imaginatio an agat in corpus
 alterius. 110
 India gemmarum fertilis. 33
 India cur gemmas ferat. 34
 India cur gemmas meliores
 habeat. 35
 Luna. 413
 Laconium marmor. 500
 Lactea. 563
 Lactis abundantia remedium.
 223
 Lactis ubertatem concilians.
 Lapis ad Ileum. 243
 Lapis fabalis. 563
 Lapis fungifer. 527
 Lapis perca piscis. 359
 Lapidés cur ab aère indurex-
 tur. 62, cur facile corrum-
 pantur. ibid. cur in calcem
 abeant. ibid.
 Lapidés duri qui. 13
 Lapidés ex aquis metallicis
 fiunt. 37
 Lapidés in animalibus gene-
 rantur.

I N D E X.

vantur.	36	ma substantialis.	31
Lapides in nubibus generantur.	482	Lapidum & gemmarum molitines unde.	59
Lapides proprie dicti.	520	Lapidum, gemmarum, & mixtorum causa efficiens.	
Lapides pulchri qui.	14		
Lapides quidam homini amici.	22.		
19		Lapidum & gemmarum raritas & friabilitas unde.	
Lapides quidam igni resistunt.	60.		
62			
Lapides quinam parvi.	13	Lapidum sculptura.	74
Lapides quidam rari.	ibid.	Lauraces.	563
Lapides quomodo in homine generentur.	540 & seq.	Lazuli ab Armeno lapide differentia.	274
Lapidescens succus.	29	Lazuli aurum separandi modus à lapide.	ibid.
Lapidifica virtus.	ibid.	Lazuli examinatio.	278
Lapidis duritiei tres gradus.	14	Lazuli Facultates mirabiles ad quartanam.	277
Lapidis & gemmarum duritiei causa non est aqua.	59	Lazuli genera.	274
		Lazuli lapis.	273. & seq.
Lapidum crassiorum generatio.	30	Lazuli preparatio.	279
Lapidum differentia à qualitatibus, & 5. sensibus.	20.	Lazuli pretium, & colorum extractorum.	290
ab actione & passione.	18.	Lazuli vires.	278. & seq.
substantia.	17	à Leonina.	247
Lapidum differentia in genere.	15	Leontios.	529
		Lepidotes.	528
Lapidum & gemmarum causa. 26. & quidem materialis secundum Paracelsum.	25	Leucacathates.	247
ibid. materialis vera.	25	Leucophthalmus.	249
Lapidum & gemmarum densitas sub duritie continetur.	61.	Leucostictos veterum.	506
		Leucostitus.	563
Lapidum & gemmarum differentia à loco natali modo ortus.	16	Libanochros.	564
Lapidum & gemmarum divisio per tabulam.	22	Lichnitis.	489
Lapidum & gemmarum durities quid præstet.	60	Lignites.	564
Lapidum & gemmarum forma.	74	Lignum in lapidem quomodo muretur.	426
		& Limacis lapis.	359
		Limoniates.	564
		Linfcus.	564
		Linurgus.	563
		Liparis.	564
		Literas lapidibus inscribere.	

I N D E X.

Lithodamon.	563	Magnes quare cœli plagas ostē-	
Lithus.	564	dat.	445
Loca in quibus res varia in		Magnes trahit per vitrū. ibid.	
lapides mutantur.	531	Magnete an quis arcana sua	
Locus in quo lapides nascun-		patofacere possit.	464
tur.	32	Magnete Ichnographia descri-	
Loricis mundandis.	391	bitur. 468. punctumque bo-	
Lucosapphirus.	184	reale invenitur.	446
Luculleum Marmor.	495	Magnetis descriptio. 438. &	
Lulu.	167	seq. eius genera, & loci nu-	
Lunaris.	564	tales. 439. & seq.	
Lychinus.	564	Magnetis nominis ratio. 438.	
Lychnites.	ibid.	& punctum tractionis. 450	
Lychnitis.	489	Magnetis optimi nota qua. 441	
Lycophthalmus.	250	Magnetis preparatio. 437	
Lydius lapis.	499	Magnetis spiritu annulorum	
Lydi lapidis proba.	ibid.	catena sibi invicem adha-	
Lynce.	564	ret.	447
Lyncurium.	477.	& seq. Magnetis vires amissa quomo-	
Lysimachus.	565	do restituenda. 454. &	
Lythanthrax.	339	seq.	
		Magnetis usus ad vitra confi-	
		cienda.	467
		Magnetis usus generalis de-	
		scriptio. 464. & seq. etiam	
		in re medica. 456. & seq.	
		Magnesia.	565
		Magneticum emplastrum.	
		An ferrum in aere possit	456
		sustinere.	466
		Magorum superstitio.	264
		Malacensis lapis.	355
		Malacensis facultates ex Bon-	
		tio in Annot.	356
		Malachitis genera.	263
		Malachitis Historia. ibid. &	
		tribuit ut mundi plagas	
		seq.	
		ostendat. 447. itinerum dux	
		Malachitis valor.	264
		Maltha compositio.	523
		est. 463. omni parte ferrum	
		trahit.	447
		Mammaram vitis utilo.	
			404
		Manati lapis.	358. &
		seq.	
		Mania quid prosit.	344
			Ms.

M.

M Achera.	565		
Magia gradus.	97		
Magnes acui ferrea quomodo			
virtutē communicet. 463.			
An ferrum in aere possit	456		
sustinere.	466		
Magnes argenteus.	474		
Magnes aureus.	475		
Magnes Austrū ostendit.	452.		
ferrique venas divites vel			
pauperes. 467. ferro vires			
tribuit ut mundi plagas			
ostendat. 447. itinerum dux			
est. 463. omni parte ferrum			
trahit.	447		
Magnes carneus.	474		
Magnes cur declinet. 453.			
cur declinet. 451.			
præciseno ostendat polos. 451.			
& cur ferrum attrahat. 443			

I N D E X.

<i>Manualis lapis.</i>	358	<i>Paracelsum.</i>	26
<i>Mare ubi olim fuit, nunc ibi</i>		<i>Mecheton.</i>	569
<i>est terra.</i>	322	<i>Meconites.</i>	527
<i>Marga.</i>	414	<i>Medea.</i>	565
<i>Margarita an sint lapides Se-</i>		<i>Medus.</i>	ibid.
<i>lenitides.</i>	396	<i>Melancholia Bezoar.</i>	368
<i>Margarita Bohemia.</i>	170	<i>Melancholia remedia.</i>	211, 275
<i>Margarita quomodo perforen-</i>	333		
<i>tur, 180. & ubi invenian-</i>		<i>Melancholiã purgat magnes-</i>	
<i>tur, 169. quomodo pulchrio-</i>	456		
<i>res fiant.</i>	181	<i>Melancholicis morbis reme-</i>	
<i>Margarita senescunt.</i>	171	<i>dium.</i>	294
<i>Margaritarum adulterium.</i>		<i>Melichryson.</i>	210
181		<i>Melirites.</i>	416, 529
<i>Margaritarum descriptio</i>	167.	<i>Melochites.</i>	565
<i>genera. ibid. locus</i>	169. pra-	<i>Melochita Mæx.</i>	249
<i>paratio</i>	172. rotunditas ea-	<i>Memphites.</i>	242, 565
<i>rum unde</i>	41. valor & pre-	<i>Menois.</i>	438
<i>rium</i>	175. virtus & usus ea-	<i>Mensa Iaspidea Rudolphi.</i>	255.
<i>rum in medicina</i>	172. &	& seq.	
<i>seq.</i>		<i>Menses ciet Succinum.</i>	328
<i>Margaritis senecta flavescen-</i>		<i>Mensium fluori conducens.</i>	
<i>ribus, quomodo pristinus</i>	393		
<i>nitor restituatur.</i>	171	<i>Menstruorum fluxui nimio</i>	
<i>Marmor Augustum.</i>	494	<i>conducens.</i>	353
<i>Marmor Carrariense</i>	492.	<i>Menstruis albis utile.</i>	328
<i>Laconium</i>	500. Lunense	<i>Meroctes.</i>	565
<i>506. Parium</i>	489, 568. Ser-	<i>Minii color ex Hamatite.</i>	388
<i>pentinum</i>	500, 502. The-	<i>Mitrax.</i>	228. & seq.
<i>baicum</i>	506. Tiberium	<i>Mollicies lapidum.</i>	59
<i>494. Zeblicium</i>	492, 494,	<i>Molliciei causa.</i>	ibid.
<i>502.</i>		<i>Molybdos.</i>	529
<i>Marmor nigrum, fuscum, li-</i>		<i>Monoceros an fit.</i>	425, 427,
<i>vidum.</i>	494. & seq.	429. & seq.	
<i>Marmora.</i>	487	<i>Monoceros habet nigrum Cor-</i>	
<i>Marmora flava.</i>	505	<i>nu. 431. & seq.</i>	
<i>Marmora granulata.</i>	487	<i>Monocerotis electio.</i>	435
<i>Marmora rubra.</i>	505	<i>Monocerotis facultates.</i>	427
<i>Marmora viridia, & cinerea.</i>		<i>Morion.</i>	242, 566
500		<i>Morochthi à Galactite diffe-</i>	
<i>Marmorum imitatio.</i>	509	<i>rentia.</i>	411. & seq.
<i>Marsilii Ficini error.</i>	345	<i>Morochthus.</i>	ibid.
<i>Materia gemmarum secundũ</i>		<i>Morochthi facultates.</i>	ibid.
			Mor-

I N D E X.

Opalus Nonii.	193	Palumbellarum lapis.	354
Opalus omnium gemmarum		Panchrus.	568
vires habet.		ibid. Pangonius.	527
Opalus varios colores habet.		Paneros.	568
190		Panis demonum.	527
Opalus variis coloribus.	192	Pansebastos.	568
Ophicardelon.	567	Panthera.	ibid.
Ophites. 502. marmor.	492	Panterbes.	474
Ophitis genera, & loci natales.		Paragone.	496
502		Pardalios.	529
Ophitis facultates & usus.	503	Paretonium.	402
Ophitis veterum descriptio.		Parma.	321
501		Partui retinendo, promo-	
Ophitis zeblicii vires.	502	vendo.	199, 328, 378
Ophthalmius.	567	Parvi lapides qui.	13
Orca.		ibid. Pasta pro columnis.	72
Orexi remedia.	349	Pasta pro factitiis gemis, Ale-	
Ornicus.	567	xii.	69
Orphanus.	567	Pavonius.	570
Oripendulus.	262	Peantides.	568
Orites.	567	Pentaurea.	568
Oritorius.	566	Peñtexoche.	527
Ostrnicus.	566	Peranites.	569
Oryx unicornis.	431	Perca piscis lapis.	359
Ossibus fractis utilis. 221. &		Perdicites.	530
seq.		Perfecta quando fiant gemmae.	
Ossifragus.	416	38	
Ossifragi locus natalis.	417	Perileucos.	247
Ossifragi vires. 419. & seq.		Perithe.	596
Ossifragi differentia.	417	Perlarum minorum pretium.	
Ostracites.	393	177	
Ostrea margaritifera.	170	Perlarum quinta essentia.	
Othonna.	568	174	
Ovum anguinum. 302, 486		Perlarum rotunditas unde.	
Ovi anguini figura & descri-		40	
ptio.	347	Perlata aqua.	173
P.		Perlata tabella.	174
		Perla hemispherica.	177
P æderos.	191, 227	Perpicuitas gemmarum.	47
Paonitis.	569	Pestis remedia. 309, 313, 330.	
Pagurus.	568	378, 428	
Pallacius.		ibid. Phaonychites.	570
Palmari lapides.	568	Phasachates.	247
		Phen-	

I N D E X.

Phengites.	490, 505, 528	Pretium lapidum inveniendi	
Phœnicites.	409	modus absque tabula.	133.
Phrenitidis remediū Topasius.	206	¶ seq	
		Principia lapidum.	28
Phrygius lapis.	406	Principia Paracelsica composita.	
Phycites.	528, 569	ta.	27
Pilula ad morbos matricis, sfo-		Prontea.	570
machi, &c. singulares.	328.	Pseudoadamas.	219
¶ seq.		Pseudoadamas Arnhemius.	
Pilula de lapide Armeno.	264	ibid.	
Pilula de lapide Lazuli.	276	Pseudoadamantes.	120
Pisces saxes.	515	Pseudoadamantes sub Arctico	
Pisolithus.	423, 529	polo inveniuntur.	33
Plinii error circa generationē		Pseudocorallium.	320
margaritarum.	167	Pseudopalus.	192
Ploginos.	569	Pseudopali differentia à Belsio-	
Podagra remedium.	224, 404	culo.	249
504		Phthisis remedium,	172, 404
Podagram mitigans.	277	Puerorum terroribus reme-	
Polia.	529	dium. 277. vermibus.	299
Polo.	307	Pulchri lapides qui.	14
Polytrix.	528	Pulchritudo gamma quid pos-	
Polyzonos.	528	sit.	125
Pondus gemmarum.	61	Pulveris ad omnia venena de-	
Pontica gemma.	569	scriptio.	173
Porcellana vasa.	235. ¶ seq.	Pulvis mirabilis ad epilepsiā.	
Porcinus lapis.	354	328. ad fluxum catarrhi	
Porphyrites.	505	sistendum.	329
Porrus.	569	Pulvis ad omnes cordis affe-	
Porus.	404	ctus.	128
Pramnion.	242	Pumex.	400
Prasinus.	195	Pumicis electio.	ibid.
Prasus 203. ¶ eius proprietates.	205	Pumicis genera.	ibid.
		Pumicis locus natalis.	ibid.
Prasus valor.	204	Pumicis usus pro pictoribus.	
Praconissus.	570	401	
Pretii Adamantium regula.		Punicus.	570
129		Purgans Armenium.	294
Pretii Adamantium tabula.		Purgat Molochitis.	264.
131		Pyramidum translatio.	507
Pretii regula compendiosa.	135	Pyrene.	409, 528
Pretium margaritarum.	175	Pyrrhopæcilon.	506
¶ seq.		Pyrimachus.	288
		Pyr-	

I N D E X.

Pyrites. 516 *lassius*. 145. *proprietates*.
 Pyritis facultates. 518 146. *valor*. 147
 Pyritis historia. *ibid.* *Rubino*rum genera. 143. *ma-*
 Pyritum genera. 517 *tronalium pretium*. 147. &
 Pyrobolus. 570 *seq.*

Q.

QVandros. 570 *culus*. 144
 Quartana Bezoar. 368 *Rubinus balassus*. 149
 Quartana remedia. 277, 354 *Rubinus spinellus*. 151
 Quiricia. 570 *Rubinus ad venena*. 146
 Quiris. *ibid.*

S.

R.

RAbrus. 571 *Sabulosus lapis*. 198, 205,
 Radain. 402, 417
 Radainus. *ibid.* *Salamandra*. 383
 Ramai. *ibid.* *Salarmoniac, natura*. 53
 Ranio. *ibid.* *Sal corallorum*. 311
 Rari lapides qui. 570 *Sal iuvat ad diaphanitate*. 49
 Raritas in gemmis. 13 *Sal sapphiri*. 185
 Regula caufarum. 60 *Salis species colorum causa*. 52
 Regula intendendi pretii ada- 100 *Salegra*. 402
 mantum. 129 *Sallius*. 572
 Regula pretii compendiosa. 135 *Samius lapis*. 394
 Reiben. 570 *Samothracia*. 336
 Rhenalis lapis. 408 *Sanguinalis lapis*. 357
 Rhinoceros. 430 199, 209, 212, 251. & *seq.*
 Rhodites. 529 328, 353, 388, 390.
 Rosmari dens pro Unicornu. *Sapphires aqua oculis utilis*. 118
 433. *Sapphiri*. 183, 275. *ubi in-*
 Roften. 571 *veniantur*. 183
 Rotunda cur fiant gemma. 40 *Sapphiri adulterium*. 190
 Rotunditas perlaram unde. *Sapphiri essentia, tinctura*. 185
ibid. *Sapphiri oleum*. 187
 Rubicellus. 151 *Sapphiri proprietates & fa-*
 Rubini della rocha. 159 *cultates*. 184
 Rubini descriptio. 143 *Sapphiri sal*. 185
 Rubini veri descriptio. 144. ge- *Sapphiri valor*. 189
 neratio. 144. imitatio. 148. *Sapphirus adhibetur ad vene-*
 magnitudo. 144. mater ba- *rem & venenu*. 185

I N D E X.

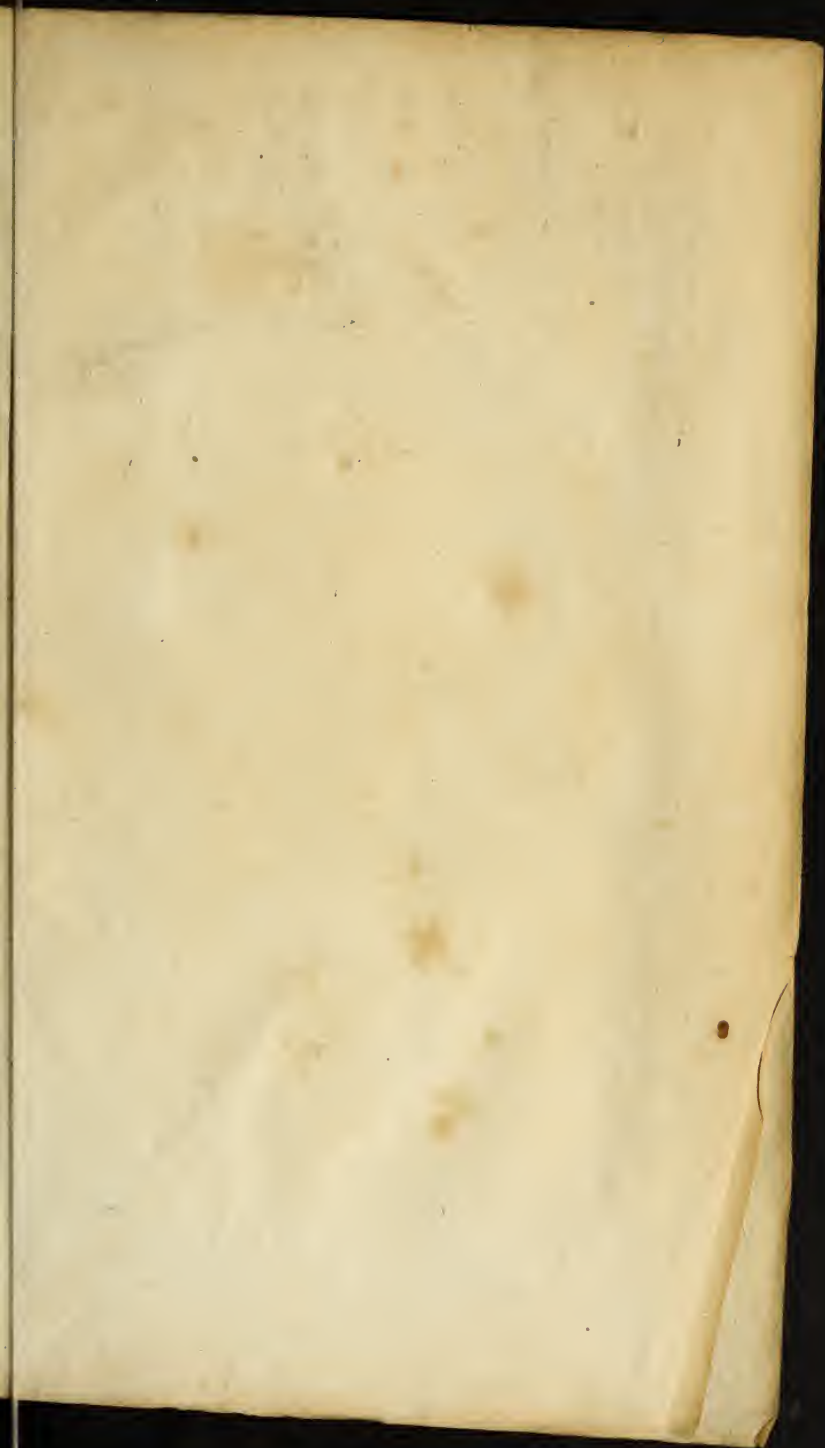
Sarcites.	530, 571	Smaragdus ubi nascatur, in-	
Sarcophagus.	403	certum.	197
Sardachates.	247	Smaragdi adulterium.	203
Sarda.	231	Smaragdi descriptio.	195
Sarda Serapionis. 230. & seq.		Smaragdi debilitas.	200
Sardius.	ibid.	Smaragdi genera.	12, 196
Sardii facultates.	232	Smaragdi magnitudo.	198
Sardii genera.	231	Smaragdi occidentales dupli-	
Sardii usus, valor, & dignitas.	ces.		196
233		Smaragdi orientales & occi-	
Sardonychis adulterium.	237	dentales.	197
Sardonychis dignitas, pretium.		Smaragdi orientalis pretium.	
235.			202
Sardonychis genera.	ibid.	Smaragdi tinctura.	200
Sardonyx.	ibid.	Smaragdi valor.	201
Sarmenius.	551	Smaragdi vires.	198
Savalia.	307, 320	Smaragdites.	203, 206
Saxa, eorumque genera.	511	Smaragdoprasus.	205
Saxa ubique reperiuntur.	37	Smaragdoprasii vires, valor.	
Saxa calcaria.	522	206	
Saxa molaria.	524	Smaragdoprasus ab Indis ge-	
Saxa olentia.	521	statur.	ibid.
Saxum arenarium. 512. crusto-		Smiris.	391
sum. 513. limosum. 514.		Solis gemma.	226
Scambia.	191	Somnum provocans.	277
Scarites.	529	Soriana.	153
Schistus.	392	Spartepolios.	572
Scolopendrites.	528	Spartoplos.	529
Sedehego.	572	Spasmodum curat molochites.	
Selenites.	216	264	
Selenitidis historia. 369. & seq.		Specularem lapidem recentio-	
438		res statuunt selenitem.	397
Seminarium rerum.	31	Specularis lapidis locus natalis.	
Seminarium gemmarum oc-		ibid.	
cultum.	32	Speculares lapides colore sunt	
Siderites.	529	diverso.	ibid.
Situs an operetur in gemmis.		Spinus lapis.	255
109		Spiritus lapidificus.	24
Silicis historia.	515	Spiritus mundi architectus	
Similes partes sibi adversan-		mirabilis.	ibid. & seq.
zur.	448	Spiritus mundi igneus & aë-	
Similitudo egregia.	449	reus.	23
Sinochites.	572	Spiritus mundi lucis & ca-	
			loris

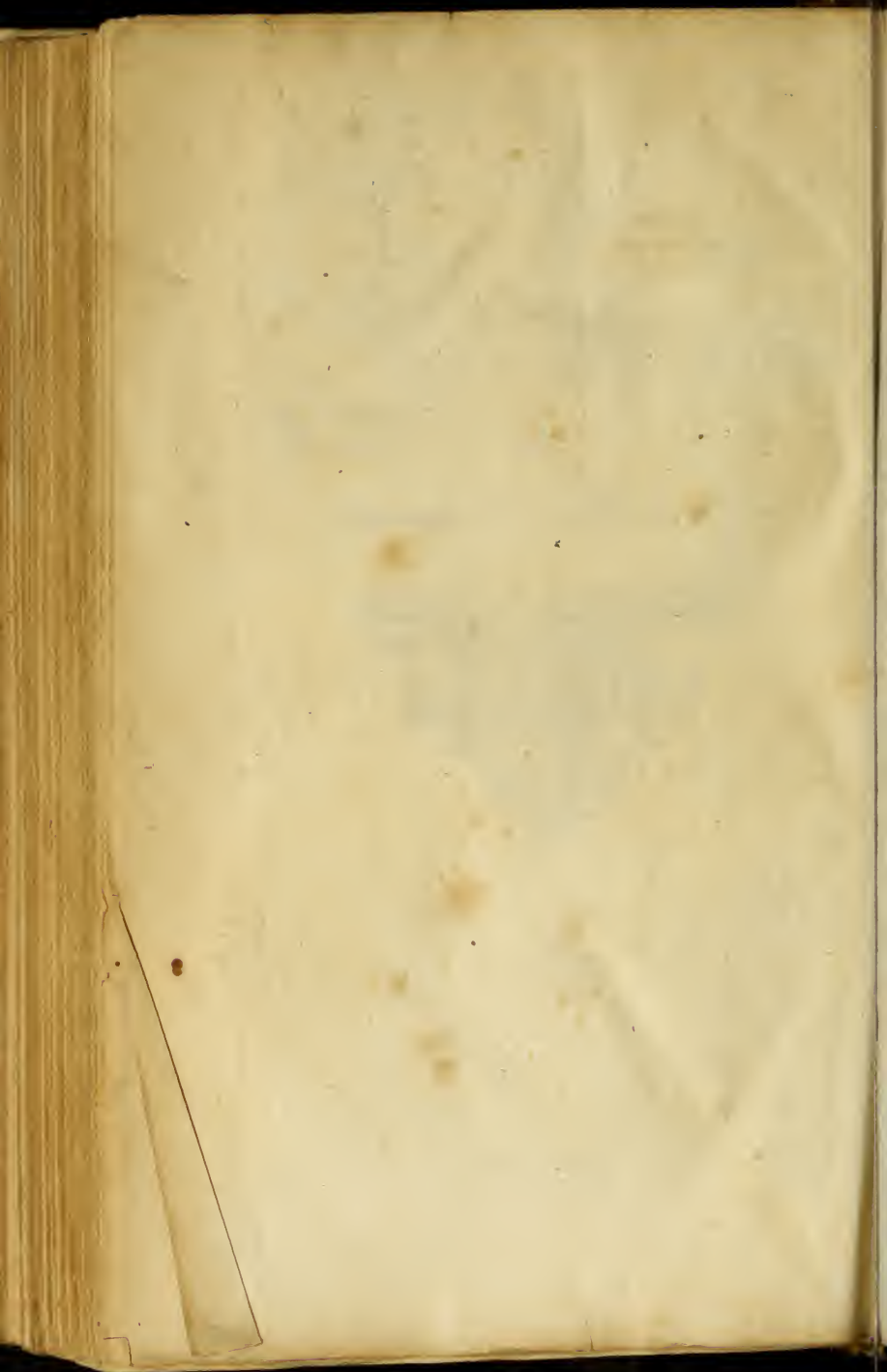
I - N D E X.

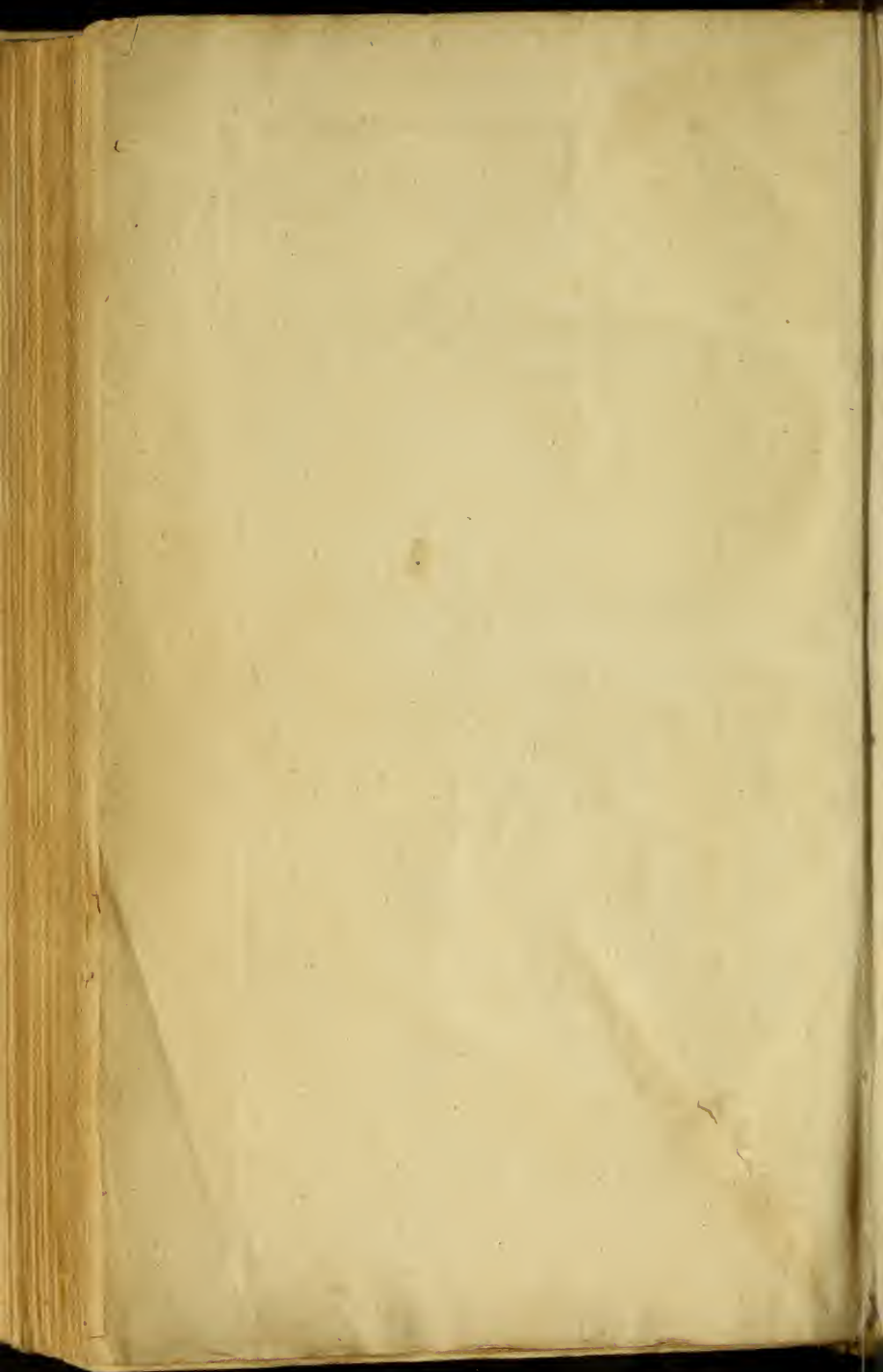
loris facultas.	23	beant gemma.	86
Spiritus per gemmas metapho- rice operantur.	126	Superstitio.	96
Spongia lapis.	407	Sycites.	528
Spongites.	528	Syderitis.	529
Sputo sanguinis quid proficit.		Syderopæcilus.	572
353, 389, 411		Syenites.	506
Stalactites.	421	Syfinus.	572
Stalagmites.	422	Sylva subterranea.	322
Statuas facere.	72	Sympathiam an habeant gem- ma.	III
Steatites.	416, 527	Sympathia quid.	ibid.
Stelechites.	529	Synopes remadium.	224, 264
Stella terra.	394	Synodontidos.	572
Stellaris lapis.	292, 345	Syringites.	529, 572
Stellaris lapidis facultates.	299	Syrites.	ibid.
Stignites.	506	Syrus.	572
Serasites.	572		
Strombites.	528		
Strumis conducens.	404		
Sublimati remedium.	223		
Succus lapidescens.	52	T abula pretii adamantiū.	
Succinum Serapionis.	230	131. & seq.	
Succinum quid.	321	Tabula sectionum lapidum.	78
Succinum ut colligatur.	324	Tanarius lapis.	568
Succini fumus quid curet.	330	Talcum.	394. & seq.
Succini genera.	323. & seq.	Talci liquor.	395
Succini historia.	321. & seq.	Taos.	529
Succini imitatio.	334	Taphiusius lapis.	186
Succini magisterium.	331	Tarki.	572
Succini natura.	327	Tecolizhus.	409
Succini fabula.	325	Telirrhifos.	573
Succini olei vires.	330	Telocardios.	ibid.
Succini locus natalis veterū.		Tephrites.	438
326		Tephria.	500, 502
Succini auctoris opinio.	325	Terra vitrioli preparatio.	459
Succini tabella.	331	Terra simplex nulla.	24
Succini valor.	333	Theamedes ferrum reicit.	441
Succini mons.	324	450	
Succini locus ubi inveniatur.		Thracia.	573
veteribus ignotum.	324	Thracius lapis.	336, 340
Suffocationi uteri conducens.		Tbyites.	415, 501
338		Thyrifites.	573
Supranaturales vires an ha.		Thyrreus.	573
			Tibe-

I N D E X.

<i>Tiberium marmor.</i>	494	<i>Venenorum remedia.</i>	427
<i>Tillinites.</i>	528	<i>Venenorum remedium smara-</i>	
<i>Tinctura adamantis.</i>	115. &	<i>gdus.</i>	199
<i>seq.</i>		<i>Venenis adversans.</i>	432
<i>Tinea remedium.</i>	384	<i>Venenis contrarium.</i>	205, 341,
<i>Topasius veterum.</i>	207		378, 420, 504
<i>Topasii adulterium.</i>	213	<i>Venenis contrarius pulvis.</i>	173
<i>Topasii vires.</i>	211. &	<i>Venenis resistit rubinus.</i>	146
<i>Topasii vulgaris valor.</i>	212	<i>Venis sapphirus adversus.</i>	185.
<i>Tophaceum saxum.</i>	414	<i>& seqq.</i>	
<i>Tophus.</i>	402	<i>Veneri amuletum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Trachinus.</i>	573	<i>Veneris oculus.</i>	353
<i>Trapendana.</i>	572	<i>Ventriculi vitii utile.</i>	329
<i>Trichrus.</i>	573	<i>Ventriculum roborat molochi-</i>	
<i>Trochites.</i>	410	<i>tes.</i>	264
<i>Triophthalmos.</i>	250	<i>Verdello.</i>	500
<i>Tuberonum lapis.</i>	360	<i>Vermibus bezoar utilis.</i>	369
<i>Turcois.</i>	265. an horas signet.	<i>Vermibus vinearum adver-</i>	
	269	<i>sans.</i>	340
<i>Turcoidis emendatio.</i>	272. &	<i>Virginitatis exploratio.</i>	337
<i>seq. genera.</i>	265	<i>Vires chelonitidis.</i>	487
<i>Turcoidis historia.</i>	<i>ibid.</i> &	<i>Vires gemmarum à forma.</i>	32
<i>seq.</i>		<i>Vires onychis.</i>	244
<i>Turcoidis imitatio.</i>	272	<i>Vires succini.</i>	327. & seq.
<i>Turcoidis proprietates.</i>	266. &	<i>Virites.</i>	573
<i>seq.</i>		<i>Virtus occulta in lapidibus.</i>	
<i>Tutia preparatio.</i>	458		103
<i>Tympanitis remedium.</i>	313	<i>Vitiū cur habeans gemma.</i>	38
		<i>Vitrioli remedium.</i>	309
		<i>Vitrum plumbi.</i>	162
		<i>Vlceribus remedium.</i>	385, 523
V		<i>Vltramardini coloris confectio.</i>	
<i>Valor lazuli.</i>	278		278. & seq. 290. & seq.
<i>Valor adamantis.</i>	128		
<i>Valor, fictio, usus achatis.</i>	248	<i>Vmbilicus marinus.</i>	352
<i>Valor lapid. Armeni.</i>	296	<i>Vnicornu.</i>	229, 230. & seq.
<i>Valor sapphiri.</i>	189	<i>Vnicornu quinque animalia.</i>	
<i>Valor turcoidis.</i>	271		431
<i>Veientana.</i>	573	<i>Vnio Cleopatra.</i>	170
<i>Veneri remedia.</i>	254, 303, 349.	<i>Vnionis nomina varia.</i>	167,
	373		170. origo. 168..
<i>Veneri remedium porcinus.</i>		<i>Vniones Rudolphi Imp.</i>	170
	354	<i>Vniones qui.</i>	167. magni, ubi.
<i>Venera pellis bezoar.</i>	368		170

62

